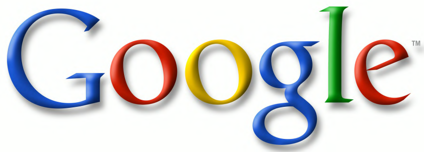
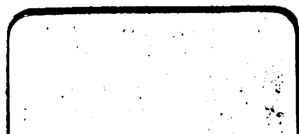

HANDELINGEN

VAN DE

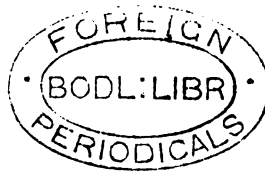
ALGEMEENE SYNODE

DER

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK,

TEN JARE 1879.

6

's Gravenhage,
bij A. VAN HOOGSTRATEN en ZOON.

1879.

HANDELINGEN

VAN DE

ALGEMEENE SYNODE

DER

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK,

TEN JARE 1879.

EERSTE ZITTING.

Woensdag, den 16den Julij 1879.

De 64e vergadering van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk wordt door dr. *A. T. Reitsma*, predikant te Groningen, als *president van jaren* met toespraak en gebed geopend.

Opening van de 64ste vergadering der Algemeene Synode.

Tot het opmaken van de zamenstelling der vergadering worden door den Secretaris gelezen de van de betrokken Kerkbesturen ingekomen berigten van de door hen gedane benoemingen tot voorziening in de door aftreding bij de Synode ontstane vacaturen. Daaruit blijkt, dat benoemd zijn:

Zamenstelling der vergadering.

door het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland tot lid de heer *A. H. van der Hoeve*, ouderling te Keppel, en tot diens secundus de heer *J. G. van Griethuijsen*, ouderling te Zutphen;

door het Provinciaal Kerkbestuur van Noordholland tot lid de heer *A. G. Jans*, predikant te Westzaan,

en tot diens secundus de heer dr. *G. J. Vinke*, predikant te Amsterdam;

door het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland tot lid de heer *J. P. Bruinwold Riedel*, predikant te Waaxens en Brantgum, en tot diens secundus de heer dr. *S. K. Thoden van Velzen*, predikant te Leeuwarden;

door het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel tot lid de heer *G. Bruna*, predikant te Hasselt, en tot diens secundus de heer *E. C. Jungius*, predikant te Deventer;

door het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe tot lid de heer *J. van der Veen*, oud-ouderling te Hoogeveen, en tot diens secundus de heer mr. *E. K. J. Bertling*, oud-ouderling te Assen;

door de Commissie tot de zaken der Waalsche kerken de heer *J. J. L. Luti*, predikant te Middelburg, en tot diens secundus de heer *C. G. Chavannes*, predikant te Leiden;

dat bovendien nog tot vervulling der bestaande vacaturen door het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland de heer *A. de Mare*, oud-ouderling te Leiden, benoemd is als secundus van den heer mr. *P. van den Brandeler*, en dat de heer mr. *H ter Kuile*, oud-ouderling te Enschede, door het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel benoemd is als secundus van den heer *J. A. Anspach*, die wegens het overlijden van mr. *P. J. J. Linckers*, als gewoon lid is opgetreden.

Verder meldt de Secretaris, dat de heer *G. W. van Eerde*, predikant te Westerbork, ter vergadering is opgeroepen ten gevolge van medegedeeld berigt van den heer *J. B. F. Heerspink*, dat hij door ongesteldheid verhinderd wordt de vergadering bij te wonen, en dat ook nog de heer dr. *F. J. J. A. Junius*, predikant te Tiel, werd uitgenoodigd om voorshands zitting te nemen in plaats van den heer *K. F. Creutzberg*, op kennisgeving van dit lid, dat het hem door zijne ongesteldheid onmogelijk zal zijn althans vóór 1 Augustus ter vergadering op te komen.

Volgens den bestaanden rooster zijn voor het ingetreden zittingjaar de hoogleeraren dr. *E. F. Kruijf* te Groningen en dr. *J. G. R. Acquoy* te Leiden, praeadviserende leden, en hunne secundi de hoogleeraren dr. *C. P. Hofstede de Groot* en *M. A. Gooszen*.

Alzoo is de vergadering zamengesteld als volgt:

AFGEVAARDIGDEN VAN WEGE DE KERKELIJKE INRIGTINGEN VAN HOOGER ONDERWIJS:

Dr. *J. G. R. Acquoy*, hoogleeraar te Leiden;
Dr. *E. F. Kruijf*, hoogleeraar te Groningen.

AFGEVAARDIGDEN VAN WEGE DE PROVINCIALE KERKBESTUREN EN WAALSCHE COMMISSIE:

Dr. *F. J. J. A. Junius*, pred. te Tiel, bij tijdelijke ontstentenis van *K. F. Creutzberg*, pred. te Arnhem;
A. H. van der Hoeve, ouderling te Keppel;
G. Molenkamp, predikant te Delft;
Mr. *P. van den Brandeler*, ouderl. te 's Gravenhage;
G. van Duijl G.Wz., pred. te Broek in Waterland;
A. G. Jans, predikant te Westzaan;
H. Q. Janssen, predikant te St.-Anna ter Muiden;
J. C. Verhoeff, predikant te Utrecht;
J. Alingh Prins, predikant te Korte Zwaag;
J. P. Bruinwold Riedel, predikant te Waaxens;
G. Bruna, predikant te Hasselt;
Dr. *J. A. Anspach*, ouderling te Deventer;
Dr. *A. T. Reitsma*, predikant te Groningen;
Dr. *P. Hofstede de Groot*, oud-ouderl. te Groningen;
G. J. van Lakerveld, predikant te Helmond;
Mr. *E. de Man*, oud-ouderling te Breda;
G. W. van Eerde, predikant te Westerbork;
J. van der Veen, oud-ouderling te Hoogeveen;
J. J. L. Luti, Waalsch predikant te Middelburg.

VASTE LEDEN MET ADVISERENDE STEM:

J. R. Scholten, Quaestor-generaal te Amsterdam;
S. F. van Hasselt, Secretaris te 's Gravenhage.

Zamenstelling van het Moderamen.

In de eerste plaats is aan de orde de verkiezing uit de afgevaardigde predikanten van een' president en vice-president met plaatsvervanger. Bij de eerste stemming wordt de heer *Molenkamp* als president herkozen. Tot vice-president wordt na twee vrije stemmingen, waarbij de heeren *Luti* en *Reitsma* de meeste stemmen bekwamen, eerstgenoemde gekozen, en desgelijks na twee vrije stemmingen en tusschenstemming over de heeren *van Duijl* en *Bruna*, laatst-

genoemde tot plaatsvervanger van den vice-president bij overstemming tusschen hem en den heer *Reitsma*.

Daar al deze benoemden verklaard hadden zich hunne verkiezing te laten welgevallen, draagt de heer *Reitsma* de leiding der vergadering aan den heer *Molenkamp* over, die in zijne bij de aanvaarding der waardigheid van President gehouden toespraak den heer *Reitsma* namens de vergadering hartelijk dank betuigt voor de wijze, waarop hij zich van zijne taak van president van jaren heeft gekweten.

Reglement van orde.

Daar niemand van de leden verandering verlangt in het Reglement van orde van het voorgaande jaar, wordt zonder hoofdelijke stemming tot de hernieuwde vaststelling daarvan besloten.

Punten van behandeling.

De punten van behandeling, die aan de leden bij het verslag van de Synodale Commissie werden toegezonden, worden aangevuld door opteekening der sedert nog ingekomen stukken.

Opdragt aan den Vice-President van het onderzoek van de registers der ingekomen en verzonden stukken en van den index.

Aan den Vice-president wordt het onderzoek opgedragen van de Registers der ingekomen en verzonden stukken en van den Index, om daarvan in de volgende zitting verslag te geven.

Voorstellen morgen schriftelijk in te dienen.

Aan de leden wordt aanbevolen om, indien zij voorstellen mogten willen indienen, deze ook, zooveel mogelijk, in de volgende zitting ter tafel te brengen.

Zamenstelling van twee Synodi contractae.

Bij loting worden twee Synodi contractae zamengesteld. De eene, bestemd voor de behandeling van het ingekomen hooger beroep van den Kerkeraad te Bolsward van eene uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, rakende de door hem vernietigde inschrijving van een aantal lidmaten, is zamengesteld als volgt: de heer *Luti* president, de heer *Kruijf* praeadviserend lid, de heer *van Hasselt* adviserend lid en secretaris, en als gewone leden de heeren *van den Brandeler*, *van Duijl*, *Jans*, *Bruna*, *Anspach*, *Hofstede de Groot*, *van Lakerveld*, *de Man* en *van Eerde*.

In de andere Synodus contracta, ter beslissing geroepen in een geschil tusschen het Classicaal Bestuur van Utrecht

en het Provinciaal Kerkbestuur van het ressort over de toepassing van een art. 37* van het Reglement op de vacaturen, hebben de heeren *Luti*, *Kruijf* en *van Hasselt* in dezelfde evengenoemde betrekkingen zitting, en zijn daarvan verder leden de heeren *Junius*, *van der Hoeve*, *van den Brandeler*, *Jans*, *Verhoeff*, *Prins*, *Bruna*, *Hofstede de Groot* en *van Eerde*.

Kennisneming van de Inleiding tot het verslag der Synodale Commissie en van de mededeeling omtrent de aan Z. M. betoonde deelneming wegens den dood van zijnen oudsten zoon, den Prins van Oranje.

Bij de kennisneming en goedkeuring zoo veel noodig, door de bevoegde leden van de Inleiding tot het verslag van de Synodale Commissie, wordt door den *Secretaris* nog aan de vergadering medegedeeld, dat door de Ministers van Justitie en Financiën bij missives van 11 en 13 Junij, gereg. onder n°. 579 en 580, aan de Synodale Commissie ook van wege den Koning berigt is gegeven van het overlijden van den Prins van Oranje, en daarop door President en Secretaris terstond van wege de Synodale Commissie een brief van regtmatige deelneming in dit smartelijk verlies aan den Koning is verzonden, en voor de betooning dezer deelneming weder namens den Koning bij schrijven van 24 Junij, gereg. onder n°. 658, door den Directeur van Z. M. Kabinet dank is betuigd. Ook deze handeling van *President* en *Secretaris* wordt zonder hoofdelijke stemming door de bevoegde leden goedgekeurd.

Aan de ordestelling van het opmaken van een gros voor de vervulling der vacaturen bij de Synodale Commissie en van de benoemingen voor het Algemeen Collegie van toezigt.

Het opmaken van een gros van predikanten en ouderlingen voor de vervulling der bij de Synodale Commissie openvallende plaatsen van leden en secundi en de benoeming van een lid van het Algemeen Collegie van toezigt met plaatsvervanger worden tegen Maandag a. s. aan de orde gesteld.

Oproeping van den Quaestor-generaal en regeling der werkzaamheden.

Voor de behandeling van de financiële aangelegenheden wordt besloten den Quaestor-generaal tegen Vrijdag a. s. op te roepen.

Daarbij heeft nog eenige gedachtenwisseling plaats over gewenschte schikkingen, ten einde aan de verschillende Commissiën meer gelegenheid te geven om tijdig met hare rapporten in gereedheid te komen en aan de leden ook om van die rapporten en daarbij behoorende stukken naauwkeurig kennis te nemen. Een voorstel van den Secretaris om daarvoor de zittingen, die aan de behandeling der financiële aangelegenheden gewijd moeten worden, een half

uur later te doen openen, wordt echter met groote meerderheid van stemmen verworpen.

Bepaling omtrent het benoemen van Commissiën.

Naar daartoe door den President gegeven aanleiding, wordt op verlangen van enkele leden besloten, dat als morgen het benoemen van Commissiën aan de orde zal zijn, de vergadering zelve de Commissiën zal benoemen voor de zaken, die de belijdeniskwestie en de voorloopig aangenomen regeling van de uitoefening der regten van de minderheden betreffen.

Sluiting der eerste zitting.

De tegenwoordige zitting wordt hiermede met dankzegging gesloten.

G. MOLENKAMP, *President.*

TWEEDE ZITTING.

Donderdag, den 17den Junij 1879.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna worden de notulen der eerste zitting gelezen en goedgekeurd.

Opening der tweede zitting.

De *Vice-President* geeft verslag van het door hem gedaan onderzoek van de Registers der in het verloopen zittingjaar ingekomen en verzonden stukken en van den betrekkelijken Index. Hij meldt, dat sedert de sluiting van de voorgaande Synodale vergadering in het geheel 1101 stukken zijn ontvangen, gereg. onder n°. 45—1146, terwijl het getal der verzonden stukken te zamen 420 bedraagt, t. w. van Julij tot September 160, van October tot December 147, van Januarij tot Maart 41 en van April tot Junij 72; dat van deze allen in de Registers behoorlijk aanteekening is gehouden, en ook de Index naar behooren is bijgehouden. Hij adviseert den Secretaris dank te zeggen voor de in deze aan den dag gelegde zorg en den President te magtigen tot teekening der Registers, ten blijke van goedkeuring. Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het advies van den Vice-president besloten.

Verslag van den Vice-president omtrent zijn onderzoek van de Registers der ingekomen en uitgegane stukken en van den Index.

De volgende *voorstellen* worden ingediend:

Ingediende voorstellen.

door den hoogleeraar *Acquoy:*

1°. tot aanvulling van art. 16 van het Reglement op het Hooger Onderwijs, door daaraan deze nieuwe alinea toe te voegen:

„De in art. 12 genoemde studenten, die reeds aan alle hunne verpligtingen van betaling en bijwoning der lessen hebben voldaan, en alsnog begeeren ééne of meerdere daarvan te blijven volgen, alsmede alle studenten, tot welke faculteit of welk kerkgenootschap ook behoorende, die uit belangstelling de kerkelijke hoogleeraren mogten

wenschen te hooren, zullen dit kosteloos en zonder opgave van hunne namen voor het album kunnen doen."

Ter toelichting van het voorstel voert de heer *Acquoy* het volgende aan:

„Dit voorstel is gegrond deels op bestaande feiten, anderdeels op denkbare gevallen.

„De bestaande feiten zijn: 1°. dat drie zijner studenten, die hunne verplichte studiën hebben volbracht, nog een jaar met een paar vakken wenschen voort te gaan, maar bezwaar vinden in de *f* 50; dat een zéér bekwaam theol. stud. aan de Leidsche universiteit, behoorende tot de Christelijk Gereformeerde Gemeente, zijn college over de Gesch. d. Ned. Herv. Kerk wenschte bij te wonen, maar, ofschoon hij er *f* 50 voor over had, afgeschrikt werd (zeer natuurlijk!) door het „nomen dare" in het album onzer studenten; 3°. dat dezelfde wensch van een Remonstrantsch theol. stud. op hetzelfde bezwaar afstuitte.

„Tot de denkbare gevallen behoort, dat een proponent, in eene akademiestad wonende, bijv. de practische oefeningen wenscht bij te wonen; dat een student in de rechten, die zich tot specialiteit in kerkrechtelijke zaken wil vormen, een college over Ned. Herv. kerkrecht of Gesch. der Ned. Herv. Kerk wil volgen, enz. enz."

2°. tot wijziging van art. 3 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, namelijk „om de verwijzing naar art. 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening uit dit artikel weg te nemen".

3°. tot verbetering der redactie van art. 22 van het herzien Reglement op bedoeld examen, door het, ten einde alle onduidelijkheid daaruit weg te nemen, dus te doen luiden: „Alle leden der vergadering, ook de Secretaris, al heeft hij slechts eene adviserende stem, nemen deel aan het onderzoek; alleen de ouderlingen, indien zij zulks wenschen, blijven er van verschoond.

door de heeren *Verhoeff* en *van den Brandeler* om de oude redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs weer te herstellen. Het luidt als volgt:

De ondergeteekenden, met diep leedwezen den toestand van onrust en tweedracht aanschouwende, waarin de Ned. Herv. Kerk gebracht is ten gevolge van de wijziging van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, zoo als het, na door de Synode des vorigen jaars te zijn

vastgesteld en aan de stemming van de leden der Provinciale Kerkbesturen onderworpen, door de Synodale Commissie is uitgevaardigd en sedert 15 Januari dezes jaars in werking getreden, gevoelen zich gedrongen het volgende voorstel aan het oordeel uwer vergadering te onderwerpen:

„de Synode besluite, art. 38 van het Regl. op het Godsdienstonderwijs in dier voege te wijzigen, dat het luide, zooals het tot op 15 Januari jl. geluid, en kracht van wet gehad heeft.

„Ondergeteekenden wenschen niet te treden in een onderzoek, in hoeverre de Synode ten vorigen jare bij de vaststelling van het nu vigeerend artikel hare bevoegdheid is te buiten gegaan, noch ook in de beantwoording van de vraag, of zij daarbij rekening heeft gehouden met het waarachtig belang van de Nederl. Herv. Kerk; — zij constateeren alleen, dat zich van verschillende zijden een geest van verzet geopenbaard heeft, die naar hun oordeel leiden moet tot de verscheuring en daardoor tot de oplossing van de Ned. Herv. Kerk.

„Deze oplossing niet wenschende, ja haar beschouwende als ten hoogste schadelijk voor de belangen van het koninkrijk Gods, achten zij zich voor den Heer en de gemeente niet verantwoord, zoolang zij nog eenig middel onbeproefd hebben gelaten, dat op den weg des rechts en de oprechtheid onder den zegen Gods dienen kan om dit onheil afteweeren, en de reeds geleden schade zooveel mogelijk te herstellen."

door den heer *Bruna*, tot wijziging van art. 24 van het Reglement op de vacaturen, luidende als volgt:

„Meermalen," luidt het, „is het gebeurd, dat meer dan een derde der predikantsplaatsen in het ressort van een Ring vacant was, zonder dat die Ring de hulp van een anderen inriep. Ten gevolge daarvan moeten niet-vacante gemeenten bij gemis van openbare godsdienstoefeningen, groote schade lijden en worden deze zelfs slechter verzorgd dan de vacante. Hierin worde voorzien, door art. 24 van het Reglement op de vacaturen *zóó* te wijzigen, dat in het aangegeven geval door het Classicaal, of waar het daartoe termen vindt, door het Provinciaal Kerkbestuur, maatregelen worden genomen om de hulp van een of meer der naburige Ringen te verkrijgen."

door den heer *Hofstede de Groot*, „om, gelijk voor

den *Vervolgbundel* is geschied, zoo ook voor de *Evangelische Gezangen* de namen der dichters te doen aangeven." Hij meldt om dit voorstel eene opgaaf dier dichters te hebben opgemaakt, vooral naar *Janssonius*, *Geschiedenis van het Kerkgezang*, doch ook naar andere bronnen, waaronder schriftelijke aanteekeningen van het lid der Commissie voor de Evangelische Gezangen, *Herman Muntinghe*. Die opgave wordt door hem bij het voorstel overgelegd.

Alle deze voorstellen worden tot latere beschikking onder de punten van behandeling opgenomen.

Kennisneming van het Verslag der Synodale Commissie, rakende het beheer der verschillende fondsen en daarop genomen besluiten.

Gelijk steeds de behandeling van het verslag der Synodale Commissie rakende *het beheer van den Quaestor-generaal over alle Synodale fondsen in zijn geheel* pleegt te geschieden voordat hij ter vergadering opkomt, wordt ook nu van dat verslag kennis genomen, voorkomende in bijl. A blz. 87—108. Daarbij wordt in de eerste plaats gelezen, wat de Commissie meldt omtrent het ten huize van den Quaestor-generaal ingestelde onderzoek en wordt weder gereedelijk zonder hoofdelijke stemming overeenkomstig haar advies besloten, hem dank te betuigen voor zijn naauwgezet en ordelijk beheer. Vervolgens worden de ter tafel gebragte rekeningen der verschillende fondsen, zoodanig als zij door de medegedeelde memorie van den Quaestor zijn toegelicht, eveneens zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, met magtiging van President en Secretaris tot hare onderteekening, om van deze goedkeuring te doen blijken.

Wat nog de aan het verslag toegevoegde opmerkingen betreft, blz. 106—108, vereenigt de vergadering zich over het algemeen met de daarin vervatte beschouwingen der Commissie, inzonderheid met de Commissie het verschijnsel betreurende, dat, ofschoon het bedroevende voorbeeld van Amsterdam bij de groote gemeenten nog geen navolging gevonden heeft, in vele van die gemeenten de opbrengst der collecte voor noodlijdende kerken en personen zoo weinig aan de behoeften beantwoordt. Terwijl later het voorstel der Commissie tot wijziging van art. 4 van het Reglement op het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen in overweging zal genomen worden, wordt om de daarvoor door de Commissie aangevoerde redenen besloten, voor ditmaal nog niet te treden in het voorstel van den Quaestor-generaal, om het cijfer der uitkeering van de

Algemeene weduwenbeurs te verhoogen, en het bedrag daarvan derhalve weder op *f* 120 vastgesteld. De door de Commissie opgemaakte staat der Algemeene kas wordt vervolgens goedgekeurd om naar het voorschrift van het Reglement op de bestuurskosten aan de Kerkeraden en Kerkelijke administratiën te worden verzonden. De mededeelingen dat de staat van het fonds tot voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken, en de staat van het fonds tot verbetering van de schraalste predikantstractementen tot omschreven einde in gereedheid zijn gebragt en dat de staat van het Hulpensioenfonds in de *Kerkelijke Courant* is geplaatst, worden voor kennisgeving aangenomen, terwijl met algemeene instemming volgens het voorstel der Commissie tot openbare vermelding der ingekomen legaten en giften besloten wordt.

De stukken, betreffende de door den President gevoerde correspondentie met den Voorzitter van het Gereformeerd consistorie te Straatsburg over den oorsprong en de bestemming van het fonds Assweiler, blz. 108 vermeld, worden, na de daaromtrent door den President nog gedane mededeelingen voor de leden tot nadere inzage ter tafel gelegd.

Het voorstel van de Synodale Commissie om de heeren *Scholten* en *Mom* in hunne betrekkingen van Quaestor-generaal en van diens secundus te doen aanblijven wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Ingekomen verslagen van den staat van het door de Kerkelijke Hoogleeraren gegeven onderwijs en toegezonden lijsten van hunne lessen in het volgende studiejaar met vaststelling hiervan.

Ter tafel worden gebragt de ingekomen *verslagen van den staat van het door de kerkelijke Hoogleeraren in het geëindigde studiejaar gegeven onderwijs*, gereg. onder n°. 1123, 1124 en 1143, alsmede de door hen ter goedkeuring aangeboden *lijsten van de in het volgende studiejaar te houden lessen*, gereg. onder n°. 1122, 1125, 1126 en 1144. Nadat van gemelde verslagen met belangstelling kennis was genomen, worden genoemde lijsten zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd en dienovereenkomstig vastgesteld.

Commissiën door den President benoemd.

Aan de orde is de benoeming van Commissiën. Door den President geschieden de volgende benoemingen.

Voor de verslagen der Provinciale Kerkbesturen de HH. *van der Hoeve*, *Jans* en *Junius*.

Voor de financiële aangelegenheden, met name de voor-

dragten der Provinciale Kerkbesturen voor kleine toelagen uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen, en de nog ingekomen berigten van Classicale Besturen omtrent de predikantsplaatsen, die toelagen uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen genieten, de HH. *Anspach*, *Reitsma* en *van der Veen*.

Voor het voorloopig aangenomen Reglement op de Classicale en Provinciale weduwenbeurzen en de veranderingen in de Reglementen op de vacaturen, de Algemeene weduwenbeurs en de kerkvisitatie, de HH. *Kruijf*, *van der Brandeler*, *van Duijl*, *Janssen* en *Bruna*.

Voor het herzien reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening, art. *7b* in verband met art. *7a*, 8, 9 en 11 en verwante nieuwe wetsvoorstellen met de ter zake nog dienende stukken, de HH. *Verhoeff*, *Alingh Prins* en *Hofstede de Groot*.

Voor de nieuwe wetsvoorstellen, de HH. *Acquoy*, *Bruinwold Riedel*, *van Lakerveld*, *de Man* en *van Eerde*.

Naar voorstel van den heer *Luti* worden de adressen van de Classicale vergaderingen van Goes, Wijk en Haarlem, waarbij in overweging wordt gegeven om de Waalsche Commissie met een Classicaal Bestuur te doen gelijk stellen, gereg. onder nº. 730, 981 en 1083, niet in handen van eene Commissie gesteld, als betreffende eene zaak, waaromtrent nog ten voorgaanden jare en vroeger meermalen door de Synode na rijpe overweging in tegenovergestelden zin eene beslissing genomen is, doch worden gemelde adressen voor de leden ter inzage gelegd, opdat in eene latere zitting worde uitgemaakt, of op die op afdoende gronden genomen beslissingen thans zou mogen worden teruggekomen.

Benoeming door de vergadering van Commissiën ter zake der Belijdeniskwestie en van het Reglement op de uitoefening van de regten der minderheden.

Door de vergadering worden nog naar gisteren genomen besluit Commissiën benoemd voor de zaken, die de Belijdeniskwestie betreffen, en voor het Reglement op de uitoefening der regten van de minderheden.

Voor de zaken, die de belijdeniskwestie betreffen, waartoe gerekend worden te behooren, de voorloopig aangenomen veranderingen in artt. 38 en 39 het Reglement op het Godsdienstonderwijs, de adressen deze artikelen rakende, en de nog ingekomen voorstellen tot wijziging van art. 11 van het Algemeen Reglement en tot herstelling van de oude redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienst-

onderwijs worden gekozen de heeren *Hofstede de Groot*, *Kruijf*, *van der Hoeve*, *Bruinwold Riedel* en *van Duyl*, laatstgenoemde bij overstemming tusschen hem en den heer *Verhoeff*.

Voor het Reglement op de uitoefening van de regten der minderheden en daarop nog buiten de consideratiën betrekkelijke stukken worden benoemd de HH. *Bruna*, *Acquoy*, *Luti*, *Verhoeff* en *Junius*, laatstgenoemde bij overstemming tusschen hem en den heer *van Lakerveld*.

Kennisneming van het verslag der Synodale Commissie omtrent de uitvaardiging van nieuwe- en van veranderingen in de bestaande reglementen.

Aan de orde wordt gesteld het verslag der Synodale Commissie betreffende aangelegenheden van verschillenden aard, in bijl. B, waarvan hare mededeelingen rakende de uitvaardiging van de Reglementen op de fondsen voor noodlijdende kerken en personen en tot verbetering der schraalste predikantstractementen en van vermelde veranderingen in de reeds bestaande Reglementen voor kennisgeving worden aangenomen, zoo veel noodig met goedkeuring door de bevoegde leden.

Als voren, rakende de adressen van verzet tegen de nieuwe redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs en een verzoek van het Classicaal Bestuur van Meppel om inlichting ter zake:

Nog wordt het verslag der Commissie, blz. 111, 112, rakende de behandeling der adressen van verzet tegen de in werking getreden nieuwe redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, voor kennisgeving aangenomen en wordt vervolgens door de bevoegde leden, op twee na, hare handeling ter zake van het verzoek van het Classicaal Bestuur van Meppel om inlichting omtrent evengenoemd artikel 38 goedgekeurd.

Sluiting van de tweede zitting.

De vergadering wordt hiermede tot morgen verdaagd, waarna de tegenwoordige zitting met dankzegging gesloten wordt.

G. Molenkamp, *President*.

DERDE ZITTING.

Vrijdag, den 18den Julij 1879.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Opening van de derde zitting.

Na opening der zitting met gebed, worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Dankbetuiging aan den Quaestor-generaal rakende zijn beheer en mededeeling van de goedkeuring zijner rekeningen.

Overeenkomstig gisteren genomen besluit betuigt de President namens de vergadering grooten dank aan den Quaestor-generaal voor zijn naauwgezet en ordelijk beheer van de Synodale fondsen, waarvan aan Gecommitteerden van de Synodale Commissie bij hun onderzoek ten zijnen huize wederom duidelijk heeft mogen blijken, bij mededeeling dat zijne ingediende rekeningen zonder eenig bezwaar zijn goedgekeurd.

Het verslag der Synodale Commissie rakende het fonds voor noodlijdende kerken en personen aan de orde.

Aan de orde is thans het verslag der Synodale Commissie rakende de financiële aangelegenheden, aanvangende met de aangelegenheden van het fonds voor noodlijdende kerken en personen, en wordt deze zitting uitsluitend gewijd aan de behandeling van de verzoeken van onderscheidene gemeenten om subsidie voor kerk- of pastorijbouw naar de betrekkelijke voordragten der Commissie.

Opmaking van de voor subsidiën beschikbare middelen.

Daartoe wordt in de eerste plaats kennis genomen van hetgeen zij blz. 11 meldt omtrent de benoeming van correspondenten, en dat zich geen geval heeft voorgedaan, waarin naar hare opvatting de bepaling in art. 13 van het Reglement op het fonds omtrent het raadplegen van een' bouwkundige zou hebben moeten worden toegepast.

Terwijl een en ander voor kennisgeving werd aangenomen, zonder dat tegen hare opvatting van genoemd artikel eenige bedenking werd ingebragt, wordt gelezen wat de Commissie blz. 12 berigt omtrent de voor de bedoelde subsidiën beschikbare middelen, maar komt nu de Quaestor-generaal de vergadering met de verrassende mededeeling

verblijden, dat het bedrag der beschikbare middelen *f* 2200 hooger kan gesteld worden, dewijl de collecte in 1878 gehouden ruim *f* 1100 meer dan de raming heeft opgebragt, de rente buitendien op *f* 500 meer kan berekend worden, en ook het cijfer der buitengewone ontvangsten, de legaten daar niet onder begrepen, aangenomen mag worden *f* 600 hooger te komen, dan in de memorie des Quaestors was opgegeven. — Buitendien wordt van den Quaestor-generaal vernomen, dat bij hem gisteren, blijkbaar door iemand, van wien vroeger meermalen giften inkwamen voor de Synodale liefdefondsen, eene som van *f* 600 bezorgd is, vergezeld van een briefje, behelzende, „dat de heer *J. R. Scholten* deze som nog vóór de opening der Synode ontvangt, waar de meeste behoefte is te besteden aan de drie Synodale fondsen.” Daar de Quaestor hieronder naar zijne ervaring meent te moeten verstaan het fonds voor noodlijdende kerken en personen, de Algemeene weduwenbeurs en het fonds voor de schraalste predikantstractementen, stelt hij nu voor, met het oog op de gebleken behoefte van eerstgenoemd fonds, gemelde som dus te verdeelen, dat *f* 400 kome ten bate van dit fonds, en aan elk der beide andere fondsen *f* 100. Dewijl de vergadering nu geen bezwaar maakt, naar het advies der Synodale Commissie, voor de te verleenen subsidiën over *f* 800 van de baten van den Vervolgbundel te beschikken, en ook het voorstel van den Quaestor omtrent de verdeeling der ingekomen gift van *f* 600, na gehouden beraadslaging met groote meerderheid wordt aangenomen, wordt het bedrag der middelen, waarover voor de subsidiën zal kunnen worden beschikt, gerekend te zullen bedragen de som van *f* 21500, zoodat naar de opmerking van den Quaestor, er gelegenheid bestaat om welligt nog aan twee of drie gemeenten, wier aanvragen anders zouden hebben moeten worden aangehouden, de verlangde hulp te verschaffen.

Voorloopige besluiten op de verzoeken om subsidie voor kerk- of pastorijbouw naar de voordragten der Synodale Commissie.

Naar gewoonte wordt bepaald dat de op de voordragten der Commissie te nemen besluiten eerst als voorloopig genomen zullen beschouwd worden, om, wanneer de behandeling zal zijn afgeloopen, voor goed te worden vastgesteld.

Bij kennisneming nog van een adres van Kerkvoogden te Holijsloot van 25 Mei, gereg. onder n°. 507, waarin

zij verzoeken, dat hun in verband met de aannemingssom naar het geopend uitzigt nog *f* 1257 subsidie moge worden verleend, maakt de vergadering geen bezwaar deze som overeenkomstig de voordragt der Synodale Commissie toe te staan.

Op juist heden ingekomen berigt van Kerkvoogden te Vegchel, gereg. onder n°. 11, dat de aanbesteding van de herstelling van het kerkgebouw aldaar heeft plaats gehad en het werk na verkregen goedkeuring van het Provinciaal Kerkbestuur gegund is voor de som van *f* 3296, wordt ook naar het advies der Commissie besloten, aan deze gemeente naar het geopend uitzigt weder subsidie toe te kennen, maar wordt het bedrag daarvan geregeld naar de nu bekend geworden aannemingssom, zoodat haar slechts op *f* 526 aanspraak kan worden toegekend.

Na achtereenvolgende beraadslaging over de betrekkelijke voordragten wordt besloten aan de gemeente te Asch nog *f* 300 subsidie toe te staan, en aan de gemeente te Ammerstol *f* 5000, aan de gemeente te Vlieland *f* 1500, aan de gemeente te Westkapelle *f* 3000, aan de gemeente te Molkwerum *f* 2000, aan de gemeente te Hollum op Ameland *f* 2500, aan de gemeente te Nieuwe Pekela *f* 1500, en aan de gemeente te Aruba *f* 500 subsidie toe te kennen, alles op den voet en op de gronden als door de Synodale Commissie is voorgesteld, — behoudens, zoo veel de gemeenten te Westkapelle, Molkwerum, Hollum op Ameland en Nieuwe Pekela betreft, de noodig bevonden aanbevelingen voor rijkssubsidie tot het omschreven bedrag.

Gekomen tot de aanvragen, welke de Synodale Commissie, volgens den haar bekenden staat der beschikbare middelen, vreesde in advies te zullen moeten houden, bij uitzondering van een der beide eerst behandelde, oordeelt de vergadering, naar met op een na eenparig uitgebragte stemmen, dat de gemeente te Heinkenszand geen aanspraak op subsidie kan maken, zoowel omdat zij voor weinige jaren nog eene aanzienlijke subsidie genoten heeft, als vooral omdat uit de eigen mededeelingen der Synodale Commissie mag worden afgeleid, dat het haar niet aan hulpmiddelen ontbreekt, zij het dan ook door het aangaan eener nieuwe leening, zelve in de te maken kosten te voorzien. Daarentegen besluit de vergadering, te

rade gaande met den toestand der gemeente te Hilvarenbeek, aan deze subsidie tot het genoemde bedrag van ƒ643 te verleenen, en voor zoo verre de beschikbare middelen verder zullen toelaten, in overeenstemming met omtrent andere gemeenten genomen besluiten, vervolgens ook aan de gemeente te Ootmarsum ƒ700, aan de gemeente te Gaastmeer, na kennisneming nog van een aanbevelend schrijven van den Kerkeraad van 13 Junij, gereg. onder n°. 595, ƒ2000 subsidie toe te kennen, de gemeenten te Haulerwijk, Kleverskerke en Besoijen voor subsidie in aanmerking te blijven nemen, doch de aanvraag voor de gemeente te Driehuizen in advies te houden om de redenen daarvoor in de voordragt der Synodale Commissie reeds aangevoerd.

Daar intusschen, ook volgens de in den aanvang der zitting nader gemaakte berekening der voorhanden middelen, deze niet toereikende zijn om alle deze gemeenten aanstonds te helpen, wordt nader besloten, ook de aanvragen voor de gemeenten te Haulerwijk, Kleverskerke en Besoijen in advies te houden.

Als vervolgens bij de behandeling van de aanvraag voor de gemeente te Millingen de gevoelens van de leden zeer uiteenloopen, over de vraag, of aan haar, indien de middelen het toelieten, op het grootere bouwplan subsidie zou kunnen worden toegekend, of namelijk, zoo als door den waarnemenden predikant, den heer *B. W. Colenbrander*, in een desbetreffend voor de Gustaaf-Adolf-Vereeniging bestemde beschrijving van den toestand der gemeente bij brief van 11 Junij, gereg. onder n°. 572, ter kennisneming aangeboden, betoogd wordt, de gemeente werkelijk behoefte heeft aan een grooter kerkgebouw, dan eerst was voorgenomen te stichten, wordt het nemen van een besluit op het betrekkelijke advies der Synodale Commissie tot morgen uitgesteld, wanneer den leden gelegenheid zal worden gegeven tot vergelijking van beide alsdan ter tafel te brengen teekeningen der bouwplannen.

Ter zake der uit Nieuw-Rotterdam in West-Indië ter tafel gebragte aanvraag, wordt overeenkomstig het advies der Synodale Commissie tot afwijzing besloten, doch om naar voorstel van den *Secretaris* tevens de tusschenkomst van de Indische Commissie in te roepen, om zoo

mogelijk van de Regering te verkrijgen, dat de gemeente in haren nood de noodige hulp verkrijge.

Sluiting van de derde zitting.

De vergadering wordt hiermede tot morgen verdaagd, waarna de zitting met dankzegging gesloten wordt.

G. Molenkamp, *President*.

VIERDE ZITTING.

Zaturdag, den 19den Julij 1879.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Na opening der zitting met gebed, worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening van de vierde zitting.

Ter tafel komt het heden ontvangen rapport omtrent de belangen van het Godsdienstonderwijs, namens de daarvoor ten voorgaanden jare benoemde Commissie, ingezonden door den heer dr. *H. J. E. van Hoorn*, met eene declaratie van door de Commissie gemaakte kosten en geleidend schrijven van 14 Julij, te zamen gereg. onder n°. 3. Het rapport, dat door den Secretaris gelezen wordt, luidt als volgt:

Rapport van de ten voorgaanden jare voor de belangen van het Godsdienstonderwijs benoemde Commissie.

MIJNE HEEREN!

De Commissie ter zake van het Godsdienstonderwijs ten voorgaanden jare door de Synodale vergadering in hare zitting van 24 Augs. benoemd, heeft de eer, volgens de haar verstrekte opdracht, U verslag te geven van haren arbeid.

De taak aan ons opgedragen is omschreven door de besluiten, genomen 23 en 24 Augs. 1878, door de bepalingen vastgesteld in de zitting van 23 Augs., en door de voorstellen, die in onze handen zijn gesteld.

Achtereenvolgens zullen wij die punten behandelen, en tevens daaraan geleidelijk de voorstellen verbinden, die wij aan Uwe overweging wenschen te onderwerpen.

Allereerst vestigen wij Uwe aandacht op het besluit om de gemeenten uit te noodigen eene inzameling te houden ten behoeve van het Godsdienstonderwijs. De bedoeling was die ingezamelde gelden aan te wenden tot het stichten van catechisatielokalen, het aanschaffen van Bijbels en Nieuwe Testamenten, van boeken, kaarten, platen en het oprichten

van catechisatiebibliotheken. In de zitting der Synode van 24 Augs. werden omtrent die inzameling en het gebruik der gelden eenige bepalingen vastgesteld. Zooals bekend is, heeft de noodiging tot het houden der inzameling plaats gehad. Tot ons oprecht leedwezen moeten wij helaas! mededeelen, dat de opbrengst beneden de meest bescheiden verwachting is gebleven. Niet meer dan *f* 604,54[5] is ingezameld. Trouwens slechts weinige gemeenten hebben aan de roepstem der Synode gehoor gegeven. Wij betreuren het, dat ons deze teleurstelling is bereid. Toch zijn wij van oordeel dat deze ervaring ons niet moet ontmoedigen. Zijn niet vele redenen aan te voeren voor het gebeurde? Wij meenen van ja, en wijzen daarvoor én op den strijd, die onze Kerk beroert, waardoor velen zoo zeer zijn ingenomen, dat zij oog noch oor hebben voor andere zaken, dan die met den strijd in het nauwste verband staan; én op de weinige ingenomenheid, die de handelingen, de verzoeken en bedoelingen der Synode vinden bij de uiterste partijen; én op de waarschijnlijkheid dat vele Kerkeraden óf het schrijven der Synode niet hebben gelezen, óf met het oog op de menigvuldige inzamelingen besloten hebben deze niet te houden, óf te weinig belangstelling koesterden voor het godsdienstonderwijs, zoowel in eigen kring als in de Ned. Herv. Kerk, om een oogenblik kalm na te denken over de vraag: is het wenschelijk dat wij zulk een collecte houden? Wie een en ander in aanmerking neemt, zal ongetwijfeld met ons betreuren, dat de opbrengst slechts eenige *honderden* bedraagt, terwijl wij gehoopt hadden minstens even zoo vele *duizenden* samen te brengen, maar zal, naar wij vertrouwen, tevens ons toestemmen, dat deze teleurstelling niet een reden tot vertragen, maar integendeel een spoorslag tot nieuwe krachtsinspanning moet zijn. Is het doel, dat de Synode van '78, zich voorstelde, goed, dan kan het feit, dat zij niet zooveel steun vond, als zij hoopte, geen reden wezen om het doel uit het oog te verliezen.

In die overtuiging spreken wij als ons gevoelen uit, dat het raadzaam is de noodiging tot het inzamelen van gelden ten bate van het godsdienstonderwijs op nieuw te richten tot alle gemeenten, die tot hiertoe daaraan niet voldeden. De Synode passe in dezen op zich het woord des apostels toe: Hetzelfde u te schrijven is mij niet lastig en u tot zekerheid. Voorts achten wij het wenschelijk dat terstond

van de ingezamelde gelden eenig gebruik worde gemaakt. Wel is niet één van de in artikel 3 der bepalingen bedoelde verzoeken ingekomen, maar de mededeelingen ten voorgaanden jare gehoord, liggen ons nog te versch in het geheugen, dan dat wij niet zouden weten waar terstond in het belang van het godsdienstonderwijs een goed werk kan worden verricht. Wij bedoelen Millingen. Omtrent die plaats staat in het rapport des vorigen jaars te lezen: „Op deze plaats is hoegenaamd niets, noch lokaal, noch boeken, noch eenig fonds om er in te voorzien. De catechisatiën worden gehouden in een kamer van een protestantschen steenbaas; in hetzelfde vertrek hebben ook eens in de maand godsdienstige samenkomsten plaats. De bewuste kamer is echter zeer ongeschikt, omdat zij onmiddelijk grenst aan bewoonde vertrekken en omdat de woning afgelegen is. Deze verstrooide gemeente heeft ongetwijfeld bijstand noodig. Zal men haar niet terstond helpen? Zal Uwe vergadering niet geneigd zijn *f* 200 ter beschikking te stellen van het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland om daarvoor, door middel van het Classicaal Bestuur van Nijmegen en de mannen, die te Millingen de godsdienstige belangen behartigen, zooveel mogelijk in de behoeften te voorzien. Wij hopen dat Gij zult kunnen besluiten om aan de gemeente Millingen kennis te geven dat het Uw wensch is langs boven aangewezen weg in hare nooden tegemoet te komen.

Omtrent het tweede gedeelte van art. 4 der Bepalingen, luidende: Aan de Commissie is opgedragen, aan de goedkeuring der Synode plannen te onderwerpen om de boeken, platen en kaarten, die het meest gebruikt worden, op de goedkoopste wijze verkrijgbaar te stellen, voor Kerkeraden en predikanten kunnen wij uitvoeriger zijn. Wij hebben ons gewend tot de uitgevers van veelgebruikte catechisatieboekjes, en hebben, tot onze blijdschap, van hen de meest welwillende medewerking ondervonden. Terwijl wij dien heeren dankzeggen voor hunne bereidvaardigheid om het godsdienstonderwijs te steunen, geven wij ons de vrijheid U uit hun brieven een en ander mede te deelen: de heeren *Kemink en Zoon*, uitgever van de veelgebruikte boekjes van *Doedes*, *Bösken* en *Beets* meldt: „Bij aankoop van minstens 50 exemplaren van iedere soort kunen wij een korting toestaan van 20 %. Bij aanschaffing van belangrijk grootere hoeveelheden, b. v. 100 ex. of meer, zou dit

rabat iets kunnen worden verhoogd." De heer *P. Gouda Quint*, firma *Nijhoff en Zoon*, bij wien de boekjes van *van den Berg* het licht zien, verklaart zich bereid „voor het door ons beoogde doel de boekjes met 20 °/₀ korting te leveren, mits de levering rechtstreeks geschiede."
De firma *Noordhof en Smit*, uitgevers van de vraagboekjes van *Swiers*, bericht: „Wij zullen ze, mits bij een belangrijk getal, met een korting van 20 °/₀ van den gewonen prijs, afleveren."

De heer *G. H. van der Schuijt* te 's Hertogenbosch, in leven uitgever van de vraagboeken en handleidingen van *Maronier*, berichtte: „Ik ben gaarne bereid mede te werken aan het voornemen der Synode om catechisatieboeken goedkoop verkrijgbaar te stellen. — Bij bestelling van 500 kleine en van 100 groote sta ik eene korting van 25 °/₀ toe."

Wat de platen, kaarten en atlassen betreft, moeten wij U mededeelen, dat de heer *Kirberger*, uitgever van de platen voor het Album van Neerlands werkman, waarvan de prijs is *f* 0,15 per stuk, ons heeft geantwoord: „Bij 25 ex. lever ik ze voor 10 cts. Voor Uw doel ben ik bereid bij 100tallen der *zes* platen bij elkander, deze te leveren voor *f* 30." Dat is alzoo voor 5 cents. Omtrent kaarten en atlassen kunnen wij geen voldoende inlichting verstrekken. De atlas van *Johnston*, die ten vorigen jare door de Synode is aangekocht, is een engelsche uitgaaf en heeft dus al de namen in het Engelsch. Allicht zouden de uitgevers geneigd zijn een oplage van eenige beteekenis met Hollandsche namen te maken.

Uwe Commissie gelooft dat hier een zeer vruchtbaar terrein van werkzaamheid zich ontsluit, en raadt U aan zoo spoedig mogelijk gebruik te maken van de door heeren uitgevers geopende gelegenheid. Wij geven U mitsdien het volgende in overweging: „Van de verschillende veelgebruikte leerboekjes en van de bovenvermelde platen worde een zeker aantal met korting gekocht voor de ingezamelde gelden; aan de gemeenten worde kennis gegeven van dezen aankoop; van den prijs, waarvoor kerkeraden, predikanten en godsdienstonderwijzers de boekjes en de platen kunnen verkrijgen, en van het voornemen om aan behoeftige gemeenten boekjes te verstrekken tegen veel verminderde prijs of gratis. Predikanten en Kerkeraden moeten bovendien worden verzocht de titels op te geven van boekjes, die, hoewel veel

gebruikt, niet op de lijst vermeld zijn. De briefwisseling en verzendingen, en de verrekening der gelden, die het gevolg hiervan zullen wezen en, naar wij hopen, allengs veel werk zullen geven, moeten worden opgedragen aan de Commissie, waarover wij straks zullen spreken.

Volgens de prijsopgaven zal voor het aanschaffen van 200 exemplaren der verschillende boekjes, uitgegeven door de heeren *Kemink*, *Gouda Quint* en *Noordhoff*, en van 500 exemplaren der boekjes van den heer *Maronier* noodig zijn een som van *f* 400 à *f* 500, of na aftrek van 20 % korting van *f* 300 à *f* 400, terwijl voor 600 platen uit het Album van Neerlands werkman *f* 30 wordt gebruikt. — Een lid der Commissie is van oordeel, dat de boekjes van *Maronier* niet door de Synode der Ned. Herv. Kerk aangekocht kunnen worden, omdat genoemde schrijver niet tot de Ned. Herv. Kerk behoort. Hiertegen is aangevoerd dat de Commissie niet treedt in eene beoordeeling van de schrijvers of van den inhoud der boekjes, maar alleen vraagt: welke worden het meest gebruikt? Mocht Uwe vergadering in deze voorstellen treden, dan zou voorloopig het geheele bedrag der ingezamelde gelden zijn besteed, waarvan echter een groot deel in de kas zal terugvloeien.

Na deze mededeelingen kunnen wij overgaan tot de behandeling van het voorstel, ingediend door den heer *Roodhuijzen*. Dat voorstel luidt: „de Synode drage aan eene Commissie van drie leden op in den loop dezes jaars een plan te ontwerpen tot bevordering van godsdienstonderwijs. Die Commissie beoordeele de door mij aangegeven denkbeelden en ontwerpe daarnaar een concept-reglement voor eene blijvende Commissie van godsdienstonderwijs." Het voorstel werd door de Synode des vorigen jaars aangenomen en met de belangrijke toelichting in onze handen gesteld. Die toelichting waarin warme belangstelling in het godsdienstonderwijs zich paart aan oprechte liefde voor het godsdienstig leven in de Kerk en aan rijkdom van wenken, zouden wij gaarne in haar geheel een plaats verleenen, ware het niet dat wij vreesden misbruik te zullen maken van de ons toegestane ruimte en tijd. Wij stellen ons daarom tevreden met U te herinneren, dat de heer *Roodhuijzen* een permanente Commissie voor godsdienstonderwijs in de Ned. Herv. Kerk wenscht; een Commissie, wier leden geen leden der Synode behoeven te zijn; wier roeping het is, ook als de Synode niet vergaderd is, werkzaam te blij-

ven, opdat zij den tijd hebbe zich in dat belangrijk onderwerp, in deze levenskwestie der Kerk in te werken en daardoor de vraagbaak worde, niet alleen bij voorkomende gelegenheden door de Synode zelve, maar allermeest voor die gemeenten, die raad en hulp verlangen." Wat zulk een Commissie te doen zal hebben wijst de heer *Roodhuijzen* aan, als hij gewaagt: van zorg voor catechisatielokalen, bibliotheken, boeken, kaarten, platen; van de regeling der gelegenheid door de wet van 17 Augs. 1878 geopend om in de schoollokalen onderwijs te geven; van bevordering van Zondagscholen; van stichten van catechetenscholen; van betrekkingen aanknoopen met alle inrichtingen, die godsdienstonderwijs en opvoeding bedoelen; van het zoeken naar middelen om catechisatieverzuim te keeren, enz.

Gij zult ons toestemmen dat wij recht hadden, toen wij dit voorstel belangrijk noemden. Zullen wij u aanraden overeenkomstig den wensch van den heer *Roodhuijzen* te handelen? Wij mogen niet ontveinzen dat de benoeming van zulk een permanente Commissie door bezwaren gedrukt wordt, en onwillekeurig vraagt men, zal zij een flinke werzaamheid kunnen ten toon spreiden; zal zij, in deze dagen van hevigen strijd, gehoor vinden voor haar opwekkingen en onderzoekingen; zal zij eenigermate kunnen beantwoorden aan de verwachtingen, die de voorsteller van haar koestert? Toch zijn wij van oordeel dat de bezwaren niet van zooveel gewicht zijn dat men om der wille daarvan het voorstel zou moeten verwerpen. Immers staan tegenover de bezwaren redenen, die tot aanneming nopen. Het godsdienstonderwijs is van zooveel gewicht dat het én eene opzettelijke behartiging, én aanhoudender zorg verdient dan de Synode, uit den aard der zaak en bij hare veelvuldige werkzaamheden, er aan kan wijden. Eene blijvende Commissie kan veel beter dan eene vergadering, die slechts eenige weken samenkomt, nooden en leemten van het godsdienstonderwijs nasporen en op middelen zinnen, die daarin verbetering kunnen aanbrengen. Vooral met het oog op de leermiddelen, is het wenschelijk dat eene Commissie besta, tot welke allen, die daarbij steun of voorlichting verlangen, zich kunnen wenden. Wij aarzelen dan ook niet u te raden zulk een Commissie te benoemen en geven ons de vrijheid, naar luid van de ons verstrekte opdracht, hier een ontwerp-reglement in te lasschen, dat wij aan

uwe beoordeeling onderwerpen. Bij eenige artikelen voegen wij eene kleine toelichting.

CONCEPT-REGLEMENT *voor de permanente Commissie ten behoeve van het Godsdienst-onderwijs in de Ned. Hervormde Kerk.*

Art. 1. In de Nederlandsche Hervormde Kerk bestaat eene Commissie van 3 of 5 personen, aan wie de behartiging van de belangen van het godsdienstonderwijs bijzonder is opgedragen.

Toelichting: Wij achten eene Commissie van *vijf* leden wenschelijker dan eene van *drie*. Het veld der werkzaamheid is voor drie schier te groot. Toch willen wij u laten beslissen, omdat een Commissie van *vijf* leden kostbaar is.

Art. 2. Deze Commissie wordt benoemd door de Algemeene Synode uit predikanten, emeriti-predikanten en ouderlingen der Nederlandsche Hervormde Kerk.

De Commissie heeft het recht voor elke openstaande plaats een tweetal personen aan de Synode aan te bevelen.

Art. 3. Jaarlijks treedt een der leden af. De aftredende is herkiesbaar.

Art. 4. Tot dekking der kosten van het bijwonen van vergaderingen en der andere uitgaven van de Commissie, wordt jaarlijks uit de Algemeene kas eene som van vijfhonderd gulden beschikbaar gesteld.

De Commissie berekent de reis- en verblijfkosten naar Artikel 23, 1 van het Reglement voor opzicht en tucht. Zij doet jaarlijks rekening en verantwoording aan de Algemeene Synode.

Art. 5. Aan de Commissie is opgedragen:

a. het aanwenden van pogingen om in alle gemeenten geschikte catechisatielokalen te verkrijgen. Waar de noodige middelen ontbreken, stelt zij aan de Synode voor toelagen te verstrekken uit de voor het godsdienstonderwijs ingezamelde gelden, overeenkomstig de bepalingen vastgesteld door de Synode 24 Aug. 1878.

b. het verschaffen aan kerkeraden, predikanten en godsdienstonderwijzers van leerboeken, bijbels, platen en kaarten tot geringen prijs.

c. het oprichten van catechisatiebibliotheken.

d. het beramen van middelen opdat in den ruimsten zin gebruik gemaakt worde van de vergunning verleend bij art.

22 der Wet op het Lager Onderwijs van 17 Augustus 1878.

e. het aanknoopen van betrekkingen met vereenigingen en inrichtingen, die godsdienstonderwijs en opvoeding bedoelen.

f. het opwekken om zondagscholen te stichten.

g. het zoeken naar middelen om in de verschillende gemeenten den predikanten hulp te verschaffen bij het geven van godsdienstonderwijs.

h. het waken dat de godsdienstige opleiding van de aanstaande onderwijzers en onderwijzeressen, die de normaal- en kweek-scholen bezoeken, ernstig worde behartigd en verder alles, wat in het belang van het godsdienstonderwijs noodzakelijk blijkt te zijn.

Toelichting. De Commissie heeft hierbij o. a. het oog op de Vereeniging voor Christelijk Nat. Onderwijs, den Protestantenbond, de Vereeniging van godsdienstonderwijs in Nederland, de Zondagschoolvereeniging, enz.

g. Hierbij denkt de Commissie aan het oprichten van catechisatiescholen, het opleiden van helpers en helpsters uit de gemeente voor de Zondagscholen en voor het onderwijs in Bijbelsche geschiedenis.

Art. 6. De Commissie stelt zich zelfstandig in betrekking met uitgevers, en met alle personen en vereenigingen, van wier hulp, voorlichting en medewerking zij heil verwacht.

Art. 7. De Commissie dient jaarlijks voor 1 Julij een verslag van haren arbeid in bij de Algemeene Synode, aan welk lichaam zij verantwoording schuldig is.

Art. 8. De Algemeene Synode heeft het recht de Commissie te ontbinden als het blijkt dat deze aan de haar opgedragen last niet voldoet.

Bij dit ontwerp-reglement hebben wij thans niets te voegen dan den wensch dat het in hoofdzaken uwe goedkeuring moge wegdragen en dat het later der Commissie ten gids moge zijn naar een veelzijdigen en nuttigen arbeid.

Nog blijft ons ter behandeling over het in onze handen gestelde schrijven van de HH. *S. K. Thoden van Velzen*, *M. van Staveren* en *S. J. Rutgers*. Genoemde heeren vestigen de aandacht op de Wet van 17 Augustus 1878 regelende het Lager onderwijs, en inzonderheid op de daarbij verleende vergunning om van de schoollokalen gebruik te maken tot het geven van godsdienstonderwijs aan de

Hervormde schooljeugd. Zij zijn van oordeel dat, zal dit onderwijs gewenschte vruchten dragen, meer bepaald gezorgd dient te worden voor de godsdienstige opleiding der aanstaande hoofd- en hulponderwijzers, opdat dezen het met veel inspanning aan de schooljeugd medegedeelde, niet afbreken of vruchteloos maken, en zij spreken mitsdien als hunne meening uit dat van wege de Synode der Ned. Herv. Kerk, misschien in overleg met waardige personen onder de schoolmannen op dit gebied iets goeds tot stand gebracht zal kunnen worden. Met het oog op een en ander zoo even herinnerd, verzoeken genoemde heeren dat Uwe vergadering middelen berame, dat bij de eerlang in te voeren Wet op het Lager Onderwijs, alom waar jongelingen en jonge dochters tot onderwijzers en onderwijzeressen op de openbare scholen worden opgeleid, inrichtingen in het leven treden, opdat zij eene voor hen gepaste godsdienstige vorming ontvangen, die hen in staat stelt het openbaar Lager Onderwijs in echt godsdienstigen geest te geven.

Uwe Commissie gevoelde bij het overwegen van dit schrijven zeer diep dat het dikwijls gemakkelijker is een verzoek te doen of een doel aan te geven, dan dat verzoek te vervullen of den weg, die tot het doel voeren kan, aan te wijzen. Tegelijkertijd beseffen wij dat het door de Friesche heeren uitgesproken verlangen weêrklank vindt bij talloos velen en alleszins overweging en zoo mogelijk bevrediging verdient. Ook Uwe Commissie heeft daaraan ernstig hare gedachten gewijd en terwijl zij de vele moeilijkheden niet zal opsommen, die, naar haar oordeel, zich zullen voordoen op den weg, waarlangs de schrijvers van den brief, ons willen leiden, is zij van gevoelen dat althans iets door Uwe vergadering besloten en gedaan kan worden om eenigermate te voldoen aan dezen op goede gronden steunenden, in het belang van de godsdienstige ontwikkeling der Nederlandsche schooljeugd ontboezemden wensch.

Wij stellen U daarom *drie* zaken voor:

I. Aan de Commissie voor godsdienstonderwijs op te dragen of, zoo deze niet benoemd mocht worden, zelve te onderzoeken in welke plaatsen van Rijkswege kweekscholen en normaalscholen zijn opgericht.

II. De Kerkeraden in dien kring te laten uitnoodigen of uit te noodigen aan één of meer predikanten op te dragen voor de jongelieden, die deze scholen bezoeken,

een cursus van godsdienstonderwijs te openen, opdat zij behoed worden voor de, ook bij onderwijzers, zoo dikwijls gevonden oppervlakkigheid, die niet zelden de moeder is van lichtvaardig oordeelen en onverschilligheid.

III. Uit het fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften aan predikanten, die zich met deze taak belasten, een geldelijke tegemoetkoming te verstrekken. Het voorstel tot het geven van deze tegemoetkoming zal door de Commissie voor het godsdienstonderwijs gedaan moeten worden.

H. J. E. van Hoorn.
W. F. Trip van Zoudtlandt.
Dr. D. C. Pleijte.

Besluit omtrent de behandeling van dit rapport in verband met het verzoek van dr. *H. J. E. van Hoorn* om de daarin vervatte voorstellen te komen toelichten en verdedigen, bij kennisneming van mededeelingen der Synodale Commissie, rakende de opbrengst der aanbevolen inzameling.

Dewijl de heer *van Hoorn* in zijn vermelden brief den wensch te kennen geeft om als verslaggever zelf zijn rapport te komen verdedigen of toelichten, wordt het verzoek aanstonds een punt van overweging. Daarbij wordt op het hooren van het rapport algemeen reeds aan de degelijkheid en bijzonder aan de helderheid en duidelijkheid er van algemeene hulde gebragt, waarom dan ook onderscheiden leden geen nadere toelichting of verdediging door den heer *van Hoorn* noodig achten, waartegen van hunne zijde nog als bedenking wordt ingebragt, dat de heer *van Hoorn* niet langer lid van de Synode is en het der vergadering daarom naar zij meenen niet zou vrijstaan hem, al ware het ook alleen tot het geven van nader advies, bij de behandeling van het rapport zitting te doen nemen, of, wanneer zij daartoe besloot, zulks om der gevolgen wil een gevaarlijk voorbeeld zou kunnen worden. — Anderen dringen er ten sterkste op aan, dat aan den wensch van den heer *van Hoorn* worde voldaan, niet alleen omdat daarmede hulde zou worden gedaan aan de groote zorg, waarmede de Commissie zich van hare taak heeft gekweten, maar omdat het ook te voorzien is, dat tegen hare voorstellen bezwaren zullen rijzen, die uit den aard der zaak verdediging van de zijde der Commissie noodzakelijk zullen maken, terwijl tegen de bedenking van onwettigheid van het zitting geven aan den heer *van Hoorn* nog opgemerkt wordt, dat het hier een geheel bijzonder geval geldt, dat namelijk geheel de Conmissie ten voorgaanden jare door de Synode uit haar midden benoemd is, ofschoon zij wist dat alle hare leden tegen de volgende vergadering zouden

zijn afgetreden, en er toen reeds sprake van geweest is, dat zij tot verdediging van haar rapport in de gelegenheid zou gesteld worden, of ook in overweging gegeven wordt daarover den heer *van Hoorn* buiten een der gewone zittingen door de vergadering of door eene Commissie uit haar midden op het rapport te doen hooren. Daar intusschen naar de beschouwing van vele leden aan den steller van het rapport geen betere hulde kon geschieden, dan wanneer hem gemeld kan worden, dat de vergadering geen toelichting van het gestelde noodig heeft geoordeeld, of indien de gedane voorstellen werkelijk bezwaren ontmoeten, die verdediging noodig maken, hiervan eerst bij de behandeling van het rapport zal kunnen blijken, stelt de hoogleeraar *Acquoy* voor in elk geval eerst tot de behandeling over te gaan. Nadat dit voorstel nu met dertien tegen zes stemmen werd aangenomen, wordt het rapport tegen de zitting van aanstaanden Woensdag aan de orde gesteld, doch daarom al vast kennis genomen van de mededeelingen der Synodale Commissie blz. 67 van haar verslag betreffende de door de Synode aanbevolen inzameling voor de behoeften van het godsdienstonderwijs, welke mededeelingen voor kennisgeving worden aangenomen, zoo veel noodig, met goedkeuring door de bevoegde leden van de daarbij vermelde handelingen der Synodale Commissie.

Voorstel van den heer *Luti* en besluit omtrent de behandeling van ingekomen adressen om de Waalsche Commissie gelijk te stellen met een Classicaal Bestuur.

Den heer *Luti* wordt thans naar zijn eergisteren toegestaan verlangen gelegenheid gegeven om nader de redenen te doen kennen, waarom het niet noodig zou zijn, de adressen, waarin de gelijkstelling van de Waalsche Commissie met een Classicaal Bestuur voorgesteld wordt, niet in handen te geven van de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen, maar daarop terstond een afdoend besluit te nemen. Bij herinnering op nieuw, dat soortgelijk voorstel nog in de voorgaande vergadering ter tafel is geweest, doch dat vroeger meermalen het goed regt van de Waalsche kerken op eene afzonderlijke vertegenwoordiging in de Synode en op een eigen bestuur door de Synode is erkend geworden, treedt hij in eene geschiedkundige ontwikkeling der gewigtige gronden, die voor de aanspraken der Waalsche kerken pleiten, met aanwijzing van het algemeen belang voor de gansche Nederlandsche Hervormde Kerk, dat daarop geenerlei inbreuk gemaakt worde. Maar ofschoon nu ook algemeen hulde gebragt wordt aan zijn uitnemend

betoog en vele leden er in overeenstemmen, dat het hier eene uitgemaakte zaak geldt, die geene nadere toelichting van eene Commissie noodig heeft, zijn anderen van oordeel, dat aan de Classicale vergaderingen, die van eene tegenovergestelde meening zijn, het regt niet kan ontzegd worden, om desbetreffende voorstellen in te dienen, en van den regel, dat deze door eene Commissie onderzocht worden, daarom niet mag worden afgeweken, terwijl zij op zulk een onderzoek zelfs te meer prijs stellen, omdat daarbij van de belangrijke inlichtingen van den heer *Lutl* gebruik kan gemaakt worden en hierdoor juist te beter zal kunnen worden voorkomen, dat dergelijke voorstellen later op nieuw worden ingediend. Op de vraag van den President, of het na de door den heer *Luti* gegeven inlichtingen nog noodig zij, dat de bedoelde adressen in handen eener Commissie gesteld worden, verklaren negen leden zich daarvoor, maar even zoo vele leden zich daartegen, maar wordt nu door de stem van den heer *Luti* zelven, die zich eerst van stem onthouden had, de vraag in eerstgemelden zin beslist, weshalve bedoelde adressen alsnog in handen van de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen gegeven worden.

Besluit omtrent het verzoek om subsidie voor de gemeente te Millingen.

Daarna wordt de gisteren aangehouden voordragt der Synodale Commissie betreffende de aanvraag van subsidie voor de gemeente te Millingen op nieuw in behandeling genomen. Bij de hervatte beraadslagingen wordt met eenparigheid van stemmen der bevoegde leden thans goedgekeurd, dat de Synodale Commissie zich van het toekennen van subsidie onthouden heeft; doch daar een aantal leden nog in het onzekere verkeeren omtrent de doelmatigheid van het tweede bouwplan, of anderen ook tot vereenvoudiging of wijziging van dat plan nog gelegenheid willen gegeven hebben, wordt met algemeene stemmen op één na besloten de aanvraag in advies te houden.

Als voren omtrent het nog ingekomen verzoek om subsidie voor de gemeente te Zevenhoven, in overeenstemming met het door de spoed-commissie aan den Minister gegeven advies omtrent een in

Ter zake van een nog ingekomen verzoek van Kerkvoogden te Zevenhoven om subsidie voor herstelling der kerk en pastorij, en van een daaraan voorafgegaan verzoek van den Minister van Financiën om advies omtrent een verzoek van dezelfde Kerkvoogden om rijkssubsidie en om inlichting of er uitzigt bestaat op het verleenen van synodale subsidie, gereg. onder n°. 532 en 534, wordt door den Secretaris medegedeeld, dat de Commissie

voor spoedvorderende zaken, na kennisneming van deze stukken, in verband met hetgeen de Synodale Commissie volgens blz. 46 van haar verslag o. a., reeds aan den Minister gemeld had, bij schrijven van 10 Junij n°. 52 nog aan den Minister berigt heeft, dat eerst voor weinige dagen van kerkvoogden een verzoek om subsidie uit het fonds voor noodlijdende kerken was ingekomen, dat dit verzoek bij de Synode niet in behandeling zou kunnen komen als zijnde veel te laat ingezonden, of, indien ter zake eene uitzondering te maken ware, daarvoor bij de Synode geen middelen meer beschikbaar zouden zijn, zoodat het in elk geval in advies zou moeten worden gehouden, en er derhalve voor het verleenen van subsidie geen uitzigt bestond, waarom den Minister dan ook in overweging werd gegeven als nog het verzoek om rijkssubsidie buiten behandeling te houden. Deze handeling der Spoedcommissie wordt door de bevoegde leden goedgekeurd, en in overeenstemming daarmede dan ook besloten de aanvraag van kerkvoogden te Zevenhoven in advies te houden.

handen gesteld verzoek om rijks subsidie.

Hierna wordt besloten, de omtrent de verschillende aanvragen van subsidie voorloopig genomen besluiten, voor goed vast te stellen behoudens verhooging der subsidie voor de gemeente te Hilvarenbeek tot de ronde som van *f* 650, op voorstel van den Secretaris.

Vaststelling van de op de aanvragen van subcidie voorloopig genomen besluiten.

De vergadering wordt vervolgens tot Maandag a. s. voormiddag te elf uur, verdaagd waarna de tegenwoordige zitting met dankzegging gesloten wordt.

Sluiting van de vierde zitting.

G. Molenkamp *President.*

VIJFDE ZITTING.

Maandag, den 21sten Julij 1879.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Opening van de vijfde zitting.

De zitting wordt door den President met gebed geopend, daarna worden de notulen der zitting van eergisteren gelezen en goed gekeurd.

Verzoek van den Minister van Financiën om mededeeling der genomen besluiten omtrent in handen gegeven verzoeken om rijkssubcidien.

Ter tafel komt een schrijven van den Minister van Financien van 17 Julij, n°. 19 gereg. onder n°. 4, behelzende verzoek om mededeelingen van de door de Synode genomen besluiten ten aanzien der in handen der Synodale Commissie gesteld geweest zijnde aanvragen van rijkssubsidie voor kerk- en pastorijbouw, omtrent welke de Commissie bij aangehaalde missives berigt heeft, en van de motieven, op welke hare besluiten gegrond zijn geworden. — Aan President en Secretaris wordt opgedragen aan dit verzoek des Ministers gevolg te geven.

Kennisneming van de overige mededeelingen der Synodale Commissie rakende de aangelegenheden van het fonds voor noodlijdende kerken en personen en van daarop nog betrekkelijke stukken met daarop genomen besluiten.

Bij voortzetting der behandeling van het verslag der Synodale Commissie rakende de aangelegenheden van het fonds voor noodlijdende kerken en personen neemt de vergadering kennis van hetgeen de Commissie meldt omtrent de mededeelingen van den Minister van Financiën ter zake der beschikkingen op de aanbevelingen voor en de verzoeken om rijkssubsiedie en van de daarover gevoerde correspondentie, blz. 41—47, en besluit zij, onder goedkeuring van de handelingen der Commissie door de bevoegde leden, in het door den Minister op het schrijven der commissie gegeven antwoord te berusten.

Vervolgens wordt bij de vermelding van het berigt van Kerkvoogden en Notabelen te Grootegast omtrent hunnen afstand van de voor kerkbouw toegekende subsidie nog gelezen een door het Classicaal Bestuur van Groningen bij brief van 4 Junij, gereg. onder n°. 564 toegezonden afschrift van eene missive van den Kerkeraad te Grootegast, waarin deze zich beklaagt over de on-

gunstige beschikking door de Synode ten voorgaanden jare op het verzoek van Kerkvoogden en Notabelen om subsidie genomen, als in strijd met de betrekkelijke adviezen van de Kerkelijke Besturen en van het Provinciaal Collegie van toezigt en op onjuiste voorstellingen van den financiëlen toestand der gemeente gegrond, onder mededeeling dat daaraan ook is toe te schrijven dat de voor noodlijdende kerken en personen in zijne gemeente gehouden collecte, bij groot verschil van vroegere jaren, in dit jaar niet meer dan *f* 1.10 heeft opgebragt. Dewijl er nu van Kerkvoogden en Notabelen te Grootegast geen nieuw verzoek om subsidie ter tafel is en buitendien ook door den heer *Reitsma* wordt medegedeeld, dat Kerkvoogden voorshands het plan van nieuwen kerkbouw hebben laten varen en uit eigen middelen het oude gebouw zoo veel doenlijk hebben doen herstellen, zoo oordeelt de vergadering dat haar thans niet anders overblijft, dan het medegedeelde schrijven des Kerkeraads voor kennisgeving aan te bevelen. Ook worden de mededeelingen der Commissie aangaande de correspondentie met den Kerkvoogd te Stevenswaard en met Kerkvoogden te Zwartewael, blz. 48—51, voor kennisgeving aangenomen onder goedkeuring van de handelingen der Commissie, en wordt eveneens goedgekeurd, dat de Commissie voor spoedvorderende zaken, volgens berigt van den Secretaris, op de mededeeling van het Classicaal Bestuur van Brielle omtrent de voltooijing van het werk te Zwartewaal in zijn schrijven van 26 Junij, gereg. onder n°. 740, en zijn verzoek om den Quaestor-generaal tot de uitbetaling der subsidie te magtigen, dat Bestuur, bij verzoek om het ontbrekend bewijs dat de kerkelijke gebouwen tegen brandschade verzekerd zijn, nog heeft uitgenoodigd om tevens eene opgaaf te bezorgen van het gansche bedrag der gemaakte kosten. Het daarop ingekomen antwoord van het Classicaal Bestuur van Julij, gereg. onder n°. 1120, wordt thans gelezen, doch de beslissing of nu op de uitbetaling der subsidie order kan gesteld worden aangehouden, tot de bijgevoegde opgaaf van de kosten onderzocht zal zijn, welk onderzoek den President, als gewezen correspondent voor de noodlijdende gemeenten in Zuidholland, op wordt gedragen.

Na goedkeuring van de toekenning van subsidie aan de gemeente te Grevenbicht, blz. 51, en van de toestemming tot onderhandsche aanbesteding, op het verzoek

van Kerkvoogden en Notabelen dd. 30 Mei, gereg. onder n°. 620, overeenkomstig het advies der Kerkelijke Besturen door de Spoedcommissie verleend, zoo als weder door den Secretaris wordt medegedeeld, wordt nog gelezen een verzoek van Kerkvoogden en Notabelen, om toestemming tot verbetering van het bestek dd. 9 Julij, gereg. onder n°. 1119, waarvan naar het getuigenis mede van het Provinciaal Collegie van toezigt de noodzakelijkheid gebleken is, en tegemoetkoming in de daardoor vermeerderde kosten voor een bedrag van *f* 67. Daar uit het schrijven van het Provinciaal Collegie blijkt, dat werkelijk de omschreven veranderingen in het bestek de deugdelijkheid van het werk waarborgt, en de gemeente van eigen middelen gansch en al ontbloot is, wordt na eenige beraadslaging besloten het tweeledig verzoek van Kerkvoogd en Notabelen toe te staan en mitsdien de reeds toegekende subsidie tot *f* 292 te verhoogen, onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat het later door tusschenkomst der Kerkelijke Besturen te geven berigt zal vergezeld gaan van eene specifieke opgaaf van het geheel bedrag der gemaakte kosten.

Wat het verslag der Synodale Commissie vervolgens behelst, blz. 51—54, omtrent de toekenning van eene zoogenaamde kleine toelage voor de behoeften van de eeredienst aan de Compagnonsvaart onder Jubbega-Schurega, de overbrenging van het verzoek van den Kerkeraad te Sas van Gent om toekenning van zulke toelage ten behoeve der kerkelijke administratie te Philippine, het berigt van den Minister van Financiën omtrent de toekenning eener toelage uit het fonds van wijlen vrouwe *Steyn-Schellinger*, de toestemming tot gedeeltelijke uitbetaling van subsidie aan de gemeente te Horsten en aan de gemeente te Stavenisse wordt weder, behoudens de vereischte goedkeuring van de handelingen der Synodale Commissie, voor kennisgeving aangenomen, waarbij nog gelezen wordt een schrijven van Kerkvoogden te Stavenisse van 26 Junij, gereg. onder n°. 895, behelzende dankbetuiging voor de genoten subsidie. De blz. 54, 55 vermelde beschikkingen der Synode op de bij de Commissie ingekomen berigten omtrent den uitslag der aanbestedingen in de daar genoemde gemeenten worden goedgekeurd, waaronder nu ook nog begrepen wordt de door de Commissie voor spoedvorderende zaken, naar berigt van den Secretaris aan den Quaestor-generaal gegeven magtiging

tot uitbetaling der toegewezen subsidie van *f* 553 aan de gemeente te Staveren, op de betrekkelijke voordragt van het Classicaal Bestuur van Sneek van 1 Julij, gereg. onder nº. 1053. Buitendien wordt op een door het Classicaal Bestuur van 's Hertogenbosch, bij schrijven van 14 Julij, met bijgevoegde stukken, gereg. onder nº. 1446, ingezonden verzoek om uitbetaling der subsidie, aan de gemeente te Lith tot het bedrag van *f* 2254 toegewezen, tot orderstelling op de verlangde uitbetaling besloten. Doch, als nu ook ter tafel wordt gebragt een door tusschenkomst van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland ingekomen verzoek van Kerkvoogden te Oosterwijk dd. 12 Julij, gereg. onder nº. 5, zoowel om uitbetaling der toegewezen subsidie van *f* 537 als om tegemoetkoming in nog tot het bedrag van *f* 302,83 gemaakte kosten, meent de vergadering bezwaar te moeten maken, althans aan het tweede deel van het verzoek te voldoen, hoe zeer ook door de betrokken Besturen aanbevolen, maar besluit zij aan Kerkvoogden te antwoorden, dat zij volgens art. 16 van het Reglement tot het doen van meerdere herstellingen, dan in het oorspronkelijke bouwplan begrepen waren, de toestemming van de Synodale Commissie hadden behooren te vragen, en het nu gebleken is, dat die zonder toestemming dier Commissie geschied zijn, het een punt van overweging heeft uitgemaakt, of de gemeente hierdoor niet alle aanspraak op subsidie verbeurd had; dat de Synode evenwel, te rade gaande met de geringheid van haar vermogen, niet heeft kunnen besluiten haar de reeds toegewezen subsidie van *f* 537 te onthouden, en derhalve op de uitbetaling daarvan order zal stellen, maar dat zij, aan de letter van het Reglement gebonden, zich buiten magte moet verklaren verder subsidie te verleenen voor herstellingen, die zonder voorkennis van haar of van de Synodale Commissie ten uitvoer gebragt zijn en waartoe geen subsidie is aangevraagd en toegestaan.

Met belangstelling wordt verder kennis genomen van de mededeelingen der Synodale Commissie, blz. 55—60, betreffende de magtiging van den Quaestor-generaal rakende de aanvaarding der legaten van den emeritus-predikant *E. C. Groeneveld*, ten behoeve van het Fonds voor noodlijdende kerken en de Algemeene Weduwenbeurs, waarbij de handelingen der Commissie door de bevoegde leden worden goedgekeurd, met bijzonderen dank voor het beleid

in deze door haar ten bate der gemelde fondsen aan den dag gelegd. Ook wordt de mededeeling van den verzonden collectebrief en van het daarop betrekkelijk schrijven aan de Kerkeraden, blz. 60 en 61, behoudens de vereischte goedkeuring, voor kennisgeving aangenomen.

Voorstel van den heer *Hofstede de Groot* tot uitbreiding van art. 9 van het Reglement op het Hooger Onderwijs.

De heer *Hofstede de Groot* brengt het voorstel ter tafel, indien er veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs mogten gemaakt worden, ook deze uitbreiding bij art. 9 te voegen.

„Wanneer twee hoogleeraren in onderscheidene Universiteitssteden wenschen te verwisselen van standplaats, is de Synode of de Synodale Commissie bevoegd hun dit toe te staan.

„Wanneer een hoogleeraar, als er eene vacature is ontstaan, wenscht de vacante plaats te vervullen, is de Synode of de Algemeene Synodale Commissie bevoegd, na de Commissie van voordragt te hebben gehoord, dien wensch in te willigen.”

Het voorstel wordt in handen gesteld van de Commissie, die ter zake der herziening van het Reglement op het examen en daarmede verwante voorstellen te rapporteren heeft.

Behandeling van de aangelegenheden van het Fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken, en besluiten op de betrekkelijke voorstellen der Synodale Commissie.

Bij de behandeling vervolgens der aangelegenheden van het Fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken, worden, na de verzekering van de Synodale Commissie, dat de bij het fonds voorhanden middelen voldoende zijn tot uitkeering der toelagen, die zij had voor te dragen, blz. 61, en de bevestiging daarvan thans ook door den *Quaestor-generaal*, die voordragten afzonderlijk in overweging genomen, en wordt achtereenvolgens, overeenkomstig het advies der Synodale Commissie, tot toekenning der voorgedragen toelagen besloten, en wel met eenparigheid van stemmen, met uitzondering der voor Fyenoord en Sluiskil toegekende ondersteuning. Tegen den voortduur van ondersteuning van Fyenoord hadden een viertal leden dit bezwaar, dat deze buurt thans burgerlijk onder Rotterdam behoort, en hetzij het betrokken Bestuur noodig oordeelt haar kerkelijk ook onder Rotterdam te brengen, hetzij het volharden blijft bij het voornemen om aldaar eene afzonderlijke gemeente te vestigen, er naar

hunne meening geen overwegende redenen langer bestaan, om uit het voor onbemiddelde gemeenten bestemde fonds met de uitkeering der toelage voort te gaan. De overige leden waren daarentegen van oordeel dat, nu Fyenoord kerkelijk nog behoort onder de gemeente van IJsselmonde, alle redenen, die tot hiertoe voor toekenning der toelage pleitten, daarvoor alsnog gelden, en het bedenkelijk zou zijn thans de toelage te onthouden, omdat de Commissie, die werkzaam is om de noodige gelden tot vestiging van eene zelfstandige gemeente bijeentebrengen, hierdoor in haren arbeid zou belemmerd worden.

Bij de behandeling der voordragt voor Sluiskil openbaarde zich verschil van gevoelen, of het Fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van onbemiddelde gemeenten wel kan geacht worden bestemd te zijn voor de voorziening in de behoefte aan een locaal, en daarvoor niet veel meer het Fonds voor noodlijdende kerken en personen in aanmerking moet komen; doch als daarom een zestal leden zich tegen de toekenning eener toelage verklaarden, stemden de overige leden daarvoor op grond dat hier geen vraag is om subsidie voor de stichting of verbetering, maar voor het *huren* van een voor het godsdienstonderwijs onmisbaar locaal, en het nu zonder twijfel niet in strijd kan geacht worden met de bestemming van het fonds, dat naar de eigen bepalingen van het betrekkelijk Reglement, het geven van godsdienstonderwijs en het houden van godsdienstoefeningen op ver verwijderde, afgelegen plaatsen wil bevorderen. Voor de toekenning der toelagen verklaarden zich met den *Secretaris* en den *Quaestor-generaal* de HH. *Janssen*, *van Bruinwold Riedel*, *Anspach*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *de Man*, *van Eerde*, *van der Veen*, *Junius*, *van der Hoeve*, *van den Brandeler*, *van Duyl* en de *President*. Overeenkomstig de adviezen der *beide Hoogleeraren* stemden er tegen de HH. *Luti*, *Verhoeff*, *Prins*, *Bruna*, *van Lakerveld* en *Jans*.

Na kennisneming nog van hetgeen blz. 63 gemeld wordt omtrent de verwachte vervulling der vacature van hulpprediker te Hekendorp, en van een nu ter tafel gebragt berigt van den Scriba van het Classicaal Bestuur van Gouda van 12 Julij, gereg. onder nº. 1118, houdende dat de heer *H. C. H. Reijers*, emeritus-predikant te Boxmeer, den 29 Junij de betrekking van hulpprediker heeft aanvaard, wordt tot hernieuwde toekenning der toelage,

als vroeger van *f* 50 per kwartaal besloten, gerekend in te gaan met 1 Julij en loopende tot 30 Junij des volgenden jaars.

Nog worden de mededeelingen der Synodale Commissie, blz. 63—66, betreffende het terugzenden van het verzoek van den Kerkeraad te Hollandsche Veld en de afwijzing van het verzoek van den Kerkeraad te Blitterswijk voor kennisgeving aangenomen, met goedkeuring van de beschreven handelingen der Commissie in deze.

Benoemingen voor het Algemeen Collegie.

Als hierna tot de benoeming van een lid van het Algemeen Collegie en van zijn plaatsvervanger wordt overgegaan, worden de heeren *Molenkamp* en *Bruna* voor die betrekkingen achtereenvolgens herkozen.

Voorbereiding van de vervulling der bij de Synodale Commissie bestaande vacaturen.

Volgens een in de eerste zitting genomen besluit, wordt nog een gros zamengesteld van predikanten en ouderlingen, voor de vervulling der bij de Synodale Commissie opengevallen plaatsen van leden en secundi, terwijl tot Woensdag a. s. gelegenheid tot aanvulling van het gros wordt opengelaten en het maken van een drietal voor de verkiezing van een lid uit de predikanten en van een lid uit de ouderlingen, tegen den volgenden donderdag aan de orde gesteld wordt.

Sluiting der vierde zitting.

De vergadering wordt hiermede tot morgen verdaagd, waarna de zitting met dankzegging gesloten wordt.

G. MOLENKAMP, *President.*

VIJFDE ZITTING.

Dingsdag, den 22sten Julij 1879.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

De zitting wordt door den *President* met gebed geopend, waarna de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd worden.

Opening der vijfde zitting.

Op het rapport van den *President*, dat de door het Classicaal Bestuur van Brielle overgebragte opgaaf van de aan de kerk en pastorij te Zwartewaal besteede kosten geen reden tot bedenkingen oplevert, wordt thans besloten den Quaestor-generaal tot uitbetaling van de daarvoor toegekende subsidie te magtigen.

Onderstelling op de uitbetaling van subsidie aan de gemeente te Zwartewaal.

De heer *Reitsma* brengt namens de Commissie, die ter zake der voordragten voor de kleine toelagen uit het Fonds voor noodlijdende kerken en personen te adviseren heeft, een rapport uit, dat tot na de pauze ter inzage van de leden gelegd wordt, luidende als volgt:

Rapport van de Commissie omtrent de voordragten voor kleine toelagen uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen.

RAPPORT *van de Commissie omtrent de voordragten voor kleine toelagen uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen.*

„Wij hebben de eer U hiernevens aan te bieden de lijst van gemeenten en personen, voor wie wij gemeend hebben ook voor dit jaar eene kleine toelage uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen te moeten aanvragen. Zoo men deze lijst met die des vorigen jaars vergelijkt, zal men opmerken, dat de voordragten meestal gelijk zijn gebleven, en alleen hier en daar van de vroegere verschillen.

Tot toelichting van de aan gemeenten voorgestelde toelagen hebben wij het volgende mede te deelen: Drie gemeenten, die vroeger toelagen hebben genoten, maar in

het vorige jaar wegens twijfel aan de werkelijk bestaande behoefte van de lijst zijn geschrapt, zijn daar weder op geplaatst, omdat hare vernieuwde aanvragen door de Classicale en Provinciale Besturen met nadruk zijn ondersteund. Eene gemeente, door het Classicaal Bestuur zeer aanbevolen, is voor het eerst voor eene kleine toelage aangenomen. Door deze opname van vier gemeenten is de uitgave voor dit hoofdstuk met *f* 170 toegenomen.

„Om de evenredigheid van uitgaven zooveel mogelijk te herstellen, hebben wij gemeend de toelagen aan negen andere gemeenten eenige vermindering te moeten doen ondergaan, deels omdat wij meenden, dat zij door vermeerderde krachtsinspanning de geringe vermindering van de haar toe kennen toelagen zouden kunnen dekken, deels omdat zij door den goeden toestand der kerkelijke gebouwen of door den gunstigen staat harer diaconiën geacht konden worden weinig bezwaard te zijn. De vermindering bedraagt bij deze gemeenten te zamen *f* 115, zoodat dit hoofdstuk met *f* 5 is toegenomen en nu in het geheel bedraagt *f* 2165.

„Met opzigt tot de voorgedragen subsidiën aan noodlijdende personen nemen wij de vrijheid het volgende op te merken:

„Van drie weduwen zijn geene aanvragen ingekomen, zonder dat daarvan de redenen door de Kerkelijke Besturen zijn opgegeven. Van vier personen is ons berigt, dat zij overleden zijn. Van anderen kon wegens verbeterde omstandigheden de toelage eenigszins verminderd worden. Onder dezen bevindt zich eene weduwe, die het geluk gehad heeft onder de gebeneficieerden uit het fonds *Steijn* te worden opgenomen. De hoogst treurige omstandigheden waarin zij verkeert, heeft ons niet de vrijmoedigheid gegeven de haar vroeger toegekende toelage van *f* 90 op te heffen, maar toch ze tot *f* 50 te verminderen. Verscheidene nieuwe aanvragen, die zijn ingekomen, meenden wij niet te mogen afwijzen. Twee hebben wij gemeend niet te mogen aanbevelen, omdat zij behoorden tot de gebeneficieerden uit het fonds *Steijn*, en bovendien onzes inziens niet in zulke bezwarende omstandigheden verkeerden, dat zij nog uit het fonds voor noodlijdende personen moesten worden ondersteund. Twee weduwen hebben om verbeterde omstandigheden voor verdere ondersteuning bedankt.

„Volgens de hiernevens overgelegde lijst zal de uitgave

vermeerderd moeten worden met *f* 400, terwijl daarentegen de vermindering zal bedragen *f* 475 en het gezamenlijk bedrag der kleine toelagen voor personen zal zijn *f* 7810.

„De geheele som der kleine bijdragen aan noodlijdende kerken en personen zal dus bedragen *f* 9975, hetwelk gevoegd bij de aan de Waldenzen toe te leggen *f* 100 een bedrag uitmaakt van *f* 10075.

A. T. Reitsma.
J. v. d. Veen Az.
J. A. Anspach.

Verdere besluiten betrekkelijk de aangelegenheden van het fonds tot voorziening in de geestelijke behoeften van onbemiddelde gemeenten.

Van hetgeen uit het verslag der Synodale Commissie betreffende de aangelegenheden van het fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften nog ter kennisneming overblijft, worden hare besluiten betrekkelijk de toelage tot het predikantstractement te Bussum, blz. 66 vermeld, door de bevoegde leden goedgekeurd, wordt de daarmede overeenkomende vraag van diligentverklaring voor de toekenning eener toelage van *f* 50 voor opleiding tot godsdienstonderwijzer toegestaan, en nog, naar het blz. 67 vermeld verzoek der Commissie voor haar weder eene som van *f* 600 voor onvoorziene behoeften beschikbaar gesteld.

De behandeling van de aangelegenheden van het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen aangehouden.

Het verslag der Commissie rakende de aangelegenheden van het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen, blz. 67—70, wordt in afwachting van het rapport der financiële Commissie omtrent de nagekomen verslagen van Classicale Besturen, bedoeld in art. 7 van het Reglement op het fonds, tot eene latere zitting aangehouden.

Besluiten, rakende de aangelegenheden der Algemeene weduwenbeurs.

Terwijl in de tweede zitting reeds besloten werd, het bedrag der uitkeering van de Algemeene weduwenbeurs voor elke deelgeregtigde weer op *f* 120 te bepalen, en de aanvaarding van het legaat van den emeritus-predikant *E. C. Groeneveld* aan de Algemeene weduwenbeurs gisteren reeds ter sprake is gekomen, heeft het verslag betreffende de aangelegenheden dier Beurs slechts de beslissing der Commissie mede te deelen op de vraag naar de deelgeregtigdheid der weduwe van den voormaligen Indischen predikant dr. *W. R. van Hoevell*, blz. 70, 71, en wordt die beslissing zonder hoofdelijke stemming door de bevoegde leden goedgekeurd.

Als voren, betrekkelijk het fonds van de Bijbelvertaling (N. T.) en van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen, en de voorgestelde wijziging in het goedgekeurde voorstel der Evangelische Gezangen-Compagnie betrekkelijk de vereenigde uitgaaf der Gezangenbundels.

Daar de Commissie ter aangehaalde plaatse omtrent het *Hulppensioenfonds* niets te melden had, heeft de vergadering vervolgens kennis te nemen van hare mededeelingen betreffende de aangelegenheden van het *fonds van de Bijbelvertaling (N. T.) en van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen*, blz. 71—73. Wat daar gemeld wordt van de baten van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen wordt voor kennisgeving aangenomen, terwijl zonder hoofdelijke stemming besloten wordt tot orderstelling op het voldoen der nog door de leden der voormalige Commissie voor de Psalmberijming ingeleverde rekening van kosten, overeenkomstig het voorstel der Synodale Commissie, doch haar voorstel omtrent de beschikking over de nog voorhanden zijnde som, voor zoo ver deze het fonds voor de schraalste predikantstractementen betreft, nog wordt aangehouden totdat de aangelegenheden van dit fonds aan de orde komen.

De wijziging van het ten voorgaanden jare door de Evangelische Gezangen-Compagnie gedane voorstel ter combinering van de Gezangenbundels is naar de mededeeling van den Secretaris hierin gelegen, dat bij de vereenigde uitgaaf van de Evangelische Gezangen en den Vervolgbundel in de meest gebruikelijke formaten, de zoogenaamde lange formaten, A, B, C en D, aan de Compagnie de bevoegdheid zou verblijven, van de Evangelische Gezangen in die formaten ook afzonderlijk uit te geven ten behoeve der gemeenten, waar de Vervolgbundel nog niet is ingevoerd, maar dat de Compagnie niet verpligt zou zijn om terstond tot het bezorgen van deze vereenigde uitgaaf over te gaan, behoudens hare verbindtenis om dit zoo spoedig mogelijk te doen, terwijl evenwel de vereeniging der bundels, altoos volgens het ingeleverde model, ook zou plaats hebben in de formaten, waarin thans de Vervolgbundel, buiten de goedkoope uitgaaf, gedrukt is, en met het bezorgen van deze uitgaaf aanstonds zou worden begonnen, zonder dat de afzonderlijke uitgaaf van beide bundels daarom zou gestaakt worden. Ten aanzien van deze overeenkomst zouden de bepalingen omtrent de authentisatie en de uitkeering in het contract van 1866 reeds voor de combinering der bundels voorkomende, van kracht blijven; doch de nieuwe overeenkomst zou niet van toepassing zijn op de zoogenaamde goedkoope uitgaaf, waaromtrent evenzeer de bepalingen van het contract van 1869 zouden blijven gelden.

Gelijk door de Synodale Commissie in haar verslag reeds gemeld wordt, vond deze geen bezwaar de aanneming van het gewijzigde voorstel aan te raden, mits er een termijn b. v. van twee jaren bepaald werd, binnen welke beide bundels in de meest gebruikelijke formaten zouden moeten worden uitgegeven. De Secretaris kon hier bijvoegen, dat de Evangelische Gezangen-Compagnie, hiervan door hem met voorkennis van de Synodale Commissie onderrigt, hem gemagtigd had te verklaren, dat zij geen overwegende bedenking tegen eene termijnsbepaling had in te brengen mits de termijn tot de maand Januarij van 1882 werd toegestaan.

Na deze mededeeling van den Secretaris vindt ook de vergadering geen bezwaar om het voorstel der Compagnie aan te nemen op den voet als nu is voorgedragen, en mitsdien President en Secretaris te magtigen, om dienovereenkomstig met de Evangelische Gezangen Compagnie te contracteren.

Besluit op het voorstel van den heer *Hofstede de Groot* omtrent de plaatsing van een lijst der vervaardigers der Gezangen achter beide bundels.

Thans wordt ook het voorstel aan de orde gesteld, dat in de tweede zitting door den heer *Hofstede de Groot* werd ingediend, om namelijk even als voor den Vervolgbundel geschied was, zoo ook voor de Evangelische Gezangen de namen der dichters aantegeven. Na gehouden beraadslaging wordt dat voorstel met algemeene stemmen in beginsel goedgekeurd, doch, daar aan den heer *de Groot* de opmerking werd gemaakt, dat er onderscheiden lijsten van de namen der vervaardigers van de Evangelische Gezangen bestaan, die onderling nog al verschillen, en hoe vertrouwbaar de door hem medegedeelde opgaaf moge schijnen, het van het hoogste belang zal zijn, dat er als nog een grondig onderzoek omtrent de echtheid der namen plaats hebbe, wordt door hemzelven in overweging gegeven, om de Commissie van toezigt op den druk en de uitgaaf der Evangelische Gezangen uit te noodigen, zich met dat onderzoek te belasten, en tevens aan die Commissie aan te bevelen, dat zij, zoodra omtrent de juistheid van de namen afdoende zekerheid verkregen zal zijn, de uitvoering der zaak bij de Evangelische Gezangen Compagnie te bevorderen. Bij aanneming van dit voorstel zonder hoofdelijke stemming wordt tevens besloten de Commissie van toezigt te doen opmerken, dat het van belang zal zijn, dat zij bij haar onderzoek den heer *Hofstede de Groot* raadplege.

Besluiten omtrent de toekenning van kleine toelagen aan gemeenten en predikantsbetrekkingen.

Het straks door den heer *Reitsma* ingediende rapport ter zake van de voorgedragen kleine toelagen uit het fonds vóór noodlijdende kerken en personen wordt nu in behandeling genomen, waarbij al vast aan een aantal gemeenten toelagen tot een gezamenlijk bedrag van *f* 2190 toegekend worden en tevens wordt besloten naar jaarlijksche gewoonte de som van *f* 100 voor eene gift aan de Waldenzen af te zonderen.

Wegens het verstrijken des tijds wordt het vaststellen van het bedrag der aan predikantsbetrekkingen toe te kennen toelagen slechts voor een gedeelte afgedaan, weshalve daarmede in eene volgende zitting zal moeten worden voortgegaan.

Sluiting van de vijfde zitting.

De vergadering wordt hiermede tot morgen verdaagd, waarna de zitting met dankzegging gesloten wordt.

G. MOLENKAMP, *President.*

ZESDE ZITTING.

Woensdag, den 23sten Julij 1879.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

De *President* opent de zitting met gebed; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der zesde zitting.

Naar aanleiding van de gelezen notulen, deelt de heer *Hofstede de Groot* hier mede, dat *Janssonius* in zijne geschiedenis van het kerkgezang nog meldt, dat hij bij het verzamelen van de namen der dichters van de Evangelische Gezangen, de authentieke stukken in het oudsynodaal archief heeft geraadpleegd

Nadere mededeeling van den heer *Hofstede de Groot* betreffende de aangeboden lijst van de vervaardigers der Gezangen.

Aan de orde is het jl. Zaturdag gelezen rapport van de Commissie voor de belangen van het Godsdienstonderwijs. Bij de daarover gevoerde algemeene beraadslagingen wordt door alle leden, die daarbij het woord voeren, op nieuw hulde gebragt aan den ernst, waarmede de Commissie zich van hare taak heeft gekweten, en tevens de wenschelijkheid erkend, dat aan hare belangrijke voorstellen uitvoering mogt kunnen gegeven worden. Maar met onderscheiding van het eerste gedeelte van het rapport, dat betrekking heeft op de oorspronkelijke besluiten van de Synode des voorgaanden jaars, die in verband stonden met het ingestelde onderzoek naar den staat van het godsdienstonderwijs en alleen de verbetering daarvan beoogden en van hetgeen het rapport overigens behelst met betrekking tot de voorstellen van den heer *Roodhuijzen* en tot het adres van de heeren *Thoden van Velzen*, c. s. die later nog in handen der Commissie gesteld werden, oordeelen de meesten dat de bezwaren, die inzonderheid aan de benoeming van eene permanente Commissie met zulk eene uitgebreide opdragt, als haar naar het rapport zou gegeven worden verbonden zijn, onoverkomelijk zullen worden bevonden, en wordt ook gevraagd,

Voorloopige behandeling van het rapport der Commissie voor de belangen van het Godsdienstonderwijs.

of de geringe steun, welke de Synode aanvankelijk bij de Kerk voor het beoogde doel ondervonden heeft, niet als eene waarschuwing moet aangemerkt worden om voorshands gunstiger tijden, dan de tegenwoordige af te wachten, om op den ingeslagen weg thans voort te gaan, waartegen anderen volharding althans in de uitvoering er eerstbedoelde besluiten in overeenstemming met de roeping der Synode blijven beschouwen, en van meening zijn, dat waar zij zich bewust is het waarlijk goede te bedoelen, zich door ondervonden tegenkanting niet moet laten afschrikken, in het vaste geloof dat hoogere kracht haar zal helpen van lieverlede alle hinderpalen te overwinnen.

Na sluiting der algemeene beraadslagingen wordt het thans echter de vraag of vóór tot de behandeling van de verschillende voorstellen der Commissie wordt overgegaan, ook nog de heer *van Hoorn* als verslaggever, naar zijn daaromtrent geopenbaard verlangen zal worden gehoord. De groote meerderheid der vergadering verklaart zich daarvoor; terwijl sommige leden geen toelichting of verdediging der voorstellen van de Commissie van hare zijde noodig blijven achten, anderen het besluit tot ontbieding van den heer *van Hoorn* afhankelijk willen gesteld hebben van den uitslag der beraadslagingen over de verschillende voorstellen, van meening zijnde, dat het niet aangaat den heer *van Hoorn* te doen overkomen, wanneer het vooruitgezien kan worden, dat aan die voorstellen toch geen gevolg zal kunnen gegeven worden. Bij hoofdelijke stemming wordt echter besloten den heer *van Hoorn* uit te noodigen, naar zijne keuze hetzij Dingsdag hetzij Woensdag aanstaande over te komen, en hem na de zitting der vergadering op een van beide dagen de gelegenheid te geven om de voorstellen der Commissie tegen de gemaakte bezwaren te verdedigen. Daartoe werd besloten, naar de adviezen van den *Secretaris* en van den *Quaestor-Generaal* door de stemmen der HH. *Verhoeff*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Bruna*, *Anspach*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *van Lakerveld*, *van der Veen*, *Junius*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans*, *Janssen*, en van den *President*, tegen de adviezen der *Hoogleeraren* en de stemmen der HH. *Luti*, *de Man*, *van Eerde* en *van den Brandeler*.

Overige besluiten

Na voortzetting van de behandeling der voordragten tot

toekenning van toelagen uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen aan predikantsbetrekkingen overeenkomstig het rapport der betrokken Commissie, worden die toelagen vastgesteld tot het gezamenlijk bedrag van *f* 7885.

omtrent de kleine toelagen voor predikantsbetrekkingen.

Hierna komt het verslag der Synodale Commissie omtrent de aangelegenheden van het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen, blz. 67—70, aan de orde met het daaromtrent nog bij monde van den heer Reitsma uitgebragte rapport, rakende de nader ingekomen verslagen van Classicale Besturen, luidende als volgt:

Behandeling van de aangelegenheden van het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen.

Wij kunnen ons rapport geheel aansluiten aan het rapport van de Synodale Commissie Bijl. A. bl. 67, 68.

Verslagen van Classicale Besturen, bedoeld bij art. 7 van het den 15[den] Januarij in werking getreden Reglement zijn er, behalve de in genoemd rapport vermelde, geene ingekomen.

Hadden vele Classicale Besturen door een misverstand van art. 8 van het Regl. zich verpligt geacht de aanvragen van gemeenten, die reeds met toelagen uit het fonds begunstigd waren, te herhalen, velen zelfs met toezending der in art. 9 vermelde stukken, ten einde de reeds toegelegde toelagen te behouden, het getal van deze aanvragen is nog met de volgende vermeerderd, door tusschenkomst van de Classicale Besturen opgezonden. Zij zijn van de Kerkeraden der gemeenten Lopikerkapel, IJsselstein, Waverveen, Hoogland, Zuilen en Schalkwijk in de provincie Utrecht, door het Prov. Kerkbestuur aanbevolen, gereg. n°. 535—540; van Emst, aanbevolen door het Classicaal Bestuur van Harderwijk van Idsegahuizen en Piaam n°. 544 en Midlum n°. 497 uit de Provincie Friesland, door het Provinciaal Kerkbestuur aanbevolen; van Nieuw-Buinen, Schoonoord en Roswinkel n°. 495, door het Classicaal Bestuur van Koevorden aanbevolen n°. 519; van Annerveen n°. 636, door het Classicaal Bestuur van Assen, van Valkenswaard, door het Classicaal Bestuur van Eindhoven aanbevolen n°. 541. Het Classicaal Bestuur van Appingedam berigt, „dat aan de gemeenten Lellens en Garrelsweer de opgaven van alle inkomsten met verzoek om aanbevolen te worden zijn ingekomen, die wij echter geen vrijheid vonden om voor te

dragen, omdat er nog zoo vele gemeenten zijn, waarbij minder traktement wordt genoten. De aanvrage van Kolham, reeds in het rapport der Synodale Commissie sub n°. 413 Bijl. A bl. 65 vermeld, wordt zeer aanbevolen. Wat Lellens betreft, dat volgens opgave slechts een zuiver inkomen van *f* 803.10 betreft, zouden wij, zoo deze gemeente reeds vroeger subsidie genoot, geene reden vinden, om de toegekende subsidie in te trekken. Garrelsweer, dat vroeger subsidie genoot, is reeds in 1877 van de lijst der gebenificieerde gemeenten geschrapt.

Uit de ons ter hand gestelde stukken blijkt, evenals uit de door de Synodale Commissie Bijlage A bl. 68 vermelde, dat geene gemeente wegens verbeterde omstandigheden de aan de predikantsplaats reeds vroeger toegekende subsidie zou kunnen missen en dat ook volgens het oordeel der Synodale Commissie volstrekt geene gelegenheid bestaat om aan eene van de bl. 68, 69 genoemde nieuwe aanvragen een gunstig gevolg te geven, weshalve ook genoemde Commissie gemeend heeft eene wijziging van art. 4 van het Reglement voor te stellen, hetwelk bij de behandeling van veranderingen in Reglementen aan Uw oordeel zal worden onderworpen.

A. T. Reitsma.
J. A. Anspach.
J. v. d. Veen Az.

Daar uit dit rapport even als uit de mededeelingen der Synodale Commissie blijkt, dat onderscheiden Classicale Besturen geen gevolg hebben gegeven aan het voorschrift van art. 7 van het Reglement, oordeelt de Vergadering, dat deze Besturen op dit verzuim opmerkzaam moeten gemaakt worden; maar als hiertoe besloten wordt, wordt tevens aangenomen een voorstel van den Secretaris, om in dezen aan de Classicale Besturen den noodigen steun te verschaffen, en daartoe den Kerkeraden van gemeenten, die voor hare predikantsplaatsen eene toelage uit het fonds genieten, aan te schrijven, dat zij vóór 1 Januarij aan de Classicale Besturen telken jare de noodige opgaven doen, waaruit deze de in art. 7 bedoelde verslagen moeten opmaken, en die aanschrijvingen aan gemelde Kerkeraden door tusschenkomst der betrokken Classicale Besturen toe te zenden.

Verder besluit de vergadering, daar ook naar den

door den Quaestor-generaal medegedeelden staat van het fonds, thans geen sprake zal kunnen zijn van het toekennen van nieuwe toelagen, maar zelfs de noodige gelden ontbreken, om alle eens toegekende gelden uit te betalen, daarvoor overeenkomstig het advies der Synodale Commissie uit de baten van den Vervolgbundel voor ditmaal *f*1350 beschikbaar te stellen.

Nog vereenigt de vergadering zich met het gevoelen der Synodale Commissie, dat om de door haar aangevoerde reden wijziging van art. 4 volstrekt noodig is, doch wordt naar het voorstel van den heer *Reitsma* deze wijziging alleen beperkt tot het beschikbaar houden der renten, zoodat in het artikel „voor de helft van het bedrag der renten," in plaats moet gesteld worden, „het bedrag der renten, maar nu ook, naar voorstel van den heer *Bruna* besloten, in art. 3, b, voor de helft van het bedrag der renten, te doen lezen „het volle bedrag der renten," terwijl, nu verandering van het Reglement noodig is, door den hoogleeraar Acquoy voorgesteld wordt en alzoo besloten, de gebleken onduidelijkheid van art. 8 te verhelpen, en wel naar voorstel van den heer *Luti*, geamendeerd door den *Secretaris*, aldus, dat het luide: De verzoeken om eene toelage worden voor de eerste maal, en zoolang er niet op beschikt is of bij blijvende behoefte telken jare door den Kerkeraad ingezonden, enz."

Deze wijzigingen van het Reglement zullen als voorloopig aangenomen aan de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen onderworpen worden.

De mededeeling van het berigt van Kerkvoogden te Roermond, blz. 70, wordt met schuldige belangstelling voor kennisgeving aangenomen.

De vergadering wordt hiermede tot morgen verdaagd, en de zitting daarop met dankzegging gesloten. **Sluiting der zevende zitting.**

G. Molenkamp, *President.*

ACHTSTE ZITTING.

Donderdag, den 24sten Julij 1879.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Opening der achtste zitting.

Na opening der zitting met gebed worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Besluit op een verzoek van Kerkvoogden te Hollum op Ameland om vergunning tot de aanbesteding en verhooging van subsidie.

Ter tafel wordt gebragt een adres van Kerkvoogden te Hollum op Ameland van 22 Julij, gereg. onder n°. 701, hoofdzakelijk inhoudende het verzoek dat hun magtiging worde verleend tot aanbesteding van de vernieuwing van hun kerkgebouw en tot verhooging der subsidie zoo deze, naar haar werd medegedeeld, niet meer dan *f* 2500 zou bedragen, of wanneer daartoe bij de Synode geen voldoende middelen voorhanden zijn, om aanbeveling voor hooger rijkssubsidie, dan waarvoor zij zouden worden voorgedragen en wel op grond dat ten gevolge van aanmerkingen van 's Rijks bouwkundige op het bouwplan, volgens overgelegde begrooting, de kosten nog *f* 290 boven de raming zouden loopen, en de gemeente volstrekt buiten magte is om meer gelden bijeen te brengen, dan waartoe zij zich bij het verzoek om subsidie verbonden heeft. — Na gehouden beraadslaging wordt besloten aan Kerkvoogden te antwoorden, dat zij geen afzonderlijke magtiging tot het doen der aanbesteding noodig hebben, nu hun subsidie is toegestaan, doch dat het bedrag daarvan thans niet kan worden verhoogd, omdat reeds de gelden ontbreken om aan alle hulpbehoevenden de noodige hulp toe te zeggen, en, vermits bij de aanbevelingen voor rijkssubsidie te rade moet worden gegaan met het cijfer der som, die hiervoor op de Rijksbegrooting 'is uitgetrokken, er geene gelegenheid is om het bedrag der aan te vragen rijkssubsidie hooger te stellen, zoodat aan Kerkvoogden voor het oogenblik niets anders zal overblijven, dan naar middelen te zoeken om langs anderen weg in het te kort te voorzien.

De heer *Bruna* brengt namens de betrokken Commissie verslag uit betreffende de voorloopige aangenomen wijziging van art. 53 van het Reglement op de vacaturen, naar welke aldaar de woorden „van den Kerkeraad," zouden wegvallen. Het rapport luidt als volgt:

Besluit tot vaststelling der verandering in art. 52 van het Reglement op de vacaturen naar uitgebragt rapport.

HEEREN EN BROEDERS!

Uwe Commissie benoemd om te dienen van bericht en advies omtrent de ten vorigen jare voorloopig vastgestelde reglementaire bepalingen voorkomende in de Synodale Circulaire van 13 Augustus, n°. 119 onder de nommers III, IV en V, heeft de eer, omtrent n°. III Reglement op de vacaturen art. 53 te berichten, dat geen enkel Kerkbestuur of Classikale vergadering tegen het wegvallen der woorden *„van den Kerkeraad"* bedenking heeft geopperd, dat bijna allen, ook het Classikaal Bestuur van Winschoten, dat in plaats van de Classikale vergadering consideratiën zond, de voorgestelde verandering *rationeel* of *goed* of *noodzakelijk* noemen.

Uwe Commissie aarzelt dan ook niet U te adviseren, de verandering thans finaal te arresteeren.

G. BRUNA.
E. F. KRUIJF.
VAN DEN BRANDELER.
G. VAN DUIJL GWZ.
H. Q. JANSSEN.

Het rapport wordt aanstonds in behandeling genomen, waarbij gemelde wijziging zonder hoofdelijke stemming wordt vastgesteld, om aan de Kerkbesturen ter goedkeuring door hunne leden te worden toegezonden.

De Commissie voor de verslagen der Provinciale Kerkbesturen brengt, bij monde van den heer *Junius*, rapport uit omtrent den *staat van het hulppredikerschap*, hetwelk aanstonds wordt goedgekeurd, luidende als volgt:

Rapport omtrent den staat van het Hulppredikerschap.

MIJNE HEEREN!

Voor zoover de Provinciale Kerkbesturen, volgens art. 17 van het Reglement op het Hulppredikerschap, berigten

hebben ingezonden aangaande den staat van het Hulppredikerschap, blijkt dat in het jaar 1878 geene Hulppredikers werkzaam zijn geweest in Noord-Holland, Zuid-Holland, Zeeland, Friesland en Drenthe.

Volgens het verslag van het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel heeft de heer Hoek, sedert 1 Julij 1857 bij het Instructie Bataillon te Kampen werkzaam, den dienst van Hulpprediker ook in 1878 aldaar vervuld.

Uit het verslag van de Waalsche Commissie blijkt dat de heer *F. E. Doubanton*, kandidaat tot den H. dienst, als proposant catechiste in 1878, tot op zijn vertrek als Waalsch predikant naar Zwolle, is werkzaam geweest bij de Waalsche gemeente te Leiden.

F. J. J. A. JUNIUS.
A. H. VAN DER HOEVE.
A. G. JANS.

Rapport omtrent de examina.

Ook wordt het verslag goedgekeurd, dat door evengenoemde Commissie weder bij monde van den heer *Junius* gelezen wordt, rakende de sedert de laatste vergadering der Synode afgenomen examina voor de toelating tot de Evangeliebediening, zijnde van dezen inhoud:

MIJNE HEEREN!

De Commissie voor de verslagen van de Provinciale Kerkbesturen heeft de eer het volgende rapport uittebrengen betreffende de *examina* en één *colloquium doctum*.

Door de verschillende Provinciale Kerkbesturen werden geexamineerd 45, 2 th. dct. en 43 candidaten, door de Waalsche Commissie één; daarvan werden 41 toegelaten en 5 afgewezen. In Gelderland één, omdat zijne bekwaamheid in de bijbelsche geschiedenis, de geschiedenis der leerstellingen en de leerstellige godgeleerdheid onvoldoende werd bevonden; in Zuid-Holland één om gemis aan de vereischte bekwaamheid in de uitlegging des O. en N. Verbonds; in Zeeland 2, van wege onvoldoende bekwaamheid in de geschiedenis, leerstellige godgeleerdheid, christelijke zedekunde en practische godgeleerdheid; in Utrecht één omdat hij in groote mate helderheid van begrip en juistheid van uitdrukking miste in alle vakken, vooral in bijbelsche en leerstellige godgeleerdheid.

In Gelderland werden tot de Evangelie-bediening toegelaten 4, in Zuidholland 4, in Noordholland 4, in Zeeland 2, in Utrecht 4, in Friesland 4, in Overijssel 4, in Groningen 5, in Noordbrabant 4, in Drenthe 4. — Door de Waalsche Commissie 1.

Door het Provinciaal Kerkbestuur in Utrecht werd de heer *J. W. F. Feitt Sr*, vroeger predikant bij de Hollandsche Presbyteriaansche gemeente in den staat Minesotha (Vereenigde Staten van Noord-Amerika) na een colloquium doctum tot de Evangelie-bediening toegelaten.

Van de door de Provinciale Kerkbesturen met goed gevolg geëxamineerden, voldeden, wat betreft de uitlegkunde van het O. T. zeer goed 10, goed 17, middelmatig 13. — De uitlegkunde van het N. T. zeer goed 10, goed 16, middelmatig 15. Bijbelsche geschiedenis van de Christelijke Kerk en hare leerstellingen, zeer goed 6, goed 20, middelmatig 18. Bijbelsche en leerstellige godgeleerdheid, zeer goed 5, goed 15, middelmatig 21. Christelijke zedekunde, zeer goed 5, goed 22, middelmatig 16. Practische godgeleerdheid, goed 24, middelmatig 15. Prediking, voor zoo ver de verslagen hiervan melding maken, goed 16, middelmatig 17.

F. J. J. A. Junius.
A. H. van der Hoëve.
A. G. Jans.

Voorloopige behandeling van het verslag der Synodale Commissie, rakende eene aanhangige overeenkomst met het Rijk omtrent eene uitkeering van eene vaste jaarlijksche bijdrage tot de kosten van het Hooger Onderwijs en haar advies omtrent de aan de hoogleeraren op te leggen verpligtingen voor het pensioen.

Aan de orde is het verslag van de Synodale Commissie, handelende over de aangelegenheden van het fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs in de godgeleerdheid en wel in de eerste plaats hare mededeeling, blz. 73, rakende de aanhangige overeenkomst ter zake eener vaste jaarlijksche uitkeering van het Rijk voor de kosten van dat onderwijs.

Bij de kennisneming hiervan verneemt de vergadering de punten van bedoelde overeenkomst, maar tevens ook, dat zij ten gevolge der ontstane Ministeriële crisis nog niet aan President en Secretaris ter teekening is aangeboden, hoe zeer daarop door hen ook nog nader is aangedrongen. Na eenige beraadslaging, onder welke nog door den heer *Junius* voorgesteld werd, aan het Moderamen op te dragen alsnog de uitvoering der belangrijke zaak aan den Minister van Binnenlandsche Zaken aan te bevelen, welk voorstel echter met dertien tegen zes stemmen thans

niet aannemelijk verklaard werd, besluit de vergadering de behandeling aan te houden, in afwachting, dat welligt nog tijdens hare zittingen de ministeriële crisis geeindigd zal zijn.

Na dat besluit vestigt de Secretaris de aandacht der vergadering er op, dat op de Rijksbegrooting van 1879 onder de onvoorziene ontvangsten een staat van *f* 8000 is uitgetrokken als opbrengst der bijdragen van de studenten in de godgeleerdheid voor de kosten van het Hooger Onderwijs. Ofschoon dit ook overeen moge komen met het concept wat dezerzijds op aandrang van den vorigen Minister van Binnenlandsche Zaken is ingediend, meent de Secretaris dat het bij de hervatting van de behandeling der zaak ook een punt van overweging zal moeten uitmaken, of niet, inzonderheid wanneer de besproken overeenkomst onverhoopt schipbreuk mogt lijden, van wege de Synode de vrije beschikking voor de Kerk over bedoelde bijdragen zal dienen te worden voorgestaan.

Als het hierna door een aantal leden wenschelijk wordt verklaard, dat ook het advies der Synodale Commissie betrekkelijk de verpligtingen der kerkelijke hoogleeraren voor hunne aanspraak op pensioen nog worde aangehouden, wordt naar voorstel van den hoogleeraar *Acquoy* besloten, om thans, ten minste in beginsel uit te maken, of bij de korting voor het pensioen de kerkelijke hoogleeraren geheel gelijk zullen gesteld worden met de Universiteits-hoogleeraren, en of niet daarentegen zoowel de waardigheid als het welbegrepen belang der Kerk volstrekt vorderen, dat daarbij op de meest onbekrompen wijze behoort te worden te werk gegaan. De Hoogleeraar wijst aan, hoe die gelijkstelling in financieel opzigt slechts in het nadeel der kerkelijke hoogleeraren zou uitvallen, met het oog op de bevoegdheden aan de Universiteits Hoogleeraren toegekend en hunne verhouding tot den Staat, alsmede op de meerdere vastheid van hunne betrekking, terwijl hij meent dat aan hunne aanspraken als dienaars der Kerk te kort zou worden gedaan, wanneer bij de berekening van hun pensioen hunne dienstjaren als predikant niet in aanmerking gebragt zouden worden. Hij stelt in het licht, welke geldelijke opofferingen de kerkelijke hoogleeraren, verstoken van de hulpmiddelen, waarover de Universiteits-hoogleeraren kunnen beschikken, zich soms moeten getroosten, om bij hunne

lessen aan de eischen der wetenschap te kunnen voldoen, en de eer der Kerk zoowel als het onmiskenbaar belang van de aanstaande Evangeliedienaren, aan hunne opleiding toevertrouwd, vorderen, dat zij daarin met onbekrompen hand worden te gemoet gekomen. Bovendien verklaart hij ook, gesteund door berekeningen van den hoogleeraar *van Geer*, met cijfers de onbillijkheid van de toepassing der bepalingen omtrent de korting van het pensioen der Universiteits-hoogleeraren te zullen kunnen aanwijzen. De hoogleeraar *Kruyf* sluit zich geheel aan bij hetgeen door den hoogleeraar *Acquoy* werd aangevoerd, even als deze doende uitkomen, hoezeer in het persoonlijk belang der kerkelijke hoogleeraren in de daad het algemeen belang en de eer der Kerk betrokken zijn.

Wegens het verstrijken des tijds wordt de verdere behandeling van het aangelegen punt tot de volgende zitting verdaagd, dewijl voor deze zitting nog de zamenstelling van drietallen voor de benoeming van twee leden in de Synodale Commissie aan de orde is gesteld.

Drietallen voor de vervulling der vacaturen bij de Synodale Commissie.

Tot de zamenstelling van bedoelde drietallen wordt nu overgegaan, en worden uit het gros van predikanten de heeren *H. Steenberg* te Amsterdam, dr. *J. P. Escher* te Dronrijp en *G. Bruna* te Hasselt, uit het gros van ouderlingen de heeren Mr. *F. R. Pennink* te Zutphen, Jhr. mr. *F. J. J. van Eysinga* te Leeuwarden en mr. *J. D. Dibbits* te Borger gekozen om in aanmerking te komen bij de benoeming van twee leden in de zitting van Zaturdag a. s.

Sluiting der achtste zitting.

De zitting wordt hierna met dankzegging gesloten.

G. Molenkamp, *President*.

NEGENDE ZITTING.

Vrijdag, den 25sten Julij 1879.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Opening der negende zitting.

De zitting wordt met gebed geopend, daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Bespreking van het beginsel voor de korting van de jaarwedde der hoogleeraren voor hun pensioen.

Het grootste deel der zitting wordt gewijd aan de behandeling van de gisteren op verlangen der *Hoogleeraren* aan de orde gekomen vraag naar het beginsel, wat zal moeten worden gevolgd, waar sprake komt van de korting van hunne jaarwedde voor hunne aanspraak op pensioen. Onderscheiden leden betuigen hunne instemming met hetgeen door *beide Hoogleeraren* is betoogd, dat het niet aangaat in dit opzigt de kerkelijke hoogleeraren met de Universiteits-hoogleeraren op eene lijn te plaatsen, daar niet slechts hun persoonlijk belang, maar het belang en de eer van geheel de Kerk vorderen, dat deze zaak op de meest onbekrompen wijze worde geregeld. Zij doen daarbij opmerken, dat art. 15 van het Reglement op het Hooger Onderwijs hun wel de toekenning van pensioen tot hetzelfde bedrag waarborgt als aan de Universiteits-hoogleeraren bij de wet op het Hooger Onderwijs is verzekerd, maar dat daarin niets voorkomt van het opleggen van verpligtingen, om hun aanspraak op pensioen te geven, of, als aangenomen moet worden, dat zulks in de gelijkstelling met de Universiteits-hoogleeraren begrepen is, de Synode volstrekt niet gehouden is, zich bij de regeling daarvan naar de bepalingen van de wet op het burgerlijk pensioenfonds te gedragen, en als hier meermalen op het onbillijke van die bepalingen gewezen is, zij volkomen vrij is om billijker regelen te stellen. Daar zijn er, die behalve hunne dienstjaren als predikanten, daarbij ook de grootte van hunne jaarwedde op hunne laatste standplaatsen, en het pensioen, waarop zij als predikanten aanspraak hadden, in aanmerking willen genomen hebben, waardoor zij meenen, dat

het bedrag der korting veel lager zou kunnen gesteld worden.

Andere leden vereenigen zich echter geheel met de beschouwingen van de Synodale Commissie. Zij stellen het buiten twijfel, en beroepen zich o. a. ook op de besprekingen met den voormaligen Minister van Binnenlandsche Zaken over den inhoud van art. 15 van het Reglement, dat in de gelijkstelling voor het pensioen ook gelijke voorwaarde begrepen is als waaronder aan de Universiteitshoogleeraren regt op pensioen gegeven is, en vinden bezwaar om toe te stemmen, dat de Synode deze volkomen vrijheid van regeling zou hebben, daar zij hier niet over eigen fondsen te beschikken heeft, maar de uitkeering van jaarwedde en pensioen door het Rijk geschiedt. Daarom meenen zij, dat in deze ook geene overwegingen van welwillendheid kunnen gelden, of indien zij ook toegeven, dat er redenen van billijkheid zouden pleiten om der hoogleeraren dienstjaren van predikanten bij de toekenning van het pensioen in berekening te brengen, zoo achten zij het om de reden door de Synodale Commissie genoemd ook bedenkelijk, daarvoor nu reeds eene gunstige bepaling vast te stellen. Naar aanleiding ook van hetgeen gisteren door de Hoogleeraren omtrent de gunstiger stelling van de Universiteitshoogleeraren werd aangevoerd, als reden waarom de kerkelijke hoogleeraren aanspraak zouden hebben op onbekrompene bepaling omtrent de korting, wordt door sommige leden ook nog bedenking gemaakt om zulks met de meerdere waardering van hun ambt en van hunne werkzaamheden in verband te brengen, doch zijn er die gaarne toegeven, dat de kerkelijke hoogleeraren voor het aanschaffen van de nieuwste werken, die zij voor hunne lessen behoeven, verstoken zijn van de hulpmiddelen, waarover de Universiteitshoogleeraren te beschikken hebben, zij meenen dat zij daarin onafhankelijk van de regeling der korting op hunne jaarwedde, zouden kunnen worden te gemoet gekomen.

Intusschen wordt na de hier in hoofdzaak medegedeelde bespreking van het voorstel der hoogleeraren door de groote meerderheid der leden geoordeeld, dat daaromtrent thans nog geen besluit kan worden genomen, waarom de verdere behandeling tot eene latere zitting verdaagd wordt.

Door de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen worden drie rapporten uitgebragt, die alle ter inzage gelegd

Rapporten van de Commissie voor de

nieuwe wetsvoorstellen ter zake: van het voorstel van den heer *Bruna* tot wijziging van art. 24 van het Reglement op de vacaturen;

worden om later in behandeling te worden genomen. Het eerste dier rapporten, gelezen door den heer *van Eerde*, betrof het voorstel van den heer *Bruna*, tot wijziging van art. 24 van het Reglement op de vacaturen en luidde als volgt:

MIJNE HEEREN!

Uwe Commissie, benoemd om ter zake van *nieuwe wetsvoorstellen* te dienen van berigt en advies, heeft in de eerste plaats ter hand genomen een wetsvoorstel van ons geacht medelid *Bruna*.

Meermalen, zegt de heer *Bruna*, is het gebeurd, dat meer dan een derde der predikantsplaatsen in het ressort van een Ring vacant was, zonder dat die Ring de hulp van een anderen inriep. Ten gevolge daarvan, bij gemis aan openbare godsdienstoefeningen, moeten niet-vacante gemeenten groote schade lijden, en worden deze zelfs slechter verzorgd, dan de vacante; waarin hij wenscht te voorzien, door art. 24 van het Reglement op de vacaturen zóó te wijzigen, dat in het aangegeven geval door het Classicaal Bestuur, of door het Provinciaal Kerkbestuur, waar het daartoe termen vindt, maatregelen worden genomen, om de hulp van een of meer der naburige Ringen te verkrijgen.

Niet voor de eerste maal komt deze zaak ter sprake. Gelijke voorstellen werden mede in 1873 en 1876 ter Synodale tafel gebragt. En ofschoon Uwe Commissie erkent, dat er voor het raden tot dergelijken maatregel al te gereede aanleiding bestaat, — thans meer nog dan voor eenige jaren, — in het overgroot aantal vacatures in zeer vele Classen en Ringen, — zoo heeft zij u toch niet durven adviseren, om tot de voorgestelde verandering over te gaan, *deels*, omdat een absoluut stellig voorschrift tot groote moeijelijkheden soms aanleiding zou geven, waar b. v. in uitgebreide Ringen voor afgelegen gemeenten een andere Ring ter hulp zou moeten komen; *deels*, omdat door het aantewenden geneesmiddel in menig geval slechts eene verplaatsing der kwaal zou worden bereikt. Terwijl het mede bedenkelijk moet worden geacht, aldus in te grijpen in de regten en bevoegdheden der Ringen, en — waar de nood zulks vordert — het Classicaal Bestuur altijd

blijft daar staan, wakende over de gemeenten van zijn ressort.”

G. W. van Eerde.
J. G. R. Acquoy.
Mr. E. de Man Ez.
G. J. van Lakerveld.
J. P. Bruinwold Riedel.

Het tweede rapport, insgelijks door den heer *van Eerde* gelezen, liep over het voorstel uit de Classicale Vergadering van Eindhoven tot verandering van artt. 13 en 15 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs en luidde als volgt:

van het voorstel der Classicale Vergadering van Eindhoven tot verandering van artt. 13 en 15 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs;

Mijne Heeren!

Een ander voorstel, ingezonden door de meerderheid van de leden der Classicale Vergadering van Eindhoven, en door dezen overgenomen van de vergadering van godsdienstonderwijzers in den jare 1878, waar het in discussie werd gebragt, heeft ten doel:

„om in art. 13 Reglement godsdienstonderwijs op te nemen de bepaling, dat men, om tot het examen te worden toegelaten, moet overleggen eene acte als hulponderwijzer of onderwijzer voor het gewoon lager onderwijs, en dan uit art. 15 te laten wegvallen de beide laatstgenoemde vakken (gronden der Nederlandsche taal en onderwijskunde).”

Het voorstel wordt hierdoor gemotiveerd dat, naar de meening van adressanten, het twee jaren lang onderwijs genieten van een predikant iemand nog niet tot een onderwijzer vormt, en er betere waarborgen moeten gevraagd worden voor de degelijke vorming en ontwikkeling van den godsdienstonderwijzer, welken waarborg zij zien in het bovengenoemde voorstel.

Uwe Commissie ontkent niet, dat er is, waardoor zich dat voorstel tot op zekere hoogte aanbeveelt. Zij is mede overtuigd, dat eene betere vorming en meer algemeene ontwikkeling van hen, die de zoo gewigtige betrekking van godsdienstonderwijzer bekleeden zullen, bij menigeen zeer gewenscht zouden zijn.

Toch acht zij onraadzaam, op het voorstel zelf in te gaan. Het komt haar te verre gaand voor, dat het tot ver-

eischte stelt de studie van vakken van wetenschap, wier beoefening niet volstrekt noodzakelijk kan worden geacht voor den onderwijzer van den godsdienst, en voorts gevaarlijk met het oog op de gevolgen, daar velen ligt afgeschrikt zullen worden, om zich tot die betrekking voor te bereiden, wanneer er al te groote moeijelijkheden aan worden verbonden; en dat in dagen als de onze, waarin juist zoo groote behoefte bestaat aan meer godsdienstonderwijs in vele gemeenten, waarin het toch ook bij de bestaande wetgeving aan waarborgen niet geheel ontbreekt voor eene gewenschte wetenschappelijke opleiding.

G. W. VAN EERDE.
J. G. R. ACQUOY.
Mr. E. DE MAN Ez.
J. P. BRUINWOLD RIEDEL.
G. J. VAN LAKERVELD.

van de voorstellen van Classicale vergaderingen om aan vacante gemeenten de bevoegdheid tot het zenden van meer ouderlingen naar de Classicale vergadering te geven.

Het derde rapport werd door den heer *Bruinwold Riedel* gelezen; het betrof het voorstel van enkele Classicale vergaderingen om aan vacante gemeenten de bevoegdheid tot het zenden van meer ouderlingen naar de Classicale vergadering te geven, en luidde weder:

MIJNE HEEREN!

De Commissie in wier handen zijn gesteld de nieuwe *wets-voorstellen*, heeft de eer omtrent een deel van haren arbeid het navolgende te rapporteeren:

Door de Classicale vergaderingen van Wijk, Amersfoort, Utrecht en door eenige predikanten en ouderlingen van de classis Franeker is een voorstel ingekomen om in het Algemeen Reglement het volgende artikel op te nemen, ger. sub nº. 850, 748 en 1093:

„Vacante gemeenten hebben het recht, om in plaats van den predikant een ouderling af te vaardigen, en dus in gemeenten van één predikant *twee* ouderlingen.”

De Classicale vergadering van Amersfoort doet hetzelfde voorstel, maar preciseert meer en het is ook van wijdere strekking even als dat van eenige predikanen ten ouderlingen in de classis Franeker. Het luidt aldus: „Art. 38 van het Algemeen Reglement worde zoo gewijzigd, dat aan den Kerkeraad van elke gemeente het recht worde toegekend, om, bij ontstentenis van een of meer harer predikanten, in de plaats van elken afwezigen, een ouderling

uit zijn midden ter Classicale vergadering af te vaardigen."

Op dit laatste voorstel, als zijnde van de verste strekking, vestigt Uwe Commissie Uwe aandacht.

Gij ziet, Mijne Heeren! dit voorstel grijpt diep in de organisatie van onze Kerk, waarop, met name in *onze* dagen, ernstig moet worden gelet. Het voorstel is ook gansch niet zoo onschuldig als het wel schijnt.

Oppervlakkig beschouwd schijnt het niet onbillijk, dat een gemeente ten allen tijde een gelijk aantal afgevaardigden naar de Classicale vergadering kan zenden. De wetgever heeft dit ook als regel aangenomen, maar de qualiteiten dier afgevaardigden zeer duidelijk genoemd en aangewezen.

Zijn de Classicale vergaderingen de *grondvergadering der Kerk*, waaruit het gebouw der Kerk oprijst en waarop het rust; heeft de wetgever bij de vaststelling van art. 38 van haar Algemeen Reglement haar *presbyteriaal karakter* daarbij met recht in het oog gehouden, het kan en zal toch wel nimmer zijne bedoeling geweest zijn om op dit karakter overwegenden nadruk te leggen. Ook heeft hij daarbij wel degelijk gedacht aan *vacante* gemeenten. Was men vroeger gewoon den predikant alleen ter Classicale vergadering af te vaardigen, het kon dan schijnen, dat, bij het vaceeren eener gemeente, zij het recht verloren had zich op de Classicale vergadering te laten vertegenwoordigen, al ware 't ook, dat in de eerste alinea van art. 38 uitdrukkelijk was verzekerd, dat zij het recht had om met haren predikant een ouderling af te vaardigen.

Om nu allen twijfel weg te nemen wat in dezen de Kerkeraad eener vacante gemeente te doen hebbe, verklaart hij in al. 2 van hetzelfde art.:

„Het recht van afvaardiging heeft de Kerkeraad ook, wanneer de gemeente vacant is."

Let op het woordje „ook". Duidelijk wil de wetgever er meê te kennen geven, dat de gemeente ten allen tijde het recht behoudt om zooveel ouderlingen als zij predikanten heeft ter Classicale vergadering af te vaardigen, maar *ook niet meer*.

Dit blijkt nog duidelijker uit de 3de al. van hetzelfde artikel; het luidt:

„In gecombineerde gemeenten met meer Kerkeraden zal de afvaardiging van ouderlingen bij toerbeurten geschieden."

Der Synode, die vroeger deze alinea in art. 38 opnam, stond het voor den geest, dat het geval zich zou kunnen

voordoen, dat men in *gecombineerde* gemeenten op de gedachte zou kunnen komen, om, bij vacature, even zoo veel ouderlingen af te vaardigen als men Kerkeraden bezat. En er was eenige reden voor. Stond in de eerste al. van art. 38: „deze ouderlingen worden door de gemeente (wat toch ook het geval is) in plaats „van door den Kerkeraad" afgevaardigd, dan ware het duidelijker en de 3de alinea minder noodig geweest. De wetgever heeft derhalve aan de ouderlingen het recht toegekend om in de grondvergaderingen der kerk zitting te nemen en daarin hunne adviezen en stemmen uit te brengen en alzoo hun invloed er te doen gelden. Maar hun een *overwegenden* invloed toe te kennen, heeft *niet* in zijne bedoeling gelegen. Hij heeft dit en terecht willen voorkomen, en *daarom* de 2de en 3de al. in zijn Reglement opgenomen. Het was alsof hij den geest der profetie had en onzen tijd vooruitzag, waarin tusschen de 200 en 300 gemeenten vacant zouden zijn, en derhalve aan p. m. 250 meer ouderlingen dan predikanten het recht zou verleend worden om op de Classicale vergaderingen hun invloed op den gang der zaken in de Kerk uit te oefenen.

Bij alle waardeering van de geschiktheid der ouderlingen om dit te doen, ligt het toch voor de hand, dat, in den regel en uit den aard der zaak, die invloed aan predikanten beter is gedemandeerd, vooral in plattelandsgemeenten, had Uwe Commissie bijna gezegd, maar zij moet, wil zij met de werkelijkheid in onzen tijd rekenen, zeggen, *evenzeer* in de groote steden.

Bovendien meent Uwe Commissie niet te mogen vergeten op te merken, dat de tweede ouderling-afgevaardigde nimmer een *plaatsvervanger* van den ontbrekenden predikant geacht kan worden te zijn, terwijl het toch ook wel niet aangaat, zoodanig secundusschap aan het ouderlingschap toe te kennen.

Reden waarom Uwe Commissie ten ernstigste meent te moeten ontraden om aan het verzoek der adressanten te voldoen:

1°. omdat dit in strijd zou zijn met de letter, den geest en de bedoeling van art. 38 Algemeen Reglement;

2°. en dat, al moge al de Kerk een presbyteriaal karakter hebben, het toch wel nimmer de bedoeling zal zijn geweest op dit karakter den overwegenden nadruk te

leggen en de gemeente in handen der ouderlingen over te geven.

J. BRUINWOLD RIEDEL.
J. G. R. ACQUOY.
G. W. VAN EERDE.
Mr. E. DE MAN Ez.
G. J. VAN LAKERVELD.

Afwijzing van het verzoek van den Kerkeraad te Urk om aan zijnen Godsdienstonderwijzer de bevoegdheid te geven tot het bedienen van doop en avondmaal.

In behandeling wordt nog genomen een door den Ring van Enkhuizen en het Classicaal Bestuur van Hoorn ondersteund en door den Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur voorgestaan verzoek van den Kerkeraad te Urk van Maart jl. zonder dagteekening, gereg. onder n°. 480, om aan den daar werkzamen Godsdienstonderwijzer *Murk Ozinga* de bevoegdheid te geven tot het bedienen van doop en avondmaal, luidende als volgt:

„De Kerkeraad der Hervormden alhier gevoelt zich gedrongen, om met de bescheidenheid, die hun tegenover het hooge Kerkbestuur betaamt, en den ernst, die het geestelijk belang onzer gemeente en de eer onzes Heeren inboezemen, zich tot UHoogEerw. te wenden met een eigenaardig verzoek.

„Sinds 1 April 1878 hebben wij het voorrecht, den Godsdienstonderwijzer *Murk Ozinga Dz.*, van Alkmaar tot ons overgekomen, onder toezicht van den geachten consulent, den WelEerw. heer dr. *A. G. Boon* van Enkhuizen, bij ontstentenis van een geordend predikant, te bezitten als onzen herder en voorganger.

„Wij noemen dit een voorrecht. Want hij is de man, die ons past. Zijne prediking is Evangelisch-rechtzinnig. Zijn huisbezoek en katechisatiën neemt hij trouw waar. Zijn wandel is onberispelijk. Hij is wakker in alles. Hij heeft slag, om met ons, eilanders, om te gaan. en weet zich de achting en genegenheid van de gemeenteleden niet alleen, maar ook van de zeer talrijk Afgescheidenen (de Chr. Gereformeerden) te verwerven.

„Daarvan kan de consulent getuigen, die nog onlangs den Kerkeraad voorstelde, om hem hulde te brengen voor zijn dienstijver, en zulks in onze acten te notuleeren.

„Maar in weerwil daarvan zal de Eerw. heer *Ozinga*, het verval onzer gemeente, ja hare oplossing in de nu reeds

twee à driemaal talrijker Christelijk-Gereformeerde gemeente, niet kunnen voorkomen, tenzij Uwe hooge vergadering moge goedvinden, om ten behoeve dezer afgezonderde, wegsmeltende kudde, een exceptioneelen maatregel te nemen.

„Wij bedoelen, dat de Synode aan onzen hulpprediker *Ozinga* volmacht verleene, om de H. Sacramenten te bedienen. Gelieven UwHEw. zich in onzen toestand te verplaatsen:

„1°. Ons zielental was volgens het aardrijkskundig woordenboek, door *S. Gille Heringa* in 1874, 354 Herv. tegen 1272 Chr. Gereformeerden en 3 Israëliten. Tegenwoordig is het getal Hervormden nog zeer aanzienlijk verminderd en dat der Chr. Gereformeerden in die mate toegenomen. Andere geloofsbelijdenissen zijn bij ons niet. Het getal leden van onze gemeente is thans p. m. 160.

„2°. 4 wintermaanden zijn wij van Doop- en Avondmaalsbediening verstoken, omdat de Ringpredikanten niet kunnen komen, in gevaar zijnde van in te vriezen, dat ook reeds feitelijk plaats had.

„3°. Er zijn Ringpredikanten, die met reden tegen de zeereis, met een Urker schuitje, opzien, ja ze niet kunnen verdragen. Windstilte, mist of storm, maken inderdaad die reis dikwijls langdurig, somtijds gevaarlijk. Op zijn kortst duurt zij 50 uren *vice versa*. Daar wij geen telegrafische gemeenschap hebben, kunnen de predikanten bij ongesteldheid of langdurig oponthoud geen bericht zenden naar hun gezin.

„4°. Het gevolg is, dat zoo er kinderen zijn te doopen, de meesten zich tot de Afgescheidenen wenden; man of vrouw laat zich bij hen inlijven om hunne kinderen gedoopt te krijgen, en zoo gaan zij voor onze gemeente verloren. Ook het H. Avondmaal wordt, als een Ringpredikant het bedient, slecht bezocht, omdat die bedienaars hun persoonlijk vreemd, of van andere richting zijn.

„5°. Om een en ander komen de Hervormden hier bij de meerderheid in minachting. Steeds meerderen schromen als lidmaat toe te treden. Terwijl omgekeerd, als onze voorganger de H. Sacramenten mocht bedienen, met grond is te voorzien, dat degelijke personen tot onze gemeente zouden toetreden.

„6°. Het kleine tractement, de vergeefsche beroepen, de tegenwoordige schaarschte van predikanten, maken het

verkrijgen van een geordend predikant voor ons zoo goed als onmogelijk.

„Om al deze redenen nu, HoogEerwaarde Heeren! leggen wij den wensch en bede in Uwen schoot, *om aan onzen geachten voorganger Ozinga volmacht te verleenen, om aan ons de H. Sacramenten te bedienen.*

„Waarlijk, de nood dringt ons. 't Is eene levensvraag voor onze kudde.

„Wij eerbiedigen de gewone bepalingen en verordeningen, maar wij zijn in geheel buitengewoon geval, zooals geen enkele gemeente in Nederland. Voor gevaarlijke antecedenten dus geen vrees; maar wel vrees, dat anders onze gemeente zal te niet gaan.

„Wij hebben gelezen, dat zendingsgenootschappen aan beproefde mannen, die als zending-werklieden naar afgelegen posten waren uitgegaan, ook in soortgelijke omstandigheden, de ordening schriftelijk toezenden; zoo b. v. de Utrechtsche zending aan den zendingwerkman *van Dijke* op Almaheira.

„Aan den Ring en het Classicaal Bestuur waartoe wij behooren, zenden wij afschrift van dezen, in de hoop, ja met het vertrouwen, dat deze ons verzoek zullen steunen.

„Met de hartgrondige bede, dat de Heer U door Zijnen H. Geest besture, in Uwe hooge roeping verblijven wij, enz."

Hoewel bij de beraadslaging over dit verzoek gaarne hulde gebragt wordt aan de goede bedoelingen van den Kerkeraad te Urk en de beschreven toestand aldaar algemeene deelneming verwekt, zijn alle leden het eens dat de Synode naar de Reglementen geene bevoegdheid bezit om het verzoek toe te staan, en zijn zij eenparig van oordeel, dat zelfs het voorstel van het Classicaal Bestuur van Hoorn, om ten deze eene uitzonderende bepaling te maken niet in behandeling kan komen, omdat zulks in strijd zou zijn met het van den beginne bij de Hervormde Kerk vastgehouden beginsel, dat de bediening der Sacramenten eene ordening als bedienaar des Woords vereischt, waarom ook de opmerking wordt gemaakt, dat het toestaan van het verzoek of het maken van zulke bepaling het voor den Kerkeraad teleurstellend gevolg zou kunnen hebben, dat daardoor aan de Christelijk Gereformeerden te Urk een wapen te meer in handen zou worden

gegeven om aan de Hervormde gemeente aldaar afbreuk te doen. Zonder hoofdelijke stemming wordt dan ook tot afwijzing van het verzoek besloten.

Sluiting der negende zitting.

Daar straks eene Synodus contracta bijeenkomt, wordt de vergadering tot morgen verdaagd en wordt de tegenwoordige zitting daarop met dankzegging gesloten.

G. MOLENKAMP, *President.*

TIENDE ZITTING.

Zaturdag, den 26sten Julij 1879.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Nadat de zitting door den President met gebed geopend was, worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der tiende zitting.

Voor kennisgeving wordt aangenomen een berigt van den heer *P. Mom*, van gisteren, gereg. onder n°. 11, behelzende dat bij hem geen bezwaar bestaat, om de betrekking van secundus van den Quaestor-generaal te blijven bekleeden.

Berigt van den heer *Mom* omtrent zijne bereidheid om de betrekking van secundus van den Quaestor-generaal te blijven bekleeden.

De Secretaris leest mede een brief, door den heer *Creutzberg* aan hem gerigt, waarin deze meldt, dat hij zooverre hersteld is, dat hij Maandag 4 Augustus hoopt weder aan de werkzaamheden der Synode te komen deelnemen, en verzoekt hiervan aan de vergadering en aan zijnen secundus, den heer *Junius*, mededeeling te doen.

Als voren, van den heer *Creutzberg* omtrent zijn voornemen om 4 Augustus ter vergadering te komen.

Nog wordt gelezen een brief van den heer *van Hoorn*, verslaggever van de door de Synode des voorgaanden jaars benoemde Commissie voor de belangen van het Godsdienstonderwijs, dat de volgende Woensdag door hem gekozen is als de voor hem meest geschikte dag, om naar de ontvangen uitnoodiging op de tegen het rapport der Commissie gerezen bezwaren te worden gehoord.

Als voren, van den heer *van Hoorn*, om 6 Augustus de voorstellen der Commissie voor de belangen van het Godsdienstonderwijs te komen verdedigen.

De heer *Luti* deelt hierna aan de vergadering mede, dat de Synodus Contracta ter zake van het verzoek van het Classicaal Bestuur van Utrecht, om beslissing in een verschil met het Provinciaal Kerkbestuur van het ressort over de toepassing van art. 37* van het Reglement op de vacature, bij kennisneming der in hare handen gestelde stukken, bevonden heeft, dat deze betrekking hebben op

Mededeeling van den heer *Luti*, van de redenen, waarom de Synodus contracta, die het bezwaar van het Classicaal Bestuur van Utrecht over de weigering van het Provinciaal Kerkbestuur

van het ressort om op zekeren predikant art. 37* van het Reglement op de vacaturen toe te passen tot de volle vergadering meende te moeten overbrengen.

bezwaren, door het Classicaal Bestuur van Utrecht, naar art. 37* van het Reglement op de vacaturen tegen den predikant *J. Brusse* te IJsselstein bij het Provinciaal Kerkbestuur ingebragt, dat het Provinciaal Kerkbestuur daarop den heer *Brusse* wel gehoord heeft, maar na ontvangen antwoord zich van eene vormelijke beschikking in deze onthouden heeft, in een schrijven aan het Classicaal Bestuur slechts in overweging gevende, om de zaak niet naar art. 37*, maar naar art. 37 van genoemd Reglement te behandelen; dat nu het Classicaal Bestuur volhardende bij zijne overtuiging, dat in deze art. 37* wel behoorde te worden toegepast, in plaats van bij het Provinciaal Kerkbestuur op het doen van eene uitspraak aan te dringen, zich aan de Synode adresseerde, om beslissing in het gebleken verschil van beschouwing bij beide Besturen, naar art. 54 van het Algemeen Reglement; dat nu de Synodus contracta, van oordeel dat meergemeld verzoek van het Classicaal Bestuur niet als een hooger beroep naar art. 37* van het Reglement op de vacaturen kon aangemerkt worden, omdat in zake door het Provinciaal Kerkbestuur geen uitspraak gedaan is, besloot het verzoek tot de volle Synode terug te brengen, daar volgens art. 15 van het Algemeen Reglement slechts in geval van hooger beroep op de Synode, voor de behandeling daarvan vermindering van haar tot de helft van hare leden kan plaats vinden.

De heer *Luti* voegt bij deze mededeeling in overeenstemming met het gevoelen der leden van de Synodus contracta op één na het advies, dat de Synode het verzoek van het Classicaal Bestuur om beslissing in het vermelde verschil tusschen de beide Besturen afwijze, op grond dat het naar art. 70 van het Reglement voor Kerkelijk opzigt en tucht, waar alleen van beslissing sprake is in geschillen tusschen besturen van gelijken rang niet in behandeling kan komen en bij art 54 van het Algemeen Reglement geen inmenging van een hooger collegie in de regtspraak van lagere collegiën kan bedoeld zijn, en wanneer het Classicaal Bestuur als nog bij het Provinciaal Kerkbestuur op het doen van eene uitspraak mogt aandringen, en het Classicaal Bestuur daarvan in hooger beroep zou kunnen komen, op de behandeling van zoodanig hooger beroep zou worden vooruitgeloopen, wanneer de Synode in zake thans eene beslissing nam.

De mededeeling van den heer *Luti* wordt voorshands voor kennisgeving aangenomen, terwijl het nemen van een besluit daarop tot aanstaanden Maandag verdaagd wordt.

Benoemingen voor de Synodale Commissie.

Uit de eergisteren gemaakte drietallen worden de heeren *Bruna* en *van Eysinga* tot leden der Synodale Commissie gekozen, eerstgenoemde bij de eerste, laatstgenoemde bij de laatste van de drie voor deze benoemingen gehouden vrije stemmingen.

De heer *Bruna* wenschte de benoeming tot Maandag a. s. in beraad te houden; den heer *van Eysinga* zal onmiddellijk van zijne benoeming kennis worden gegeven.

Vaststelling der aanvulling van art. 10 van het Reglement op de Algemeene Weduwenbeurs naar daarover uitgebragt rapport.

Ter zake van de voorloopig aangenomen aanvulling van art. 10 van het Reglement op de Algemeene Weduwenbeurs wordt door den heer *van Duijl* ook namens zijne medegecommitteerden het volgende rapport uitgebragt.

MIJNE HEEREN!

De Commissie, die van u de opdracht ontving, om rapport te doen en u van advies te dienen, omtrent de consideratiën over de ten vorigen jare voorloopig aangenomen nieuwe alinea in art. 10 van het Reglement op de algemeene Weduwenbeurs, heeft de eer zich bij deze van haar taak te kwijten.

Bedoelde alinea luidt:

„In denzelfden zin is deze bepaling van toepassing op hen, die predikanten worden in Protestantsche Gemeenten, en niet tot de Hervormde Kerk overgaan, voor zoover zij van hun bevoegdheid tot deelneming gebruik maken.”

Op enkele uitzonderingen na, geven alle Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen met algemeene stemmen, alsmede de Commissie tot de zaken der Waalsche kerken en de Waalsche Reunie, *goedkeuring* aan de voorgestelde bijvoeging.

Ook bij uwe Commissie bestaat daartegen niet het minste bezwaar, maar zij geeft u in overweging om overeenkomstig het verlangen van een paar Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen, *duidelijkshalve*, en lettende op 't geen *aanleiding* gaf om de bedoelde alinea aan art. 10 toe te voegen (vgl. Bijl: A. 1878 bladzijde

84—86) achter de woorden: „Protestantsche Gemeente" te laten volgen *„in Oost West Indië."*

Wij aarzelen niet u te adviseeren om de nieuwe alinea, met opname van deze woorden, definitief vast te stellen.

G. VAN DUIJL GZN.
G. BRUNA.
E. F. KRUIJF.
VAN DEN BRANDELER.
H. Q. JANSSEN.

Het rapport wordt aanstonds in behandeling genomen, waarbij zonder hoofdelijke stemming tot vaststelling der aanvulling, zoodanig als zij door de Commissie verduidelijkt werd, besloten wordt, zoodat zij ter goedkeuring aan de Provinciale Kerkbesturen zal verzonden worden.

Rapport van de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen terzake van het voorstel van de Classicale Vergadering van Wijk om op de lidmaatsattestatiën den geboortedag te melden.

Het rapport door de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen bij monde van den heer *van Lakerveld* uitgebragt ter zake van het voorstel van de Classicale Vergadering van *Wijk* om op de lidmaatsattestatiën den geboortedag te doen vermelden, wordt tot latere behandeling voor ieder der leden ter tafel gelegd; het rapport luidt als volgt:

MIJNE HEEREN.

De Commissie, in wier handen gesteld is het voorstel der Classicale Vergadering van W ij k, dat namelijk de Synodale verordening omtrent het vermelden van den *geboortedag* op de lidmaatsattestatiën, althans wat de manslidmaten betreft, tot wet worde verheven, met het oog op art. 3* A. R., heeft de eer, U dienaangaande het volgende te rapporteeren.

Art. 3* A. R. zegt: Stemgerechtigde leden eener gemeente zijn alle manslidmaten, die onder haar ressort wonen, den ouderdom van 23 jaren bereikt hebben" enz.

Nadat in 1867 het regl. op de benoeming van ouderlingen en diakenen was in werking getreden, waaruit in 1874 art. 3* A. R. bijna woordelijk werd overgenomen, begreep de Synode in 1868, dat, in verband met het in dat art. bepaalde, op de lidmaatsattestatiën ook de ouderdom moest worden aangeduid. Zij verordende daarom, dat de Kerkeraden, bij het uitreiken van lidmaatsattestatiën achter den naam zouden laten volgen: geboren in het jaar . . . (Syn. Hand. 1868 bl. 93, 146).

De Classis Wijk verlangt nu, dat deze verordening, die, ja, in meer dan éène niet officiëele uitgave van de reglementen en verordeningen onzer Kerk bij art. 14 v. h. reglement voor de Kerkeraden als noot aan den voet der bladzijde wordt aangetroffen, maar niet in de bij de uitvaardiging door de Synodale Commissie aan de Kerkeraden toegezonden exemplaren van dat reglement, in de wet-zelve worde opgenomen.

Naar 't gevoelen Uwer Commissie zeer terecht. Bij 't jaarlijks opmaken der kiezerslijst in gemeenten, waar art. 3 van 't reglement op de benoeming van ouderlingen en diakenen enz. van toepassing is, moeten de Kerkeraden den ouderdom kennen, althans van de manslidmaten hunner gemeente. De Synode heeft het daartoe terecht noodzakelijk geacht, dat op de lidmaatsattestatiën de geboortedag vermeld worde. Dat dit, voorzoover Uwe Commissie bekend is, niet dan bij uitzondering geschiedt, is zeker aan de onbekendheid der Kerkeraden met genoemde Synodale verordening te wijzen.

De wijze, waarop aan 't voorstel des Classis Wijk gevolg kan worden gegeven, is hoogst eenvoudig. De bedoelde verordening is de 3e, door de Synode ten opzichte der lidmaatsattestatiën gemaakt. De beide eerste zijn in dier voege in de wet opgenomen, dat, waar (art. 14 7°) onder de verplichtingen der Kerkeraden het uitreiken van lidmaatsattestatiën wordt genoemd, daarbij gevoegd wordt: „met inachtneming der Synodale verordeningen van 10 Julij 1829 en 12 Juli 1841." Het kan, naar de meening Uwer Commissie, slechts als eene noodzakelijke aanvulling van dat art. beschouwd worden, de verwijzing naar de verordening van 1868 daaraan toetevoegen. Zij stelt U daarom voor, aan het verzoek der Classis Wijk te voldoen, door voorloopig aan te nemen de volgende bepaling:

Art. 14 7° slot dus te lezen: met inachtneming der Synodale Verordeningen van 10 Juli 1829, 12 Juli 1841 en 17 Juli 1868.

Uwe Commissie voornoemd,

G. J. van Lakerveld.
Mr. E. de Man Ez.
G. W. van Eerde.
J. Bruinwold Riedel.
J. G. R. Acquoy.

Besluit op de mededeelingen en adviezen van de Synodale Commissie omtrent de door de Kerkelijke Hoogleeraren verlangde vergoeding van onkosten, de verzoeken van studenten om vrijstelling van de betaling der bijdrage voor de bijwoning der lessen en de aan de betrokken Classicale Quaestoren en den Quaestor-generaal toe te kennen remuneratie.

Aan de orde komt thans het op blz. 75, 76 van het verslag der Synodale Commissie voorkomende advies ten aanzien der door Kerkelijke Hoogleeraren verlangde vergoeding van onkosten. Ook tegen dat advies hebben de HH. *Acquoy* en *Kruijf* bedenking. De kosten voor de bezorgde albums en notulenboeken meenen zij niet te kunnen beschouwd worden als bloot ter wille van de hoogleeraren, gekweten, daar althans de eer der Kerk vorderde, dat de albums, hier bedoeld, dus werden ingerigt, dat ze ongeschonden voor de nakomelingschap bewaard kunnen blijven. Maar in aanmerking nemende, dat de dagen kunnen komen, wanneer de Kerkelijke Hoogleeraren groote kosten zullen moeten maken, onder anderen voor lokaalhuur, wenschen zij, dat het beginsel worde aangenomen, dat hun vergoeding van onvoorziene en onvermijdelijke kosten kunne verstrekt worden. Zij worden hierin echter slechts door enkele leden ondersteund. De overige leden verklaren zich met de beschouwingen der Synodale Commissie te vereenigen en daarom ook haren raad gevolgd wenschen om de reeds in rekening gebragte kleine kosten niet te voldoen op grond ook dat daarvoor geenerlei fonds beschikbaar is gesteld, terwijl nog in de voorgaande vergadering der Synode, zie Hand. blz. 16, reeds is uitgemaakt dat van tegemoetkoming in kosten van localen vooralsnog geen sprake kan zijn. Daaromtrent thans eene of andere bepaling te gaan maken wordt door de meeste leden ontijdig geacht, zoodat dan ook na gehouden beraadslaging alleen tot goedkeuring van het advies der Synodale Commissie besloten wordt. Dit besluit werd genomen tegen het advies der *Hoogleeraren* en van de heeren *van Lakerveld*, *van der Hoeve* en *van den Brandeler*, door de stemmen van *alle overige leden*. De *Quaestor-generaal* had ook daartoe geraden; de *Secretaris* had zich in deze van advies onthouden.

De blz. 76 en 77 medegedeelde besluiten op de daar vermelde voorstellen, rakende de bijdragen der studenten tot de kosten van het Hooger Onderwijs, als ook de blz. 77—79 vermelde besluiten op de verzoeken om vrijstelling van de betaling dier bijdragen voor het geeindigde studiejaar worden alle zonder hoofdelijke stemming door de bevoegde leden goedgekeurd; gelijk ook wordt goedgekeurd dat de verzoeken om vrijstelling voor het volgende jaar, waarover blz. 79 gehandeld wordt, werden aangehouden,

wat dan ook betrekkelijk geacht wordt op de nog ingekomen verzoeken uit Utrecht, gereg. onder n°. 492 en 625, met de daarop ingekomen adviezen der kerkelijke hoogleeraren aldaar, gereg. onder n°. 660 en 1121.

Na gehouden beraadslaging wordt ook goedgekeurd te bepalen dat voor de inzending van de verzoeken om vrijstelling uiterlijk 1 Mei bij de Synodale Commissie moeten worden ingediend, behoudens de noodige uitzondering voor tusschentijds aankomende studenten.

De behandeling van het voorstel der Synodale Commissie, blz. 80, omtrent eene tegemoetkoming aan de Classicale Quaestoren in de Universiteitssteden voor de bezorging der bijdragen en aan den Quaestor-generaal voor het beheer van het fonds wordt aangehouden, nadat de Quaestor-generaal in overweging gegeven had om hem voor honorarium een half pct. van de ontvangsten toe te kennen als naar zijn oordeel meer in evenredigheid te beschouwen tot de aan de bedoelde Quaestoren voorgedragen tegemoetkoming.

De vergadering wordt hierna tot Maandag a. s. voormiddag te elf uren verdaagd, waarna deze zitting met dankzegging werd gesloten.

Sluiting der tiende zitting.

G. Molenkamp, *President.*

ELFDE ZITTING.

Maandag, den 28sten Julij 1879.

De *Quaestor-generaal* tegenwoordig.

Opening der elfde zitting.

De *President* opent de zitting met gebed; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Aanneming door den heer *Bruna* van zijne benoeming tot lid der Synodale Commissie.

De heer *Bruna* deelt aan de vergadering mede, dat hij na rijpe overweging gemeend heeft de benoeming tot lid der Synodale Commissie te moeten aannemen, in hope van gesterkt te zullen worden tot beantwoording van het vertrouwen der leden, die op hem hunne stem uitgebragt hebben.

Besluiten rakende het verslag der Synodale Commissie omtrent de aangelegenheden van de Algemeene kas.

Aan de orde is het verslag der Synodale Commissie betreffende de aangelegenheden der Algemeene kas.

De mededeeling omtrent de aan den Quaestor-generaal verleende décharge van de betalingen uit de Rijksbijdrage tot de kas, blz. 80, 81, worden voor kennisgeving aangenomen.

Nadat de President de redenen, waarom de Commissie het verzoek van het Classicaal Bestuur van Deventer om verhooging der jaarlijksche toelage voor zijne kosten, zoo als blz. 81—83 gemeld wordt, niet heeft toegestaan, nader nog had toegelicht, wordt de handeling door de bevoegde leden goedgekeurd.

Daarbij wordt op voorstel van den *Secretaris* besloten aan de Synodale Commissie de voorbereiding op te dragen van de herziening der quotisatie, dewijl volgens art. 11 van het Reglement op de Bestuurskosten de tijd nadert, wanneer die herziening moet plaats hebben, daar het Reglement den 1 Januarij 1876 in werking is getreden.

Het verslag omtrent de orderstelling op de verschillende, blz. 83, 84 vermelde betalingen, wordt voor kennisgeving aangenomen, voor zoo veel noodig met gelijke goedkeuring.

Terwijl gelijk besluit genomen wordt ten aanzien van het blz. 84, 85 medegedeelde betrekkelijk de verzending der Synodale Handelingen, geeft de *Secretaris* in overweging, de kosten van de Synodale Handelingen voor de helft te doen komen ten laste der Algemeene kas, ten einde hierdoor den prijs der Handelingen, zoowel van de exemplaren, die aan de Provinciale en Classicale Besturen en Ringen, alsmede aan enkele Kerkeraden en kerkelijke personen tegen betaling plegen verzonden te worden, als die in den handel gebragt worden, in evenredigheid te kunnen verminderen. Tot aanbeveling van dit voorstel doet de *Secretaris* opmerken, dat het drukken der Handelingen wel in de eerste plaats geschiedt in het belang der Kerkelijke Besturen, maar dat het ook mag geacht worden een algemeen kerkelijk belang te zijn, en er dus gegronde reden bestaat om ook de Algemeene kas in de kosten te doen deelen, waartegen geen bezwaar bestaat, nu daarvoor bij die kas voldoende middelen aanwezig zijn en het Reglement op de Bestuurskosten deze uitgaaf toelaat, terwijl de verlaging van den prijs aan de meerdere verspreiding van de Handelingen bevorderlijk zal kunnen zijn. Het voorstel wordt door vele leden ondersteund en na eenige beraadslaging zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De overige mededeelingen betreffende de aan het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht gegeven inlichting op de vraag naar de verpligting van de leden der Kerkelijke Besturen tot het nemen van een exemplaar der Handelingen, de bezorging door den Secretaris van het Algemeen Register der Handelingen van 1861—1870, en de betaling der kosten van de aan de Kerkelijke Hoogleeraren verstrekte albums van inschrijving der studenten en notulenboeken, worden insgelijks voor kennisneming aangenomen met de vereischte goedkeuring, terwijl het besluit, zoo even omtrent de kosten van de Synodale Handelingen genomen, ook op de kosten van het Algemeen Register betrekkelijk wordt gemaakt.

Na de reeds in de tweede zitting genomen besluiten, rakende het verslag der Synodale Commissie omtrent het beheer van den Quaestor-generaal in zijn geheel, blz. 88—108, wordt aan de leden nog gelegenheid gegeven tot het doen van voorstellen of opmerkingen aangaande de verschillende fondsen, wat slechts leidt tot meerder

waardeering van het goed beheer van den Quaestor-generaal, waarvoor hem, nu de behandeling der financiële aangelegenheden, buiten enkele aangehouden punten, waaromtrent door hem reeds geadviseerd is, geëindigd is, en hij daarom de vergadering gaat verlaten, op nieuw bij monde van den President, de dank der Synode betuigd wordt.

In behandeling-neming en afwijzing van het bezwaarschrift van het Classicaal Bestuur van Utrecht rakende de toepassing van art. 37* van het Reglement op de vacaturen.

Hierna wordt het een punt van behandeling of de Synodus contracta ter zake het verzoek van het Classicaal Bestuur van Utrecht om beslissing in het gemelde verschil van meening tusschen dat Bestuur en het Provinciaal Kerkbestuur over de toepassing van art. 37* van het Reglement op de vacaturen naar de desbetreffende mededeelingen van den heer *Luti* in de zitting van eergisteren, wel gedaan heeft dat verzoek tot de volle Synode terug te brengen, en zoo ja, wat op dat verzoek te besluiten.

De daarover gevoerde beraadslagingen loopen voornamelijk over de vraag, of gemeld verzoek van het Classicaal Bestuur kan aangemerkt worden als een hooger beroep, dat aan het Classicaal Bestuur naar art. 37* in deze zaak zou zijn toegestaan, waarbij tevens in overweging komt, of het overgelegde schrijven van het Provinciaal Kerkbestuur kan beschouwd worden als eene uitspraak of alleenlijk als eene mededeeling van zijn gevoelen, leidende tot den raad om de zaak naar art. 37 te behandelen en derhalve zijne ingediende klagt terug te nemen. Terwijl er nu slechts één lid is, dat dit schrijven even als hij meldde in de Synodus Contracta reeds verklaard te hebben, als eene uitspraak wil beschouwd hebben, en met voorbijzien van den vorm desgelijks ook het adres van het Classicaal Bestuur als een hooger beroep, komt geheel de vergadering overigens tot de overtuiging, dat het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht op de ingediende klagt van het Classicaal Bestuur geene bepaalde beslissing genomen heeft, wat aan dit Bestuur gelegenheid zou hebben kunnen geven om in hooger beroep te komen, en dewijl het Classicaal Bestuur dan ook in zijn adres van geen hooger beroep gewaagt, doch zich alleenlijk bepaalt tot het verzoek naar art. 54 van het Algemeen Reglement, bij het gebleken verschil van gevoelen, of de zaak naar art. 37 dan naar art. 37* van het Reglement op de vacaturen

behandeld moest worden, dit verzoek niet voor een hooger beroep kan worden gehouden, zoodat de Synodus Contracta met het terugbrengen van dat verzoek wel heeft gehandeld en derhalve ontbonden moet worden. Bij de behandeling van het verzoek van het Classicaal Bestuur vereenigt zich de vergadering met de medegedeelde beschouwingen van de leden der Synodus Contracta, dat daarop door de Synode naar art. 54 Algemeen Reglement geene beslissing kan worden genomen, omdat het vermelde verschil van meening de behandeling raakt van de bij het Provinciaal Kerkbestuur ingebragte klagt, en wordt dan ook zonder hoofdelijke stemming besloten aan het Classicaal Bestuur te antwoorden, dat de Synode zich niet geroepen acht om in deze te beslissen, omdat de zaak, volgens art. 37* van het Reglement op de vacaturen, door eene uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur moet worden uitgemaakt.

De heer *Verhoeff*, als zijnde President van het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht, had zich naar eigen verlangen, bij het aan de orde stellen van de mededeeling van den heer *Luti*, verwijderd.

Rapport ter zake der verslagen van de Kerkvisitatie.

Namens de Commissie voor de verslagen der Provinciale Kerkbesturen, wordt door den heer *Jans* rapport uitgebragt, *rakende de verslagen van de Kerkvisitatie*, welk rapport vervolgens tot latere behandeling ter tafel gelegd wordt. Het rapport luidde als volgt:

MIJNE HEEREN!

„Uwe Commissie, benoemd om verslag uit te brengen over de uitkomsten der *Kerkvisitatie*, begint met de mededeeling, dat de visitatie *niet* heeft plaats gehad te Moerdijk, ten gevolge van den nog altijd voortdurenden abnormalen toestand, waarin de gemeente verkeert.

„Uit de ingezonden tabellen en rapporten blijkt, dat, waar de visitatie persoonlijk is gehouden, aan de gemeente vooraf daarvan is kennis gegeven, behalve te St. Anna Parochie (classis Leeuwarden), waar dat onopzettelijk was verzuimd, te Helvoirt (classis 's Hertogenbosch), van wege de ongesteldheid, en te Steenbergen (classis Breda), wegens afwezigheid van den predikant; terwijl van de gemeente Spannum (classis Franeker) bij het Classicaal Bestuur geen verslag is ingekomen.

„Waar Kerkeraadsleden afwezig waren, was dit doorgaans met kennisgeving of om voldoende redenen; enkele malen van wege beroepsbezigheden of om den verren afstand.

„Van een paar gemeenten in de provincie Zeeland werden de verslagen eerst na het opmaken van het rapport ingezonden. Noordwijkerhout (cl. Leiden) had geen tabel ingeleverd, welk verzuim door het Classicaal Bestuur onderzocht wordt.

„Omtrent de samenstelling der verschillende Kerkeraden valt het volgende optemerken:

„Te Millingen, Ooy en Persingen, Zetten (alle drie in de cl. Nijmegen) en te Eysden (cl. Maastricht) is het Classicaal Bestuur Kerkeraad; te Herkingen (cl. Brielle) had de Kerkeraad in 1878, ten gevolge van weinige belangstelling, slechts één ouderling en één diaken; in vier gemeenten van de classis Dordrecht: Cillaarshoek, Numansdorp, Strijen en Zuid-Beierland had de bevestiging plaats op Nieuwjaarsdag; in den Kerkeraad van Amerongen (cl. Wijk) bleef nog altijd de plaats van een vierden ouderling onvervuld, waarom het Classicaal Bestuur den Kerkeraad met nadruk heeft opgewekt, om in deze vacature zoo spoedig mogelijk te voorzien; te Heeze (cl. Eindhoven) was de plaats van een diaken reeds 3 jaar vacant wegens gebrek aan geschikte personen; terwijl van Gastel (cl. Breda) wordt aangeteekend, dat de samenstelling van den Kerkeraad op sommige punten te wenschen overlaat, maar dat daarin verbetering zal komen.

„Verblijdend is zeker de mededeeling, dat, in weerwil van de vele vacaturen, die in de Ned. Herv. Kerk bestaan, schier overal door den Consulent en den Ring behoorlijk in den dienst wordt voorzien. Van Kootwijk (cl. Harderwijk) wordt bericht, dat de toestand abnormaal is. Er is daar een godsdienstonderwijzer aangesteld, die bezoldigd wordt door den Ring. Er wordt ééns of tweemaal in de maand gepreekt, zoodat de dienst geregeld voortgaat. Te Millingen (cl. Nijmegen) neemt de predikant van Herwen c. a. den dienst waar. Door de afgezonderde ligging van Urk (cl. Hoorn) ontbreekt daar bij voortduring veel aan de vervulling van den dienst, ofschoon de godsdienstonderwijzer *Osinga*, sedert April 1878, met loffelijken ijver daar werkzaam is. Door den Kerkeraad van Arnemuiden (cl. Middelburg) wordt vraag 4 van

de Tabel aldus beantwoord: „wat den predikdienst betreft, ja, wat het catichiseeren en andere werkzaamheden aangaat, neen, omdat de Consulent niet overeenkomstig de behoeften en belangen der gemeente is.” Van Waverveen (cl. Utrecht) wordt gemeld, dat de predikantsplaats een aantal jaren vacant is, omdat de beroepingen, die de Kerkeraad uitbrengt, steeds zonder gunstig gevolg blijven.

„Bezwaren omtrent belijdenis, wandel en werkzaamheden van Kerkeraadsleden werden niet ingebracht, dan alleen in een gemeente in Zuidholland, waar een diaken bezwaar had tegen den predikant, wegens het laten halen van veel sterken drank en daardoor zich met schulden bezwaarde, terwijl hij ook nog het vermoeden uitte, dat de predikant in een ongeoorloofde betrekking stond; en te Meppel, waar drie leden bezwaar hadden tegen de prediking van een der predikanten, die de opstanding niet voor historisch houdt, en één lid omtrent wedergeboorte en bekeering, door dezen predikant* voor Christenen niet noodig genoemd.

„Met betrekking tot de hulppredikers verwijst Uwe Commissie naar het afzonderlijk verslag over dit onderwerp.

„Over het geheel kan de staat der Kerkeraadseigendommen bevredigend worden genoemd. Toch zou Uwe Commissie vreezen van Uwe aandacht te veel te vergen, indien zij al de gemeenten ging optellen, waar de liggers der predikantstractementen, de lidmaten- doop- en trouwboeken, of duplicaten daarvan, de registers en indices geheel of gedeeltelijk ontbraken of zich niet in de gewenschte orde bevonden. Uit Opheusden (cl. Tiel) wordt gemeld, dat, voor zoover bekend, alles in orde is; doch dat de liggers van predikants- en kosterstractement berusten bij de tegenpartij. Van Herkingen (cl. Brielle), dat de registers der ingekomen stukken, even als te Hellevoetsluis (zelfde cl.), sints jaar en dag ontbreken, de tractementsligger wordt gemist en de diaconie-rekening over 1878, wegens aan het Classicaal Bestuur bekende redenen, nog niet is gedaan. Uit het Classicaal ressort van Middelburg wordt bericht, dat de Kerkeraad van Arnemuiden zich voor „deze zaak” niet verantwoordelijk stelt, maar die laat ter verantwoording van den Consulent, omdat deze vele stukken uit het archief van den Kerkeraad naar zijne woning medeneemt; en uit dat van IJzendijke, dat men te Philippine (gecombineerd met Sas van Gent), gewoonlijk de Kerkelijke Reglementen niet ont-

vangt. Te Ytens (cl. Franeker) weigeren de Kerkvoogden den ligger te teekenen, gelijk ook elders de liggers der predikantstractementen door Kerkvoogden niet gewaarmerkt zijn. Te Haulerwijk (cl. Heerenveen) waren alleen de diaconie-rekeningen aanwezig. Het diaconiebeheer liet in de gemeenten Budel en Valkenswaard (cl. Eindhoven) zeer veel te wenschen over. De voorhanden saldo's en gelden, voor het beheer niet noodig, werden niet belegd, waardoor vele interessen verloren gingen, en van de voorhanden gelden werden er op geheel onwettige wijze uitgeleend.

„Nog zij, met het oog op de ten verleden jaar vastgestelde bijvoeging in art. 12 al. 3 van het Reglement op de Kerkvisitatie, opgemerkt, dat in verscheiden gemeenten de liggers van de kosterijgoederen en van de inkomsten der pastoralia ontbraken of niet in orde werden bevonden, en dat zelfs het Classicaal Bestuur van Franeker verklaart, dat de antwoorden der meeste Kerkeraden in zijn ressort, betrekkelijk genoemde liggers, onvoldoende waren.

„Wat voorts den *staat van het Godsdienstonderwijs* betreft, het getal godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen is als volgt:

Gelderland	31	onderwijzers.		
Zuidholland	37	„	en 6	onderwijzeressen.
Noordholland	39	„	en 8	- „
Zeeland	6	„		
Utrecht	17	„	en 3	„
Friesland	8	„		
Overijssel	13	„		
Groningen	2	„		
Noordbrabant	1	„		
Drenthe	8	„		
Waalsch ressort	2	„		
Uitmakende te samen	164	„	en 17	onderwijzeressen.

„In het Waalsch ressort is 1 onderwijzer te Amsterdam en te Leiden een proponent werkzaam, die den titel voert van proposant catechiste. Te Meppel zijn 2 godsdienstonderwijzers werkzaam, ofschoon zij niet door den Kerkeraad zijn aangesteld. Op enkele plaatsen, zooals te Arnemuiden, Dirksland en elders, waar geen predikant is, geven ouderlingen godsdienstonderwijs; te Hoogeloon is een niet erkend godsdienstonderwijzer.

Door predikanten, godsdienstonderwijzers en onderwijzeressen wordt op de meeste plaatsen behoorlijk gezorgd voor het onderricht van ouden en jongen; in de steden het gansche jaar door, des zomers zoowel als des winters. Op het platte land laat dit veel te wenschen over. Op vele dorpen worden de catichisatiën gedurende den zomer in het geheel niet gehouden om den veldarbeid; op andere alleen met de schooljeugd en de groote meisjes; te Rockanje is wegens ziekte van den Consulent niet gecatichiseerd, te Arnemuiden door een ouderling en niet door den Consulent, omdat deze, zooals hier weder bericht wordt, niet naar de behoefte der gemeente is. Eene gunstige uitzondering maken Menaldum in Friesland en Budel in Noordbrabant. Op de eerste plaats worden ook in den zomer 5 catechisatiën gehouden; op de laatste wordt eene lidmaten-catechisatie door 25 personen getrouw bezocht.

„Om het regelmatig catechiseeren te bevorderen, worden vele en velerlei middelen aangewend; predikanten en wijkcommissiën wekken daartoe op. Te St. Anna Parochie, Wijk bij Duurstede, Renswoude en elders gaan de ouderlingen rond om tot het getrouw bijwonen der catechisatiën optewekken. Op vele plaatsen tracht men de belangstelling in het godsdienstonderwijs te bevorderen door zondagsscholen, prijsjes, kaarten, boekgeschenken, geschikte leermiddelen, geschikte uren en localen. Te Rotterdam zijn bij de Waalsche gemeente conferences voor de catechisanten georganiseerd, die des zondags te half twaalf ure gehouden worden en waarin telkens een der predikanten spreekt. Dit jaar werd gehandeld over de godsdienstige denkbeelden van Jezus en die der eerste christenen. Wordt door sommige Kerkeraden op de vraag, wat er gedaan wordt om het godsdienstonderwijs te bevorderen, geantwoord *niets* of *niet veel*, men mag veronderstellen, dat dit niet voortvloeit uit onverschilligheid, maar daaruit, dat het minder noodig is, omdat de predikant het in zijne prediking of bij het huisbezoek niet aan opwekking laat ontbreken. Van daar, dat sommige Kerkeraden, zooals te Voorburg, Voorhout en elders geantwoord hebben: *onnoodig*.

„In de openbare en bijzondere scholen, ook in sommige Hoogere Burgerscholen, wordt ééns of tweemaal in de week, meestal buiten de schooluren, door predikanten, godsdienstonderwijzers of hulponderwijzers, godsdienstonderwijs ge-

geven; op de scholen voor Lager Onderwijs meestal in bijbelsche geschiedenis of kerkgezang. In sommige wordt niets gedaan, maar staat voor de schooljeugd, jongens zoowel als meisjes, de gelegenheid open om onderwijs te ontvangen op de catechisatiën bij de predikanten.

In gestichten, wees- en gasthuizen, instituten voor blinden en doofstommen, krankzinnigen-gestichten wordt gecatechiseerd of gepredikt. In de gevangenis te Leeuwarden zijn 2 godsdienstonderwijzers werkzaam. In de Militaire Academie te Breda, voor de mariniers en kweekelingen op het oorlogschip te Rotterdam en voor de militairen in de garnizoens-plaatsen worden catechisatiën gehouden.

Het getal der catechisanten is geweest (de cijfers bij benadering opgegeven):

Gelderland	39.868
Zuidholland	57.942
Noordholland	30.201
Zeeland	12.879
Utrecht	17.080
Friesland	33.627
Overijssel	28.667
Groningen	20.595
Noordbrabant met Limburg	6154
Drenthe	11.063
Waalsch Ressort	1014
Te samen	263.090

Behalve deze zijn tot belijdenis des geloofs voorbereid en toegelaten:

Gelderland	4157
Zuidholland	6366
Noordholland	2438
Zeeland	1272
Utrecht	1568
Friesland	1994
Overijssel	2438
Groningen	1136
Noordbrabant met Limburg	732
Drenthe	1057
Waalsch Ressort	182
Te samen	23.340

Het getal catechisanten, vergeleken met dat van het vorige jaar, toont eene vermeerdering van 13.430 leer-

lingen. Daarentegen is het cijfer van aangenomen lidmaten ruim 1000 lager dan in 1878.

Om eindelijk een volledig verslag te geven *van de gesteldheid der gemeenten*, zou men in vele bijzonderheden moeten treden en van vele gemeenten afzonderlijke melding moeten maken, iets wat niet alleen te uitgebreid zou worden, maar waartoe ook meer locale kennis en wetenschap van toestanden zou noodig zijn.

Wat betreft de *godsdienstoefeningen*. Over het geheel zijn de berichten daaromtrent niet ongunstig te noemen, inzonderheid met opzicht tot de voormiddag-godsdienstoefeningen. De namiddag-godsdienstoefeningen laten op vele plaatsen veel te wenschen over. Uit Friesland wordt gemeld, dat de opkomst der gemeente veelal afhankelijk is van de sympathie tusschen de leeraars en de gemeenten.

Aan de *avondmaalsviering* wordt in sommige gemeenten vrij geregeld, in andere zeldzamer deelgenomen. Van één gemeente in de provincie Utrecht wordt gemeld, dat van die viering gebruik gemaakt wordt door hen, die daartoe vrijmoedigheid hebben. Te Stavoren in Friesland is gedurende het jaar 1878 geen avondmaal gehouden; om welke redenen wordt niet gemeld. Te Kooten (Friesland) is het houden van avondmaal, wegens verdeeldheid in de gemeente, tweemaal uitgesteld. Te Dirksland (Zuidholland) is het avondmaal uithoofde van gebrek aan belangstelling der gemeente, door den Ring niet bediend.

De *kerkelijke inzegening der huwelijken* laat het meest te wenschen over in de provinciën Noordholland (met uitzondering van Amsterdam, Haarlem en Alkmaar), Zeeland, Friesland, Overijssel, Groningen (waar zij niet zoo algemeen is als vroeger) en Drenthe.

Ten opzichte van den *voor- of achteruitgang in Christelijke belangstelling enz.* is te berichten, dat de uitkomsten zeer verschillend zijn. Wordt hier over achteruitgang niet geklaagd, dáár wordt geen vooruitgang opgemerkt, elders weet men er niets bijzonders van te vermelden. Wegens den betreurenswaardigen toestand van sommige gemeenten in Friesland zal weldra het geheele Bildt herderloos zijn, gelijk dat het geval is te Haulerwijk. Te Wolfaartsdijk in Zeeland wordt de achteruitgang der gemeente toegeschreven aan de *leer* van den consulent. Te Sliedrecht in Zuidholland, eene gemeente van

8000 zielen, kan in de behoefte der gemeente niet door *twee* predikanten worden voorzien.

Te Amsterdam zijn 400 leden tot een ander kerkgenootschap of tot de Vrije Gemeente toegetreden. Van 17 Roomsch-Katholieken wordt gemeld, dat zij tot de Hervormde Kerk zijn overgegaan, onder welke 2 Katholieke jongelingen, van wie gezegd wordt, dat op hun overgang eene Protestantsche omgeving grooten invloed heeft uitgeoefend. Van de Hervormde tot de Katholieke Kerk gingen te 's Bosch 6 over, te Boxtel 3, te Leur en te Oud-Beijerland 1, te samen 11, terwijl nog 4 Roomsch-Katholieken zich aan de Christelijk Gereformeerde Kerk hebben aangesloten. Ook uit Alkmaar en Schoorl bericht men, dat daar overgangen van Roomsch-Katholieken tot de Hervormde Kerk hebben plaats gehad. De deelneming in christelijke genootschappen blijft over 't geheel stationnair.

Aan de weezenverpleging wordt in sommige gemeenten door uitbesteding veel zorg gewijd.

De kerkelijke gebouwen zijn alle, uitgezonderd te Veenhuizen in Drenthe, tegen brandschade gewaarborgd. Het onderhouden dier gebouwen laat hier en daar te wenschen over, zoo als te Lichtenvoorde, Echteld en Rumpt in Gelderland, waar het Classicaal Bestuur van Bommel de aandacht van het Provinciaal Collegie van toezicht bepaaldelijk gevestigd heeft op de nalatigheid van Kerkvoogden; voorts in Noordholland te Benningbroek, in Zeeland te Hoedekenskerke, in Utrecht te Westbroek en te Leersum, in Overijssel te Lemele en Archem.

In geen gemeente, waar persoonlijke kerkvisitatie gehouden werd, verschenen lidmaten om klachten in te dienen.

A. G. Jans.
F. J. J. A. Junius.
A. H. van der Hoeve.

Afwijzing van het voorstel van Classicale vergaderingen om vacante gemeenten meer ouderlingen te doen afvaardigen.

Het sedert de zitting van 25 Julij ter tafel gelegen Rapport van de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen omtrent het voorstel van eenige Classicale vergaderingen tot verandering van art. 38 van het Algemeen Reglement om aan vacante gemeenten de bevoegdheid te geven tot het afvaardigen van meer ouderlingen naar de Classicale vergaderingen wordt thans in behandeling genomen.

Daar geheel de vergadering instemt met de bedenkingen tegen de verlangde verandering van art. 38 Alg. Regl. wordt overeenkomstig haar advies zonder hoofdelijke stemming tot afwijzing daarvan besloten.

Nog komt in behandeling het terzelfde zitting door de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen uitgebragte rapport betreffende het voorstel van den heer *Bruna* tot wijziging van art. 24 van het Reglement op de vacaturen. Daar nu ook de bedenkingen, door de Commissie tegen de aanneming van dit voorstel algemeene toestemming vinden, wordt ook naar het advies der Commissie tot verwerping van dit voorstel besloten. Daar evenwel gedeeld wordt in de bedenking van den heer *Bruna*, dat, zoolang de zorg aan de Classicale Besturen bij art. 24 van het Reglement opgedragen, afhankelijk blijft van het verzoek van den Ring, blijkens aangehaalde voorbeelden, geheel de bepaling voor de behartiging van de belangen der betrokken gemeenten tot niets leidt, komt de heer *Bruna* hierdoor tot een nieuw voorstel, wat ook den bijval van de leden der Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen verwerft, om namelijk het artikel dus te doen luiden: „Wanneer enz., zorgt het Classicaal Bestuur, en zoo noodig het Provinciaal Kerkbestuur, oordeelende, na den Ring gehoord te hebben, dat daarvoor overwegende redenen bestaan, dat de vacaturen enz.”

Voorloopige aanneming van eene door den heer *Bruna* voorgestelde wijziging van art. 24 van het Reglement op de vacaturen.

De heer *van den Brandeler*, ofschoon verklarende tegen elke verandering in de Reglementen te zijn, verlangt in elk geval, dat de nieuwe redactie van het artikel in nadere overweging worde genomen, doch dringt daarop niet verder aan, na de opmerking van den President, dat de leden morgen na het hooren van de notulen gelegenheid zullen verkrijgen om, zoo veel zij noodig mogten oordeelen, hunne bedenkingen tegen de redactie van het nieuwe voorstel in te brengen.

Daar het voorstel vervolgens met op één na eenparige stemmen wordt aangenomen, zal het aan de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale vergaderingen worden onderworpen.

De vergadering wordt hierna tot morgen verdaagd, en wordt daarop de zitting met dankzegging gesloten.

Sluiting der elfde zitting.

G. Molenkamp, *President*.

TWAALFDE ZITTING.

Dingsdag, den 29sten Julij 1879.

Opening der twaalfde zitting.

De zitting wordt door den *President* met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Besluit tot aanschrijving der Classicale Besturen betrekkelijk de vijfjarige herziening der quotisatie.

In verband met de opdragt aan de Synodale Commissie tot voorbereiding van de herziening der quotisatie, waartoe gisteren besloten is, wordt thans nog naar voorstel van den *Secretaris* besloten, eene uitnoodiging aan de betrokken Besturen te rigten, om hunne voorstellen of adviezen daaromtrent uiterlijk 1 Januarij bij de Synodale Commissie in te zenden.

Besluit tot aanvulling van art. 7° van het Reglement voor de Kerkeraden, om naar het voorstel van de Classicale vergadering van Wijk den geboortedag op de lidmaatsattestatiën te doen vermelden.

In behandeling komt het in de zitting van 26 Julij door de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen uitgebragte rapport over het voorstel van de Classicale vergadering van Wijk om in de lidmaatsattestatiën den dag der geboorte te doen vermelden. Daar zijn onderscheiden leden, die met de Commissie het voorstel van de Classicale vergadering alleszins aannemelijk verklaren, hoofdzakelijk om de redenen, door de Commissie aangevoerd. Anderen, uitgaande van het beginsel om zoo weinig mogelijk veranderingen in de Reglementen te brengen, betwijfelen de noodzakelijkheid der hier voorgestelde verandering, aangezien volgens het eerste der additionele artikelen van het Reglement voor de Kerkeraden, de Kerkeraden gehouden zijn zich naar de Synodale verordeningen te gedragen, en de opneming daarvan in het bedoelde wetsartikel achten zij buitendien bedenkelijk, omdat zulks tot de opvatting zou kunnen leiden, dat de Synodale verordeningen voor de Kerkeraden en Hoogere Besturen niet verbindende zijn als zij de sanctie der Reglementen missen, al zijn zij daarmede ook niet in strijd te achten. Wanneer daar Kerkeraden zijn, die de vermelding van den geboortedag verzuimen, dan meenen zij, dat het op den weg van de

Classicale Besturen ligt hen deswege te regt te wijzen. Daartegen wordt echter op het eigen artikel 14 van het Reglement voor de Kerkeraden gewezen, waarin onderscheiden aanhalingen van Synodale verordeningen voorkomen, als bewijs hoezeer de wetgever zelf die aanhaling noodzakelijk achtte om die verordeningen algemeen verbindend te maken, en het beroep op het additionele artikel niet afdoende geoordeeld, omdat dit slechts van toepassing kan zijn op verordeningen, die vóór het in werking treden van het Reglement gemaakt zijn. Intusschen is de voorname reden, waarom de meeste leden, even als de Commissie, de vermelding van den geboortedag tot een wettelijk voorschrift willen maken, hierin gelegen, dat vele Kerkeraden de verordening niet kennen of zich daar niet naar gedragen, en het voor de Kerkeraden, die de attestatiën ontvangen, om de toekenning van stemgeregtigdheid toch van overwegend belang is, dat zij den ouderdom der lidmaten kennen, terwijl dit ook in elk geval bij gelijkheid van de namen van lidmaten wenschelijk wordt geacht. De heer *van den Brandeler* geeft echter in overweging de vermelding van den geboortedag in het artikel als vereischte voor de attestatiën te stellen, zonder dat daarbij de daarop betrekkelijke Synodale verordening genoemd worde, en ter tegemoetkoming aan de bedenkingen van velen, dat, indien deze bepaling slechts noodig kan zijn voor de attestatiën van jeugdige lidmaten, zij niet noodig kan geacht worden voor de attestatiën van vrouwen, die geen stemregt hebben, aan artikel 14 7° toe te voegen, „alsmede met vermelding van den geboortedag, zoo veel de manslidmaten betreft," welke laatste woorden de heer *Reitsma* wil hebben weggelaten, om door hem onderstelde gevallen, dat het voor de Kerkeraden van belang kan zijn ook den ouderdom van vrouwelijke lidmaten te kennen.

Na sluiting der beraadslagingen brengt de President eerst de vraag in stemming, of tot eene aanvulling van art. 14 7° zal worden overgegaan. Als zich hier van de 19 leden slechts 3 leden tegen verklaarden, wordt het eerste gedeelte van het amendement van den heer *van den Brandeler* en vervolgens het tweede gedeelte er van, beide met 14 tegen 5 stemmen goedgekeurd, zoodat geheel de door hem voorgestelde aanvulling als voorloopig aangenomen aan de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale vergaderingen onderworpen zal worden.

Afwijzing van het voorstel van de Classicale vergadering van Eindhoven tot verandering van artt. 13 en 15 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

Hierna wordt het rapport van de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen over het voorstel van de Classicale vergadering van Eindhoven tot verandering van artt. 13 en 15 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, dat in de zitting van 25 Julij werd uitgebragt, aan de orde gesteld. Daar tegen dit rapport geenerlei bedenkingen worden ingebragt, wordt zonder hoofdelijke stemming tot afwijzing van het voorstel van de Classicale vergadering besloten.

Afwijzing naar uitgebragt rapport van een voorstel van de Classicale vergadering van Gouda tot verandering van art. 3 van het Reglement voor de Kerkeraden.

Namens de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen wordt nog door den heer *van Lakerveld* het volgende gerapporteerd ter zake van het voorstel van de Classicale vergadering van Gouda tot de daarbij omschreven verandering van art. 3 van het Reglement voor de Kerkeraden.

MIJNE HEEREN!

De Commissie, aan welke is opgedragen, U van advies te dienen omtrent een bij Uwe vergadering ingekomen voorstel van de classis Gouda, om in het Reglement voor de Kerkeraden op te nemen de bepaling, dat „tot leden des kerkeraads niet verkiesbaar zijn tappers of slijters of wie op andere wijze sterken drank verkoopen", en wel op grond, dat de Nederlandsche Hervormde Kerk een sprekend bewijs dient te geven van het verderfelijke van het drankgebruik overtuigd te zijn, door hen, die bij 't bevorderen van dit gebruik hun voordeel vinden, althans uit den kring harer bestuurders en vertegenwoordigers te weren, heeft de eer het volgende onder Uwe aandacht te brengen.

Het is, alsof de classis Gouda heeft overgenomen het bij de Synodale vergadering van 1878 ingekomen voorstel van de classis Kampen, die toen hetzelfde verzoek deed ten aanzien van „fabrikanten van en handelaars in sterke dranken 't zij in 't groot of klein." Zij zou wellicht van deze poging hebben afgezien, zoo hare leden bij de levendige discussies over dat voorstel waren tegenwoordig geweest. Het voor en tegen van den verlangden maatregel werd toen met warmte bepleit. Het tot afwijzing strekkend advies der Commissie, in wier handen 't was gesteld tegelijk met andere voorstellen, die bestrijding van het drankgebruik door de Synode beoogden, werd aangenomen, en het

voorstel, nadat het nog door een lid der vergadering was overgenomen, met 16 tegen 3 stemmen verworpen.

Dit geschiedde, niettegenstaande dat men aan de bedoeling der voorstellers de meest oprechte hulde bracht, en wel op de volgende gronden:

„Door zulk een maatregel zouden tappers en slijters getroffen worden, maar de gebruikers vrij komen, iets, waarvan de onbillijkheid in het oog springt, terwijl, wilde men ook laatstgenoemden uitsluiten, de vraag zich zou voordoen, of dan alleen geheel-onthouders tot leden van den Kerkeraad zouden mogen worden benoemd.”

„Door zulk een maatregel zou een blaam van onzedelijkheid geworpen worden op een geheele klasse van menschen, onder wie er worden aangetroffen, die zelf van ’t misbruik van sterken drank afkeerig zijn.”

Uwe Commissie deelt in deze bezwaren. Wel meent zij, dat niet zonder grond gevraagd zou kunnen worden, of het met een recht nauwgezet christelijk geweten bestaanbaar is, zijn onderhoud te zoeken in het verkoopen van een drank, waarvan ’t gebruik zoo licht ontaardt in een misbruik, dat het stoffelijk en zedelijk welzijn verwoest, in ons vaderland maar al te menigvuldig aangetroffen wordt en steeds grooter proportiën aanneemt. Toch acht zij het bedenkelijk te dien opzichte een algemeenen regel te stellen. In elk geval meent zij, dat door de voorgestelde bepaling een hoogst onbillijke maatstaf van zedelijkheid in ’t leven zou worden geroepen; dat de kerkelijke wetgever de door de classis Gouda bedoelde grenslijn niet mag trekken; dat hij voor aanstaande kerkeraadsleden geen andere zedelijke voorwaarde mag stellen, dan „onberispelijkheid in den wandel,” en oordeelt zij op de gemelde gronden den aanbevolen maatregel ongepast en ondoelmatig.

Zij zou uit het bedoeld adres wellicht aanleiding nemen, U voor te stellen, de aandacht der Kerkeraden ernstig te vestigen op deze volkszonde en de onberekenbare ellende, die zij sticht, opdat zij zich te meer gedrongen zouden gevoelen, in hunnen kring met alle geoorloofde middelen dat kwaad te helpen bestrijden, ware dit niet juist in ’t verleden jaar door U geschied naar aanleiding van ’t adres der classis Kampen en andere verzoeken, te dezer zake tot U gekomen, overeenkomstig ’t voorstel der toenmalige Commissie voor dit onderwerp.

Nu meent zij dus te kunnen volstaan met te verwijzen

naar het daaromtrent overwogene in Uwe vergadering van 1878 (Hand. bl. 176, 177 en 260) en U te adviseeren, aan 't verzoek der classis Gouda geen gevolg te geven.

G. J. van Lakerveld.
J. G. R. Acquoy.
J. P. Bruinwold Riedel.
Mr. E. de Man Ez.
G. W. van Eerde.

Het rapport wordt aanstonds in behandeling genomen, en na korte beraadslaging, waarbij onderscheiden leden, behoudens hulde aan de bedoeling der Classicale vergadering van Gouda, zich bij het advies der Commissie aansluiten, zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, waarmede alzoo besloten is aan het voorstel der Classicale vergadering geen gevolg te geven.

Als voren, van een voorstel van de Classicale vergadering van Deventer tot verandering van art. 33 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

Ook brengt de heer *van Eerde* namens meervermelde Commissie rapport uit over een voorstel van de Classicale vergadering van Deventer tot verandering van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, luidende als volgt:

Mijne Heeren!

Omtrent een ander voorstel, gelijk het zelf kort is, kunnen ook wij kort zijn.

Het heeft betrekking op het godsdienstonderwijs, en luidt aldus:

„De Classikale vergadering van Deventer rigt, ten gevolge van een met 36 stemmen aangenomen voorstel, aan de Synode het verzoek:

„*de organisatie van het godsdienstonderwijs krachtig ter hand te nemen*, en stelt daartoe, met 27 tegen 17 stemmen, voor, dat uit art. 33 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs verwijderd worden de woorden: *gegeven door ondergeschikte personen.*"

Wij hebben het verband tusschen verzoek en voorstel niet kunnen opsporen.

Wij meenen dat een dergelijk ongemotiveerd verzoek door Uwe vergadering niet wel ter hand kan genomen worden.

Wij voor ons kunnen geene reden vinden, om de aangehaalde woorden uit art. 33 weg te laten. 't Is ons niet gebleken, waarom men den Kerkeraad der gemeente mede

wenscht op te dragen het toezigt over het godsdienstonderwijs, door predikanten gegeven.

G. W. VAN EERDE.
Mr. E. DE MAN EZ.
J. P. BRUINWOLD RIEDEL.
J. G. R. ACQUOY.
G. J. VAN LAKERVELD.

Met de Commissie van oordeel, dat het voorstel van de Classicale vergadering van Deventer, bij het ontbreken van alle toelichting, onverstaanbaar is, besluit de vergadering overeenkomstig het gegeven advies, zonder hoofdelijke stemming het buiten behandeling te laten.

Besluit tot eene aanschrijving aan de Kerkelijke Besturen, rakende den vorm der van hen of van hunnentwege inkomende stukken.

Het komt nu bij de vergadering in overweging om de Scriba's der Classicale Besturen uit te noodigen dat zij zooveel mogelijk zorgen, dat de van de Classicale vergadering overgebragte voorstellen, zooveel mogelijk, van behoorlijke toelichting vergezeld gaan, en tevens dat de mededeeling van de voorstellen en consideratiën der Classicale vergaderingen geschreven worden op afzonderlijke bladen papier, als voor de behandeling en de behoorlijke bewaring in het archief noodzakelijk te achten en voegende aan de correspondentie van Collegiën. De heer *de Man* stelt voor om ter zake eene algemeene aanschrijving zoowel aan de Provinciale als aan de Classicale Besturen te rigten. Na eenige beraadslaging wordt tot verzending van zulke aanschrijving besloten, met opdragt aan de heeren *van Lakerveld* en *Jans*, om een opstel van zulke aanschrijving ter tafel te brengen. Werd door enkele leden verlangd, dat de aanschrijving ook aan de Kerkeraden zou gerigt worden, dat voorstel werd met veertien tegen vijf stemmen afgewezen.

Voorloopig besluit omtrent de aan de Classicale Quaestoren in de Universiteitssteden en den Quaestor-generaal toe te kennen honorarium voor de bezorging van de bijdragen der studenten en het beheer van het

Thans wordt in behandeling gebragt het voorstel van de Synodale Commissie, dat in de zitting van Julij werd aangehouden, om ter tegemoetkoming aan de Classicale Quaestoren in de Universiteitssteden voor de bezorging van de bijdragen der studenten hun 1 pct. van het bedrag daarvan toe te kennen en het honorarium van den Quaestor-generaal voor het beheer van het fonds voor de kosten van het kerkelijk Hooger Onderwijs op *f* 75 's jaars te bepalen,

Hierna wordt het voorstel der Commissie in overweging genomen om de Kerkeraden, die aan de uitnoodiging der Synode tot het houden eener collecte voor de zaak van het godsdienstonderwijs geen gevolg hebben gegeven, daartoe op nieuw uit te noodigen. Daarbij verklaren onderscheiden leden zich geheel met de beschouwingen der Commissie te vereenigen, en te vertrouwen, dat wanneer de Kerkeraden nader omtrent hare schoone plannen worden ingelicht, de gewenschte medewerking niet uitblijven zal. Zij willen echter de uitnoodiging tot alle Kerkeraden gerigt hebben, om, waar de collecte reeds gehouden werd, gelegenheid te geven tot het houden van eene tweede collecte, evenzeer vertrouwende dat de nadere inlichtingen in hunne gemeenten tot krachtiger ondersteuning van de plannen der Synode zullen opwekken. Daar zijn echter ook die eene herhaalde uitnoodiging tot het houden van eene collecte ontraden, om de Synode te bewaren voor hernieuwde teleurstelling, die naar hun oordeel van de opgedane ervaring te vreezen is. Intusschen wordt tot herhaling der uitnoodiging met veertien tegen vijf stemmen besloten, en vervolgens met algemeene stemmen, op een na, om die uitnoodiging tot alle Kerkeraden te rigten, waarna met vijftien tegen vier stemmen wordt besloten om vooralsnog niet over de reeds ingezamelde gelden te beschikken, maar deze te beleggen, en derhalve ook wat de Commissie omtrent het gebruik der gelden heeft voorgesteld, in het volgende jaar in aanmerking te doen nemen.

Dat besluit werd genomen naar de adviezen van de *Hoogleeraren* en van den *Secretaris* tegen de stemmen van de HH. *Luti*, *van Lakerveld*, *van der Hoeve* en *Bruna* door de stemmen van *alle overige leden*.

Zonder hoofdelijke stemming wordt nu ook besloten het voorstel der Commissie, rakende het adres des heeren *Thoden van Velzen*, *van Staveren* en *Rutgers*, aan te houden.

Aan de heeren *Jans* en *Janssen* wordt het stellen van eene tweede uitnoodiging aan de Kerkeraden tot het houden eener collecte opgedragen.

Daar nu de genomen besluiten der aan de heeren *van Hoorn c. s.* opgedragen taak als volbragt te beschouwen is, stelt de heer *van den Brandeler* voor, dat hun schriftelijk de dank der Synode worde betuigd voor de uitnemende wijze waarop zij zich daarvan hebben gekweten, en wordt dit voorstel onder algemeenen bijval der ver-

gadering zonder hoofdelijke stemming aangenomen, waarbij nog besloten wordt, hun den inhoud der besluiten mede te deelen.

De vergadering wordt hiermede tot morgen namiddag een uur verdaagd, terwijl de tegenwoordige zitting met dankzegging gesloten wordt. Sluiting van de dertiende zitting.

G. MOLENKAMP, *President.*

VEERTIENDE ZITTING.

Donderdag den 31sten Julij 1879.

Opening van de veertiende zitting.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Behandeling van het rapport over de kerkvisitatie.

Deze zitting wordt gewijd aan de behandeling van het den 28 Julij jl. uitgebragt rapport van de Commissie voor de verslagen der Provinciale Kerkbesturen over de kerkvisitatie. Bij de daarover gevoerde beraadslagingen wordt als beginsel aangenomen, om de aandacht der Provinciale Kerkbesturen, aan wie de verslagen der Classicale Besturen na afloop der vergaderingen van de Synode plegen te worden terug gezonden, te doen vestigen op de in de verslagen vermelde verkeerdheden of onregelmatigheden, in geval niet blijkt dat de Classicale Besturen ter zake gehandeld hebben.

Zoo wordt besloten het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland het verzuim te doen opmerken, te St. Anna Parochie begaan, van de behoorlijde aankondiging van de persoonlijke kerkvisitatie en op het nalaten door den kerkeraad te Spannum c. a. van de inzending van de tabel bij het Classicaal Bestuur.

Zoo doet het berigt uit Kootwijk, dat daar een godsdienstonderwijzer is aangesteld blijkbaar om aldaar geregeld voor den Ring een groot deel van de dienst waar te nemen, besluiten het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland er op te wijzen, hoe zeer daar wordt gehandeld in strijd met art. 23 al. 1 van het Reglement op de vacaturen, dewijl daarvoor bij de Algemeene Synodale Commissie geen dispensatie is aangevraagd.

Ook wordt noodig geoordeeld de Provinciale Kerkbesturen van het ressort aan te bevelen, de betrokken Besturen aan te sporen tot het nemen van de noodige maatregelen dat nergens de liggers der predikantstractementen ontbreken, en op de aanvulling van de kerkeraads-archieven en het houden van een index daarvan aan te dringen.

Vooral wordt ook de aanbeveling aan het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland noodig geoordeeld, dat het bij het Classicaal Bestuur van Sneek aandringe op een onderzoek van waar het toekomt, dat te Stavoren gedurende een geheel jaar geen avondmaal gehouden is.

Nog acht de vergadering zich geroepen het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland te doen acht nemen op het tegen een predikant ingebragte bezwaar van verregaande zedeloosheid, om zoo noodig naar art. 27 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht te handelen, daaruit het verslag niet blijkt, dat het betrokken Classicaal Bestuur het bezwaar nader onderzocht heeft.

Door den heer *van den Brandeler* wordt de aandacht der vergadering gevestigd op het medegedeelde omtrent het nalaten van de inzegening van het burgerlijk voltrokken huwelijk in een groot deel van de gemeenten; doch, hoe wenschelijk het ook wordt geacht dat hierin verbetering kome en o. a. door den heer *Bruna* in overweging wordt gegeven, om de betrekkelijke aanschrijving van de Synode van 1816 in herinnering te brengen, na de opmerking van den heer *Hofstede de Groot*, dat door de in de tabel voorkomende vraag omtrent de huwelijksinzegening de kerkeraden telken jare eene opwekking ontvangen tot bevordering daarvan, onthoudt de heer *van den Brandeler* zich ook daaromtrent een voorstel te doen.

Daar geen der leden verder omtrent het rapport eenige opmerking in het midden brengt, wordt het overigens voor kennisgeving aangenomen. Intusschen geeft de mededeeling van den heer *Bruinwold Riedel*, dat de gemeente te Pietersburen in de classis van Onderdendam steeds vacant blijft ten gevolge van de weigering van Kerkvoogden om te voldoen aan het voorschrift van art. 41 van het Reglement op de vacaturen, ofschoon daarvan in het verslag van het Classicaal Bestuur geene melding gemaakt wordt, der vergadering aanleiding tot het besluit om het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen op het belang te wijzen, dat het Classicaal Bestuur op afdoende maatregelen bedacht zij om eene spoedige vervulling der vacature te bevorderen.

Voordragt en vaststelling van een brief

De heer *van Lakerveld* brengt, ook namens zijnen medegecommitteerde, den heer *Jans*, een opstel ter tafel van

aan de Kerkelijke Besturen rakende den vorm van de van hen inkomende stukken.

een aan de Provinciale Kerkbesturen en Classicale vergadering te rigten brief, voornamelijk betrekking hebbende op de mededeelingen van voorstellen en consideratiën en den vorm der van hen inkomende stukken, luidende als volgt:

„De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, in ervaring gekomen, dat niet zelden berichten, consideratiën en voorstellen, inzonderheid van wege de Classicale Vergaderingen, tot haar worden gebracht in geheel onbehoorlijken vorm, noodigt u uit, toe te zien, dat al wat van uwentwege of door uwe tusschenkomst der Synode ter kennisneming of ter overweging wordt aangeboden, bij haren Secretaris worde ingezonden, geschreven, zooveel mogelijk, met duidelijk leesbare hand, op een behoorlijk blad papier, geschikt om in het Synodaal archief te worden bewaard, en, voor zooveel het verschillende onderwerpen betreft, op afzonderlijke bladen.

„Zij verzoekt de Moderamina der Classicale Vergaderingen, zooveel mogelijk acht te geven, dat door deze geene voorstellen tot de Synode worden gebracht, dan met redenen omkleed of althans voldoende toegelicht, zoodat de bedoeling der voorstellen duidelijk blijke; — onder opmerking, dat geheel ongemotiveerde en onduidelijke voorstellen bezwaarlijk in behandeling kunnen worden genomen."

Na eenige beraadslaging wordt de brief goedgekeurd en tot vermeld einde vastgesteld.

Sluiting der veertiende zitting.

De vergadering wordt hiermede tot mogen verdaagd, en de zitting daarop met dankzegging gesloten.

G. Molenkamp, *President.*

VIJFTIENDE ZITTING.

Vrijdag den 1sten Augustus 1879.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening van de vijftiende zitting.

Op ontvangen berigt van jhr. mr. *F. J. J. van Eysinga*, dd. 31 Julij, gereg. onder n°. 15, dat hij, schoon zich vereerd achtende door de benoeming tot lid der Algemeene Synodale Commisse, overwegende bezwaren heeft om deze benoeming aan te nemen, — welk berigt door de vergadering met leedwezen wordt vernomen, — wordt besloten morgen het drietal, waaruit de heer *van Eysinga* gekozen was, uit het bestaande gros aan te vullen.

Berigt van het bedanken van den heer *van Eysinga* voor de benoeming tot lid der Synodale Commissie.

De heer *Janssen* draagt, ook namens zijnen medegecommitteerde, den heer *Jans*, naar de eergisteren ontvangen opdragt een brief voor, bestemd om den Kerkeraden op nieuw het houden eener collecte ter voorziening in de behoeften van het Godsdienstonderwijs aan te bevelen.

Voordragt en vaststelling van eenen brief aan de Kerkeraden tot herhaalde uitnoodiging om eene inzameling te houden voor de belangen van het godsdienstonderwijs.

Na gehouden beraadslaging wordt de brief gearresteerd, luidende als volgt:

„De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk heeft ten vorigen jare eene poging aangewend om te gemoet te komen aan den treurigen toestand, waarin het godsdienstonderwijs voor het uitwendige verkeert in vele gemeenten van onze Kerk. Nog op menige plaats ontbreken geschikte lokalen voor het geven van dat onderwijs, terwijl er geene middelen zijn om ze te stichten. Elders is er gebrek aan de noodige onderwijsboeken, aan Bijbels, Psalm- en Gezangboeken, kaarten, platen, waardoor het godsdienstonderwijs zoo krachtig wordt gesteund en bevorderd. Een en ander is oorzaak, dat het godsdienstonderwijs in de Nederlandsche Hervormde Kerk op vele plaatsen niet de gewenschte vruchten draagt en, voor wat het uitwendige betreft, zeer veel te wenschen overlaat.

„Door het aanbevelen eener inzameling heeft de Synode beproefd, in de bestaande behoefte, zooveel mogelijk, te voorzien. Tot haar leedwezen echter is die poging niet gevolgd met een' uitslag, die aan hare verwachting, ook maar in matigen zin, voldoen mogt: de vergaarde som is zóó laag gebleven, dat er niets van belang meê kan worden tot stand gebragt.

„De Synode wil op nieuw eene poging wagen om de belangen te bevorderen van eene zoo uitnemend nuttige zaak, als de godsdienstige opleiding onzer jeugd mag gerekend worden. Zij komt andermaal tot u met de bede om in uwen kring gelden te verzamelen tot het voorgestelde doel. Zij rigt die bede ook tot u, die daartoe reeds uwen hoog gewaardeerden bijstand hebt geschonken, ofschoon zij zich gevleid had, dat ééne inzameling voldoende zou zijn geweest. Maar vooral rigt zij die bede tot u, die tot nog toe u onthouden hadt, om welke redenen dan ook, uwe veel gewenschte hulp te verleenen. Wij doen een ernstig beroep op uwen Christenzin en uw medelijden. Moge de God der barmhartigheid u bewegen om met ons de handen in één te slaan, ten einde een' op vele plaatsen zoo diep gezonken toestand op te heffen en eene toekomst in het leven te roepen, die voor onze Kerk tot eer en voor onze kinderen in waarheid eene weldaad zijn zal."

Afwijzing naar uitgebragt rapport van een voorstel van dr. *A. G. van Anrooy* tot aanvulling van art. 6 van het Algemeen Reglement.

Door de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen wordt bij monde van den heer *van Eerde* het volgende rapport uitgebragt over het daarin omschreven voorstel van den heer *A. G. van Anrooy* tot aanvulling van art. 6 van het Algemeen Reglement.

MIJNE HEEREN!

Uwe Commissie voor nieuwe wetsvoorstellen zag zich in handen gesteld een schrijven van den heer *A. G. van Anrooy*, pred. te Kampen, den wensch uitdrukkende „dat de verkiezing van secundi-leden der Kerkelijke Besturen nader worde geregeld."

Op de Classicale Vergadering, dit jaar te Kampen gehouden, was het voorgekomen, dat de tijdelijke Praeses van het Classicaal Bestuur verkozen werd tot seundus van een der andere leden, en dat een der nieuw gekozen bestuursleden werd aangewezen, om eventueel als

secundus-lid op te treden voor den evenzeer pas herkozen Scriba. Wel had de Praeses voor die benoeming bedankt, maar de verkiezing tot secundus van den Scriba werd door den verkozene na eenige aarzeling werkelijk aangenomen.

De heer *van Anrooy*, voorziening in dezen noodig achtende, geeft u als zijnen wensch te kennen, „dat — wanneer in Art. 6 van het Algemeen Reglement zulk eene bepaling niet kan worden ingevoegd, — de wetsinterpretatie der Synodale Commissie, goedgekeurd door de Synode den 15 Julij 1858 aldus worde geampliëerd:

„Niemand mag tegelijker tijd zijn primus en secundus van hetzelfde Bestuur, of secundus van meer dan één lid des bestuurs.”

Met den adressant is uwe Commissie van oordeel, dat dergelijke benoemingen niet kunnen worden goedgekeurd, en dat het onraadzaam en dwaas zou zijn, indien men te Kampen of elders voortging op dezen weg. Evenwel heeft zij geene voldoende reden gevonden om u tot eene wetverandering of zelfs tot eene wetsinterpetatie in dezen te adviseren, omdat hier eigenlijk geene onzekerheid wordt gevonden. Het komt ons namelijk voor dat in Art. 6 al. 4 Algemeen Reglement, in verband met al. 5 de zaak voldoende wordt geregeld. Wanneer men daar leest: „aan een der leden van de besturen boven den kerkeraad, wordt een secundus toegevoegd, die de vereischten heeft om als lid op te treden,” — zoo ligt de gevolgtrekking voor de hand, dat niemand tegelijk primus en secundus van een bestuur mag zijn; want hoe zou iemand kunnen optreden als lid van een bestuur, waarvan hij reeds lid is?

Uwe Commissie voornoemd:

G. W. van Eerde.
J. G. R. Acquoy.
Mr. E. de Man Ez.
J. P. Bruinwold Riedel.
G. J. van Lakerveld.

Na eenige beraadslaging vereenigt zich de vergadering zonder hoofdelijke stemming met het advies der Commissie zoodat aan het voorstel van den heer *van Anrooy* geen gevolg wordt gegeven.

Rapport over de voorstellen van Classicale Vergaderingen om de Waalsche Commissie tot een Classicaal Bestuur te maken.

Dezelfde Commissie brengt nog bij monde van den heer *Acquoy* het volgende rapport uit over het voorstel van de daarin genoemde Classicale Vergaderingen om de Waalsche Commissie tot een Classicaal Bestuur te doen worden.

MIJNE HEEREN!

Velen Uwer zullen zich herinneren, dat verleden jaar door een lid der Classicale Vergadering van Leiden is aangedrongen op de „opheffing van het Waalsch ressort als Provinciaal Kerkbestuur," en dat toen ook een lid der Classicale Vergadering van Haarlem op de billijkheid van dien maatregel heeft gewezen (Syn. Hand. 1878, blz. 99). De zaak is destijds, als niet op wettige wijze ter Synodale tafel gebracht, onontvankelijk verklaard (blz. 107). Thans echter komen drie Classicale Vergaderingen, die van Wijk, Goes en Haarlem, met hetzelfde voorstel. Zij wenschen, dat de Waalsche Commissie, die de rechten van een Provinciaal Kerkbestuur heeft, de rechten van een Classicaal Bestuur zal krijgen, met bevoegdheid om hare aanstaande Evangeliedienaren te examineeren. Als eenig motief wordt opgegeven het betrekkelijk klein zielental der Waalsche gemeenten, en als wijze, waarop de zaak zou kunnen geschieden, wordt aan de hand gedaan, het nieuw Classicaal ressort te voegen bij de provincie Drenthe of Utrecht, evenals Limburg, toen dit tot eene classis werd gemaakt, aan Noordbrabant is toegevoegd; of wel „men zou de Waalsche predikanten en hunne ouderlingen kunnen committeeren tot de Classikale vergadering, waaronder de plaats hunner woning ressorteert, en de Waalsche gemeenten, voor zoo ver noodig, alleen om financieele redenen op zich zelf laten staan" (aldus de Classicale Vergadering van Haarlem).

Ziedaar de inhoud der drie voorstellen, die in vorm verschillen, maar in het wezen der zaak één zijn, en voorts wedijveren in eene kortheid, die ditmaal niet prijzenswaardig mag heeten. Immers, wie zóó kunnen spreken over de Waalsche kerken in Nederland, toonen daardoor, dat haar schoon verleden hun niet levendig voor den geest staat; wie aldus met een paar pennestreken de Waalsche Commissie tot een Classicaal Bestuur willen maken, bewijzen daarmede, dat zij over het diep ingrijpende van dien maatregel niet voldoende hebben nagedacht; en wie daar-

enboven in deze dagen van kerkelijken strijd nog een nieuwen twistappel opwerpen, geven eenig recht tot de vraag, of zij zich wel helder bewust zijn van al den ernst van het oogenblik.

1. Vergunt ons, Uwe aandacht te vestigen op de geschiedenis der Waalsche kerken en haar verband met de Nederlandsche. De eerste waren, om zoo te zeggen, de oudere zusters der laatste. Op hare „Confession de foy" is onze „Belydenisse des gheloofs" gegrond. Hare kerkorganisatie is de vorm der onze geworden. Hare synoden onder het kruis gingen meer dan vijf jaren aan de onze vooraf, en de onze hadden ook afgevaardigden der Waalsche kerken in haar midden. Wordt ter Synode van 1578 besloten, en in die van 1581 en '86 herhaald, dat de Nederduitsche en Waalsche gemeenten hare afzonderlijke kerkeraden, classicale vergaderingen en particuliere synoden zullen hebben, zoo geldt dit slechts eene administratieve scheiding, waarbij alle veranderingen van ingrijpenden aard aan elke der beide partijen verboden, en uitsluitend aan eene Nationale Synode opgedragen worden; ja, men is zóózeer op onderlinge gemeenschap gesteld, dat men in 1586 goedvindt, dat in steden, waar Waalsche kerken zijn, alle maanden sommige dienaren en ouderlingen van beide zijden vergaderen zullen, om goede eendracht en omgang met elkander te houden, en, zoo mogelijk, naar gelegenheid des noods, met raad elkander bij te staan (art. 46).

De eerste Nationale Synode na die van 1586 te 's Gravenhage, was de algemeen bekende van 1618 en '19 te Dordrecht, en ook dáár weder zijn afgevaardigden uit de Waalsche kerken, ten getale van vier predikanten en twee ouderlingen, gezeten. Twee eeuwen later besluit Koning Willem I, aan de Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden een Algemeen Reglement te geven, en art. 73 heft wel de afzonderlijke synoden der Waalsche kerken op, maar stelt daarvoor in de plaats, dat de Waalsche Commissie de functiën van een Provinciaal Kerkbestuur vervullen, en dat één harer leden de Synode bijwonen zal. In het Algemeen Reglement van 1852 is dit zoo gebleven.

Doch wij hebben bij dit zeer vluchtig overzicht van het verband der Waalsche en Nederlandsche kerken een woord van hulde te brengen aan het schoon verleden,

waarop de eerstgenoemden terecht fier mogen zijn. Verplaatst men zich in de eerste tijden onzer Hervorming, men ontmoet er den beminnelijken *Guido de Bres*, den kloeken *Charles Nielles*, den zachtmoedigen *Jean Taffin*, den beschaafden *Lozeleur de Villiers*. Zoekt men naar mannen, die als hoogleeraren in ons vaderland hebben uitgeblonken, terstond komen de namen van den „vierdubbelen edelman" *Franciscus Junius*, den geleerden *Lucas Trelcatius*, den ijverigen *Andreas Rivetus*, en ook nog uit latere tijden die van den welsprekenden *Sebald Fulco Johannes Rau* voor den geest. Is er sprake van groote kanselredenaars, onwillekeurig denkt men ook aan *Pierre du Bosc* en *Daniël de Superville*, die ten gevolge der herroeping van het Edict van Nantes den roem hunner welsprekendheid naar Nederland overbrachten; bovenal aan *Jacques Saurin*, en ook nog in onze eeuw aan *Athanase Coquerel*. De Fransche refugiés, die de Waalsche kerken bevolkten en vermenigvuldigden, waren eerzame burgers, wier energie niet zonder invloed is gebleven op den handel en de nijverheid in ons land; beschaafde lieden, die in hun kring en daarbuiten goede vormen hebben aangekweekt, en, wat meer zegt, verdraagzame menschen, die, wel verre van door de vervolging tot heftigheid te zijn geprikkeld, den geest der waardeering van andersdenkenden als een heerlijk erfdeel aan hunne zonen hebben achtergelaten.

Dit schoon verleden — onze eigene tijd kan het getuigen — is door die zonen eervol bewaard. Nog steeds behooren de leden der Waalsche gemeenten tot onze beste burgers, onze hoogst beschaafde mannen en vrouwen, onze meest verdraagzame broeders en zusters. Hun klein zielental maakt hunne ruime bijdragen in kerkelijke collecten te meer beschamend. De adviezen, door de Waalsche Commissie bij de Synode ingediend, munten in den regel uit door eene degelijkheid van inhoud en eene helderheid van voorstelling, die van ernst bij het beraadslagen en van zorg bij het schrijven getuigt. En wat vooral niet moet worden vergeten, de Waalsche gemeenten zijn tot den huidigen dag gebleven, wat zij waren vanouds, de band tusschen de Nederlandsche Hervormde en verschillende buitenlandsche kerken. Zij onderhouden de betrekking met de Waldenzen en met de Belgische, Fransche en Zwitsersche Hervormden, wier afgevaardigden deelnemen aan hare jaar-

...ijksche Réunie. Inderdaad, kerken, van oudsher in zoo ...nauw verband staande tot onze Vaderlandsche; kerken met ...een zoo schoon verleden en onbesmet heden; kerken met ...een zoo eigenaardigen en heilzamen werkkring, verdienen ...niet zoo achteloos te worden behandeld, als door de Classicale ...vergaderingen van Wijk, Goes en Haarlem is geschied.

2. Die achteloosheid blijkt ook uit het heenwippen over ...de kerkrechtelijke bezwaren, die aan het voorstel ver...bonden zijn.

Onze Nederlandsche Hervormde Kerk volgt in haar ...bestuur het federatief stelsel. Zij vraagt zóó weinig naar ...zielental, dat haar Algemeen Reglement aan het bestuur ...der kleinste provincie hetzelfde recht van examineering en ...afvaardiging toekent als aan dat der grootste. Evenzoo heeft ...zij niet angstvallig te onderzoeken, of de Waalsche ge...meenten eenige duizenden leden meer of minder tellen, ...maar schijnt vóór alles te moeten vragen, of zij vanouds, ...evenals de verschillende provinciën, eene eigene Synode ...hebben gehad.

Dit is het hart der zaak. Wat weleer de Provinciale ...en Waalsche Synoden waren, dat zijn thans de Provinciale ...Kerkbesturen en Waalsche Commissie, en in de plaats der ...Generale of Nationale Synoden is de Algemeene Synode ...getreden. Daarom mag de wetgever niet in de eerste plaats ...te rade gaan met het zielental, maar heeft hij vooral te ...vragen naar het bestaande recht. De Waalsche gemeenten ...tot een Classicaal ressort te verlagen, zou niet anders zijn, ...dan haar van een recht te berooven.

De adressanten wijzen op het voorbeeld van Limburg, ...maar zien voorbij, dat het hier een geheel ander geval geldt. ...Toen namelijk Koning Willem I in Januari 1810 de Neder...landsche Hervormde Kerk reglementeerde, bleef Limburg, ...51 zeide, dat ten aanzien der zuidelijke provinciën ...nkrijk in het vervolg de bepalingen gemaakt zou...die noodig mochten voorkomen. Toen volgde in ...oninklijk Besluit tot Organisatie der Protestant...n in de Zuidel... ...iën des Rijks," en in ...au werd bep... ...rkbestuur der Zui...nciën zal d... ...en van Provinciaal ...van Limb... ...de scheiding van ...Zuid-N... ...door het „enz." zijne ...Limburg ...nooit eene Provinciale ...gehad, b... ...werd dus geen onrecht

aan gepleegd, toen het vóór eenige jaren als Classicaal ressort aan Noordbrabant werd toegevoegd. Daarentegen zou eene dergelijke behandeling van de Waalsche gemeenten, gelijk gezegd is, een onrecht zijn.

Ook het middel, dat de adressanten aanwijzen, om uit de moeilijkheid van het examineeren in de Fransche taal te geraken, getuigt niet voor de zorg, die zij aan het kerkrechtelijk gedeelte der quaestie hebben gewijd. Zij willen aan hun nieuw Classicaal ressort het „jus examinandi" toekennen. Maar dergelijke uitzonderingen zijn met het wezen en samenstel onzer wetgeving onbestaanbaar. De Classicale Besturen examineeren alleen de godsdienstonderwijzers; de Provinciale Kerkbesturen alleen de toekomstige Evangeliedienaren, maar een Classicaal ressort, dat examens voor het candidaatschap tot den H. Dienst afneemt, kent onze wetgeving niet.

3. Uwe Commissie zou het hierbij kunnen laten, maar, gelijk zij reeds aanduidde, wil zij nog met enkel woord wijzen op het ontijdige van dit voorstel. Blijkbaar hebben de adressanten, die zelven het heerlijk verleden der Waalsche Commissie kerken en haar innig verband met de Nederlandsche konden vergeten, niet ingezien, dat anderen er aan zouden gedenken, en dat er bij allen, die niet onbekend zijn met de geschiedenis van deze kleine maar achtingswaardige afdeeling der Hervormde Kerk, een kreet van verontwaardiging zou opgaan bij iedere poging, om haar krachteloos en machteloos te maken. „Wat kwaad", zoo zouden zij zeggen, „hebben deze vreedzame kerken u gedaan, dat gij ze wilt bemoeilijken, ja van hare rechten berooven? Hebben zij door haar verleden of heden verdiend, aldus te worden behandeld? Blijf af van haar, die allerminst door Nederlandsche Hervormden mogen worden achteruitgezet."

Wij spraken van rechten. Waarlijk, Uwe Commissie begrijpt niet, hoe adressanten zich hebben kunnen inbeelden, dat de Waalsche broeders zich goedschiks zouden nederleggen bij een Synodaal besluit, als hier wordt gewenscht. Een eervol verleden maakt fier; verongelijking doet vragen naar recht; het onafhankelijkheidsgevoel laat niet met zich spotten. Waarom eene nieuwe verwikkeling in deze aan vraagstukken van kerkelijken en kerkrechtelijken aard reeds zoo bedroevend rijke dagen? Zijn er dan nog geen twisten genoeg?

Mijne Heeren! Het zal niet noodig zijn, te zeggen, dat Uwe Commissie U adviseert, niet te treden in het voorstel, door de Classicale vergaderingen van Wijk, Goes en Haarlem gedaan.

J. G. R. ACQUOY.
J. P. BRUINWOLD RIEDEL.
G. J. VAN LAKERVELD.
Mr. E. DE MAN Ez.
G. W. VAN EERDE.

Dit rapport wordt tot latere behandeling voor inzage der leden ter tafel gelegd.

Dewijl nog aan genoemde Commissie is toegestaan straks eene noodig geachte zamenkomst te houden tot voltooijing van haar rapport over het Reglement op de Classicale en Provinciale weduwenbeurzen, en daarna de Synodus contracta ter zake het hooger beroep van den Kerkeraad van Bolsward moet vergaderen, wordt de tegenwoordige zitting met dankzegging geloten. Sluiting der vijftiende zitting.

G. MOLENKAMP, *President.*

ZESTIENDE ZITTING.

Zaturdag den 2den Augustus 1879.

Opening der zestiende zittting.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Benoeming van *Mr. F. R. Pennink* tot lid van de Synodale Commissie.

Naar gisteren genomen besluit wordt thans overgegaan tot aanvulling van het drietal voor de benoeming van een lid ouderling bij de Synodale Commissie. De uitslag van de daarover gehouden stemming is, dat de heer dr. *C. G. von Reeken*, oud- ouderling te Haarlem, op het drietal wordt geplaatst, met het lot tegen den heer *H. P. Tjeenk Willink*, oud- ouderling te Borculo. Hierna wordt, op het verlangen van onderscheiden leden, besloten, thans onmiddellijk uit het drietal eene benoeming te doen, en wordt daarop bij eerste vrije stemming *Mr. F. R. Pennink* ouderling te Zutphen, tot lid der Synodale Commissie gekozen.

Besluit naar gisteren uitgebragt rapport tot afwijzing van de voorstellen om de Waalsche Commissie tot een Classicaal Bestuur te maken.

Het gisteren door de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen uitgebragte rapport over de voorstellen der Classicale Vergaderingen van Goes, Wijk en Haarlem om de Waalsche Commissie tot een Classicaal Bestuur te doen worden, wordt na gehouden beraadslaging met algemeene stemmen goedgekeurd, zoodat overeenkomstig het advies der Commissie aan de voorstellen geen gevolg zal worden gegeven.

Kennisneming van en besluiten op het verslag van de Synodale Commissie, rakende het belang van het beheer der kerkelijke goederen, de installatie van den hoogleeraar *Cannegieter*, en de goedkeuring van de lijst zijner lessen,

Bij wederopvatting der behandeling van het verslag der Synodale Commissie in bijl. B. komt het eerst aan de orde haar verzoek om diligentverklaring ter zake der opdragt omtrent de behartiging van de belangen van het beheer der kerkelijke goederen, blz. 113. Als de reden, waarom de Synodale Commissie in deze niet gehandeld of ter zake geen advies heeft gegeven, door President en Secretaris was toegelicht, wordt met eenparigheid van de

stemmen der bevoegde leden tot de verlangde diligentverklaring besloten.

Het gemelde betreffende de installatie van den hoogleeraar *dr. T. Cannegieter* en de goedkeuring van de lijst zijner lessen blz. 113, 114, wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Alsvoren, rakende de als kennisgevingen vermelde stukken, en nog bij de vergadering ingekomen boekgeschenken.

De medeelingen der Synodale Commissie, vervat in de rubriek kennisgevingen, blz. 114—116, worden voor kennisgeving aangenomen, zoo veel noodig met de vereischte goedkeuring, en wat inzonderheid de vermelde boekgeschenken aangaat, met gelijke waardering, terwijl de Secretaris nog de ontvangst berigt van de 37—40ste afleveringen van de door den hoogleeraar *dr. C. P. Hofstede de Groot* bewerkt geschiedenis van het Protestantisme van *Wijlie* alsmede van een door den Directeur der Koninklijke Bibliotheek ingezonden verslag van de aanwinsten over 1878, gereg. onder n° 2.

Alsvoren, rakende het verzoek van den Minister van Justitie om inlichting omtrent het bestaan van stichtingen of fondsen voor de Protestantsche Kerkgenootschappen in Oostenrijk.

Na goedkeuring vervolgens, dat de Commissie den Minister van Justitie op zijn vermeld verzoek om inlichting omtrent het bestaan hier te lande van stichtingen of fondsen ten behoeve van de Evangelische Kerkgenootschappen in Oostenrijk, naar de Utrechtsche Godgeleerde Faculteit verwees, deelt de heer *Hofstede de Groot* nog mede, dat de Godgeleerde Faculteit te Leiden en de Gustaf Adolph Vereeniging in den laatsten tijd gelden verzamelden tot ondersteuning der Protestanten in Hongarye en Boheme, naar hij meent ook tot stichting van beurzen voor hunne studiën, waarop aan het Moderamen wordt opgedragen daaromtrent onderzoek te doen, opdat de Synodale Commissie, indien blijken mogt dat alzoo ook te Leiden eenig fonds, als door den Minister van Buitenlandsche zaken bedoeld werd, tot stand mogt zijn gekomen, daarop alsnog de aandacht van den Minister van Justitie zou kunnen vestigen.

Alsvoren, rakende gevraagde inlichting omtrent de mogelijkheid van toelating tot het examen voor godsdienstonderwijzer van een gewezen Belgischen predikant.

De mededeelingen, blz. 117—119, betrekkelijk het gegeven antwoord op de vraag van het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland omtrent de mogelijkheid der toelating van den gewezen predikant bij de Societé-Evangelique van België, *A. van Schelven*, tot het examen voor godsdienstonderwijzer, en de verleende dispensatiën aan de Ringen van Noordwijk en Vlissingen worden alle

met de noodige goedkeuring voor kennisgeving aangenomen.

Alsvoren, rakende haar adres aan Z. M. om behoud van bepalingen tot in standhouding van een wekelijkschen rustdag.

Terwijl met bijzondere goedkeuring kennis genomen werd van het berigt der Commissie omtrent haar aan den Koning gerigt adres om behoud van wettelijke bepalingen tot instandhouding van een algemeenen wekelijkschen rustdag, meent de vergadering een ter tafel gebragt voorstel van de Classicale Vergadering van Arnhem, gereg. onder n°. 436, om van de Regering eene betere handhaving van de Zondagswet te vragen, buiten gevolg te moeten laten, maar oordeelt zij, dat aan de Synodale Commissie gerust kan worden overgelaten om, wanneer het ontwerp van het Wetboek van strafregt bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal zal zijn ingediend, zoo noodig verdere stappen te doen in de rigting van het aan Z. M. verzonden adres.

Alsvoren, rakende haar adres aan de Tweede Kamer in het belang der predikantsplaatsen, die pastorij-goederen bezitten.

Dat de Synodale Commissie zich volg. blz. 122—126 ook aan de Tweede Kamer heeft geadresseerd om vrijstelling van de pastorij-goederen en -fondsen van de voorgedragen belasting der zoogenaamde goederen in de doode hand wordt insgelijks zonder hoofdelijke stemming door de bevoegde leden goedgekeurd.

Alsvoren, rakende de handhaving van het Synodaal besluit van 20 Julij 1819.

De hoogleeraar *Kruijf* maakt bezwaar om tot goedkeuring te adviseren van de handeling der Synodale Commissie, waarop haar verslag blz. 126—141 betrekking heeft, waarbij de inachtneming van het Synodaal besluit van 20 Julij 1819 omtrent de aanneming der attestatiën van lidmaten van andere Protestantsche kerkgenootschappen, waar deze geen eigen gemeente hebben, voor den Kerkeraad te Leeuwarden verpligtend werd verklaard. Naar hij meent had de Kerkeraad te Leeuwarden slechts te vragen, of het Reglement voor de kerkeraden daaromtrent eenig voorschrift behelsde, en was hij, bij gebreke daarvan in zijn volle regt met de aanneming van zulke attestatie te weigeren. Hoogstens zou de Synodale Commissie, volgens zijn oordeel, den Kerkeraad tot het aannemen der bedoelde attestatie bevoegd hebben kunnen verklaren, als zou deze slechts gehouden zijn zich naar de vermelde Synodale verordening te gedragen wanneer die even als enkele anderen in het Reglement voor de kerkeraden was aangehaald. — Daartegen vereenigden zich de

bevoegde leden geheel met het gevoelen van de meerderheid der Synodale Commissie, met verwijzing niet alleen naar art. 27 maar ook naar art. 13 van het Reglement voor de kerkeraden met opmerking dat aan de wettigheid en verbindbaarheid van het besluit van 20 Julij 1819 niet mogt worden getwijfeld, omdat dit volgens de Handelingen van dat jaar door de destijds bevoegde magt was gesanctioneerd en een stellig voorschrift aan alle kerkeraden bevat, dat met het nu bestaande Reglement niet in strijd kan geacht worden, omdat door de bevolen aanneming van vermelde attestatiën en inschrijving in het lidmatenboek, naar de eigen bewoordingen van het besluit, niet de regten van de lidmaten der Hervormde kerk verleend worden, zooals door *dr. Proes* in zijn medegedeeld schrijven duidelijk werd uiteengezet. In stemming gebragt wordt dan ook tegen het advies van den hoogleeraar *Kruijf* de handeling der Commissie door *alle* bevoegde leden goedgekeurd, waartoe ook door den hoogleeraar *Acquoy* geadviseerd werd. De *Secretaris* was hier buiten advies gebleven. Naar voorstel van den Secretaris werd nu besloten, aan de Commissie voor de Remonstrantsche Broederschap hiervan mededeeling te doen, als antwoord op het van zijnentwege door haren Secretaris ingezonden bezwaarschrift.

Alsvoren, rakende het verzoek van den heer *Brantsen* om tusschenkomst bij den Kerkeraad te Delden als weigerachtig om een door hem qq. benoemden predikant te beroepen.

Nog wordt, na kennisneming van hetgeen de Commissie blz. 141, 142 meldt omtrent de door den heer *Brantsen* ingeroepen tusschenkomst wegens het bezwaar van den Kerkeraad te Delden tegen het beroepen van den door hem als fungerenden collector benoemden predikant, en van het berigt van dien Kerkeraad van 19 Junij, gereg. onder n°. 666, dat hij den hem gegeven raad nog eenigen tijd in beraad wenschte te houden, de handelwijze der Commissie in deze door de bevoegde leden weder goedgekeurd. Bij de daarvoor gehouden stemming was aan de HH. *Bruna* en *Anspach*, wegens hunne zitting in de betrokken Besturen, vergund geworden, zich van het uitbrengen hunner stem te onthouden.

Alsvoren, rakende hare mededeelingen betreffende den staat van de Nederlandsche Hervormde Kerk, en een

Vervolgens wordt kennis genomen van de mededeelingen der Synodale Commissie in bijl. C. rakende den staat der Nederlandsche Hervormde Kerk, blz. 143—148, waarop nog betrekking heeft een tusschentijds ontvangen

nog ingekomen Ministeriële kennisgeving van verhooging der inkomsten van twee predikantsplaatsen.

berigt van den Minister van Financiën van 20 Junij gereg. onder n°. 639, meldende dat bij Z. M. besluit van 15 Junij n°. 27 voor de predikantstractementen te Hoogersmilde en Zundert verhooging der Rijksbijdrage is toegekend; te Hoogersmilde met ƒ50 tegenover gelijke verhooging van wege de gemeente om het geheele tractement te brengen op ƒ975, t. w. ƒ825 van het Rijk, ƒ100 van de gemeente en ƒ50 uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen; te Zundert met ƒ25 tegenover gelijke bijdrage van de gemeente, zoodat het tractement gebragt is op ƒ850 in het geheel, waarvan het Rijk ƒ825 betaalt, terwijl de predikant boven de ƒ25 van de gemeente uit hare kerkelijke fondsen nog ƒ15 geniet voor de voor hem te betalen belasting. — Alle deze mededeelingen worden voor kennisgeving aangenomen, bij schuldige waardering van de medewerking der Regering tot verbetering der predikantstractementen.

Kennisneming van bij de vergadering ingekomen afschriften van uitspraken van Besturen.

Terwijl nog voor kennisgeving wordt aangenomen een van het Classicaal Bestuur van Dordrecht ingekomen berigt van eene uitspraak tot onwettigverklaring der benoemingen van een ouderling en een diaken te Schelluinen, gereg. onder n°. 210, worden twee afschriften van uitspraken in zaken van kerkelijke tucht, ter fine van onderzoek, in handen van de HH. *Bruna* en *Anspach* gesteld, zijnde de eene van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, onder meer tot ontzetting van Kerkeraadsleden te Schelluinen, gereg. onder n°. 200, de andere van het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht, tot berisping van een predikant, gereg. onder n°. 496.

Sluiting der zestiende zitting.

De vergadering wordt hiermede tot Maandag a. s. voormiddag elf uur verdaagd en de zitting met dankzegging gesloten, waarbij den heer *Junius*, die wegens het aangekondigde wederoptreden van den heer *Creutzberg* ter volgende zitting zijne taak van secundus volbragt heeft, door den President namens de vergadering dank werd betuigd voor zijne aangename medewerking, welke toespraak weder door den heer *Junius* met dankzegging voor de ondervonden welwillendheid werd beantwoord.

G. Molenkamp, *President*.

ZEVENTIENDE ZITTING.

Maandag, den 4den Augustus 1879.

Terwijl de heer *Creutzberg* thans ook tegenwoordig is, wordt de zitting met gebed geopend, waarna de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd worden.

Opening der zeventiende zitting.

De heer *Bruna*, brengt, ook namens zijnen medegecommitteerde, verslag uit van hun onderzoek der in hunne handen gestelde uitspraken van de Provinciale Kerkbesturen van Zuidholland en Utrecht, luidende als volgt:

Rapport over de in handen gestelde uitspraken in zaken van tucht en overeenkomstig besluit.

HEEREN EN BROEDERS!

In onze handen zijn ten fine van onderzoek gesteld twee beslissingen in zake van *tucht*.

De *eerste* is eene beslissing van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholand, gereg. onder n°. 200. Deze betreft den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Schelluinen, en verklaart 1°. dat de benoeming en bevestiging van een ouderling en een diaken als onwettig moeten beschouwd worden, en dat het *geschil*, ter zake in den Kerkeraad gerezen en hetwelk door het Classicaal Bestuur van Dordrecht ten *onrechte* als *eene zaak van tucht* beschouwd is, naar dat Bestuur ter afdoening moet worden verwezen. Uwe Commissie meent dat zij naar het Reglement voor opzicht en tucht over die zaak niet heeft te oordeelen. Ten *tweede* handelt de beslissing des Provincialen Kerkbestuurs over bezwaren tegen genoemden Kerkeraad, welke geleid hebben tot vrijspraak van één lid, tot schorsing van een tweede voor den tijd van zes maanden, tot het onbevoegd verklaren van een derde ter uitoefening der kerkelijke rechten, mede gedurende zes maanden, en tot ontzetting van twee diakenen van hunne kerkelijke bedieningen en ambten, en dat alles wegens *vergrijp in de uitoefening van kerkelijke betrekkingen*.

De *tweede* is eene beslissing van het Provinciaal Kerk-

bestuur van **Utrecht**, gereg. onder n°. 496, bij welke in hooger beroep bevestigd is de uitspraak van het Classikaal Bestuur van **Amersfoort**, dat op een predikant het tuchtmiddel „eene berisping" had toegepast wegens verstoring van orde en rust.

Wij hebben die beide beslissingen onderzocht en op de daarin voorkomende omschrijving en qualificeering der feiten gelet, doch geene verkeerde toepassing of schennis van eenig artikel der Reglementen gevonden. Wij meenen dan ook dat aan genoemde Kerkbesturen ter zake geene opmerkingen zijn mede te deelen naar art. 29 van het Reglement voor kerkelijk opzicht en tucht, en adviseeren de ontvangen afschriften voor kennisgeving aan te nemen.

G. Bruna.
J. A. Anspach.

Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig het advies der Commissie besloten, de afschriften van beide uitspraken voor kennisgeving aan te nemen.

Rapport rakende de voorloopig aangenomen uitbreiding van art. 12 van het Reglement op de kerkvisitatie.

De heer *Janssen* brengt namens de betrokken Commissie het volgende rapport uit ter zake der voorloopig aangenomen uitbreiding van art. 12 van het Reglement op de kerkvisitatie.

Mijne Heeren!

In handen Uwer Commissie ter zake van voorloopig aangenomene voorstellen tot wetsverandering is ook gesteld wat door de Provinciale Kerkbesturen en de Classicale vergaderingen is in 't midden gebragt ten aanzien van de vragen, te voegen bij art. 12 van het Reglement op de kerkvisitatie en mitsdien ook in de betrekkelijke tabel onder rubriek 6, welke vragen het getal der catechisanten en het verzuim van het godsdienstonderwijs betreffen. Wij hebben de eer daaromtrent het volgende te berigten.

Alle Provinciale Kerkbesturen, benevens het meerendeel der Classicale vergaderingen hebben, hetzij met grootere of kleinere meerderheid van stemmen aan de bijvoeging dier vragen hunne *goedkeuring* betuigd.

Onder de redenen, waarom door vele Classikale verga-

deringen, en ook door de Waalsche Commissie, de voorgestelde bijvoeging wordt *afgekeurd* of minder aanbevelenswaardig geacht, behoort vooreerst het niet vertrouwbare, onvolledige en onmogelijke der verlangde statistiek. Men ziet antwoorden tegemoet, waarop niet te rekenen of te bouwen zal zijn, noemt daarom den voorgestelden maatregel nutteloos en — dus wordt er door enkelen verklaard — acht hem eer schadelijk dan voordeelig. Moet Uwe Commissie daarover haar oordeel uitspreken, dan aarzelt zij niet de vrees te uiten, dat de voorgestelde vragen door menigeen met overhaasting en onnaauwkeurigheid zullen beantwoord worden en derhalve eene statistiek zullen opleveren, die niet *geheel* den *waren* stand der zaken zal aangeven. Toch gelooven wij, dat verreweg de meesten in de beantwoording met ernst en trouw zullen te werk gaan en derhalve eene vrij zekere uitkomst zal verkregen worden.

Sommige Classikale vergaderingen noemen het onderzoek naar de redenen van der catechisanten afwezigheid tijdroovend en doodend, andere bezwarend voor de leeraars, vooral in de steden, en weder andere voor de predikanten hoogst moeijelijk en lastig. Ook dit kunnen wij niet toegeven. Er zal voorzeker *eenige* tijd gevorderd worden voor genoemd onderzoek; maar daartoe zal toch wel geen *lang* tijdsverloop vereischt worden. En wat betreft de moeite, daaraan verbonden, wat betreft hetgeen in een enkel stuk beweerd wordt, dat men zonder overwegende redenen de werkzaamheden der predikanten niet vermeerderen moet, vier onzer gelooven niet, dat de predikanten met zóóveel werk overladen zijn, dat dit weinige nog door hen niet zou zijn te dragen. Een onzer deelde echter de bezwaren dier Classikale vergaderingen, acht ook die indeeling der leerlingen naar den leeftijd nog al moeijelijk en meent daarenboven dat men niet *te veel* moet reglementeren.

Nog wordt er door sommigen aangevoerd, dat de classificering der leerlingen in kinderen beneden de 10, van 12 tot 17 en boven de 17 jaar aan de predikanten de vrijheid in hunne methode van onderwijs ontnemen zou. Iemand kan volkomen naar eigene opvatting zijne catechisanten in klassen verdeelen en de methode volgen, die hem naar plaats en omstandighepen de beste voorkomt, en toch daarbij gemakkelijk antwoorden op de vraag, hoevele leerlingen hij telt van zekeren leeftijd.

Eindelijk maken wij nog gewag van de meening, uit-

gesproken op de Classikale vergadering van Deventer. „Men zag," zoo wordt opgegeven, „men zag in dit voorstel niets anders dan eene schrede op den weg eener veel te ver gaande inmenging van de Synode in de zaken der gemeente. Vreest men bij den Staat voor het denkbeeld van Staatsalmagt, op het gebied der Kerk moet evenzeer de Synodealmagt worden te keer gegaan." 't Is pijnlijk, de pogingen der Synode tot bereiking van een heilzaam doel aldus te hooren qualificeren. Wij werpen deze insinuatie verre van ons en gaan haar verder met stilzwijgen voorbij.

Ten slotte moeten wij nog melding maken van sommige voorstellen of meeningen, die, in verband met dit onderwerp, zijn te berde gebragt.

Door een lid van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland wordt beter geacht, dat de vragen *om de tien jaar* dan jaarlijks zullen gedaan worden, daar men dan beter ten aanzien van voor- of achteruitgang zou op de hoogte komen, Hetzelfde werd voorgesteld door een lid der Classikale vergadering van Franeker, maar vond geene ondersteuning. Ook wij kunnen het niet aanbevelen. De reden, die tot aanprijzing wordt bijgebragt, komt ons niet aannemelijk voor, vermits men, bij eene jaarlijksche opgave, na tien jaar, door vergelijking, evenzeer op de hoogte gebragt wordt als bij eene opgaaf om de tien jaren.

De Classikale vergadering van Deventer, die, zooals wij boven hoorden, sprak van Synodealmagt, zou het veel doelmatiger vinden, en stelt dit dan ook voor, *dat de Synode de organisatie van het godsdienstonderwijs ter hand neme.* Alsof dit minder als Synodealmagt zou in 't oog vallen. En wat bedoelt men met „organisatie van het godsdienstonderwijs?" Is er dan geen Reglement op het Godsdienstonderwijs, door de Synode uitgevaardigd? En getuigt niet het uitstekend rapport ter zake van het godsdienstonderwijs ten verleden jare en de warme deelneming der Synode daarin met al de maatregelen te dien opzigte genomen, dat het godsdienstonderwijs der Synode na aan het hart ligt?

Verder zijn er Classikale vergaderingen, die in de voor te stellen vragen eene andere orde wenschen in acht genomen te zien. Eene verlangt, dat gevraagd zal worden

naar 't getal der kinderen beneden de 12, van 12 tot 17 jaar; eene andere naar 't getal der leerlingen beneden de 12, van 12 tot 16, en boven de 16; een derde van 10 tot 20, in plaats van van 10 tot 17. Nog wordt voorgesteld alleen te vragen naar het leerlingen-aantal *a.* in geschiedenis en *b.* in geloofs- en zedeleer, en van eene andere zijde eenvoudig een onderzoek in te stellen naar het aantal klassen of catechisatiën met opgave van het aantal leerlingen op iedere daarvan. Zoo zou men, alleen naar plaatselijke omstandigheden oordeelende, misschien nog eene andere verdeeling kunnen voorstaan. Ons schijnt het echter toe, dat de voorgestelde verdeeling aan den meest algemeenen toestand ontleend is en derhalve de meeste aanbeveling verdient.

Nog is er eene Classikale vergadering, die meent, dat hoe beknopter de vragen zijn, de statistiek des te vollediger en juister wezen zal. Zij wenscht dus andere vragen, nog beknopter dan de voorgestelde. Daar zij echter zich hierover niet bepaalder uitlaat, is ons hare bedoeling minder helder geweest.

Eene andere Classikale vergadering stelt voor, dat er aan het einde van ieder jaar, door de Synode gedrukte tabellen worden gezonden om te worden ingevuld door hen, die met het geven van godsdienstonderwijs belast zijn. Zij is van meening, dat daardoor de eenparigheid zou bevorderd worden, terwijl ook bij vacaturen zulke tabellen eene uitnemende aanwijzing zouden zijn voor consulenten. Uwe Commissie ziet evenwel de noodzakelijkheid dier tabellen niet in en is van gevoelen, dat eene eenvoudige beantwoording der voorgestelde vragen noch aanleiding geven zal tot uiteenloopende opgaven, noch van zóó zamengestelden aard is, dat daartoe opzettelijke tabellen vereischt worden.

Wij eindigen met de vermelding van een voorstel der Waalsche Commissie, die om het bezwaar, aan den voorgestelden maatregel in de gemeenten van haar ressort verbonden, wenscht, dat, ingeval van de invoering daarvan, eene uitzondering gemaakt worde voor de Waalsche Kerk. Uwe Commissie kan echter ook dat bezwaar niet deelen noch U de voorgestelde uitzondering aanraden.

Wij adviseren, met uitzondering van een onzer, wiens bedenkingen hierboven reeds zijn medegedeeld, alzoo Uwe vergadering, de voorgestelde uitbreiding van art. 12 van

het Reglement op de kerkvisitatie onveranderd vast te stellen.

H. Q. JANSSEN.
G. VAN DUIJL G.Wz.
VAN DEN BRANDELER.
E. F. KRUIJF.
G. BRUNA.

Dit rapport wordt tot morgen voor inzage der leden ter tafel gelegd.

Besluit op een door het Classicaal Bestuur van Eindhoven ingediend bezwaarschrift over de handeling der Synodale Commissie ten jare 1878 ter zake van zijn geschil met het Provinciaal Kerkbestuur van het ressort.

Ter tafel komt een schrijven van het Classicaal Bestuur van Eindhoven van Junij jl. zonder dagteekening, gereg. onder n°. 665, in hoofdzaak behelzende beklag, dat het op een gemotiveerd bezwaarschrift over een besluit van het Provinciaal Kerkbestuur van Noordbrabant met Limburg, bijl. B, blz. 170 van de Hand. 1878, vermeld, van de Synodale Commissie slechts ten antwoord heeft ontvangen, dat de Commissie geen reden vond om aan zijn verzoek te voldoen, op grond van gevraagde opheldering en gevoerde correspondentie, terwijl de Commissie het Bestuur niet in de gelegenheid had gesteld zich te verdedigen tegen hetgeen door het Provinciaal Kerkbestuur omtrent zijn bezwaarschrift aan de Synodale Commissie was gemeld, en nogtans dat schrijven van het Provinciaal Kerkbestuur in zijn geheel op had genomen in haar verslag aan de Synode; dat het naar aanleiding hiervan voorstelt, dat in het vervolg de verslagen der Synodale Commissie, wanneer daarin stukken mogten voorkomen, waardoor een of ander Bestuur bezwaard wordt, hiervan aan die Besturen mededeeling zal worden gedaan, opdat zij in de gelegenheid gesteld worden. zich daarop tijdig bij de Synode te verantwoorden, en bovendien verlangende, dat geheel zijn tegenwoordig schrijven in de Handelingen worde opgenomen.

Na raadpleging van het verslag der Synodale Commissie van het voorgaande jaar betrekkelijk het bedoelde bezwaarschrift van het Classicaal Bestuur van Eindhoven en van het daarop door de Synode genomen besluit, als ook van vroegere met het Classicaal Bestuur gevoerde correspondentie wordt door de voor de behandeling van het schrijven van het Classicaal Bestuur bevoegde leden zonder hoofdelijke stemming besloten, te antwoorden: „dat uit de Handelingen des voorgaanden jaars blijkt, dat de handelingen der Synodale Commissie in zake door de Synode zijn

goedgekeurd, zonder dat deze noodig heeft geoordeeld, dat het Classicaal Bestuur over de door het Provinciaal Kerkbestuur aan de Commissie gegeven ophelderingen nog zou worden gehoord, en hierop thans niet kan worden teruggekomen; dat aan het voorstel om in bedoelde gevallen mededeeling van de verslagen der Commissie te doen aan de belanghebbende Besturen niet kan worden voldaan, omdat die verslagen slechts dienen tot verantwoording van de Synodale Commissie aan de Synode van hetgeen zij in de bij haar ingekomen zaken verrigt heeft, en dat evenmin voldoende reden gevonden is, wat het verlangen aangaat om den brief van het Classicaal Bestuur in zijn geheel in de Handelingen op te nemen, om in deze van den gewonen regel af te wijken."

Opdragt aan de Synodale Commissie naar aanleiding van een verzoek van den Kerkeraad te Kwadijk, dat de Synode zelve zich tot de Regering wende om maatregelen tot beteugeling van het gebruik van sterken drank.

Nog wordt gelezen een brief van den Kerkeraad te Kwadijk van 28 November, gereg. onder nº. 204, naar aanleiding der circulaire van 12 Augustus nº. 114, waarin de Synode de Kerkeraden heeft uitgenoodigd zich tot de Regering te wenden tot het in het leven roepen van wettelijke bepalingen tot beperking van het gebruik van sterken drank, onder toejuiching van dezen maatregel den wensch te kennen gevende, dat de Synode zelve een in algemeene termen vervat adres tot de Regering rigte, nadat zulk een adres zoo mogelijk door alle Kerkeraden zal zijn onderteekend of daaraan adhaesie zal zijn geschonken.

Bij de over dezen brief gevoerde beraadslaging werd algemeen geoordeeld, dat nu de Synode ten voorgaanden jare afdoende redenen had, om de aangehaalde uitnoodiging tot de Kerkeraden te rigten, en daaraan door vele Kerkeraden is voldaan, het onnoodig is dat de Synode ook nog een algemeen adres bij de Regering inzende, daar het door dien maatregel wereldkundig is, hoe ernstig door de Synode het maken van wettelijke bepalingen tot beteugeling van het misbruik van sterken drank wordt voorgestaan; maar als daarop nu besloten wordt aan den wensch van den Kerkeraad te Kwadijk geen gevolg te geven, wordt echter met zeventien tegen twee stemmen een voorstel van den heer *van den Brandeler* aangenomen, dat aan de Synodale Commissie worde opgedragen, zich tot de Regering te wenden, wanneer later daartoe aanleiding mogt bestaan bij gelegenheid van de behandeling van het ontwerp van Wetboek op het strafregt.

Besluiten ter zake van de in 1878 aangehouden verzoeken van het Classicaal Bestuur van Hoorn en van den Ring van Enkhuizen om overbrenging van de gemeente te Urk tot een ander ressort en vergoeding der kosten van de waarneming der vacature.

Thans wordt kennis genomen van hetgeen Hand. 1878 blz. 406 voorkomt van verdaging van besluiten omtrent de door het Classicaal Bestuur van Hoorn, den Ring van Enkhuizen en den belanghebbenden Kerkeraad verlangde overbrenging van de gemeente van Urk naar de Classis en den Ring van Kampen en omtrent het daarmede in verband gebragte verzoek van den Ring van Enkhuizen om tegemoetkoming in de kosten van de waarneming der vacature. Daar, wat het eerstgenoemde punt betreft, geen voorstel uit de classis van Kampen betrekkelijk de verlangde overbrenging ingekomen is, oordeelt de vergadering, dat wegens het uitblijven van nadere voorstellen de behandeling dezer zaak als geëindigd moet beschouwd worden, en wat het verzoek van den Ring van Enkhuizen aangaat om tegemoetkoming in de kosten der vacature, op dat verzoek wordt zonder hoofdelijke stemming tot afwijzing besloten, omdat, daargelaten de vraag, of hetgeen de Ring nog geniet niet voldoende is voor de kosten der enkele beurten, die hij slechts te vervullen heeft, naar het Reglement op de bestuurs kosten geene buitengewone toelagen aan de Ringen verleend kunnen worden.

Sluiting der zeventiende zitting.

Daar nog eene vergadering van de Synodus contracta in zake het hooger beroep van den Kerkeraad te Bolsward moet worden gehouden, wordt tot verdaging der vergadering besloten, en tot het aanvangen tevens van de volgende zitting op morgen namiddag te half twee uren, om aan onderscheidene Commissiën meer ruimte van tijd voor haren arbeid te geven. De tegenwoordige zitting wordt hierna met dankzegging gesloten.

G. Molenkamp, *President.*

ACHTTIENDE ZITTING.

Dingsdag, den 5 Augustus 1879.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening van de achttiende zitting

De Secretaris deelt namens de Synodus contracta ter zake het hooger beroep van den Kerkeraad te Bolsward aan de vergadering mede dat zij de volgende uitspraak heeft gedaan:

Uitspraak van de Synodus contracta in zake van het hooger beroep van den Kerkeraad te Bolsward

De Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, volgens art. 15 van het Algemeen Reglement verminderd tot de helft van hare leden;

Gezien een brief van den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Bolsward van 18 November 1878, geregistr. onder n°. 193, waarbij hij, onder overlegging van eene memorie te dier zake, aan den Secretaris der Synode berigt, dat hij, zich bezwaard achtende door eene uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland van 6 November 1878. n°. 150, volgens art. 33 van het Reglement voor kerkelijk opzigt zich tot de Algemeene Synode in hooger beroep wendt;

Gelezen een bijgevoegd afschrift van gemelde uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, in zake den Kerkeraad der Hervormde gemeente te Parrega en den Kerkeraad te Bolsward, waarbij den Kerkeraad van Bolsward, met vernietiging van zijn besluit (van 2 October 1878), gelast wordt de vijftien door hem geschrapte lidmaten op nieuw in te schrijven en in hunne regten te herstellen;

Gelezen de te dier zake gediend hebbende stukken;

Overwegende wat de daadzaken betreft:

dat de Kerkeraad te Bolsward, naar aanleiding van eene schriftelijke kennisgeving van dien te Parrega, in April 1878 vijftien personen in het lidmatenboek der gemeente heeft ingeschreven, als door of van wege laatstgemelden Kerkeraad aangenomen en bevestigd;

dat de Kerkeraad te Bolsward echter een half jaar later, en wel op 2 October daaraanvolg., bedoelde lidmaten, na ingewonnen advies van het Classicaal bestuur van Franeker, weder uit het lidmatenboek heeft geschrapt, op grond dat hem naderhand gebleken was, dat de aanneming buiten het kerkelijk ressort der gemeente te Parrega had plaats gehad, van welke roijering aan de belanghebbenden en aan den Kerkeraad te Parrega kennis is gegeven;

dat de Kerkeraad te Parrega, zich door die handeling in zijne regten verkort achtende, zich naar aanleiding van art. 69 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht hierover bij het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland beklaagd heeft, met het verzoek, dat die vergadering bedoeld besluit van den Kerkeraad te Bolsward vernietige en gelaste, dat de vijftien geroijeerde personen als lidmaten der gemeente te Bolsward erkend zullen worden van den dag af, waarop de kennisgeving van hunne aanneming en bevestiging bij dien Kerkeraad is ingekomen, en alzoo zijne regtmatige handeling in hare wettige gevolgen gehandhaafd worde tegenover de onbevoegde beslissing van gemelden Kerkeraad;

dat het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland bij uitspraak van 6 November 1878, n^e^. 150, ter eerster instantie regtdoende, het bezwaar van den Kerkeraad te Parrega gegrond heeft verklaard en, met vernietiging van het betrekkelijk besluit van den Kerkeraad van Bolsward, gelast heeft dat genoemde vijftien geroijeerde lidmaten op nieuw worden ingeschreven, in hunne regten hersteld en dat hun daarvan kennis worde gegeven;

dat door den Kerkeraad te Bolsward tegen die uitspraak binnen den voorgeschreven termijn hooger beroep is aangeteekend bij de Algemeene Synode, volgens art. 33 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht, met uiteenzetting van de bezwaren, welke hij meende daartegen te moeten doen gelden;

Overwegende in regten:

dat de Kerkeraad te Bolsward binnen den wettelijken termijn, zoowel bij art. 33 als 61 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht voorgeschreven, van gemelde uitspraak in hooger beroep is gekomen, en alzoo in dezen ontvankelijk moet verklaard worden;

dat over de daadzaken tusschen partijen geen verschil

bestaat, daar het *in confesso* is, dat werkelijk de aanneming zelve van wege den Kerkeraad te Parrega in de gemeente Bolsward, de woonplaats der leerlingen, heeft plaats gehad, doch de bevestiging te Parrega geschied is, en de Kerkeraad te Bolsward erkent, de door hem ingeschreven lidmaten later te hebben geschrapt;

dat de Kerkeraad te Bolsward, indien hij daartoe redenen meende te hebben, de inschrijving der lidmaten had moeten weigeren, maar dat hij nu door eigenmagtig, — al zij het dan ook na ingewonnen advies van het Classicaal bestuur van Franeker — de reeds ingeschreven lidmaten te schrappen, de zaak op een ander terrein gebragt en tot eene zaak van tucht gemaakt heeft;

dat de Kerkeraad te Parrega hieruit aanleiding gevonden heeft, zich, volgens art. 69 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht tot het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland te wenden, ten einde zich langs dezen weg in zijne naar zijn oordeel verkorte regten hersteld te zien;

dat het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, den Kerkeraad te Parrega ontvankelijk verklarende in zijn beklag en bezwaar over de hem te kennen gegeven handelwijs van den Kerkeraad te Bolsward en door dit bezwaar gegrond te verklaren, de zaak ten onregte als een kerkelijk geschil behandeld heeft, terwijl het hier een onderwerp van tucht gold;

dat toch de vraag was, of de Kerkeraad te Bolsward zijne bevoegdheid overschreden had door de eenmaal door hem ingeschreven lidmaten weder als zoodanig te schrappen;

dat bij deze beschouwing een verder onderzoek naar de wettigheid der aanneming en opgevolgde bevestiging vervalt, als zijnde op de appreciatie van het geïncrimineerde feit van geen regtstreekschen invloed;

Gelet op de artt. 13, 15 en 51 3^{e} van het Algem. Reglem., en de artt. 1, 3, 21, 35 van het Reglem. voor kerkelijk opzigt en tucht;

Uitspraak doende in hooger beroep,

Vernietigt de uitspraak van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, als zijnde dit collegie onbevoegd om in dezen ter eerster instantie uitspraak te doen;

En doende wat het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland bij de eerste uitspraak had behooren te doen, verklaart den Kerkeraad te Parrega niet ontvankelijk in zijne klagt;

Van deze beslissing zal bij afschrift mededeeling worden gedaan aan het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland en aan de Kerkeraden te Parrega en Bolsward ter kennisgeving.

Gedaan te 's Gravenhage den 4 Augustus 1878.

Tegenwoordig de heeren *J. J. L. Luti* president, *Dr. E. F. Kruijf* præ-adviserend lid, *S. F. van Hasselt*, adviserend lid en secretaris, *mr. P. van den Brandeler*, *G. van Duijl G.W.z.*, *H. Q. Janssen*, *G. Bruna*, *J. A. Anspach*, *Dr. P. Hofstede de Groot*, *G. J. van Lakerveld*, *mr. E. de Man en G. W. van Eerde.*

(*Volgen de onderteekeningen.*)

Deze mededeeling wordt voor kennisgeving aangenomen.

Rapporten betreffende het voorloopig aangenomen art. 7b. van het Herzien-Reglement op het examen ter toelating tot de Evangelie-bediening.

De Commissie in wier handen de stukken gesteld waren, rakende het voorloopig aangenomen artikel 7b van het aangehouden Herzien-Reglement op het examen ter toelating tot de Evangelie-bediening brengt bij monde van de heeren *Verhoeff* en *Prins* rapport uit, van laatstgenoemden zoo veel betreft de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen.

MIJNE HEEREN!

De Commissie, in welker handen gesteld is de voorloopig vastgestelde verandering van Art. 7b. van het Reglement op het Examen ter toelating tot de Evangelie-bediening in de Nederlandsche Hervormde Kerk heeft de eer, u het volgend Rapport aan te bieden. Zij is geroepen, u eerst verslag te doen van de consideratien, door de Provinciale Kerkbesturen en de Classicale Vergaderingen gegeven, vervolgens u mededeeling te doen van andere stukken te dezer zake bij Uwe Vergadering ingekomen, eindelijk u voor te leggen de redactie van gemelde alinea, zooals uwe Commissie na zorgvuldige bespreking van de ingebragte bezwaren oordeelt, dat zij zal moeten luiden.

Eerst vermelden wij de *consideratiën van de Provinciale Kerkbesturen.*

Van alle Provinciale Kerkbesturen alsmede van de Commissie tot de zaken der Waalsche kerken zijn consideratiën bij uwe vergadering ingekomen.

In het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland *keurt* de meerderheid zoodanig voorbereidend examen *af*; zij acht dit *onnoodig* en het gewone kerkelijk examen bij de Provinciale Kerkbesturen *voldoende.*

Door twee leden wordt evenwel voorgesteld, om de kerkelijke hoogleeraren *uitte noodigen*, door twee andere om die hoogleeraren te *verplichten*, om bij het afnemen der examina door de Provinciale Kerkbesturen tegenwoordig te zijn. De meerderheid is echter ook tegen dit voorstel, achtende zij de aanwezigheid der hoogleeraren veelzins *belemmerend* en *weinig* goede vrucht belovend.

Terwijl het kerkelijk examen bij de groote meerderheid in Zuid-Holland bijval vond, verklaarde zich slechts één lid daartegen, omdat zulk een examen overbodig moet geacht worden wegens het candidaats- en het kerkelijk proponents-examen, omdat te zeer vermenigvuldigde examina aan de degelijkheid der studie schade toebrengen en omdat de invoering van dit artikel inbreuk maakt op het beginsel van vrije studie.

Het beginsel om een examen te laten afnemen door de beide kerkelijke hoogleeraren bij de Universiteit waar de candidaat gestudeerd heeft, wordt echter met *algemeene* stemmen *onaannemelijk* gekeurd door het Provinciaal Kerkbestuur van Noord-Holland; het oordeelt, dat eene vermeerdering van examina niet gewenscht en evenmin bevorderlijk is voor degelijke studie; voldoende acht man het overleggen van testimonia bij de Provinciale Kerkbesturen.

Mocht de Synode tot een voorbereidend examen besluiten, dan zouden daaraan ten minste *twee* uren moeten besteed en dit door minstens *drie* kerkelijke hoogleeraren worden afgenomen.

In Zeeland is slechts een lid tegen dit examen, omdat de studenten alleen daarvoor zullen gaan werken en aan de kerkelijke Hoogleeraren de macht gegeven wordt om sommige jonge lieden te weeren.

Al de andere leden achten het bedoelde examen wenschelijk, opdat het blijke, of de studenten met vrucht de lessen hebben bijgewoond. Zonder dit examen zal het onderwijs der kerkelijke hoogleeraren wellicht niet naar behooren worden gewaardeerd. Ook wenschen *twee* leden den duur van het examen op *twee* volle uren gesteld te zien en *drie* leden onder de te behandelen vakken ook de *Practische Godgeleerdheid* en de *theorie der zending* te zien opgenomen.

Het eerstgenoemde lid wenscht wegens het klimmend getal vacaturen, eerlang op 300 te begrooten, dat daarin

voorzien worde door hulppredikers en daartoe door de Synode een minder wetenschappelijk examen, ongeveer gelijk aan dat voor godsdienstonderwijzers, worde voorgeschreven en afteleggen door mannen van Christelijken zin, die verlangen als *hulppredikers* in de Nederlandshe Hervormde Kerk werkzaam te zijn. Zij moesten geplaatst kunnen worden in gemeenten van hoogstens duizend zielen en staan onder het toezicht van een naburig predikant als superintendent, gelijk iets dergelijks reeds bepaald was in de Synode van Dordrecht en later door de afgescheidenen is nagevolgd.

In *Utrecht* verklaarden twee leden zich *niet tegen* het voorgestelde examen, *mits* de afwijzing van den ëxamineerde geschiede *met volkomen overeenstemming van de beide hoogleeraren.*

De twee andere leden verklaarden zich er echter bepaald *tegen*:

1°. omdat zij de vermenigvuldiging van examina zeer nadeelig beschouwden voor de studie der studenten;

2°. omdat aan elk Universiteit de uitslag van zulk een examen slechts van *twee* examinatoren zal afhangen, en

3°. van wege het naar hun oordeel der Kerk aangedane onrecht bij de voordrachten en benoemingen der kerkelijke hoogleeraren, zijnde voor het meerendeel van de Groninger richting.

Zij stellen voorts aan de Synode voor om het verouderd testimoniumstelsel te laten varen in navolging van het Rijk en in het belang van vrije studie.

Door de meeste leden in Friesland wordt dit examen wenschelijk geacht, omdat daardoor het prestige der kerkelijke hoogleeraren wordt bevorderd, deze met hunne leerlingen in nader rapport komen en hunne lessen getrouwer zullen worden bijgewoond; een dubbel examen zal te meer inspanning en studie vorderen waardoor de examinandi beter ontwikkeld de Kerk zullen ingaan.

Een zijner leden vond echter bezwaar in de vermeerdering van examina, waardoor de studenten in vrije studie zullen verhinderd worden; ook vindt hij het niet wenschelijk, dat het oordeel over het al of niet toelaten van een der twee hoogleeraren zal afhangen, de studenten te zeer dwang wordt opgelegd om de lessen bij te wonen van hoogleeraren, die hen zullen examineren, en de gexamineerde bloot staat aftehangen van eene of andere antipathie.

Twee der leden stelden de vraag, of in stede van het voorgesteld examen niet een der kerkelijke hoogleeraren tegenwoordig kon zijn bij de examina door de Provinciale Kerkbesturen aftenemen.

Nog is door een der leden voorgesteld, om Art. 7 in plaats van „*hij kan niet*" enz. te lezen „hij mag niet „dan na een half jaar op nieuw geëxamineerd worden".

Het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel erkent wel het belang van dergelijk examen voor den invloed van de hoogleeraren op de studenten, maar moet toch dat examen ontraden, 1° wegens de vele examens die de Studenten reeds hebben afteleggen en 2° vooral wegens de moeielijkheid, die de beslissing dikwerf zal opleveren, omdat een *tweetal* moet examineeren en beslissen.

In Groningen waren de leden eenparig van oordeel, dat deze bepaling zeer voordeelig ja onmisbaar geacht moet worden op grond der overwegingen, die daartoe ten vorigen jare hebben geleid. Zij wenschen echter Art. 7b aldus te lezen: „Indien één der examinatoren voor en één tegen de toelating is, zal hij als afgewezen beschouwd worden; in dit geval zal bij een volgend examen, dat niet dan na een half jaar zal worden afgenomen, één lid van een der Provinciale Kerkbesturen volgens een door de Synodale Commissie optemaken rooster worden aangewezen om het examen mede te af nemen en over de al of niet toelating te beslissen."

Mocht de Synode echter het voorbereidend examen ter zijde stellen dan meenen zij dat ter toelating tot het examen bij de Provinciale Kerkbesturen van de theologische candidaten testimonia moeten worden gevraagd, waaruit blijkt, dat zij alle door de kerkelijke hoogleerasen gehouden collegiën met vrucht hebben bijgewoond.

De voorgestelde bepaling heeft bij niet een lid in Noord-Brabant met Limburg bijval gevonden Met eenparigheid van stemmen verklaart het zich met nadruk daartegen; het acht dit examen *niet wenschelijk*, omdat het bis in idem zou zijn, *niet noodig*, omdat de candidaat volgens Art. 7c. het bewijs moet overleggen, dat hij *met vrucht* de lessen der kerkelijke hoogleeraren heeft bijgewoond en dit den hoogleeraren volle vrijheid geeft zich daarvan door een van hen aftenemen examen te overtuigen. Ernstige bedenkingen heeft ook dit Kerkbestuur tegen het bepaalde over het al of niet toelaten; daardoor toch

zou een der twee hoogleeraren, die door een exclusieve geest werd beheerscht, bij machte zijn, om voor allen, die niet van zijne richting zijn, als onwaardigen den toegang tot de Evangeliebediening in de Nederlandsche Hervormde Kerk te sluiten. Men wane toch niet, dat, al heeft de hoogleeraar het pallium der Kerk ontvangen, dat daaronder het odium theologicum niet zou kunnen schuilen.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe kan zich met het voorgestelde examen zeer wel vereenigen, omdat ook volgens dit Kerkbestuur het prestige der kerkelijke hoogleeraren daarbij winnen zal. Bedenkelijk acht echter ook dit Kerkbestuur het bepaalde over het niet toelaten bij verschil van meening der twee Hoogleeraren.

Raadzamer komt het hem daarom voor dat een der kerkelijke hoogleeraren aan de examens door de Provinciale Kerkbesturen deelneme of daarbij de voorzitting hebbe met adviseerende stem.

Ofschoon men in *de Commissie tot de zaken der Waalsche Kerken* over het algemeen van oordeel was, dat een examen de voorkeur verdient boven zoogenaamde testimonia, was men even algemeen van oordeel dat het hier voorgestelde examen door ernstige bezwaren gedrukt wordt.

Even als anderen vindt de Waalsche Commissie er een groot bezwaar in, dat dit examen slechts door twee hoogleeraren zal worden afgenomen, bij wie de theologische zienswijze zoo ligt ongemerkt invloed op het oordeel over het meerder of minder wetenschappelijk gehalte van den examinandus kan uitoefenen en bij verschil van inzicht aanleiding kan geven, zooal niet tot botsingen, dan toch tot min gewenschte ietwat gespannen verhouding tusschen de hoogleeraren.

Men zag geen middel om aan die twee hoogleeraren een derde persoon toe te voegen, die door de betrekking, die hij bekleedt, de als het ware aangewezen persoon zou zijn om tusschen de beide hoogleeraren te beslissen.

Voorts wordt mede opgemerkt, dat het voorbereidend examen bijna geheel overbodig gemaakt wordt door het zoogenaamd proponents-examen, en men zou zich niet gaarne in een lijn bewegen, die uitliep op de afschaffing der examens voor de Provinciale Kerkbesruren, die aan die Kerkbesturen eene wezenlijke waarde geven. Men was volstrekt niet geneigd een toestand in het leven te roe-

pen, waarin door de opheffing der Provinciale Kerkbesturen de organisatie der Nederlandsche Hervormde Kerk geheel zou veranderen.

Ook acht men het voorbereidend examen juist niet het geschikte middel om invloed bij de studenten uit te oefenen en tot getrouw bezoek der collegies te brengen, maar veeleer om zich van het bezoeken der collegies ontslagen te rekenen. Ook voorziet men, dat dit examen aanleiding zal geven tot botsingen tusschen studenten en hoogleeraren, die eerder *na* dan *voordeelig* voor het prestige der hoogleeraren zullen zijn.

Daarom is de Waalsche Commissie eenparig van oordeel dat deze bepaling betrekkelijk het voorbereidend examen niet moet worden vastgesteld.

Ingeval echter de Synode tot de vaststelling mocht besluiten dan beveelt zij met eenparigheid van stemmen aan het aftenemen examen op de volgende wijze te regelen.

De indruk door het examen te weeg gebracht worde in cijfers uitgedrukt, door aan den examinandus een zeker aantal punten toe te kennen, waarvan het maximum vooraf door de examinatoren wordt bepaald. — Voor elk vak wordt door elken hoogleeraar aan den examinandus een zeker getal punten toegekend en de middelsom dier punten worde den examinandus in rekening gebracht; om het examen met goeden uitslag bekroond te zien, moet men een vooraf te bepalen minimum van punten hebben bereikt; die geen een punt voor een der vakken ontvangt, waarover het examen loopt, kan niet worden toegelaten.

Met algemeene stemmen wordt in overweging gegeven, om in geval van examen *de geschiedenis der Christelijke Zending* hier te doen wegvallen en deze over te brengen naar de sub c vermelde, aangaande welke een getuigschrift moet worden overgelegd. Dit vak, welks waarde erkend wordt, mag als nog geheel nieuw in den cyclus der godgeleerde wetenschappen niet zoo hoog worden gesteld als geschiedt waar er van examen sprake is; bovendien is het in het belang van het examen zelf, dat het niet te veel vakken omvat.

Wij vermelden nu de *consideratiën der Classikale Vergaderingen*. Daaruit blijkt, dat het in het Reglement op het examen ingebracht beginsel: „een door de kerkelijke hoogleeraren af te nemen voorbereidend examen," bij verreweg de meeste Classikale Vergaderingen niet alleen

geen goedkeuring heeft gevonden, maar dat het zelfs met grooten tegenzin ontvangen is. Uwe vergadering moge zelve oordeelen, wanneer wij U eerst mededeelen, wie in dien geest, daarna, wie in goedkeurenden zin geadviseerd hebben, en U tevens een overzicht geven van de motieven, die voor dit uiteenloopend oordeel zijn bijgebracht.

Tegen het beginsel, en dus ook tegen de wijze, waarop het in toepassing gebracht is, hebben zich verklaard: de Classicale Vergadering van Arnhem, die met 47 tegen 4 stemmen de geheele alinea *b* wenscht te zien wegvallen; — van Nijmegen, met 30 stemmen tegen 20; — van Bommel, met algemeene stemmen; — van Harderwijk, met meerderheid van stemmen, die zich er tegen verklaren op grond van de beginselen, die bijna alle kerkelijke hoogleeraren zijn toegedaan. — De Classikale Vergadering van 's Gravenhage acht het examen, zoo als het in de alinea omschreven is, niet wenschelijk, evenmin die van Rotterdam, met algemeene, en van Gouda, met bijna algemeene stemmen. Die van Brielle verklaart zich tegen met 21 tegen 7 stemmen; — die van Amsterdam verwerpt het art. zoo als het daar ligt, algemeen; — die van Haarlem met meerderheid; — die van Alkmaar met alle stemmen op één na; — die van Hoorn met overgroote meerderheid; — die van Edam algemeen. De Classikale Vergadering van Goes oordeelt met 39 tegen 13 stemmen, dat het proponentsexamen waarborg genoeg oplevert voor de wetenschappelijke ontwikkeling van de aanstaande leeraars. — Die van Utrecht is tegen het examen met 32 stemmen tegen 4; — die van Amersfoort algemeen, ook die van Wijk, mits de verplichting tot het bezit van den graad van candidaat in de Theologie behouden blijve. In de Classikale vergadering van Sneek adviseert verreweg de meerderheid tegen; — in die van Franeker 57 stemmen van de 84; — in die van Dokkum 72 stemmen tegen 5; — van Heerenveen 44 stemmen tegen 12; — van Deventer 29 stemmen tegen 18; — van Kampen 17 stemmen tegen 11, met aandrang op het behoud van een verplicht candidaats-examen. De Classikale Vergadering van Groningen oordeelt ongunstig, met groote meerderheid; — die van 's Hertogenbosch en van Breda algemeen, en die van Heusden met 23 tegen 2 stemmen. Die van Eindhoven wil het artikel door eene straks nader mede te deelen bepaling

vervangen zien; — die van Maastricht verwerpt het mede; — die van Coevorden wil er voor in de plaats stellen de verplichting tot het inleveren van *testimonia* voor alle vakken, waarin de kerkelijke hoogleeraren onderwijzen, en de Waalsche Réunie adviseert met algemeene stemmen tot verwerping.

Daar tegenover staan de consideratiën, ten voordeele van het art. gegeven. Tot de finale vaststelling adviseerden de Classicale vergadering van Zutphen, met groote meerderheid; — van Tiel, met 24 tegen 20 stemmen; — van Leiden, met 50 stemmen tegen 9, mits de verplichting tot het indienen van testimonia geheel worde opgeheven; — van Dordrecht, met meerderheid van stemmen; — van Middelburg, met meerderheid, doch met de bepaling, dat het candidaatsexamen zich dan ook alleen bepale bij de vakken, waarin het kerkelijk examen geen plaats heeft gehad. In de Classicale Vergadering van Zierikzee adviseerden 31 leden vóór, 15 tegen, omdat deze aanvulling het intellectualistisch karakter van het examen nog zooveel sterker doet uitkomen, en de vrije studie er door zou worden belemmerd. In de vergadering van IJzendijke was men algemeen gunstig gestemd voor de wijziging van het artikel, behoudens deze bijvoeging: „tenzij hij zich beroepe op de kerkelijke hoogleeraren eener andere Universiteit, en daar met goed gevolg examen aflegge.” De meerderheid der Vergadering van Leeuwrden was vóór het artikel, indien bepaald werd, dat een lid van het Provinciaal Kerkbestuur aan het examen deelneme. Zoo ook de meerderheid van die van Zwolle, mits het examen door *drie* hoogleeraren, uit iedere Universiteitsstad een, werd afgenomen, opdat het besluit tot toelating of afwijzing met meerderheid van stemmen kunne genomen worden. De Classikale vergadering van Winschoten adviseerde met 45 tegen 10 stemmen voor de vaststelling, ook die van Onderdendam, indien meer dan twee examinatoren belast worden met het onderzoek. Tien leden der vergadering van Assen verlangen hetzelfde als die van Zwolle, en 17 tegen 10 leden van die van Meppel zijn met die van Leeuwarden eenstemmig.

De voornaamste bezwaren, tegen het artikel ingebracht, komen hierop neder. Het getal der Academische examina wordt er noodeloos door vermenigvuldigd. Achten de kerkelijke hoogleeraren, ofschoon de in eene te Zwolle gehouden ver-

gadering aanwezigen hunner tegen het examen bedenking hadden, een examen noodig als prikkel voor geregelde studie en de bijwoning van hunne lessen, door een tentamen vóór de afgifte van testimonia te eischen wordt hetzelfde doel bereikt. De gansche academietijd zal met examen-studie voorbijgaan en voor de vrije studie zal geen tijd overblijven. Ook gaat het niet aan, den studenten meerder last op te leggen, dan op *hen* rusten zal, die aan eene buitenlandsche Universiteit hebben gestudeerd. Het examen loopt bijna over dezelfde vakken, als het proponentsexamen, en het wordt hier alzoo *bis in idem*. Ook schept het eene zonderlinge verhouding tusschen de hoogleeraren en de Provinciale Kerkbesturen, wanneer de laatsten afwijzen, wie door de eersten met goeden uitslag geëxamineerd waren. En de weg om predikant te worden, wordt er door bemoeielijkt, en dat juist in een tijd, waarin de Kerk aan leeraars dringende behoefte heeft.

Een voornaam bezwaar is ook gelegen in het getal hoogleeraren, dat het examen afnemen zal. Het is onbillijk, dat de stem van één hunner voldoende zal zijn, om iemand af te wijzen; in de classis Heusden ging zelfs eene stem op, die deze bepaling de toekenning noemde van een Mohammedaansch recht. Er moet ten minste een besluit kunnen genomen worden met meerderheid van stemmen, en dit is alleen mogelijk, wanneer een derde aan het tweetal wordt toegevoegd, hetzij een lid van het Provinciaal Kerkbestuur, hetzij een hoogleeraar van eene andere Universiteitsstad. In dien geest hebben, om slechts eenige te noemen, de Classikale vergaderingen van Nijmegen, Rotterdam, Bommel, 's Gravenhage, Leiden, Gouda, Hoorn, Alkmaar, Amersfoort, Wijk, Dokkum, Winschoten, Groningen, Onderdendam, 's Hertogenbosch, Breda en Meppel geadviseerd.

Wat van de tegenovergestelde zijde vóór de vaststelling van het art. is aangevoerd, is in hoofdzaak het volgende. Het testimoniumstelsel is verkeerd, en biedt weinig waarborg voor grondige studie; alleen een examen geeft dien. Ook heeft het groot belang, daar het een geschikte voorbereiding is voor het proponentsexamen. Tegenover de Staatshoogleeraren acht men het examen dringend noodig tot behoud van het prestige der kerkelijke hoogleeraren. Daartoe zouden de Vergaderingen van Nijmegen, Bommel en

's Hage, ofschoon tegen het kerkelijk examen zijnde, willen medewerken, door aan de Provinciale Kerkbesturen bij het afnemen van het proponents-examen een kerkelijk hoogleeraar toe te voegen, terwijl in die van Leiden, Haarlem, Sneek, Eindhoven, Onderdendam en Meppel stemmen zijn opgegaan, om het proponents-examen door eene algemeene examen-commissie te doen vervangen, welke dan bij toerbeurt uit de kerkelijke hoogleeraren der verschillende Universiteitssteden zou worden samengesteld.

Op de verschillende alinea's van art. *7b* zijn nu in overeenstemming met de gegeven consideratiën de volgende wijzigingen voorgesteld:

alinea 1 vervalle naar den wensch van de verschillende Classikale Vergaderingen, die verklaard hebben, het geheele examen uit het Reglement te willen zien verdwijnen.

alinea 2 „gedurende een uur," worde gelezen: „gedurende minstens één uur," (Zutphen en Haarlem.)

alinea 3: „door de twee kerkelijke hoogleeraren bij de Universiteit, waar hij gestudeerd heeft," te vervangen door: „af te nemen door twee kerkelijke hoogleeraren van de Universiteit, waar hij gestudeerd heeft, benevens een derden hoogleeraar, bij toerbeurt uit eene andere Universiteitsstad daarvoor aan te wijzen", — of „benevens een lid van het Provinciaal Kerkbestuur der provincie, waartoe de Universiteitsstad behoort," — of „af te nemen door de gezamenlijke kerkelijke hoogleeraren als examen-commissie.

alinea 4: voor „wordt hij afgewezen," worde gelezen: „wordt hij toegelaten" (Leiden, de minderheid, en Utrecht 4 leden.)

alinea 5: tot het laten wegvallen van de woorden: „tusschen het oordeel," als overbodig, adviseert Zutphen.

IJzendijke stelt deze bijvoeging voor: „tenzij hij zich beroept op de kerkelijke hoogleeraren van eene andere Universiteit, en daar met goed gevolg examen aflegt."

Nog enkele bijzonderheden komen in de gegeven consideratiën onder de aandacht.

Met algemeene stemmen dringt Amsterdam aan op eene principieele herziening van het geheele Reglement, zoodat daarin het beginsel van vrije studie worde gehuldigd, indien maar de verplichting tot het bezit van den graad van theologisch candidaat behouden blijft.

Utrecht begeert hetzelfde, indien maar bij het candidaats-examen de noodige waarborgen voor wetenschappelijke studie gegeven worden; en 29 leden van Harderwijk verlangen, dat de toelating tot de Evangeliebediening niet afhankelijk gesteld worde van de plaats, waar, of de wijze, waarop de kennis is verkregen, maar van het bezit der vereischte wetenschap en van instemming, op grond van Gods Woord, met de belijdenis der Kerk.

Nog betreurt de Classikale Vergadering van Bommel, dat men niet in de gelegenheid is, ook te Amsterdam examen te doen. Mochten er ook te Amsterdam twee kerkelijke hoogleeraren benoemd worden, zoo stelt Leiden voor, indien het beginsel van een voorbereidend kerkelijk examen in het Reglement behouden blijft, uit het achttal twee examen-commissiën te vormen.

Behalve de gemelde consideratiën zag uwe Commissie zich ook nog voorgelegd een *adres van de Nederlandsche Hervormde Predikanten-Vereeniging*, ger. ond. n°. 629. Deze gaat daarbij uit van de volgende beschouwingen.

1°. Bij de tegenwoordige regeling van het kerkelijk Hooger Onderwijs wordt voor de aanstaande Evangeliedienaars, die de belijdenis der Kerk zijn toegedaan, van wege de Kerk geen voldoend onderwijs gegeven, en alzoo is aan het groote meerderdeel hunner de gelegenheid tot volledige theologische opleiding door middel van Universitair onderwijs benomen.

2°. Bijna alle Protestantsche Kerken, en, waar het andere opleiding geldt, ook de onze, laten de studie vrij, terwijl aanzienlijke uitbreiding van het kerkelijk examen het middel aan de hand geeft, om zich omtrent de kundigheden te vergewissen van hen, die geen voldoende testimonia kunnen overleggen.

Adressanten vragen op die gronden met ernst eene zoodanige principieele herziening van het Reglement op het examen, dat „daarin, behalve het zooveel noodig uit te breiden kerkelijk examen zelf, niets anders gevorderd worde dan dat men aan eene der vier bestaande Universiteiten den graad van Candidaat in de Theologie verkregen hebbe".

Uwe Commissie acht zich nu geroepen, haar advies te geven in betrekking tot de vraag: of het wenschelijk is het in het Reglement ten vorigen jare ingebracht begin-

sel vast te stellen: dat *door* de van wege de Kerk *aangestelde hoogleeraren een voorbereidend examen* zal worden afgenomen. Het zal naauwelijks noodig zijn, op te merken, dat door de aanneming er van het beginsel van wat doorgaans *vrije studie* genoemd wordt niet aannemelijk wordt verklaard. Uwe Commissie heeft zich alles wat ten voordeele of ten nadeele daarvan bij de behandeling van het Reglement door uwe vergadering zoo in 1877 als in 1878 is aangevoerd, en wat in verschillende adressen en adviezen tot op heden is in het midden gebracht, nog eens voor den geest gesteld, en acht het voldoende, u daarvoor naar de toen gevoerde beraadslagingen te verwijzen. Zij is echter van oordeel, dat het beginsel van een voorbereidend examen moet vastgehouden worden. Wel is er bedenking ontleend aan de vermeerdering van het getal der examina; maar toch voor den student, dien het niet slechts te doen is, om zich voor een examen gereed te maken, maar die met lust en ijver zich tracht voortebereiden om zijne bestemming te bereiken, is het afleggen van een examen niet zoo uitermate bezwarend. Wel begeeren sommigen, dat voor het examen de verplichting tot het afleggen van testimonia in de plaats kome; maar daargelaten nog, dat ook deze verplichting den voorstanders van vrije studie veel te beperkend voorkomt, zal een tentamen, ten blijke, dat de student de lessen der hoogleeraren met vrucht heeft bijgewoond, dan toch wel niet zooveel van een examen verschillen. Wel achten sommigen de verhouding bedenkelijk, waarin de kerkelijke hoogleeraren tot de Provinciale Kerkbesturen geplaatst worden, wanneer de laatsten afwijzen wie door de eersten zijn toegelaten, maar uwe Commissie ziet het bedenkelijke daarvan even weinig in, als bij de tot hiertoe bestaan hebbende verhouding tusschen de Hoogleeraren in de Godgeleerdheid en de genoemde Kerkbesturen. Wel zijn er groote bezwaren verbonden aan de uitvoering van het Art. zooals het daar ligt, maar uwe Commissie meent, dat deze kunnen worden opgeheven door enkele wijzigingen, die zij bij haar voorstelling van eene nieuwe redactie aan uw oordeel zal onderwerpen. Wel zijn de consideratiën van de meeste Classikale Vergaderingen in een ongunstigen zin gegeven, maar daartegenover staat, dat de adviezen der Provinciale Kerkbesturen, collegiën

uit hunnen aard met de taak van het examineeren beter bekend en meer vertrouwd, over het geheel niet zoo ongunstig luiden. Alles te samen genomen, blijft uwe Commissie, de zaak ook uit een pædagogisch oogpunt beschouwende, u voor het behoud van het voorbereidend examen adviseeren.

Zij erkent echter, dat tegen enkele bepalingen in het voorloopig Artikel 7b niet onbelangrijke bedenkingen bestaan. Deze betreffen den *duur* van het examen, de *vakken*, waarover het gaat, het *getal* der examinatoren en den *maatstaf* van afwijzing.

Wat den *duur* van het examen betreft, komt het ook uwer Commissie voor, dat bij het getal en het gewicht der vakken die behandeld worden, de tijd daaraan te besteden te zeer beperkt is, althans in sommige gevallen wezen kan. Voor „gedurende één uur," worde dus gelezen: „gedurende ten minste één uur."

Van de lijst der *vakken*, waarover het examen loopt, acht uwe Commissie, dat de geschiedenis van de Christelijke zending kan worden afgevoerd. Zonder aan de beteekenis er van iets te kort te willen doen, oordeelt zij, dat een over te leggen testimonium voldoende is, te meer omdat daardoor meer tijd aan de bespreking der andere hoogst gewichtige vakken kan gewijd worden. Uwe commissie stelt dus voor: de woorden: „de geschiedenis der Christelijke Zending" over te brengen onder c, waar de bewijzen worden vermeld aangaande bijwoning van de lessen der kerkelijke hoogleeraren, welke de examinandi vóór hun laatste kerkelijk examen hebben over te leggen.

Tegen het *getal* der examinatoren, zoo als het in het Reglement voorgesteld wordt, is men bijna eenparig opgekomen. Men oordeelde het hard, dat een examinandus niet door de meerderheid, maar door de helft der examinatoren zou kunnen worden afgewezen, en vreesde voor schadelijke werking van antipathiën, vooral bij verschil van richting tusschen examinator en examinandus. Vandaar allerlei voorstellen, om dit tweetal ten minste tot een drietal te brengen, door b.v. een lid uit eenig Provinciaal Kerkbestuur, of een kerkelijk hoogleeraar van eene andere Universiteitsstad aan het tweetal toe te voegen, of uit de gezamenlijke kerkelijke hoogleeraren twee of meer examen-commissiën te vormen. Uwe Commissie oordeelt, dat deze verschillende voorstellen òf te omslachtig zijn, of in strijd met de oeconomie der wet.

Wat eindelijk den *maatstaf* betreft, naar welken de afwijzing van een' examinandus zal plaats hebben, eenstemmig met vele adviezen achtte ook Uwe Commissie dien te gestreng. Uwe vergadering vergete niet, dat het karakter van dit examen, als slechts een *voorbereidend*, eenige meerdere ruimte gedoogt, en dat daarenboven in de publiciteit van het examen ook eene contrôle gelegen is. Zij meent, dat aan het bezwaar wordt tegemoet gekomen, door de laatste alinea aldus te wijzigen: „wanneer het oordeel der examinatoren over de toelating eenparig ongunstig is, wordt hij afgewezen. Hij mag (lees niet *kan*) niet dan na een half jaar op nieuw geëxamineerd worden."

Uwe Commissie meent nu, genoegzaam gemotiveerd te hebben de redactie van art. 7*b* zoo als zij die aan het slot van dit haar rapport Uwer vergadering voorlegt:

b. bewijs, dat hij het kerkelijk voorbereidend examen met goed gevolg heeft afgelegd.

Dit examen wordt met open deuren gedurende ten minste één uur afgenomen door de twee kerkelijke hoogleeraren bij de Universiteit, waar hij gestudeerd heeft.

Het loopt over:

de bijbelsche Godgeleerdheid;

de leerstellige Godgeleerdheid;

de geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk en harer leerstellingen.

Wanneer het oordeel der examinatoren over de toelating eenparig ongunstig is, wordt hij afgewezen. Hij wordt niet dan na een halfjaar op nieuw geëxamineerd;

en *c.* aan het slot aldus te lezen:

de bijbelsche geschiedenis, de geschiedenis der Christelijke zending en de Christelijke zedekunde.

J. C. Verhoeff.
P. Hofstede de Groot.
J. Alingh Prins.

Het rapport wordt tot morgen voor inzage der leden ter tafel gelegd.

Rapport ter zake van het herhaald voorstel van het Classicaal Bestuur van Tiel

Ook wordt door de Commissie voor de nieuwe wetsvoorstellen nog bij monde van den heer *de Man* een rapport uitgebragt, namelijk ter zake van het herhaald voorstel

tot verandering van art. 27 van het Reglement op de vacaturen. van het Classicaal Bestuur van Tiel tot verandering van art. 27 van het Reglement op de vacaturen aldus luidende:

De Commissie aan welke tot onderzoek is opgedragen het verzoek van het Classicaal Bestuur van Tiel, geregistreerd onder no. 725, en daartoe strekkende, „om artikel 27, alinea 2, van het Reglement op de vacaturen uit te breiden en ook toe te passen op die gemeenten wier Predikantstraktement 't zij door bijdragen uit de kerkekas, 't zij door toelagen uit de fondsen door particulieren zamen gebracht, meer dan *f* 1200 bedraagt."

Heeft de eer te rapporteren.

Het verzoekende Bestuur van Tiel heeft zich herhaaldelijk te dezer zake tot de Synode gewend, zie Hand. 1871; blz. 220—228, 351,; 1876. blz. 72, 73, 137; 1877, blz. 163, 164; 1878, blz. 168—171, 286—290.

Verschillende Commissiën hebben daarover gerapporteerd doch steeds is het verzoek afgewezen: alléén in 1878 besloot de Synode tot de verandering, doch reeds den volgenden dag kwam zij op haar besluit, op voorstel van het lid *Bruna*, terug en zoo wij vermeenen te regt.

In art. 27 vacaturen toch is alles geregeld wat de Synode aan welke de algemeene belangen der gemeente zijn opgedragen (art. 55 Alg. Regl.) regelen kon. In alinea art. 27 gaat zij uit van het billijkheidsbeginsel dat zij die hetzelfde werk doen ook dezelfde belooning verdienen. In hetzelfde artikel alinea 2 wordt eene andere wijze voorgeschreven, daar waar de inkomsten uit pastorijgoederen voortvloeijen enz.

Nu wenscht het Classicaal Bestuur van Tiel, dat het artikel zal worden uitgebreid ook daar waar het traktement, „'t zij door bijdragen uit de kerkekas, 't zij door toelagen uit fondsen door particulieren zamengebragt meer dan *f* 1200 bedraagt."

Het Classicaal Bestuur van Tiel verliest echter uit het oog dat èn landstractament èn pastoralia onvoorwaardelijke grootheden zijn, vallende onbetwistbaar onder de algemeene belangen; doch dat aan bijdragen het zij uit kerkekassen het zij van particulieren voorwaarden kunnen verbonden zijn, staande alleen ter beoordeeling van de besturen der bijzondere gemeenten en niet vallende onder de de algemeene belangen aan de Synode opgedragen, die ook niet *a priori*, doch *pro re nata* kunnen en moeten beoordeeld worden.

Daar alzoo de Synode in art. 27 vacaturen in de gegeven omstandigheden alles geregeld heeft, wat zij regelen kon en mogt, komt het uwe Commissie voor dat eene uitbreiding van het artikel zou zijn een onberaden greep in het beheer.

Uwe Commissie, ofschoon niet eenstemmig in alle motieven, meent u alzoo elke uitbreiding van art. 27 vacaturen te moeten ontraden.

De Commissie voornoemd:

MR. E. DE MAN EZ.
J. G. R. ACQUOY.
J. P. BRUINWOLD RIEDEL.
G. W. VAN EERDE.
G. J. VAN LAKERVELD.

Ook dit rapport wordt tot morgen voor inzage der leden ter tafel gelegd.

Verwerping der voorloopig aangenomen nieuwe uitbreiding van art. 12 van het Reglement op de kerkvisitatie.

In behandeling komt het gisteren uitgebragt rapport over de voorloopig aangenomen uitbreiding van art. 12 van het Reglement op de kerkvisitatie.

Ofschoon alle leden, die daarover het woord voeren, hierin overeenkomen, dat de Synode de belangen van het godsdienstonderwijs als een voornaam voorwerp van hare zorg moet blijven beschouwen, sluiten de meesten zich bij het lid der Commissie aan, dat er tegen waarschuwde van daarvoor te veel te reglementeren. Zij deelen voor een groot deel in de bedenkingen, die volgens het rapport tegen de vermeerdering der betrekkelijke vragen werden ingebragt en achten de vragen, die thans op de tabel voor de kerkvisitatie voorkomen, voldoende. Onder de bezwaren tegen de uitbreiding der vragen, in het rapport genoemd, weegt bij hen, behalve de indeeling der leerlingen naar den leeftijd, waarin de predikanten veel plegen te verschillen en die hen ook zou verhinderen tevens met de ontwikkeling der leerlingen te rade te gaan, inzonderheid de groote moeijelijkheid voor de predikanten, met name in groote gemeenten, van het zorgvuldig bijhouden der lijsten van de verzuimen en de oorzaken daarvan, waarvan men vreest dat een te groot deel van den tijd, voor het onderwijs bestemd, verloren zal gaan. En, wanneer men ook daarom niet kan verwachten, betrouwbare en volledige

opgaven te zullen verkrijgen, zoo wordt van die zijde gevraagd, wat de Synode zal hebben aan gebrekkig resultaat; zelfs wordt er ook gevraagd, aangenomen dat een vrij volledige staat verkregen zou kunnen worden als door de gestelde vragen bedoeld wordt, wat de Synode er mede doen zal, als zij geene afdoende middelen zal kunnen aanwenden om een geregeld bezoek der catechisatiën te verkrijgen.

Daar zijn echter ook die de aangevoerde bezwaren, zoo al niet gansch en al ongegrond, althans overdreven heeten, met beroep zoowel op eigen ervaring als op de voorbeelden van andere predikanten, die van het houden van lijsten, als algemeen ter beantwoording der gestelde vragen zouden behooren te worden aangelegd, weinig moeite en daarentegen veel nut pleegden te ondervinden, en daarom de vaststelling der vragen aanraden, vooral om tot prikkel te dienen voor predikanten, wien het in dezen aan de noodige zorg en ijver ontbreekt. Wel verwachten ook zij niet, dat terstond bevredigende resultaten verkregen zullen worden, maar afgaande ook op den gunstigen invloed, dien de van de onderwijzers der lagere scholen gevorderde opgaven, naar zij vermeenen, op het getrouwe schoolbezoek hebben uitgeoefend, houden zij zich overtuigd, dat door de invoering der vragen het catechisatie-bezoek evenzeer bevorderd zal worden. En wanneer ook de Synode, naar men gereedelijk toestemt, vooreerst althans niet op getrouwe en volledige beantwoording van die vragen zal kunnen rekenen, men herinnert aan de rapporten in 1877 en 1878 over den staat van het godsdienstonderwijs uitgebragt tot bewijs, dat indien zelfs ook maar een vierde van de kerkeraden betrouwbare opgaven doen, naar de gestelde vragen ingerigt, de Synode daardoor tot een gewenscht overzigt van den staat van het godsdienst-onderwijs zal kunnen geraken. Er wordt gewezen op het gewigt dat de Kerk in deze niet bij den Staat blijve achter staan. Ter tegemoetkoming aan de bezwaren wordt nog door sommigen in overweging gegeven, om slechts de eerste vraag te doen wegvallen, daar zij het onderzoek naar het verzuim en de oorzaken daarvan van het meeste belang achten, omdat daardoor aan het licht zou komen, hoezeer een der voorname oorzaken van het verzuim gelegen is in de tegenkanting van de zijde van schoolonderwijzers en het openbaar maken daarvan grond zou geven om billijker wijs

van den Staat bescherming van de onmiskenbare regten der Kerk ten deze te vragen. Maar al wordt daartegenover ook gewezen op de gunstige bepalingen in de nieuwe wet op het lager onderwijs en op andere belemmeringen, niet het minste aan de onverschilligheid der ouders van de leerlingen toe te schrijven, waartegen een onderzoek als hier bedoeld wordt weinig zal uitwerken, de voorname reden, waarom de meerderheid der Commissie en andere leden op de vaststelling der vragen blijven aandringen is hierin gelegen, dat daarmede naar hunne beschouwing slechts voortgegaan zal worden op den ingeslagen weg tot verbetering van het godsdienstonderwijs, en het ook geen houding zou hebben indien, nu de verschillende voorstellen der Commissie voor de belangen van het godsdienstonderwijs zijn aangehonden, eene daarmede verwante en door deze zelfde Commissie aangeprezen uitbreiding der vragen werd afgewezen. Daartegenover worden de gemaakte bedenkingen als overwegend geacht om niet tot de vaststelling dier uitbreiding over te gaan, terwijl de bestaande vragen voor het beoogde doel voldoende blijven gerekend worden, en het ongeraden wordt geacht dat de Synode meer dan volstrekt noodig zich menge in hetgeen tot de zorg der Kerkeraden behoort.

Na sluiting der beraadslagingen stelt de President de vraag, of de uitbreiding der vragen noodig geoordeeld wordt. De uitslag der daarover gehouden stemming is, dat dertien tegen zes van de stemhebbende leden de uitbreiding niet noodig verklaren, waardoor besloten wordt de uitbreiding niet vast te stellen.

Sluiting van de achttiende zitting.

De vergadering wordt hierna weder tot morgen namiddag te half twee uren verdaagd, in het belang der commissiën, die met haren arbeid nog niet gereed zijn. De tegenwoordige zitting wordt vervolgens met dankzegging gesloten.

G. MOLENKAMP, *President.*

NEGENTIENDE ZITTING.

Woensdag 6 Augustus 1879.

Opening der negentiende zitting.

De zitting wordt door den President met gebed geopend: daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Berigt van de afwijzing door den heer *Pennink* van de benoeming tot lid van de Synodale Commissie.

Ter tafel komt een brief van Mr. *F. R. Pennink* te Zutphen, dd. 5 Augustus, gereg. onder nº. 36, meldende dat hij, ofschoon zich zeer vereerd gevoelende door de hernieuwde benoeming tot lid van de Synodale Commissie, zich om de werkzaamheden aan zijne ambtsbetrekking verbonden verplicht acht voor de benoeming te bedanken.

Terwijl dit berigt met leedwezen vernomen wordt, wordt besloten morgen tot het doen van eene nieuwe keuze over te gaan, na aanvulling vooraf van het drietal uit het bestaande gros van ouderlingen.

Rapport ter zake van het voorloopig aangenomen Reglement op de Classicale en Provinciale Weduwenbeurzen.

De hoogleeraar *Kruijf* brengt ook uit naam van zijne medegecommitteerden rapport uit ter zake van het voorloopig aangenomen Reglement op de Classicale en Provinciale Weduwenbeurzen, dat vervolgens voor de leden ter inzage gelegd wordt om in de zitting van morgen zoo mogelijk nog in behandeling te worden genomen.

Het rapport luidde als volgt:

MIJNE HEEREN!

De Commissie benoemd om te rapporteeren en te adviseeren in zake van het ten vorigen jare door de Synode ontworpen *Algemeen Reglement voor de Classicale en Provinciale Weduwenbeurzen* wenscht allereerst uwe aandacht te bepalen bij hetgeen door de Provinciale Besturen en Classicale vergaderingen in het midden is gebracht omtrent de *bevoegdheid* der Synode tot het ontwerpen en vaststellen van een dergelijk Reglement.

Op dit zoo belangrijk punt wordt slechts door twee Kerkbesturen benevens door de Waalsche Commissie de aandacht gevestigd. Het Kerkbestuur van Noord-Holland

meent met eenparigheid van stemmen de vaststelling van het Reglement te moeten ontraden aangezien het de beurzen beschouwt als verbintenissen tusschen particuliere personen, zoodat dan ook de voorstelling dat zij *kerkelijke* fondsen zouden zijn bij niemand eenigen steun kon vinden. Mocht de Synode een Reglement willen ontwerpen voor *nieuwe*, in Classis of Provincie op te richten beurzen, dan acht het dit Reglement, behoudens eene enkele weglating, zeer geschikt, maar tot het reglementeeren van *bestaande* beurzen verklaart het de Synode incompetent.

Anders denkt hierover het Kerkbestuur van Noord-Brabant met Limburg, welks leden met groote meerderheid de bevoegdheid der Synode aannemen.

Uitvoerig wordt deze echter bestreden door de *Waalsche Commissie* die, na eene weerlegging beproefd te hebben van hetgeen de Synode, in den considerans van haar ontwerp, uit het Algemeen Reglement aanhaalt, en na er op gewezen te hebben dat het denkbeeld „waken" nog geenszins dat van „toezicht houden" insluit, tot de slotsom komt, dat het beroep der Synode op de artikelen van het Algemeen Reglement moet worden afgewezen.

Maar ook al kon die bevoegdheid worden aangenomen, dan meent de Waalsche Commissie, dat *de wijze waarop* de Synode toezicht wenscht uit te oefenen niet kan worden goedgekeurd. Volgens haar, Waalsche Commissie, is toezicht houden: nagaan of alles wat met de administratie der beurzen in verband staat wel geschiedt overeenkomstig de Reglementen. Dit ontwerp doet echter meer. Het geeft bepalingen omtrent de constitueering der inrichtingen waarover toezicht moet worden uitgeoefend; het legt aan deze eene grondwet op, van welker aanneming haar bestaan afhankelijk gemaakt wordt. Zoo wordt niet *de wijze* van toezicht geregeld, maar het *voorwerp, waar over* het toezicht gaat wordt geschapen, wat bij reeds bestaande beurzen geen houding heeft. Mocht de Synode meenen hiertoe bij kerkelijke instellingen evenveel recht te hebben als de Staat dit heeft bij instellingen van algemeen belang, de Commissie is van oordeel dat, de juistheid dier gelijkstelling nog daargelaten, dan allereerst dient bewezen dat de beurzen *kerkelijke* instellingen zijn. Zij moet dit ontkennen, dewijl zij, die tot de beurzen toetreden, zulks doen als huisvaders en niet als dienaren der Kerk.

Ook tegen de qualificatie der beurzen als *liefdefondsen* meent de Waalsche Commissie te moeten opkomen, daar deze fondsen niet zijn bijeen gebracht door menschen, die er voor zich zelf geen belang bij hebben, maar door zulke die uit eigen middelen, hoe dan ook verkregen, hebben bijgedragen om in de toekomst hunner eigen betrekkingen te voorzien. Zij betwist dus aan de Synode het recht om, gelijk zij in art. 3, 3° wil doen, in geval van ontbinding liefdadigheid uit te oefenen ten koste van derden, terwijl zij het voorgeschrevene in art. 3, 2° een ingrijpen noemt op het burgerlijk recht.

Na nog aangemerkt te hebben dat het niet aangaat van *misbruiken* te spreken, zoo de leden van enkele beurzen, met eerbiediging van verkregen rechten, de fondsen onderling verdeeld hebben, geeft de Commissie ten slotte als hare meening te kennen dat er geen burgerlijk rechter gevonden zal worden, die, ingeval van procedeeren, de verbindende kracht van het nu ontworpen Reglement zal willen erkennen.

Op grond van deze bezwaren geeft de Waalsche Commissie met eenparige stemmen de volgende consideratiën:

1. Dat de Synode onbevoegd is toezicht uit te oefenen op de zelfstandige weduwenbeurzen.

2. Dat, ook al wordt die bevoegdheid aangenomen, dit ontwerp toch moet worden afgekeurd, daar het zich niet bepaalt tot het opgeven der wijze, waarop dat toezicht moet worden uitgeoefend overeenkomstig de Reglementen der beurzen zelve, maar omtrent die Reglementen zelve bepalingen bevat.

3. Dat aan de bijzondere instellingen waarvan hier sprake is, door de burgerlijk wet het recht verzekerd is hare eigene zaken te regelen, en de Kerk zich dus met hare rechten en verplichtingen niet heeft in te laten.

4. Dat de Kerk, die in art. 2 den schijn aanneemt rechten aan de leden der beurzen te schenken, welke deze reeds bezitten, in art. 3 weder een belangrijk deel dier vrijheid terug neemt.

5. Dat het bepaalde art. 3, 3° inbreuk zou maken op de rechten van de deelgenooten van de beurzen, ook dan zelfs wanneer deze, in plaats van onderlinge levensverzekeringen tegen premie, instellingen van liefdadigheid waren.

6. Dat de overgangsbepaling van het ontwerp eene door niets gerechtvaardigde schending is van het beginsel, dat geene wet terugwerkende kracht heeft.

Om al deze redenen verzoekt de Waalsche Commissie, ofschoon hulde doende aan de bedoelingen der Synode, het ontworpen Reglement niet vast te stellen, opdat de Synode, onrecht willende beletten, zelve geen onrecht doe aan hen, die hunne eigene belangen wenschen te regelen.

Wat de *Classicale Vergaderingen* aangaat ook door deze werd de kwestie der bevoegdheid besproken. Zoo besloot die van Dokkum met algemeene stemmen het Reglement ter zijde te leggen, deels omdat de Synode zich in dezen te wenden had tot de verschillende leden der bestaande beurzen, deels omdat het gereformeerd beginsel eischte dat de Synode zich hield buiten zaken van huishoudelijken aard. Die van Amsterdam is van meening dat geen enkel wetsartikel der Synode recht geeft zich te bemoeien met beurzen, welke niet kerkelijk zijn, en zij beroept zich op art. 40, 6° Algemeen Reglement. Vier leden dier vergadering zijn echter van een ander gevoelen en deze wijzen op art. 43, 5° Algemeen Reglement. De vergadering te Leiden adviseert mede tot verwerping, omdat zij disputabel stelt het recht en de bevoegheid der Synode om iemand te verplichten tot eene bepaling omtrent iets dat zijn eigendom is. De Classicale Vergadering van Alkmaar adviseert met algemeene stemmen tegen de aanneming van het ontwerp, dewijl de beurzen particulier eigendom zijn en de aangevoerde artt. van het Algemeen Reglement der Synode geen recht geven de *bestaande* beurzen te reglementeren. Behoudens eene enkele bepaling, acht zij dat Reglement ook wel geschikt „voor nieuw op te richten beurzen." Even beslist ontraadt ook de vergadering van Edam de vaststelling van dit Reglement. Ook hier meent men dat de beurzen privaat eigendom zijn, en wijst men niet alleen op het rapport der Synodale Commissie van 1869, maar ook op het feit, dat sedert dien tijd, zoo door de Synode als door de Provinciale Kerkbesturen geweigerd is Reglementen voor Weduwenbeurzen goed te keuren. Voorts is die vergadering van meening dat door niet één bestuur eene beurs zou kunnen worden gedwongen zich aan dit Reglement te onderwerpen, en zij geeft der Synode in overweging de besturen der Weduwenbeurzen aan te raden de Koninklijke goedkeuring op hare statuten aan te vragen. Wanneer wij nu nog vermelden dat ook de *Waalsche Reunie*, instemming betuigende met het rapport der Waalsche Commissie, met een

parige stemmen in overweging geeft, het Reglement niet vast te stellen, dan hebben wij gewezen op een zestal vergaderingen die beslist de bevoegdheid der Synode hebben ontkend.

Naast deze wenscht uwe Commissie te wijzen op Classicale Vergaderingen die zich over die bevoegdheid *minder stellig* hebben uitgesproken. Zoo werd b. v. op die van Zierikzee de bevoegdheid door niemand verdedigd, ja ernstig betwijfeld, en een voorstel tot onbevoegd verklaring met eene meerderheid van slechts 8 stemmen verworpen. Die van Haarlem verklaart met groote meerderheid, dat zij de bevoegdheid ten aanzien van *bestaande* beurzen betwijfelt, en dient enkele amendementen in „voor het geval dat het Reglement in nadere behandeling mocht genomen worden.” Op de vergadering te Winschoten bleek wel de meerderheid vóór het Reglement te zijn, doch de bevoegdheid werd er ernstig bestreden. De vergadering van Wijk spreekt over de bevoegdheid niet, maar, daar zij met het oog op den kritieken toestand waarin onze Kerk verkeert thans de invoering ontraadt, op hoop van beter tijden, maken wij daaruit op dat er moeilijkheden werden voorzien met bestuurders of leden van beurzen. Ook de Classicale Vergadering van Arnhem scheen op dit punt niet gerust, want zich er over verheugende dat de Synode de zaak der beurzen heeft ter hand genomen, uit zij den wensch „dat het der Synode gelukken zal de overgangsbepaling in werking te doen treden.”

Wees Uwe Commissie op Classicale Vergaderingen waar de bevoegdheid der Synode werd ontkend of betwijfeld, er was éene Classicale Vergadering waar deze slechts *ten deele* werd betwist. Op die van Amersfoort werd nl. betoogd, dat er beurzen bestaan die een kerkelijken oorsprong hebbeu en andere, die hoewel door Classis-broeders opgericht, tegenover de Kerk onverantwoordelijk zijn. De bevoegdheid der Synode om de eerste te reglementeeren werd erkend en ten aanzien der tweede soort gezegd, dat hare bestuurders zich wel niet aan dit Reglement zullen onderwerpen, ja dat, ingeval van proces, het te vreezen was dat de uitslag niet ten voordeele der Synode wezen zou. Aangezien art. 1 den kring der bemoeiing dus te ver uitstrekt, werd met algemeene stemmen tot afkeuring van het ontwerp van wet besloten.

Aan het einde van ons rapport, zoover het de bevoegdheid betreft, gekomen, kunnen we meedeelen dat deze ten volle *werd erkend* op de Classicale Vergadering van 's Hertogenbosch, dewijl zij de beurzen als instellingen van zuiver kerkelijken aard beschouwde, ja alle leden van de Classicale Vergadering van Breda waren zoo zeer van die bevoegdheid overtuigd, dat van daar gemeld wordt: „dat onder eerlijke mannen en met eerlijke bedoelingen, over de bevoegdheid der Synode in deze aangelegenheid niet kan gestreden worden."

In het *tweede gedeelte* van dit rapport wenscht uwe Commissie de aandacht te vestigen op de bedenkingen, welke door de Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen gemaakt werden tegen de verschillende artikelen van het Reglement.

Geene opmerkingen werden gemaakt door de Kerkbesturen van Utrecht, Overijssel en Drenthe. Zij betuigen allen hunne meerdere of mindere ingenomenheid; alleen merkt Overijssel op dat het op den titel liefst zou lezen: *Synodaal* Reglement, opdat de Kerk slechts een *Algemeen* Reglement hebbe.

Van de *Classicale Vergaderingen* werd door de volgende bericht dat er geen consideratiën te geven waren: Leeuwarden Groningen, Utrecht en Gouda. Door deze laatste wordt als oorzaak der onthouding gemeld, dat de vergadering buiten staat was consideratiën te geven, daar zij niet begreep wat in art. 1 bedoeld werd met: „voormalig of tegenwoordig Classicaal en Provinciaal Ressort."

Evenmin werden consideratiën gegeven door de Classicale Vergaderingen van Eindhoven, IJzendijke, Goes, Onderdendam, Dordrecht, Assen, Zwolle, Nijmegen, Rotterdam, Coevorden, Tiel, 's Gravenhage en Middelburg, doch deze betuigden in min of meer sterke bewoordingen dat zij de vaststelling van het Reglement begeerden.

Wat de opmerking naar aanleiding der artikelen van het ontworpen Reglement betreft, zij zijn de volgende:

Art. 1. Het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen stelt voor hierin zulke wijziging te brengen dat beter aan het licht treedt de bedoeling: dat geene predikanten van de toetreding geweerd kunnen worden. Ook acht het de woorden aan het slot van dit art., waardoor de *bestem-*

ming der fondsen wordt bepaald, *te uitsluitend*, daar er ook beurzen zijn, waaruit meerderjarige kinderen, ja zelfs emeriti predikanten ondersteund worden.

Deze laatste opmerking werd ook gemaakt door de Classicale Vergaderingen van Bommel en Appingedam en zij wenschen art. 1 dan zoo gewijzigd te zien dat *alle* instellingen van dezen aard omvat worden De Classicale Vergadering van Wijk wenscht zelfs de fondsen der Ringen opgenomen te zien. Het Kerkbestuur van Noord-Brabant met Limburg is van meening dat art. 1 niet duidelijk genoeg opgeeft welke bezwaren onder het bereik van het Reglement vallen, daar o. a. *zijne* Provinciale Weduwenbeurs er niet onder begrepen schijnt. Ook dit bestuur merkt op, dat duidelijk moet uitkomen, dat *alle* predikanten recht tot toetreding hebben. Dat van Zeeland wenscht in fine van het art. te lezen: „weduwen òf weduwen en minderjarige weezen", terwijl de Classicale Vergadering van Heusden wenscht te zien bijgevoegd: „tot hun dood toe."

Art. 2. Het Kerkbestuur van Zeeland acht dat het woord „kerkelijk" kan wegvallen. Dat van Zuid-Holland merkt op, dat dan de vaststelling der statuten toch wel op eene Classic. Vergad. zal moeten geschieden en in Art. 40 6°. Alg. Regl. eene bijvoeging zal moeten plaats hebben. De Class. Verg. van Brielle acht dit mede wenschelijk. Ten opzigte van dit maken van statuten wijst de Classicale Verg. van 's Hertogenbosch op de mogelijkheid dat er wel leden in Indië kunnen wonen en het artik. hierop te letten heeft.

Nog achten de Class. Verg. te Kampen en Harderwijk het aanvragen van rechtspersoonlijkheid noodig.

Art. 3. *Al.* 1. Een lid van het kerkbestuur van Gelderland wenscht de woorden „naauwkeurig berekend" te schrappen, wat ook op de Class. Verg. van Bommel begeerd is, opdat de toetreding niet bemoeilijkt worde. Het Prov. Bestuur van Groningen wenscht „berekende" te veranderen in „bepaalde" en als overtollig „de beursvereenigingen" weg te laten.

Al. 2 Het Prov. Kerkbest. van Groningen wenscht aan het slot te lezen eene *verplichting* tot ontbinding; de Class. Verg. van Deventer wil die verplichting zien opgelegd als binnen de Classis slechts *twee* leden overblijven, en beiden wenschen te zien voorgeschreven *op welke wijze* de ontbinding zal plaats hebben.

Al. 3. Het Prov. Bestuur van Friesland wenscht hier te zien voorgeschreven, dat zoo een *Classicale* beurs wordt ontbonden, de fondsen zullen vloeien in de Provinciale Weduwenbeurs, of bij gebreke daarvan in de Synodale; en zoo een *Provinciale* beurs vervalt het resteerende in de Synodale Weduwenbeurs moet gestort worden. De Class. Verg. van Deventer en Francker eischen iets dergelijks, doch noemen alleen de Synodale Weduwenbeurs als bron waarin alles vloeien zal wat, na uitkeering aan rechthebbenden, van een ontbonden vereeniging overblijft. Op de Class. Verg. van Winschoten wijst men er op dat de bepaling van Al. 3 in strijd is met Art. 1702 Burg. Wetboek, dat bij ontbinding het resteerende aan de overblijvenden toewijst.

Al. 4. Het Prov. bestuur van Friesland wenscht, dat deze alinea tot een *Art* 4 gemaakt worde en dat Art. 4 worde Art. 5. Dat van Groningen wenscht loco „nieuwe statuten" te lezen „nieuwe of gewijzigde statuten". Dat van Z. Holland acht „beide met bevoegdheid" niet duidelijk en wil lezen: „in beide gevallen met bevoegdheid" iets waarmede zich de Class. Verg. van Brielle kan vereenigen, daar zij dit mede wenscht. Het Prov. bestuur van Zeeland acht de verwijzing naar Art. 14 Alg. Regl. niet duidelijk, daar volgens dit art. alleen leden van kerkbesturen zich mogen beklagen en bestuurders van beurzen niet de eer hebben dit te zijn. Dat van Gelderland wenscht aan het einde der alinea nog bij te voegen: „onverminderd het voorgeschrevene in Art. 40, 6°; 43, 5°; en 51, 5° Algem. Regl."

Art. 4. De Class. Verg. van Harderwijk begeert dat in het verslag hetwelk jaarlijks op de Class. Verg. wordt voorgelezen van den staat van de beurs der Classis zal melding gemaakt worden. Ook wenscht het eenmaal 's jaars opnoeming der beurzen in de Kerk. Courant. De vergadering van Bommel wenscht aanhaling van de bepalingen uit de Reglem. op welke dit artikel steunt. Het zijn Art. 43, 5° en 51, 5° Alg. Regl., waarop het de aandacht vestigt.

De *overgangsbepaling*. De Class. Verg. van Sneek twijfelt of de terugwerkende kracht hier aan eene nieuwe wet gegeven wel goed te keuren zij.

Wanneer Uwe Commissie, aan het einde van haar verslag gekomen, nagaat wat er van verschillende zijden ten

opzichte van het Reglement op de Weduwen-beurzen in het midden is gebracht, dan acht zij het opmerkelijk dat van de achtendertig Collegiën op welker beraadslagingen zij te letten had, slechts zeventien over het zoo belangrijk punt der bevoegdheid gehandeld hebben. Acht van deze hebben haar beslist ontkend, zes achten haar betwistbaar, terwijl slechts een drietal haar erkent.

Van de een en twintig collegiën, welke over de bevoegdheid niet spraken, wordt door zeventien in het algemeen ingenomenheid met het ontwerp betuigd, terwijl een viertal bepaald prijst, waaruit wij, in het gunstigste geval, mogen opmaken dat zij tegen de bevoegdheid geen bedenkingen hebben.

Pleit dit voor een goed deel niet gunstig voor het ontwerp, Uwe Commissie is van meening dat dit vooral is toe te schrijven aan de redactie van Art. 1, dat niet doet uitkomen het verschil tusschen Weduwenbeurzen, die, ofschoon door predikanten opgericht, toch een *particulier* karakter hebben, en andere, die mede door predikanten gesticht een *kerkelijk* karakter dragen.

Beurzen toch, ofschoon door predikanten opgerigt, zijn particuliere beurzen, wanneer de deelhebbers, uit kracht der oorspronkelijke statuten, daarin kunnen opnemen wie zij willen en zoovelen zij willen, onverschillig of dit predikanten zijn bij de Ned. Herv. Kerk dan wel bij eenig ander Kerkgenootschap, en, zoo zij zich ook al tot de eerste bepalen, niet behoeven te vragen of deze al dan niet binnen eene bepaalde Classis of Provincie hunne standplaats hebben.

Doch alle beurzen in welke men *moet* opnemen predikanten bij de Ned. Herv. Kerk, binnen eene bepaalde Classis of Provincie dienstdoende, hebben noodwendig een kerkelijk karakter, dewijl deze verplichting er op wijst, dat de Kerk als zoodanig tot hare oprichting of instandhouding heeft medegewerkt en dien ten gevolge den eisch kon stellen dat zij steeds voor Predikanten uit dat bepaalde ressort *moeten* openstaan. Terecht heeft de Kerk te waken voor en toezicht te houden op dergelijke beurzen, opdat niet, het zij door vervreemding, hetzij door verdeeling der daartoe behoorende fondsen, tegenwoordige of toekomstige Predikanten in zulk een ressort verkort worden in hun recht, om aldus voor de toekomst der hunnen te zorgen.

Uwe Commissie stelt U dus voor Art. 1 van het ont-

werp, waarboven zij liefst lezen zou: ***Synodaal Reglement voor de Classicale en Provinciale Weduwenbeurzen***, zoo te wijzigen dat er gelezen worde: „Met uitzondering van beurzen, die, hoewel door Predikanten opgericht, en in stand gehouden, geheel vrij zijn in het al of niet opnemen van deelhebbers, vallen onder dit Reglement de beurzen waartoe alle dienstdoende predikanten binnen eenig kerkelijk ressort hetzij Classis hetzij Provincie, *recht* van toetreding hebben, en welker fondsen bestemd zijn ter ondersteuning van de weduwen en weezen van hen die tot hun overlijden deelhebbers zijn gebleven."

Acht gevende op de ingekomen adviezen stelt Uwe Commissie U voor in de volgende Artt. enkele veranderingen, welke zij hoopt dat verbeteringen zullen zijn, te maken.

In Art. 2 wenscht zij te lezen: „deze beurzen alsmede", en verder de woorden „de Vereeniging" te doen wegvallen.

In Art. 3 wenscht zij in

Alinea 1, „nauwkeurig berekende" te schrappen, en loco „voor" „tot" te lezen. Verder acht zij de woorden „der beursvereeniging" onnoodig, en „voor" beter dan „van".

Alinea 2, „geacht enz." valle weg en „wordt ontbonden" trede er voor in de plaats.

Alinea 3, Achter het woord „vereeniging" late men niets meer volgen.

Alinea 4, Met deze vange een art. 4 aan; achter „nieuwe" voege men bij „of gewijzigde"; loco de woorden „hunne — vastgesteld" leze men „zij"; verder valle „consideratiën en" weg; daarna verandere men „beide" in „in beide gevallen"; vervolgens doe men „van — Reglement" vervallen, en men eindige Art. 4 met het woord „Bestuur".

Art. 4 worde art. 5.

Wat de *Overgangsbepaling* betreft stelt Uwe Commissie voor de woorden „in art. 1" te doen luiden „in Art. 1 in de tweede plaats genoemd."

De Commissie ter zake van voorloopig aangenomen wetsvoorstellen,

E. F. Kruijf.
G. Bruna.
H. Q. Janssen.
G. van Duyl GWz.
van den Brandeler.

Verwerping van het voorstel van het Classicaal Bestuur van Tiel tot verandering van Art. 27 van het Reglement op de vacaturen.

Van de gisteren tegen heden aan de orde gestelde rapporten, wordt in de eerste plaats het rapport in behandeling genomen, rakende het voorstel van het Classicaal Bestuur van Tiel om alsnog tot verandering van art. 27 van het Reglement op de vacaturen te besluiten. Daarbij geeft hetgeen in het rapport tegen de verlangde verandering van het artikel wordt aangevoerd aanleiding tot de opmerking, dat het artikel alleen handelt over het *vaste* tractement op den ligger vermeld, en het slechts de persoonlijke toelagen zijn, waaromtrent de Kerk zich van het maken van bepalingen te onthouden heeft. Intusschen vereenigt de overgroote meerderheid der vergadering zich met het advies der Commissie om niet in het reeds zoo dikwijls besproken voorstel van het Classicaal bestuur te treden. Terwijl een enkel lid nog terugwijst op hetgeen ten voorgaanden jare tot aanbeveling van het voorstel in het midden wordt gebragt, worden de bedenkingen, die destijds tot verwerping van het voorstel geleid hebben door de vergadering overwegend geacht om elke verdere uitbreiding van de in al. 2 gemaakte uitzondering ongeraden te doen houden.

Alzoo verklaarden zich met de *beide Hoogleeraren* en den *Secretaris alle overige leden* voor de goedkeuring van het advies der Commissie bij uitzondering van de HH. *vun Duyl*, *Reitsma* en *Creutzberg*, die er tegenstemden.

Het rapport ter zake art. 7b. van het herzien Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening in behandeling.

Hierna wordt het rapport betrekkelijk het voorloopig aangenomen art. 7*b* van het aangehouden herzien-Reglement op het examen ter toelating tot de Evangelie-bediening in behandeling genomen. Daarvoor worden terstond de beraadslagingen geopend over het hoofdpunt, opges ten in het onder b. gestelde: *bewijs dat hij het kerkel voorbereidende examen met goed gevolg heeft afgelegd*, vraag derhalve of zulk een examen zal worden ingevoer

Daaromtrent verklaart de Hoogleeraar *Acquoij* t eene andere beschouwing gekomen te zijn dan verled jaar door hem werd voorgestaan. De voorname rede waarom hem de instelling van een door de kerkelij hoogleeraren af te nemen examen noodig scheen, d zij namelijk bevorderlijk zou zijn aan de waardschatti van hunne betrekking bij de studenten, achtte hij do de ondervinding, welke hij en zijn ambtgenoot te Leid en naar hij meent ook zijne ambtgenooten te Utrecht

Groningen gedurende den korten tijd, dien zij werkzaam zijn geweest, reeds hebben opgedaan, vervallen te zijn, daar zij zich naar behooren geëerd hebben mogen zien en aan de goede verstandhouding met de studenten werkelijk niets ontbreekt. En — ofschoon hij nu ook even min als zijne ambtgenooten, op zich zelf eenig bezwaar heeft tegen het afnemen van examina, zoo meent hij nu in aanmerking te moeten nemen, dat de studenten, bij het tal van lessen die zij hebben bij te wonen en de tegenwoordig zoo zeer verzwaarde examina, die zij buitendien hebben door te staan, ligt te veel bezwaard zullen worden, als daar nu nog zulk een voorbereidend examen bij zoude komen; hij vreest dat eigen zelfstandige studie hierdoor schade zal lijden. Andere moeijelijkheden nog aan de invoering van dat examen verbonden in het midden gelaten, vindt hij zich nu gedrongen om er tegen te adviseren, en dit te eer om dat dan het vorderen van bewijs van met vrucht de lessen te hebben bijgewoond in plaats zal komen, en wanneer daarin grond zal gelegen zijn om desnoods een tentamen af te nemen, het doel wat men met het voorbereidend examen beoogde even goed kan worden bereikt. De hoogleeraar *Kruijf* verklaarde zich met het advies van den hoogleeraar *Acquoy* geheel te kunnen vereenigen.

Op deze verklaring der hoogleeraren, naar veler opmerking zoo zeer verschillende van de ten voorgaanden jare vernomen adviezen en mededeelingen, adviseren thans onderscheiden leden insgelijks om van de instelling van een voorbereidend examen af te zien, daartegen gelijke bedenkingen inbrengende, als reeds door de hoogleeraren genoemd zijn en volgens het rapport ook onder de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen voorkomen, voornamelijk het vermeend belang der studenten betreffende.

Vele leden sluiten zich daarentegen bij het advies der Commissie aan, juist ook in het belang der studenten, voor wie volgens hunne beschouwing bedoeld examen een prikkel te meer tot ijverige studie zal zijn, maar in het belang ook van de Kerk, die er te meerderen waarborg voor de bekwaamheid der aanstaande Evangeliedienaren door zal verkrijgen, alsmede voor de waardschatting der kerkelijke hoogleeraren in verhouding vooral tot de hoogleeraren aan de Rijks-Universiteiten. De vermeerdering van examina, meenen zij, kan

niet als een bezwaar gelden, met beroep onder anderen op het voorbeeld van de Doopsgezinde Societeit, waarbij ieder jaar een examen wordt gevorderd. Ook met het oog op de naar de ingewonnen consideratiën hier en daar voorgestane vrije studie wordt aan de invoering van het voorbereidende examen gewigt gehecht, echter door allen niet op dezelfde gronden, daar sommigen daarin een waarborg willen verkrijgen voor de getrouwe bijwoning der lessen van de kerkelijke hoogleeraren, maar daar ook zijn, die er de studenten door willen ontslagen hebben van de volstrekte verpligting om die lessen bij te wonen, en dus den last van veel collegiehouden verligten, altoos echter in dien zin, dat universitaire opleiding op den voorgrond blijve staan.

Na de uitgebragte adviezen, hier in hoofdzaak medegedeeld, worden de verdere beraadslagingen tot morgen verdaagd, terwijl de opening der alsdan te houden zitting op een uur namiddag wordt bepaald, om gelijke redenen als dezer dagen voor het later bijeenkomen der vergadering gegolden hebben.

Sluiting der negentiende zitting.

De tegenwoordige zitting wordt daarna met dankzegging gesloten.

G. Molenkamp *President.*

TWINTIGSTE ZITTING.

Donderdag, den 7den Augustus 1879.

De President opent de zitting met gebed; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der twintigste zitting.

Volgens gisteren genomen besluit is thans in de eerste plaats aan de orde de aanvulling van het drietal, waaruit de heer *Pennink* tot lid der Synodale Commissie gekozen was, en het doen eener nieuwe keuze. De uitslag der daarvoor gehouden stemmingen is, dat de heer *H. P. Tjeenk Willink*, ouderling te Borculo, aanstonds zoo wel voor het drietal als vervolgens voor de benoeming de volstrekte meerderheid verkregen heeft. Hem zal nu onmiddellijk kennis van zijne benoeming gegeven worden.

Benoeming van den heer *H. P. Tjeenk Willink* tot lid der Synodale Commissie.

Naar voorstel van den Secretaris zal morgen al vast een drietal worden opgemaakt voor de zamenstelling van een drietal predikanten uit het bestaande gros om daaruit dadelijk een secundus van den heer *Bruna*, in zijne betrekking van lid der Synodale Commissie te kiezen.

De Commissie ter zake van het voorloopig aangenomen Reglement op de uitoefening van de regten der minderheden is, volgens mededeeling van den hoogleeraar *Acquoy* met haren arbeid gereed. Daar zij dien onderling verdeeld heeft brengt zij achtereenvolgens een vijftal rapporten uit: 1°. bij monde van den heer *Luti*, behelzende verslag van de consideratiën der Provinciale Kerkbesture; 2°. bij monde van den heer *Verhoeff*, het verslag bevattende van de consideratiën die Classicale vergaderingen; 3°. bij monde van den heer *Bruna*, zijnde het nog door den heer *Lamius* gereed gemaakte verslag van de stukken die buiten dien betrekkelijk het Reglement zijn ingekomen, 4°. bij monde van den heer *Acquoy*, behelzende het advies der Commissie, 5°. bij monde weder van den heer *Luti* voordragende een door de Commissie gewijzigd Reglement met de daarvoor gestelde memorie van toelichting.

Rapporten van de Commissie ter zake van het voorloopig aangenomen Reglement op de uitoefening van de regten der minderheden.

MIJNE HEEREN!

De Commissie, door u benoemd om u te dienen van rapport en advies aangaande het voorloopig aangenomen *Reglement op de uitoefening van de rechten der Minderheden in de gemeenten der Nederlandsche Hervormde Kerk*, staat gereed aan de haar gedane opdracht gevolg te geven. Zij heeft gemeend, hare taak het best te vervullen, door u eerst verslag te doen van de consideratiën en adviezen der Provinciale Kerkbesturen, daarna van die der Classicale vergaderingen, vervolgens van de bijzondere adressen en stukken tot de zaak betrekkelijk, terwijl zij besluiten zal met het ter tafel brengen van haar eigen advies.

Consideratiën der Provinciale Kerkbesturen, gelezen door den heer *Luti*:

Van de verschillende Provinciale Kerkbesturen en van de Waalsche Commissie zijn consideratiën ingekomen met betrekking tot het voorloopig aangenomen reglement op de uitoefening van de regten der minderheden in de gemeenten der Nederlandsche Hervormde Kerk. Overeenkomstig uwen wensch geven wij u een overzigt van den inhoud der ingezonden adviezen.

Gelderland. Vier leden verklaren er zich *voor*, als het middel om de minderheden tot haar regt te laten komen, en hebben geen bedenkingen tegen de artikelen; *vijf* leden zijn er *tegen* als bevorderlijk aan de *ontbinding* der Kerk en practisch *onuitvoerlijk*.

Zuid-Holland. Enkele leden zijn voor het beginsel, maar achten het reglement onaannemelijk wegens de daaraan verbonden moeilijkheid en onmogelijkheid.

Bezwaren zijn: het is *onwettig*, daar het veronderstelt dat *alle* minderheden, zonder nadere bepaling van hare denkwijze, recht van bestaan hebben, in strijd met art. 11 algemeen reglement, art. 14, 3°. reglement kerkeraden art. 27 examen, art. 39 godsdienstonderwijs, — het is *onbillijk*, omdat het de regten verkort toegekend aan de gemeenten door het Synodaal Reglement op de benoeming van ouderlingen en diakenen en de beroeping van predikanten en het dwang oefent op de meerderheden die tegen overtuiging zich naar den wil der minderheden moeten schikken; het is *gevaarlijk* voor meerderheden, die door overleg en verwisseling van minderheden, niet vertegenwoordigd kunnen worden; — het is *onuitvoerbaar*, omdat in kleine gemeenten met een pre-

dikant minderheden langs dezen weg toch niet geëerbiedigd kunnen worden; voorst wijst men op de moeilijkheden, de verbitteringen die er uit voort zullen komen; de kerk onbindende kracht die er uit voort vloeit, terwijl het den strijd in hevigheid zal doen toenemen en in plaatselijken en persoonlijken strijd overslaan.

Men wijst er op dat de orthodoxen zich weten te helpen en geen gunst begeeren, en het reglement-logisch en kerkregtelijk alleen denkbaar is op den bodem der Hervormde belijdenis en des christelijken geloofs; het miskent de objektiviteit der waarheid, en maakt inbreuk op de zelfstandigheid der gemeenten.

Van de zijde van hen die het *beginsel huldigen* vindt men de toepassing bezwarend met het oog op het reeds openbaar verzet. *Een lid* wenscht dat de Synode maatregelen berame tot wettelijke organisatie der verschillende rigtingen binnen een administratief kerkverband; dat zij door enkele bepalingen verhindere dat de eene rigting de andere onderdrukke of uitdrijve, terwijl de nadere regeling verblijft aan de gemeenten onder hoogere goedkeuring; de tegenwoordige organisatie toch is onvoldoende en in gevaar van ontbinding.

Noord-Holland. Hier is groot verschil van gevoelen. Men oordeelde dat aan de minderheid *geen rechten* konden worden toegekend, zonder die der meerderheid te kort te doen; dat met dit reglement een geheel *nieuw beginsel* in de kerk word ingevoerd waarvoor geen grond aanwezig is in de organisatie, en achten het in lijnregten strijd met art. 23 van het Algemeen Reglement — dat de aanneming van dit reglement een *storm* zou doen losbarsten en verbittering der partijen zou doen ontstaan; — dat dit reglement dus zou leiden tot *ontbinding* der Kerk om niet te spreken van de bezwaren aau de uitvoering verbonden inzonderheid in dorpsgemeenten. — Daartegenover werd door anderen aangevoerd dat er wel degelijk van *rechten* van minderheden *kon* en *moest* gesproken worden, voornamelijk in de Christelijke protestantsche kerk, die eene vereeniging is van godsdienstigen aard; — dat de *strijd met art.* 23 *erkend* wordt, maar de Synode daarom dan ook van hare bevoegdheid gebruik gemaakt heeft om eene *wijziging van dit artikel* voor te stellen; iets waartoe zij bevoegd is omdat naar aller overtuiging *ieder* artikel dus ook art. 23 kan worden veranderd; — dat wat den *storm* betreft

deze toch reeds een aanvang had genomen en de steeds meer en meer onhoudbare toestand een *modus vivendi* noodig maakt. De teekenen des tijds: de in felheid toenemende strijd, de oprigting eener reeds aangroeiende vrije gemeente, het stichten van nieuwe gemeenten der remonstr. broederschap, moesten de leden der Synode er bedacht op doen zijn middelen te beramen om de leden der Kerk voor haar te behouden, en zoo mogelijk allen in vrede te doen samenleven; — dat dus dit reglement juist het *tegendeel* van een *ontbinding* doet verwachten, maar dat een langer vasthouden aan het zoogenaamd uitsluitingssysteem steeds meerderen de kerk zal doen verlaten. De helft min één wordt te vaak door de meerderheid als nul beschouwd en daarom zoekt men elders bevrediging van zijne godsdienstige behoeften; en deze zijn waarlijk niet de minst te waarderen leden der gemeenten. Wil men niet dat de minderheid allengs voor de Kerk verloren ga, dan moet met hare belangen gerekend worden. Wat eindelijk de *bezwaren aan de uitvoering* verbonden betreft, deze zijn niet onoverkomelijk mits Art. 8 eene kleine wijziging ondergaat, zoodat het *„overleg met den Kerkeraad”* vervalt, en in art. 13 gelegenheid open blijft voor *„hooger beroep”*.

De vraag: *zullen de rechten der minderheden worden erkend*, wordt met 4 tegen 3 stemmen *ontkennend* beantwoord.

Zeeland. Twee leden zeer sterk *tegen*, als aanleiding tot een *hevigen strijd*, *feitelijke* ter zijde stelling van Art. 11 algemeen reglement, opheffing van *het begrip Kerk*. De Kerkeraden zullen krachtens art. 11 alg. regl. zich niet onderwerpen aan dit Reglement. Met het oog op de velerlei richtingen in de Ned. Herv. Kerk is deze regeling eene *feitelijke erkenning der wanorde*, waardoor de *Kerkeraden in dispuut-collegiën* zullen ontaarden, — Liever de tegenwoordige toestand of eene verdeeling der gemeenten in kerspelen.

De *vier* andere leden deelen deze *bemerkingen* niet. De *toestand* is *treurig*. Met enkele lofwaardige uitzonderingen wordt in den regel de *minderheid door de meerderheid* onderdrukt. In de aanzienlijkste gemeenten worden zeer vele van de meest ontwikkelde jongelieden van de Kerk vervreemd, doordat de heerschende rigting hun *eischen* stelt, waaraan zij om der *conscientiewil* niet kunnen voldoen, of

ook doordat *tegen hunne toelating* als leden der Kerk bezwaren worden geopperd. Deze leden zijn voor het Reglement behoudens de volgende opmerkingen:

Art. 1. al. 1, achter het woord „opgemaakt", te lezen „en na gedurende veertien dagen ter visie te zijn gelegd."

Art. 3. al. 1. Aldus aan te vangen: „Indien in eene gemeente van een predikant een derde der stemgeregtigde leden" en in al. 2 te lezen: „in gemeenten met meer predikanten" op grond dat de Kerkeraad het aantal zijner leden vermeerderen of verminderen kan.

Utrecht. Al de leden *tegen*, omdat 1°. het natuurlijk (recht?) der *meerderheid* door het recht aan de minderheid toegekend wordt *verkort*; 2°. omdat het reglement *practisch onuitvoerbaar* is; 3°. omdat de invoering van dit reglement de *oplossing zal zijn van de Kerk* en in strijd is met haar *belijdend karakter*. De invoering met allen ernst te ontraden in den *tegenwoordigen tijd*, waarin de Kerk verkeert aan den *rand van ontbinding*.

Friesland. De meerderheid (5 van de 7 leden) *vereenigen* zich met het streven der Synode om ook in de geestelijke behoeften der minderheden te voorzien en vinden hunne *zienswijze* uitgedrukt in het inleidend woord Synode Handelingen 1878 blz. 223 volgg.

De *twee* andere leden hebben *groote bezwaren*. A. meent dat de *bewerking goed* is, maar dat het *voorstellen* van dit reglement niet *wijs* is, als zijnde thans de tijd er niet voor; — de *oppositie* zou *groot* zijn; de uitvoering in *plattelandsgemeenten niet mogelijk*. B. Meer stemmen zullen *tegen* dan *voor* zijn. Het zou *geen vredig* zamenwonen der partijen bevorderen, *want daartoe* zou overeenstemming moeten zijn althans in *hoofdpunten des geloofs*. *Onbillijk* is het aan de minderheden rechten te geven om daarmede tegen de meerderheid op te treden. *Onnoodig* een daartoe dringend reglement; de minderheden kunnen schikkingen maken naar hunne behoeften, zooals de afgescheidenen en orthodoxen doen. Ook ontbreekt het niet aan voorbeelden van kerkeraden, die liberaal genoeg zijn om in de behoeften van andersdenkenden te helpen voorzien. Door dit reglement wordt *ieder gedwongen partij* te kiezen; het zal een *proselijtenjacht* worden om voor minderheden rechten te verkrijgen of die aan anderen te betwisten. Het *gevaar* ontstaat *dat*

eene partij door *heerschzucht* of *zedelijken* dwang van magtige toongevers bijeen gebragt, *zonder eenig motief* op te geven, zich zal constitueren; — dat aan het *benoemings-* en *beroepings*-recht der meerderheid wordt te *kort* gedaan; — dat wat niet al vragen en verwarringen, vooral in groote gemeenten, zullen ontstaan uit telkens *veranderde verhouding* der partijen tot elkander. Van dit reglement is geen *zegen* maar *ellende* te verwachten, geen *liefde* en *vrede* maar *bitterheid* en *verdeeldheid*; het zal de georganiseerde *wanorde* zijn; de nu reeds zich openbarende *beginselen van verzet* zullen toenemen, waarbij het *prestige* der Synode en der lagere Kerkbesturen zal verliezen en de *ontbinding* der Kerk onvermijdelijk zal zijn. In dezen tijd van spanning moet de strijd met *geestelijke wapenen* worden doorstreden; van reglementen is geen heil het te wachten. Ieder zoekt voorziening in zijne behoefte. Dit lid wil art. 11 alg. reglement handhaven en adviseert tot verwerping van het voorgesteld reglement.

De andere leden merken daartegen op, dat het *billijk* is dat de minderheden ook voorziening kunnen erlangen naar de wet der Kerk; — dat in *geloofszaken* zelden de groote *meerderheid* het best wat waarheid is doorziet; — dat zeer *ontwikkelde gemeenteleden* nu moeten *onderdoen* voor de magt der stemmen van drijvers, waardoor *onkerkelijkheid* wordt bevorderd en het gemeenteleven wordt gedood; — dat de *meerderheden* nog altijd de *meeste voordeelen* genieten en aan de minderheden slechts *tijdelijke tegemoetkoming* en *bescherming* wordt geboden, waarbij dezen gebaat, genen niet worden benadeeld, en nog op eenigerlei wijze het kerkelijk verband wordt bewaard, terwijl bij overheersching der groote menigte elementen worden ter zijde gesteld, die eenzijdigheid zouden kunnen beletten, vooruitgang en verdraagzaamheid bevorderen.

Een der leden vraagt of in art. 2 voor „*in hunne opvatting der Evangeliewaarheid*" niet moet worden gelezen: „*in richting en zienswijze*". Er wordt voorgesteld uit al. 2 van dit art. weg te laten de woorden „*voor zoover noodig.*" Het vraagt ook of niet in art. 3 al. 1 behoort opgenomen te worden, dat deze door de minderheid gekozen ouderling als *derde* ouderling aan den kerkeraad wordt toegevoegd.

Overijssel. *Twee leden* zijn voor het *beginsel* der zaak, hoewel aan de uitvoering moeilijkheden verbonden zijn, van welke zij niet weten hoe ze te overwinnen. De

beide andere leden zijn *tegen* de zaak. Een dezer meent, dat indien onverhoopt het reglement mogt worden vastgesteld, o. a. dient bepaald te worden: art. 2 of de *minderheid eenstemmig* moet zijn en nog in *Christus* gelooven; — of het daar *genoemd bestuur* aan *bepalingen* en zoo ja aan welke onderworpen is; — art. 3, hoe te handelen als er meer *minderheden* zijn en hoe als er geen *vaste meerderheid* is; — art. 5, hoe te handelen als de *denkwijze* van den *predikant niet bekend* is, of wanneer *orthodoxen* of *modernen* beweren *evangelisch* te zijn of omgekeerd; — hoe als de denkbeelden van den door eene minderheid gekozen predikant veranderen en hij niet meer aan zijne partij voldoet; hoe als de minderheid zich na de verkiezing van een predikant oplost; art. 8, of de predikanten, welke erkende minderheden doen optreden, tot den predikdienst in de Hervormde Kerk moeten zijn toegelaten dan of hier onbeperkte vrijheid zal heerschen.

Groningen. Alle leden erkennen de *goede bedoeling* om tot vreedzame oplossing der kerkelijke kwestie te geraken; maar *allen* erkennen de *groote bezwaren* aan de invoering verbonden: *Drie leden* ontraden daarom de vaststelling; de *drie andere leden* meenden haar te moeten aanraden om de groote en belangrijke voordeelen aan eene algemeene en eerlijke uitvoering verbonden. — Zij wenschen echter dat het binnen zekeren door het reglement te bepalen tijd worde herzien.

Noord-Brabant met Limburg. *Vier* leden van de *zes* zouden het betreuren, indien ook deze poging om het zamenzijn en zamenwerken der verschillende rigtingen in één kerkverband op den duur te verzekeren schipbreuk ging lijden. De Synode heeft met dit reglement een stap gedaan in de goede rigting, en de invoering van het beginsel daarin neergelegd zou een zegen zijn. — Geene enkele bestaande rigting heeft regt te zeggen: ik ben de Kerk; der confessioneele rigting wordt geen onregt aangedaan, wanneer naast haar het bestaan van andere rigtingen wordt verzekerd. Het beginsel zal bovendien in eene gemeente aan orthodoxen, in eene andere aan modernen ten goede komen. — De bezwaren die van moderne zijde blijven bestaan (art. 11 algemeen reglement, art. 27 reglement op het examen, art. 19 regl. godsdienstonderwijs) mogen dit reglement niet doen verwerpen, want dit zou zijn het goede verwerpen, omdat het betere nog niet verkregen kan worden.

Vier tegen *twee* leden zijn van oordeel, dat art. 23 algemeen reglement in casu moet worden veranderd. De gelijktijdige voorstelling aan de Kerk van zulke verandering en van dit reglement is geen petitio principii, maar een maatregel die tijd bespaart; wordt die verandering verworpen dan vervalt van zelf het reglement. De meerderheid zou het gevaarlijk vinden het reglement in te voeren zonder art. 23 te veranderen, opdat niet tegen de wettigheid van den maatregel exceptie kunne worden opgeworpen. — Diezelfde meerderheid *vindt het goed* dat door het *niet opnemen van diakenen* in het reglement de diakonale zorg buiten den strijd der partijen blijve.

Drenthe. Het Kerkbestuur brengt *hulde* aan *de* Synode voor het voorgedragen reglement om zijne strekking. Een lid is voor de invoering, omdat in de behoeften van alle partijen zal worden voorzien, en gelijk regt aan elk van dezen zal geschieden, en opdat de gemeenten in de gelegenheid gesteld worden te toonen wat zij willen; dit lid kan zich er echter niet mede vereenigen dat het reglement ook in gemeenten van *één predikant* zal worden gehandhaafd. — Dit bezwaar wordt door een ander lid gedeeld, volgens wien het reglement in gemeenten met *één* predikant *onuitvoerbaar* is en als een fakkel van tweedracht werken zal. = Een *ander* lid durft *niet* tot de invoering van dit *reglement* adviseren, omdat het niet zal kunnen worden ingevoerd, waar het 't meest noodig is. — Een *vierde* lid acht de *aanneming niet raadzaam*, omdat niet weinige leden der kerk niet zullen weten, uit onbekendheid met het kenmerkende der verschillende rigtingen in onze Kerk, aan welke zij zieh moeten *aansluiten*; omdat de agitatie zal worden vermeerderd, sekten en partijgeest zullen ontstaan in gemeenten, waar men tot dusver er van verschoond bleef, en omdat éćne gemeente in wie weet hoevele deelen feitelijk zal worden verdeeld.

Bij eventueele invoering van het reglement vereenigt zich het Bestuur met de voorgestelde veranderingen in andere reglementen.

Waalsche Commissie. In het algemeen wordt hulde gebragt aan de beginselen waarvan het reglement uitgaat. Vijf leden vinden het goed dat niet éćne rigting (de minderheid in de Kerk), maar alle rigtingen (de minderheid of minderheden in de verschillende gemeenten) een voorwerp van zorg zijn; — dat minderheden zich vrij moeten kunnen bewegen in een Protestantsch kerkgenootschap, omdat *alle*

vooruitgang begint met een minderheid te zijn, — dat waar in de gemeenten die vrijheid wordt onthouden de wet tusschen beide kome, *niet om een regt te schenken*, maar om de uitoefening van een *bestaand regt te regelen*; — dat zooal door dit reglement de vrede niet aan de Kerk kan worden geschonken, de strijd echter besloten blijft binnen de grenzen, waarbinnen hij bij verschil van rigting *kan* en *moet* bestaan en een zuiver geestelijke met geestelijke wapenen te voeren strijd worde. — *Dezelfde vijf leden* achten de ingebrachte bezwaren niet overwegend. Op de *autonomie der gemeenten* wordt, zegt men, inbreuk gemaakt; maar wanneer die autonomie in plaatselijke tyrannie ontaardt, — en dit geschiedt in de confessionele vraagstukken, — dan moet de Kerk, die de *gezamenlijke gemeenten* vertegenwoordigt, tusschen beide komen. Men heeft gezegd, dat het reglement *geweld doet aan het beginsel* der confessioneelen die niet als leden der gemeente kunnen erkennen of toelaten wie van de belijdenis afwijken; maar indien een *deel* der Kerk zich niet alleen als de Kerk zelve beschouwt, maar ook nog andersdenkenden wil verwijderen, dan moet *de Kerk* hen beschermen die met gelijk regt als de anderen lidmaten der Ned. Herv. Kerk zijn. De Ned. Herv. Kerk, zooals die bestaat, heeft verschillende rigtingen in haar midden zien opkomen en deze toegelaten, en nu mogen zich de confessioneelen niet beklagen, indien men hen belet in die Kerk onverdraagzaam te zijn. — Er is gezegd, dat sommige bepalingen het reglement onuitvoerbaar maken, maar de bezwaren komen niet voort uit de hoofdgedachten in het reglement nedergelegd en kunnen dus door amendementen er uit geligt worden. — Men wijst op de misbruiken, die zeer waarschijnlijk het gevolg zullen zijn van de uitvoering, maar de tegenwoordige stand van zaken is allertreurigst en de misbruiken bestaan werkelijk in overvloed. — Een lid betreurt, dat het reglement ter tafel komt, omdat de toestand der Kerk van dien aard is geworden dat men door middel van een reglement den geest van verdraagzaamheid en ruimte van opvatting moet handhaven, die gedurende een halve eeuw in onze Kerk heeft geheerscht. Men heeft gezegd, dat een reglement den vrede in de Kerk en de verdraagzaamheid niet kan bevorderen, maar daartegen wordt opgemerkt, dat zoo een reglement de kwaal zelve niet kan genezen, het toch de openbaringen der kwaal kan voorkomen en verzachten, en zoo den weg kan bereiden voor de genezing,

die slechts door den geest kan geschieden. Door dit reglement toch wordt het groote struikelblok, dat aan de eenheid schaadt, uit den weg geruimd, want men neemt weg het overwigt, dat maar al te vaak wordt toegekend aan het verstandelijk element in het geloof aanwezig en wijst er op dat de harten door eene zelfde vroomheid vereenigd kunnen zijn. Kortom men geeft den voorkeur aan een reglement, dat welligt moeielijkheden zal doen geboren worden, boven een toestand, waarin werkelijk gevaren aanwezig zijn.

Twee *andere leden* deelen deze gevoelens niet. *Een* dier leden vreest, dat, indien het ontwerp tot wet wordt verheven, het geval zich kan voordoen, dat eene minderheid alles ontkent wat volgens hem eene Christelijke Kerk kenmerkt, en dit principieel bezwaar, door geen amendement te verhelpen, verpligt hem zich tegen te verklaren. Het *andere lid* zou bij de stichting eener nieuwe Kerk over de moeielijkheden uit dit reglement voortspruitende kunnen heenstappen, maar in een bestaand Kerkgenootschap kan men niet aldus allerlei geloofsovertuigingen toelaten of invoeren, te meer daar de verdraagzaamheid niet geboden kan worden, maar uit het hart moet voorkomen. Hij verklaart daarom huiverig te zijn een bepaald advies aan de Synode te geven.

Verder is de Commissie van oordeel, dat art. 5 al. 1 overbodig en gevaarlijk is en derhalve dient verwijderd te worden, zoodat dan ook de laatste alinea in dit art. wijziging behoeft.

Art. 8. al. 1 moeten de woorden „hetzij in de Kerk hetzij in daartoe geschikte lokalen" vervallen, wijl de minderheden regt hebben op het gemeenschappelijk gebouw.

Art. 10, al. 2 te lezen: zoolang echter eene minderheid *bestaat* enz.: Bestaat deze niet meer dan is de benoeming van een ouderling onmogelijk.

Eindelijk art. 6, al. 1 te lezen: „*bestaat uit honderd of meer*" en al. 4 op gebruikelijke *of* bij het reglement voorgeschreven wijze.

De veranderingen in de andere reglementen dragen de goedkeuring weg der *vijf* voorstanders van het reglement.

Vatten wij de onderscheidene verslagen te zamen, dan kunnen wij in de *eerste plaats* opmerken, dat de verschillende Besturen, die den tegenwoordigen toestand onzer Kerk bespreken (en de meesten doen dit), dien toestand bij uit-

stek treurig vinden, sommigen hem onthoudbaar noemen, terwijl geen Bestuur hem prijst.

Is men het ten dien opzigte vrijwel eens, dan openbaart zich echter in de tweede plaats een groot verschil van gevoelen, waar er sprake is van het redmiddel door de Synode voorgesteld. Met uitzondering van het Kerkbestuur van Utrecht, dat eenparig is in zijn afkeurend oordeel, zijn de overige besturen in meerderheid of minderheid, of wel in gelijke partijen verdeeld. Daarenboven men heeft onvoorwaardelijke voorstanders: Gelderland 4, Noord Holland 3, Zeeland 4, Friesland 5, Noord Brabant 4 en de Waalsche Commissie 5; men heeft voorstanders van het beginsel, maar die in meerdere of mindere mate angstvallig zijn ten opzigte der uitvoering: Overijssel 2, Groningen 3, Drenthe 4 en de Waalsche Commissie 1; men heeft tegenstanders die zich bepaald tegen de invoering verklaren: Gelderland 5, ZuidHolland 9, NoordHolland 3, Zeeland 2, Utrecht 4, Friesland 2, Overijssel 2, Groningen 3, Waalsche Commissie 1. Enkelen geven den voorkeur aan den bestaanden toestand hoe droevig ook; en enkelen stellen kerspelvorming boven de voorgestelde oplossing. Van het gevoelen van 2 leden uit NoordBrabant is ons uit de stukken niets gebleken.

In de *derde plaats* verdient het opmerking dat de vóór- en tegenstemmers meestal dezelfde punten bespreken. Naar gelang van het verschillend oogpunt, waaruit men ze beschouwt, vindt men er een bewijs vóór of tegen het ontwerp-reglement. De verslagen achter elkaar lezende zou men kunnen meenen eene geregelde discussie te hooren.

Het is niet doenlijk alle de punten, die ter sprake komen, hier op te noemen; men zou het reeds gegeven verslag moeten herhalen. Op enkele der voornaamste punten vestigen wij echter uwe aandacht.

1° *Regten der minderheden.* Door sommigen worden zij niet als bestaande erkend, en deze spreken van een *toekennen* dier regten; anderen daarentegen erkennen hun bestaan en zien in het reglement eene handhaving en bescherming van iets wat niet toegekend behoeft te worden.

2° *Belijdenis.* Volgens sommigen is het reglement eene miskenning van het belijdend karakter der Kerk; anderen daar-

entegen zien hier eene handhaving van het echt Protestantsch karakter onzer Ned. Herv. Kerk, die naar vooruitgang moet streven en daarom de minderheden als baanbrekers van den vooruitgang moet laten bestaan.

3. *Wettigheid.* Sommigen achten dit reglement in strijd niet alleen met art. 11 Agemeen Reglement, maar ook met de organisatie onzer Kerk, met name die van art. 23. Anderen ontkennen dit laatste niet, maar juichen de voorgestelde verandering van art. 23 toe, die, als zij op de bij de wet voorgeschreven wijze in werking komt, volkomen wettig is.

4. *Autonomie der gemeenten.* Terwijl sommigen meenen, dat door dit reglement inbreuk gemaakt wordt op de autonomie der gemeenten, wordt dit door anderen ontkend, die verklaren dat men slechts paal en perk stelt aan plaatselijke tyrannie.

6. *Confessionele partij.* Beklaagt zich een deel der Kerk der confessionele rigting toegedaan, dat het ontwerp hun overvreemdbaar regt verkort — anderen doen opmerken, dat zij geen regt van klagen hebben wanneer men hen belet zich met de bestaande Nederlandsche Hervormde Kerk te vereenzelvigen, en zoodoende zich onverdraagzaam te betoonen jegens andere met gelijk regt in de Kerk bestaande rigtingen.

7. *Ontbinding der Kerk.* Wordt door eenigen verklaard, dat de invoering van dit reglement de *ontbinding* is der bestaande Kerk, anderen wijzen op den bestaanden toestand waarin tal van ontwikkelde gemeenteleden en jongelieden de Kerk verlaten en van haar vervreemd raken, en bestrijden tevens met het oog op dien toestand de beschuldiging van *ontijdigheid.*

8. *Misbruiken.* Van de eene zijde wordt met ernst gewezen op allerlei misbruiken, die het gevolg zullen zijn van de voorgestelde regeling en partijvorming. — Van de andere zijde wordt met evenveel nadruk gewezen op de thans bestaande misbruiken en daaruit geboren verbittering en partijschap, welke grooter zijn dan wat door het ontwerp kan worden te weeg gebragt.

9. *Onvoldoend middel.* Volgens sommigen moeten de minderheden zich zelven trachten te helpen en moet met geestelijke wapenen worden gestreden tegen een kwaad dat door geen reglementen kan worden verholpen; maar anderen, hoewel erkennende dat reglementen de kwaal niet

kunnen genezen, wijzen er toch op dat zij de uitingen der kwaal kunnen verzachten, den strijd binnen de ware grenzen kunnen beperken en zoo den weg banen voor den geest. Het *overwigt* thans aan het verstandelijk element des geloofs toegekend zal verminderen om plaats te maken voor het bewustzijn dat bij verschil van *opvatting eenheid* bestaat in *vroomheid* des harten.

10. *Onuitvoerbaarheid.* Wordt door sommigen ontkend, door anderen betwijfeld of dit reglement wel uitvoerbaar is, vooral volgens sommigen in plattelands gemeenten of gemeenten met een predikant, volgens enkelen in grooten plaatsen, waar de nood het grootst is, en worden door een lid uit Overijssel tal van vragen gedaan waarop het reglement hem toeschijnt niet te antwoorden; — anderen deelen die vrees niet of trachten door amendementen verbetering aan te brengen.

Wij besluiten dit verslag met eene opgaaf der voorgestelde amendementen, die niet zoo talrijk zijn als men bij een nieuw reglement zou verwachten; een verschijnsel dat zich hieruit laat verklaren, dat men door het gewigt der zaak zich meer tot algemeene beginselen en beschouwgen heeft bepaald.

De voorgestelde *amendementen* zijn de volgende:

1°. Zeeland, *art.* 1 *al.* 1, achter het woord „opgemaakt" te lezen „en na gedurende 14 dagen ter visie te zijn gelegd."

2°. Friesland, *art.* 2 *al.* I, in plaats van „die in hunne opvatting der Evangeliewaarheid" te lezen: „die in richting en zienswijze."

3°. Friesland, *art.* 2 *al.* 2, weg te laten de woorden: „voor zoover noodig."

4°. Zeeland, *art.* 3 *al.* 1 aldus aan te vangen: Indien in eene gemeente van één predikant een derde der stemgeregtigden enz.

5°. Friesland, *art.* 3 *al.* 1, behoort opgenomen te worden, dat de door de minderheid gekozen ouderling als derde ouderling aan den Kerkeraad wordt toegevoegd.

6°. Zeeland, *art.* 3 *al.* 2, aldus aan te vangen: „In gemeenten met meer predikanten enz."

7°. Waalsche Commissie, *art.* 5 *al.* 1 wegvallen en verandering in de laatste alinea.

8°. Waalsche Commissie. *art.* 6 *al.* 1 Te lezen: „Bestaat die uit honderd of meer."

9°. Waalsche Commissie, *art.* 6 *al.* 4 te lezen: „op gebruikelijke" en lees „*of* bij het regl. enz.

10°. NoordHolland, art. 8 laten wegvallen: „In overleg met den Kerkeraad."

11°. Waalsche Commissie, art. 10 al. 2, te lezen: zoolang echter eene minderheid *bestaat* en enz.

12°. NoordHolland, art. 13, Er moet gelegenheid open blijven voor hooger beroep.

13°. Groningen, wenscht te zien opgenomen, dat dit reglement op een te *bepalen tijd* zal worden herzien.

Verslag van de consideratiën en adviezen van de Classikale Vergaderingen, gelezen door den heer *Verhoeff*.

Het ligt in den aard der zaak, dat deze consideratiën in de eerste plaats gegeven zijn over het *beginsel*, dat aan het Reglement ten grondslag ligt, zoo zelfs, dat over de verschillende artikelen weinig is in het midden gebracht.

Deels tegen het beginsel, en op dien grond dan ook tegen de reglementeering er van, deels bij instemming met het beginsel, maar om de bezwaren tegen het Reglement, hebben zich *tegen* verklaard de Classicale Vergaderingen van Arnhem, Harderwijk, Haarlem, Hoorn, Utrecht, Amersfoort, Wijk, Kampen, Appingedam, Onderdendam. Voorts de Classikale Vergadering van Nijmegen (met 30 tegen 24 stemmen), van 'sGravenhage (met overgroote meerderheid), van Rotterdam (met algemeene stemmen op één na), van Leiden (met 55 st. tegen 12), van Dordrecht (met overgroote meerderheid), van Gouda (met 37 tegen 34 st.), van Amsterdam (met overgroote meerderheid), van Middelburg (met 39 st. tegen 2), van Goes (met 32 st. tegen 24), van Sneek (de meerderheid), van Franeker (met 42 st. tegen 40), van Dokkum (met 43 tegen 34, terwijl er 74 st. tegen 3 het Reglement afkeuren), van Zwolle (met 41 st. tegen 15), van Heusden (met 31 tegen 2 st.). In de Classikale Vergadering van Zutphen staakten de stemmen, in die van Bommel adviseerden 24 leden tegen, terwijl van de 26 leden, die van een tegengesteld advies waren, zich slechts 18 vóór het Reglement verklaarden. Die van Kampen adviseerde tegen met algemeene stemmen, een deel der leden met protest tegen het beginsel, een ander om bezwaren tegen het Reglement.

De verschillende gronden, waarop deze afkeuring rustte, komen op het volgende neder.

Het beginsel van *rechten der minderheden* aan te nemen en te erkennen is eene ongerijmdheid in eene belijdende Kerk en strijdig met Gods Woord, en met art. 11 van het Algemeen Reglement. De uitvoering van art. 23 Algemeen Reglement wordt er door belemmerd. De aanwijzing, welke rechten de minderheden hebben, ontbreekt. De Kerk wordt er door ontbonden, het geneesmiddel is erger dan de kwaal. Het stelt de deur open voor allerlei onzedelijke practijken en de meest teugellooze willekeur; het geeft de meerderheid aan de minderheid prijs; het doet het confessioneel geweten geweld aan, daar het een Kerkeraad dwingt, sanctie te verleenen aan de keus van een predikant, die naar het oordeel des kerkeraads in zijne prediking der waarheid te kort doet; het verhindert de geestelijke autonomie der gemeenten. De meeste gemeenten zullen er zich niet aan willen onderwerpen; het getal der verschillende richtingen zal zich vermenigvuldigen; in gemeenten met één predikant zal het tot niets leiden. Het miskent eindelijk de macht en de leiding des Geestes, door welke de treurige toestand eerst langzaam een betere kan worden, maar niet door gewelddadig ingrijpen. Slotsom: het Reglement is verwerpelijk als: *ongrondwettig*, *onrechtvaardig*, *ontijdig*, *onuitvoerbaar*, *in vorm gebrekkig* en in toepassing *kerkontbindend*.

Daartegenover staan de adviezen in eenen vóór het beginsel en ten deele ook voor het Reglement gunstigen zin. In de Classicale Vergadering van Tiel stemden 24 leden er vóór, 20 tegen; in die van Brielle 26 van de 28, met erkenning nogtans van de zijde van 11 hunner, dat de toepassing van het Reglement bij behoud van de tegenwoordige kerkorde hoogst bezwarend is; in die van Alkmaar, Hoorn en Edam (de overgroote meerderheid), in die van Zierikzee (de meerderheid), in die van IJzendijke (24 vóór, 9 tegen), van Leeuwarden (37 vóór, 32 tegen), van Heerenveen (29 vóór, 27 tegen), van Deventer (de meerderheid van ééne stem); in die van Groningen zijn 30 stemmen vóór het beginsel, 22 achten het Reglement onuitvoerbaar; Winschoten (voor 46 st. tegen 11), 's Hertogenbosch (voor 10 tegen 7), Breda (alle stemmen op 5

na voor), Maastricht (voor de groote meerderheid), Assen (voor 16 st. tegen 10), Meppel (voor 15 tegen 12), Coevorden (voor 9 tegen 3), de Waalsche Réunie (voor 18 st. tegen 7).

In deze consideratiën komen de volgende motieven voor: de toestand der minderheden is op vele plaatsen onhoudbaar, en aan de verdrukking moet een einde komen; het Reglement komt aan de behoeften van onderscheidene richtingen te gemoet, en zal de treurige spanning doen ophouden, omdat daardoor aan allen eene billijke vrijheid wordt geschonken en daardoor het verder uittreden uit de Herv. Kerk zal worden voorkomen; de sedert 1852 veranderde betrekking tusschen Kerk en Staat maakt deze voorziening noodzakelijk; wat sedert lang *historisch* en *zedelijk* recht van bestaan in de Kerk bezit, moet ook *reglementair* worden gewettigd.

Bij de vermelding van deze motieven mag de Commissie U ook de kennis van enkele opmerkingen van bijzonderen aard niet onthouden. De Classikale Vergadering van Heerenveen heeft met eene meerderheid van twee stemmen een gemotiveerd voorstel aangenomen, strekkende om van de Synode te vragen: „dat aan elke partij vrijheid gegeven worde zich te ontwikkelen, dat aan geene partij het recht gegeven worde de andere te overheerschen, en dat de Synode daartegen afdoende maatregelen neme.” Ditzelfde is ook de wensch van de Classikale Vergadering van Eindhoven, ofschoon de meeningen uiteenliepen omtrent de wijze, waarop dit doel het best zou kunnen bereikt worden. Zij heeft daarom gemeend, zich van een bepaald advies te moeten onthouden. — De meerderheid (33 tegen 20) der Classikale Vergadering van Winschoten zag liever de Synode een stap verder doen op den ingeslagen weg, in diervoege, dat aan de verschillende richtingen in de Kerk, voor zooveel hare geestelijke belangen betreft, een zelfstandig bestaan en vrije werking verzekerd worde. Ook in die van 's Hertogenbosch oordeelden 10 leden, dat door dit Reglement slechts een eerste stap gedaan wordt op den goeden weg: de vrije en zelfstandige organisatie van alle richtingen. — Die van Breda wenscht door de Synode in de gelegenheid gesteld te worden, in het volgend jaar voorstellen te overwegen, strekkende tot vaststelling van „gemeente-autonomie met facultatieve kerspelvorming.”

Ook in de Waalsche Réunie zijn in dien geest stemmen opgegaan. Velen achtten mede dit Reglement een stap in de richting van kerspelvorming, en zouden een vreedzaam en vriendschappelijk uiteengaan verkiezen boven een gedwongen samenblijven. De rechten der minderheden zijn volgens hen de uitdrukking van een bij uitnemendheid *protestantsch* beginsel, en de erkenning van die rechten komt hun voor een tegengif te zijn tegen de toenemende onverschilligheid. De slotsom der verschillende deliberatiën heeft 7 leden der Réunie genoopt tot het voorstel: „dat de Synode aan alle richtingen gelegenheid geve, zich ten opzichte van hare geestelijke belangen vrijelijk te organiseeren en te ontwikkelen, en alzoo te komen tot het doel: eene definitieve scheiding."

Ons Rapport over de consideratiën der Classikale Vergaderingen ten opzichte van de verschillende artikelen van het Reglement kan zeer kort zijn. De meesten hebben haar advies tot het beginsel beperkt. De voornaamste wijzigingen zijn de volgende:

Voor het woord *minderheid* in dit Reglement wenscht de Classikale Vergadering van Alkmaar gesteld te zien: „een afzonderlijk gemeentedeel."

Art. 1. Twaalf leden der Classikale Vergadering van Leiden willen voor de woorden: „van den predikant of de predikanten" gelezen hebben: „van de meerderheid in hunne gemeente", en wenschen met de Classikale Vergadering van Onderdendam, 8 leden van die van Leeuwarden en 7 van die van Coevorden, het Reglement alleen toepasselijk gemaakt te zien op gemeenten met twee of meer predikanten, en voor gemeenten met één predikant de gelegenheid te zien geopend, dat de minderheid zich als filiale bij eene minderheid of meerderheid in eene naburige gemeente aansluite.

Art. 2. 26 leden van de Classikale Vergadering van Brielle wenschen alinea 2 aldus: „deze vertegenwoordigers vormen, voor zoover noodig, den kerkeraad der minderheid." Die van Heerenveen vindt de redactie gebrekkig, die van Meppel vraagt: „waarom het voor den predikant bepaalde ook niet op den ouderling wordt toegepast."

Art. 3. Twaalf leden der Classikale Vergadering van Leiden stellen eene nieuwe alinea voor: „ouderlingen en

predikanten van de minderheid vergaderen afzonderlijk, en houden afzonderlijke doop-, lidmaten- en trouwboeken."

Alkmaar wil voor 2/5 gelezen hebben: „minstens 2/5," Zierikzee „1/3" en in alinea 2 voor „*kerkeraadsleden*," „*predikanten*."

Art. 5 acht de Classikale Vergadering van Meppel eene ongelukkige en gevaarlijke bepaling.

Art. 8. Elf leden der Classikale Vergadering van Amsterdam wenschen „het overleg met den Kerkeraad" vervangen te zien door eene bepaling, waarbij aan de minderheid haar recht op het gebruik van het gemeenschappelijk kerkgebouw en dus op ééne beurt minstens om de 14 dagen verzekerd is."

Uit alinea 1 wenscht Alkmaar het „overleg met den Kerkeraad" te doen wegvallen.

Art. 13. De toevoeging van de bepaling: „behoudens hooger beroep", wordt noodzakelijk geacht door 11 leden van de Classicale Vergadering van Amsterdam, door 24 tegen 20 stemmen van die van Zutphen en door de Classicale Vergadering van Alkmaar.

Op de voorloopig aangenomen wijzigingen in verschillende Reglementen zijn geene andere consideratiën gegeven, dan dat de wijziging der onderscheidene artikelen geheel afhankelijk is van hetgeen omtrent de vaststelling of verwerping van het Reglement op de rechten der minderheden door Uwe Vergadering zal worden bepaald.

Verslag van de adressen en stukken rakende het Reglement voor de Minderheden, opgemaakt door den heer *Junius*, doch wegens diens vertrek uit de vergadering gelezen door den heer *Bruna.*

Nog zijn ter zake van de voorloopig aangenomen regeling van de uitoefening van de regten der minderheden enkele adressen en stukken ingekomen, waarvan wij inhoud en strekking ook gaan mededeelen.

1°. Van de Nederlandsche Hervormde Predikanten-Vereeniging, dd. Mei 1879, gereg. onder no. 630. Zij heeft 30 April in hare vergadering, door meer dan 200 leden bijgewoond, met algemeene stemmen besloten te protesteeren tegen het voorloopig aangenomen Reglement (minderheden) en de Synode te verzoeken dit niet als Wet vast te stellen.

Zij acht het in strijd met ieder gezond begrip van Kerk

en onuitvoerbaar; ook zullen vele gemeenten het nimmer willen invoeren, en de verwarring zal grooter woeden.

2°. Verklaren zich zonder daarvoor motieven op te geven, mede tegen het Concept-Reglement de Kerkeraden van Bruchem, Kerkwijk, Kralingen en Oostburg.

3°. Van dr. *J. Knappert*, gereg. onder n°. 920, door de Classikale Vergadering van Leiden *niet overgenomen* maar door 16 leden ondersteund, met verzoek om opzending aan de Synode. aan welk verzoek door den Scriba voldaan is. Adressant meent, dat het voortdurend bestaan van de Nederlandsche Hervormde Kerk in gevaar is, en dat, zal men haar voortdurend bestaan verzekeren, er eene andere weg moet ingeslagen worden, dan die tot hiertoe is bewandeld. Hij meent dat het noodig is, den *aard*, het *recht* en de *wenschen* der verschillende partijen te kennen, en te onderzoeken *of* en *op welke wijze* aan die wenschen voldaan kan worden. De strijd loopt volgens zijne meening over de vraag, of verschillende richtingen recht van bestaan hebben in de Nederlandsche Hervormde Kerk en over de voorwaarden van toetreding tot het lidmaatschap. Hij redeneert aldus:

Er zijn vooral 3 richtingen.

De confessioneelen erkennen dat recht niet voor hen, die min of meer van de belijdenis afwijken en verlangen voor het lidmaatschap instemming met de Confessie.

De liberalen, hoe verschillend in theologische richting en zienswijze, erkennen het recht van gewetensvrijheid en zullen dit steeds willen handhaven.

Aan verzoening van die twee tegenover elkander staande beginselen is niet te denken; voorstellen daartoe zullen vruchteloos zijn.

De vraag is, of volgens de Wet, waaronder wij leven, aan de bestaande richtingen het recht moet worden toegekend om te blijven en zich vrij te ontwikkelen?

Het antwoord is niet twijfelachtig. Allen hebben dit recht: Confessioneelen, Evangelischen en Modernen, met alle tusschenliggende schakeeringen, want zij zijn lidmaten; zoowel de lidmaten bij de aanneming, als de predikanten bij het proponentsexamen zijn erkend en toegelaten.

Die rechten mogen niet worden aangetast.

Aan het verlangen der confessioneelen kan niet voldaan worden, want dan zouden alle anderen, lidmaten en pre-

dikanten, worden buitengesloten; en toch moet ook aan de confessioneelen recht worden gedaan. Hun moet vrijheid worden gegeven eene organisatie in het leven te roepen, zoo als zij die wenschen.

Blijven de zaken zoo als zij nu zijn, dan blijft de orde verstoord, de strijd wordt onzuiver, en zoo min confessionelen als liberalen worden voldaan.

Art. 38 Reglement op het Godsdienstonderwijs weder te veranderen, na de verandering door de Synode van 1878, zou de confessioneelen niet bevredigen en den strijd aan de andere zijde in volle hevigheid doen ontbranden. Hij besluit:

Slechts één middel mogelijk; geef aan elke partij vrijheid zich te ontwikkelen en aan geene partij het recht de andere te overheerschen; daarom verzoekt hij en de 16 leden van de Classikale Vergadering met hem, dat de Synode *doortastende maatregelen neme, waardoor de vrijheid en de rechten van de eene als van de andere partij erkend blijven.*

4°. Van de Classikale vergadering van Tiel, gereg. onder n°. 863; van den Kerkeraad van Tiel, gereg. onder n°. 1133; van den Kerkeraad van Neerbosch en Hees, gereg. onder n°. 1132; van den Kerkeraad van Culemborg, gereg. onder n°. 574. Deze adressen bevatten in hoofdzaak hetzelfde verzoek op dezelfde gronden.

5°. Van dr. *W. F. C. J. van Heel*, predikant te Roermond, dd. 10 Juli 1879, gereg. onder n°. 1117; zijn adres is van dezen inhoud: Volgens de Handelingen der Synode 1878, bl. 381 en 382, was aan eene Commissie opgedragen de Synode te dienen van advies, hoe de voorloopig aangenomen bepalingen tot bescherming van de regten der minderheden met het Algemeen Reglement en de bijzondere Reglementen in overeenstemming moesten gebracht worden. De Commissie stelde voor art. 23 Alg. Regl. al. 2 aldus te lezen: *Deze zal behoudens de verkregen rechten van derden dit òf zelve uitoefenen òf doen uitoefenen door hem, die zij daartoe bepaaldelijk machtigt, of waar erkende minderheden zijn, geacht wordt daartoe gemachtigd te hebben, naar gelang zulks in de bijzondere Reglementen wordt vastgesteld.*

Dit voorstel werd door 13 van de 18 leden der Synode

voorloopig aangenomen. — De heer *van Heel* meent dat deze verandering *onnoodig*, *ongrondwettig* en *gevaarlijk* is.

Onnoodig, omdat de uitdrukking in art. 23 „*naar gelang*", het maken van partiële reglementen toelaat, en zoowel aan de meerderheid als aan de minderheid het recht van benoeming van ouderlingen en beroeping van predikanten toestaat, zelfs al liet het 2ᵉ lid van art. 23 geen speling toe.

Ongrondwettig. De Synode van '78 heeft naar de meening van den adressant, de slotbepaling over het hoofd gezien. Waar het veranderingen geldt van het Algemeen Reglement wordt vereischt een meerderheid van 2/3 der Provinciale Kerkbesturen, en vóór dat deze hun eindvotum uitbrengen, moeten nog de Classikale Besturen worden gehoord. De wijziging van de Grondwet moet het vaststellen van organieke wetten vooráfgaan. Indien de Synode dus eene wijziging noodig achtte van art. 23, dan had zij niet het Reglement voor de minderheden eerst in behandeling moeten nemen en daarna art. 23 wijzigen; dit had eerst volgens art. 62 en de slotbepaling moeten geschieden, wanneer het ontwerpen van het organieke Reglement aan eene volgende Synode had moeten worden overgelaten. Uit de wijze van behandeling door de Synode in '78, meent adressant dat zij *formeel* de Grondwet heeft veranderd, maar essentieel daarin geene verandering zag, zoodat de Synode ongrondwettig zou gehandeld hebben.

Gevaarlijk, want door de wijze van handelen van de Synode van '78 loopt het beginsel gevaar van verworpen te worden, wat zeer te betreuren zou zijn.

De Synode van '79 keere van dezen weg terug, en neme deze verwarring niet voor hare rekening. De wijziging van art. 23 worde door haar niet in behandeling genomen, of liever, als *niet noodzakelijk*, ter zijde gesteld en *in dien zin* afgestemd, opdat de kans van aanneming door de Provinciale Kerkbesturen grooter worde.

Adressant verklaart ten slotte dat hij dit ongevraagd advies gegeven heeft, omdat hij met zeer velen in de Hervormde wenscht dat het Reglement door U definitief worde vastgesteld, zonder U door zoogenaamde conscientiekreeten of bedreigingen van non possumus mannen ter uiterste rechter of linkerzijde vrees te laten aanjagen, en verwacht dat de toekomst bewijzen zal, dat Uw manmoedig doorzetten een levensbeginsel voor onze zoo diep geteisterde Vaderlandsche Kerk bekrachtigd heeft.

6°. Van *W. Ramaer*, lid der Commissie van Kerkelijke Administratie, en 5 andere leden van het Kerkbestuur te Helmond, dd. 1 Juli 1879, gereg. onder n°. 1127, en van denzelfden inhoud van 15 leden der Hervormde gemeente te Moordrecht, dd. Juli 1879, gereg. onder n°. 6. Zij achten zich gedrongen hunne stem te doen hooren tegen hen, die meenen U steun te verleenen, door U te raden het status quo te handhaven, d. i. de besluiten der Synodale vergadering van 1876. Zij herinneren hoe tegen die besluiten van de linkerzijde de ernstigste bezwaren werden ingebracht door 80 Kerkeraden, ruim 300 predikanten, meer dan 40,000 gemeenteleden. — Zij juichen van harte de beginselen toe, die de Synode van 1878 hebben geleid; vooral het beginsel: aan de minderheden in de gemeenten recht te verschaffen, opdat een einde kome aan de onrechtvaardige overheersching der minderheden door de numerieke meerderheid. Zij wenschen echter dat de Synode van 1879 eene schrede verder ga, door herziening van art. 27 van het Reglement op het Examen en van art. 19 Reglement op het Godsdienstonderwijs. Zij meenen in de jongste teekenen des tijds op kerkelijk gebied een vingerwijzing te zien, dat de uiterste partijen een weinig verder moeten uiteengaan om vreedzaam in de Kerk te kunnen samenwonen. Daarom raden zij U aan, aan de onderscheidene gemeenten autonomie te verleenen wat de leer betreft, en daarbij aan de minderheden vrijheid tot zelfstandige organisatie. De leerbepalingen zouden dan uit onze Reglementen moeten worden weggenomen, doch iedere gemeente zou voor hare aanstaande lidmaten den vollen eisch harer belijdenis kunnen doen gelden. Langs dezen weg zou tevens een minnelijk uiteengaan geleidelijk worden mogelijk gemaakt, ingeval zulk eene scheiding in den loop des tijds wenschelijk mocht blijken.

Dergelijke regeling achten zij het meest overeen te komen met het beginsel van het Protestantisme, en het beste middel om alle partijen te bevredigen.

Zij uiten dit hun gevoelen met alle vrijmoedigheid, in de volle overtuiging dat zij in de Hervormde Kerk t'huis behooren, even goed, ja, meer dan zij, die in strijd met de goddelijke wet, die de geschiedenis beheerscht, haar tot de eerste beginselen harer kindschheid willen terugvoeren, en eindigen met U toe toe te roepen: Handhaaft naast de orde het beginsel der christelijke vrijheid in onze Nederlandsche Hervormde Kerk.

7°. Nog dient hier vermeld te worden eene brochure van dr. *dr. J. I. Doedes*, bedenkingen behelzende tegen art. 2 van het Wetsontwerp op de uitoefening der minderheden, waarvan U een afdruk is toegezonden. Op die bedenkingen is bij de herziening van het Reglement door Uwe Commissie zorgvuldig acht gegeven en voor zoover zij haar gegrond voorkomen daarvan gebruik gemaakt. Daarom, en dewijl ze daarenboven in druk openbaar gemaakt zijn, geven wij ze hier niet in bijzonderheden op.

8°. Verder maken wij melding van twee voorstellen, op de Classikale Vergadering van Nijmegen gedaan. Ofschoon zij daar werden afgewezen, toch heeft de Classicale Vergadering het oorbaar geacht, in den geest van art. 40 2° Algemeen Reglement, ze ter kennis van de Synode te brengen (gereg. onder n°. 743). Het eerste afgewezen, met 40 tegen 8 stemmen, wilde, dat de Synode verzocht worde om, het beginsel van het Concept-Reglement op de rechten der minderheden handhavende, dit Reglement zoo in te richten, dat de minderheden volkomen recht en vrijheid krijgen, zonder in eenig opzicht door de kerkelijke wet belemmerd te worden, behoudens noodzakelijke maatregelen van *administratieven aard*. Het tweede, afgewezen met 26 tegen 18 stemmen, dat de Synode verzocht worde een Reglement te maken, waarbij de wijze van verkiezing in alle kerkelijke vergaderingen verbeterd worde, zoodat minderheden zich meer kunnen doen gelden, b. v. door cumulatie van stemmen bij meer dan eene vacature.

9°. Eindelijk vermelden wij, dat de Kerkeraad van Dronrijp een Reglement voor de minderheden onnoodig acht, en meent dat de tijd voorziening zal aanbrengen.

ADVIES *der Commissie*, gelezen door den heer *Acquoy*.

MIJNE HEEREN!

Gij hebt onze verslagen van de consideratiën en adviezen der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen, alsmede die van de bijzondere adressen ter zake van het voorloopig aangenomen Reglement gehoord. Twee bijzonderheden zullen zoowel Uwe als onze aandacht hebben getrokken, vooreerst, dat er even besliste voorstanders als

tegenstanders zijn, en ten andere, dat dezelfde zaken, die door sommigen als hooge verdiensten van het Reglement worden geroemd, door anderen als groote gebreken worden uitgekreten. Gaan wij de stemmen der Provinciale Kerkbesturen na, dan blijkt ons, dat, met uitzondering van degenen, wier gevoelen niet bepaald is opgegeven, vijf en twintig leden zich onvoorwaardelijk voor, en twee en dertig zich even onvoorwaardelijk tegen het Reglement hebben verklaard, terwijl tien ten opzichte der uitvoering in meerdere of mindere mate angstvallig waren. En hooren wij de beraadslagingen der Classicale Vergaderingen, van welke verreweg de meeste ongunstig hebben geadviseerd, dan luidt aan de ééne zijde de slotsom: „Het Reglement is verwerpelijk als ongrondwettig, onrechtvaardig, ontijdig, onuitvoerbaar, in vorm gebrekkig en in toepassing Kerkontbindend", en aan den anderen kant: „Wat sedert lang historisch en zedelijk recht van bestaan heeft gehad, moet reglementair worden gewettigd; de toestand der minderheden is op vele plaatsen onhoudbaar, en aan de verdrukking moet een einde komen; door dit Reglement zal de treurige spanning ophouden; het komt aan de behoeften der onderscheiden richtingen te gemoet; wat er gebrekkigs in is, kan door amendementen worden verholpen; het verder uittreden uit de Nederlandsche Hervormde Kerk zal er door worden voorkomen. Ja, sommigen willen verder gaan. Zij noemen het Reglement slechts een eersten stap op den goeden weg, en hopen door de Synode in de gelegenheid gesteld te worden, in het volgend jaar voorstellen te overwegen, strekkende tot vaststelling van gemeente-autonomie met facultatieve kerspelvorming.

Maar Gij hebt dit een en ander reeds uitvoerig gehoord. Wij komen er slechts een oogenblik op terug, om U te doen zien, hoe lijnrecht de gevoelens tegenover elkander staan.

Hierin — wie zal het ontkennen? — ligt iets ontmoedigends. Wat de Synode van 1879 doe of niet doe, altijd zal het door velen in den lande worden afgekeurd. Waar de één reden in zal vinden, om haar te prijzen, daar zal de ander aanleiding uit nemen, om haar te laken. Wat duizenden van haar kan verbinden, zal andere duizenden verder dan ooit van haar verwijderen. Daarenboven zal het haar niet ontbreken aan die gewone menigte, die slechts vraagt naar het succes, en daarvan laat afhangen haar lof of haar blaam.

Dit alles heeft Uwe Commissie diep gevoeld. Evenmin als door U de verantwoordelijkheid van het al of niet finaal aannemen op de leden der Provinciale Kerkbesturen zal worden geschoven, evenmin zal zij zich gedekt achten door Uw besluit, dat het al of niet behoort te worden vastgesteld. Maar ook evenzeer als Gij, overeenkomstig al den ernst van het oogenblik zult beraadslagen en naar de volle overtuiging Uwer harten zult stemmen, evenzeer heeft zij in hare kleine vergadering alles zorgvuldig overwogen, vrijuit sprekende, en ijverig trachtende tot klaarheid te komen aangaande hetgeen zij U te adviseeren had.

Dat zij intusschen niet tot algemeene eenstemmigheid heeft kunnen geraken, zal U geenszins verwonderen. Gij kent haar. Zij is door Uzelven benoemd. Blijkbaar hebt Gij in haar de richtingen willen vertegenwoordigen, die in Uw midden worden gevonden. Welnu, moge het haar, moge het den rapporteur van haar advies gelukken, in woorden te brengen, wat er voor en tegen de zaak door Uzelven is gevoeld en gedacht.

Ziehier, hoe Uwe Commissie bij hare beraadslagingen heeft gehandeld. Zij heeft begonnen. hare leden één voor één te laten uitspreken, wat hun betreffende het punt in quaestie op het hart lag. Weldra bleek het, dat het gesprokene zich het gevoegelijkst liet terugbrengen tot een antwoord op deze vier vragen:

1°. Hebben allen, die thans lidmaten der Nederlandsche Hervormde Kerk zijn, recht op het lidmaatschap?

2°. Zoo ja, is het dan wenschelijk, dezen toestand te bestendigen, door aan de verschillende richtingen ruimte en gelegenheid tot ontwikkeling te geven?

3°. Wordt ook dit bevestigend beantwoord, is het dan raadzaam, het thans te doen?

4°. Mocht deze raadzaamheid worden toegestemd, is dan de voorgestelde wijze de meest aanbevelingswaardigste, of weet men iets beters?

Over deze vier vragen aangaande *recht, rechtsbestendiging, tijdigheid* en *wijze van uitvoering* hebben de verdere samensprekingen geloopen, en wat wij U gaan mededeelen, is het resultaat daarvan.

1. Dat er in onze Nederlandsche Hervormde Kerk allerlei richtingen zijn, behoeft waarlijk niet te worden herhaald, en het is even onnoodig, de hoofdrichtingen te noemen,

als het onmogelijk zou zijn, al de verscheidenheden aan te duiden, die zich in elke daarvan vertoonen. De vraag is echter, hebben de thans aanwezige lidmaten der Kerk, tot welke kleur of kleurschakeering ook behoorende, recht op het lidmaatschap? Uwe Commissie meent deze vraag toestemmend te moeten beantwoorden. . Zij is van oordeel, dat allen, die eenmaal op reglementaire wijze in een genootschap zijn opgenomen, het lidmaatschap wettig bezitten. Men kan van sommigen betreuren, dat zij tot het genootschap behooren; men kan klagen, dat de reglementen niet goed zijn; men kan bejammeren, dat zij niet worden gehandhaafd of verkeerd worden toegepast, maar dit komt dan voor rekening van het genootschap, niet van de leden. Aan deze laatsten is eenmaal door de toekenning van het lidmaatschap een recht geschonken, dat men hun niet eigenmachtig kan ontnemen. Zóó nu is het met de leden en lidmaten der Nederlandsche Hervormde Kerk. Door geboorte of aanneming zijn zij er in gekomen. Hunne namen staan in de doop- en lidmatenboeken geschreven. Te recht of ten onrechte doet hier niets ter zake. Wat de één te recht noemt, zou de ander ten onrechte kunnen heeten. Maar al ware het ten onrechte, zij zijn er wettig in, en moeten dus in de rechten en voorrechten, aan het lidmaatschap verbonden, gelijkelijk deelen. Geene vreemdelingen of bijwoners zijn zij, maar zonen van hetzelfde huis, de één niet meer, maar ook niet minder dan de ander. Één der leden Uwer Commissie verschilt met de overige in de qualificatie van het bedoelde recht. Hij geeft toe, dat het historisch zou mogen heeten, maar ontkent ten stelligste, dat het een wezenlijk recht is. De vier andere leden daarentegen maken dit onderscheid niet. Zij wijzen er op, dat meer dan vijftig jaar lang de de reglementen nooit streng zijn gehandhaafd; dat dit met medeweten van alle Besturen is geschied; dat deze nooit iemand hebben bemoeilijkt om zekere afwijkingen daarvan, zoodat de historische „usus" als een feitelijk „jus" kan gelden. Intusschen, met uitzondering van de genoemde qualificatie, spreekt de Commissie als haar eenparig gevoelen uit, dat de tegenwoordige lidmaten der Nederlandsche Hervormde Kerk, van welke richting ook, als lidmaten moeten worden erkend.

2. Maar, zoo vraagt zij zich verder af, is het wenschelijk, dat deze toestand worde bestendigd, door aan de

verschillende richtingen ruimte en gelegenheid tot ontwikkeling te geven?.... Reeds gevoelt Gij, dat het medelid, van wien zoo even sprake was, deze vraag geheel ontkennend beantwoordt. Volgens hem moet de bestaande toestand worden aanvaard, omdat deze nu eenmaal zoo is, maar het is hem om der conscientie wil niet geoorloofd, tot voortzetting daarvan mede te werken. Eene Kerk zonder confessie is naar zijne overtuiging onbestaanbaar; zij heft zichzelve op; en nauwelijks handhaaft zij hare leer, gelijk volgens art. 11 van ons Algemeen Reglement o. a. steeds het hoofddoel moet zijn van allen, die in onderscheiden betrekkingen met het kerkelijk bestuur belast zijn, of zij moet, ondanks alle overige consideratiën, den toegang weigeren aan hen, die in deze leer niet deelen. Daarom kan zij, op gevaar van zichzelve te vernietigen, geen ruimte aan allerlei zienswijzen en richtingen geven, en geene historische rechten bestendigen, die geen wezenlijk recht hebben van bestaan. Ook nog een ander lid vereenigt zich tot op zekere hoogte met dit gevoelen. Volgens hem kan men in afwijking van het Evangelie zóó ver gaan, dat men in de Christelijke Kerk niet meer behoort, en eene ruimte, die aan de zoodanigen, of zelfs aan ongodsdienstige en anti-godsdienstige menschen plaats zou geven, is hem *te* ruim. Nauwelijks zal behoeven gezegd te worden, dat ook de drie overige leden verre zijn van alles, wat tot zulk een uiterste zou kunnen leiden, maar zij gelooven niet, dat het geven van ruimte dit treurig gevolg hebben zou. Zij ook vragen niet om ruimte voor allen, maar voor diegenen, die zich wenschen aan te sluiten aan de Christelijke Kerk in het algemeen en aan de Nederlandsche Hervormde in het bijzonder. Wie dit wenschen, toonen volgens hen daardoor, dat zij zich nog niet hebben afgewend van den godsdienst, dat zij nog waarde hechten aan den Christennaam, dat zij nog Protestanten, nog Hervormden willen zijn. De Nederlandsche Hervormde Kerk moet dezulken niet afstooten, maar hun de gelegenheid geven, zich bij haar aan te sluiten en in haar midden tot bevrediging van hunne godsdienstige behoeften te komen. Ongodsdienstigheid en onzedelijkheid nemen toe, als de moeder hare kinderen buitenshuis laat zwerven, maar niet, wanneer de deur voor hen openstaat en ook zij kunnen blijven wonen onder het gemeenschappelijk dak. Tegenover het mogelijke geval, dat sommige ongodsdienstigen en

anti-religieusen binnenkomen, staat de veel grooter waarschijnlijkheid — men mag wel zeggen de zekerheid — dat ontelbare waarlijk godsdienstigen en innig religieusen niet zullen begeeren opgenomen te worden in eene Kerk, die hun om zekere verschilpunten van leerstelligen aan de gelegenheid ontneemt, zich te ontwikkelen in al de breedte en diepte van hun geestelijk leven. En, indien men, vergetende hoeveel waarde de Kerk op het bezit van zulke leden moet stellen, beweren mocht, dat dergelijke uitgelezen gemoederen zich uit liefde voor de zaak wel andere gelegenheden zullen scheppen, om aan hunne hoogere behoeften te voldoen, dan zijn daarmede toch niet gered die duizenden anderen, die, om welke reden dan ook, niet genoeg voor den godsdienst gevoelen, om er veel voor te doen, maar die zeker voor hem verloren zullen gaan, indien de Kerk hen niet in staat stelt, in gemeenschap met de meer godsdienstiggezinden te blijven. Daarenboven, er is nog eene aanneming; er is nog een onderzoek naar kennis en gezindheid. En wat meer zegt, het wijze woord van Jezus „Laat beiden te zamen opwassen" is ook hier van toepassing, en dat andere „Wie niet tegen ons is, is voor ons" blijft van volle kracht. Veel meer dan van de angstvalligste voorschriften en de strengste handhaving daarvan laat zich van den Geest der waarheid verwachten. Tijdelijke afdwalingen drijven de menschheid vanzelve terug naar den rechten weg. Iedere kwaal van den geest brengt haar eigen geneesmiddel mede. Door wrijving van gedachten komt de waarheid het best aan den dag. Partijen hebben altijd het meest aan elkander te danken. Alleen waar slechts eene officieele waarheid erkend wordt, volgt insluimering en dood.

3. Ziedaar de reden, waarom de meerderheid in Uwe Commissie van oordeel is, dat het geven van ruimte aan de verschillende richtingen, d. i. het openlijk aanvaarden van een toestand, die reeds zeer vele jaren oogluikend is aangezien, en het reglementeeren van rechten, die sinds lang stilzwijgend zijn erkend, niet slechts wenschelijk maar veeleer noodzakelijk is geworden. Doch het zou kunnen zijn, dat de omstandigheden de zaak op dit oogenblik onraadzaam maakten, zoodat zij tot geschikter tijd zou moeten blijven wachten. Dit is de reden waarom Uwe Commissie zich in de derde plaats de vraag heeft gesteld: „Moet er *thans* iets worden gedaan?"

Geene vraag heeft haar zoolang bezig gehouden als deze. Zij gevoelde, welke zware verantwoordelijkheid zij op zich zou laden, zoowel door een „ja" als door een neen". Daarom heeft zij met al den ernst, die in haar was, getracht, den ganschen kerkelijken toestand te overzien, de verschillende stemmen, die zich verheven hebben, te hooren, de teekenen der tijden na te gaan, of het haar gegeven mocht worden, U te dienen met een wijs en onberouwelijk advies.

Tegenover de ontkenning van de noodzakelijkheid door twee harer leden, en de sterke overhelling tot noodigverklaring van een derde, staat de besliste overtuiging van de twee overigen, dat de Synode thans doortasten moet. Tegenover de vrees hunner medeleden voor nog al grooter verwarring plaatsen zij hunne meening, dat er zóó alleen eindelijk orde kan komen. Tegenover de vraag, of het niet raadzaam zou zijn, nog langer toe te geven, stellen zij de andere, of het toegeven tot iets anders heeft geleid dan tot steeds grooter aanmatiging en gedurig aangroeiende eischen. En de opmerking, dat er verzet is gedreigd, beantwoorden zij met de herinnering, dat het thans evenzeer wordt gepleegd. Onmogelijk zou het zijn, al het voor en tegen van deze zoo uiterst kritieke vraag op te sommen. Al de leden der Commissie gevoelen, dat met den bestaanden toestand niemand kan zijn ingenomen; en zelfs zij, die er mede tevreden kunnen zijn, wat hen zelven en hunne plaatselijhjke behoeften betreft, ontveinzen niet, dat hij voor anderen knellend en op den duur ondhoudbaar moet heeten. De minderheden van verschillende richtingen worden door de meerderheden overheerscht en niet zelden onrechtvaardig gedrukt. Inmiddels gaan de tijden voort. De hartstochten nemen toe. De vroomheid verkwijnt. De liefde verkoelt. De Kerk wordt verlaten door velen, die haar tot sieraad en steun, tot nut en zegen konden wezen. Mannen van opvoeding en beschaving, van kennis en wijsheid, van ernst en braafheid, van godsvrucht en geloof, blijven buiten de gelegenheid, om hunne levens te wijden aan de belangen van haar, die zij als kinderen en jongelingen hebben liefgehad, en voor wie zij nóg willen leven. Het jeugdig geslacht, dat meer dan ooit een tegenwicht noodig heeft bij de overwegend verstandelijke en stoffelijke richting van onzen tijd, onttrekt zich aan den invloed van het kerkelijk leven. Het aan-

tal wel opgevoede en goed voorbereide jongelingen uit den degelijken burgerstand, die zich voor den Evangeliedienst wenschen te bekwamen, wordt jaar aan jaar kleiner. Al deze verschijnselen en nog veel meerdere zijn nu eenmaal niet te ontkennen en worden ook door al de leden Uwer Commissie met diep leedwezen erkend. Alleen verschillen zij, gelijk gezegd is, in de gevolgtrekking uit deze treurige feiten. Daarom kan hun advies ten dezen opzichte niet eenparig zijn. Tegenover den bepaalden raad van twee hunner, dat de Synode geen jaar langer wachte maar op gevaar af van tegenstand eindelijk ruimte geve, staat de even bepaalde overtuiging van één lid, dat zij haar nòch nu, nòch ooit verleenen mag, terwijl de twee overige leden in meerdere of mindere mate in twijfel staan, of het thans wel de geschikte tijd is, om tot zulke beslissende maatregelen te komen.

4. Veel eenpariger is Uwe Commissie in haar antwoord op de vierde of laatste vraag, die zij zich gesteld heeft: „Is, indien men besluit meer ruimte te geven, de in het Reglement op de uitoefening van de rechten der minderheden voorgestelde wijze de meest aanbevelenswaardige, of weet men iets beters?"

Tot toelichting van het tweede lid der vraag moeten wij eene schrede terug. Uit de straks voorgelezen rapporten is U gebleken, dat er uit de Classicale Vergaderingen van Heerenveen, Winschoten, 's Hertogenbosch Breda, alsmede uit de Waalsche Reunie stemmen zijn opgegaan, die méér wenschen, dan in het voorgestelde Reglement wordt aangeboden; voorts, dat er uit Helmond en Moordrecht adressen zijn ingekomen, inhoudende den wensch, „dat Uwe Vergadering dit jaar nog eene schrede verder ga," en het advies, om „aan de onderscheidene gemeenten autonomie te verleenen, wat de leer betreft, en daarbij aan de minderheden vrijheid tot zelfstandige organisatie". Wij voegen er bij, dat ons officieus mededeeling is gedaan van een plan van één Uwer medeleden, strekkende tot regeling van de zooeven genoemde autonomie met facultatieve gemeente-splitsing, en dat door één onzer Commissieleden ter tafel is gebracht een volledig Concept-Reglement voor de splitsing der gemeenten in parochiën. Doch geen van deze plannen vond bijval, en het „Reglement op de uitoefening van de rechten der minderheden" werd niet slechts aanbevelenswaar-

dig, maar ook het meest aanbevelingswaardige geacht, altijd indien de Synode van oordeel mogt zijn, dat aan de minderheden ruimte en gelegenheid tot ontwikkeling gegeven moet worden, en dat het thans behoort te geschieden.

Uwe Commissie is echter geenzins blind voor de bezwaren, die van elders en in haar eigen midden tegen dit Reglement zijn ingebracht. Integendeel, zij heeft er zooveel mogelijk kennis van genomen en ze met ernst overwogen. Deze bezwaren zijn deels van principieelen, anderdeels van zóódanigen aard, dat zij door wijziging van sommige bepalingen kunnen worden weggenomen. De principieele hebben natuurlijk de meeste moeite veroorzaakt. Zoo ontstond reeds dadelijk de vraag: „Hebben minderheden wel rechten? Moet iedere minderheid zich niet eenvoudig aan de meerderheid onderwerpen?" Doch er werd geantwoord, dat het hier een Protestantsch kerkgenootschap geldt, dat, wijl het zich op godsdienstig gebied beweegt en de mogelijkheid van vooruitgang aanneemt, ook aan de minderheid het recht van vrije ontwikkeling moet schenken (verg. Synodale Handelingen 1878, blz. 223—225). — Eene meer gewichtige tegenwerping was, dat het voorgesteld Reglement de confessioneele conscientie geweld aandoet, wijl het kerkeraadsleden in de verplichting zou brengen, predikanten te beroepen in strijd met hun geweten. Doch hiertegen werd opgemerkt, dat het eene louter administratieve handeling geldt, te meer, wanneer het formulier van den beroepsbrief de noodige veranderingen zal hebben ondergaan. — Vooral werd onderzoek gedaan naar het al of niet ongrondwettige van den maatregel, bepaaldelijk met het oog op art. 11 en 23 van het Algemeen Reglement. Maar wat art. 11 betreft, was de meerderheid Uwer Commissie van oordeel, dat het, op de reeds ten vorigen jare ontwikkelde gronden (zie Synodale Handelingen 1878, blz. 382), geen bezwaar oplevert, en wat art. 23 aangaat, zij meent, dat dit evenmin in den weg staat, wanneer de daarin voorgestelde wijziging mocht worden aangenomen. — Voorts werd nagegaan, of door dit Reglement geen inbreuk wordt gemaakt op de rechten, bij het in 1867 uitgevaardigd Reglement op de benoeming van ouderlingen en diakenen en de beroeping van predikanten aan de gemeenten toegekend, zoodat het in geen geval vóór 1881 in werking zou kunnen treden. Doch reeds de opmerking, dat een

Reglement geen contract is, maar slechts bepaalt wat geschieden moet, zoolang door de wetgevende macht niet iets anders bepaald wordt, scheen voldoende om aan deze bedenking geen overwegend belang te doen toekennen. — De meening, dat in dit Reglement te veel vertrouwd wordt op de welwillendheid der kerkeraden, terwijl sommige hunner veeleer in verzet zullen komen, werd beantwoord met een beroep op het rechtsgevoel dier collegiën. — Tegenover den wensch, om de gemeenten met één predikant buiten de zaak te houden, wijl zij daar veel meer onrust zal stichten dan thans bestaat, werd de stelregel geplaatst, dat men bij het toekennen van rechten geen onderscheid mag maken, maar ze òf niet òf aan allen verleenen moet. — De opmerking, dat de minderheid in den kerkeraad steeds overstemd zal worden, zoodat het te vreezen staat, dat weldra niemand de benoeming zal aannemen, die hem tot een machtelooze maakt, lokte de tegenopmerking uit, dat dit in meer vergaderingen zoo is, maar dat reeds de tegenwoordigheid van zulke schijnbaar nuttelooze leden haar nut heeft en ook in andere opzichten niet vruchteloos blijft. — De beschuldiging van onbillijkheid, wijl de meerderheid de fondsen geniet, terwijl de minderheid voor zichzelve moet zorgen, werd bestreden met de herinnering, dat dit alleen het geval is, wanneer niet op andere wijze in de behoeften der minderheid wordt voorzien, maar vooral met de verklaring, dat het der minderheid niet te gemakkelijk moet worden gemaakt, opdat zij toone, er waarlijk iets voor over te hebben. — Zoo zouden wij kunnen voortgaan met de bespreking van nog andere principieele bezwaren, onder welke echter niet één was, dat niet scheen op eene of andere wijze te kunnen worden uit den weg geruimd.

Doch, gelijk gezegd is, er zijn ook bezwaren van anderen aard, d. i. zoodanige, die door wijziging van sommige artikelen en bijvoeging van eenige bepalingen kunnen worden opgeheven. Om daaraan te gemoet te komen, heeft Uwe Commissie het Reglement nog eens met zorg nagegaan, en het resultaat zal u thans worden medegedeeld in het laatste deel van ons rapport.

Voordragt van gewijzigd Reglement met betrekkelijke opmerkingen gelezen door den heer *Luti.*

Nadat door de meerderheid uwer Commissie besloten

was om het ten vorigen jare voorloopig aangenomen Reglement te handhaven, is door haar het Ontwerp zelf ter hand genomen. Naar aanleiding van de in de consideratiën geopperde bezwaren en bedenkingen en met het oog op de door sommige besturen en vergaderingen voorgestelde amendementen, hebben wij enkele bepalingen en uitdrukkingen veranderd.

Terwijl wij de eer hebben u een gewijzigd en, naar wij hopen, verbeterd concept van genoemd reglement aan te bieden, nemen wij de vrijheid u met een enkel woord rekenschap te geven, zoowel van de door ons aangenomene, als van de door ons afgewezene veranderingen. Wij moeten u echter vooraf nog doen opmerken, dat, zoo het concept, zooals het u thans wordt aangeboden, met algemeene stemmen in uwe Commissie is vastgesteld, deze unanimiteit slechts den *vorm* betreft; één lid uwer Commissie, dat zich tegen het in het reglement neergelegd denkbeeld verklaarde, kon natuurlijk ook niet den *inhoud* der u voorgestelde bepalingen goedkeuren.

REGLEMENT *op de uitoefening van de regten der minderheden in de gemeenten der Nederlandsche Hervormde Kerk, ter voldoening van hare godsdienstige behoeften.*

Art. 1. In elke gemeente wordt door den Kerkeraad op bij plaatselijk reglement of, bij gebreke van dien, op door hem te bepalen tijd en wijze, jaarlijks eene kiezerslijst opgemaakt en, na gedurende 14 dagen ter visie te zijn gelegd, vastgesteld.

Aan elk stemgeregtigd lid moet, na daartoe gedane aanvrage, tegen betaling der kosten, een afschrift of afdruk van deze lijst worden verstrekt.

Art. 2. Stemgeregtigde leden, die, ten gevolge van hunne opvatting van de Evangeliewaarheid, bij den predikant of de predikanten hunner gemeente geene voldoening vinden voor hunne godsdienstige behoeften, zijn bevoegd zich tot eene parochie te vereenigen.

Indien zij dienaangaande bij den Kerkeraad eene schriftelijke, door allen geteekende, verklaring overleggen, worden zij als *Parochie*, en één of meer door hen aan te wijzen leden als *vertegenwoordigers der parochie* erkend. Deze vertegenwoordigers vormen het *Bestuur* der parochie.

het bepaalde in het Synodaal Reglement op de benoeming van ouderlingen enz.

Eene parochie, die tot het doen eener beroeping geregtigd is, moet uiterlijk veertien dagen na het ontstaan der vacature en uiterlijk zes maanden na het ingaan van het jaar van gratie, bij den Kerkeraad de verklaring inleveren, dat zij van hare bevoegdheid wenscht gebruik te maken. Bij verzuim van het tijdig inleveren dezer verklaring verliest zij voor deze vacature haar regt van beroep.

Art. 7. De benoeming van ouderlingen en predikanten door eene parochie geschiedt door hare stemgeregtigde leden, indien hun getal minder dan honderd bedraagt. Bedraagt dit honderd of meer, dan geschiedt dit door een Kiescollege, waarvan het getal leden, op voordragt der vertegenwoordigers der parochie, door het Classicaal Bestuur wordt vastgesteld.

De verkiezing voor het Kiescollege, en de benoeming van ouderlingen en predikanten geschiedt onder de leiding van de vertegenwoordigers of van eene Commissie uit hun midden. De Kerkeraad heeft het regt een ouderling of predikant als lid aan die Commissie toe te voegen.

De onkosten dezer vergaderingen, even als die van alles wat door eene parochie tot uitoefening harer regten geschiedt, worden door hare stemgeregtigde leden gedragen, tenzij daarin op andere wijze wordt voorzien.

De vertegenwoordigers der parochie geven van den uitslag der gedane verkiezingen van ouderlingen of predikanten onmiddellijk kennis aan den Kerkeraad, die de benoeming of beroeping, op gebruikelijke of bij het Reglement op de vacaturen voorgeschrevene wijze, ter kennis brengt van de betrokken personen.

De benoeming van ouderlingen geschiedt tijdig genoeg om hen tegelijk met de andere nieuw benoemde kerkeraadsleden aan de gemeente te kunnen voorstellen.

De bevestiging van ouderlingen of predikanten eener parochie geschiedt, zoo mogelijk, in eene godsdienstoefening geleid door een daartoe door de parochie uitgenoodigden predikant.

Art. 8. De door eene parochie gekozen ouderlingen bezitten dezelfde regten als de overige ouderlingen. Zij zijn echter meer bepaald geroepen om bij den predikant of predikanten hunner parochie en bij de reglementen aan de ouderlingeu opgelegde werkzaamheden te verrigten.

Elk door eene parochie benoemd predikant wordt op de Classicale Vergadering vergezeld door een door dezelfde parochie gekozen ouderling.

Art. 9. Eene parochie, die geen predikant maar minstens één ouderling bezit, is bevoegd, in overleg met den Kerkeraad, in daartoe aangewezen of daarvoor in te stellen beurten, predikanten harer keuze te doen optreden. Wanneer tegen zulke schikking bij den Kerkeraad overwegende bezwaren bestaan, kan de parochie, indien haar de kerk niet wordt afgestaan, in daartoe geschikte lokalen, godsdienstoefeningen organiseeren onder toezigt van hare vertegenwoordigers.

Van de in deze godsdienstoefeningen verrigte doopsbedieningen en bevestigingen van lidmaten, wordt door de vertegenwoordigers schriftelijke mededeeling gedaan aan den Kerkeraad, die deze opneemt in de doop- en lidmatenboeken der gemeente.

De voor de armen gecollecteerde gelden worden in de diakoniekas gestort.

Art. 10. Bij de benoeming van ouderlingen wordt de aan eene parochie verleende magtiging gerekend te zijn ingetrokken, als deze bij de jaarlijksche aftreding niet meer het bij art. 4 bepaalde getal stemgeregtigden telt.

Zoolang echter eene parochie bestaat, zal voor elk harer predikanten minstens één ouderling in den Kerkeraad zitting hebben.

Art. 11. Eene parochie kan van hare in art. 4—6 erkende bevoegdheid gebruik maken, zoodra een of meer plaatsen van ouderling of predikant komen vaceren.

Art. 12. Van het in werking treden der bepalingen, in art. 2—7 vermeld, wordt door den Kerkeraad kennis gegeven aan het Classicaal Bestuur.

Art. 13 Alle in de Synodale Reglementen voorkomende bepalingen ten opzigte van de kiescollegiën, de ouderlingen en de predikanten zijn van toepassing op de parochiën, tenzij daarvan in een der vorige artikelen van dit reglement is afgeweken.

In geschillen tusschen den Kerkeraad en de vertegenwoordigers eener parochie beslist het Classicaal Bestuur, behoudens hooger beroep.

Titel. Door sommigen is opgemerkt dat door dit reglement aan de minderheden regten worden *toegekend.* Ware deze

opmerking juist dan zou de titel *onvolledig* en met het oog op de belangrijkheid van het verzwegene *afkeurenswaardig* zijn. De eerlijkheid zou gebieden alsdan te lezen; reglement op de toekenning van regten aan en de uitoefening daarvan door de minderheden enz. Het komt ons echter voor dat de gemaakte opmerking strookt op eene bewering die onjuist is. Men zegt namelijk dat zoo men eene beslissing moet nemen, de minderheid geen ander regt heeft dan zich aan de meerderheid te onderwerpen, tenzij men het omgekeerde wil bepalen, in welk geval de meerderheid in denzelfden toestand zou komen waarin de minderheid thans is. Deze bewering nu is in zooverre onjuist als zij bij dit reglement niet van toepassing is, en de zaak welke het hier geldt uit het oog verliest. Wel moet worden toegegeven, dat in een kerkgenootschap even als overal elders *besluiten* slechts bij meerderheid van stemmen kunnen worden genomen; en ook het *voorgesteld reglement* zal slechts langs dien weg tot *wet* kunnen worden verheven; maar men mag toch ook niet voorbijzien, dat dit reglement niet bepaalt op welke wijze men besluiten zal nemen, maar dat het handelt over de godsdienstige en zedelijke belangen van een aantal zijner leden, belangen die thans niet tot haar regt komen. Het is niet noodig U te herinneren, dat de Nederlandsche Hervormde Kerk een Christelijk Protestantsch Kerkgenootschap is, waarin naast de orde, de vrijheid van het individu moet worden geëerbiedigd. Een Protestantsche en derhalve ook de Nederlandsch Hervormde Christen moet op het gebied van het godsdienstig en zedelijk leven vrij zijn van elk gezag: hij buigt alleen voor het gezag van Gods woord zooals dit erkend wordt in zijn door Christus geest geheiligd geweten. Dit is zijn *onvervreemdbaar regt,* dat hem door geen meerderheid *kan* noch *mag* worden ontnomen. Dat regt wordt dan ook ingeroepen door elke der ververschillende rigtingen die in onze Kerk bestaan, zoodra zij van oordeel zijn dat door de besluiten der meerderheid daaraan wordt te kort gedaan. — De *uitoefening* van dat regt gaat uit den aard der zaak in een kerkgenootschap met bezwaren gepaard, maar het regt zelf mag daarom niet worden *ontkend* en in weerwil van de daaraan verbonden moeielijkheden moet de *uitoefening* van dat regt zoo ruim mogelijk worden toegelaten. Reeds ten vorigen jare werd het opgemerkt, dat waar aan de minderheden

de uitoefening van dit regt wordt onthouden, de vooruitgang, die telkens van eene minderheid uitgaat, onmogelijk wordt, en zoo doende de levensvoorwaarde van een Christelijk Protestantsch Kerkgenootschap niet langer aanwezig is. — Met het oog op dien onmiskenbaren eisch in een Protestantsch Kerkgenootschap werd het aanhangige reglement ontworpen. Het is zeker mogelijk dat het Concept-reglement aan dien eisch op zeer gebrekkige of verkeerde wijze of in het geheel niet voldoet, en daarom dient te worden afgewezen; maar onjuist meenen wij de bewering te mogen noemen, dat van *regten der minderheden* geen sprake mag zijn, dat zij door dit reglement eerst geschapen worden. Naar onze overtuiging *bestaan* die regten in der daad en is het reglement, zooals de titel het uitdrukt, eene poging om de *uitoefening dier regten* bij de wet te regelen. — Ten einde echter alle misverstand te verwijderen en goed te doen uitkomen dat het ons slechts te doen is om de onvervreemdbare regten van den Protestantschen en dan ook Nederlandsch Hervormden Christen, hebben wij aan den bestaanden titel nog de woorden toegevoegd: *ter voldoening van hunne godsdienstige behoeften.*

Art. 1 *al.* 1. Deze bepaling is noodig, omdat de kiezerslijst, die het juist getal stemgeregtigden aanwijst, in gemeenten waar het coöptatiestelsel bestaat slechts om de tien jaren wordt opgemaakt. De bepaling: *na gedurende* 14 *dagen ter visie te zijn gelegd*, door een Kerkbestuur voorgesteld, is, ofschoon niet volstrekt noodig, door ons opgenomen om verkeerde praktijken te voorkomen.

al. 2 De bepaling, dat er gelegenheid moet zijn om van de kiezerslijst *inzage* te nemen, is door ons weggelaten, omdat zij aanleiding zou kunnen geven, dat de Kerkeraad herhaaldelijk lastig wordt gevallen, terwijl de overblijvende bepaling voldoende is om het doel te bereiken, namelijk kennis te nemen van hen die stemgeregtigden zijn in eene gemeente.

Art. 2 *al.* 1. Er is in bedenking gegeven, de uitdrukking „*opvatting der Evangeliewaarheid*" te vervangen door de woorden: „*richting en zienswijze*". Uwe Commissie meende echter deze verandering, die anders door het spraakgebruik wordt aanbevolen, niet te moeten opnemen. Er is toch herhaaldelijk gewezen op de *misbruiken* waartoe dit reglement aanleiding kan geven; men heeft de opmer-

king gemaakt, dat het eene *ijdele poging* is om de meest uiteenloopende rigtingen aldus zaâm te vereenigen; er is zelfs beweerd dat met dit reglement het ongeloof zijn goed regt in onze Kerk zou kunnen handhaven. Naar ons oordeel is het dus noodig om zooveel mogelijk te doen *uitkomen* wat *de bedoeling* is van dit reglement. Dit nu geschiedt beter en duidelijker door de niet geusiteerde uitdrukking *opvatting der Evangeliewaarheid*, dan door de meer gebruikelijke *richting en zienswijze*. De keuze dier niet gewone woorden duidt aan, dat zij met opzet geschied is, en dat men dan teregt zich aan de *uitdrukking* mag houden om de bedoeling van den wetgever te begrijpen. Doet men dit dan is het duidelijk dat de verschillende stemgeregtigden een *gemeenschappelijk goed* hebben, namelijk *Evangeliewaarheid*; door haar zijn zij op het innigst verbonden in hun streven en werken. Te midden van het materialistisch jagen naar zingenot, dat zoo menig lid onzer tegenwoordige maatschappij het hoogere geestelijke leven ligtzinnig doet miskennen en voorbijzien, blijft door het bezit der Evangeliewaarheid *hun* gemeenschappelijk streven gerigt op dat hoogere geestelijke leven. Maar zij, die aldus door de Evangeliewaarheid op het innigste in hun streven en werken zijn verbonden, zij kunnen toch weder in een ander opzigt ten sterkste van elkander verschillen en wel in hare *opvatting*. Verschillende zaken, opvoeding en omgeving, natuurlijke aanleg en wetenschappelijke ontwikkeling, doen haren invloed gelden, en maken dat de opvatting der Evangeliewaarheid bij den een anders is, dan bij den anderen. Dit verschil van opvatting kan van dien aard zijn, dat, terwijl allen één zijn in hun streven en werken, zij toch van de Evangeliewaarheid, aan allen dierbaar, niet kunnen spreken, vooral niet dieper kunnen indringen in eene meer juiste opvatting, zonder vaak met elkanders denkwijze in botsing te komen. Bij zeer wetenschappelijk ontwikkelde personen is dat verschil niet bedenkelijk; bij de leden eener gemeente, waar de meerderheid geene wetenschappelijke vorming heeft verkregen, geeft dat verschil in opvatting aanleiding tot misverstand en tot scheeve verhoudingen. Moet nu in een Christelijk Protestantsch Kerkgenootschap, waar geen onfeilbare uitlegger der waarheid bestaat, elk Christen vrij zijn in zijne opvatting der Evangeliewaarheid, het moet dan ook het streven der

Nederlandsche Hervormde Kerk zijn, hare leden zooveel mogelijk in staat te stellen dat regt uit te oefenen. Nu is er wel beweerd, dat de uitdrukking „verschil van opvatting" zoo onbepaald is, dat ook aan tegenstanders van het Christendom op dien grond regten zouden moeten worden toegekend in onze Nederlandsche Hervormde Kerk; men heeft herinnerd dat b.v. ten tijde van Paulus bij Joden en Heidenen zoodanige opvatting der Evangeliewaarheid bestond, dat het kruis hun eene *ergernis* of *dwaasheid* was, maar men vergat dat het reglement spreekt van stemgeregtigde leden der Nederlandsche Hervormde Kerk, d. i. van de zoodanigen, die *om den wille der Evangeliewaarheid* tot de Kerk zijn toegetreden, en dat dus van eene verwerping der Evangeliewaarheid geen sprake kan zijn. En meenen nu sommigen, dat, waar men verschil van opvatting toelaat, allerbedenkelijkste dwalingen in onze Kerk kunnen bestaan, dan geven wij dit wel toe, maar vragen tevens, of het nog niet gevaarlijker is de grenzen te willen afbakenen waarbinnen een lid van een Christelijk Protestantsch Kerkgenootschap zich heeft te bewegen; of men niet door het afsnijden van afwijkende opvattingen gevaar loopt den vooruitgang te belemmeren, ja dien onmogelijk maakt; dan wijzen wij er tevens vooral op, dat naar luid van het aanhangige reglement het verschil loopt niet over de *Evangeliewaarheid* zelve, maar over de *opvatting der Evangeliewaarheid*. Het is om die reden, als een ondubbelzinnige getuigenis aangaande de bedoeling van het reglement, dat wij de ten vorigen jare gekozen uitdrukking meenen te moeten handhaven.

Nog een *ander amendement* is in Uwe Commissie besproken. In de ingekomen consideratiën wordt voorgesteld de woorden *verschillen* „*van den predikant of de predikanten hunner gemeente*" te vervangen door de uitdrukking: „verschillen *van de meerderheid in hunne gemeente*". Wij zijn van oordeel dat dit amendement niet moet worden opgenomen. Daartegen, en hierop meenen wij vooral den nadruk te moeten leggen, verzet zich de oeconomie van dit reglement. De bedoeling is toch niet om de uitoefening van alle regten der minderheden mogelijk te maken, maar alleen die welke de voldoening van hare godsdienstige behoeften betreffen. Het geldt dus hier zoowel de openbare godsdienstoefening als het godsdienstonderwijs aan de kinderen te geven, en de zaak waarom

alles zich beweegt is dus het verschil in opvatting der Evangeliewaarheid tusschen stemgeregtigde leden eener gemeente en den predikant of de predikanten dier gemeente.

Ten einde echter de bedoeling van den wetgever duidelijker te maken, hebben wij ons veroorloofd de woorden in de eerste alinea eenigzins om te zetten, en stellen u voor te lezen: „*die, tengevolge van hunne opvatting van de Evangeliewaarheid, bij den predikant of de predikanten hunner gemeente geene voldoening vinden van hunne godsdienstige behoeften.*

Eindelijk hebben wij in deze alinea het woord *minderheid* vervangen door de uitdrukking *parochie*. Van verschillende zijden toch is er op gewezen, hoe de benaming *minderheid* aan een deel der gemeenten gegeven, voor al ook als er sprake is van *verschillende minderheden*, zoodat er soms zelf niet langer eene meerderheid bestaat, *oneigenaardig* is, en in dit reglement wel eenig schade doet aan de duidelijkheid der afzonderlijke bepalingen. Er is dan ook voorgesteld de benaming „minderheid" te vervangen door de uitdrukking: „*afzonderlijk gemeentedeel*". Uwe Commissie heeft in deze kwestie van redactie de voorkeur gegeven aan het woord *parochie*. Duidt dit woord eigenlijk de vereeniging van dezulken aan, die als in de buurt van een kerkgebouw woonachtig, daar henen gaan ter voldoening van hunne geestelijke behoeften, wij meenden dat het niet ongepast was het te gebruiken voor hen, die zich ter wille van datzelfde doel: de voldoening hunner geestelijke behoeften, als een afzonderlijk deel eener gemeente vereenigen. Het eenigzins vreemde woord *parochie* is door ons gebruikt, omdat de Hollandsche uitdrukkingen *kerspel* en *kerspelvorming*, door het gebruik in de laatste jaren daarvan gemaakt, eene bepaalde beteekenis hebben verkregen en haar gebruik dus aanleiding zou kunnen geven tot misverstand.

Art. 2 al. 2. Een tweetal amendementen kwamen hier ter sprake. — Het *eene*, aan den slotzin te lezen: *Deze vertegenwoordigers vormen het Bestuur der minderheid* (*parochie*), met weglating der woorden: „*voor zoover noodig*", is door Uwe Commissie overgenomen. De woorden zijn overbodig en kunnen ligt aanleiding tot misverstand geven. De vertegenwoordigers vormen toch inderdaad het Bestuur der parochie, en de bepalingen van dit reglement wijzen aan waar en wanneer dit Bestuur als zoodanig werkzaam is.

Het ander amendement was om den slotzin aldus te wijzigen: *Deze vertegenwoordigers vormen den Kerkeraad der minderheid* (parochie). Dit amendement echter kon thans, nu wij tot de herziening van het voorloopig aangenomen reglement hadden besloten, niet in aanmerking komen. Schijnbaar eenvoudig is het toch diep ingrijpend. Zoodra toch twee of meer Kerkeraden naast elkander werkzaam zijn, wordt aan de verschillende gemeente-afdeelingen of parochiën eene zelfstandigheid toegekend, die met de oeconomie van dit reglement niet overeenkomt.

al. 3. De derde alinea, die handelt over de wijze waarop men tot eene parochie kan toetreden of haar kan verlaten, heeft weder kleine wijzigingen ondergaan, die echter slechts van ondergeschikten aard zijn. — Het ligt in den aard der zaak, dat niet alleen stemgeregtigde leden, maar ook andere lidmaten tot eene parochie kunnen toetreden, of na toetreding haar kunnen verlaten. Het is evenwel in het belang der *orde*, dat dit officieel geschiede en zoowel de Kerkeraad als de vertegenwoordigers van een en ander kennis dragen. De oorspronkelijke bepaling, die slechts op de stemgeregtigde leden betrekking had, is daarom tot alle *lidmaten* uitgebreid. — Door deze uitbreiding werd het echter ook noodzakelijk om, na de vestiging eener parochie, aan de lidmaten die zulks verlangen gelegenheid te geven, officieel tot haar toe treden. Vandaar aan het begin der alinea de woorden: *Nadat eene parochie is erkend* en verder telken jare nadat enz.

Art. 2. *al.* 4. De vierde alinea, die handelt over de wijze waarop eene parochie wordt ontbonden, heeft tot verschillende in ons oog gegronde aanmerkingen aanleiding gegeven. Men heeft doen opmerken, dat de bewoordingen niet juist zijn gekozen; men heeft vooral gewezen op het gevaarlijke der bepaling, dat de leden eener ontbonden parochie terstond weder in de regten der stemgeregtigde leden zullen treden. Het gevaar, zoo meent men, ligt voor de hand, dat door het telkens op nieuw oprigten en ontbinden van parochiën aan sommigen de gelegenheid verschaft wordt om door bestendige parochievorming de eigenlijke meerderheid geheel magteloos te maken en aan eene kleine minderheid een overwegenden invloed te geven op den gang van zaken. — Wat dit laatste punt betreft acht de meerderheid uwer Commissie het bezwaar ongegrond. Waar de meerderheid werkelijk meerderheid en niet

eene toevallige combinatie van minderheden is, kan geen partijvorming, hoe behendig ook uitgedacht, der meerderheid schade doen. Daarenboven al mogen enkelen door partij-ijver verblind tot verkeerde handelingen hunne toevlucht nemen, wij meenen toch ook van de meerderheid der parochieleden betere dingen te mogen verwachten. Beroepen de voorstanders van het behoud van het status-quo zich op het betere deel der gemeenten, dat tot steeds meerdere verdraagzaamheid en onderlinge liefde, niet zonder hoop op welslagen, dient te worden aangespoord, ook uwe Commissie is van oordeel, dat men niet te zeer moet bevreesd zijn voor misbruiken; het geldt toch hier stemgeregtigde leden eener Nederlandsche Hervormde gemeente, die de Evangeliewaarheid, zij het dan ook in de hun eigenaardige opvatting, genoeg liefhebben om zich om harentwil opofferingen te getroosten. — Toch al wenscht uwe Commissie het gevaar van misbruiken niet zoo hoog aan te slaan, dat zij daarom met sommigen zou willen afzien van eene poging tot verbetering van den tegenwoordigen toestand, toch is de meerderheid uwer Commissie gedachtig aan wat zij thans reeds ziet en hoort van misbruiken in de Kerk, niet blind voor de gevaren die aan het voorstel van parochievorming zijn verbonden; en wij hebben er ons op toegelegd om door enkele bepalingen, in het reglement opgenomen, daartegen te waken.

Wat de *ontbinding eener parochie* betreft is het ons voorgekomen, dat, wanneer $\frac{3}{4}$ der stemgeregtigde leden hare ontbinding wenschelijk acht, men ook billijkerwijze mag veronderstellen, dat inderdaad haar reden van bestaan heeft opgehouden, en men niet te doen heeft met eene verkeerde handeling die door partijformering, op niet eervolle wijze, tracht te overwinnen. Wordt alsdan de parochie ontbonden, dan moeten hare leden, die nu in de parochie niet langer hun regt als stemgeregtigde leden kunnen uitoefenen, dit in de gemeente zelve kunnen doen. — Wordt echter de parochie niet ontbonden, dan moeten de stemgeregtigde leden wel de vrijheid hebben haar te verlaten, maar om te voorkomen dat met het oog b. v. op eene eventueel uit te brengen beroeping, door sommigen misbruik mogt worden gemaakt van dit regt, moet de uitoefening van hun regt als stemgeregtigd lid der gemeente hun niet te gemakkelijk worden gemaakt. Dit is de zin en de bedoeling van de gewijzigde 4de alinea,

die geene nieuwe bepalingen bevat, maar tegen misbruiken zooveel mogelijk tracht te waken.

Art. 3. Uit een formeel oogpunt beschouwd is dit artikel geheel nieuw, daar de hier voorkomende bepalingen in het voorloopig aangenomen reglement niet uitdrukkelijk vermeld zijn. Toch zijn de zaken zelve die hier behandeld worden niet nieuw, daar zij allen stilzwijgend ondersteld worden in het vorige concept. Dat zij thans hier worden genoemd is om te gemoet te komen aan de bedenkingen door sommigen gemaakt, dat het reglement somtijds in de volgende artikelen bepalingen veronderstelt, die in de voorafgaande niet voorkomen.

al. 1. Zoo wordt b. v. in art. 4 van het voorloopig aangenomen reglement gesproken van meer dan ééne minderheid, terwijl in de voorafgaande artikelen dienaangaande niets is bepaald. Uwe Commissie moet de regtmatigheid dezer opmerking toegeven, en zij heeft daarin voorzien door de bepaling in al. 1 van het nieuw art. 3, waarin over de vorming van meerdere parochiën wordt gesproken.

al. 2. Ook is de gedachte uitgesproken, dat door het vormen van minderheden (parochiën) het geval zich kon voordoen, dat geene eigenlijke gezegde meerderheid aanwezig was, en men heeft gevraagd, of het overblijvende deel stemgeregtigden dan toch als meerderheid zou mogen handelen, ofschoon het welligt de kleinste minderheid van stemgeregtigden telde. Dit kan natuurlijk niet de bedoeling van den wetgever geweest zijn, die de keuze van ouderlingen en predikanten der verschillende minderheden of parochiën heeft geregeld naar het getal stemgeregtigden. Om echter de bedoeling van den wetgever duidelijk te doen uitkomen hebben wij de tweede alinea ontworpen, die geheel overeenstemt met de bepalingen in het voorloopig aangenomen reglement opgenomen. Wij hebben de zaak zoo eenvoudig en duidelijk mogelijk trachten uit te drukken door de bepaling, dat de overblijvende minderheid, naar gelang van meer of mindere onderlinge overeenstemming, een of meer parochiën vormt. — Daar in dit geval geene meerderheid meer aanwezig is, en dus door de parochiën wel overeenkomstig dit reglement in de benoeming van ouderlingen, maar niet in die van diakenen voorzien wordt, hebben wij, in overeenstemming met het leidend beginsel van het voorloopig reglement, de benoeming van diakenen aan de gezamenlijke

stemgeregtigde lidmaten opgedragen. Die benoeming van diakenen moet voorts plaats hebben op den voet zooals thans bij elke gemeente gebruikelijk is, hetzij door de kiesgeregtigden hetzij door coöptatie. Ofschoon toch de meerderheid uwer Commissie van oordeel is, dat het Synodaal reglement op de benoeming van ouderlingen enz. geen contract is, dat eerst na verloop van den vastgestelden termijn kan worden veranderd, maar eene organieke wet, wier bepalingen door de wetgevende magt ten allen tijde langs kerkelijken weg kunnen gewijzigd worden, zijn wij echter van meening, dat als de noodzakelijkheid zulks niet gebiedt, bestaande wetten zoo weinig mogelijk dienen te worden veranderd.

al. 3. Terwijl eindelijk door sommigen de bedenking is gemaakt, dat de minderheid (parochie) door de instelling van vertegenwoordigers een voorregt bezat, dat der meerderheid niet was toegekend, daar de kerkeraad als zoodanig niet kan optreden ter behartiging van de belangen van een deel der gemeente, zij het ook het aanzienlijkste, hebben wij door de derde alinea van dit nieuw artikel de bedoeling van den wetgever duidelijk trachten uit te drukken.

Art. 4 *al.* 1 *en* 2. Door een Kerkbestuur is de opmerking gemaakt, dat de bepaling in het eerste gedeelte van al. 1 opgenomen, tot misbruik kan aanleiding geven, daar de Kerkeraad zelf het getal zijner leden mag bepalen. Door in gemeenten van twee ouderlingen het getal op drie te brengen, zou men de invoering van het aanhangig reglement onmogelijk kunnen maken. Het stelt dus voor den aanhef van alinea 1 aldus te wijzigen: *Indien in eene gemeente met één predikant*, twee vijfde der stemgeregtigde enz, — In verband hiermede moet dan ook de aanvang van de tweede alinea aldus luiden: *In gemeenten met meer predikanten wordt de parochie* gerekend enz. Uwe Commissie heeft om de aangevoerde reden dit amendement opgenomen in haar concept.

Wij hebben dit niet gedaan, met enkele andere amendementen, die eveneens op alinea 1 van dit artikel waren voorgesteld.

Het voorstel om *twee vijfde* te vervangen door *een derde* kwam ons niet aannemelijk voor, omdat dit laatste cijfer nog verder afwijkt van de *helft* der leden, dat eigenlijk het juiste cijfer zou moeten zijn, indien men volgens

het strikte regt wilde handelen. Wij meenden dat de billijkheid vordert dat er eenige speling worde toegelaten, maar meenen dan ook niet verder te mogen gaan dan eene verhouding van twee tot drie vijfde.

Een ander voorstel, waarbij gevraagd werd de bepaling op te nemen, dat de ouderling door eene parochie te benoemen aan den Kerkeraad als *buitengewoon ouderling* zou worden toegevoegd, kwam ons eveneens niet aannemelijk voor. De verhouding van dien buitengewonen ouderling tot de gewone ouderlingen scheen ons vreemd; wij zagen hier nadeelen die door geen voordeel worden opgewogen.

Nog werd door sommige besturen en vergaderingen bedenking gemaakt tegen de invoering van dit reglement in gemeenten met *één predikant*, en daarom door enkelen voorgesteld, de bepalingen die betrekking hebben op gemeenten met één predikant uit het reglement weg te nemen, terwijl anderen in zulke gemeenten slechts filiaal-parochiën wenschten zien tot stand te komen, die zich met naburige gelijkgezinde parochiën in betrekking zouden kunnen stellen. — Uwe Commissie is niet blind voor de bezwaren verbonden aan parochievorming in gemeenten met één predikant. Zij gevoelt dat hier méér dan in grootere gemeenten in de parochievorming voor den predikant iets onaangenaams is gelegen, en dat de betrekking van een door eene parochie gekozen ouderling ook niet in alle opzigten eene aangename is. Toch hebben wij er niet toe kunnen besluiten om een der twee voorgestelde maatregelen tot de onze te maken. De vorming van eene of meerdere filiaal-parochiën wordt door dezelfde bezwaren gedrukt als die eener parochievorming volgens het u thans voorgestelde reglement. De filiaal-parochie zou wel is waar geen ouderling hebben. Maar, indien ook al toegestemd moet worden dat zulke betrekking wel eens minder aangenaam kan zijn, zij behoeft dit niet altijd noodzakelijkerwijze te wezen. Veel hangt hier af van de persoonlijkheid van den parochie-ouderling (sit venia verbo); en even als in zoo menig ander collegie van staat of gemeente de vertegenwoordiger der oppositie door zijn persoonlijk werken ontzag kan inboezemen en hoogst nuttig werkzaam kan zijn, evenzoo kan dit het geval wezen met den ouderling door de parochie benoemd. En wat nu betreft de invoering van dit reglement in gemeen-

ten van twee of meer predikanten, met uitzondering van die met één predikant, het kwam ons voor dat deze uitsluiting, die van toepassing zou zijn op het grootste deel onzer vaderlandsche gemeenten, het beginsel in ons reglement gehuldigd niet tot zijn recht zou doen komen. Niet alleen dat het niet aangaat om slechts voor enkele gemeenten eene wet te maken, maar de minderheden in gemeenten met één predikant hebben dezelfde regten als die in de overige meer uitgebreide gemeenten; en indien de mogelijkheid bestaat haar de gelegenheid te verzekeren tot de uitoefening van die regten, dan moet dit ook geschieden. Wordt de verhouding van den predikant tot zijne gemeente daardoor in het eerst wat minder aangenaam, men vergete toch ook niet dat die toestand op tal van plaatsen reeds zoo is; dat de invoering van dit reglement dien toestand niet in het leven roept, maar dien regelt; dat hier, waar het geldt verschil van opvatting der Evangeliewaarheid, niets krenkends is voor den persoon van den predikant, en dat, als de minderheid tot de uitoefening van haar regt wordt toegelaten, een verbittering zal ophouden, die gewekt wordt door het gevoel van onderdrukt te zijn. De onaangename verhoudingen van thans, al kunnen ze niet geheel worden weggenomen, zullen toch veel van hare scherpte verliezen.

Art. 4 *al.* 3. De hier aangebragte veranderingen bepalen zich uitsluitend tot de redactie. Evenzoo is het met de wijziging aangebragt in Art. 5 (oud art. 4).

Art. 6. Door een Kerkbestuur is de opmerking gemaakt, dat de 1ste alinea van het vroegere artikel 5 (thans art. 6) overbodig is en in haar tegenwoordigen vorm tot chi- canes aanleiding kan geven. De Kerkeraad komt naar den schijn te oordeelen in eene eenigsins ondergeschikte hou- ding tegenover de vertegenwoordigers der minderheid (pa- rochie.) — Uwe Commissie, die de juistheid dier opmerkin- moet erkennen, heeft dan ook deze alinea in het u aan- geboden gewijzigd concept weggelaten.

al. 2. In de tweede alinea (alinea 3 in het vorig con- cept) is tot wering van misverstand, alsof eene parochi- slechts predikanten en geen candidaten tot de heilig- dienst zou kunnen benoemen, de redactie eenigzins doo- ons gewijzigd.

al. 4. Door het weglaten der eerste alinea van he- vorig Concept heeft de laatste alinea van dit artikel eenig-

wijziging moeten ondergaan. De laatste volzin : Bij verzuim van het tijdig inleveren enz. is door uwe Commissie aan het gestelde in het vorig ontwerp toegevoegd. Hoewel niet bepaald noodzakelijk, meenden wij, dat het tot voorkoming van misverstand zijn nut kan hebben, uitdrukkelijk te verklaren, welke de gevolgen zouden zijn van het eventueel verzuimen der in deze alinea opgenomen bepaling.

Art.. 7 *en* 8. De hier aangebragte wijzigingen hebben slechts betrekking op de redactie.

Aan den wensch door sommigen uitgesproken, dat alinea 3 van art. 8 in dien zin gewijzigd worde, dat de onkosten van wat door de parochie geschiedt tot de uitoefening van hare regten ten laste kome van de kerkelijke kas, heeft uwe Commissie geen gevolg kunnen geven. Dat haar dit wenschelijk voorkomt blijkt uit den slotzin, dien zij behouden heeft „tenzij daarin op andere wijze wordt voorzien". Maar het komt haar voor, dat het niet boven allen twijfel is verheven, dat het Bestuur der Nederlandsche Hervormde Kerk aan de collegiën van beheer de verpligting kan opleggen, deze buitengewone kosten te voldoen. Ligt zou zulk eene bepaling tegenspraak uitlokken, en zouden de collegiën van beheer in het gelijk kunnen worden gesteld. Daarenboven komt het ons voor, dat waar zoozeer gevreesd wordt dat de invoering van dit reglement tot misbruiken en kwade praktijken aanleiding kan geven. ook in de bepaling van deze alinea een waarborg is gelegen dat men niet ligtvaardig zal overgaan tot het vormen van parochiën; waar geldelijke offers gevraagd worden, wordt er gewoonlijk gewikt en gewogen voordat men tot handelen besluit.

Art. 9. Op dit artikel zijn eenige amendementen voorgesteld, die wij moeten bespreken.

al. 1. Enkele Besturen wenschen de woorden „in overleg met den Kerkeraad" te doen wegvallen; een Bestuur wil de bepaling zien opgenomen, dat de minderheid (parochie) regt heeft op ééne beurt om de 14 dagen. — Wij hebben echter noch het een noch het andere dezer amendementen kunnen opnemen. Wel komt het ook ons voor, dat het wenschelijk is aan parochiën, die geen predikant hebben, de bevoegdheid te geven tot het organiseren van godsdienstoefeningen. Wij hebben dan ook niet geaarzeld, zoowel de laatste alinea van art. 7 (oud 6) als het geheele artikel 9 (oud 8) te behouden. Wel wenschen ook wij, dat

in gemeenten met één predikant de Kerkeraden aan de parochiën de gelegenheid zullen geven om in sommige daarvoor aan te wijzen of des noods in te stellen beurten, een predikant harer keuze te doen optreden; maar wij meenen tevens, dat de vervulling van dien wensch niet als verpligting aan den Kerkeraad moet worden opgelegd. Wij willen alles vermijden wat ook maar in het minst een dwang kan zijn aangedaan aan de conscientie der kerkeraadsleden, en dit zou toch eenigzins het geval zijn indien de Kerkeraad niet alleen moet toezien dat de parochie eigene godsdienstoefeningen organiseert, maar verpligt is, in deze zaak zelf handelend op te treden door het aanwijzen of instellen van beurten. Kan een Kerkeraad dit doen, dan is er geen bezwaar; maar indien hij zich daardoor in zijn geweten bezwaard gevoelt mag dit niet van hem worden geëischt.

Mag den Kerkeraad naar ons oordeel niet de verpligting worden opgelegd, beurten aan te wijzen of in te stellen, het Reglement mag dan ook niet, naar den wensch van enkelen, *bevelen*, dat voor het houden der parochiale godsdienstoefeningen het kerkgebouw wordt afgestaan. Wij zouden hierdoor onze bevoegdheid als Bestuur te buiten gaan en conflicten met de Collegiën van beheer in het leven roepen. De Kerkeraad kan over de kerkgebouwen beschikken tot het houden van godsdienstoefeningen; het is wenschelijk dat de Collegiën van beheer ditzelfde regt toekennen aan de vertegenwoordigers eener parochie; maar het Bestuur zou, naar ons oordeel, zijne bevoegdheid te buiten gaan, indien het eene bepaling in zijn Reglement opnam om dit aan de Collegiën van beheer voor te schrijven. Dergelijke door het Bestuur, buiten het beheer om, gemaakte bepalingen, kunnen deze Collegiën niet binden; en daar de plaatselijke Collegiën van beheer niet aan een centraal gezag onderworpen zijn, kan deze zaak niet anders dan door plaatselijk overleg geregeld worden. Wij hebben dan ook de in al. 1 vastgestelde bepalingen geheel behouden, met uitzondering van eene redactieverbetering, en eene kleine wijziging in den aanvang.

In de oorspronkelijke redactie staat: *eene erkende minderheid* (parochie), *die geen predikant* (*harer denkwijze*) *bezit;* Uwe Commissie stelt voor dit aldus te wijzigen: *die geen predikant maar minstens één ouderling bezit.* Deze wijziging kwam ons noodzakelijk voor, met het oog op

alinea 2 van dit artikel. Door sommigen toch is voorgesteld, dat de parochiën hare eigene doop- en lidmatenboeken zullen hebben. Men meent, dat de inschrijving van in de parochiën gedoopte kinderen of aldaar aangenomen lidmaten aanleiding kan geven tot gemoedsbezwaren van de zijde van den Kerkeraad. Zijne leden, zoo meent men, kunnen zich in hun geweten bezwaard gevoelen, zulke handelingen goed te keuren. Datzelfde bezwaar wordt dan ook ingebragt tegen de in art. 7 (oud 6) voorkomende bepaling, betreffende het uitbrengen der beroeping op door eene parochie gekozen predikanten of candidaten. — Uwe Commissie, wij spraken het reeds uit, wil ook niet in het minst, den consciëntiën der kerkeraadsleden geweld aandoen, maar zij is tevens van meening dat de bepalingen in artt. 7 en 9 daartoe geen aanleiding geven. Men moet niet vergeten dat bij het beroepen van predikanten, het doopen van kinderen, het aannemen van lidmaten, voor de parochiën de bepalingen der kerkelijke Reglementen hare volle kracht behouden. De Kerkeraad, die eene beroeping uitvaardigt, of doopelingen en nieuwe lidmaten der parochiën inschrijft, geeft daarenboven geene goedkeuring aan handelingen, die als op wettige wijze volbragt, zijne goedkeuring niet behoeven. De handeling van den Kerkeraad is geene daad waar zijn geweten mede gemoeid wordt; het is eene zuiver administratieve handeling, waar het geweten niets mede te maken heeft. Het eenige wat de Kerkeraad kan eischen is, dat de in de Kerk vigerende bepalingen ook in de parochiën worden nagekomen, en opdat er nu een officieel persoon zij, die verantwoordelijk gesteld kan worden voor deze handelingen, is het ons noodzakelijk voorgekomen, dat art. 9 alléén van toepassing zij op zulke parochiën, die geen predikant, maar ten minste één ouderling bezitten. Afzonderlijke doop- en lidmatenboeken voor de parochiën zijn dan niet noodig, en zij komen ons ook niet wenschelijk voor als in strijd met de geheele oeconomie van dit Reglement.

Art. 9 (oud) is overbodig met het oog op de slotalinea van art. 6 en kan dus vervallen.

Art. 10 al. 2. Door een Bestuur wordt de opmerking gemaakt, dat de redactie niet juist is; men vraagt toch, wie de bedoelde ouderlingen zal benoemen, indien de parochie niet langer bestaat, of dat men in dit geval de eens gekozen ouderlingen, in strijd met het Synodaal Reglement

voor de kerkeraden in dienst moet laten, zonder geregelde aftreding. De Commissie erkent het bezwaar en wenscht dus te lezen: zoolang echter eene parochie bestaat, zal voor elk harer predikanten enz.

Art. 13 al. 2. Overeenkomstig den wensch van een Bestuur zijn aan het slot van deze alinea toegevoegd de woorden: *behoudens hooger beroep.* Tegen de zaak kan geen bezwaar bestaan, daar zij is voorgeschreven bij de Synodale Reglementen. De toevoeging dezer woorden kan echter haar nut hebben voor hen die de Reglementen niet kennen.

In de *voorloopig aangenomen veranderingen in het Algemeen Reglement en in andere Reglementen* behoeft geene andere wijziging te worden gebracht, dan dat de uitdrukking *„erkende minderheden"* vervangen wordt door *„erkende parochiën."*

Wat eindelijk betreft het verlangen dat een vaste tijd tot herziening van het Reglement thans reeds worde voorgeschreven, meenen wij in dezen niet van het gebruik te mogen afwijken, daar de gelegenheid tot herziening ten allen tijde openstaat.

Hiermede is onze taak als Commissie ten einde. Zijn wij in onze conclusiën niet tot eenheid gekomen, bij al onze beraadslagingen hadden wij allen eenzelfde doel: het heil onzer Nederlandsche Hervormde Kerk. Wij stellen ons niet voor, dat door de invoering van dit Reglement de strijd in onze fel bewogen Kerk zal eindigen; maar onze wensch is dat er iets door worde bijgedragen om den strijd zoodanig te leiden, dat hij slechts met geestelijke wapenen worde gevoerd.

J. J. L. Luti.
J. G. R. Acquoy.
J. C. Verhoeff.
G. Bruna.

De heer *Junius*, ofschoon tot het einde aan den arbeid der Commissie medegewerkt hebbende, was door zijn verpligt vertrek buiten de gelegenheid geheel het rapport te onderteekenen.

Het rapport wordt voor de leden ter inzage gelegd om, zoo mogelijk, in de zitting van a. s. Zaturdag nog in behandeling genomen te worden.

Dewijl met het lezen dezer rapporten de tijd der zit- ing verstrijkt, wordt de voortzetting der beraadslagingen wer Art. 7*b*. van het herzien Reglement op het examen er toelating tot de Evangeliebediening tot morgen ver- laagd, waarna de zitting met dankzegging gesloten wordt.

Sluiting van de twintigste zitting.

G. Molenkamp, *President*.

EEN EN TWINTIGSTE ZITTING.

Vrijdag den 8sten Augustus 1879.

Opening van de een en twintigste zitting.

Nadat de President de zitting met gebed geopend heeft worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Voortzetting der behandeling van Art. 7b van het herzien-Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening.

De beraadslagingen worden hervat over het voorloopig aangenomen Art. *7b.* van het herzien-Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening, met name over de vraag, of een voorbereidend examen zal worden ingevoerd. Daarbij blijft zich de hoogleeraar *Acquoy,* gelijk vervolgens ook de hoogleeraar *Kruyf,* verklaren tegen de beoogde vermeerdering van het getal der examina, als volgens hen nadeelig voor eene degelijke wetenschappelijke ontwikkeling der studenten en in den regel het verkrijgen verhinderende van eene goede methode van werken, wat door hen verre boven opeenhooping van aangeleerde kennis van verschillende vakken gesteld wordt, waarom zij, zoo men voor de Kerk het bezit van echt wetenschappelijke mannen op prijs stelt, de invoering van het voorbereidend examen moeten ontraden. Zij beschouwen dit ook als geheel onnoodig, omdat de Kerk in het examen van de Provinciale Kerkbesturen voldoende gelegenheid heeft om zich van de bekwaamheid der aankomende Evangeliedienaren te vergewissen. Tegenover het door den hoogleeraar *Acquoy* aangehaalde getuigenis van mannen van naam omtrent het verderfelijke van het examenstelsel uit een wetenschappelijk oogpunt beschouwd, wordt door den oud-hoogleeraar *Hofstede de Groot* echter beroep gedaan op zijne veertigjarige ervaring ten betooge, dat wat daar omtrent de examina beweerd werd veeleer de overlading met collegiën geldt; bij de opmerking dat voor uitstekend ontwikkelde studenten vermeerdering van het getal examina geen bezwaar kan opleveren, maar voor de overigen, die werkelijk een aanhoudende prikkel noodig hebben om zich in de meest gewigtige vakken te bekwamen, de verpligting van daarin bij herhaling een examen af te leggen heilzaam moet

werken. Daarbij sluiten zich andere leden aan, wijzende, onder meer, op de behoefte der Kerk, om niet zoo *zeer* voor enkele vakken van wetenschap, b. v. voor de kritiek, uitstekende specialiteiten te verkrijgen, maar om Evangeliedienaren te bekomen, die eene uitgebreide universele kennis bezitten, als ook op het belang, dat zij een waarborg te meer hebbe, dat het hun voor het eindexamen niet aan de onmisbare bekwaamheid ontbreke.

Na sluiting van de beraadslagingen wordt de vraag in stemming gebragt, of voor de toelating tot het eindexamen het bewijs noodig zal zijn van het kerkelijk voorbereidend examen met goed gevolg te hebben afgelegd. Met den *Secretaris* verklaarden zich daar voor de heeren *Luti*, *Janssen*, *Verhoeff*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Bruna*, *Anspach*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *van Eerde*, *van der Hoeve*, *van den Brandeler* en de *President* tegen de adviezen der *Hoogleeraren* en de stemmen der heeren *van Duyl*, *Jans*, *van Lakerveld*, *de Man*, *van der Veen en Creutzberg*.

Dat het examen met open deuren moet worden gehouden wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Naar eene motie van den heer *Luti* komt thans in de eerste plaats in overweging, over welke vakken het examen zal loopen. Dat daartoe de bijbelsche en leerstellige Godgeleerdheid alsmede de geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk en harer leerstellingen zullen behooren wordt weder algemeen goedgekeurd; maar dat het examen slechts tot deze vakken beperkt zou worden, zoo als door de Commissie werd voorgesteld, ontmoet aanstonds van de zijde van den hoogleeraar *Kruijf* groote bedenking, in de eerste plaats van formelen aard, gelegen in de onevenredigheid van de taak welke de hoogleeraren bij het examen zouden te vervullen hebben; maar vooral omdat de geschiedenis der Christelijke zending, welke de Commissie dan wilde doen vervallen, wat althans de geschiedenis der Protestantsche zending van af de vorige eeuw betreft, als een gansch nieuw vak is te beschouwen, en het voor de wetenschappelijke beoefening te zeer aan voor de studenten toegankelijke bronnen ontbreekt, dan dat, wil men het examen als waarborg beschouwd hebben, dat de studenten de lessen in de verschillende vakken naar behooren zullen waarnemen, zulks vooral van de lessen in de geschiedenis der Christelijke zending zou moeten

gelden. Twee leden der Commissie, de heeren *Hofstede de Groot* en *Verhoeff*, verklaren zich gedrongen, de regtmatigheid dezer bedenkingen te erkennen, waarom zij nu voor het behoud van de geschiedenis der Christelijke zending als examenvak adviseren; de heer *Prins*, het derde lid der Commissie, acht echter de bedenking niet overwegend genoeg, om niet bij het door de Commissie gegeven advies te volharden. Doch de opmerking inzonderheid, door den heer *Verhoeff* het eerst gemaakt, dat het ook, bij nadere overweging hoogst bedenkelijk zou zijn, nadat eerst de geschiedenis der Christelijke zending onder de examenvakken is opgenomen, haar nu te brengen tot de vakken voor welke slechts een testimonium noodig zou wezen, doet vervolgens onderscheiden leden voor de bedenkingen van den hoogleeraar *Kruijf* zwichten, zoodat naar de eenparige adviesen van de *Hoogleeraren* en van den *Secretaris* met zestien tegen drie stemmen besloten wordt de geschiedenis der Christelijke zending als examenvak te behouden.

Langduriger zijn de beraadslagingen over de vraag, of het examen slechts door de twee Hoogleeraren bij de Universiteit zal worden afgenomen. De gronden die daarvoor en daartegen pleiten, inzonderheid met het oog op het oordeel over den uitslag, reeds onder de consideratien der Kerkbesturen en Classicale vergaderingen voorkomende, worden, evenals volgens het rapport bij de Commissie plaats vond, ernstig overwogen. Het bezwaar evenwel aan de toevoeging van een derde, hetzij een der overige kerkelijke hoogleeraren, hetzij een van de leden der Provinciale Kerkbesturen, eigenaardig verbonden, bij de overweging, ook dat het examen in het openbaar geschiedt, doet de meeste leden adviseren om de voorloopig aangenomen bepaling te behouden, zoodat met twaalf tegen zeven stemmen daartoe besloten werd. Dit besluit werd genomen naar advies van den *Secretaris* door de stemmen der heeren *Janssen*, *Verhoeff*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Bruna*, *Anspach*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *van Eerde*, *van der Veen*, *van den Brandeler* en van den *President*. Met de *Hoogleeraren* stemden er tegen de heeren *Luti*, *van Duijl*, *Jans*, *van Lakerveld*, *de Man*, *Creutzberg* en *van der Hoeve*.

Het advies der Commissie om als tijdsbepaling *ten minste* een uur te nemen vindt slechts bij één lid bedenking.

Meer bezwaar ontmoet het advies der Commissie om te bepalen, dat de afwijzing slechts zal plaats hebben, wan-

neer het oordeel van beide hoogleeraren ongunstig is. Onderscheiden leden hebben daartegen in overeenstemming met het advies van den hoogleeraar *Kruijf* bedenking, zoowel omdat die bepaling eenzijdigheid in het oordeel ten gevolge zou kunnen hebben, als voornamelijk omdat zij aanleiding zal kunnen geven dat de examinandi zich niet met gelijken ijver op bekwaming in al de voorgeschreven vakken toeleggen, waar tegen andere leden zich weder vereenigen met de gronden, door de Commissie voor haar advies aangevoerd. Wel wordt het voorstel van de Waalsche Commissie genoemd als uitweg uit de moeijelijkheid die zich hier voordoet, dat slechts door twee personen over de toelating moet beslist worden, om namelijk van de bepaling van een zeker aantal punten voor elk vak den uitslag afhankelijk te maken; zulke bepaling wordt echter, als, slechts voor door meêrdere personen af te nemen examina, o. a. van wege den Staat, noodzakelijk, voor een examen, als waarvan hier sprake is, minder aannemelijk geacht, weshalve het voorstel der Waalsche Commissie dan ook niet ondersteund wordt. Van gewigt wordt in deze ook geacht, als waarborg tegen partijdigheid in het oordeel, dat de handeling in het openbaar plaats vindt. Ten slotte wordt het advies der Commissie met twaalf tegen zeven stemmen goedgekeurd.

Als nu tot de eindstemming over geheel art. 7b. zou worden overgegaan, wordt door den heer *Creutzberg* o. a. gewezen op het financiele bezwaar aan de invoering van het voorbereidend examen verbonden en neemt de heer *Reitsma* daaruit aanleiding tot het voorstel om dit vooraf nog tot een punt van overweging te maken, welk voorstel met tien tegen negen stemmen wordt aangenomen. Maar, als nu door de vergadering als vaststaande wordt aangenomen, dat waar het noodig mogt zijn, door de Kerk in de kosten zal behooren te worden voorzien, besluit zij met zestien tegen drie stemmen, naar voorstel van den heer *Hofstede de Groot*, aan de Synodale Commissie op te dragen, deze zaak, zoodra het Reglement door de leden der Provinciale Kerkbesturen zal zijn goedgekeurd, in overleg met de Hoogleeraren en Curatoren der Universiteit, zoo veel noodig, te regelen.

Art. 7b. daarop in stemming gebragt, zooals het gewijzigd is, wordt vervolgens met elf tegen acht stemmen goedgekeurd. Met de *Hoogleeraren* stemden er tegen de

heeren *Luti*, *van Duyl*, *Jans*, *van Lakerveld*, *de Man*, *van der Veen*, *Creutzberg*, en *van der Hoeve*. Naar het advies van den *Secretaris* stemden er voor de heeren *Janssen*, *Verhoeff*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Bruna*, *Anspach*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *van Eerde*, *van den Brandeler* en *de President*.

De eindstemming over geheel het Reglement wordt tot de volgende zitting uitgesteld.

Benoeming van de heeren *J. C. Verhoeff* en *H. Steenberg* tot secundi bij de Synodale Commissie, van laatstgenoemden slechts voor een jaar.

Tot benoeming van een secundus bij den heer *Bruna*, lid der Synodale Commissie, wordt een drietal gevormd, bestaande uit de heeren *H. Steenbeeg*, *dr. J. P. Escher* en *J. C. Verhoeff*, predikanten te Amsterdam, Dronrijp en Utrecht, laatstgenoemde met het lot tegen *B. ter Haar jr.* predikant te Nijmegen, waaruit de heer *Verhoeff* bij de derde stemming tot secundus gekozen wordt.

Als hierna gemeld drietal aangevuld was met den heer *H. M. Bruna*, predikant te Wychen, werd nog de heer *Steenberg* gekozen om den heer *Luti*, gedurende den tijd dat deze vice-president is, als secundus van den heer *Janssen* te vervangen.

Sluiting van de een en twintigste zitting.

De vergadering wordt hierna tot morgen tien uur verdaagd, waarop de zitting met dankzegging gesloten wordt.

G. Molenkamp, *President*.

TWEE EN TWINTIGSTE ZITTING.

Zaturdag 9 Augustus 1879.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening van de twee en twintigste zitting.

De Commissie voor de herziening van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening brengt nog bij monde van den heer *Hofstede de Groot* een rapport uit over de laatst omschreven voorstellen van de Classicale Vergadering van Wijk en van den hoogleeraar *Acquoij*, luidende als volgt:

Rapport omtrent voorstellen van de Classicale Vergadering van Wijk en van den hoogleeraar *Acquoy*, tot veranderingen in het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening en overeenkomstig besluit tot buiten gevolg laten van deze voorstellen.

HoogEerwaardige Heeren en Broeders!

In handen Uwer Commissie over het Examen zijn ook nog gesteld twee adressen, die op artikel 10 en op artikel 22 betrekking hebben.

Het eene is van de Classicale Vergadering van Wijk geregistreerd onder nº. 982, welke verlangt, dat predikanten van de Afgescheidenen met een Colloquium doctum predikant in onze Kerk kunnen worden. Daar dit reeds in art. 10 is bepaald, behoeft het adres niet in overweging te worden genomen.

Het andere is van ons geacht medelid Prof. *Acquoy*, die, ten einde alle onduidelijkheid uit art. 22 weg te nemen, voorstelt het aldus te redigeren:

„Alle leden der vergadering, ook de Secretaris, al heeft hij slechst eene adviserende stem, nemen deel aan het onderzoek; alleen de ouderlingen, indien zij zulks wenschen, blijven er van verschoond".

Uwe Commissie erkent, dat het eene verbetering zijn zou, indien het artikel dus werd geredigeerd. Doch zij acht het niet tanti, dat er de Kerk over zou moeten gehoord worden en durft u niet aanraden het zonder de Kerk goed te keuren.

Ook ziet zij bezwaar eene verbetering voor te stellen

in een Reglement, dat nog niet definitief door Synode en Provinciale Kerkbesturen is vastgesteld.

P. Hofstede de Groot.
J. C. Verhoeff.
J. Alingh Prins.

Het rapport wordt terstond in behandeling genomen.

Omtrent het voorstel van de Classicale Vergadering van Wijk maakt de heer *Verhoeff*, lid der Commissie, nog de opmerking, dat de Classicale Vergadering van Wijk vermoedelijk zal bedoeld hebben dat van de predikanten der Christelijk Gereformeerde Kerk, die tot de Hervormde Kerk wenschen over te gaan, geen bewijs zal worden gevorderd, dat zij het Candidaats-examen bij een der Universiteiten hebben afgelegd, maar dat de Commissie bij het opmaken van haar advies slechts met de letterlijke beteekenis van het voorstel heeft kunnen te rade gaan. Zonder hoofdelijke stemming wordt dan ook overeenkomstig dat advies tot afwijzing van het voorstel besloten.

Wat het voorstel van den hoogleeraar *Acquoy* betreft, wordt door de vergadering ook gaarne erkend, dat de daarbij voorgedragen redactie van art. 22 van het Reglement op het examen eene verbetering zou wezen, maar uit hoofde de redactie, zoo als zij luidt, bezwaarlijk kan worden misverstaan besluit zij te eer om de redenen, door de Commissie aangevoerd, thans aan het voorstel geen gevolg te geven.

Rapport over voorstellen van de heeren *Acquoy* en *Hofstede de Groot* tot veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs.

Dezelfde Commissie brengt ook rapport uit, weder bij monde van den heer *Hofstede de Groot*, over de daarbij vermelde voorstellen tot verandering in het Reglement op het Hooger Onderwijs. Dat rapport, hetwelk tegen de volgende zitting aan de orde gesteld wordt, luidt als volgt:

HoogEerwaardige Heeren en Broeders!

In handen der ondergeteekenden werden gesteld twee voorstellen van Leden onzer Vergadering, strekkende tot aanvulling van het Reglement op het Kerkelijk Hooger Onderwijs.

Het eerste, den 17 Julij aangeboden door den heer

Acquoy, behelst eene bijvoeging in artikel 16, aldus luidende:

„De in artikel 12 genoemde studenten, die reeds aan al hunne verpligtingen van betaling en bijwoning der lessen hebben voldaan en alsnog begeeren ééne of meer daarvan te blijven volgen, alsmede alle studenten, tot welke faculteit of welk kerkgenootschap ook behoorende, die uit belangstelling de kerkelijke hoogleeraren mogten wenschen te hooren, zullen dit kosteloos en zonder opgave van hunne namen voor het album kunnen doen.

Het denkbeeld, in deze bijvoeging uitgedrukt, vindt onzen geheelen bijval. Doch wij huiveren u aan te raden, om nu reeds aan het nog maar sedert ruim anderhalf jaar ingevoerde reglement iets te veranderen. En dit te meer, daar, indien de hoogleeraar geene vrijheid vindt, zulke studenten zonder de betaling van *f* 50 toe te laten, artikel 16 (tweede alinea) dispensatie, door de Algemeene Synodale Commissie te geven, toelaat.

Het andere voorstel is van den eerst ondergeteekende, ingediend 21 Julij. Het is eene uitbreiding van artikel 9 en luidt aldus:

„Wanneer twee hoogleeraren in onderscheidene Universiteitssteden wenschen te verwisselen van standplaats, is de Synode of de Synodale Commissie bevoegd hun dit toe te staan.

„Wanneer een hoogleeraar, als er eene vacature is ontstaan, wenscht de vacante plaats te vervullen, is de Synode of de Synodale Commissie bevoegd, na de Commissie van voordragt te hebben gehoord, dien wensch in te willigen."

Ook deze uitbreiding van het Reglement heeft haar voordeel.

Doch daar de voorsteller zelf de voorwaarde aangeeft, waarop hij de overweging dezer bijvoeging wenscht, namelijk, „indien er veranderingen in het Reglement op het Hooger Onderwijs worden gemaakt," zoo raadt U uwe Commissie aan, met de overweging van dit voorstel, waarbij volstrekt geen periculum in mora is, te wachten, totdat andere wijzigingen in dit Reglement worden aangenomen.

P. Hofstede de Groot.
J. C. Verhoeff.
J. Alingh Prins.

Vaststelling van het herzien-Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening in zijn geheel.

Aan de orde is thans nog de eindstemming over geheel de herziening van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangeliebediening, zoodanig als deze geschied is om dat Reglement met het Reglement op het Hooger Onderwijs in overeenstemming te brengen.

Alvorens tot deze eindstemming over wordt gegaan, wordt, naar eene motie van den heer *van Lakerveld*, aan de leden toegelaten, voor zooveel zij dit wenschelijk achten mogten, hunne uit te brengen stem toe te lichten. De heer *van Lakerveld* en vervolgens ook andere leden geven nu te kennen, dat zij, met het oog op het ingekomen voorstel van de Waalsche Reunie tot verandering van artikel 27 van het Reglement, alsook verandering van dit artikel wenschende, daaromtrent in hun geheel willen blijven, wanneer zij voor de vaststelling van het herzien-reglement zullen stemmen wegens de dringende noodzakelijkheid, dat deze herziening spoedig in werking kome. Door andere leden wordt echter bedenking gemaakt, zoolang het herzien-reglement nog niet door de leden der Provinciale Kerkbesturen is goedgekeurd, voorstellen tot verandering van artikel 27 in behandeling te nemen. Bij de overweging evenwel dat zulke bedenking eerst ter sprake kan komen, wanneer ter zake van bedoeld voorstel rapport zal zijn uitgebragt, en het thans slechts de vaststelling geldt van de ten einde gebragte herziening in verband met de in werking getreden regeling van het van wege de Kerk gegeven wordende Hooger Onderwijs, wordt tevens erkend, dat aan de leden der Vergadering geenszins de vrijheid mag worden ontzegd, vóóraf bij het uitbrengen hunner stem daarvan rekenschap te geven.

In overeenstemming met den heer *Luti* verklaren daarop de heeren *Acquoy*, *Jans*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *van Lakerveld*, *van der Veen* en *van Duyl*, in weerwil van hun voornemen om het voorstel tot verandering van artikel 27 te ondersteunen, hunne stem aan de vaststelling van het herzien-Reglement te zullen geven, omdat zij in elk geval de invoering van deze herziening voor den geregelden gang van zaken dringend noodig achten.

Hierop wordt het herzien-Reglement in stemming gebragt, en naar de eenparige adviezen van de *Hoogleeraren* en van den *Secretaris*, met *algemeene stemmen op een na*, die van den heer *de Man*, vastgesteld, om aan

de goedkeuring van de leden der Provinciale Kerkbesturen onderworpen te worden.

Behandeling van het Rapport over het reglement op de Classicale en Provinciale Weduwbeurzen, bepaaldelijk over de vraag naar de bevoegdheid der Synode in deze.

Het in de zitting van 6 Augustus uitgebragte rapport over het Reglement op de Classicale en Provinciale Weduwenbeurzen komt nu in behandeling. Intusschen bepaalt deze zich thans slechts tot de overweging, of de bedenkingen, die inzonderheid door de Waalsche Commissie tegen de bevoegdheid der Synode tot de voorloopig aangenomen regeling zijn ingebragt, gegrond zijn te achten en de vaststelling daarvan, behoudens de noodig bevonden wijziging, zij aan te bevelen.

De heer *Luti* verklaart geheel in die bedenkingen te deelen. Hij meent dat de Staat alleen krachtens zijne Souvereine magt de bevoegdheid heeft tot het maken van algemeene bepalingen voor dergelijke instellingen als waartoe de Weduwenbeurzen behooren, doch dat aan de Synode de bevoegdheid daartoe te regt wordt betwist, althans om algemeene bepalingen te maken die ook op de reeds bestaande Weduwenbeurzen zouden moeten toegepast worden. Wat de Provinciale Weduwenbeurzen betreft zou zulks volgens hem volstrekt niet aangaan, dewijl het beheer daarover bij de Provinciale Kerkbesturen berust, als in deze voor de vroegere Provinciale Synode in de plaats getreden. Maar het zou ook, volgens hem een ingrijpen in de regten der Classicale Weduwenbeurzen zijn, die hare eigen beheerders en hare eigene statuten hebben, en derhalve als private vereenigingen zouden moeten beschouwd worden. Beroep op het Algemeen Reglement zou hier niet kunnen gelden, daar zelfs in artikel 40 uitdrukkelijk voorkomt, dat het opnemen en afsluiten der rekeningen van de Classicale Weduwenbeurzen door die leden der Classicale Vergadering geschiedt, die tevens leden dier beurzen zijn, en in artikel 43 niet meer dan een waken voor de regten der classen op de Classicale Weduwenbeurzen, geenszins het houden van toezigt wordt voorgeschreven. Bij erkenning dat er misbruiken plaats vinden, die voorziening wenschelijk maken, meent de heer *Luti*, dat, daar om alle deze redenen van de vaststelling van het reglement botsingen zijn te voorzien, het in den tegenwoordigen tijd van beroering ongeraden is op den ingeslagen weg voort te gaan.

De heer *Bruinwold Riedel* verklaart zich bij dit advies geheel aan te sluiten, daarbij meldende, dat er in zijne

Classis eene Weduwenbeurs bestaat, die hare eigene statuten heeft, waaronder zelfs bepalingen voorkomen, hoe te handelen met de gelden wanneer er geen voldoend getal van leden meer aanwezig is, maar wier bestuur niet ligt aan de Synode het regt zal toekennen om in die statuten eenige veranderingen te brengen.

De heer *van Lakerveld* verkeert in onzekerheid, hoedanig in deze te adviseren. Daar zijn nog andere leden die gaarne de moeilijkheid erkennen om ter zake een beslist gevoelen uit te spreken, daar zich tusschen regtsgeleerden van naam een groot verschil van beschouwing over de bevoegdheid der Synode geopenbaard heeft; doch zij meenen tevens dat, wanneer slechts streng vastgehouden wordt aan de onderscheiding van kerkelijke en particuliere weduwenbeurzen, welke de Commissie door de wijziging van artikel 1 duidelijker nog heeft doen uitkomen dan bij de oorspronkelijke redactie ook op den voorgrond werd gesteld, de bevoegdheid der Synode minder twijfelachtig zal zijn. Deze vinden dan geen bezwaar om op dezelfde gronden, waarop de Synode des voorgaanden jaars hare bevoegdheid heeft uitgesproken, en die hoofdzakelijk geput waren uit het door de Synodale Commissie bij de aanbieding van haar ontwerp-reglement bijl. B. blz. 137—145 geleverd betoog, die bevoegdheid te erkennen.

De overige leden hebben daartegen volstrekt geene bedenking. Tot weerlegging van de bedenkingen van den heer *Luti* wordt door deze en gene het volgende in het midden gebragt.

Even als aan den Staat komt aan de Kerk, nu zij gescheiden zijn, het regt toe hare eigen belangen te regelen.

Wat de Provinciale weduwenbeurzen aangaat, moge het eigenaardig zijn, dat het beheer daarover bij de Provinciale Kerkbesturen berust; nu het hoogste Kerkbestuur van de Provinciale Synoden tot de Algemeene Synode is overgegaan, volgt daaruit echter noodzakelijk, dat het toezigt daarover bij de Algemeene Synode behoort.

Het toezigt over de Classicale weduwenbeurzen grondt zich evenzeer op het historisch verleden. Uit art. 40 6° van het Algemeen Reglement volgt volstrekt niet, dat haar beheer aan dat toezigt onttrokken zou zijn, dewijl uitdrukkelijk in dat artikel het opnemen en afsluiten van hare rekeningen, zij het ook dat dit door de leden der

beurzen geschiedt, voorkomt als tot de werkzaamheden der Classicale Vergaderingen te behooren en hiermede ook in verband staat de opdragt in art. 43 5° aan de Classicale Besturen om te waken voor de regten der classen op de Classicale weduwenbeurzen. Deze opdragt aan de Classicale Besturen en die aan de Provinciale Kerkbesturen in art. 51 5° om voor de Provinciale weduwenbeurzen te waken en te zorgen, sluit evenzeer de bevoegdheid der Synode uit om daaromtrent algemeen verbindende bepalingen te maken; veeleer worden zulke bepalingen daardoor gevorderd, opdat de Besturen weten waar zich naar te rigten.

Bij de Synode berust de hoogste wetgevende, regtsprekende en besturende magt in de Kerk, en zoo is zij, aan wie de algemeene belangen der Kerk zijn toevertrouwd, wanneer de regten en belangen der kerkelijke weduwenbeurzen nadeel dreigen, niet slechts bevoegd, maar zelfs verpligt, om onder de gestelde waarborgen daartegen te voorzien.

Na velerlei gedachtenwisseling brengt de President de vraag in stemming, of de Synode zich na de gehoorde consideratiën bevoegd blijft achten tot verdere behandeling en vaststelling van het Reglement. Deze vraag wordt door de overgroote meerderheid in bevestigenden zin beantwoord. Aan den heer *van Lakerveld* was vergund zich buiten stemming te houden. In overeenstemming met de adviezen van de *Hoogleeraren* en van den *Secretaris* verklaarden *alle* overige leden zich daarvoor, behalve de HH. *Luti* en *Bruinwold Riedel*, die er tegen stemden.

De verdere beraadslagingen worden tot de zitting van Maandag a. s. verdaagd. Nadat de opening dier zitting op elf uur voormiddag was bepaald, wordt de tegenwoordige zitting met dankzegging gesloten. **Sluiting der twee en twintigste zitting.**

G. Molenkamp, *President.*

DRIE EN TWINTIGSTE ZITTING.

Maandag den 11den Augustus 1879.

Opening van de drie en twintigste zitting.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Berigt van de aanneming door den heer *Steenberg* van de benoeming tot secundus bij, en van het bedanken door den heer *Tjeenk Willink* voor de benoeming tot lid der Synodale Commissie.

De Secretaris brengt twee brieven ter tafel, de een van den heer *H. Steenberg*, predikant te Amsterdam, dd. 9 Augustus, gereg. onder n°. 18, behelzende, dat hij de benoeming als secundus-lid van de Synodale Commissie voor den tijd van een jaar met schuldigen dank aanneemt; de andere van den heer *H. P. Tjeenk Willink*, oud-ouderling te Borculo, dd. 10 Augustus, gereg. onder n°. 19, berigtende, dat hij dankbaar voor de hem te beurt gevallen onderscheiding en met belangstelling in de hem opgedragen taak vervuld, de vraag zeer in overweging heeft genomen, of hij de benoeming zou kunnen aannemen, maar, tot de overtuiging gekomen dat zijne ambtsbezigheden hem niet veroorloven tweemalen in het jaar zoo vele dagen, als de zittingen der Commissie vorderen, zich uit zijne zaken te verwijderen, en *om die reden* alleen geen vrijheid gevonden heeft, aan de roeping der Synode gevolg te geven.

Het eerste berigt wordt met belangstelling, het andere met leedwezen vernomen. Voor de vervulling der alzoo nog opengebleven vacature zal morgen tegen het einde der zitting, na aanvulling van het drietal, eene nieuwe benoeming geschieden, terwijl bij het begin der zitting aan de leden gelegenheid zal worden gegeven tot aanvulling van het gros.

Rapporten van de Commissie ter zake der belijdeniskwestie.

De Commissie ter zake der belijdeniskwestie berigt b monde van den heer *Bruinwold Riedel*, dat ook zij m haren arbeid gereed is; dat zij, wat de verslagen betr omtrent de ingekomen consideratiën over de aanvulli van art. 38 en de verandering van art 39 van het Reg

ment op het godsdienstonderwijs, alsmede van de ingekomen adressen van en omtrent het verzet tegen de uitvoering van art. 38 en verdere stukken met de belijdenis-kwestie in verband staande, dien arbeid onder zich verdeeld heeft, terwijl bij verschil van beschouwing in den boezem der Commissie, nevens de adviezen van de meerderheid der Commissie nog door de heeren *Hofstede de Groot* en *Kruijf* afzonderlijke adviezen zullen worden uitgebragt.

Deze verschillende rapporten worden achtereenvolgens gelezen, en alle daarna ter tafel gelegd om in latere zittingen ter hand te worden genomen.

Verslag van de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen over het toevoegsel aan art. 38 en de verandering van art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

Vooreerst geeft de hoogleeraar *Kruijf* verslag van de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen rakende het voorloopig aangenomen toevoegsel aan art. 38 en de voorloopig aangenomen verandering van art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs; het verslag luidt als volgt:

Mijne Heeren!

De Commissie door U benoemd om verslag te geven en te adviseeren aangaande *het toevoegsel aan art.* 38 en de *verandering in art.* 39 *van het Reglement op het Godsdienstonderwijs*, begint hare taak met de mededeeling van de daaromtrent door de *Provinciale Kerkbesturen* ingezonden consideratiën.

Zij wenscht allereerst te wijzen op de *afkeuring* welke het door de Synode voorgestelde gevonden heeft.

Wat het *toevoegsel tot art.* 38 betreft hebben zich *twee* leden van het Kerkbestuur van Gelderland hier tegen verklaard, daar zij hierin zagen „eene sanctioneering van de rechten der minderheden.” Van het Kerkbestuur van Friesland kunnen *twee* leden zich met de toevoeging niet vereenigen; een hunner merkte op dat door deze alleen die gemeenten worden gebaat waar predikanten van verschillende riching zijn, en hij vreest zelfs dat ook dan de verdeeldheid zal worden bevorderd. Ook in Overijssel achten *twee* leden de bijvoeging niet wenschelijk wegens het verband waarin zij staat tot het nieuw art. 38. In N.-Brabant met Limburg had *een* lid tegen de bijvoeging bezwaar. Wij merken hierbij ten slotte nog op, dat ook de Kerkbesturen van Zuidholland en

Utrecht geacht moeten worden dit toevoegsel af te keuren, daar het eerste den wensch uit dat de Synode de gansche belijdeniskwestie zal laten rusten, en beiden ernstig verzoeken dat art. 38 weder tot zijn vorige redactie worde terug gebracht.

Na op de afkeuring van het toevoegsel bij art. 38 gewezen te hebben, geven wij thans verslag van de *goedkeuring* welke er aan ten deel viel.

Van het Kerkbestuur van Gelderland waren *acht* leden er mede ingenomen, „als iets dat in de tegenwoordige kerkelijke omstandigheden noodig is." In Noordholland werd het met *eenparige stemmen* aangenomen; evenzoo in Zeeland. Waren er in Friesland twee leden van het Kerkbestuur tegen, de *vijf* anderen meenden dat de eigenaardige betrekking tusschen leeraar en gemeente de aanneming wenschelijk maakte, terwijl de aannemelingen zeker meer gesticht zouden worden als ze door een geestverwant werden toegesproken. Voor verdeeldheid tusschen de predikanten waren zij niet bevreesd, want de bijvoeging sprak van een recht, niet van een verplichting. Ook in Overijssel verklaarden zich *twee* leden voor de vaststelling, terwijl *alle* leden van het Kerkbestuur van Groningen dit ook deden, van meening zijnde dat dit toevoegsel met de rechten der predikanten overeenstemde en de stichting bij de bevestiging van lidmaten zou bevorderen. De leden van het Kerkbestuur van N.-Brabant met Limburg waren op één na en die van dat van Drenthe met *algemeene stemmen* vóór, omdat zij het voorgestelde billijk achtten.

Ofschoon de Waalsche Commissie zich over het toevoegsel aan art. 38 niet uitliet, mag uit hare consideratiën over art. 39 veilig worden besloten tot hare ingenomenheid er mede.

In de tweede plaats geeft Uwe Commissie verslag van de consideratiën op *de voorgestelde verandering van art.* 39 Reglement Godstdienstonderwijs, en ook hier vestigt zij eerst de aandacht op de *afkeuring* welke aan deze ten deel viel.

Wat het Kerkbestuur van Gelderland aangaat, hier wenschen *vier* leden de verandering af te keuren, deels omdat zij, als uitgelokt door het reeds in art. 38 vastgestelde, de verwarring nog zou vermeerderen, deels omdat zij zich vereenigen met de bedenkingen, blijkens de Hand.

der Synode van 1878, er tegen ingebracht. In Zeeland keuren *drie* leden het voorgestelde af. Zijn de vragen in art. 39 goed, men behoude ze; zoo niet, men vervange ze door andere. Zoo als men het nu maken wil, stelt men de deur voor willekeur open, want wie zal uitmaken of de vragen aan den gestelden eisch voldoen? Zij wijzen ter waarschuwing op Kerkeraden, die zullen weigeren aldus bevestigde lidmaten in te schrijven. Van het Kerkbestuur van Friesland zijn *twee* leden tegen. Men kan, wordt de voorgestelde redactie aangenomen, van de vragen maken wat men wil; men bevordert clericalisme, doet het geweten geweld aan en schendt het presbyteriaal karakter onzer Kerk. Geen ernstig denkende orthodoxe Kerkeraad zal zich aan dit art., met art. 38 in verband beschouwd, kunnen onderwerpen en algemeen verzet zal het gevolg zijn. Door de leden van het Kerkbestuur van Overijssel werd tot afkeuring geadviseerd, daar men in het ondergesteld geval zou moeten bepalen, wie zal beslissen of de vragen aan den gestelden eisch voldoen. Te Groningen waren *drie* leden van oordeel, dat het bij een zuiver kerkelijke handeling den predikant niet mag vrij staan willekeurige veranderingen te brengen in vragen die de voorwaarden voor het lidmaatschap der Kerk aangeven, en dit te meer daar niet kan worden uitgemaakt wat met het karakter der Nederlandsche Hervormde Kerk overeenkomt. In Noord-Brabant met Limburg zijn *twee* leden tegen, één van deze omdat hij tegen alle belijdenis vragen, is daar er toch geene te vinden zijn die boven bedenking verheven blijven. *Twee* leden van het Bestuur van Drenthe zijn mede er tegen, deels omdat art. 11 (Algemeen Reglement) de wijziging niet gedoogt, deels omdat deze te onbepaald is, tot groote afwijkingen aanleiding geeft, de aanneming in moeilijkheden brengt en procederen in 't leven zal roepen. Ook hier merken wij op dat de Besturen van Zuid-Holland en Utrecht, om reden bij art. 38 vermeld, geacht mogen worden tegen de voorgestelde wijziging van art. 39 te zijn.

Vond deze, gelijk uit dat alles blijkt, veel tegenstand, wij gaan nu zien dat het ook hier niet aan *instemming* ontbrak. In Gelderland toch keurden *vijf* leden de verandering voor den tegenwoordigen kerkelijken toestand noodig. Het Kerkbestuur van Noord-Holland is door het voorgestelde niet geheel voldaan, maar raadt ten sterkste

aan dit aan te nemen. *Drie* leden van het Zeeuwsche Bestuur vereenigen zich met de nieuwe redactie, daar zij rekening willen houden met den bestaanden toestand, van meening zijn dat deze bezwaren opheft, en voor willekeur en misbruik een waarborg achten te bezitten in het geweten der predikanten. Van de *vijf* leden des Bestuurs, die in Friesland vóór stemden, acht één de uitdrukking „of soortgelijke" ongelukkig gekozen, en zouden allen liever geheele vrijheid ten aanzien van vragen begeeren, doch uitgaande van de verwachting dat de voorgangers de aanneming en bevestiging zoo stichtelijk zullen maken als hun gemoed dat in die plechtige ure eischt, zullen zij zich te vreden stellen met het voorgestelde, in de hoop daardoor den vrede van de Kerk te bevorderen.

In Overijssel waren *twee* leden voor, en in Groningen *drie*, welke laatsten oordeelden, dat bij vrijheid om naar eigen inzicht de vragen te wijzigen veler bezwaren zullen worden weggenomen. Ook in Noord-Brabant met Limburg verklaart zich het Bestuur, op twee leden na, voor de gewijzigde redactie van art. 39, terwijl ook in Drenthe met dezelfde uitzondering die redactie werd aangenomen, daar men hoopte dat aldus de belijdeniskwestie tot een goed einde zou gebracht worden. Wat de Waalsche Commissie aangaat, zij is van meening dat gebondenheid aan bepaalde vragen in strijd is met het karakter eener Protestantsche kerk, en dat, daar algeheele vrijheid in het gebruik van vragen wel niet te wachten is, de voorgestelde redactie althans dit goede heeft, dat zij niemand noopt tot de keuze, òf de Kerk te verlaten, òf als opstandeling tegen haar Reglementen in haar te blijven. Zij dringt er dus *eenparig* op aan, dat art. 39 worde vastgesteld zooals het werd voorgesteld.

De Commissie zou meenen hare taak met betrekking tot art. 38 en 39, zoover het de Provinciale Kerkbesturen aangaat, niet naar behooren volbracht te hebben, indien zij niet teven uwe aandacht vestigde op de reeds genoemde consideratiën der Kerkbesturen van Zuid-Holland en Utrecht. Beiden spreken over de belijdeniskwestie in haar geheel.

Het Kerkbestuur van Zuid-Holland wijst op de vele protesten tegen art. 38 ingeleverd, waarin verklaard wordt dat gezegd art. door de bepaling, dat de geloofsovertuiging geen grond tot afwijzing mag zijn zoo slechts bereidwilligheid bestaat de vragen naar art. 39 te beantwoorden,

in strijd is met art. 11 Algemeen Reglement; alsmede dat het aan de tegenwoordigheid der ouderlingen de beteekenis ontneemt en dus het presbijteriaal karakter der Kerk aantast. Het Bestuur verklaart, dat door dit alles de Christelijk Hervormde belijdenis onzer Kerk wordt prijsgegeven, en dat de bezwaren hiertegen vooral daarom van gewicht zijn, omdat bijna overal de ouderlingen door de gemeente zelve gekozen zijn.

Het Bestuur wijst de Synode op dit alles, niet om te intimideeren, maar om den vrede te bewaren in eene Kerk, waarvan zelfs het bestaan ernstig bedreigd wordt.

Het vraagt eindelijk:

1. Art. 38 (nieuw) weder in te trekken.
2. De belijdeniskwestie voorloopig te laten rusten.
3. Eene aanschrijving aan de Kerkeraden, waarin deze wordt aangemaand tot gematigdheid en toegevendheid zoover deze naar de Kerkelijke Reglementen mogelijk is en bevorderlijk kan wezen aan de stichting der gemeente.

Wat het Kerkbestuur van Utrecht aangaat, het verklaart dat het tot de wijziging van art. 38 niet heeft medegewerkt, dat het door de uitvaardiging er van j. l. teleurgesteld werd niet alleen, maar zich daardoor ook in groote moeilijkheid zag gebracht. Geroepen als het toch is de kerkelijke verordeningen te handhaven, acht het zich allereerst gebonden aan de bepalingen van het Algemeen Reglement als de grondwet onzer Kerk, en het is dus verhinderd verplichtende kracht toe te kennen aan art. 38 Godsdienstonderwijs, dat niet toelaat de leer der Hervormde Kerk te handhaven, zooals in art. 11 van het Algemeen Reglement geboden wordt. Na nog gewezen te hebben op den tegenstand der gemeenten, op het verzet, openlijk der Synode aangezegd, op de te wachten organisatie van een toestand van verwarring, ja op het gevaar van scheuring, verzoekt het Bestuur eenparig, dat de Synode besluite tot: „het voorloopig aannemen van zulk eene verandering in art. 38 Reglement Godsdienstonderwijs waardoor gemeld art. luide, gelijk het tot op 15 Januarij jl. geluid heeft."

Maken wij nu ten opzichte van beide artikelen de slotsom op, dan zien wij:

1. dat ten opzichte van het toevoegsel aan *Art.* 38 zich *tegen* verklaard hebben *twee* Provinciale Kerkbesturen eenparig, Zuid-Holland en Utrecht, en van de leden der overige Besturen te zamen *zeven* leden;

dat zich er *vóór* verklaard hebben *vijf* Provinciale Kerkbesturen eenparig, nl. Noord-Holland, Zeeland, Groningen, Drenthe en de Waalsche Commissie; en met meerderheid *drie*, nl. Gelderland Friesland en Noord-Brabant met Limburg;

2. dat ten opzichte van de verandering in *Art.* 39 zich *tegen* verklaard hebben *drie* Provinciale Kerkbesturen eenparig, nl. Zuid-Holland, Utrecht en Overijssel, en van de leden der overige Besturen te zamen *zestien* leden;

dat er zich *voor* verklaard hebben *twee* Provinciale Kerkbesturen eenparig, nl. Noord-Holland en de Waalsche Commissie en met meerderheid *vier*, nl. Gelderland, Friesland, Noord-Brabant met Limburg en Drenthe.

E. F. Kruijf.
P. Hofstede de Groot.
A. H. van der Hoeve.
J. P. Bruinwold Riedel.
G. van Duijl Gwz.

Verslag van de consideratiën ter zake als voren, van de Classicale vergaderingen, en van verschillende voorstellen uit die vergaderingen tot veranderingen in de Reglementen, met de belijdenis kwestie in verband staande.

De heer *Bruinwold Riedel* geeft verslag van de consideratiën en voorstellen der Classicale Vergaderingen omtrent de vermelde voorloopig aangenomen veranderingen van artt. 38 en 39 van het Reglement op het godsdienstonderwijs.

Mijne Heeren!

Uwe Commissie gaat voort U de consideratiën en adviezen mede te deelen omtrent de voorloopig gearresteerde bijvoegingen van artt. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, nu van de Classicale Vergaderingen.

Zij vestigt Uwe aandacht eerst op de bijvoeging in art. 38, en dan deelt zij U mede, dat de Classicale Vergaderingen van Sneek, Utrecht, Arnhem, Tiel, Amsterdam, 's Gravenhage, Wijk bij Duurstede, Harderwijk, Gouda, Middelburg, Amersfoort, Kampen, Nijmegen, Dordrecht, Goes, Heusden, Rotterdam en Leiden zich tegen het bijvoegsel in art. 38 hebben verklaard,

Meest allen verzoeken aan de Synode om op hare vroegere besluiten ten opzichte van dit artikel te willen terug komen en het in zijn vroegeren vorm te herstellen. Velen achten het in strijd met art. 11 van het Algemeen Regle-

ment en een brug om tot de erkenning van de rechten der minderheden te komen. Anderen keuren het af, omdat dit artikel de eenheid in de Kerk zou verbreken en strijdt met wat het overigens voorschrijft, maar vooral omdat zij een onderdeel uitmaakt van een stelsel, 't welk ten doel heeft om het belijdend karakter der Kerk op te heffen. Zij vragen herstelling van het onrecht der Kerk aangedaan in de voorloopige vaststelling van artt. 38 en 39, noemen het toevoegsel „*ongeoorloofd*" en „*onzedelijk*", en manen de Synode aan om terug te keeren tot „onderwerping aan de beginselen van bestuur en regeering in art. 11 Algemeen Reglement vervat." Sommige verklaren, dat, indien het art. 38 mocht worden en blijven vastgesteld, zij zich daaraan niet gehouden zullen achten en het zullen beschouwen alsof het niet bestond. Een andere is van oordeel, dat geen voorstel van dien aard mag gedaan worden en zij dus over de betrekkelijke punten niet mag adviseeren, „als zijnde verandering in 't geen niet veranderd mag worden of wijziging van een artikel, dat zedelijk niet bestaat."

Enkele leden van evengenoemde Vergaderingen konden hunne goedkeuring aan de bijvoeging, neen aan het geheele artikel niet geven op grond, dat dan alles afhankelijk werd gesteld van de predikanten en de gemeenten meer dan genoeg hebben van het clericalisme," en meenden dat dan ook den aannemelingen het recht moest worden toegekend om hun eigen bevestiger te kiezen.

Er waren echter in genoemde Classicale Vergaderingen ook grootere en kleinere minderheden, die de bijvoeging in dit artikel zeer wenschelijk achtten en de Synode dringend verzochten op den ingeslagen weg voort te gaan en de voorgestelde bijvoeging goed te keuren.

Een grooter aantal Classicale Vergaderingen kon zich echter vereenigen met de bijvoeging in art. 38. Het waren die van Meppel, Leeuwarden, Haarlem, Gouda, Breda, Maastricht, Eindhoven, Onderdendam, Assen, Appingedam, Zwolle, Franeker, Nijmegen, Bommel, Coevorden, 's Hertogenbosch, Tiel, Alkmaar, IJzendijke, Brielle, Zutphen, Edam, Zierikzee, Dokkum, Middelburg en de Waalsche Rénnie.

Zeer velen geven geen consideratiën; in vijf wordt de bijvoeging met acclamatie en in de meeste met zeer groote meerderheid aangenomen. De minderheid in de Classicale

Vergadering van Dokkum verzoekt, dat U wordt medegedeeld, dat zij met 33 van de 77 stemmen de bijvoeging niet heeft kunnen goedkeuren.

De Classicale Vergadering van Breda nam met algemeene stemmen op 4 na de volgende consideratie aan: „opdat, bij het groot verschil van richting in de Nederlandsche Hervormde Kerk, het recht voor allen zooveel mogelijk gehandhaafd worde, het wenschelijk en noodzakelijk is, dat overeenkomstig het voorstel de woorden worden toegevoegd: elk predikant heeft het recht zijn eigen aannemelingen te bevestigen," gereg. onder n°. 653. Onderdendam wenscht deze bijvoeging eveneens (734).

Haarlem neemt (n°. 1086) met 21 stemmen *deze* motie aan: „De Classicale Vergadering van Haarlem, overtuigd dat de veranderingen in artt. 38 en 39 Reglement Godsdienstonderwijs, zooals zij voorloopig door de Synode zijn aangenomen:

„*a*. onvoldoende zijn om den vrede in de Kerk te herstellen;

„*b*. aan haar het protestantsch karakter onthouden;

„*c*. ook maar de formeel bestaande eenheid niet zullen kunnen redden;

„besluit zich van consideratiën te onthouden, en aan de Synode als haar gevoelen kenbaar te maken, dat zij den tijd gekomen acht om aan de gemeenten de autonomie in zake de belijdenis te verzekeren, met behoud zoo mogelijk van een administratief kerkverband."

Ook in deze bovengenoemde Classicale Vergaderingen waren minderheden, die zich met de bijvoeging niet konden vereenigen op „formeele gronden", zooals die ontwikkeld zijn in het advies der Commissie, benoemd in de vergadering der Nederlandsche Hervormde Predikanten-Vereeniging bl. 29, en tevens omdat de vrede in de Kerk er niet door zou worden bewaard. Anderen konden dit niet doen op andere algemeen bekende gronden.

Heeft Uwe Commissie U de consideratiën en adviezen der Classicale Vergaderingen ten opzichte van de bijvoeging in art. 38 Reglement Godsdienstonderwijs medegedeeld, zij gaat *ten tweede* over dit te doen omtrent die van art. 39 van hetzelfde Reglement.

Zij noemt eerst de Classicale Vergaderingen van Goes, Dordrecht, Sneek, Zwolle, Franeker, Bommel,

Gouda, Coevorden, Tiel, Zutphen, Amsterdam, Arnhem, Amersfoort, Wijk, Utrecht, Zierikzee, Harderwijk, Hoorn, 's Hertogenbosch, Middelburg, Leiden, Deventer, Meppel en Groningen.

Sommige van dezen achten deze bijvoeging „hoogst bedenkelijk, omdat ieder predikant zijn gevoelen in het woord „soortgelijk" kan neêrleggen, de voorwaarde, die in art. 38 is gesteld, door de bijvoeging in art. 39 feitelijk wordt opgeheven en daarbij alle waarborg is weggenomen, dat zij, die als lidmaten der Nederlandsche Hervormde Kerk worden aangenomen, het Évangelie der Schriften zijn toegedaan."

De Classicale Vergadering van Wijk heeft „een sterken afkeer" tegen deze bijvoeging. Anderen meenen, dat de bijvoeging aanleiding zal geven tot wanorde en willekeur, omdat zij uitgaat van het beginsel, dat de rechten der minderheden bij de wet worden erkend. Weêr anderen vinden het woord „soortgelijke" nevelachtig en onbestemd en keuren *daarom* de bijvoeging af, zonder daarom gerekend te willen worden als zouden zij in zijn geheel met art. 39 zijn ingenomen; neen, zij zijn tegen *alle* vragen, waarmeê zij zullen bedoelen, tegen alle verbindende vragen. Eene Classicale Vergadering acht de voorgestelde wijziging „geheel onmogelijk", als in strijd met art. 11 Algemeen Reglement, daar zij aan de predikanten de vrijheid zou geven om „de belijdenis der Kerk geheel op zijde te schuiven en het aan ieders willekeur zou zijn overgelaten te bepalen *wat* al of niet met het Christelijk Hervormd karakter der Kerk zou overeenkomen, en men alzoo allen waarborg zou missen, dat de voorgestelde vrijheid niet ten koste der waarheid zal worden misbruikt." Bovendien verklaart zij, dat de meeste Kerkeraden onder haar ressort niet zouden kunnen medewerken om zulke bepalingen als wettig te erkennen en aan haar rechtsgeldigheid toe te kennen. Liever zou zij het kerkverband zien opheffen, dan meê te werken aan de verloochening van het eeuwig fundament, dat gelegd is, nl. Jezus Christus.

Een lid van eene andere Classis kan de bijvoeging niet goedkeuren, op grond dat door de nieuwe redactie van art. 38 Reglement Godsdienstonderwijs voor eene betamelijke vrijheid bij de aanneming is gezorgd. Leden van nog eene andere Classis achten de bijvoeging van minder gewicht, nu eenmaal het „bestaansrecht" der verschillende

richtingen in de Kerk is verzekerd. Weêr anderen zagen *ergernis* in de aanneming, of hadden *practische* bezwaren, of oordeelden, dat dan elke formuleering der Christelijke waarheid gewettigd zou zijn, terwijl zij bovendien geconstateerd wenschten te zien, dat de Synode de artt. 38 en 39, vroeger door haar als één beschouwd, heeft vaneen gescheurd, en dat daarom geen *afzonderlijke* beraadslaging van deze artikelen kan plaats hebben.

Eén Classicale Vergadering keurde de bijvoeging wel af, maar omdat zij in plaats van „soortgelijke" „andere" wenscht te lezen.

Ook onder deze straks genoemde Classicale Vergaderingen waren minderheden, die zich met de daar genomen besluiten niet konden vereenigen. Zij meenden aan de Synode dank verschuldigd te zijn voor de voorloopig aangenomen wijziging en haar met den meesten aandrang te moeten adviseeren, art. 39 in zijn nieuwen vorm aan te nemen en vast te stellen. Eene andere meende de bijvoeging te moeten aannemen:

1°. omdat dit artikel recht van bestaan verzekert aan de verschillende richtingen in onze Kerk;

2°. omdat deze vrijheid behoeven om zich naar hunne beginselen te kunnen ontwikkelen;

3°. omdat het de banden van eene voorgeschrevene belijdenis losmaakt, en

4°. omdat de niet-aanneming er van de verdeeldheid in de Kerk nog grooter zal maken en de aanneming den vrede zal bewaren, terwijl 29 van de 62 eener andere Vergadering besloten aan de Synode mede te deelen, dat, ofschoon zij liever hadden gezien, dat art. 39 onder de rubriek „liturgie" gebracht ware, zij zich niettemin met de voorgestelde wijziging konden vereenigen.

Uwe Commissie meent hier afzonderlijk melding te moeten maken van het advies der Classicale Vergadering van Kampen. Zij kan namelijk de Synode niet adviseeren om de bijvoegingen in artt. 38 en 39 aan te nemen, maar zij doet aan haar het volgende met algemeene stemmen op één na aangenomen voorstel:

„De Classicale Vergadering van Kampen verzoekt aan de Synode om van alle pogingen tot pacificatie af te zien, en onverwijld over te gaan tot wettelijke regeling der bestaande partij-groepeering, met behoud alleen van het administratief kerkverband."

Meenden nu de bovengenoemde Classicale Vergaderingen de voorgestelde bijvoegingen in meerdere of mindere mate te moeten afkeuren, de *nu* te noemen Classicale Vergaderingen konden zich daarmede vereenigen, terwijl sommige iets beters nog meenden te moeten voorstellen. Het waren de Classicale Vergaderingen van Leeuwarden, Winschoten, Onderdendam, Maastricht, Eindhoven, Assen, Appingedam, Alkmaar, IJzendijke, Brielle, Edam, Zierikzee, Dokkum, Middelburg, Breda en de Waalsche Réunie. Vijf van haar namen de bijvoeging met algemeene, de meeste met groote meerderheid aan, uitgenomen eene, waarvan weder 34 van de 77 leden uitdrukkelijk verzochten aan de Synode kenbaar te maken, dat zij er zich tegen hadden verklaard.

Allen achtten de aanneming dezer bijvoeging zeer wenschelijk, sommigen op grond, dat zij zoowel de eenheid als de vrijheid zou bevorderen. Enkelen vonden nog verkieslijker om *alle* voorgeschrevene vragen weg te laten en derhalve te lezen: „De bevestiging van lidmaten heeft plaats in eene daartoe bepaalde godsdienstoefening.

„Hun worden daarbij vragen voorgesteld, overeenkomende met het Christelijk Hervormd karakter of beginsel onzer Kerk."

Eene andere wenscht het woord „karakter" te schrappen en daarvoor in de plaats te zien gesteld „beginsel", en dus te lezen: „overeenkomende met het Christelijk Hervormd beginsel".

Een derde wil een toevoegsel bij dit artikel van den volgenden inhoud: achter de woorden „die hun zullen worden voorgesteld" te lezen: „die hun bij de aanneming zullen worden medegedeeld. Meenen zij op die vragen geen bevestigend antwoord te mogen geven, dan staat het hun vrij zich door een ander predikant te laten bevestigen, waartoe het schriftelijk verzoek hun niet zal mogen worden geweigerd."

Ook moet Uwe Commissie Uwe aandacht nog vestigen op twee adressen, ingezonden door de Classicale Vergadering van Eindhoven, gereg. onder n°. 953, waarbij gevraagd wordt:

a. herroeping van art. 27 van het Reglement op het Examen;

b. idem van art. 19 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs;

c. autonomie der gemeenten wat de leer betreft, en

d. vrijheid der minderheden tot zelfstandige organisatie.

Eene minderheid van tien leden meende zich echter tegen dit besluit der meerderheid te moeten verzetten. Zij vraagt in het adres, gereg. onder n°. 954, „dat allen, die nu rechtens in de Kerk behooren, daarin kunnen blijven."

Zij vermeldt ook een voorstel van de Classicale Vergadering van Heerenveen, waaraan als clausule het verzoek was toegevoegd om op den grondslag van het Reglement voor de minderheden eene geheele reorganisatie der Kerk voor te bereiden.

Nog moet Uwe Commissie gewagen van een adres der Waalsche Réunie in dd. 13 Juli 1879 n° 70, gereg. onder n°. 8, houdende het dringend verzoek aan de Synode om de verklaring en belofte, vervat in art. 27 Reglement op het Examen en in art. 19 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, te doen vervangen door eene verklaring, waarmeê zij van hun oprecht verlangen doen blijken om zich aan het predikambt of aan de betrekking van Godsdienstonderwijzer te wijden, en de belofte om de plichten dier betrekkingen met ijver en toewijding te vervullen, in den geest des Evangelies; zich te gedragen overeenkomstig de verordeningen der Nederlandsche Hervormde Kerk en zich aan hare tucht te onderwerpen.

Eindelijk heeft Uwe Commissie mede te deelen een voorstel van de Classicale Vergadering van Breda, door haar met op *zes* na algemeene stemmen van één harer leden overgenomen.

Het betreft art. 11 Algemeen Reglement. De Vergadering wenscht dat daar gelezen worde in plaats van „de handhaving harer leer", „de handhaving harer beginselen".

De redenen voor dit verzoek om grondwetsverandering zijn in hoofdzaak de volgende:

1°. De toestand van de Kerk eischt het. Die toestand is onzuiver, ja hachelijk, zoolang de eene partij aan de letter van de wet het recht kan ontleenen om de andere uit te drijven.

2°. De geest der waarheid en der oprechtheid gebiedt het. Wij hebben de wetenschap, dat men die leer niet handhaven kan.

3°. Het Protestantsch beginsel der Kerk vordert het. Moet er een leer worden gehandhaafd, dan zal men dit niet anders kunnen doen, dan op den weg van inquisitoriale maatregelen.

4°. Het belang van *alle* partijen in de Kerk brengt het mede.

Blijven de rechtzinnigen aandringen op handhaving der leer, dan is 't duidelijk, dat zoo een rechtzinnige door zijn geweten gedrongen wordt in het een of ander punt van de leer af te wijken, ook boven zijn hoofd het zwaard hangt.

5°. De Kerk kan nooit meer dan een uiterlijke belijdenis der leer handhaven, maar zoodoende zet zij de deur wijd open voor Farizeïsme en Jesuïtisme, voor den schijn van godzaligheid en reservatio mentalis.

De Classicale vergadering acht het de taak en de roeping der Kerk om hare beginselen te handhaven zoowel ter aankweeking in haar eigen boezem van den geest van Christus, als ter verweering tegen alle onheilige machten, die den geest willen uitblusschen. Zij meent verder, dat dit is in de richting van het historisch Christendom en van het Protestantisme.

Ten slotte houdt de vergadering zich vooral hiervan overtuigd, dat de beginselen der Hervormde Kerk nooit in tegenspraak mogen zijn met de allerhoogste en heilige beginselen, die Jezus zelf als het fundament der godzaligheid heeft neergelegd in Matth. XXII : 36—40, terwijl de beginselen van gewetensvrijheid en verdraagzaamheid wel als het onvervreemdbaar erfgoed dier Kerk zullen mogen worden aangemerkt.

J. P. Bruinwold Riedel.
P. Hofstede de Groot.
E. F. Kruijf.
G. van Duijl G.Wz.
A. H. van der Hoeve.

De heer *van der Hoeve* deelt weder den inhoud mede van de adressen van onderscheidene Classicale Besturen tegen de uitvoering der pas in werking getreden nieuwe redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs. Daaromtrent behelst zijn rapport het volgende:

Verslag van de adressen van Classicale Besturen ter zake art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

Mijne Heeren!

Aangaande de adressen van Classicale Besturen tegen art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, die ook in handen Uwer Commissie gesteld zijn, heeft

zij op te merken. dat de daarin vervatte bezwaren meerendeels van gelijke strekking zijn.

Het Classicaal Bestuur van Rotterdam verklaart, dat het, ingeval van overtreding van het nieuw Artikel 38 G. O., het artikel niet zal handhaven. Onder andere bezwaren komt bij dit Bestuur nog de bedenking omtrent de wettigheid der invoering van dit Artikel. De Kerk is niet gehoord op de samenvoeging, noch van Artikel 38, zoo als het nu luidt, met het oude Artikel 39, noch ook op dat Artikel in verband met Artikel 39, zoo als het nieuw luiden zou naar het thans aanhangig voorstel. De Artikelen 38 en 39 zijn oorspronkelijk, als een geheel vormende, ter beoordeeling voorgesteld en zij mochten niet tot verschillende combinatiën gescheiden worden. Het Bestuur verzoekt alzoo van de Synode intrekking van Art. 38 G. O. en de zaak der aanneming van lidmaten aan een vernieuwd onderzoek te onderwerpen.

Het Classicaal Bestuur van Sneek geeft te kennen, dat het Artikel 38 G. O., met het oog op Artikel 11 A. R. niet kan toepassen, ook omdat het uit zijn verband gerukt is van het daarmede onafscheidelijk verbonden en nu nog onzeker gelaten Artikel 39 G. O.

De H.H. *Schaaff en Niemeijer* hebben zich met het protest niet kunnen vereenigen.

Het Classicaal Bestuur van Wijk bij Duurstede verzoekt op gronden van gelijke strekking terug te komen op het genomen besluit in zake Artikel 38 G. O., terwijl het dit terugkomen *billijk* acht en *hoogst wenschelijk.*

Het Classicaal Bestuur van Leiden heeft in eene buitengewone vergadering kennis genomen van de beteekenis en strekking der verandering van Artikel 38 G. O. en bevonden, dat die verandering in strijd is te achten met het voorschrift in Artikel 11 A. R., een voorschrift, waaraan de Synode is gebonden en waaraan Kerkeraden en Classikale Besturen zich hebben te houden. Het heeft daarom *eenstemmig* besloten om te verklaren, dat bovengenoemd artikel in strijd is met de bepaling in Artikel 11 A. R.; het der Synode de bevoegdheid niet kan teekenen om Artikel 38 G. O. vast te stellen en te laten uitvaardigen; dat het aan de verandering van genoemd Artikel geen kracht van wet kan toekennen en dus niet *mag* en niet *zal* zorgen voor de inachtneming van deze verordening door de Kerkeraden onder zijn ressort.

De Classicale Besturen van Utrecht, Kampen, Harderwijk en Amersfoort gebruiken, òf nagenoeg dezelfde bewoordingen als het Classicaal Bestuur van Leiden, òf betuigen aan het adres van het Bestuur adhaesie.

Het Classicaal Bestuur van Amersfoort voegt er het verzoek aan de Synode bij, om „in eene harer eerste zittingen de bedoelde verandering buiten werking te stellen en alle handelingen onwettig te verklaren, die dan reeds uit kracht van deze verandering mogten verricht zijn".

Het Classicaal Bestuur van Amsterdam verlangt, na op gelijke gronden als dat van Leiden zich tegen de invoering van Art. 38 G. O. verklaard te hebben, de eenvoudige intrekking er van.

Het Classicaal Bestuur van Dordrecht is van oordeel, dat Artikel 38 G. O. in strijd is met Artikel 11 A. R., met het presbyteriaal karakter der Kerk, met het wezen van het onderlingschap en met zich zelf; en verder, dat in den tegenwoordigen toestand der Kerk in belijdeniszaken de status quo moet worden gehandhaafd; dat het dus de wijziging beschouwt als niet geschied en dienovereenkomstig zal handelen.

In een afzonderlijk stuk verklaart de Scriba *Dr. Rienstra* dat hij tot dit besluit niet heeft medegewerkt.

Het Classicaal Bestuur van 's Gravenhage besloot met vijf tegen vier stemmen Artikel 38 G. O. niet op te volgen en daarvan door het Provinciaal Kerkbestuur aan de Synode kennis te geven, Het Provinciaal Bestuur voegt bij de mededeeling van dit stuk de opmerking, dat naar zijn oordeel door den Præses van het Classicaal Bestuur een zoodanig voorstel niet aan de orde had mogen gesteld, noch tot een onderwerp van beraadslaging gemaakt worden.

De volgende Classicale Besturen daarentegen hebben verklaard hunne goedkeuring te hechten aan het vastgestelde Artikel 38 G. O.

Het Classicaal Bestuur van Hoorn verklaart, dat het den geest van verzet tegen Artikel 38 G. O. op het nadrukkelijkst veroordeelt en daarom vraagt, dat de Synode de reglementen onzer Kerk en daaronder Artikel 38 zal handhaven.

Het Classicaal Bestuur van Gouda verklaart, dat het met innig leedwezen ziet, dat er Predikanten, Kerkeraden, en zelfs Classicale Besturen zijn, die de gehoorzaamheid

opzeggen aan de bepalingen door de Synode geheel in overeenstemming met de inrichting der Kerk tot stand gebracht; reden waarom het de verzekering geeft, dat het de Synode zal steunen in al die pogingen, die tot handhaving van orde, wet en recht in de Nederlandsche Hervormde Kerk door haar zullen aangewend worden.

Het Classicaal Bestuur van Onderdendam ziet met leedwezen de pogingen van linker- en rechterzijde om zich aan de wettelijke voorschriften der Kerk te onttrekken en der Synode de gehoorzaamheid op te zeggen en verklaart, dat het adhæsie geeft aan het adres van de Vergadering der Evangelische predikanten en gemeenteleden te Zwolle gehouden, den 24 en 25 April j.l.

Uit ons verslag blijkt, dat 11 Classicale Besturen zich verklaren tegen het vastgestelde Artikel 38 G. O., voor het meerendeel in den geest van verzet, terwijl drie Classicale Besturen tot handhaving van genoemd Artikel aansporen.

A. H. van der Hoeve.
G. van Duijl G.Wz.
J. P. Bruinwold Riedel.
P. Hofstede de Groot.
E. F. Kruijf.

Verslag van de adressen van Kerkeraden ter zake van Artikel 38; als ook van de voorgenomen verandering van Artikel 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

Over de adressen van Kerkeraden ter zake van Artikel 38, als ook van de voorgenomen verandering van Art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs rapporteert de heer *van Duyl* het volgende:

Mijne Heeren!

Ons verslag vervolgende van hetgeen ter zake van Art. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs in handen Uwer Commissie gesteld is, bepalen wij u thans bij de daarop betrekkelijke adressen van *Kerkeraden*.

Eerst vermelden wij de adressen ter afkeuring.

Daarvan wordt de rij geopend door de desbetreffende verklaring van den Kerkeraad te Leiden.

Omdat in vele adressen daarheen wordt verwezen, moeten wij die verklaring kortelijk maar volledig doen kennen.

De Leidsche Kerkeraad acht zich geroepen aan de

hooogste, wetgevende, rechtsprekende besturende macht der Kerk te verklaren, dat hij in de verandering van art. 38 Godsdienstonderwijs het tegendeel ziet van zorg voor de handhaving der leer, waartoe in de eerste plaats die macht geroepen is; dat hij met het oog op de waarborgen in art. 61 Algemeen Reglement genoemd, der Synode het recht betwist om zoodanige verandering vast te stellen; dat hij mitsdien aan die verandering geen kracht van wet toekent, en, zich wenschende te houden aan 't geen art. 11 Algemeen Reglement voorschrijft, ook niet voornemens is, in voorkomende gevallen zich aan deze verandering gebonden te achten, waarbij hij de hoogste macht aansprakelijk stelt voor alle verstoring van orde en eendracht, welke daarvan het gevolg mocht worden."

Het zijn de volgende kerkeraden die aan dit adres zich aansluiten:

van Hillegersberg, Nieuw- en St. Joosland, Zelhem, Exmorra en Allingawier, Hazerswoude, Minnertsga, Harmelen, Amstelveen, Apeldoorn, Veenendaal, Loosduinen, Doesborgh, Kampen, Arnhem, Dalfsen, Overlangbroek, Valkenburg, Woerden, Zeijst, Schoonhoven, Abcoude, Sloten (N. H.), Bloemendaal, 's Graveland, Leimuiden, Nijkerk (Veluwe), Hengelo cl. Zutphen, Bath en Rilland, Warmond, Leiderdorp, Poortvliet, Vlissingen, Almkerk en Emmikhoven, Wageningen, Mijnsheerenland, Axel, Austerlitz, Breukelen en Broek op Langendijk.

Op gronden vooral aan Gods woord, art. 11 Algemeen Reglement en het juiste kerkbegrip ontleend, verklaren de na te noemen kerkeraden, dat zij *niet* zullen en *niet* kunnen medewerken aan de uitvoering van art. 38 Godsdienstonderwijs. Zij verzoeken dat dit artikel óf tot zijn vorige redactie worde teruggebracht, òf ingetrokken.

Zij vragen u dringend de voorloopig aangenomen verandering van art. 39 Godsdienstonderwijs terug te willen nemen en geen nieuwe voorstellen te doen, welke de aan hun geweten en hunne beloften getrouwe leden der Kerk de gehoorzaamheid onmogelijk zouden maken.

Zijn er Kerkeraden, die dit verzoek tot u brengen in overeenstemming met het adres ingezonden door het Classicaal Bestuur van Wijk bij Duurstede van wege de

Classicale Vergadering, zij voeren in hoofdzaak dezelfde gronden aan als zooeven zijn vermeld.

Bedoelde Kerkeraden zijn die van Nieuw-Beijerland, Leksmond, Wons en Engwier, Oud-Beijerland, St.-Maartensdijk, Reitsum, Wemeldinge, Giessen en Rijswijk, Westmaas, Woudsend, Jutrijp en Hommerts, Nymegen (Waalsche Gemeente), Bruchem en Kerkwijk, Oud-Alblas, Opperdoes, Haarlem, Joure, Twello, Kralingen: Schiedam, Rotterdam (Schotsche Gemeente), Rotterdam (Nederduitsche Hervormde Gemeente), Sneek (bijzondere kerkeraad), Bruinisse, Oosterbierum, Nieuw-Loosdrecht, Nijmegen (bijzondere kerkeraad), Zutphen (bijzondere kerkeraad), Aalsmeer, Cortgene, Wijk bij Duurstede, Cothen, Weesp (betuigt instemming met de missive aan de kerkeraden van het Hoofdbestuur der Confessioneele Vereeniging, dd. 10 Juni '79), Oppenhuizen, Harlingen, Charlois c. a., Bodegraven, Rhijnsburg, Koudekerk, Wanswerd c. a., Hedel, Workum, ter Aar, Groningen (bijzondere kerkeraad), Monnikendam, Oostburg, Oud-Loosdrecht, Spijk (provincie Groningen), Thamen a/d Amstel, Scherpenisse, Lutten. Die van Renswoude, Werkhoven, Bieselinge, Leersum, Rhenen, Odijk, Houten, Elst bij Amerongen, Bunnik en Vechten, en van Driebergen, betuigen hunne instemming met het door het Classicaal Bestuur van Wijk bij Duurstede aan u gezonden adres.

Afkeurig werd voorts uitgesproken door de Kerkeraden van Middelburg, Goes, Voorthuizen, Baambrugge, Zwijndrecht, Woudenberg, Wilp, Barneveld, Neerlangbroek, Utrecht, Wagenborgen, Steenwijkerwold, Ravenswaaij, Wolfaartsdijk, Wezep, Hattem, Vreeswijk, Klundert, Fijnoord, Zevenbergen, 's Gravenhage, Heeg, Schalkwijk, Katwijk aan Zee, Scheveningen, Delft, Lemmer, Oegstgeest, Hendrik Ido Ambacht, Ridderkerk, Dordrecht, Dedemsvaart en Jaarsveld. De Kerkeraad van Enschede schonk adhaesie aan de Nederlandsche Hervormde Predikanten-Vereeniging.

Schoon de adressen van alle deze kerkeraden van gelijke

strekking zijn en allen een krachtig votum van afkeuring doen hooren, verschillen zij toch in den vorm; zij gaan namelijk òf in enkele punten verder, òf zijn ietwat gematigder. Enkele hunner bijzondere afwijkingen en beschouwingen willen wij nog afzonderlijk vermelden. Uit den grooten voorraad kiezen wij die van den Kerkeraad der volgende gemeenten.

Rhijnsburg verklaart geen attestatiën te zullen aannemen van personen, die aangenomen zijn door een Kerkeraad, van wien geen protest tegen „dit onheilig" wetsartikel is uitgegaan. Valkenburg, Slochteren, Arnemuiden en enkele andere Kerkeraden geven een gelijke verklaring aangaande de attestatiën van elders inkomenden.

Sneek (bijzondere Kerkeraad), Bruinisse en anderen verzoeken dringend art. 38 in zijn vorigen vorm terug te brengen, en geven het voornemen te kennen om, mocht dit niet geschieden, de aanneming van lidmaten te doen plaats hebben, als ware de nieuwe bepaling niet geschreven.

De Kerkeraad der Schotsche gemeente te Rotterdam dringt op intrekking aan van art. 38 met het oog op het welbegrepen belang van het niet fictief, maar nog immer positief Christelijk karakter der Ned. Herv. Kerk.

Haarlem spreekt zijn groot leedwezen uit over de veranderingen door de Synode gemaakt of voorgesteld in het Reglement op het Godsdienstonderwijs. Wordt de voorloopig aangenomen verandering van art. 39 tot Wet verheven, dan is ook de laatste waarborg weggevallen voor het belijdend karakter der Kerk.

Rotterdam merkt o. a. op, dat volgens het onlangs in werking getreden art. 38 op den Kerkeraad de verplichting zou rusten elke geloofsovertuiging of ook elk gemis aan geloofsovertuiging toe te laten bij hen die wenschen te worden aangenomen, wanneer enz. — Alzoo is door de Synode de volledigste concessie voorbereid voor hetgeen zich de moderne opvatting van het Christendom noemt. Schijnt zij vrijheid te vinden, om voor den Naturalist de deur open te zetten, zij mag niet vergeten dat de kinderen des huizes gewetenshalve gebonden zijn aan hetgeen zij van den Heer der Gemeente ontvangen hebben.

De bijzondere Kerkeraad van Nijmegen kan zich bezwaarlijk vereenigen met de *wijze*, waarop de wetsverande-

ring is vastgesteld. Hij herinnert er aan, dat de Commissie, die in de Synodale vergadering van 8 Aug. '78 verslag uitbracht over de consideratiën der Classicale Vergaderingen getuigen moest „43 waren tegen" 2 voor de voorgenomen wijziging; verder verwijst hij naar de Synodale Handelingen van '78 blz. 202—220.

Bruchem en Kerkwijk, ofschoon toestemmende, dat de tegenwoordige vragen in art. 39 slechts een gedeelte der belijdenis uitdrukken, geeft de beduchtheid te kennen, dat eene mogelijke verandering der vragen nog minder de belijdenis en het karakter der Nederlandsche Hervormde Kerk zou aanwijzen.

De Kerkeraad te Wons en Engwier bij zijn kennisgeving van de weigering om aan de uitvoering van art. 38 mede te werken, *protesteert* tegen de bewering: „dat de Synode niet aansprakelijk is voor het door haar gearresteerde art. 38, en de Synode dus ook in geen geval kan terugkomen op een door de Kerk en de meerderheid harer Besturen genomen besluit".

's Gravenhage verklaart, gewetenshalve zich bezwaard te achten, de rechtskracht van art. 38 te erkennen, voornemens te zijn deze wetsverandering ter zijde te stellen; zich te blijven gedragen naar de Synodale Reglementen in 't algemeen, en voor dit bijzonder geval, de aanneming op de tot dusver gebruikelijke wijze te zullen doen plaats hebben, en voegt er den wensch bij, dat de Syonode de artt. 38 en 39 nog eenmaal in ernstige overweging neme om de gezegde bezwaren uit den weg te ruimen.

Hattem verklaart, dat hij door de uitvoering van art. 38 zich zou schuldig maken aan schennis van het Algemeen Reglement, aan medeplichtigheid van het verstoren der orde, aan vergrijp in de uitoefening zijner kerkelijke bediening, en dat hij het daarom beschouwen zal als niet in werking getreden.

Goes erkent te zeer de moeijelijkheid, waarin de Synode zich geplaatst ziet om zich eenige onaangename beoordeeling tegenover haar te veroorloven, maar moet toch protesteeren tegen de wettiging der wel feitelijk bestaande, maar niet wettig erkende ter zijdestelling van art. 11 Algemeen Reglement.

Groningen geeft zijn bezwaar te kennen tegen art. 38. Daarbij geeft art. 39 geen waarborg; de meest willekeurige met de historische beteekenis der woorden en met de belij-

denis der Kerk strijdige uitlegging der daarin voorkomende belijdenisvraag zou door de Kerkeraden moeten worden toegelaten. Te vergeefs tracht de Synode te gemoet te komen aan de bezwaren der modernen, getuige de verklaring door zeven van hen afgelegd. Ten slotte verklaart de Kerkeraad, dat men zich voorbehoudt in de Classicale vergadering een voorstel tot verandering van art. 38 in te dienen.

Delft eischt van de Synode, dat zij zich rekenschap geve van haar besluit, als genomen in strijd met art. 11 Algemeen Reglement, en protesteert ten sterkste tegen haar besluit.

Schiedam acht zich verplicht aan de Synode te berichten, dat zij, hoewel erkennende dat de verandering in art. 38 langs *wettigen* weg heeft plaats gevonden, U verzoekt het noodlottige besluit langs wettigen weg weder in te trekken.

Wemeldinge acht het zedelijk onmogelijk om zich ooit of immer aan de nieuwe redactie van art. 38 te onderwerpen.

Reitsum, Wanswerd c. a. Woudsend, Hedel en Workum verklaren, dat zij gewetenshalve in de onmogelijkheid zijn, om bij de aanneming van lidmaten te handelen overeenkomstig art. 38, en dus te moeten voortgaan als ware deze bepaling niet geschreven.

Genoeg, om U een beknopt en zooveel mogelijk getrouw overzicht te geven van de adressen van afkeuring, protest en verzet, welke bij Uwe Vergadering zijn ingekomen.

Wij kunnen echter ook van menigerlei goedkeuring spreken.

De Kerkeraden van Hengelo in Overijssel, IJhorst en de Wijk, Winterswijk, Windesheim, Coevorden en Schoonebeek, betuigen hunne adhæsie aan de verklaring door 82 vertegenwoordigers van de Evangelische richting, te Zwolle vergaderd, onderteekend. Deze betreurden diep en keurden ten sterkste af alle verzet, eerst uitgegaan van de uiterste linkerzijde, daarna gevolgd door de uiterste rechterzijde, duchten den naderenden ondergang der Kerk, als er geen eerbied meer is voor orde en wet, en bidden met allen ernst de Synode, tegenover alle verzet, van welke zijde ook, voor het behoud der Kerk te waken door de handhaving van recht en orde.

Vele andere Kerkeraden betuigen hunne volkomene in-

stemming met het adres van de Vereeniging „het Evangelie" te Groningen uitgegaan, van nagenoeg dezelfde strekking.

Het zijn de Kerkeraden te Middelbert, Engelbert, Midwolda, Tubbergen, Boskoop, Hippolijtushoef c. a., Oosterland c. a., Nieuw Stads-Kanaal, Noordlaren, Winsum, Hummelo en Warfum.

De Kerkeraad te Naarden stemt in met het adres van *J. A. Bruins c. s.*

De bijzondere Kerkeraad te 's Hertogenbosch vereenigt zich met de verklaring vastgesteld in de op 19 Mei jl. te Utrecht gehouden vergadering.

De Kerkeraad van Beets betuigt adhaesie aan het adres ingezonden door de Vereeniging tot handhaving en voortplanting van het liberale beginsel te Amsterdam."

De Kerkeraad te Goor betuigt zijn smart over het verzet tegen de vrijzinnige door de Synode thans gemaakte bepalingen en bidt der Synode de kracht toe om de rechten te handhaven, die door de gedreigde ongehoorzaamheid aan art. 38 zouden worden gekrenkt.

In gelijken geest laten zich uit de Kerkeraden van Diepenheim, Breede, Groenlo, Mensingeweer, Eenrum, Tuil, Herwijnen, Goutum en Hempens.

Tot deze rubriek kunnen ook gebracht worden de Kerkeraden, die hun sympathie schenken aan de bepalingen in artikel 38 G. O., en de hoop uitspreken, dat de voorgestelde wijziging in artikel 39 zal worden vastgesteld; alsmede die Kerkeraden die der Synode hun steun verzekeren, en vertrouwen dat vrijheid en orde eerst zullen worden gehandhaafd tegen over allen die deze trachten te verstoren of te verbreken.

Tot deze Kerkeraden kunnen gerekend worden te behooren die te Neerbosch en Hees c. a., Emmen, Avereest, Wommels, Midwolda, Vlieland, Druten, Culemborg, Dalen, Rottevalle, (adres in gelijken geest ook van Kerkmeesters), Tiel, Rossum, Tilburg, Steenbergen, OostZaandam, Hoorn, Bolsward, Ommelanderwijk en Zuidwending, Grootegast, Doezum, Tjerkgaast en Dedgum, Hasselt, Engelen en Stadskanaal.

De Kerkeraad van Dronrijp geeft zijne ingenomenheid met de voorgestelde toevoeging aan artikel 38 van het Reglement G. O. te kennen, doch gevoelt zich ge-

drongen zijne bezorgdheid mee te deelen dat de wijziging in artikel 39 G. O., zoo zij wordt vastgesteld, grond zal opleveren voor eindeloos dispuut, waartoe het woord „soortgelijke" aanleiding moet geven.

De Kerkeraad acht zich daarom geroepen terug te komen op zijn ten jare 1877 gedaan voorstel bij schrijven van 5 Juli n°. 51 en smeekt de Synode te besluiten, dat artikel 39 aldus moge luiden:

„De bevestiging van lidmaten heeft plaats in eene daar„voor bepaalde godsdienstoefening, onder ernstige en har„telijke toespraak van den voorganger."

Volledigheidshalve zij nog vermeld, dat de Kerkeraad van IJhorst en de Wijk bij zijn instemming met de verklaring der Evangelischen, den wensch voegt, dat de Synode een einde make aan de concessiën ten opzichte der aanneming van lidmaten en artikel 39 onveranderd late.

De Kerkeraad van Wapenvelde vraagt van U handhaving van artikel 38 zooals het onlangs langs wettigen weg is vastgesteld, maar tevens dat door u geen wijziging worde gebracht in artikel 39 G. O.

Nog is een dergelijk verzoek ingekomen van den *bijzonderen* Kerkeraad van Amersfoort, met de opmerking, dat waar *vier* van de zeven aanwezige leden noch een goedkeurende, noch een afkeurende stem wilden laten hooren, wat betreft het streven der Synode om de Nederlandsche Hervormde Kerk bijeen te houden, daarentegen drie zeer beslist dat streven zeer op prijs stelden.

Ten slotte deelen wij u mede, dat aan de op 19 Mei jl. te Utrecht gehouden Vergadering bericht van instemming met de dáár vastgestelde verklaringen is toegezonden door *vijf en twintig* Kerkeraden.

G. van Duijl GWz.
A. H. van der Hoeve.
J. P. Bruinwold Riedel..
P. Hofstede de Groot
E. F. Kruijf.

Door den heer *Hofstede de Groot* wordt nog verslag gegeven van de door verschillende personen of vereenigingen ingezonden adressen en voorstellen, de uitvoering van artikel 39 en geheel de belijdenis-kwestie rakende, hetzij tot afkeuring hetzij ook tot goedkeuring van de daaromtrent door de Synode genomen maatregelen.

Verslag van de adressen en voorstellen van verschillende personen of vereenigingen rakende de belijdeniskwestie, hetzij tot afkeuring, hetzij tot goedkeuring van de

daaromtrent door de Synode genomen maatregelen.

HOOGEERWAARDIGE HEEREN EN BROEDERS!

Bijzondere personen en vereenigingen hebben ook de maatregelen door de Synode en de verdere Kerkbesturen genomen òf afgekeurd òf goedgekeurd.

Onder hen die afkeuren behooren *F. W. N. Hugenholtz* en acht andere predikanten, die zich bij adres tot de Synode hebben gewend, om vele veranderingen te erlangen in verschillende Reglementen, alle daartoe strekkende, om de reeds bestaande vrijheden zoover uit te breiden dat eene belijdende Kerk, in hun oog een hersenschim, verdwijne en alleen een administratief verband de gemeenten vereenige. Verder deelen zij mede, dat het voorschrift artikel 11 Algemeen Reglement „handhaving der leer" voor hen is als niet bestaande en zij zich ook aan menig ander voorschrift der Reglementen niet houden en nooit zullen houden. — Daar dit adres door de pers algemeen bekend is gemaakt, behoeven wij er niet *bij* stil te staan. Alleen merken wij op, dat dit verzet van een geheel anderen aard is, dan die waarover wij dusverre spraken. Het is toch een verzet tegen de te *geringe* vrijheid in onze Kerk, terwijl de anderen zijn tegen de te *groote* vrijheid.

Geheel denzelfden geest ademt een door de drukpers insgelijks uitgegeven *Openbare brief aan de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk door Dr. A. B. van der Vies*. Hij verklaart, dat hij artikel 11 van 't Algemeen Reglement als niet geschreven beschouwt, elke supra-naturalistische uitlegging van artikel 27 Regl. examen afwijst, en lidmaten heeft aangenomen en zal aannemen zonder hun de vragen van Artikel 39 G. O. te doen.

Vijftien leden der classis Zierikzee verklaren dat zij protesteeren tegen de nieuwe redactie van artikel 38 G.O., op de gewone gronden. Opmerkelijk is het echter, dat zij de Classicale Vergaderingen de *grondvergaderingen* onzer Kerk noemen.

Van kerkeraadsleden te Ede is eene missive ingezonden, waarin ze de Synode niets verzoeken, maar haar toe bidden, dat „hare lendenen omgord worden en de kaarsen brandende mogen zijn en dat hare personen, gezinnen en gemeenten mogen welvaren."

Een adres kwam in van den Predikant te Putten, *W. Kraijenbelt*, waarin hij met sterk dreigende en oproer, ten bloede toe, ademende bewoordingen de Synode waarschuwt artikel 38 G. O. terug te nemen.

Een der Predikanten te **Enkhuizen**, *W. Bleijenberg*, adviseert, artikel 38 in te trekken en de wijziging van artikel 39 niet goed te keuren, zoowel om de gevolgen reeds ontstaan, als om het verband, waarin die twee artikels met elkander staan.

Een aantal afdeelingen van de Confessioneele vereeniging als die te **Leiderdorp**, **Voorschoten**, **Pijnakker**, **Rossum**, **Benschop**, **Hillegom**, **Sluis**, **Winterswijk**, **West-Kappelle**, **Witmarsum**, **Bleiswijk** hebben een gedrukt adres met onderteekeningen ingezonden, houdende verzoek, om zoo spoedig mogelijk op het uitgevaardigd artikel 38 G. O. terug te komen, omdat zij dit in strijd achten met het woord Gods, met artikel 11 Algemeen Reglement, met de verpligtingen, die alle Predikanten en ouderlingen vrijwillig op zich hebben genomen, alsook met de regten, welke zij als verzorgers des huizes Gods bij hunne bevestiging hebben ontvangen en waarin hun meer is toegekend dan om eene lijdelijke rol te vervullen en als figuranten te fungeeren bij de aanneming van lidmaten.

Daarom verklaren zij het genoemde artikel noch voor zich zelven te kunnen aanvaarden, noch voor hunne kinderen, noch voor hunne medeleden, met welke eene door geene menschelijke magt te ontbinden kerkelijk verband hen vereenigt. Zelfs achten zij zich verpligt, het nakomen van voornoemde bepaling te ontraden aan allen, die verstaan dat men Gode meer moet gehoorzamen dan de menschen.

Een adres kwam in van de Nederlandsche Hervormde Predikanten-vereeniging, te **Utrecht** 30 April 1879 vergaderd, houdende verzoek, om op artikel 38 G. O. terug te komen en de voorgestelde verandering in artikel 39 *niet* vast te stellen.

Zij meent niet verantwoord te zijn, wanneer zij niet hare smart uitspreekt over het besluit, dat de Synode ten dien opzigte in het vorige jaar heeft genomen. Daardoor toch wordt feitelijk het belijdend karakter der Kerk opgeheven, vooral als de voorloopig aangenomen redactie van artikel 39 wordt goedgekeurd. Daartegen moeten de adressanten met nadruk protesteren.

Meene al de Synode, dat door het behoud van artikel 38 en wijziging van artikel 39 de Kerk voor uiteenspatting bewaard zal blijven, het tegendeel is het geval. Immers vele predikanten en

gemeenteleden hebben zich reeds afgevraagd, of zij zich aan die bepalingen zouden kunnen onderwerpen. Dit is geen bedreiging, neen reeds zijn menige verklaringen van kerkbesturen ingekomen bij de Synode, dat zij artikel 38, zooals het *nu* luidt, niet *kunnen* naleven.

Daarom dringt zij er op aan, om dat artikel in zijn ouden vorm te herstellen. Indien niet, dan stelt zij de Synode aansprakelijk voor de zeer ernstige gevolgen, welke daaruit zouden voortvloeien en evenzeer door haar als door de Synode zouden worden betreurd.

Afkeurend is ook het oordeel in een adres van den heer *P. H. Bodel Bienfait*, predikant te Tilburg, waarin hij mededeelt, dat hij zich de vraag had gesteld, of hij in de bestaande omstandigheden zijn ambt nog langer mogt bekleeden, maar tot de overtuiging te zijn gekomen, om zijn ambt niet vrijwillig neer te leggen, maar evenmin te mogen bekleeden zonder zich omtrent twee kerkelijke voorschriften duidelijk uit te spreken. Waarom hij verklaart, dat hij met betrekking tot de vragen in art. 39 Godsdienstonderwijs voorgeschreven blijft volharden in zijn vroeger in het bekende *Nonpossumus*-adres uitgesproken gevoelen en dat hij voorts de formule van art. 27 Reglement Examen niet verbindend acht, voor zoover ze geacht mogt worden de voorgeschreven kerkelijke belijdenis intesluiten.

Tot hen, die de handelwijze der Synode, om de Hervormde kerk bij een te houden, afkeuren, behoort ook de predikant van Rotterdam, *W. Francken Az.* Hij zegt diep te betreuren den toestand der Nederlandsche Hervormde kerk, die met den dag verergert en duizenden van de Christelijke kerk en onder hen velen van het Christendom vervreemdt;

overtuigd te zijn, dat alle pogingen door de Synode in de laatste jaren in het werk gesteld, om dien toestand te verbeteren in den grond niets goed hebben gesticht, omdat zij in hetzelfde kerkverband rigtingen en partijen trachten te vereenigen, die gebleken zijn en blijken niet vereenigbaar te zijn;

eindelijk overtuigd te zijn, dat geen van de rigtingen en partijen het uitsluitend regt van bestaan in de Nederlandsche Hervormde kerk zich mogen toekennen.

Weshalve hij de Synode verzoekt:

1°. ernstig de vraag in behandeling te nemen, of niet

voor haar de tijd gekomen is, om langs regtvaardigen, billijken, niet revolutionairen weg, de geleidelijke oplossing der Nederlandsche Hervormde kerk in kleine kerkgenootschappen voor te bereiden, welke gegrond op het Evangelie, ieder op zijne wijze zich constitueert en bevrediging schenkt, aan wie zich daarbij aansluiten;

2°. voorloopig de voorgestelde wijziging van art. 39 ter zijde te stellen, 38 langs wettigen weg tot zijn vroegeren vorm terug te brengen, en voorts in de eerste twee jaren de regeling der aanneming tot lidmaat aan den kerkeraad van iedere gemeente over te laten.

Met dit verzoek kan de heer *J. J. van Toorenenbergen*, insgelijks predikant te Rotterdam, zich wat het laatste betreft, n°. 2°., vereenigen; doch voor het eerste sub. n°. 1°. (en hieraan sluit zich nog één lid der classis Rotterdam aan) wenscht hij in de plaats te zien gesteld:

„dat de Synode het initiatief neme, dat voor de rigtingen, die zich niet voegen in het tegenwoordig bestaand kerkverband, de gelegenheid geboren worde tot kerspelvorming met gebruik van een deel der kerkelijke gebouwen en fondsen."

Eindelijk hebben wij hier te vermelden, wat twee leden dezer Synode, de heeren *Verhoeff* en *van den Brandeler* aan haar hebben voorgesteld, namelijk dat zij besluiten, art. 38 Godsdienstonderwijs in dier voege te wijzige, dat het luide, zoo als het tot 15 Januarij '79 geluid en kracht van wet gehad heeft.

Zij stellen dit voor, om de oplossing der kerk, welke zij niet wenschen, onder Gods zegen te helpen afweren.

Bijzondere personen en vereenigingen hebben ook hunne goedkeuring betuigd met het streven en werken der Synode en der Kerkbesturen.

Daartoe behooren de 280 onderteekenaars der verklaring, te Zwolle opgemaakt, waarvan wij reeds melding moesten maken, dewijl verscheidene Kerkeraden hunne adhaesie daaraan betuigden. Ook behooren hiertoe de onderteekenaars van het adres van Groningen uitgegaan. Insgelijks de leden van den Ring Brouwershaven, die met verontwaardiging en droefenis hebben gezien, hoe van confessionele zijde het beginsel der Protestantsche vrijheid wordt bestreden, waaraan zij de Synode verzoeken geen gevolg te geven.

Een adres kwam in van de predikanten dr. *M. van Staveren*,

B. Bolleman van der Veen, *F. W. O. Rogge* en *G. H. van Borssum Waalkes*, uitmakende het Comité eener vergadering, gehouden te Utrecht 19 Mei 1879, ten einde het te doen uitspreken, dat het wenschelijk en noodzadelijk is, de bestaande inrigtingen onzer Kerk met kracht te handhaven tegenover allen, die dreigen haar met geweld te verbreken. Met uitzondering van drie der aanwezigen werd het volgende besluit genomen:

„De vergadering van predikanten en gemeenteleden, te Utrecht 19 Mei 1879 gehouden, diep doordrongen van het gevaar, dat de Vaderlandsche Kerk in hare hoogste belangen bedreigt, door de bandeloosheid, die in haar midden wordt georganiseerd;

„niet voorbijziende, dat het hoogste regt op het gebied van Christendom en Kerk moet worden toegekend aan het geweten, onder invloed van het Evangelie;

„overtuigd, dat het onmogelijk is, dit doel te bereiken zonder handhaving van de orde;

„wenscht aan de Synode adhaesie te betuigen met iedere poging, om in de Nederlandsche Hervormde Kerk, met handhaving der orde, de idealen van het Godsrijk te verwezenlijken.”

Adhaesie aan *deze* poging schonken al de predikanten der classis Maastricht, voorts honderd tachtig predikanten uit verschillende provinciën, eenige emeriti en vijf en twintig Kerkeraden.

Onder de adressen van bijzondere personen behoort er ook een uit Middelburg, houdende de namen van driehonderd veertig leden der Hervormde Kerk, naar de schriftelijke verklaring van den eerst ondergeteekende, allen uit de ontwikkelde klasse.

Zij stellen de vraag: zal de Synode dezes jaars tegenover zoovele bezwaren, als worden aangevoerd, den moed hebben het werk harer voorgangster te voltooijen? Zij wijzen er op, dat de vrijzinnige leden der Vaderlandsche Kerk voor een aanzienlijk deel het voorbeeld van velen hunner geestverwanten zullen volgen en de Kerk verlaten, indien de Synode de door haar voorgangster doorgetrokken lijn thans mogt afbreken. Zij komen met het dringend verzoek, dat het door de Synode voorgestelde tot Wet worde verheven, zij het ook hier of daar gewijzigd, doch nimmer in die mate, dat er nieuwe voorstellen uit geboren worden, die wederom aan het oordeel der Kerk onderworpen zouden

moeten worden, dewijl dralen of uitstellen in deze zeer gevaarlijk zou kunnen zijn.

Twee vlugschriften uit Middelburg werden ook aan de Synode aangeboden, het eene van dr. *Sibmacher Zijnen*, Scriba van den Kerkeraad, het andere van den heer *J. F. L. Abresch*, Scriba van het Classicaal Bestuur van Middelburg, waarin het een en ander betreffende het al of niet gehoorzamen aan art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs in den Kerkeraad en in het Classicaal Bestuur voorgevallen, wordt medegedeeld. Daar deze stukken in den handel zijn, behoeven wij er niet verder over te spreken.

Een adres van leden der Nederlandsche Hervormde Kerk te Dragtster Compagnie betuigt instemming met het adres uit Groningen, aan Uwe Vergadering toegezonden. Het is door *vijf* leden van den Kerkeraad en nog *achttien* personen onderteekend.

Een adres uit Groningen, onderteekend door *J. W. Baron van Ittersum*, oud-ouderling, en acht en vijftig personen, waaronder velen, die eene kerkelijke betrekking bekleeden of bekleed hebben.

Adressanten betuigen hunne groote ingenomenheid met de veranderingen ten opzigte van het aannemen van lidmaten, vooral met het gewijzigd art. 38 Reglement Godsdienstonderwijs. Het verheugt hen, dat het door Uwe Vergadering onomwonden is uitgesproken, dat er onderscheid bestaat tusschen *geloof* en *geloofsovertuiging*, en dat het bij Christenen, onder wie eenvormigheid van meening en geloofsovertuiging eene onmogelijkheid is, aankomt op het geloof, welks hoofdzakelijke inhoud in de drie vragen van art. 39 is opgegeven. Zij spreken den wensch uit, dat U de kracht worde geschonken des H. Geestes, om onvervaard door het ijdel roepen van sommigen, de regten te handhaven, die door de gedreigde ongehoorzaamheid aan art. 38 Reglement Godsdienstonderwijs zouden worden gekrenkt

In een adres, onderteekend door *P. W. van Doorn*, predikant te Oldeberkoop, en nog 23 leden der Hervormde Kerk, mannen en vrouwen van verschillende rigting worden de pogingen der Synode toegejuicht, om zooveel mogelijk allen gelegenheid te geven tot bevrediging hunner godsdienstige behoeften en de wensch uitgesproken, dat de Synode de vrijzinnige echt Christelijke bepalingen, vooral in art. 38 neergelegd, met allen ernst handhave.

Een adres van dr. *B. Glasius*, emer. pred. te Breda, dringt er op aan, dat de Synode het door haar ten vorigen jare gekozen standpunt niet verlate. Is der Synode van de Nederlandsche Hervormde Kerk nooit het mandaat gegeven, om de leer dier Kerk vast te stellen en werd dit bij hare eerste zamenkomst in 1816 uitdrukkelijk van 's lands wege verklaard, zij heeft het wezenlijk belang der Kerk behartigd èn door de thans tot Wet verheven verandering van art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs èn door de voorgestelde noodzakelijke verandering van art. 39.

Alle krachten behooren zich thans te vereenigen, om in het belang van den godsdienst de dreigende vijanden te bestrijden en den vrijen geest van Protestantisme en Christendom te beschermen.

Nog vermelden wij een adres door zestien leden der Hervormde gemeente te Wommels en een van Vlieland, door zes leden onderteekend, dit laatste met de bijvoeging, dat vele anderen adhaesie zouden hebben geschonken zoo er tijd ware geweest allen te bezoeken.

In beide adressen wordt instemming betuigd met het streven der Synode om de vrijheid en de orde in de Kerk te verzekeren.

Uit 's Gravenhage is een adres van negentien aanzienlijke lidmaten ingezonden, die betuigen te vertrouwen, dat de Synode rustig zal blijven voortgaan, om die vrijheid van belijdenis en prediking te verzekeren, welke voor haar bestaan en ontwikkeling onmisbaar is en haar eigenaardig karakter „als Hervormde en tot voortdurende hervorming geroepene Kerk tegenover het stationaire Roomsch-Catholicisme" zuiver te bewaren en waardig aan den dag te leggen. Zij verwachten dan ook, dat de Synode art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs zal handhaven, de bijvoeging in art. 39 voorgesteld goedkeuren en het Reglement voor de minderheden met wijzigingen vaststellen.

In geheel denzelfden geest zijn vijf en twintig gelijkluidende adressen, door achthonderd zeven en zeventig lidmaten te Amsterdam geteekend. Zij hopen, dat het der Synode noch aan wijsheid noch aan geloofsmoed ontbreke om de Vaderlandsche Kerk van den haar dreigenden ondergang te redden.

Tegenover den Kerkeraad van Hazerswoude, die verklaard had, zich aan art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs niet te zullen storen, komen acht en twintig onafhankelijke

lidmaten, hoofden van huisgezinnen, in die gemeente ernstig op, met dringend verzoek, dat de Synode dit artikel handhave.

De Ring van Winsum betuigt zijne ingenomenheid met het adres uit Groningen, tot steun van de Synode ingezonden.

In een adres, door den predikant *N. van der Tuuk Adriani* te Oosterlittens en negen andere kerkeraadsleden uit die en naburige gemeenten onderteekend, wordt gewenscht, dat de Synode den weg der vrijheid niet verlate, dat zij aan de onderscheidene gemeenten autonomie verleene wat de leer betreft en aan de minderheden vrijheid tot zelfstandige organisatie.

Eenig is een beklag van een en dertig leden der gemeente te Dordrecht, vaders of voogden van een en zestig jongelieden, die op Paschen tot leden der gemeente zouden worden aangenomen, doch hierin werden teleurgesteld, dewijl al de ouderlingen weigerden bij de aanneming tegenwoordig te zijn. Zij verzoeken Uwe Vergadering tegen dit onregt afdoende maatregelen te nemen.

Uit Dordrecht betuigen vijfhonderd vier en tachtig leden der Hervormde gemeente hunne instemming met art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs, en hun vertrouwen en verwachting, dat de Synode haar aangevangen werk zal voortzetten.

Uit Leiden verklaren vijfhonderd een en zestig mannelijke en vrouwelijke lidmaten, dat zij protesteren tegen de handelwijze van den Kerkeraad omtrent art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs, en hopen,' dat de voorgestelde bijvoeging in art. 39 en het Reglement voor de minderheden moge worden aangenomen.

Een getal van negen en dertig leden der Classicale Vergadering van Onderdendam keuren in sterke bewoordingen af, dat Kerkeraden en zelfs Classicale Besturen openlijk aan de Synode hebben durven verklaren, wettig tot stand gekomen verordeningen onzer Kerk niet te zullen gehoorzamen. Zij vertrouwen op de vastberadenheid der Synode om orde en regt te handhaven.

Drie en twintig leden der Classicale Vergadering van Sneek betuigen hunne ingenomenheid met art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs, en protesteren tegen het besluit van de Classicale Vergadering van Sneek, die het afkeurde.

Zes leden der gemeente te Bladel en zeven van die

te Vegchel dienen een gelijkluidend gedrukt adres in, hetzelfde als door de Classicale Vergadering van Eindhoven is ingezonden.

Drie predikanten, dr. *J. A. Bruins* te Aartswoud, *A. C. H. Calkoen* te Nieuwe Niedorp en *J. W. van Hoogstraten* te Winkel, betuigen openlijk hunne instemming met de wijze waarop door de Synode aanvankelijk de kwestie der aanneming van lidmaten is opgelost. Zij hopen dat Gij dit werk moogt voltooijen en verklaren, dat zij, zooveel zij kunnen, U zullen steunen en Uwe welgemeende pogingen tot behoud der eenheid en orde in de Kerk.

Aan deze in kerkelijke bladen bekend gemaakte verklaring hebben ongeveer honderd veertig Predikanten en drie Kerkeraden hunne adhaesie betuigd.

Voor een paar dagen werden nog ontvangen, eerst een brief van Kerkvoogden en Notabelen van Wageningen, die zich, op grond van art. 17 van het Reglement op het beheer, verpligt achten op te komen tegen het exclusivisme van den Kerkeraad aldaar en verzoeken art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs te handhaven, En daarna een brief van 137 mannen en vrouwen te Wageningen, die, in geene kerkelijke betrekking zijnde, bij de Synode komen verzoeken, dat zij artt. 38 en 39 Regl. Godsdienstonderwijs en het Reglement voor de minderheden, zij het ook met wijzigingen, handhave.

Over de bijvoeging bij art. 38 Regl. Godsdienstonderwijs: „Elk predikant heeft het regt zijne eigene leerlingen te bevestigen", hebben zich maar weinige stemmen laten hooren. Enkelen achtten haar onnoodig, de anderen nuttig.

P. Hofstede de Groot.
E. F. Kruijf
G. van Duijl G.Wz.
J. P. Bruinwold Riedel.
A. H. van der Hoeve.

Advies van de Commissie (meerderheid) omtrent hetgeen der Synode in den beschreven toestand te doen staat.

Hierna wordt door de Commissie, t. w. door hare meerderheid, bij monde van den heer *Bruinwold Riedel* rapport uitgebragt, behelzende haar advies omtrent hetgeen der Synode in den beschreven toestand te doen staat, luidende als volgt:

MIJNE HEEREN!

Zietdaar, wat uwe Commissie van de verschillende consideratiën en adviesen van Provinciale Kerkbesturen, van Classicale besturen, van Classicale vergaderingen, van Kerkeraden en van bijzondere personen u had medetedeelen.

Gij hebt daaruit zeer ver uiteenloopende meeningen en voorstellen vernomen, maar daaruit bovenal kunnen opmerken de *spanning*, die zich allerwege in de Kerk openbaart, de crisis, die haar einde nadert of, naar veler oordeel, reeds aanwezig is.

Nog sterker en heviger dan ten vorigen jare komt ter rechter en ter linker zijde tot u een geroep van geweld en verzet of dreigt men u „met oproer ten bloede toe" of zegt u reeds bij voorbaat de gehoorzaamheid op.

Zeervelen in de Kerk is daardoor de schrik om het hart geslagen. Zij vreezen, dat orde en wet niet door u zullen gehandhaafd worden of dat gij u bij uwe besluiten door vrees zult laten weêrhouden thans aan uwe roeping te beantwoorden. Zij spreken u daarom moed in, gaan in den geest u ter zij staan en beloven u hunne hulp waar ge die mocht behoeven.

Niet weinigen zijn er ook, die oordeelen, dat niet slechts de voorgestelde bijvoegingen in artikelen 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, alsmede het Reglement op de minderheden, moeten worden vastgesteld, maar dat door u maatregelen moeten worden genomen om nog verder te gaan, en, overtuigd als zij zijn, dat een samenwoonen van zoover uiteenloopende richtingen in één kerkverband onmogelijk en schadelijk is voor geloof en liefde beiden op den duur de gansche Kerk zal demoraliseeren, voorstellen om haar in fractiën en kerspelen te splitsen en alleen een finantieel kerkverband te behouden.

Steeds meer derhalve dwingt de werkelijkheid op den nood der kerk met allen ernst het oog te vestigen, en van u wordt van alle zijden geëischt de handen krachtig ineen en aan het werk te slaan.

Gij moogt er u niet aan onttrekken!

Met angstige smart houdt de Kerk in deze dagen op u den blik geslagen en zij verwacht van u licht in de duisternis, orde in de wanorde, recht voor allen; recht bovenal om wat er in duizende harten anders dan vroeger leeft van den geest van Hem, voor wien alle richtingen

in de kerk het hoofd ontblooten en hare knieën buigen, uittespreken en in woord en daad te openbaren.

Zeker is er sedert 1816 geen Synode geweest, die belangrijker vragen heeft te beantwoorden, die op meer behoeften heeft te letten en van welker besluiten meer zal afhangen voor de rust en den vrede der Kerk, dan die, welke nu vergaderd is. Zij heeft haar voortbestaan, dus haar heil en daarmede den bloei van het Godsrijk in ons dierbaar vaderland *in handen*. Zij staat voor de vraag — en alwie haar er voor weg neemt kent de kaart van het land en de werkelijkheid niet — zij staat voor de vraag: *of onze Nederlandsche Hervormde Kerk een confessioneele Kerk in den zin der confessioneelen zal worden*, dan of zij eene afdeeling der Protestantsche Kerk zal blijven, waarin men voortdurend protesteert tegen iedere *voorgeschrevene* geloofsbelijdenis, waarin men niets mag en niets wil weten van een ander gezag dan van het gezag van God en het geweten, waarin niemand dulden moet en wil, dat iemand of iets zich daartusschen plaatse, waarin de *vrije* gedachte en het *vrije* woord alleen de ware vroomheid kweekt.

Zal de Synode die vraag ontwijken en zich houden als of zij niet bestaat! Dat mag en kan zij niet.

Immers wat is de diepe en werkelijke grond van de zoo bij bij uitstek heftige wijze, waarmêe de rechterzijde zich verzet tegen de vaststelling der bijvoegingen in artikelen 38 en 39 van het godsdienst-onderwijs? Waarom ontaardt dat verzet bij de onvoorzichtigen onder hen reeds nu in oproer en ongehoorzaamheid? Het is, *omdat bij aanneming dier voorgestelde wetsbepalingen, de deur der Kerk voor afwijkende richtingen op wettige wijze wordt geopend, de rechten der minderheden dientengevolge worden erkend en haar nu feitelijk recht van bestaan, van leven en werken in de Kerk, dan ook werkelijk bij de wet zou zijn vastgesteld en geregeld.*

Uwe Commissie meent, dat dáár de schoen wringt. Zij spreekt dit uit sine ira et studio, zonder iemand te willen kwetsen en met eerbied voor ieders overtniging. Zij is deze verklaring aan de waarheid schuldig.

Is dit nu de werkelijke toestand der Kerk, wat moet de Synode dan doen? Wat brengt hare *waardigheid*, hare *wijsheid* en haar *plicht* mede?

Hare *waardigheid* brengt mede, dat zij die *handhave*.

Zij late zich door al dat roepen en dreigen niet intimideeren. Zij spreke het uit, dat eene Synode, dat eene Kerk, die zich zelve en hare statuten en reglementen niet kan *handhaven*, haar *recht van bestaan* heeft verloren en verbeurd.

Wij zouden ons mandaat, mijne Heeren! moeten neerleggen, indien deze overtuiging niet de onze ware. De Synode zou ophouden, de hoogste wetgevende, rechtsprekende en besturende macht te zijn", indien zij zich machteloos betoonde, dit haar bij de grondwet der Kerk toegekend recht, dat tevens *een plicht voorschrijft*, uit te oefenen.

Elke staat, iedere regeering die zijne of hare wetten niet kan doen eerbiedigen, is juist daardoor geen geordende staat en geen regeering meer. Zij regeert niet, maar zij wordt geregeerd.

Zoo ook met de Synode onzer Nederlandsche Hervormde Kerk. De laatste zou geen kerk, geen instituut, geen vereeniging, of hoe ge het noemen wilt, meer zijn, indien zij moest en wilde toelaten, dat ieder lid naar eigen goeddunken hare wetten en voorschriften al dan niet kan opvolgen. Terwijl ook ieder lid opgehouden heeft lid dier Kerk te zijn, zoodra hij aan „de hoogste wetgevende, rechtsprekende en besturende magt" en „die de reglementen vaststelt, die voor de geheele Kerk verbindend zijn", de gehoorzaamheid heeft opgezegd.

Alzoo: de Synode handhave *zich zelve*; zij handhave de Kerk, aan wier hoofd zij staat.

Hare *waardigheid* eischt dit. Zij mag niet toelaten, dat men haar werpe met slijk, haar met voeten trede en spot met hare reglementen en verordeningen.

Indien niet — zoo legge zij hare macht neêr in de handen van hen, die zich in Nederland Hervormde Christenen noemen.

Zij ga in deze echter met *wijsheid* te werk.

Zij doe geen onberaden stappen en neme geen ondoordachte besluiten. Zij zij zooveel mogelijk objectief. Zij gunne aan ieder in de Kerk plaats, die in haar plaats verlangen en door haar het Godsrijk willen doen komen in zich zelve en anderen. Binnen haren kring late zij de verschillende stroomingen van het godsdienstig geloove en leven *vrij* haren gang gaan. Zij belemmere die stroomingen niet, in zoover zij niet alle dijken en dam-

men dreigen te verbreken of hare beddingen over *anderer* stroomgebied zouden willen uitbreiden. Zij zoeke ook niet bijeen te houden, wat zich nu eenmaal „als vuur en water" niet vereenigen laat. Zij geve ruimte aan allen. Tiert niet alleen in de ware vrijheid al wat groot goed is en schoon, en leert de geschiedenis niet, dat in de volle vrijheid de vruchten van den godsdienst het best rijpen en velen ten zegen komen?

Zij verzette dus de bakens als het getij verloopt; maar steeds zóó, dat, wat zij op wettige wijze besluit of tot stand brengt, worde geëerbiedigd.

Meent zij, dat veel, wat nu in hare reglementen geschreven staat niet te handhaven is, omdat wat moet „gehandhaafd" worden nergens te vinden en zoek is geraakt, zoo verwijdere zij dit uit hare reglementen met alles wat het innerlijk gebied van het geloofsleven betreft.

Zij binde ook niemand aan beloften, die hij niet houden kan noch vermoeije hem met de beantwoording van vragen, waarop hij geen ja en amen kan zeggen, omdat zij niet uit *eigen* levenservaring zijn voortgekomen of weergeven wat er leeft in de diepten van het eigen gemoed.

Zij hebbe *eerbied* voor *de kreet van 't geweten*, waar die kreet 's menschen eigen bewustzijn aangaat van de betrekking, waarin hij staat tot de onzienlijke dingen. *Aan dat bewustzijn mag geen Synode, mag niemand raken.*

Hare *wijsheid*, die inziet, wat haar haar recht van bestaan verzekert, schrijft al het bovenstaande gebiedend voor.

En haar *plicht* eischt het.

Uwe Commissie merkte reeds op, dat *nu* vooral aller oogen op U gevestigd zijn.

Men wordt de belijdenis-kwestie zoo hartelijk moê. Men wil hare oplossing. Sedert zij van af 1874 en vroeger de gemoederen en de kerk in agitatie heeft gebracht en nog houdt, verlangt men naar rust. Men vreest, dat, bij verwerping der bijvoegingen in de betrokken artikelen, die agitatie bij de linkerzijde op nieuw een hevig ernstig karakter zal aannemen, andermaal eenige honderd gemeenten in rep en roer zullen worden gebracht, de Nederlandsche Hervormde Kerk uiteen zal spatten, of welligt nog dringender dan vroeger duizenden bij duizenden met de bede tot U zullen komen: „geeft ons toch vrijheid en bezwaart ons geweten toch niet!"

Men begint te bedenken en met smart te gevoelen, dat reeds sedert lang de hoofden wel heet, maar de harten hoe langer hoe meer koud worden. Men gevoelt het, dat andere kwesties veel meer „brandende kwesties" zijn dan de belijdeniskwestie is; dat het meer dan tijd is het oog op Neêrlands volk, inzonderheid op zijn jongelingsschap en maagdenrij te vestigen, waarvan zoovelen onder dien strijd het materialisme en atheïsme ten prooi vallen en wel afkeerig moeten worden van eene kerk, wier eerste en voornaamste vraag schijnt te zijn voor wie zij hare deuren openen of sluiten zal, die het godsdienstig geloof en het leven der liefde dreigt prijs te geven. Ernstige, hoog ontwikkelde mannen en vrouwen spreken het uit, dat het hun onmogelijk is sympathie voor eene kerk te gevoelen of hunne kinderen ter onderwijzing aan de leeraren dier kerk toe te vertrouwen, waarin nog zooveel dogmatisme heerscht. Anderen, helaas, loopen gevaar om met de liefde voor de kerk hun godsdienst te verliezen.

Het is derhalve de dure *plicht* der Synode op dit alles met den meesten ernst acht te geven, de belijdenis-kwestie *nu* uittemaken, de Nederlandsche Hervormde Kerk ook in dien zin te handhaven dat zij haar voortdurend *herworme*; de lijn steeds verder doortrekke door de Hervormers aangevangen, door vroegere Synoden voortgezet, door de voorgaande niet het minst. Zij moet dit doen, zal de Nederlandsche Hervormde Kerk een deel blijven uitmaken der Protestantsche Kerk; zij moet dit doen, opdat niet zij zelve, neen opdat niet het Godsrijk schade lijde.

Hiermede heeft de meerderheid Uwer Commissie uitgesproken, wat zij ten opzichte der belijdenis-kwestie op het hart had. Zij betreurt het, dat hare beschouwingen en adviezen zeer uiteenloopen en er twee minderheden onder hare leden zijn, die straks de hare, ieder afzonderlijk, zullen mededeelen.

Zij heeft gemeend de belijdeniskwestie niet breeder te moeten omschrijven of daarbij langer stil te staan dan zij deed, omdat dit in de laatste jaren meermalen en zeer voldoende is geschied en U allen nog wel voor den geest zal staan. Zij neemt daarom de vrijheid daarheen te verwijzen.

Zij was mede van oordeel, dat zij geene afzonderlijke beschouwingen behoefde te geven omtrent wat ten opzichte

van artikel 11 van het Algemeen Reglement en artikel 27 van het Reglement op het examen is gevraagd, maar, zonder meer, hare zienswijze omtrent de betrekkelijke voorstellen in haar advies neer te leggen en uit te spreken.

Zij eindigt nu dan ook daarmeê, en adviseert u:

1. Artikel 38 reglement Godsdienst-onderwijs onveranderd te laten en de voorgestelde bijvoeging vast te stellen.

2. Dit eveneens te doen met artikel 39 van hetzelfde reglement, met dien verstande, dat in plaats van „soortgelijke" gelezen worde": „andere met de Christelijk Hervormde beginselen onzer Kerk overeenkomende vragen".

3. Uit artikel 11 van het Algemeen Reglement te lichten: „de handhaving harer leer" en daarvoor in de plaats te stellen: „de handhaving harer godsdienstig zedelijke beginselen".

4. Artikel 27 van het Reglement op het examen dus te doen luiden: (amendement *Alingh Prins* van het vorige jaar):

„Wij ondergeschrevenen door het Provinciaal Kerkbestuur van . . . . . . (of door de Commissie der Waalsche Kerken), tot de Evangeliebediening in de Nederlandsche Hervormde Kerk toegelaten, verklaren bij deze opregtelijk en beloven, dat wij daarin overeenkomstig onze roeping met ijver en trouw zullen werkzaam zijn en de belangen van het Godsrijk en die der Nederlandsche Hervormde Kerk met opvolging harer verordeningen naar vermogen zullen blijven behartigen".

5. De verklaring en belofte in artikel 19 van het Reglement voor het Godsdienst-onderwijs ten opzichte van de verklaring en belofte door Godsdienst-onderwijzers te geven in denzelfden zin te wijzigen.

6. Eindelijk met het advies in zake art. 27 Reglement op het examen in verband stelt zij voor om de verwijzing naar dat artikel weg te nemen uit artikel 3, alinea 2 van het Reglement voor kerkelijk opzicht en tucht.

J. P. Bruinwold Riedel.
G. van Duijl GWz.
A. H. van der Hoeve.

Afzonderlijk advies van den heer *Kruijf*, rakende inzonderheid

Door den heer *Kruijf* wordt een afzonderlijk advies uitgebragt, rakende inzonderheid het tegen de nieuwe re-

dactie van artikel 38 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs ingebragte bezwaar van onwettigheid.

het tegen de nieuwe redactie van artikel 38 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs ingebragte bezwaar van onwettigheid.

MIJNE HEEREN!

De ondergeteekende, lid der Commissie van rapport in zake de voorloopig aangenomen wetsvoorstellen, op de belijdeniskwestie betrekking hebbende, kon zich, evenmin als een zijne medeleden vereenigen met het advies door de meerderheid dier Commissie bij uwe vergadering ingediend. Ook hij maakt dan gebruik van zijne bevoegdheid om in eene afzonderlijke memorie zijn advies aan uw oordeel te onderwerpen.

Met het oog op de stukken, naar aanleiding van artt. 38 en 39 Reglement Godsdienstonderwijs ingekomen, meent hij zonder vrees voor rechtmatige weerspraak te mogen zeggen, dat daarin in hoofdzaak tweeërlei verlangd wordt. Aan de eene zijde verlangen tal van collegiën en bijzondere personen dat uwe vergadering zal voortgaan op den weg door uwe voorgangsters van de laatste jaren in zake de belijdeniskwestie ingeslagen en met meer of minder snelheid bewandeld, terwijl aan de andere zijde collegiën en personen niet minder talrijk, dringend vragen, ja eischen: Synode van 1879, ga op dien weg niet door, verlaat hem ten spoedigste en breng, wat de belijdeniskwestie aangaat, alles weder terug tot den vorigen toestand.

Uwe vergadering heeft dus te kiezen tusschen voortgaan of terug keeren op den ingeslagen weg; want van stilstaan kan geen sprake zijn en van het inslaan van een zijweg, gesteld dat er zulk een te vinden zij, is, naar de bescheiden meening van den ondergeteekende, in den gegeven toestand, geen duurzaam heil te verwachten.

Naar aanleiding der ingekomen stukken maakt hij echter nog eene opmerking. Deze zijn natuurlijk allen ingekomen na de zitting van de Synode des vorigen jaars en wanneer we dan zien dat ruim twee honderd predikanten, benevens verschillende andere leden der Kerk, dat acht en tachtig Kerkeraden, acht en twintig Classicale Vergaderingen, elf Classicale Besturen benevens twee Provinciale Kerkbesturen luide klachten aanheffen over hetgeen door die Synode besloten is, ja zelfs voor een goed deel, met meer of minder ronde woorden verklaren dat zij de besluiten dier Synode kunnen noch mogen erkennen, dan

moet noodwendig de vraag rijzen: heeft de Synode van '78 iets onbehoorlijk verricht? Van het antwoord dat elk lid uwer hooge vergadering met een goed geweten op deze vraag geven kan, zal het natuurlijk afhangen welke keus hij in het zooeven vermelde geval doen zal.

Het onderzoek naar de handelingen der Synode van '78 kan echter op tweeërlei wijze geschieden. Men kan zich toch de vraag stellen, of de besluiten dier Synode, wat hun *inhoud* aangaat, de Kerk al dan niet ten zegen kunnen zijn; maar men kan zich ook afvragen, of de *wijze waarop* zij genomen zijn en kracht van wet erlangd hebben den toets kan doorstaan van ieder, die, als vriend van orde en recht, wenscht dat de Reglementen onzer Kerk, zoo naar de letter als naar den geest, gehandhaafd worden.

Aan dit laatste nu twijfelen velen. Slechts in een adres (Kerkeraad van Schiedam) heeft ondergeteekende erkend gezien dat het thans vigeerende art. 38 Reglement Godsdienstonderwijs langs wettigen weg zou zijn tot stand gekomen, terwijl dit in verscheidene andere beslist ontkend wordt. Al is ondergeteekende niet van meening, dat eene principieele behandeling der belijdeniskwestie niet op den weg zou liggen van ieder die geroepen is uwe vergadering in dezen van advies te dienen, toch acht hij voor zich, thans een formeel onderzoek voldoende en zoo hij de vrijheid neemt uwe vergadering den gang van dat onderzoek mede te deelen, het geschiedt alleen, opdat zij kunne oordeelen, of het advies dat hij de eer zal hebben aan uwe vergadering te geven, al dan niet behoort gevolgd te worden.

I. Het zij geoorloofd allereerst te herinneren aan het feit, dat ten jare 1874 besloten werd, de consideratiën der Classicale Vergaderingen in te winnen, niet slechts, gelijk tot dat jaar geschied was, op bepalingen welke op haar-zelve of op de Kerkeraden betrekking hadden, maar op alle nieuwe Reglementen of verordeningen in de bestaande, zonder onderscheid. De Commissie van rapport op de voorloopig aangenomen wetsvoorstellen voor dat jaar had zulks aanbevolen met de opmerking, dat het niet meer dan billijk is dat op alle Reglementen of veranderingen daarin, de Kerk worde gehoord, daar alle met de algemeene of bijzondere belangen der geheele Kerk in betrekking staan. (Hand. 1874 blz 367). Kent dus artikel 61 van het Algemeene Reglement aan de Synode de

hoogste macht toe in zake van wetgeving, zulks geschiedt „onder de verchillende waarborgen", en tot die waarborgen behoort dus ook wat in Artikel 62 alinea 2 aldaar genoemd wordt: „het inwinnen van de consideratiën der Classicale Vergaderingen." Toen dus ten jare 1877 besloten werd in Artt. 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs veranderingen te maken, werden deze aan de consideratiën der Classicale Vergaderingen onderworpen en blijkens het rapport der Commissie. welke in '78 verslag had te geven over het onthaal dat zij bij de Classicale Vergaderingen gevonden hadden, was dit heinde en ver in den lande zoo ongunstig geweest dat er slechts 2 vóór en 43 tegen waren. Genoemde Commissie zag in dit eindcijfer dan ook een krachtig advies om de veranderingen der Artikelen niet vast te stellen, (t. a. p. 1878 blz. 201). Niettegenstaande dit krachtig advies heeft de Synode van '78 toch een Artikel 38 uitgevaardigd, waarin èn het belijdend, èn het presbyteriaal karakter onzer Kerk naar den hartader gestoken werd. Ook al noemt men de Classicale Vergaderingen nu niet, gelijk door 15 Classis-leden in een adres uit Zierikzee geschied is, „de grondvergaderingen onzer Kerk", te ontkennen valt het wel niet dat, zooals de straks genoemde Commissie van 1874 het uitdrukte, op die Vergaderingen de stem der Kerk gehoord wordt. Ondubbelzinnig heeft de Kerk in '78 haar veto over Artikel 38 R. G. O. uitgesproken en de Synode van dat jaar heeft door er niet naar te luisteren hoog spel gespeeld.

II. Het tweede punt, waarop ondergeteekende ter rechtvaardiging van zijn te geven advies wijst, is het volgende. De Synode van 1877 onderwierp aan de consideratiën der Provinciale Besturen en Classicale Vergaderingen veranderingen in Artt. 38 en 39 R. G. O., en dat wel, als één geheel, als met elkander in onafscheidelijk verband staande. Zoo begreep het althans de Commie voor de belijdeniszaak in 1877, want zij achtte het „een natuurlijken gang van zaken" dat eerst ná de vaststelling van Art. 39 over Art. 38 zou beslist worden, (t. a. p. blz. 293). Ook de Synode-zelve van '77 dacht er zoo over, want in hare 36ste zitting besloot zij de redactie van Artikel 38 uit te stellen tot een der drie voorstellen aangaande Artikel 39 „waarmede" zoo staat er letterlijk, „de redactie verband houdt", mocht zijn aangenomen,

(t. a. p. blz. 490). Toen in de 37ste zitting de vragen *Douwes* van Artikel 39 in behandeling werden genomen, heette het op nieuw „dat Artikel 38 daarmede verband houdt" (t. a. p. blz. 500), en eerst nadat in gemelde zitting die vragen waren aangenomen, werd de redactie van Artikel 38 aan de orde gesteld. Ook werd door hem, wiens vragen waren goedgekeurd, de aanneming van zeker amendement ontraden, omdat dit inbreuk maken zou op het „bij de redactie van Artikel 39 ondersteld verband met de nieuwe redactie van Artikel 38", (t. a. p.). Wanneer we nu terug wijzen op het feit, dat aan een der hoogleeraren verlof gegeven werd buiten advies te blijven bij de redactie van Artikel 38, blijkbaar omdat hij vroeger verklaard had alleen met eene verandering in Artikel 38 te kunnen instemmen in betrekking tot de door hem voor Artikel 39 voorgestelde vragen (t. a. p. blz. 522, 516), dan blijkt uit dit alles duidelijk, dat de collegiën van welke consideratiën gevraagd waren op veranderingen in Artt. 38 en 39, die hun onder één considerans als één geheel waren toegezonden, in de meening *moesten* verkeeren dat beide Artikels te zamen zouden staan of te samen zouden vallen. Niemand kon denken aan de mogelijkheid, dat de artikels zouden gescheiden worden, want: ze hielden verband met elkander. Toen dan ook de gevraagde consideratiën inkwamen bleek, dat de aandacht vooral op Artikel 39 met de vragen *Douwes* was gevestigd geweest; in dit artikel had men het zwaartepunt der voorgestelde veranderingen gezocht.

Wat deed echter de Synode van '78? Zij scheidde wat van meet af aan met elkaar „verband had gehouden"; zij scheidde Artikel 38 van Artikel 39. Aan de Kerk was gevraagd: geef consideratiën op Artikel 38 met Artikel 39, de vragen *Douwes*. Zij antwoordde: Wij begeeren geen verandering. Welnu, zoo sprak de Synode van '78: dan geven wij U Artikel 38, maar nog niet eens gelijk gij het voor U gehad hebt, en daar naast, neen, daarmede in verband, een Artikel 39 dat gij niet in verband met Artikel 38 voor U gehad hebt. Waarlijk, wel eene verrassing voor de Kerk! Zij was gevaagd over Artikel 38 gelijk het nu *ongeveer* luidt, in verband met een Artikel 39 waarin de vragen *Douwes*, en in haar Reglement op het Godsdienstonderwijs ontving zij: Artikel 38 *zooals* het nu luidt in verband met een Artikel

39 dat zij van ouds kende. Eene verandering in een bestaand Reglement is dus vastgesteld, waarover haar oordeel niet is gevraagd en waarover zij dus geen consideratiën geven kon. Naar de bescheiden meening van den ondergeteekende is deze handelwijs alleen te rechtvaardigen door de stelling: de waarde van een wetsartikel wordt bepaald, niet, door den inhoud er van, maar door het cijfer dat er voor staat, en zulk eene stelling zal toch wel niemand voor zijne rekening willen nemen. Hij kan zich dus voorstellen, dat, trots de goedkeuring welke de leden der Provinciale Kerkbesturen met 52 tegen 16 stemmen aan de door de Synode van '78 aangenomen wetsverandering geschonken hebben, vele leden der Kerk van opinie zijn: dat niet voldaan is aan Artikel 62 al. 2 A. R.

III. Wat het derde punt betreft, waarop ondergeteekende de aandacht uwer vergadering meent te moeten vestigen, het wordt gevonden aan het einde van de voorlaatste alinea van het thans vigeerend art. 38 Reglement Godsdienstonderwijs. Gelijk bekend is sprak art. 38, zooals het aan de consideratiën van de Provinciale Besturen Classicale Vergaderingen werd aangeboden, van bepaald voorgeschreven vragen door den aannemeling bij de bevestiging te beantwoorden. Men had het oog op de vragen *Douwes* in art 39, waarmede art. 38 verband hield. Toen dat verband verbroken werd en besloten was, loco een art 39 met de vragen *Douwes*, het oude art. 39 te behouden niet alleen, maar men daarin ook later verandering hoopte te brengen, was naar het oordeel der rapporteerende Commissie van '78 de maatstaf voor vragen, welke men doen zou weg, en zij stelde dus voor de woorden „bezwaren enz" uit het concept te laten wegvallen. (t. a. p. blz. 219.) Toen echter dit voorstel in de 28ste zitting in behandeling kwam, werd, ten einde aan het bezwaar de Commissie te gemoet te komen, een amendement voorgesteld, overgenomen en aangenomen om aan het slot der voorlaatste alinea van art. 38 te lezen: „toestemmend te antwoorden op de vragen die hem naar art. 39 zullen worden gedaan." (t. a. p. blz. 342). Deze verandering is dus ingevoerd mede in verband met de toen nog ter consideratie aan te bieden verandering in art. 39, maar sluit alvast het beginsel in zich dat er geen bepaalde vragen zullen worden voorgeschreven.

Heeft men dit amendement der Kerk ingezonden met verzoek om consideratiën? Geenzins. Of is het van zoo weinig belang of er al dan niet bepaalde vragen zullen voorgeschreven. Dat kon de Synode van '78 niet denken. In 1875 besloot de Synode der Kerk eene aanvulling voor te stellen van art. 22 Reglement kerkeraden, welke ten doel had in dat art. op te nemen de vragen bij de bevestiging van lidmaten, nu nog in art. 39 Reglement Godsdienstonderwijs te lezen, zoodat de Predikant bevoegdheid erlangen zou, van die vragen, evenals van den Heidelbergschen Catechismus en van de Liturgische schriften, naar eigen oordeel gebruik te maken. Met overgroote meerderheid hebben in 1876 de Provinciale Kerkbesturen en Classicale vergaderingen dit facultatief stellen der belijdenisvragen afgekeurd, en op voorstel van de meerderheid der te dier zake rapporteerende Commissie heeft de Synode van 1876 dan ook de verplaatsing der belijdenis vragen naar de liturgie afgekeurd. (t. a. p. 1876 blz. 177—185, 281—285.)

Was dit alles der Synode van '78 onbekend? Indien niet, waarom heeft zij dan, in beginsel uitmakende dat er geen bepaalde vragen zullen voorgeschreven worden, op dit belangrijk punt, dat nog zoo kort geleden een twistappel in de Kerk geweest was, de Kerk niet wederom gehoord. Nog in de 25ste zitting had zij besloten de Kerk te hooren op het examen door hoogleeraren af te nemen, omdat zij dit een nieuw beginsel in een reeds ter consideratie aangeboden Reglement achtte (t. a. p. 1878 blz 291); doch in de 28ste zitting, toen zij evenzeer iets dat van het hoogste belang was, en dat twee jaar te voren nog door de „overgroote meerderheid" van hen die er op gehoord waren, was afgekeurd, wenschelijk achtte, vergat zij dat in art. 62 al. 2 Algemeen Reglement geschreven stond: „De Synode zendt elk door haar voorloopig aangenomen Reglement aan de Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen om er hunne consideratiën op in te winnen."

Na in een drietal punten op de belijdeniskwestie betrekking hebbende, de handelingen der Synode van 1878 aan eene zoo hij hoopt onpartijdige kritiek onderworpen te hebben, meent ondergeteekende zich ontslagen te kunnen achten van een advies omtrent het toevoegsel aan art. 3 en de verandering in art. 39 Reglement Godsdiensto[nderwijs]

derwijs, alsmede omtrent art. 11 Algemeen Reglement en art. 27 Reglement examen. Maar ten aanzien van de belijdeniskwestie in haar geheel, heeft hij de eer het volgend advies bij uwe vergadering in te dienen:

1. Uwe vergadering erkenne, dat de Synode van 1878 met betrekking tot artt. 38 en 39 Reglement Godsdienstonderwijs hare bevoegdheid is te buiten gegaan.

2. Uwe vergadering neme maatregelen, om het door de Synode van 1878 met betrekking tot artt. 38 en 39 Reglement Godsdienst-onderwijs beslotene, ongedaan te maken.

3. Uwe vergadering eindige hare zittingen niet zonder een interim te scheppen, waarbij geenerlei belangen der Kerk worden gepraejudiciëerd.

Afzonderlijk advies van den heer *Hofstede de Groot*, met opzigt bepaaldelijk tot den tegenstand, dien zoowel de nieuwe redactie van art. 38 als de voorloopig aangenomen verandering van art 39 van het Reglement op het Godsdienst-Onderwijs heeft ondervonden.

Eindelijk brengt ook de heer *Hofstede de Groot*, als lid der Commissie, een afzonderlijk rapport uit, behelzende zijne beschouwingen en raadgevingen, hoe te handelen met opzigt tot den tegenstand, dien zoowel de nieuwe redactie van art. 38 als de voorloopig aangenomen verandering van art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs ondervonden heeft. Het rapport luidt als volgt:

HOOGEERWAARDIGE HEEREN!

Ook ik heb *beschouwingen* en *raadgevingen* tot u te brengen over Artikelen 38 en 39 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs.

Beschouwingen.

Gij hebt wenschen, verklaringen, eischen, bedreigingen in menigte gehoord; doch zult zelve de stukken moeten inzien, om te bemerken, in welk een onbetamelijken toon zeer vele zijn gesteld.

De inhoud is geheel uiteenloopend en tegenstrijdig. Voor velen is er veel te groote vrijheid in onze Kerk, voor anderen veel te kleine.

In ééne zaak komen velen overeen, dat zij, voor zooverre zij eene geheele verandering van het Kerkbestuur willen, nalaten eene uitgewerkte aanwijzing te geven, *hoe* uitgevoerd *kan* worden 'tgeen zij wenschen en eischen.

Maar ook in eene tweede zaak stemmen velen zamen, in de veroordeeling der Synode, dewijl *deze* niet doet, wat *zij* juist begeeren. De afkeurende, ja dikwijls smalende

wijze, waarop jaren lang over de Synode is gesproken, draagt hare vrucht. *Zij* wordt door zeer velen voor de schuldige aan al de ellende uitgemaakt. Het meest tegenstrijdige wordt van haar geëischt. Zij wordt veroordeeld als zij *iets* doet, en veroordeeld als zij *niets* doet, en over dezelfde zaak wordt zij door deze geprezen, door die gelaakt.

Het staat dus vast, Broeders! dat, wat Gij ook moogt doen of nalaten, altijd een groot aantal van de leden onzer Kerk zeer ontevreden zal zijn.

Onredelijk en onwettig is vooral de eisch, dat de *Synode* hoe eerder des te beter, artikel 38 G. O, in zijn vorigen vorm terug brenge. Telkens is van de *Synode* de spraak, waar van de *Kerk* moest gesproken worden. Het is toch de *Kerk*, die in November 1878 ten slotte met 52 stemmen der leden van de Provinciale Kerkbesturen, tegenover 16 artikel 38, gelijk het nu luidt, heeft goedgekeurd.

Verregaande aanmatiging en dwaasheid is het voorts, dat elk bestuur, ja elk persoon, wat *hem* niet bevalt, zou mogen ter zijde stellen en wettig ingevoerde verordeningen der Kerk weigeren te gehoorzamen. Als dit beginsel eens wierd goedgekeurd, ware er geene orde mogelijk en ontstond er regeeringloosheid, die op niets anders dan op den ondergang der Kerk kon uitloopen.

Wel beroepen zich velen, om deze ongehoorzaamheid aan de bestaande orde te verdedigen, op hun geweten; maar het geweten alleen kan onze wetgever niet zijn; het is onze regter. En eerbiedigen wij die stem des gewetens in een Luther, die zich behalve op haar ook op Gods woord in de Schrift beriep, wij allen weten ook, dat van den tijd der Montanisten af alle dweepers en vrijdenkers, ook de Zwickauer Profeten en de Munstersche Wederdoopers, de stem van hun geweten als wettiging van hunne dwaasheden en misdaden hebben ingeroepen. Zij, wier geweten niet toelaat aan de wettige voorschriften der Kerk te gehoorzamen, moeten, zoo de wettige pogingen tot verandering vruchteloos blijken te zijn, de Kerk uitgaan.

Dat wij, M. H., ons niet laten verschrikken of ontmoedigen! De Synode kan, hoe innig bedroefd over de wanorde, die in de Kerk is ontstaan, hoe diep zich verootmoedigend voor God, wiens heilig oog het meest verborgene doorziet, toch tegenover de menschen vrijmoedig het hoofd opheffen. Zij streeft er naar met naauwgezetheid

n bedachtzaamheid te doen wat er naar haar beste inzien kan n moet gedaan worden. Dat er desniettemin zooveel wanorde n ontevredenheid in onze Kerk heerscht, is niet hare chuld. Zij kan het niet verhinderen, dat in Nederland eschiedt, wat in Duitschland, Frankrijk, Engeland en waar niet al, plaats vindt. In allerlei landen en kringen heerscht gisting. Overal is een strijd tusschen orde, gezag, overheid aan de eene zijde, en aan de andere zijde vrijheid, zelfstandigheid, volksregeering. Die strijd is er, sedert de Fransche omwenteling in 1789 en Kants philosophie, ook op staatkundig en wijsgeerig gebied. Wij moeten er wel deel in nemen ook op kerkelijk gebied. Er aan ontkomen is onmogelijk.

Maar wij kunnen er ook moedig en vastberaden deel in nemen, dewijl ten slotte de Heer regeert, en wij onder Hem dienen, die de wereld heeft overwonnen.

Ik kom tot het verreweg moeijelijkste van mijne taak; tot de mededeeling van mijnen

Raad.

Na langdurig en veelvuldig overleg meen ik U het volgende te moeten raden.

1. De onderteekenaars der adressen, waarin de gehoorzaamheid aan deze en die artikelen onzer Kerkelijke Reglementen wordt opgezegd, zou ik meenen, dat van wege de Synode *niet* moeten vervolgd worden.

Wat de mindere Kerkbesturen hebben te doen, laat ik in het midden. Wat de Synode betreft: Gij zoudt in uw regt zijn, zoo gij aan de Classicale Besturen, waaronder die adressanten behooren, eene uitnoodiging zondt, om hen kerkregterlijk daarvoor te straffen. Evenwel meen ik, dat het beter is, dit niet te doen, en eerst dan eene vervolging uit te lokken, als zij volstrekt onvermijdelijk mogt geworden zijn. Immers ik hoop, dat de opwinding van 't oogenblik, door onware berigten en driftige ophitsingen verwekt, over eenigen tijd door ware berigten en kalme redeneringen zal bedaren en de regte stemming van zelf zal terugkeeren.

2. Ook raad ik u, *niet* te treden in den wensch van sommigen, om eene minnelijke scheiding van onze Kerk te bevorderen. Tot dezen zelfmoord mag de Synode niet medewerken. 't Is haar niet geoorloofd als Synode

eener Christelijke Kerk; want het zou juist het tegendeel zijn van 't geen de Heer wil en heeft gedaan, toen Hij op aarde omwandelde en van 't geen, toen Hij was heengegaan, de Apostelen deden. Die wilden niet weten van scheiden, maar van bijeenhouden.

Wat de Synode in deze zaak m. i. niet *mag* doen, *kan* zij ook niet doen. Minnelijke scheiding van de Kerk in twee of vier of tien deelen is eene onmogelijkheid. Zou zij nog kunnen uitgevoerd worden wat de Synodale fondsen aangaat: zij is wat alle anderen betreft voor de Synode onuitvoerlijk. De kerkelijke fondsen van elke gemeente staan niet onder haar beheer of toezigt, maar onder dat van Kerkvoogden, van de Synode geheel onafhankelijk. Er worden voorts van rijkswege aan bijna elke gemeente uitkeeringen gedaan, vooral voor predikantstractementen. Hoe zal men die bij eene scheiding, die in menige plaats alligt eene scheuring zou worden, kunnen behouden.

Tusschen wie zal, bij scheiding of scheuring, het nu genoten wordende geld en goed worden verdeeld? Tusschen drie, vijf, welligt tien partijen — tusschen half en heel Orthodoxen of Confessionelen, gematigde en doordrijvende Modernen, milde en bekrompen Evangelischen? En dan zijn er nog Ethischen, Irenischen en Gereformeerden, en hoe velen meer? Aan wie zal de Landsregering hare bijdragen uitkeeren? Zal zij ze verdeelen en dus geheel onbeduidend doen worden? Of zal zij welligt zeggen: „Daar de Hervormde Kerk zich heeft opgelost, kan er geene uitbetaling aan haar meer plaats hebben". De meerderheid der Staten-Generaal, en misschien der Natie, zou dit met goedkeuring aanhooren.

Over de plaatselijke kerkegoederen zou proces op proces ontstaan, en zoovele vonnissen, appéllen en cassatiën moeten vallen, dat de gemeenten arm werden en de beurzen der pleiters gevuld. En wie kan voorspellen, of niet, zoo er door het drijven der Confessionelen predikanten om vermeende onregtzinnigheid wierden afgezet, de Modernen en Evangelischen door den Hoogen Raad voor de echte en ware Hervormden zouden verklaard worden en aan de Orthodoxen, nu, als in 1834 en vervolgens aan de Afgescheidenen, alle aanspraak op het bezit der goederen en voordeelen der Hervormde Kerk worden ontzegd?

Kan er op deze en die enkele plaats door de vredelievendheid der gemeenteleden en predikanten eene minne-

lijke schikking en eene scheiding van kerkegoederen tot stand komen, 't geen niemand zal ontkennen: voor de geheele Kerk door de Synode is het eene onmogelijkheid.

3. Ik raad u voorts, *niet* mede te werken om uit artikel 11 Algemeen Reglement „handhaving der leer" weg te nemen.

Wat de leer der Nederlandsche Hervormde Kerk is, werd dusverre nooit bepaald en duidelijk omschreven. Met recht vraagt *Hooijer* in zijn aanteekening op dit Artikel: „Wat is de *leer* der Hervormde Kerk? Hetgeen *algemeen* geleerd wordt in de Hervormde Kerk? Maar hebben wij dan te denken aan 1816 of aan 1618? — Is de leer der *formulieren* bedoeld? Maar dan (die van) *al* de artikelen en stukken, of de *hoofdzaak* dier leer, en wel wat de Brez en Ursinus voor hoofdzaak hebben aangemerkt, of *wij* er gaarne voor aanzien?" *Hooijers* vragen zijn nog nooit beantwoord.

Nog meer. Ook zelfs in 1618 is niet duidelijk aangewezen, wat de leer der Nederlandsche Hervormde Kerk zou zijn. In de beide voornaamste formulieren van Eenigheid, de *Geloofsbelijdenis* en den *Catechismus*, is velerlei verschil, zelfs over de belangrijkste vraagstukken. Ik noem maar een: wat de kenbron der Christelijke waarheid is. De geloofsbelijdenis antwoordt hierop in Artikel 2—7 de geheele *Heilige Schrift*, O. en N. Testament zonder onderscheid, maar de Catechismus antwoordt in vraag 19 het *Evangelie*, of de Christelijke kern des Bijbels.

Het is de strijd van Calvijn en Luther, van de Lutheranen en Hervormden, en van de Hervormden onderling. En die strijd, die nu drie eeuwen is gevoerd en zijn einde nog niet heeft bereikt, is een strijd van de belangrijkste gevolgen.

Wat in 1618, met betrekking tot dit leerstuk en tot menig ander, niet gelukte, is later ook nooit tot stand gekomen. Ja, er is het een en ander door onze Kerk gedaan, waarmede ook rekening moet worden gehouden, indien men hare leer wil opmaken: de invoering van de Evangelische Gezangen en van den Vervolgbundel en de uitvaardiging der vier Vragen bij de voorbereiding tot het Avondmaal.

Indien men uit al deze bronnen eene eenstemmige leer der Nederlandsche Hervormde Kerk wilde opmaken, zou zij al zeer kort en beknopt moeten zijn, en misschien

alleen bestaan in 't geen de vier vragen voor het Avondmaal bevatten, als waarover geen verschil bestaat. Daarbij kon men dan opmerken, dat deze vragen wel eerst in 1817 in onze geheele Kerk zijn ingevoerd, doch reeds van den tijd der Hervorming af in Friesland en Groningen in gebruik zijn geweest. Men kan dus met veel grond van waarheid beweren, dat de leer der Hervormde Kerk, in art. 11 van het Algemeen Reglement genoemd, van de Hervorming af tot nu toe nergens duidelijker is te vinden, dan in deze vier vragen.

Wat nu de *handhaving* der leer betreft: deze uitdrukking is in 1816 in zwang gekomen. En toen is zij niet gebezigd, om het beoordeelen, veroordeelen en bestraffen van de leeraars uit te lokken: neen, de Regering, van wie het Reglement van 1816 uitging, verklaarde in de eerste Synodale vergadering: „Door de ondervinding voorgelicht, zult gij de zuiverheid van de leer door den eenigen goeden waarborg verzekeren, namelijk door het vaststellen van inrigtingen, geschikt om den waren Christelijken geest in de leeraars te versterken door de vermeerdering van godsdienstige kennis."

Wordt de handhaving der leer hierdoor nog niet beveiligd, dan is in art. 3 Opzigt en Tucht de weg aangewezen, welke, zoo er bezwaar tegen iemands leer opkomt, moet betreden worden.

4. Verder zou ik wenschen, dat de Synode, waar het pas geeft, erkenne en uitspreke, dat zamenleving en zamenwerking van de verschillende rigtingen in onze Kerk *mogelijk* is. Ab esse ad posse valet conclusio. In menigen Kerkeraad, in menig Classicaal Bestuur, in menig Provinciaal Kerkbestuur heerscht, bij alle verschil in dogmatische rigting, een broederlijke geest. Men spreekt er zich vrij uit over de zeer uiteenloopende zienswijzen die men heeft, en geeft elkander toch de broederhand, en werkt op practisch gebied voor noodlijdende kerken en personen, voor armen en weezen, voor bestrijding van dronkenschap, voor de viering van den zondag, voor zondagscholen, voor catechisatiën, voor huwelijksinzegening en velerlei andere belangen vriendelijk te zamen.

En in onze Synode, ook in de thans vergaderde, verheelt niemand zijne godgeleerde zienswijze, en toch, hoe broederlijk overleggen wij alles, hoe ijverig onderzoeken wij, wat ons te doen staat, hoe onpartijdig behandelen

wij doorgaans alles, hoe innig vereenigen wij ons in gebed en dankzegging, als onze eerwaardige voorzitter ons daarin voorgaat!

Zamen leven en zamen werken is dus mogelijk en dit bevorderen is geen water en vuur bijeen voegen.

En wat mogelijk is, is ook *nuttig*. Door de zamenwerking van alle rigtingen blijft er leven en kracht in allen. Van elkander gescheiden zouden velen nog veel erger overdrijven, hier geheel loszinnig worden, daar geheel verstijven. Waarlijk, wij kunnen elkander niet missen!

5. Nog moet ik u raden, volgens 't verzoek van vele adressanten, art. 38 Godsdienstonderwijs *niet* te wijzigen, maar als wettige bepaling te handhaven.

Wel is er voor de wijziging veel te zeggen. Een zeer groot aantal van adressanten verlangt haar, en vraagt, ja eischt den terugkeer tot den vorm van dit artikel vóór 15 Januarij 1879, ook op grond, dat het niet wettig zou zijn ingevoerd.

In het aan u voorgelegde *Advies van de Commissie der Nederlandsche Hervormde Predikanten-vereeniging* wordt bl. 36 en 37 gezegd: „Beide artikelen Godsdienstonderwijs 38 en 39 vinden in de consideratiën der Provinciale Besturen en Classicale vergaderingen een zoo besliste en krachtige afkeuring, dat in het rapport van de betrokken Commissie het volgende gezegd wordt: „De veranderingen hebben dus heinde en ver in den lande geen gunstig onthaal gevonden: twee vóór en drie en veertig tegen. In dat eindcijfer ligt een krachtig advies voor de Synode, om de voorloopig aangenomen nieuwe redactie van de artt. 38 en 39 *niet* vast te stellen.” Waarbij de Handelingen der Synode 1878 bl. 202 worden aangehaald. Inderdaad staat het er zóó. Maar in het *Advies* der predikanten vereeniging wordt voorbij gezien, dat deze opsomming (2 tegen 43) en de daaruit afgeleide gevolgtrekking alleen de *Classicale* vergaderingen betreft en niet de *Provinciale* Kerkbesturen. Wat deze Kerkbesturen aangaat, die hebben niet, zoo als in dat *Advies* der Predikanten-vereeniging wordt gezegd „eene besliste en krachtige afkeuring” doen hooren. Het resultaat van de Provinciale Kerkbesturen is juist het tegenovergestelde. Immers bl. 200 der Handelingen der Synode 1878 luidt aldus: „Bepaald *tegen* art. 38 zijn enkele leden der Kerkbesturen van Gelderland en dat van Utrecht; doch de overigen hebben geene be-

denking; die van Groningen, Drenthe en de Waalsche Commissie betuigen daarmede hunne ingenomenheid." Waarmede overeenkomt, dat 52 leden der Provinciale Kerkbesturen art. 38 bij eindstemming (in Nov. 1878) goed en maar 16 afkeurden.

Desniettemin verklaart het *Advies* bl. 11: „De gansche Kerk had het (voorstel art. 38 Godsdienstonderwijs) bijna eenparig verworpen." Bl. 29: „Deze regeling is door de kerk *niet gewild.*" Indien de Classicale vergaderingen de Kerk zijn, heeft het *Advies* regt; maar indien de Provinciale Kerkbesturen ook tot de Kerk behooren, heeft het *Advies* onregt.

In elk geval is, wat het *Advies* bl. 36 omtrent de afkeuring van art. 38 door de Provinciale Kerkbesturen verklaart, geheel strijdig met de waarheid, die aan de stellers van het *Advies* uit de Handelingen der Synode bekend kon zijn. En toch is deze onwaarheid het voornaamste wapen, waarmede het *Advies* art. 38 bestrijdt.

Wordt door uwe vergadering intusschen tot verandering van dit artikel besloten, dan zou ik raden, het woord *geloofsovertuiging*, 't welk blijkbaar niet wordt verstaan en met *geloof* verward, te laten vallen en op het woord *voortgang* laten volgen:

„Is die kennis voldoende, dan worden hun de vragen voorgesteld naar art. 39 door hen bij de bevestiging plegtig en opregt te beantwoorden. Verklaren zij zich daartoe bereid, dan geschiedt de aanneming namens den kerkeraad door den predikant."

Ik meen, dat deze redactie beter is, dan de den 15 Januarij '79 ingevoerde en beter dan de vroeger bestaande daar zij het goede van beide m. i. vereenigt.

Ook wensch ik, zoo er iets wordt veranderd, als vierde alinea er in te voegen:

„Bij ontsteutenis van een dienstdoend ouderling kan de predikant een oud-ouderling uitnoodigen hem bij te staan."

Deze bijvoeging stoort de regeling van ons kerkbestuur niet. In de Classicale en Provinciale Kerkbesturen, in de Synode en in de Algemeene Synodale Commissie kunnen, ook volgens art. 18 Opzigt en Tucht, oud-ouderlingen met hetzelfde regt optreden als dienstdoende ouderlingen. Dit bestaande beginsel zou door mijne bijvoeging verder worden toegepast. Geschiedde dit, dan had het een drieledig voordeel: voor den predikant, dat hij

zijne leerlingen kan aannemen, voor de ouderlingen, dat zij niet verpligt worden mede te werken tot eene handeling, waartegen hun geweten opkomt, voor de leerlingen, dat zij kunnen aangenomen worden.

Voor de goedkeuring van de bijvoeging: „Elk predikant heeft het regt zijn eigene leerlingen te bevestigen" bestaat geen bezwaar.

6. Ook zou ik u raden, de bijvoeging in art. 39, of soortgelijke met het Christelijk Hervormd karakter der Kerk overeenkomende," *niet* goed te keuren.

Groot is de tegenstand van vele personen, tot *elke* rigting behoorende, tegen die bijvoeging.

Door de Synode van 1878 is beproefd, den vrede er mede te bevorderen, maar de ervaring toont, dat zij den vrede verstoort.

Teregt; want elke Protestantsche Kérk behoort er van doordrongen te zijn, dat de letter doodt en alleen *de geest* levend maakt, zoodat zij op geen letter mag drukken.

Mij komt zij *onnoodig* voor, in zoo verre de zaak er in bedoeld van zelf spreekt.

Broeders! onze Kerk is, wat dit artikel betreft op een dwaalweg gebragt. Toen de Synode van 1876 er niet toe kwam, om dit artikel te wijzigen, is er een geroep ontstaan, dat de Synode nu de letterlijke opvolging van deze vragen had bevolen. Ons medelid *Verhoeff* merkte ten volgende jare op, dat de Synode geen besluit had genomen, om die vragen *naar de letter* verbindend te maken (Hand. 1877, bl. 456).

Aan den geest bleef onze Kerk over 't geheel van ouds getrouw. Zij liet de regeling van de aanneming tot lidmaten aan elken predikant over. En zij voer er wel bij. Ook schreef zij geene vaste formulen voor, hoe gedoopt, avondmaal gevierd, predikanten, ouderlingen en diakenen bevestigd of de huwelijken ingezegend moesten worden. Wel had zij daarvoor *voorbeelden* in de formulieren, achter het Psalmboek gedrukt; doch dit waren geene *voorschriften*. Zelfs was er in 1676 een beroemd en geacht predikant (ik meen, Lodensteijn), die in een werk, *Zelfbeproevende Nagedachten*, de vraag aan zijne medebroeders deed: „Hebben wij niet veelal eene sleurdienst verrigt, in de bediening van de groote instellingen, de dierbare zegelen van het genadeverbond, den H. Doop en het H. Avondmaal, door het steeds voorlezen van de oude formulieren, *die*

van den Heer niet zijn ingesteld?" zie *J. Heringa Ez.*, *Kerkelijke Raadvrager*, D. III, stuk I, blz. 92—122.

Laat ons aan dien echt Protestantschen geest ons houden! Op de gemoedelijkheid, den ernst, de heiligheid der handelwijze komt hier alles aan. Laat ons niet onderstellen, dat met een woord meer of minder bij het doen dier vragen wordt gezondigd! Meent iemand, dat hierin door dezen of dien predikant iets verkeerds is gedaan, hij kan hem bij het Classicaal Bestuur aanklagen, waarop dan dit naar artikel 3 van Opzigt en Tucht moet oordeelen, of dien predikant berisping verdient. Acht het Classicaal Bestuur, en misschien ook hooger bestuur, dat hij die verdient, dan kan dit in de eerstvolgende jaren wel eenige onaangenaamheid hebben; maar wij mogen hopen, dat zij steeds zeldzamer zal worden, terwijl de drift bedaart, de gematigdheid aanwint, de liefde de zegepraal behaalt, de liefde tot den Heer, die *haar* maakte tot het eenig kenmerk, om tot zijne gemeente toe te treden.

Laat geheel ons Kerkbestuur van den dwaalweg, waarop het gebragt is, terugkeeren. Laat ons allen die vragen *als verpligtend* beschouwen, maar als verpligtend in den zin, waarin alleen dit in eene Protestantsche Kerk kan gelden, *naar geest en hoofdzaak* (Regl. op het Examen artikel 27 en Opzigt en Tucht artikel 3). Laat elk Kerkbestuur de zaak beschouwen, gelijk de oudste Christelijke Kerk deed. De Heer had zelf naar Math. 28 : 19 de toetreding tot zijne gemeente verbonden aan den Doop „in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes". En wat doen intusschen de Apostelen Petrus en Paulus. Zij doopen of doen doopen, „in den naam van Jezus, Gods Zoon," Hand. 2 : 28, 10 : 48, 19 : 5. Niet minder sterk spreekt hier, wat ons van Philippus wordt verhaald, t. w. dat hij de Samaritanen in Jezus' naam doopte (Hand. 8 : 16) en den Moorman doopte en in de Christelijke gemeente opnam op zijne verklaring: „Ik geloof dat Jezus Christus de Zoon van God is," Hand. 8 : 37. Nu ontbreken wel deze laatste woorden in de oudste en beste handschriften; doch daaruit blijkt, dat ook nog in den na-Apostolischen tijd de Kerk tevreden was met die korte belijdenis, aan den Moorman toegeschreven.

De oudste Christelijke Kerk heeft het dus niet noodig geacht een voorschrift van haren Heer *letterlijk* te volgen

en zich gehouden aan zijne uitspraak: „De geest is het die levend maakt; het vleesch is niet nut. De woorden, die ik tot u spreek, zijn geest en zijn leven."

Laat ons Rome's letterdienst niet stellen boven de dienst des geestes van onzen Heer!

7. Eindelijk geef ik u in overweging, of het niet goed zou zijn, een open brief aan de Leden der Kerk te zenden, waarin de Synode kalm, waardig en duidelijk hare handelingen uiteenzet.

Na alles te hebben overdacht en besproken, vraag ik mij onwillekeurig af: Wat zal de uitkomst zijn?

Zeer velen zullen U blijven beschuldigen. Bij de uitersten vindt gij stellig geen bijval. Waarschijnlijk zullen er uit onze Kerk eenigen, misschien velen, weggaan. De Synode heeft een vrij geweten, dat zij niemand heeft willen uitdrijven.

Eindelijk, hoop ik, zullen de oogen opengaan, dat met geene hevige woorden, veroordeelingen en uitbanningen de Kerk is behouden; maar alleen door gematigdheid, kracht, liefde en het zwaard des geestes, 't welk is Gods woord.

Zoo zal, wat er goeds en waars is in alle rigtingen, blijven bestaan en de toestand der Kerk langzaam verbeterd worden.

Zij, die gelooven, haasten niet.

P. Hofstede de Groot.

Besluiten omtrent de voorstellen van de heeren *Acquoy* en *Hofstede de Groot* tot verandering in het Reglement ap het Hooger Onderwijs.

Uithoofde de tijd te ver is gevorderd om nog het Reglement op de Classicale en Provinciale weduwenbeurzen ter hand te nemen, wordt de behandeling daarvan tot de zitting van morgen uitgesteld, doch komt thans nog aan de orde het Zaturdag jl. uitgebragte rapport over de voorstellen tot aanvulling van het Reglement op het Hooger Onderwijs.

Wat het eerst daarin behandelde voorstel van den heer *Acquoy* betreft, stemt geheel de vergadering in waardering van dit voorstel met de Commissie overeen, maar acht zij daarvoor geene aanvulling van het Reglement noodig, dewijl blijkbaar de bepaling omtrent de betaling der bijdrage en de inschrijving volgens art. 12 slechts hen betreffen, die ter voorbereiding voor de Evangeliebediening de lessen der hoogleeraren behooren bij te wonen, en het den

hoogleeraren, als vroeger altoos, moet geacht worden volkomen vrij te staan, wie slechts uit belangstelling hen verlangen te hooren, dusgenaamde hospitanten, toe te laten zonder dat zij noodig hebben deze in het album in te schrijven.

Ook ondervindt het voorstel van den hoogleeraar *Hofstede de Groot* bij de vergadering groote waardering; doch wordt in overeenstemming met het gevoelen der Commissie niet van zulk een overwegend belang geacht, dat daarom nu reeds tot aanvulling van het pas in werking getreden Reglement zou worden overgegaan, terwijl ook, wat het tweede gedeelte er van betreft, een hoogleeraar, die voor de vervulling eener vacature in eene andere Universiteitsstad wenscht in aanmerking te komen, gelegenheid heeft zelf zijn' naam op de lijst van aanbeveling te plaatsen en de Commissie van voordragt ook volkomen vrij is, hem mede voor te dragen. Alzoo wordt thans aan geen der beide voorstellen gevolg gegeven.

Sluiting van de drie en twintigste zitting.

De vergadering wordt tot morgen verdaagd en de zitting daarna met dankzegging gesloten.

G. Molenkamp, *President.*

VIER EN TWINTIGSTE ZITTING.

Dingsdag den 12den Augustus 1879.

Opening der vier en twintigste zitting.

De *President* opent de zitting met gebed; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Aanvulling van het gros van ouderlingen voor de benoeming van een lid der Synodale Commissie.

Op het gros van ouderlingen, waaruit aan het einde der zitting de aanvulling van het drietal en de benoeming van een lid zal geschieden, worden nog drie ouderlingen gebragt.

Besluit tot overbrenging van eene declaratie van kosten ter zake van tucht, door het Classicaal Bestuur van Brielle ingediend, tot de Synodale Commissie.

Ter tafel komt eene door den Scriba van het Classicaal Bestuur van Brielle overgebragte declaratie van kosten van eene Commissie uit zijn midden in tweederlei zaken van tucht, gereg. onder n°. 7. Dewijl, volgens mededeeling van den heer *van den Brandeler*, een dezer zaken nog bij het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland aanhangig is gemaakt, besluit de vergadering de declaratie over te brengen tot de Synodale Commissie.

Behandeling van het voorloopig aangenomen Reglement op de Classicale en Provinciale weduwenbeurzen.

Aan de orde is het voorloopig aangenomen Reglement op de Classicale en Provinciale weduwenbeurzen. Vooraf wordt het echter nog een punt van overweging, zoo als jl. Zaturdag door den heer *Reitsma* noodzakelijk werd geoordeeld, of het wegens de bedenkingen door enkele Classicale vergaderingen, o. a. door de Classicale Vergadering van Wijk, tegen de vaststelling van het Reglement gemaakt, om geen nieuwe twistappel in de Kerk te werpen wel geraden zij op den ingeslagen weg voort te gaan. Daar die bedenkingen echter grootendeels voortsproten uit twijfel aan de bevoegdheid der Synode, meenen vele leden, dat het geen houding zou hebben, nu de vergadering op wel gewikte gronden verklaard heeft zich wel bevoegd te achten, van verdere behandeling af te zien, terwijl de maatregel van onderscheiden zijden is toegejuicht en de mogelijkheid van meerdere misbruiken, als tot het ontwerpen van het Reglement aanleiding toe gegeven hebben, hier

niet buiten aanmerking mag blijven. Zoo wordt dan ook met algemeene stemmen op een na, die van den heer *Bruinwold Riedel*, besloten, met de behandeling van het Reglement voort te gaan.

De verandering in het opschrift van „Algemeen" in „Synodaal" wordt overeenkomstig het advies der Commissie goedgekeurd.

Op de door de Commissie voorgestelde wijziging van art. 1 worden intusschen verschillende amendementen ingediend, voornamelijk strekkende om elk misverstand te verhoeden, of onder de hier bedoelde weduwenbeurzen ook begrepen zouden zijn private instellingen, waarop door de Kerkelijke Besturen geenerlei toezigt kan worden uitgeoefend, maar te doen uitkomen, dat tot de bedoelde weduwenbeurzen ook dezulken behooren, die door een of ander Bestuur voor predikanten zijn opgerigt en waarvan het beheer bij het in deze betrokken Bestuur berust. Na bespreking van deze amendementen oordeelde de Vergadering het om het belang van eene algemeen bevredigende redactie noodig de amendementen in handen der Commissie te stellen, om daaromtrent na afloop der pauze van advies te dienen.

Na gehouden pauze wordt nu door den heer *Kruijf* namens de Commissie berigt, dat zij overeen was gekomen, de volgende redactie van art. 1 aan de vergadering voor te dragen.

„Onder dit Reglement vallen de door of voor predikanten opgerigte beurzen van kerkelijken aard, met name die, waartoe *alle* dienstdoende predikanten binnen eenig (voormalig of tegenwoordig) Classicaal of Provinciaal ressort, onder de voorwaarden in hare statuten bepaald, *regt* van toetreding hebben, en welker fondsen bestemd zijn ter ondersteuning van weduwen en weezen van hen, die tot hun overlijden deelhebbers zijn gebleven."

Na eenige beraadslaging wordt deze redactie zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Ook wordt na gehouden beraadslaging overeengekomen, art. 2 dus te doen luiden:

De regten en verpligtingen der leden van deze beurzen, alsmede het beheer der fondsen, worden door hare *eigene* statuten geregeld."

Naar met vijftien tegen 4 stemmen genomen besluit, wordt om mogelijk misverstand te verhoeden, dat met het gewenschte toezigt geen inmenging in het beheer bedoeld wordt, geraden geacht het woord *eigene* hier op te nemen.

Nog wordt voldoende geoordeeld in art. 3 onder 1°. alleenlijk te lezen: „de voorwaarden van het lidmaatschap."

Daar intusschen nog tot vervulling der opengebleven vacature bij de Synodale Commissie moet worden overgegaan en dit bezwaarlijk uitstel kan lijden, wordt de verdere behandeling van het Reglement tot morgen verdaagd.

Uit het aangevulde gros van ouderlingen wordt de heer mr. *M. Crommelin*, ouderling te Utrecht, op het drietal gebragt, dat nu bestaat uit de heeren dr. *D. C. von Reeken* te Haarlem, mr. *J. D. Dibbets* te Borger en evengenoemde mr. *Crommelin*. Daarvan verkrijgt laatstgenoemde bij daarop gevolgde stemming terstond de volstrekte meerderheid, zoodat hij tot lid der Synodale Commissie is benoemd.

Benoeming van mr. *M. Crommelin*, ouderling te Utrecht, tot lid van de Synodale Commissie.

De vergadering wordt tot morgen verdaagd en de zitting nu met dankzegging gesloten.

Sluiting van de vier en twintigste zitting.

G. MOLENKAMP, *President*.

VIJF EN TWINTIGSTE ZITTING.

Woensdag den 13den Augustus 1879.

Opening der vijf en twintigste zitting.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Voortzetting van de behandeling van het Reglement op de Classicale en Provinciale weduwenbeurzen, en vaststelling er van zoo als het gewijzigd is.

Bij voortzetting der behandeling van het Reglement op de Classicale en Provinciale Weduwenbeurzen, worden op art. 3 weder verschillende amendementen ingediend, zoowel tot verbetering der redactie, als voornamelijk om het artikel niet slechts met art. 1, maar ook met art. 2 verband te doen houden. Zoo wordt bijna algemeen noodig geoordeeld, dat de statuten der beurzen eene omschrijving behelzen van de regten en verpligtingen van de leden; maar wanneer daar ook zijn, die slechts eene omschrijving van de regten der weduwen en weezen verlangen, wordt het door onderscheiden leden toch wenschelijk geacht, dat de aanwijzing van deze regten met die der regten van het lidmaatschap verbonden worden. Daartegen meenen anderen, dat hiervoor geen noodzakelijkheid bestaat, omdat de regten der weduwen en weezen in de regten der deelhebbers liggen opgesloten, als toch tot de Weduwenbeurs toegetreden om de toekomst van hunne na te laten betrekkingen te verzekeren, zoodat de regten der weduwen en weezen uit de regten der leden voortvloeijen. Anderen achten het daarom voldoende, dat eene omschrijving van de regten en verpligtingen zonder meer gevorderd worde. Velen willen daarvan een afzonderlijk punt in de statuten gemaakt hebben. Uit de gevoerde beraadslagingen neemt de heer *Verhoeff* aanleiding tot het voorstel om art. 3, ook tot vereenvoudiging der redactie dus te doen luiden:

Deze statuten wijzen aan:

1°. de voorwaarden van het lidmaatschap,

2°. de regten en verpligtingen der leden,

3°. de regeling van het beheer der fondsen,

4°. de gevallen, waarin de beurs ontbonden wordt,

5°. de bestemming van het fonds in geval van ontbinding.

Daar door onderscheiden leden de mededeeling van de statuten, in verband met art. 1, dat de deelneming voor *alle* predikanten van het ressort openstelt, noodig was verklaard, wil hij daarop deze nieuwe alinea nog doen volgen:

„Van deze Statuten wordt aan ieder predikant binnen eenen bepaalden tijd na zijne intrede in het ressort een exemplaar ter hand gesteld."

Zulke vereenvoudiging van redactie vindt algemeen bijval, zonder hoofdelijke stemming wordt het dan ook goedgekeurd dat in het begin van het art. gelezen worde „de statuten wijzen aan":

1°. is gisteren reeds goedgekeurd.

Op 1°. en 2°. dient de heer *van der Brandeler* het amendement in te lezen: „1°. De voorwaarden van het lidmaatschap en de daaruit voorvloeijende regten en verpligtingen, zonder meer." Dit voorstel wordt echter met vijftien tegen vier stemmen verworpen.

„2°. de regten en verpligtingen van de leden" wordt goedgekeurd met zeventien tegen twee stemmen.

Verlangen nu onderscheiden leden, dat daaraan nog toegevoegd worde, „de regten der weduwen en weezen", zulks wordt met elf tegen acht stemmen onnoodig verklaard.

Dat ook als 3°. „de regeling van het beheer der fondsen" opgenomen worde, wordt in verband met art. 2 met algemeene stemmen op een na goedgekeurd.

4°. te doen luiden: „de gevallen, waarin de beurs ontbonden wordt," wordt met zestien tegen drie stemmen goedgekeurd, als verkieselijk boven de redactie van wat onder 2°. in het voorloopig aangenomen art. 3 voorkomt.

5°. te lezen „de bestemming van het fonds in geval van ontbinding" wordt goedgekeurd zonder hoofdelijke stemming. Willen sommige leden, dat daarbij nog het onder 3° in het artikel voorkomende behouden blijve, anderen verklaren zich daartegen, omdat hier het beheer afhankelijk is van de aan de fondsen gegeven bestemming, zoodat in den regel de deelhebbers der beurs buiten magte zullen zijn om vooraf in het beheer te voorzien. Met tien tegen negen stemmen wordt besloten, „beheer" hier onvermeld te laten.

De heer *Creutzberg* wil van hetgeen onder 3° oorspronkelijk genoemd werd althans behouden hebben „ten behoeve van kerkelijke instellingen van liefdadigheid of ter ondersteuning van hulpbehoevende kerkelijke personen." Met het

oog evenwel op de bedenkingen van de Waalsche Commissie en de aangenomen redactie van art. 2 verklaren zich alle leden op twee na daartegen, ook omdat het Reglement voldoenden waarborg geeft, dat bij ontbinding aan de fondsen geene bestemming zal worden gegeven, die met den aard van kerkelijke instellingen in strijd is.

Het door den heer *Verhoeff* omtrent de mededeeling der statuten voorgestelde wordt met vijftien tegen vier stemmen goedgekeurd.

Goedgekeurd wordt vervolgens het voorstel der Commissie om van de laatste alinea van art. 3 oud een afzonderlijk art. 4 te maken en dan art. 4 art. 5 te doen werden.

Naar een amendement van den heer *Luti* wordt zonder hoofdelijke stemmig besloten de eerste zinsnede van art. 4 nu te doen luiden: „Geene statuten of veranderingen daarin treden in werking alvorens te zijn goedgekeurd." Nog wordt in overeenstemming met de opmerkingen van onderscheiden leden en van de Commissie overeengekomen, art. 4 verder te doen luiden „die voor eene Classicale beurs door het Provinciaal kerkbestuur, na ingewonnen advies van het Classicaal Bestuur, die voor eene Provinciale beurs door de Synodale Commissie, na ingewonnen advies van het Provinciaal Kerkbestuur, in beide gevallen behoudens de bevoegdheid der oprigters of bestuurders om zich bij de Algemeene Synode te beklagen".

De heer *Prins* maakte bezwaar, met beroep op de bepalingen in art. 12 van het Algemeen Reglement omtrent de vaststelling der bijzondere Reglementen, om de goedkeuring aan de Synodale Commissie op te dragen; doch daartegen werd opgemerkt, dat in art. 12 alleen wordt gehandeld over voor de Kerk of het ressort *algemeen verbindende reglementen* en de daar bedoelde bepalingen derhalve niet van toepassing zijn op het nu behandeld Reglement. Dat de goedkeuring door de Synodale Commissie blijve, wordt dan ook met zestien tegen drie stemmen goedgekeurd, evenals ook met algemeene stemmen op een na het gestelde omtrent het beklag goed wordt goedgekeurd, als tegemoet komende aan het bezwaar, dat de Synodale Commissie in de Reglenten niet als bestuur voorkomt.

Bij de behandeling van art. 5 weegt bij vele leden de bedenking, dat dit, zooals het nu zou luiden, niet op de Provinciale beurzen zou kunnen worden toegepast, of-

schoon het Reglement daarover even zoowel handelt als over de Classicale beurzen, en wordt het, nu in art. 4 aan de Synodale Commissie de goedkeuring der statuten is opgedragen in overeenstemming ook met de bedoeling van art. 5 geoordeeld, dat van de rekening der Provinciale beurzen afschrift gezonden worde aan de Synodale Commissie. Uit de ter zake gevoerde beraadslagingen neemt de *Secretaris* aanleiding tot het voorstel om art. 5 dus te doen luiden:

„Onverminderd de bepaling in art. 40 6° van het Algemeen Reglement wordt jaarlijks door de bestuurders der beurzen afschrift van hunne rekening gezonden, van de Classicale beurzen aan het Provinciaal Kerkbestuur, van de Provinciale beurzen aan de Algemeene Synodale Commissie."

Nog wordt overeengekomen, de Overgangsbepaling dus te doen luiden: „De statuten der thans bestaande beurzen, in art. 1 omschreven, worden, voor zoo ver noodig, met dit Reglement in overeenstemming gebragt en binnen een jaar na in werkingtreding daarvan aan de bij art. 4 bepaalde goedkeuring onderworpen."

Als deze redactie der Overgangsbepaling met zeventien tegen twee stemmen was goedgekeurd, wordt naar de adviezen van de *Hoogleeraren* en van den *Secretaris* door de stemmen van *alle* leden, op de stemmen na van de HH. *Luti* en *Bruinwold Riedel*, tot vaststelling van het Reglement en zijne verzending naar de Kerkbesturen besloten, zoo als het nu luidt:

SYNODAAL REGLEMENT *voor de Classicale en Provinciale Weduwenbeurzen.*

Art. 1. Onder dit Reglement vallen de door of voor predikanten opgerigte beurzen van kerkelijken aard, met name die, waartoe *alle* dienstdoende predikanten binnen eenig (voormalig of tegenwoordig) Classicaal of Provinciaal ressort, onder de voorwaarden in hare statuten bepaald, *regt* van toetreding hebben, en welker fondsen bestemd zijn ter ondersteuning van de weduwen en minderjarige weezen van hen, die tot hun overlijden deelhebbers zijn gebleven.

Art. 2. De regten en verpligtingen der leden van deze beurzen alsmede het beheer der fondsen worden door hare *eigene* statuten geregeld.

Art. 3. Deze statuten wijzen aan:
1°. de voorwaarden van het lidmaatschap;
2°. de regten en verpligtingen van de leden;
3°. de regeling van het beheer der fondsen;
4°. de gevallen, waarin de beurs ontbonden wordt;
5°. de bestemming van het fonds ingeval van ontbinding.
Van deze statuten wordt aan ieder predikant binnen een' bepaalden tijd na zijne intrede in het ressort een exemplaar ter hand gesteld.

Art. 4. Geene statuten of veranderingen daarin treden in werking alvorens te zijn goedgekeurd, — die voor eene Classicale beurs, na ingewonnen advies van het Classicaal Bestuur, door het Provinciaal Kerkbestuur, — die voor eene Provinciale beurs, na ingewonnen advies van het Provinciaal Kerkbestuur, door de Algemeene Synodale Commissie; in beide gevallen, behoudens de bevoegdheid der oprigters of bestuurders, van zich bij de Algemeene Synode te beklagen.

Art. 5. Onverminderd de bepaling in art. 40 6° van het Algemeen Reglement wordt jaarlijks door de bestuurders der beurzen afschrift van hunne rekening gezonden, van de Classicale beurzen aan het Provinciaal Kerkbestuur, van de Provinciale beurzen aan de Synodale Commissie.

Overgangsbepaling.

De statuten der thans bestaande beurzen, in art. 1 omschreven, worden, voor zoover noodig, met dit Reglement in overeenstemming gebragt en binnen een jaar na het in werking treden hiervan aan de bij art. 4 bepaalde goedkeuring onderworpen.

Sluiting van de vijf en twintigste zitting.

De vergadering wordt hiermede tot morgen verdaagd en de zitting met dankzegging gesloten.

G. Molenkamp, *President.*

ZES EN TWINTIGSTE ZITTING.

Donderdag den 14den Augustus 1879.

De *President* opent de zitting met gebed; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der zes en twintigste zitting.

Aan de orde komt het sedert de zitting van 7 Augustus ter tafel gelegen rapport ter zake van het Reglement op de uitoefening van de regten der minderheden. Op verlangen van een groot aantal leden geeft de President der vergadering gelegenheid om daarover in algemeene beschouwingen te treden met het oog inzonderheid op de vier vragen, waarover het advies der Commissie heeft geloopen. Geheel nog onder den indruk van het gepast gebed, waarmede de President de behandeling der gewigtige zaak heeft ingeleid, en er diep van doordrongen, hoe veel voor de toekomst der Kerk van de daarin te nemen beslissing in verband ook met de belijdeniskwestie zal kunnen afhangen, leggen de verschillende leden hunne beschouwingen voor malkander open, bij vernieuwde hulde aan de zorg door de Commissie aan de behandeling der zaak besteed.

Het rapport betrekkelijk het Reglement op de uitoefening van de regten der Minderheden in behandeling: algemeene beschouwingen.

Ten aanzien der eerste vraag, welke de Commissie bij het opmaken van haar advies gesteld heeft, *of allen, die thans lidmaten der Hervormde Kerk zijn, regt op het lidmaatschap hebben*, openbaart zich eene groote overeenstemming. Door alle leden wordt het op de aangevoerde gronden toegestemd, dat allen zonder onderscheid, die bij die Kerk op belijdenis des geloofs tot lidmaten zijn aangenomen, gelijkelijk in de regten en voorregten van dat lidmaatschap deelen. Vindt ook het onderscheid door een lid der Commissie volgens het rapport tusschen historisch en wezenlijk regt gemaakt nog bij een drietal leden bijval, op grond dat de Kerk eene vereeniging is van godsdienstig-zedelijken aard — waaronder de heer *Creutzberg* zich beroept op zijne ten voorgaanden jare als lid der toenmalige Commissie ingeleverde memorie —, daarin komen alle overige leden overeen, dat voor de Synode van kerkregtelijk standpunt

het maken van zulk eene onderscheiding niet opgaat, de gevallen altoos uitgezonderd dat lidmaten, wegens strafbare handelingen, van wege de Kerk van hunne regten vervallen worden verklaard.

Omtrent het beginsel van *regtsbestendiging* in dien zin, dat *aan de verschillende rigtingen ruimte en gelegenheid tot ontwikkeling zou moeten gegeven worden*, loopen de gevoelens, even als bij de Commissie, uiteen. Daar zijn die zich bij het lid der Commissie aansluiten, dat bezwaar maakte tot voortzetting van den bestaanden toestand mede te werken. Naar zij meenen, is ieders vrijheid door de voorwaarden van het lidmaatschap beperkt. Ook met de regten der Kerk moet in deze rekening worden gehouden; zij heeft hare belijdenis, in hare nog bestaande formulieren van eenigheid beschreven, en kan daarom geene ontwikkeling begunstigen, die met deze belijdenis in strijd komt. Spreke men ook van verschillende opvattingen der waarheid, dit mag niet zoo worden verstaan, alsof er tweederlei Evangeliewaarheid ware. Hier ook moet op den voorgrond staan: één Heer, één geloof, één doop. — Volgens anderen ook kan bezwaarlijk onbeperkte vrijheid worden toegelaten, zij het ook dat in de Kerk volkomen vrijheid van ontwikkeling van geloofsovertuiging bestaat. De deur mag niet voor allerlei meeningen wijd opengezet worden; verbreiding van ongodsdienstige, tegen het Christendom aandruischende stellingen, mag niet in de hand worden gewerkt. Protestantsche vrijheid mag niet in dien zin worden verstaan, dat de Schriften ophouden de toetssteen der waarheid te zijn of met terzijdestelling daarvan daarvoor Gods stem in het geweten in de plaats trede.

Andere leden spreken weder geheel in overeenstemming met de twee leden in de Commissie, die de volste ruimte van ontwikkeling wilden hebben toegestaan, zelfs op het gevaar af dat ongodsdienstigen, zelfs van Godsdienst en Christendom in den grond afkeerigen geduld worden. Maar daarmede willen zij hen niet gelijkgesteld hebben, voor wier regten zij hier opkomen, voor wier godsdienstige behoeften zij vervulling wenschen, en die door hun verlangen om in de Kerk te willen blijven toonen dat zij die Kerk en ook het Evangelie liefhebben, al mogen zij ook in de opvatting daarvan verschillen. Het vasthouden aan eene bepaalde belijdenis, dat vele ontwikkelden dreigt van de Kerk afkeerig te maken, keuren zij af, als, naar hunne

meening, onprotestantsch en in strijd met vele uitspraken van Jezus en van den grooten Apostel, en zelfs met de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, volgens art. 32. Hoofdzaak achten zij den geest van Christus hebben, den Heer en malkanderen lief te hebben. Daarnaar willen zij dat aller streven moet uitgaan en naar het voorbeeld der oudste Christelijke gemeenten verdraagzaamheid oefenen jegens hen, die in meeningen verschillen, vertrouwende dat de dwaling van lieverlede voor den geest der waarheid wijken zal.

Intusschen zijn allen het eens, dat de tegenwoordige toestand der Kerk betreurenswaardig is, en wordt dan ook door velen met groote belangstelling de vraag besproken, *of er iets moet gedaan worden om dien toestand te verbeteren.* — Daar zijn onderscheiden leden, die het ontraden, dat de Synode hier met haar gezag of besluiten tusschen beide trede, wat, naar een hunner zich uitdrukte, zou zijn het huis in den brand steken. Het wordt ook door een ander lid niet van de roeping der Synode geacht, om de verschillende rigtingen in de Kerk, die zich steeds kunnen vermenigvuldigen, te bevredigen. Zij mag zich niet als vertegenwoordigster dier rigtingen beschouwen, maar slechts als bestuurder van de Kerk, naar de door hare leden te eerbiedigen reglementen. Volgens de beschouwing van een ander lid mist zij daartoe elke bevoegdheid. In aanmerking ook genomen, dat de tegenwoordige verschijnselen met hare oorzaken niet nieuw zijn, en naar de geschiedenis der Kerk de besluiten van Synoden geen vrede gesticht, maar de verdeeldheid slechts verergerd en scheuring bevorderd hebben, willen bedoelde leden verbetering van den toestand liever aan den tijd, aan de kracht der waarheid, aan Hooger Bestuur hebben overgelaten. Meenen de modernen hier en daar onderdrukt of in hunne regten verkort te worden, door een der leden wordt nog opgemerkt, dat zij daarin gelijk staan met hetgeen de orthodoxen inzonderheid vóór de invoering van het algemeen stemregt ondervonden, maar, wanneer deze sedert door grootere krachtsinspanning en getrouwe zamenwerking in vele gemeenten thans de meerderheid verkregen hebben, dat dezelfde middelen aan de modernen ook ten dienste staan om het verloren terrein te herwinnen.

Een groot aantal andere leden zijn echter met de minderheid der Commissie van gevoelen, op gelijke gronden als daarvoor door haar werden aangevoerd, dat de toestand zoodanig

is, dat door de Synode een doortastende maatregel moet genomen worden, wijzende ook op de adressen, waarin de Synode dringend wordt verzocht om op den ingeslagen weg voort te gaan en op de waarschuwende voorbeelden van de stichting der vrije gemeente te Amsterdam en van nieuwe Remonstrantsche gemeenten op verschillende plaatsen, terwijl zij van oordeel zijn dat, wanneer de Synode geen rekening houdt met den vooruitgang op wetenschappelijk gebied en met niets te doen de vrije ontwikkeling op het gebied der Kerk belemmert, de afkeer van de Kerk en de ongodsdienstigheid bij het jongere geslacht zullen toenemen of de door vele ontwikkelden gegeven voorbeelden door meerderen zullen worden gevolgd, indien niet de teleurstelling der modernen, waar deze de overhand hebben, tot tegenstand aanleiding zal geven. Ook daarom waarschuwen zij tegen het terugnemen van het ten voorgaanden jare voorloopig aangenomen Reglement, omdat dit in de bestaande omstandigheden aan de oppositie van de zijde der confessionelen een magtigen steun zou geven, ja na al het door de Synode in de laatst verloopen jaren verrigtte door velen zou beschouwd worden als een partijkiezen voor de confessionele partij. Wat nog het Reglement zelf aangaat, doen zij ook opmerken, dat dit niet slechts aan de moderne, maar ook aan de Evangelische en orthodoxe minderheden ten goede komt, waartegen door een der orthodoxe leden wordt opgemerkt, dat naar zijne overtuiging geene orthodoxe minderheid de bij dat Reglement aangeboden gelegenheid begeeren zal om vervulling van zijne godsdienstige behoeften te zoeken.

Anderen, die gaarne erkennen, dat de omwerking van het Reglement door de Commissie in vele opzigten eene verbetering is, deelen ook in de bezwaren, thans weder even als ten voorgaanden jare tegen den maatregel aangevoerd, als voor gemeenten van één predikant hoogst bedenkelijk, terwijl zij naar hetgeen sedert in de Kerk is voorgevallen en naar het ongunstig advies van onderscheiden Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen er ook in grooten gemeenten de treurigste botsingen van tegemoet zien, zoodat er zelfs zijn, die ten voorgaanden jare toonden te willen medewerken, nu de vaststelling van het Reglement ontraden.

Onder de leden, die zich bij de minderheid der Commissie voegden, was ook een lid, dat verklaarde te deelen in de vrees, dat het Reglement geene afdoende verbetering

an den toestand zou aanbrengen, en, schoon hij voor de astellling van het Reglement zou stemmen, als hij niet ets beters, naar zijn inzigt, zou kunnen verkrijgen, een reinig verder uiteengaan aannemelijker achtte, ten einde lle botsingen tusschen de onvereenigbare elementen te oorkomen: eene minnelijke scheiding der partijen voor en tijd door facultatieve kerspelvorming en toekenning aan de gemeenten van autonomie in de aanneming van lidmaten.

Hierna worden de algemeene beraadslagingen gesloten en de afzonderlijke behandeling der in het rapport gestelde vragen tegen morgen aan de orde gesteld.

De zitting wordt hierop met dankzegging gesloten. Sluiting van de zes en twintigste zitting.

G. MOLENKAMP, *President*.

ZEVEN EN TWINTIGSTE ZITTING.

Vrijdag den 15den Augustus 1879.

Opening der zeven en twintigste zitting.

Nadat de zitting door den President met gebed geopend is, worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

De in het rapport over het Reglement op de uitoefening van de regten der Minderheden gestelde vragen afzonderlijk in behandeling; besluiten op de eerste en tweede vraag.

Aan de orde is de afzonderlijke behandeling van de vier vragen, waarover het advies van de Commissie ter zake van het voorloopig aangenomen Reglement op de uitoefening van de regten der Minderheden loopt.

Dewijl uit de aangevangen beraadslagingen over de *eerste vraag* blijkt, dat er onder de leden der vergadering verschil bestaat omtrent de beteekenis der eerste van de bedoelde vier vragen, geeft de hoogleeraar *Kruijf* in overweging, dat de vergadering verklare, het antwoord op de eerste vraag in de notulen van gisteren reeds voldoende gegeven te achten, en daarom tot behandeling van de tweede vraag over te gaan. Deze motie wordt echter na eenige beraadslagingen met tien tegen negen stemmen verworpen. De meerderheid oordeelde, dat hier geen onzekerheid mogt overblijven en alle dubbelzinnigheid behoorde te worden vermeden. Het bezwaar, wat de leden, die gisteren van de overige leden in de kwalificatie van het aan alle lidmaten toe te kennen regt verschilden, tegen toestemmend antwoord maakten, was hierin gelegen, dat daaraan de uitlegging zou kunnen worden gegeven, alsof daarmede aan de verschillende rigtingen regt van bestaan werd toegekend, wat zij, die historisch en wezenlijk regt wilden onderscheiden hebben, bedenkelijk achtten, terwijl zij ook van meening zijn, dat, vermits in die Reglementen van rigtingen geen sprake is, het kerkregtelijk niet aangaat, dat de Synode aan de verschillende rigtingen regt van bestaan toekent.

Daartegen wordt nu bij de nadere bespreking der vraag hoofdzakelijk opgemerkt, dat daarvan in de gestelde vraag volstrekt geen sprake is, dat deze slechts aan den werke-

lijken toestand der Kerk ontleend is en alleen wil hebben uitgemaakt, of aan de voorstanders van uiteenloopende rigtingen, die eens op belijdenis des geloofs als lidmaten der Kerk zijn toegelaten, kerkregtelijk de regten en voorregten van het lidmaatschap kunnen worden betwist, of zij daarin volgens hunne toelating tot het lidmaatschap niet gelijkelijk moeten deelen, of, zooals het in het rapport als het eenparig gevoelen der Commissie wordt uitgedrukt, de tegenwoordige lidmaten der Nederlandsche Hervormde Kerk, van welke rigting ook, met uitzondering van de door sommigen voorbehouden kwalificatie, als lidmaten dier Kerk moeten worden erkend. Daar nu na gehouden beraadslaging overeen wordt gekomen, de vraag dus te stellen, als ten slotte bij de Commissie geschiedde, wordt daarop ook door geheel de vergadering toestemmend geantwoord.

Hierna wordt tot behandeling van de *tweede vraag* overgegaan, of, nu de tegenwoordige lidmaten, van welke rigting ook, als zoodanig moeten worden erkend, het wenschelijk zij, dezen toestand te bestendigen, door aan de verschillende rigtingen ruimte en gelegenheid tot ontwikkeling te geven. Daarbij wordt er op gewezen, hoe onhoudbaar de toestand bepaaldelijk voor de moderne minderheden wordt, als ouderlingen zelfs weigeren bij de aanneming van lidmaten door moderne predikanten tegenwoordig te zijn, als een groot aantal Kerkeraden in openbaar verzet komen tegen de uitvoering van het wettig ingevoerde artikel 38 G. O., zooals het thans luidt, als deze in hun verzet gesteund worden door Classicale Besturen en eene daartoe strekkende uitspraak van een Classicaal Bestuur door het Provinciaal Kerkbestuur van zijn ressort in hooger beroep bevestigd wordt. Dat alle zulke dingen geschieden, wil het lid, dat er op wijst, wel verklaarbaar achten uit het standpunt van de orthodoxen, en voor zoo verre het daarbij voor hen eene concientie-vraag geldt hun niet tot een bepaald verwijt maken, maar het vindt daarin het bewijs van de wenschelijkheid, ja, van de noodzakelijkheid, dat er bepalingen ingevoerd worden, zoodanige als in het aanhangig reglement vervat zijn, om de minderheden tot haar regt te doen komen, en de belemmeringen, die de verschillende rigtingen in hare ontwikkeling ondervinden, uit den weg te ruimen.

Daartegen wordt door een ander lid de meening uit-

gesproken, dat het aan de Synode niet zou vrij staan zulke bepalingen te maken, als naar art. 11 van het Algemeen Reglement verpligt tot handhaving van de leer der Hervormde Kerk, doch wordt daaromtrent door een ander lid weder verwezen naar de ten voorgaanden jare, volgens Hand. 1878 blz. 382, van dat artikel gegeven verklaring, tot bewijs voor de eenzijdigheid van de opvatting van dat „handhaven der Hervormde leer", en tot bewijs tevens, dat daaruit geen bezwaar tegen de invoering van een Reglement in het belang van de minderheden kan worden ontleend. Doch met hem hebben onderscheidene leden bedenking tegen hetgeen hier gevraagd wordt, dat aan de verschillende rigtigen ruimte en gelegenheid tot ontwikkeling zal gegeven worden met voorbijzien, dat wat door sommigen met den naam van vooruitgang bestempeld wordt, uit een godsdienstig-christelijk oogpunt eer als achteruitgang beschouwd moet worden; dat wanneer ook gaarne erkend wordt dat bij de afwijkende rigtingen velerlei voortreffelijke elementen worden aangetroffen, die bij de tarwe in de bekende gelijkenis kunnen worden vergeleken, daaronder ook gevaarlijke elementen schuilen, die als het onkruid onder de tarwe verborgen zijn, en, indien men nu ook daaromtrent de toepassing van Jezus woord, laat ze te zamen opwassen tot den dag des oogstes, wenschelijk acht, daarvan toch niet de bedoeling zal kunnen zijn, dat men de ontwikkeling van het onkruid in de hand werkt. Echter wordt evenals gisteren reeds van de andere zijde de noodzakelijkheid betoogd, dat met den vooruitgang op wetenschappelijk gebied rekening moet gehouden worden, bij herinnering dat het opluiken der wetenschap de Hervorming heeft doen ontstaan; dat rekening moet gehouden worden met de behoeften der moderne maatschappij, dat daar een stroom gaat, die niet te keeren is, en hier het spreekwoord in toepassing moet gebragt worden, als het getij verloopt moeten de bakens verzet worden.

Intusschen had de *Secretaris* reeds bij het begin der beraadslagingen opgemerkt, dat de eigenlijke zin der vraag in verband met de uitbreiding, dien de Commissie aan het opschrift van het reglement gegeven heeft en in verband ook met de eerste vraag, deze is: of met het oog op den wezenlijken toestand der Kerk aan de minderheid *voor de vervulling van hare geestelijke behoeften* meer

ruimte en gelegenheid moeten verschaft worden. De wenschelijkheid daarvan wordt door de meerderheid der vergadering buiten twijfel gesteld. Zelfs wordt door een der leden beroep gedaan op het betoog van een anti-revolutionair op staatkundig gebied, dat in deze de minderheden onwedersprekelijk hare regten hebben, die eerbiediging en handhaving vorderen. Voorbeelden worden op nieuw aangehaald van gemeenten, waar het aan de minderheden geheel aan gelegenheid tot vervulling van hare godsdienstige behoeften ontbreekt. Als daarbij echter van verdrukking der minderheden gesproken werd, wordt hiertegen door een der leden opgekomen, ontkennende dat ergens de toeleg zou bestaan om iemands erkende regten te bekorten, maar tevens opmerkende, dat indien meer vrijheid van beweging begeerd wordt, daarvoor de grenzen der bestaande algemeene bepalingen niet mogen worden overschreden; nieuwe bepalingen, zooals in het aanhangig reglement vervat zijn, worden door hem en enkele andere leden volstrekt niet wenschelijk geacht, òf omdat zij zelfs tot bestendiging van den toestand bezwaar moeten maken mede te werken, en van de invoering dier bepalingen nog grooter verwarring te gemoet zien, òf omdat zij naar de geschiedenis der laatste jaren het maken van nieuwe bepalingen niet als het geschikste middel tot bevordering van den vrede, maar slechts als de oorzaak van grootere verdeeldheid kunnen beschouwen.

Onderscheiden leden doen echter beroep op de geschiedenis zoowel van vroegere als van de jongste dagen, tot betoog, dat er van weerskanten, wegens gebrek aan verdraagzaamheid, wel grond gegeven is om van verdrukking der minderheid te spreken, maar brengen nu ook in herinnering, dat, vooral om aan de gemoedsbezwaren van de orthodoxen te gemoet te komen, omtrent de plaats van den doop en van de aanneming van lidmaten door de Synode milde bepalingen in het leven zijn geroepen, die den vrede bevorderd hebben, waarom zij meenen dat het even billijk als wenschelijk is, dat op dien weg in het belang der verschillende minderheden wordt voorgegaan, en hierdoor het minnelijk en broederlijk zamenleven der onderscheidene rigtingen, die malkander voor hunne geestelijke ontwikkeling en volmaking niet kunnen missen, mogelijk worde gemaakt.

Na deze beraadslaging stelt de heer van *Duyl* voor de

tweede vraag met deze verandering in omvraag te brengen, dat in plaats van „tot ontwikkeling," gelezen worde *voor de voldoening van hare godsdienstige behoeften*. Als zich de Commissie hier mede vereenigt, wordt de vraag dus aan de stemming onderworpen, met dien uitslag dat zij met vijftien tegen vier stemmen door de vergadering in bevestigenden zin wordt beantwoord.

Overeenkomstig de adviezen van den hoogleeraar *Acquoy* en van den *Secretaris* stemden daarvoor de heeren *Luti*, *Bruna*, *Anspach*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *van Lakerveld*, *de Man*, *van Eerde*, *van der Veen*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans*, *Janssen*, *Prins en Bruinwold Riedel*. Met den hoogleeraar *Kruijf* verklaarden zich tegen de heeren *Creutzberg*, *van den Brandeler*, *Verhoeff*, en de *President*.

De behandeling van de derde vraag wordt tegen morgen aan de orde gesteld.

Sluiting van de zeven en twintigste zitting.

De vergadering wordt tot morgen voormiddag tien uur verdaagd, waarna de zitting met dankzegging gesloten wordt.

G. MOLENKAMP, *President*.

ACHT EN TWINTIGSTE ZITTING.

Zaturdag den 16den Augustus 1879.

De President opent de zitting met gebed. Op verlangen van den Secretaris wordt het lezen der notulen van de zitting van gisteren tot de volgende zitting uitgesteld.

Opening der acht en twintigste zitting.

Op telegrafisch berigt van den heer *Crommelin*, dat hij bereid is de benoeming tot lid van de Synodale Commissie aan te nemen, wordt besloten aan het einde der zitting van Maandag a. s. een drietal voor de benoeming van een secundus te vormen om daaruit aanstonds eene keuze te doen, terwijl aan de leden gelegenheid zal worden gegeven, om bij het begin der bedoelde zitting, des verkiezende, het gros van ouderlingen aan te vullen.

Voorloopig berigt van de aanneming door den heer *Crommelin* van zijne benoeming tot lid der Synodale Commissie.

Aan de orde is de behandeling van de *derde der vragen* waarover het advies der Commissie ter zake van het Reglement op de uitoefening van de regten der Minderheden, de vraag naar de tijdigheid van de invoering van zulk een reglement.

Behandeling van de derde vraag in het rapport over het Reglement op de uitoefening van de regten der Minderheden, doch het besluit daarop tot de behandeling van het Reglement zelf aangehouden.

Gelijke bezwaren als daartegen bij de algemeene beraadslagingen reeds werden gehoord, worden nu ook door onderscheiden leden in het midden gebragt. Beseffen allen het hagchelijke van het nemen van eene beslissing wegens het dreigen der uiterste partijen, velen blijven de reeds aangevoerde bezwaren afdoende achten en aarzelen daarom niet aan de Synode de vaststelling van zulk een Reglement ernstig te ontraden. Zij volharden in hunne overtuiging dat het daarvoor thans niet de geschikte tijd is. Bij de beroering, die reeds de invoering van art. 38 heeft doen ontstaan, achten zij het hoogst bedenkelijk een nieuwe twistappel in de Kerk te werpen. Het Reglement zou, naar een lid zich uitdrukt, of te laat of te vroeg komen. Bij het ontwerpen van het Reglement op de verkiezing der kerkeraadsleden zou het welligt gevoegd hebben de uitoefening van de regten der minderheden te regelen, maar daarvoor wil hij als vele andere leden tij-

den van meerdere kalmte en onderlinge waardering hebben afgewacht; wat nu grooten tegenstand doet voorzien, ook met het oog op het afkeurend oordeel van de overgroote meerderheid der Classicale Vergaderingen, zal dan welligt op minnelijke wijze tot stand komen. Geven sommigen hunne verwondering te kennen, dat zij, die het wenschelijke der zaak hebben uitgesproken, nu voor de bezwaren terug deinzen, naar de meening der bedoelde leden zou de Synode onverantwoordelijk handelen, thans besluiten te nemen van zulke veruitziende gevolgen, waarbij de toestand der Kerk op het spel zou gezet worden. Daar zijn ook die bij ernstigen twijfel aan de wettigheid van zulke besluiten, het onbillijke en gevaarlijke tevens in het licht stellen van bepalingen te maken, die enkel verpligtend zullen zijn voor de kerkeraden, die er zich door bezwaard zullen gevoelen, terwijl zij facultatief zouden worden gelaten voor hen, die hier alleen de belanghebbenden zijn. Ook wordt de aandacht gevestigd op de moeijelijkheden en verwikkelingen, die zich bij het in werking brengen van het Reglement zullen voordoen, ter zake der armverzorging, der verhouding tot de beheerders der kerkegoederen, der persoonlijke toelagen tot de predikantstractementen en wat dies meer zij.

Even ernstig wordt door een aantal andere leden op gelijke gronden, alsook van hunne zijde bij de algemeene beraadslagingen werden aangevoerd, de dringende noodzakelijkheid der dadelijke vaststelling van het Reglement betoogd. Wanneer de groote meerderheid der vergadering het wenschelijke heeft toegestemd, dat de minderheden meer ruimte verkrijgen voor de vervulling van hare godsdienstige behoeften, wanneer zij de overtuiging heeft, dat zij eene goede zaak voor heeft, dan moet zij het ook als eene dure pligt der Synode beschouwen, daarbij te volharden, dan mag zij zich, naar zij meenen, van het volbrengen daarvan door geen dreigen der weerstrevende partij laten terughouden. Rustiger tijden afwachten kan, volgens hen, hier niet in aanmerking komen, daar dan zulke bepalingen onnoodig zullen zijn; alleen met de herhaaldelijk aangewezen klimmende behoefte moet worden ter rade gegaan. Uitstel zou te bedenkelijker zijn, omdat slechts verergering van den toestand te voorzien is, met het oog juist op het beginsel van uitsluiting dat aan de confessionelen eigen is. Dezen zouden in kracht winnen, wanneer

le Synode zich tegen over hen zwak ging betoonen; zij willen op de teekenen der tijden gelet hebben, en betoon van kracht en volharding als het eenig middel beschouwen om het zinkende gezag der Synode op te houden en de Kerk in veiligheid te stellen tegen de aanmatiging van kerkeraads-verbonden en revolutionaire vereenigingen. Daartegen wordt gevraagd, of niet bij den te voorzienen tegenstand, vooral in groote gemeenten, de stelling van de Synode veel bedenkelijker zal worden, wanneer het haar aan de middelen zal ontbreken om haar Reglement te handhaven.? Gaarne wordt de schoonheid van het beginsel erkend, dat bij het Reglement wordt voorgestaan, maar men meent ook dat dit zich niet laat opdringen, dat men vertrouwen mag, dat het zich van lieverlede wel zijn eigen weg zal banen. Naar de overtuiging van velen mag evenwel het gevaar niet te licht geacht worden, dat van het niet-vaststellen van het Reglement door hen gevreesd wordt, dat wie dan in de Kerk geene bevrediging kunnen verkrijgen, haar zullen gaan verlaten, en daarmede veel krachtverlies zal gepaard gaan. De vraag wordt ook gedaan, of het exclusief beginsel, dat door het ijveren eener magtige partij in de Kerk werkt en naar men vreest zal blijven voortwerken, als christelijk moet worden erkend, en zoo neen, of de Synode dat beginsel mag aanmoedigen, en niet veeleer verpligt is, daartegen het beginsel der christelijke vrijheid krachtig te handhaven.

Terwijl alzoo wordt beraadslaagd, dient de heer *Bruna* als motie van orde het voorstel in, om de stemming over de tijdigheid van de vaststelling van het Reglement uit te stellen tot dat dit behandeld zal zijn, tot aanbeveling van dat voorstel op het gewigt voor het te nemen besluit wijzende, dat het vóór of tegen wel overwogen worde, waarvoor de behandeling van het Reglement nog gelegenheid zal kunnen geven. Deze motie wordt door onderscheiden leden ondersteund, en ofschoon er ook zijn, die meenen dat, ook wanneer de besproken vraag in toestemmenden zin mogt worden beantwoord, aan de leden, die bezwaar hebben, nog zal vrijstaan, tegen de vaststelling te stemmen, wordt met dertien tegen zes stemmen overeenkomstig het voorstel besloten.

Voorstel van den heer *van Lakerveld*

Als nu tot behandeling van het Reglement zou worden overgegaan, neemt de heer van *Lakerveld* uit de vierde

tot in behandelingneming van twee ter sprake gebragte plannen omtrent facultatieve kerspel-vorming, na eenige beraadslaging tot de volgende zitting aangehouden.

door de Commissie gestelde vraag, of de in het Reglement voorgestelde wijze van uitoefening van de regten der minderheden de meest aanbevelenswaardige is, *dan of men iets beters weet*, aanleiding tot het voorstel om liever een reglement voor *facultatieve kerspelvorming* in het leven te roepen. Tot toelichting van dit voorstel brengt hij het volgende in het midden.

„Ofschoon het beginsel van het Reglement omtrent de regten der minderheden veel bijval in de Kerk heeft gevonden, werd de wijze van uitvoering meerendeels afgekeurd. Aannemelijker werd, gelijk bekend is ook van orthodoxe zijde, kerspelvorming geacht. Hierom kwam hij tot het besluit om der Synode de aanneming van een Reglement voor facultatieve kerspelvorming aan te raden. Het verschil tusschen beide Reglementen is, dat, terwijl in het aanhangig Reglement de verschillende rigtingen in den Kerkeraad der gemeente vaak slechts een lid zullen hebben, dat haar vertegenwoordigt, maar daar weinig invloed zal kunnen uitoefenen, bij kerspelvorming de minderheid haren eigen Kerkeraad verkrijgt, waardoor voor den Kerkeraad der meerderheid de verpligting vervalt om eventueel eene door de minderheid uitgebragte beroeping ter kennis te brengen van een predikant, voor welken hij geen sympathie kan hebben. Evenzoo zou daardoor voor dien Kerkeraad de verpligting tot toelating van ouderlingen der minderheid en tot inschrijving van de bij haar aangenomen lidmaten vervallen. Daarenboven zou dit voor het kerspelstelsel pleiten. dat daarbij het stemregt geheel onveranderd blijft, wat de erkenning van de regten der minderheden eenvoudiger zal maken. Hij zou geen vrijmoedigheid gehad hebben om ter elfde ure nog zulk een voorstel in te dienen, wanneer men niet te gelijkertijd twee ontwerpen voor facultatieve kerspelvorming ter tafel kon brengen, het eene van een lid der Commissie, een uitvoerig uitgewerkt plan behelzende, dat uitgaat van het beginsel om in gemeenten met meer dan één predikant eene minderheid van genoegzame getalsterkte zich zelfstandig te laten constitueren, terwijl dan ook de meerderheid eene afdeeling of parochie vormt, en de Kerkeraad van iedere parochie voor haar eigen geestelijke belangen zorgt, maar de Kerkeraden vereenigd beider stoffelijke belangen behartigen; het andere van den voorsteller zelven, dat uitgaat van deze denkbeelden: in iedere gemeente kan eene afwijkende minderheid zich door den Kerkeraad laten erkennen en vertegen-

woordigers kiezen, geheel volgens de eerste twee artikelen van het Reglement voor de minderheden; in gemeenten met meer dan één predikant kan zulk eene minderheid bij eene bepaalde getalsterkte harer stemgeregtigden in verhouding tot die der gemeente een kerspel met eigen Kerkeraad vormen; in gemeenten met een predikant, of waar het der minderheid aan de vereischte getalsterkte ontbreekt, kan zij zich als filiaal aansluiten aan eene naburige gemeente of naburig kerspel, in welk geval de Kerkeraad van die gemeente of van dat kerspel de geestelijke belangen dier minderheid behartigt en inzonderheid de aanneming harer lidmaten volbrengt. Bestaan er bezwaren voor die minderheid om zich als filiaal te constituëren, dan heeft zij het regt om godsdienstoefeningen te organiseren onder hare vertegenwoordigers, in welk geval het Classicaal Bestuur van het ressort desverlangd, zoo veel mogelijk, voor de geestelijke belangen der minderheid zorgt, inzonderheid voor de aanneming van lidmaten, daartoe uitnoodigende een predikant van de keuze der minderheid. De Kerkeraden der gemeente en van het kerpel of de kerspelen in haar midden regelen in onderling overleg tijd, plaats en getal der godsdienstoefeningen. Desgelijks de Kerkeraad eener gemeente, waar filiale of erkende minderheden zijn, met inachtneming van de behoeften dier filialen of erkende minderheden, zoo veel noodig in overleg met hare vertegenwoordigers. Diakenen der gemeente en die van het kerspel of de kerspelen regelen in onderling overleg de armverzorging in de gemeente en in het kerspel of de kerspelen enz. (Het plan is als ingekomen stuk gereg. onder n°. 32).

De heer *van Lakerveld* meent dat zulk een plan wel waardig is aan het oordeel der Classicale Vergaderingen en Provinciale Kerkbesturen onderworpen te worden. Vooreerst omdat de Kerk op zulk een plan nog nooit is gehoord; ten andere omdat het door mannen van de verschillende hoofdrigtingen wordt aanbevolen. Hij zou tevens wenschen aangenomen te zien het beginsel van gemeente-autonomie, wat de regeling der aanneming en bevestiging van lidmaten betreft, met dien verstande, dat bij de verklaring, door aanstaande lidmaten af te leggen, althans de erkenning van de beginselen van de Christelijke godsdienst op den voorgrond zou staan. Dit denkbeeld, zegt hij, is echter van het hier voren omschrevene niet onafscheidelijk en zou later ter spraak kunnen gebragt worden.

De hoogleeraar *Acquoy* herinnert (zie hierna blz 304), dat in het rapport der Commissie reeds melding wordt gemaakt van een Ontwerp-Reglement op de splitsing der gemeenten in parochiën, door één lid der Commissie, d. i. door hemzelven, ter tafel gebragt. Wijl de heer *van Lakerveld* gelegenheid heeft gehad, zijn denkbeeld van facultatieve kerspelvorming te ontwikkelen, stelt hij er prijs op, ook van dit ontwerp een kort verslag te mogen doen. Wel is waar heeft het bij zijne medeleden geen instemming gevonden, maar, indien het Reglement op de minderheden niet mogt aangenomen worden, zou het alligt bij verdere pogingen om ruimte te geven, in aanmerking kunnen komen. Het stelsel, waarvan het uitgaat, zou men het twee-parochiestelsel kunnen noemen, ofschoon de zaak met eenige wijziging evenzeer tot drie of meer parochiën kan worden uitgebreid. En hoewel alle vergelijking mank gaat, zou het, zooals het hier ligt, een dergelijken toestand scheppen, als die van eene Nederlandsche en eene Waalsche gemeente in dezelfde stad, met dien verstande evenwel, dat beiden eene hoogere eenheid vormen, daar zij te zamen slechts ééne diaconie hebben, bij onderlinge schikking van dezelfde kerken, catechisatielocalen enz. gebruik maken, en er minstens éénmaal 's jaars eene gecombineerde vergadering der beide kerkeraden gehouden wordt, waarin de predikbeurten, collecten en andere zaken van gemeenschappelijk belang worden geregeld. Overigens zijn de parochiën autonoom op haar eigen gebied; zij beroepen hare eigene predikanten, benoemen hare eigene ouderlingen en diakenen, regelen haar eigen godsdienst-onderwijs, nemen hare eigene lidmaten aan, houden hare eigene doop-, lidmaten- en trouwboeken, oefenen het toezigt over hare eigene leden uit, enz. Volgens het ontwerp blijft in gemeenten met slechts één predikant alles op den bestaanden voet, totdat hierin op wettelijke wijze zal zijn voorzien; in gemeenten met twee predikanten zal de minderheid tot het vormen van eene afzonderlijke parochie geregtigd zijn, wanneer zij een derde van de stemgeregtigde lidmaten der gemeente telt; in gemeenten met meer dan twee predikanten zal de minderheid dit regt kunnen uitoefenen, wanneer zij een zooveelste deel der stemgeregtigden telt als het aantal predikanten der gemeente bedraagt. Doch dit betreft slechts de wijze van uitvoering, niet de hoofdzaak. Deze laatste mogt uit het medegedeelde genoegzaam blijken. (Verg. het ontwerp zelf, gereg. onder n°. 33.)

Daar het voorstel van den heer *van Lakerveld* door sommige leden ondersteund wordt, wordt het door den President aanstonds aan de orde gesteld. Even als de President geven onderscheiden leden hun leedwezen te kennen, dat een voorstel van zoo ingrijpenden aard thans eerst aan het oordeel der vergadering onderworpen wordt, en verklaren zich niet genoegzaam voorbereid om over de slechts in enkele trekken blootgelegde plannen een beslist gevoelen uit te spreken. Voorshands wijzen zij intusschen op velerlei bezwaren, die elk plan tot kerspel-vorming drukken, waarbij er zelfs zijn die hunne overtuiging uitspreken, dat zij noodzakelijk tot ontbinding der Kerk zal leiden. Anderen verklaren te deelen in de overtuiging van den voorsteller, dat kerspelvorming veel heeft, waardoor zij zich boven de aanhangige regeling van de uitoefening van de regten der minderheden aanbeveelt, voor al dit, dat zij gemoetkomt aan het bezwaar dat tegen het onderhanden Reglement werd ingebragt, van de daarbij aan de Kerkeraden opgelegde verpligting om tot uitvoering mede te werken, en dat verdere botsingen tusschen de verschillende rigtingen er door zullen worden afgesneden. Velen achten het ongeraden om het voorstel verder in behandeling te nemen òf omdat zij het plan van kerspelvorming niet als iets beters beschouwen òf omdat zij, ofschoon wel van dat gevoelen zijnde, zich met het minder goede willen tevreden stellen, als voorziende in den onhoudbaar geworden toestand en een stap zijnde tot hun ideaal. Als de heer *van Lakerveld* nog het een en ander tot aanbeveling van zijn voorstel in het midden brengt, stelt de heer *Verhoeff* voor dat de beslissing tot a.s. Maandag worde uitgesteld, om aan de leden in dien tusschentijd de gelegenheid tot inzage der overgelegde plannen van de heeren *Acquoy* en *van Lakerveld* te geven, welk voorstel door de vergadering wordt aangenomen.

Sluiting van de acht en twintigste zitting.

De vergadering wordt hierop tot Maandag a.s. voormiddag elf uur verdaagd, waarna de zitting met dankzegging gesloten wordt.

G. Molenkamp, *President.*

NEGEN EN TWINTIGSTE ZITTING.

Maandag 18 Augustus 1879.

Opening der negen en twintigste zitting.

De zitting wordt met gebed geopend; daarna worden de notulen van vooreergisteren en eergisteren achtereenvolgens gelezen en goedgekeurd.

Besluiten omtrent de in de notulen vermelde plannen van kerspelvorming, naar voorstel van den heer *Prins*.

Naar aanleiding der laatstgenoemde notulen geeft de heer *Prins* in overweging, dat de daarin ter spraak gebragte plannen van de H.H. *Acquoy* en *van Lakerveld* tot facultatieve kerspelvorming daarbij mogen worden opgenomen, om, wanneer die niet in behandeling zouden kunnen komen, in lateren tijd daarvan kennis zou kunnen genomen worden. Dit voorstel wordt door onderscheiden leden ondersteund. Daar intusschen den heer *Acquoy* werd toegestaan, de omschrijving van zijn plan in hoofdtrekken, even als die door den heer *van Lakerveld* van diens plan was gegeven, alsnog in de even gelezen notulen te doen plaatsen, geeft de *Secretaris* in overweging, dat de vergadering in overeenstemming met de gewaardeerde bedoeling van den heer *Prins* besluite, dat bedoelde plannen als ingekomen stukken geregistreerd en dat in de notulen de registratie-nummers vermeld worden, opdat aan ieder die er later inzage van mogt verlangen, hierdoor de weg worde gewezen om er kennis van te nemen. Dienovereenkomstig wordt zonder hoofdelijke stemming besloten.

Aanvulling van het gros der ouderlingen voor de vorming van een drietal en de benoeming van een secundus-lid der Synodale Commissie.

De Secretaris meldt, dat van den heer *Crommelin* de schriftelijke mededeeling is ingekomen van de aanneming zijner benoeming tot lid van de Synodale Commissie, dd. 16 Augustus, gereg. onder n°. 28. Deze mededeeling wordt met belangstelling voor kennisgeving aangenomen.

Als aan de leden, naar betrekkelijk besluit van jl Zaturdag gelegenheid werd gegeven om voor de zamenstelling van een drietal en de benoeming van een secundus het gros aan te vullen, wordt daarop nog de naam van een ouderling geplaatst.

De Secretaris deelt nog den inhoud mede van een ingekomen schrijven van dr. *B. Glasius*, Secretaris van de Commissie van toezigt op den druk en de uitgaaf van de Evangelische Gezangen, dd. 16 Aug., gereg. onder n°. 29, van wege die Commissie meldende, dat de Evangelische Gezangen-Compagnie om afdoende redenen bezwaar maakte de bedoelde lijst der gezangendichters achter de vereenigde uitgaaf der beide bundels van de Evangelische Gezangen te doen drukken, maar bereid was de namen van de dichters in de gewone uitgaaf van de Evangelische Gezangen te plaatsen even als in alle uitgaven van den Vervolgbundel geschied is. en dat de Commiosie nu adviseert, aan de Compagnie voor te stellen, dat zij in de vereenigde uitgaaf achter elken bundel afzonderlijk de namen van de dichters van de daarin voorkomende Gezangen doe vermelden. Zonder hoofdelijke stemming wordt overeenkomstig dit advies der Commissie besloten.

Nadere mededeelingen en besluiten ter zake van de verlangde plaatsing van eene opgaaf der dichters van de Gezangen, achter de gecombineerde uitgaaf van de beide bundels der Evangelische Gezangen.

Nog wordt in het aangehaalde schrijven gemeld, dat de Commissie zich gaarne met het onderzoek naar de echtheid van de toegezonden lijst der dichters belast, en daarbij even gaarne den oud-hoogleeraar *Hofstede de Groot* wil raadplegen, doch, aangezien de Commissie geen fonds bezit om de daarvoor te maken kosten goed te maken, hierin van de Synode voorziening verzoekt. — Daaromtrent wordt weder zonder hoofdelijke stemming besloten aan de Commissie te antwoorden, dat zij met genoegen heeft vernomen, dat de Commissie deze opdragt bereidwillig heeft aanvaard, en dat zij de voorkomende kosten gaarne aan de Commissie zal doen vergoeden.

Aan de orde is thans de behandeling van het jl. Zaturdag door den heer *van Lakerveld* ingediende voorstel, om eene keus te doen tusschen de plannen van facultatieve kerspelvorming en de uitoefening van de regten der minderheden op de wijze als in het daarop betrekkelijk Reglement voorkomt. Doch als ter naauwernood de beraadslagingen daarover zijn aangevangen, doet de *Secretaris* opmerken dat, vermits dat Reglement reeds voorloopig is aangenomen en daarover de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen zijn ingewonnen, en het daarover uitgebragt rapport bereids in behandeling is genomen, terwijl het besluit omtrent de vraag naar de tijdigheid van de voorziening in de godsdienstige behoeften van de minderheden afhankelijk is

Uitstel der behandeling van het voorstel van den heer *van Lakerveld* ter bespreking der plannen van kerspelvorming, volgens eene motie van den hoogleeraar *Kruijf*.

gemaakt van de behandeling van het Reglement, hiertoe eerst behoort te worden overgegaan, en wanneer de vergadering daarna het nemen van maatregelen werkelijk tijdig mogt oordeelen, daarbij de geschikte gelegenheid zal zijn gegeven om tusschen een of ander eene keuze te doen. Als hierop onderscheiden leden verklaren, in dit gevoelen van den Secretaris te deelen, wordt door den hoogleeraar *Kruijf* de volgende motie ingediend: „De vergadering van oordeel zijnde, dat de voorstellen omtrent kerspelvorming zooveel van het in behandeling zijnde Reglement op de minderheden verschillen, dat zij daarbij niet besproken kunnen worden, keert terug tot de behandeling van het Reglement op de minderheden.” Deze motie wordt na gehouden beraadslaging met algemeene stemmen op een na aangenomen.

Het Reglement op de uitoefening van de regten der Minderheden in behandeling.

Alzoo wordt het Reglement op de uitoefening der regten van de Minderheden thans ter hand genomen, zoodanig als het door de Commissie na kennisneming van de ingewonnen consideratiën werd gewijzigd.

Een voorstel van den heer *van Duijl*, om alle aanmerkingen van louter redactie in handen van de Commissie te stellen, wordt algemeen goedgekeurd.

Naar de toelichting door de Commissie gegeven omtrent de uitbreiding van het opschrift wordt dit zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Hetzelfde heeft plaats met art. 1.

Ten aanzien van art. 2 hebben onderscheiden leden bedenking tegen de keus van den naam van parochie, als gebezigd in een' zin, waarin dat woord nergens voorkomt, en, daar die naam beter nog voor kerspel zou passen, tot begripsverwarring aanleiding gevende. Ondanks de aanmerkingen, inzonderheid door den hoogleeraar *Doedes* in zijne medegedeelde kritiek van het Reglement, op de benaming van minderheid gemaakt, en wat daaromtrent door de Commissie in het midden werd gebragt, geeft de heer *Reitsma* in overweging, den naam van minderheid in het voorloopig aangenomen Reglement gebezigd te behouden.

Ofschoon verder het door de Commissie aangevoerde om in al. 1 van het artikel, in plaats van daar van verschil van rigting en zienswijze te spreken, ten gevolge van hunne opvatting van de Evangeliewaarheid te lezen, bij velen bijval vindt, bij een aantal vooral omdat daardoor te beter zal

uitkomen, dat hier altooc liefde voor de Evangeliewaarheid op den voorgrond moet blijven staan, zoo zijn er toch ook, die de aangehaalde woorden willen doen vervallen, om de onbestemdheid welke de naam van Evangelie verkregen heeft, en naar de opmerking van een lid, slechts van één Evangelie sprake kan zijn. Een voorstel van den heer *van Lakerveld* om „de Évangeliewaarheid" hier door „wezen des Christendoms" te doen vervangen, vindt geen ondersteuning. Doch de heer *van Lakerveld* vestigt de aandacht der Vergadering er nog op, dat wanneer blijft wat in de alinea vervolgens voorkomt, b. v. in de gemeente te Amsterdam, waar wel voor de minderheden gelegenheid is om geestverwante predikanten te hooren, doch hare toestand bij de tegenwoordige zamenstelling des Kerkeraads aldaar werkelijk onhoudbaar is te noemen, geen gelegenheid zal zijn, dat daarin voorzien worde. Hij stelt daarom voor te lezen „zich door den Kerkerrad niet vertegenwoordigd acht."

Dewijl echter nog een drietal voor de benoeming van een secundus van den heer *Crommelin* moet worden gevormd en daaruit eene keuze gedaan, wordt besloten de behandeling der amendementen en van geheel het artikel tot morgen uit te stellen.

Bij verschillende stemmingen wordt het bedoelde drietal zamengesteld als volgt: dr. *C. G. von Reeken*, oud-ouderling te Haarlem, *J. G. van Griethuijsen*, ouderling te Zutphen en mr. *E. de Man*, lid der vergadering; daaruit verkrijgt de heer *von Reeken* aanstonds de volstrekte meerderheid, zoodat deze tot secundus is benoemd. — Benoeming van dr. *C. G. von Reeken* tot secundus van het lid der Synodale Commissie mr. *Crommelin* uit een daarvoor gemaakt drietal.

Als nog de hoogleeraar *Acquoy* aankondigt dat hij morgen niet tegenwoordig zal kunnen zijn, omdat hij alsdan de begrafenis van zijn geliefden leermeester, den Amsterdamschen Hoogleeraar dr. *W. Moll*, zal bijwonen, wordt de vergadering tot den gewonen tijd verdaagd en de zitting met dankzegging gesloten. — Sluiting van de dertigste zitting.

G. MOLENKAMP, *President*.

DERTIGSTE ZITTING.

Dingsdag den 19den Augustus 1879.

De hoogleeraar *Acquoy* om gisteren gemelde reden afwezig.

Opening van de dertigste zitting.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna worden de notulen van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Berigt van den Minister van Binnenlandsche zaken *Mr. Kappeijne* meldende de reden van het niet tot stand komen van zijn plan van overeenkomst omtrent eene vaste jaarlijksche uitkeering van het Rijk voor de kosten van het Kerkelijk Hooger onderwijs.

Wordt gelezen en voorshands voor kennisgeving aangenomen een schrijven van den Minister van Binnenlandsche zaken *Mr. Kappeijne*, van gisteren, gereg, onder n^e^. 31, gerigt aan de Algemeene Synodale Commissie, de mededeeling behelzende, dat hij door de Ministeriele crisis tot zijn leedwezen verhinderd is geworden aan zijn voornemen om het tot standbrengen eener overeenkomst tusschen den Staat en de Synode ter zake eener vaste uitkeering voor de kosten van het Hooger onderwijs te bevorderen uitvoerig te geven.

De behandeling van het Reglement op de uitoefening van de regten der Minderheden voortgezet.

De behandeling van het Reglement op de uitoefening van de regten der Minderheden wordt voortgezet.

Daarvoor komen in de eerste plaats aan de orde de gisteren door de HH. *van Lakerveld* en *Reitsma* ingediende amendementen op de eerste alinea van art. 2.

De heer van *Lakerland* acht na hetgeen in de notulen reeds omtrent zijn amendement gemeld wordt geen nadere toelichting daarvan noodig; doch als nu hem tegen wordt geworpen, dat het een gansch nieuw beginsel is, dat vreemd is aan onze kerkelijke wetgeving, dat de minderheden in den kerkeraad, wiens zorg zich over geheel de gemeente uitstrekt, vertegenwoordigd zouden moeten worden, alsmede dat daaraan althans in gemeenten, waar het niet aan geestverwante predikanten ontbreekt, voor haar geen behoefte bestaat, wordt door hem, in dezen door vele andere leden ondersteund, weder tot aanbeveling van zijn amendement aangevoerd, dat het hier juist geldt uitzonderende bepalingen in het belang der minderheden te

maken, en dat inzonderheid met het oog op de aanneming van hare lidmaten in velerlei andere opzigten de gewenschte vervulling van hare godsdienstige behoeften niet verzekerd is, wanneer zij in den kerkeraad niet behoorlijk vertegenwoordigd zijn. Hij wenscht daarom althans in de alinea op godsdienstige behoeften te laten volgen, „of zich in den kerkeraad niet vertegenwoordigd achten.” Zijn voorstel wordt na eenige beraadslaging met elf tegen acht stemmen aangenomen.

De heer *Reitsma* had voorgesteld den naam van *parochie* weer door dien van „*minderheid*” te doen vervangen, zoo als er oorspronkelijk gestaan heeft, wegens de bedenking gisteren ook tegen het gebruik gemaakt van een woord, in eene andere beteekenis, als er aan eigen is. Daar velen in die bedenking deelen, maar daar ook zijn, die wegens de veelvuldige aanmerkingen op den naam van minderheid gemaakt daarvoor liever een ander woord gebezigd willen hebben, stelt de heer *Luti* voor, hier en vervolgens te lezen „gemeente-afdeeling.” Dit voorstel vindt algemeen bijval, zoodat de heer *Reitsma* zijn amendement intrekt, en dat van den heer *Luti* daarop zonder hoofdelijke stemming wordt goedgekeurd.

De eerste alinea wordt daarna zoo als het nu gewijzigd is zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

De tweede alinea wordt onveranderd gelaten, ofschoon door onderscheiden leden vooral gewezen wordt op de verkeerde handelingen, die hier en daar te voorzien zijn, om bedoelde schriftelijke verklaring door een vereischt getal van stemgeregtigde leden geteekend te krijgen en hoe weinig waarde zulke verklaring zal hebben, als daar onder menigeen zal worden aangetroffen, die geen behoorlijke rekenschap zal kunnen geven van zijne instemming met die verklaring. Daartegen wordt opgemerkt, dat er geene bepalingen te maken zijn, die misbruiken kunnen weezen, en aangenomen moet worden, dat wie tot bedoelden stap overgaan, dit niet ligtvaardig zullen doen noch om andere reden dan dat zij voor zich werkelijk gelegenheid missen voor de vervulling van hunne geestelijke behoeften. De alinea wordt met dertien tegen zes stemmen aangenomen.

De derde alinea wordt na eenige beraadslaging inzonderheid over den aan de lidmaten gegeven tijd zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, even als ook al. 4,

waarbij intusschen door sommigen er op wordt gewezen dat bij zulke ontbinding een vierde verstoken zal blijven van het hun toegestane voorregt.

Tegen de laatste alinea hebben onderscheidene leden bezwaar, omdat het volgens hen niet aangaat om hen die eene gemeente-afdeeling verlaten bij hare ontbinding aanstonds weer in hunne vroegere regten te herstellen, waartegen het onbillijk zou zijn, dat anderen, die eene gemeente-afdeeling, naar aangenomen moet worden, om verandering van zienswijze verlaten, daarvoor door ontzegging van het genot dier regten voor een jaar te doen boeten.

De hoogleeraar *Kruijf* stelt daarom voor, de alinea te doen luiden: „Stemgeregtigde leden, die eene gemeente-afdeeling verlaten hebben of tot hare ontbinding hebben medegewerkt kunnen gedurende een jaar niet medewerken tot het vormen van gemeente-afdeelingen. De heer *Prins* wil daaraan echter hebben toegevoegd, dat zij ook eerst een jaar later de bevoegdheid herkrijgen tot het uitoefenen der regten, waarvan zij als leden eener afdeeling krachtens dit Reglement verstoken waren. Het amendement van den heer *Kruijf* wordt met algemeene stemmen op een na, dat van den heer *Prins* met op twee na eenparige stemmen aangenomen, waarna geheel artikel 2, zoo als het gewijzigd werd, met dertien tegen zes stemmen wordt goedgekeurd.

Op art. 3 wordt geen amendement ingediend. Alleen wordt overeengekomen, om den eersten zin der tweede alinea aan het slot slechts te doen luiden, „vormt dit deel eene afdeeling", en den tweeden zin te lezen: In dit geval geschiedt de benoeming van diakenen overeenkomstig enz.

Art. 3 wordt behoudens deze wijziging in zijn geheel goedgekeurd.

Van art. 4 wil de heer van *Eerde* de eerste alinea doen wegvallen, op grond van de bezwaren, die ten voorgaande jare en nu ook bij de algemeene beraadslagingen tegen de toepassing van het Reglement op gemeenten met een predikant werden ingebragt. Terwijl echter door sommige leden bij de behandeling van dit voorstel wordt opgemerkt, dat die bezwaren evenzeer gemeenten van twee predikanten gelden, weegt bij de vergadering vooral de bedenking dat het niet aangaat zulk een Reglement niet algemeen verbindend te maken, en dat ook, indien de verlangde uitzondering werd toegelaten, de minderheden in

meer dan vier vijfde van de gemeenten verstoken zouden blijven van het voorregt, wat de voorstanders van het Reglement haar willen hebben toegekend, zoodat enkele leden, die ten voorgaanden jare voor soortgelijke amendement gestemd hebben, nu verklaren hunne stem daarom niet aan het voorstel van den heer *Eerde* te kunnen geven, en dit voorstel op diens stem na met eenparigheid verworpen wordt.

Een amendement van den heer *van Lakerveld* om in de behouden alinea op „een ouderling" te doen volgen, „zoo er twee of drie, twee, zoo er vier of meer ouderlingen zijn", vindt bij sommige leden ondersteuning, doch wordt door de overige leden afgekeurd, op grond voornamelijk, dat het doel der bepaling geenszins is, aan de vertegenwoordigers der minderheden in den kerkeraad een zeker overwigt te bezorgen, maar alleen om gelegenheid te geven, dat hare belangen in den kerkeraad bepleit worden, waarvoor de tegenwoordigheid van een ouderling voldoende geacht wordt. Het amendement wordt dan ook met dertien tegen zes stemmen verworpen. Algemeen wordt echter noodig geoordeeld, dat hier en vervolgens, waar het vereischte deel van het getal der stemgeregtigden wordt aangegeven, daarbij op te nemen „ten minste."

Overigens worden geen amendementen op art. 4 ingediend, en wordt dit, na achtereenvolgende behandeling der onderscheiden alinea's, in zijn geheel zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Evenzoo wordt art. 5 zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Als nu art. 6 in behandeling komt, wijst de heer *Bruna* op het verschil van berekening voor de aanspraak op het verkrijgen van een geestverwant predikant, als voor gemeenten van twee predikanten niet billijk te achten. Hij stelt daarom voor, voor „twee vijfde", „de helft" te lezen. Dit voorstel wordt door enkele leden ondersteund. De overweging echter, dat ten minste twee vijfde eene aanzienlijke minderheid is en het weinig in overeenstemming zou zijn met de strekking van geheel het Reglement, zulke minderheid van de gelegenheid te berooven om tot vervulling van hare godsdienstige behoeften te geraken, maakt, dat het amendement met vijftien tegen vier stemmen verworpen wordt.

Om de bedenking door den heer *van den Brandeler*

gemaakt, dat het bedenkelijk zou zijn, aan de minderheden bij het ontstaan eener vacature nog gelegenheid te geven tot het vormen van eene afdeeling, wordt overeengekomen, de tweede alinea te lezen „eene erkende" afdeeling.

Nog stelt de heer *van Lakerveld* voor om bedoelde bedenking de laatste alinea te doen luiden: „Eene afdeeling, die bij het ontstaan eener vacature tot het doen eener beroeping enz." Dit voorstel wordt algemeen goedgekeurd, waarna geheel het artikel, behoudens de ondergane wijziging, zonder hoofdelijke stemming wordt aangenomen.

Op de eerste alinea van art. 7 wordt geen amendement ingediend. — De redactie van de tweede alinea wordt, op voorstel van den heer *van den Brandeler*, dus verbeterd, dat de tweede zin zal luiden: De Kerkeraad heeft het regt om zich daarbij door een predikant of ouderling te doen vertegenwoordigen.

De derde alinea geeft aanleiding tot langdurige beraadslaging, omdat het door velen onregtmatig geacht wordt het overblijvende deel der gemeente, dat zijns ondanks tot het vormen van eene afdeeling verpligt wordt, met de daaruit voortvloeijende kosten te bezwaren. Om de moeijelijkheid echter, die zich hier zou voordoen, om die kosten door de leden der andere afdeelingen te doen dragen, en omdat ook aangenomen wordt, dat bedoelde afdeeling aanspraak heeft op tegemoetkoming uit de kerkelijke kas der gemeente, berusten zij in het gestelde en wordt de derde alinea, even als met de twee voorafgaande geschied was, zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De behandeling van het overblijvende deel van art. 7 wordt wegens het verstrijken des tijds tot morgen uitgesteld.

Sluiting van de dertigste zitting.

De zitting wordt hierna met dankzegging gesloten.

G. Molenkamp, *President.*

EEN EN DERTIGSTE ZITTING.

Woensdag 20 Augustus 1879.

De zitting wordt met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening van de een en dertigste zitting.

Wordt gelezen en met belangstelling voor kennis aangenomen een brief van *Dr. von Reeken* van gisteren, gereg. onder n°. 34, behelzende berigt dat de benoeming tot secundus van het lid der Synodale Commissie, *Mr. Crommelin* door hem wordt aangenomen.

Berigt der aanneming van den heer *von Reeken* van de benoeming tot secundus-lid van de Synodale Commissie.

Bij voortzetting der behandeling van artikel 7 van het Reglement op de Minderheden worden de bezwaren gewogen aan de 4e alinea verbonden „als dat zij eene afwijking is van het beginsel, in onze Hervormde Kerk zelfs bij de uitvoering van het Reglement op de verkiezing van ouderlingen en diakenen bestendigd, dat door den Kerkeraad de beroeping wordt uitgebragt, dat in elk geval het formulier van den beroepbrief zal moeten worden veranderd, en dat van vele Kerkeraden tegenstand is te verwachten, als zij verpligt worden ware het ook niet meer dan tot kennisgeving slechts van een door eene minderheid gedane beroeping van een predikant. Daartegen wordt echter aangevoerd, dat het laatste gelijk zou staan met het inschrijven van lidmaten, die elders zijn aangenomen, dat ook bij het formulier van den beroepsbrief uitzonderingen zijn aangenomen, of indien men hier nog verder zou moeten ondergaan, zulks door geheel de strekking van het Reglement geregtvaardigd wordt en gewettigd zal zijn, als de voorloopig aangenomen verandering van artikel 23 van het Algemeen Reglement tot stand mogt komen. Terwijl intusschen geen amendement op de alinea wordt ingediend, wordt de alinea zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, wat ook met de beide volgende alinea's plaats heeft, waarna geheel artikel 7 zoo als het gewijzigd is, eveneens zonder hoofdelijke stemming aan wordt genomen.

De behandeling van het Reglement op de uitoefening van de regten der minderheden ten einde gebragt.

Naar een amendement van den heer *Verhoeff* wordt de eerste alinea van Artikel 8 dus gewijzigd, dat zij luidt: „de door eene gemeente-afdeeling gekozen ouderlingen zijn geroepen om met den predikant of de predikanten mede te werken in alles, wat bij de Reglementen aan ouderlingen is opgedragen. Ofschoon door een lid er op gewezen wordt, dat, indien in groote gemeenten, waar ieder predikant zijn wijk heeft, de predikant of predikanten van afzonderlijke afdeelingen van de verdeeling der werkzaamheden zullen moeten worden uitgezonderd, het werk van de predikanten der gemeente zeer zal worden verzwaard, wordt geen voorstel gedaan om in dit bezwaar te voorzien en de gewijzigde alinea weder zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

Bij de beraadslaging over alinea 2 brengen onderscheiden leden als bezwaar in tegen de daarin vervatte bepaling, dat daardoor de Kerkeraden, vooral in gemeenten van een of twee predikanten, in hunne keuze te zeer zullen worden beperkt. Een amendement van den heer *Verhoeff* om de alinea geheel weg te laten wordt met veertien tegen vijf stemmen verworpen. De meerderheid is van oordeel, dat, indien er afzonderlijke gemeente-afdeelingen tot stand komen, aan haar de aanspraak niet mag worden ontzegd op eene evenredige vertegenwoordiging bij de Classicale Vergaderingen.

De alinea wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, behoudens deze wijziging van redactie, dat zij luidt: „Elk door eene afdeeling benoemd predikant wordt op de Classicale Vergadering vergezeld door een van hare ouderlingen”.

Artikel 8, dus veranderd, wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De heer *Luti* stelt voor, den eersten zin van de eerste alinea van Artikel 9 te lezen als volgt: „Eene gemeente-afdeeling, die geen predikant maar minstens een ouderling bezit, is bevoegd de aanneming van hare lidmaten te doen plaats hebben door een predikant van hare keuze, en dezen in daartoe aan te wijzen of daarvoor in te stellen beurten te doen optreden”. Dit voorstel wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

De *Secretaris* met velen van oordeel, dat bij de vaststelling van het Reglement, daarin niet het geval moet worden ondersteld, dat een Kerkeraad de even aangeno-

men bevoegdheid aan de gemeente-afdeelingen betwist, stelt voor den tweeden zin der eerste alinea te doen wegvallen, welk voorstel met elf tegen acht stemmen wordt aangenomen.

Hierna wordt met algemeene stemmen overeenkomstig het advies van den heer *Luti* het behoud der beide volgende alinea's overbodig gekeurd.

Artikelen 10—13 worden achtereenvolgens zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd, behoudens deze verandering van redactie van laatstgenoemd artikel dat het luidt: „Alle in de Synodale Reglementen voorkomende bepalingen ten opzigte van de predikanten, ouderlingen en kiescollegiën zijn mede van toepassing op die der gemeente-afdeelingen, tenzij enz."

Ontkennende beantwoording van de derde vraag in het rapport omtrent het Reglement, inhoudende het besluit tot niet-vaststelling er van en van de verwante veranderingen in andere Reglementen.

Daar nu de behandeling van het Reglement geëindigd is, wordt door den President, naar daartoe in de zitting van jl. Zaturdag genomen besluit, de vraag in stemming gebragt, of, indien ook door de vergadering het wenschelijke is uitgesproken, dat aan de verschillende rigtingen meer ruimte en gelegenheid tot vervulling van hare godsdienstige behoeften gegeven worde, het raadzaam zij, dat *thans* te doen. De uitslag der stemming is dat met tien tegen negen stemmen zulks *thans* ongeraden wordt verklaard. In overeenstemming met de adviezen van den hoogleeraar *Kruijf* en den *Secretaris* stemden alzoo de H.H. *de Man*, *van Eerde*, *Creutzberg*, *van den Brandeler*, *Janssen*, *Verhoeff*, *Bruna*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot* en de *President*. Met den hoogleeraar *Acquoy* verklaarden het allezins geraden de H.H. *Luti*, *van Lakerveld*, *van der Veen*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans*, *Prins*, *Bruinwold Riedel* en *Anspach*.

De President doet nu aan de vergadering opmerken, dat deze verklaring der vergadering in zich sluit, dat het behandelde Reglement en de veranderingen in het Algemeen Reglement en de bijzondere Reglementen, die met dat Reglement verband hielden, niet worden vastgesteld.

Voorstel van den heer *van Lakerveld* tot het ontwerpen van een Reglement voor facultatieve kerspelvorming.

De heer *van Lakerveld* stelt daarop voor een Reglement voor facultatieve kerspelvorming te ontwerpen om daarop de Kerk te hooren. Na eenige beraadslaging wordt zonder hoofdelijke stemming besloten, de behandeling van dit voorstel tegen morgen aan de orde te stellen.

Verwijzing van de *Gebr. Jansen* onder

Ter tafel komt een adres van de *Gebroeders Jansen* te

Gennep met hun bezwaar over den predikant naar de bevoegde Besturen.

Middelaar onder Gennep, van den 14 Augustus, gereg. onder no. 25, bevattende bezwaren tegen den predikant aldaar. Na kennisneming daarvan wordt besloten aan adressanten te melden, dat zij zich ter zake aan het Classicaal Bestuur of aan het Provinciaal Kerkbestuur hebben te adresseeren, als zijnde in dezen de bevoegde collegiën.

Berigt van den hoogleeraar *Rauwenhoff* omtrent de gedane vraag, naar stichtingen of fondsen te Leiden ten behoeve der Protestantsche Kerken in Oostenrijk.

Verder wordt gelezen een ingekomen antwoord van den hoogleeraar *Rauwenhoff* te Leiden op het door hem gedaan verzoek, om, indien er hetzij bij de Godgeleerde Faculteit aldaar, herzij bij de Nederlandsche Gustaaf Adolf-Vereeniging, stichtingen of beurzen mogten bestaan ten behoeve van de Protestantsche Kerken in Oostenrijk, daaromtrent aan de Synode mededeeling te doen dd. 14 Augustus, gereg. onder n°. 26. Met waardering van de ontvangen inlichtingen besluit de vergadering dit schrijven, behoudens grooten dank aan den hoogleeraar, voor kennisgeving aan te nemen.

Afwijzing van een verzoek van *Jhr. Trip van Zoudtlandt* om alsnog gevolg te geven aan de aanbeveling der gemeente te Millingen door de Commissie voor de belangen van het Godsdienstonderwijs.

Nog wordt gelezen een brief van *Jhr. W. F. Trip van Zoudtlandt,* predikant te Hattem, dd. 18 Augustus gereg. onder n°. 35, naar aanleiding van de hem, als gewezen lid der Commissie voor de belangen van het Godsdienstonderwijs gedane mededeeling, dat de voorstellen dier Commissie, met uitzondering van dat omtrent het houden van eene tweede inzameling, tot het volgende jaar zijn aangehouden, den wensch te kennen gevende, dat op het daaromtrent genomen besluit in zoo verre moge worden teruggekomen, dat alsnog van de ingezamelde gelden eene bijdrage ter ondersteuning van de gemeente te Millingen worde afgezonderd. Onderscheiden leden verklaren met den wensch van den heer *Trip* in te stemmen. Anderen hebben daartegen bedenking, voornamelijk omdat die bijdrage volgens het door den heer *Trip* bedoeld voorstel zou dienen voor de kosten van een catechisatie-locaal, terwijl nog aanhangig is het plan om in plaats daarvan een hulpkerkje te stichten, terwijl het verzoek om subsidie daarvoor in advies is gehouden, en buitendien geen verzoek uit Millingen om eene afzonderlijke bijdrage voor een catechisatie-locaal sedert is ingekomen. Intusschen brengt de President de vraag in stemming of op het besluit omtrent Millingen zal worden terugge-

komen. Daar zich slechts acht leden hiervoor verklaren, wordt de in deze vereischte meerderheid van twee derden niet verkregen, zoodat de zaak buiten behandeling wordt gelaten.

De vergadering wordt daarna tot morgen verdaagd en de zitting met dankzegging gesloten. **Sluiting van de een en dertigste zitting.**

G. Molenkamp, *President.*

TWEE EN DERTIGSTE ZITTING.

Donderdag 21 Augustus 1879.

Opening der twee en dertigsre zitting.

De zitting wordt met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Besluit, na gehouden beraadslaging over de behandeling, tot opdragt aan de Synodale Commissie om de Synode in 1880 van advies te dienen omtrent het voorstel van den heer *van Lakerveld* tot het ontwerpen van een Reglement voor kerspelvorming en alle op zulke kerspelvorming betrekkelijke stukken.

Het voorstel van den heer *van Lakerveld* tot het ontwerpen van een Reglement voor facultatieve kerspelvorming is aan de orde. Daar zijn enkele leden, die het in twijfel stellen, of de in behandelingneming van dit voorstel niet zou zijn een terugkomen op het gisteren gevallen besluit, in het midden gelaten of het wel aangaat een voorstel van zulk een diep ingrijpenden aard thans nog ter hand te nemen, nu de vergadering reeds meer dan vijf weken bijeen is geweest en haar nog hoogst gewigtige beraadslagingen wachten, terwijl de behandeling niet kan geacht worden naar behooren te zijn voorbereid. Daartegen zijn anderen van meening dat, wijl gisteren het gevallen besluit genomen is met het oog op het behandeld Reglement op de uitoefening van de regten der minderheden, daarin voor de vergadering geen beletsel kan gelegen zijn, om zich te beraden over een anderen maatregel om de belangen der minderheden te behartigen, daar zij toch ook de wenschelijkheid daarvan met groote meerderheid heeft uitgesproken. Bij de meeste leden weegt hier vooral, dat naar het jl. Zaturdag genomen besluit Maandag d. v. het voorstel van den heer *van Lakerveld* tot kerspelvorming reeds de behandeling is gekomen, en de reden alleen waarom die behandeling, naar de motie van orde van den hoogleeraar *Kruijff*, toen is gestaakt en met de behandeling van het Reglement op de minderheden is voortgegaan, hierin gelegen is geweest, „dat voorstellen tot kerspelvorming daarvan zoo zeer verschillen, dat zij bij dit Reglement niet besproken kunnen worden", zoodat de heer *van Lakerveld* er op heeft moeten rekenen, dat, wanneer dat reglement niet mogt worden vastgesteld, de behandeling van zijn voorstel aan de orde zou komen. Daar-

hij merkt ook de *President* op, dat, nu het rapport van de betrokken Commissie van de tafel is en de heer *van Lakerveld* voorstelt, dat de vergadering een Reglement tot facultatieve kerspelvorming ontwerpe, dit een gansch nieuwe zaak is, en het besluit van gisteren de vergadering volkomen vrijlaat deze aan de orde te stellen. Buitendien beroept de heer *van Lakerveld* zich nog op het Reglement van orde, dat hem regt geeft om het in overweging nemen van zijn voorstel te vorderen. Na al het aangevoerde heeft geen lid der vergadering bedenking meer tegen de behandeling van het voorstel.

Intusschen stelt de President de vraag, of het raadzaam zij het voorstel nog in het tegenwoordige zittingjaar der Synode ter hand te nemen?

Den heer *van Lakerveld* wordt daarop gelegenheid gegeven, zijn voorstel toe te lichten. Met herinnering aan hetgeen hij vroeger reeds tot aanbeveling van kerspelvorming in het midden bragt, verklaart hij opzettelijk bij zijn tegenwoordig voorstel van de door hem en den hoogleeraar *Acquoy* ontworpen reglementen niet gesproken te hebben, omdat hij de vergadering volkomen vrij wilde laten in de keuze, welke daarvan ten grondslag te nemen; maar, nu het Reglement op de uitoefening der regten van de minderheden ter zijde is gelegd en velen hierdoor zullen worden teleurgesteld, acht hij het dringend noodig en ook overeenkomstig met de verklaring der vergadering omtrent de wenschelijkheid van voorziening in den bestaanden toestand, dat *thans* het plan van kerspelvorming in ernstige overweging worde genomen, en hiertegen geen bedenking kan zijn, omdat het door mannen uit de verschillende rigtingen is voorgestaan, alle uitstel in deze bedenkelijk achtende als tot verergering van den toestand zullende leiden.

Onderscheiden leden vereenigen zich met dit gevoelen, daarbij nog voegende, dat, wanneer de zaak in handen eener Commissie gesteld wordt, deze door de ingediende concepten ligt in staat zal zijn om spoedig met haar rapport gereed te komen, of, indien dit niet mogelijk mogt geacht worden, er geen overwegend bezwaar kan zijn, dat de vergadering op reces scheide, om in eene latere bijeenkomst het rapport van zulke Commissie in behandeling te nemen.

Vele andere leden, in het midden latende hunne be-

zwaren òf tegen elken maatregel in het belang der minderheden òf bepaaldelijk tegen kerspelvorming, oordeelen het ongeraden gedurende het tegenwoordige zittingjaar in de behandeling te treden van een plan, dat tot geheele reorganisatie der Kerk, volgens sommigen tot hare ontbinding zou leiden, terwijl zij het ook zeer in twijfel stellen, of, moge het waar zijn, dat enkele mannen uit de verschillende rigtingen kerspelvorming hebben aanbevolen, deze als tolken hunner rigtingen kunnen worden aangemerkt, en eerder, wat althans de Evangelischen en Orthodoxen aaangaat, het tegendeeel meenen te mogen beweren. In elk geval oordeelen zij, dat voor de overweging van zulk een diep ingrijpend voorstel meerdere tijd wordt vereischt.

Na sluiting der beraadslaging wordt de vraag van den President in stemming gebragt, en met tien tegen negen stemmen de behandeling van het voorstel van den heer *van Lakerveld* in het tegenwoordige zittingjaar ongeraden verklaard. Met den hoogleeraar *Kruijf* verklaarden zich alzoo de heeren *de Man*, *van Eerde*, *Creutzberg*, *van den Brandeler*, *Janssen*, *Verhoeff*, *Bruna*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot* en de *President*, tegen de adviezen van den hoogleeraar *Acquoy* en van den *Secretaris*, en de stemmen der H.H. *Luti*, *van der Veen*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Anspach* en *van Lakerveld*.

De heer *Bruna* stelt daarna, om het gewigt der zaak, voor, aan de Synodale Commissie op te dragen, het voorstel tot kerspelvorming in overweging te nemen, ten einde de Synode des volgenden jaars daaromtrent van consideratiën en advies te dienen met het oog op alles wat ter zake bij de Synode is ingekomen. Dit voorstel wordt met *algemeene* stemmen aangenomen, *op twee na*, die van de H.H. *Creutzberg* en *van den Brandeler*. De hoogleeraren *Acquoy* en de *Secretaris* hadden voor, de hoogleeraar *Kruyf* tegen het voorstel geadviseerd.

De rapporten ter zake der belijdeniskwestie aan de orde, in de eerste plaats het rapport van den hoogleeraar *Kruyf* betreffende de beweerde onwettigheid van Artikel 38 van het Reglement

Thans worden de rapporten van de Commissie ter zake der belijdeniskwestie aan de orde gesteld. Na eenige gedachtenwisseling over de orde der behandeling wordt in de eerste plaats het rapport van den heer *Kruyf* in behandeling genomen, betreffende de beweerde onwettigheid van de nieuwe redactie van Artikel 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

Velerlei bedenkingen worden tegen den inhoud van dat rapport en de daarin vervatte beschouwingen ingebragt, in de eerste plaats tegen het beweerde, dat de Synode ten voorgaanden jare niet behoorlijk rekening zou hebben gehouden met het oordeel der Kerk over de nieuwe redactie van artikel 38. Daarbij wordt opgemerkt, dat den Hoogleeraar, als hij zich op een getal van 43 Classicale Vergaderingen beroept die zich ongunstig zouden hebben uitgelaten, uit het eigen rapport der betrekkelijke Commissie blijken kon, dat deze vergaderingen voornamelijk het oog hebben gehad op de bijna algemeen afgekeurde nieuwe redactie van Artikel 39 naar het voorstel *Douwes*; dat ook volstrekt uit het rapport niet gebleken is, dat alle leden dier Classicale Vergaderingen tot hare adviezen hebben medegewerkt, maar dat, terwijl in een ander rapport slechts één Provinciaal Kerkbestuur genoemd wordt als eenparig in zijn ongunstig advies, even duidelijk in beide rapporten gemeld wordt, dat het oordeel over de nieuwe redactie van Artikel 38 verre van ongunstig was, zoo bij de Classicale Vergaderingen als bij de overige Provinciale Kerkbesturen of bij de meerderheid van hunne leden, terwijl nog door andere leden wordt gewezen op de onwaarheid van de bewering van de Commissie van advies uit de Nederlandsche Predikantenvereeniging, dat behalve 43 Classicale Vergaderingen ook de Provinciale Kerkbesturen van hunne afkeuring hadden doen blijken. Nog wordt opgekomen tegen de beteekenis aan het adviseren der Classicale Vergaderingen gegeven als zouden deze een veto hebben uit te spreken en dus eenig wetgevend gezag hebben, daar dit slechts aan de Provinciale Kerkbesturen in zoo verre nog maar alleen kan worden toegekend, als aan hunne leden de eindbeslissing over vastgestelde Reglementen of veranderingen van de bestaande Reglementen gegeven is. Verder wordt er op gewezen, tot bewijs dat de Synode van 1878 wel degelijk te rade is gegaan met de ingewonnen consideratiën, dat zij voornamelijk met het oog daarop de nieuwe redactie van Artikel 39 niet heeft vastgesteld.

op het Godsdienstonderwijs; — afwijzing van de daarin vervatte voorstellen.

Ten anderen wordt gaarne toegegeven, dat er tusschen de nieuwe redactiën der beide artikelen verband bestond, maar geenszins toegestemd dat dit verband onafscheidelijk zou zijn geweest, daar de heeren *Kuenen*, *Doedes* en *Douwes*, die elk een voorstel hadden betrekkelijk de re-

dactie van Artikel 39 de inrigting daarvan onafhankelijk stelden van de redactie van art. 38, als tegen de aanneming daarvan geen bedenking hebbende, en de reden, waarom de heer *Doedes* zich bij het besluit omtrent het voorstel *Douwes* buiten advies heeft gehouden, naar hetgeen daaromtrent in de Handelingen voorkomt, niet geacht kan worden gelegen te zijn geweest in de daaruit afgeleide gevolgtrekking van een door hem aangenomen onlosmakelijk verband.

Verder wordt tegen het in het rapport aangevoerde omtrent de ondersteIde onwettigheid der nieuwe redactie, ook beroep gedaan op art. 62 al. 2 van het Algemeen Reglement, als aan de Synode de bevoegdheid toekennende, naar *eigen* oordeel van de ingekomen consideratiën gebruik te maken, terwijl daar wel is voorgeschreven dat voorloopig aangenomen veranderingen in de *bestaande* Reglementen aan de consideratiën der Classicale Vergaderingen en Provinciale Kerkbesturen onderworpen worden, maar volstrekt niet, dat dit ook moet gebeuren met de wijziging, welke de Synode, na van bedoelde consideratiën kennis te hebben genomen, alsnog in de voorloopig aangenomen veranderingen noodig oordeelt.

Ook oordeelt men, dat het gelijkstellen der facultatiefstelling van het gebruik der eerste vraag van art. 39 van vroeger met de in 1878 daaraan gegeven uitbreiding evenmin opgaat, dewijl bij bedoelde facultatiefstelling het gebruik der vraag geheel werd vrijgelaten, bij bedoelde uitbreiding bepaaldelijk gevorderd werd, dat, als men andere vragen wilde bezigen, ze toch naar den inhoud *soortgelijke* moesten zijn overeenkomstig het Christelijk Hervormd karakter der Kerk, en als nu de voorloopige aanneming dezer uitbreiding de aanneming van het amendement *Bruna* aan het slot van art. 38 noodzakelijk maakte, daarmede niet naar de eerste vraag maar naar geheel art. 39 verwezen is. Werd daarbij de mogelijkheid ondersteld, dat het bijvoegsel van art. 39 ten volgenden jare zou worden aangenomen, verre lag van daar de bedoeling tot het geven van vrijheid om maar te vragen wat men wilde.

Voorts wordt de opmerking gemaakt, dat, ondersteld zelfs dat de Synode van 1878 hierin en door de afzonderlijke vaststelling van art. 38 onregelmatig mogt hebben gehandeld, deze onregelmatigheid door de gevolgde goed-

keuring van de leden der Provinciale Kerkbesturen, als bovendien nog met de zaak bekend, kerkregtelijk volkomen is gedekt geworden en de orthodoxen allerminst de wettigheid van art. 38 mogen betwisten, als zij zoozeer het behoud der eerste vraag van art. 39 voorstaan, ofschoon deze indertijd is vastgesteld, zonder dat daarop de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen zijn gevraagd geworden.

Wat de hoogleeraar *Kruyf* in zijn rapport verlangt, dat de vergadering zal verklaren, dat de Synode van 1878 betrekkelijk artt. 38 en 39 hare bevoegdheid zou zijn te buiten gegaan, wordt bovendien onaannemelijk geoordeeld, omdat zij niet geregtigd is een oordeel over de handelingen van hare voorgangster uit te spreken, en even onaannemelijk zijn voorstel dat de vergadering een interim zou scheppen, uithoofde de goedkeuring door de leden der Provinciale Kerkbesturen gelijk staat met eene eindbeslissing, waarop niet kan worden teruggekomen.

Bij de beantwoording van deze verschillende bedenkingen verklaart de Hoogleeraar wel te moeten berusten in het oordeel van de vergadering, dat de eene Synode geen oordeel over de handelingen eener andere mag uitspreken, maar met blijdschap vernomen te hebben, dat de voorloopig aangenomen uitbreiding van art. 39 niet als eene onbepaalde facultatiefstelling van het gebruik der eerste vraag moet worden aangemerkt. Verder doet hij opmerken, dat hij van een veto der Kerk sprekende, dit niet in kerkregtelijken maar slechts in zedelijken zin kan bedoeld hebben, en meent hij ook, uit al wat hij in zijn rapport heeft aangevoerd, in elk geval tot het besluit te mogen komen, dat de Synode van 1878 hoogst onvoorzigtig heeft gehandeld, en zelve aanleiding heeft gegeven, dat de wettigheid der vaststelling van de nieuwe redactie van art. 38 door velen in den lande in twijfel is getrokken.

Ofschoon daar nog twee leden zijn, de HH. *Creutzberg* en *van den Brandeler*, die bij de beraadslagingen hunne instemming te kennen gaven met de bedenkingen door den Hoogleeraar tegen de wijze der vaststelling van art. 38 ingebragt, eindigt de vergadering, naar overeenkomstig de adviezen van den hoogleeraar *Acquoy* en van den *Secretaris* en de stemmen van *alle overige leden* genomen besluit, met te verklaren, „dat de Synode, overwegende dat de

nieuwe redactie van art. 38 op wettige wijze is tot stand gekomen, zich niet met de conclusie van het rapport van den hoogleeraar *Kruyf* kan vereenigen."

Sluiting van de twee en dertigste zitting.

De vergadering wordt hiermede tot morgen verdaagd, waarna de zitting met dankzegging gesloten wordt.

G. MOLENKAMP, *President*.

DRIE EN DERTIGSTE ZITTING.

Vrijdag 22 Augustus 1879.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; daarna wordt de Secretaris voor het leveren van de notulen der zitting van gisteren diligent verklaard.

Opening van de drie en dertigste zitting.

Aan de orde worden gesteld de rapporten van de Commissie ter zake van de belijdeniskwestie, voor zoo verre die betrekking hebben op het voorloopig aangenomen bijvoegsel van art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, en wel bepaaldelijk het advies der Commissie, zijnde dat van hare meerderheid, om het bijvoegsel vast te stellen met vervanging van „soortgelijke" door „andere" en van „karakter" door „beginselen", alsmede het advies van den heer *Hofstede de Groot*, ten deze met het advies van den hoogleeraar *Kruyf* in zijn gisteren behandeld rapport overeenstemmende, om het bijvoegsel van art. 39 te schrappen.

Advies van de meerderheid der betrokken Commissie ter zake het bijvoegsel van art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, en verschillende daarop betrekkelijke amendementen: algemeene daarover gevoerde beraadslagingen.

Op het advies van de meerderheid der Commissie stelt de *Secretaris* voor: de voorloopig aangenomen nieuwe redactie van art. 39 onveranderd vast te stellen, behoudens toevoeging van deze alinea:

„Bij voorgenomen afwijking van de in de eerste vraag genoemde formule wordt minstens veertien dagen vóór den dag der aanneming zoowel aan de aanstaande lidmaten als aan den Kerkeraad door den predikant of de predikanten, die met de aanneming belast zijn, schriftelijk medegedeeld, welke vraag zij daarvoor in de plaats zullen stellen."

De heer *Bruinwold Riedel* geeft daarop het volgende subamendement:

„De predikant deelt bij de aanneming de vragen, welke hij doen zal, aan de aannemelingen en aan den Kerkeraad mede."

Onder de beraadslagingen stelt de heer *Anspach* voor in plaats van het aangenomen bijvoegsel te lezen: „Of soort-

gelijke met den geest en de strekking des Evangelies overeenstemmende vragen."

De heer *Bruna* stelt voor art. 39 na „godsdienstoefening" te doen luiden, „bij welke hun, althans wat het wezen der zaak betreft, de volgende vragen ter beantwoording worden voorgelegd," en wat daar meer volgt.

Geheel de zitting wordt gewijd aan algemeene beraadslagingen hoofdzakelijk over de vraag, of het wenschelijk, geraden en noodig zij dat het bijvoegsel vau art. 39 hetzij onveranderd hetzij gewijzigd worde vastgesteld. Daaromtrent loopen de beschouwingen weder zeer uiteen.

Daar zijn onderscheidene leden, die ten deze geheel instemmen met het advies van de meerderheid der Commissie, en, vooral nu het Reglement op de uitoefening van de regten der minderheden niet is vastgesteld, het hoogst noodlottig zouden achten, wanneer het bijvoegsel mogt worden geschrapt. Zij wijzen vooral op de beteekenis, welke de eerste vraag van lieverlede heeft gekregen, en die nog zou worden verscherpt, wanneer geenerle ruimte voor het gebruik dier vraag gegeven mogt worden. Dan vreezen zij dat die vraag tot eene vaste geformuleerde belijdenis zou worden verheven, hoedanige naar zij meenen de Hervormde Kerk in Nederland nooit heeft gehad, en waardoor zij haar Protestantsch karakter verliezen zou. Bij de aanneming en bevestiging van lidmaten zou de leer het zwaartepunt worden, en de groote hoofdzaak, het volgen van Jezus, op den achtergrond gesteld worden. Wel zouden zij daarom verre de voorkeur geven aan de formulering der vragen, zoo als in der tijd door de heeren *Kuenen* en *Luti* voorgesteld werd, of aan de predikanten geheel overgelaten willen hebben, hoe zij de bevestiging willen inrigten, ten deze overeenstemmende met het gevoelen van de Classicale Vergadering van Alkmaar, dat, indien de verkondiging van het Evangelie, de bediening van Doop en Avondmaal en het godsdienstonderwijs aan de predikanten is toevertrouwd, er geen reden bestaat om hen in het mindere aan een bepaald voorschrift te binden; maar als zulke vrijheid niet kan verkregen worden, dan moeten zij althans aandringen op de vaststelling van het bijvoegsel, liefst zoodanig als het door de meerderheid der Commissie werd gewijzigd. Verklaren enkelen hunner voor zich zelven geen bezwaar te hebben tegen het gebruik der bestaande vragen, zij achten dit althans noodig tot handhaving der Protestantsche vrijheid, en om

een groot aantal van predikanten, die ten aanzien van de eerste vraag het non possumus uitspraken niet te plaatsen voor de keus om bij het gebruik dier vraag een voor hun geweten pijnlijk voorbehoud aan te nemen of hun ambt neder te leggen. Naar hunne overtuiging moet hier ook rekening worden gehouden, evenals zij bij de behandeling van het Reglement op de uitoefening van de regten der minderheden hadden gewenscht, met den vooruitgang op wetenschappelijk gebied, waardoor vooral bij de jongelingschap gansch afwijkende beschouwingen omtrent het wezen van godsdienst en Christendom zijn ontstaan, en het gevaar niet ligt geacht worden, dat vele gemeenteleden met hunne predikanten de Kerk zullen verlaten, ook uit het zoogenaamde volk, waarbij, zooals een lid zich uitdrukte, vooral in het Noorden het Protestantsch gevoel van vrijheid te zeer in het bloed zit, dan dat het de voorschrijving van eene bepaalde belijdenisvraag voor de bevestiging van lidmaten langer zou kunnen dulden. Gewezen wordt daarbij op de adressen en de stemmen van vele Classicale Vergaderingen uitgegaan, om de Synode te steunen bij het voortgaan op den ten voorgaanden jare ingeslagen weg, en nog in herinnering gebragt, hoe dringend in 1876 door onderscheidene hoogere besturen, tachtig kerkeraden en ruim veertig duizend gemeenteleden uit verschillende oorden des lands verzocht is op het toen door de Synode genomen „noodlottig" besluit terug te komen, terwijl honderd predikanten verklaarden de vragen niet met een goed geweten aan hunne leerlingen te kunnen voorstellen. Daarin vinden zij eene ernstige waarschuwing voor het gevaar dat voor de Nederlandsche Hervormde Kerk dreigt; grooter gevaar wordt door sommigen nog gevreesd, dat het vasthouden aan ééne bepaalde belijdenisformule in het wezen der zaak de weg naar Rome zal zijn.

Tegenover deze beschouwingen worden velerlei bedenkingen ingebragt. Er wordt op gewezen hoe zeer door mannen van verschillende, zelfs ook van moderne rigting, tegen verandering van de vragen gewaarschuwd is, en dat tegen het evenbedoelde gevaar het niet minder dreigende gevaar van bedenkelijk verzet tegen de invoering van het bijvoegsel overstaat. Een der leden, die ten voorgaanden jare tot voorloopige aanneming er van hebben medegewerkt, verklaart zulks als ander en met hem te hebben gedaan, in de hoop dat daardoor aan het verlangen

der modernen zou worden tegemoet gekomen en de orthodoxen tegen dat bijvoegsel geen overwegend bezwaar zouden hebben, maar in deze hoop droevig te zijn teleurgesteld, nu zelfs van eenige moderne predikanten een adres is ingekomen, waarin groote ontevredenheid aan den dag is gelegd, dat de Synode van 1878 niet verder is gegaan, en het bijvoegsel door de orthodoxen algemeen is afgekeurd; hierin vindt hij voor de Synode eene afdoende waarschuwing om niet op den ingeslagen weg voort te gaan. Daarbij weegt bij hem en bij andere leden het bezwaar, ook door onderscheiden Classicale Vergaderingen ingebragt, van de moeijelijkheid om uit te maken, wat als met Christelijk Hervormd karakter overeenkomende zal kunnen beschouwd worden, en hoe dus het bijvoegsel aanleiding zal geven tot het doen van allerlei vragen, wat een bron van nieuwen twist en van processen zal kunnen worden. Te meer vrijheid vinden deze leden om de vaststelling van het bijvoegsel te ontraden met het oog op de lidmaten, die nu ligt geplaatst zouden kunnen worden voor vragen, het zij in streng confessionelen, het zij in overdreven modernen zin, tegen wier beantwoording hun geweten zou moeten opkomen, terwijl zij volstrekt niet deelen in de bedenkingen, die tegen het behoud der eerste vraag werden ingebragt.

Zij kunnen niet toegeven, dat daarmede inbreuk zou gemaakt worden op de Protestantsche vrijheid, daar namelijk die vrijheid niet in negatieven zin mag verstaan worden, maar, naar haren historischen zin, als verbonden met het geloof aan de Schriften, verbonden met de erkenning der Evangelie-waarheid. Even als ten vorigen jare en gedurig wanneer de belijdeniskwestie in de Synode aanhanging was wordt nu ook in het licht gesteld, dat waarlijk niet te veel van aankomende lidmaten wordt gevergd, wanneer hunne instemming met het minimum eener Christelijke geloofsbelijdenis gevorderd wordt, waaromtrent nog wordt opgemerkt, dat het bijvoegsel vrij wat meer verbindend is, als het eene belijdenis vordert, die niet slechts met het Christelijk, maar ook met het Hervormd karakter der Kerk overeenkomt, — dat het belijdend karakter der Kerk geenszins mag worden prijsgegeven, — dat bij toestemming van het gewigt, dat de lidmaten er van doordrongen zijn, dat er alles op aankomt, dat hunne toetreding eene verbindtenis is tot een echt Godsdien-

stig Christelijk leven niet mag worden voorbijgezien, dat daarvoor ook de tweede vraag dient, doch dat bij waardering der vrucht de boom niet mag worden vergeten, waaruit zij voorkomt, dat door Jezus en de Apostelen ook belijdenis van geloof werd gevraagd. Dat vasthouden daaraan de weg naar Rome zou zijn wordt door hen volstrekt niet toegegeven, tenzij men zou moeten aannemen, dat Jezus en de Apostelen dien weg hadden gebaand, en hier altoos het kruis van Jezus Christus wel de slagboom zal blijven.

In de beschouwing van den heer *Hofstede de Groot*, alsof geringe afwijkingen als vroeger van de gestelde vragen zouden blijven vrijgelaten, kunnen vele leden niet deelen, daar het hier een reglementair voorschrift gemeld, dat naar de opmerking van een der leden bepaald moet zijn; maar wel deelen zij in zijne hoop, ook naar aangehaalde voorbeelden, dat daaruit geene regtsvervolgingen zullen ontstaan, en niet minder in zijne overtuiging, dat van lieverlede dogmatisme zal verdwijnen en echte verdraagzaamheid zal worden geoefend, wanneer meer en meer toewijding aan Jezus de bovenhand zal krijgen en als dan zijn vrije geest, die reeds in de eerste Synode te Jerusalem voorzat, meer levendig zal worden.

Wat het amendement van den *Secretaris* betreft, waarderen velen, naar zijne daarvan gegeven toelichting, de bedoeling om daarmede een waarborg te geven tegen overdreven eischen van confessionele en tegen gevreesde verregaande afwijking van moderne zijde, maar hebben zij daartegen vooral deze bedenking, dat het eene inqnisitoriale beoordeeling der vragen bij menigen kerkeraad uitlokken zal en derhalve een nieuwe bron van twist zal scheppen. De hoogleeraar *Kruijf* acht evenzeer mededeeling noodig, doch zou daarbij willen hebben uitgedrukt, dat zij aan den Kerkeraad geschiede ter goedkeuring, waar tegen de Secretaris echter bedenking heeft, het genoeg rakende, dat de Kerkeraad, regtmatig bezwaar vindende, gelegenheid behoudt om ter zake den predikant te verstaan.

Na de gehouden beraadslaging wordt de verdere behandeling der zaak tot morgen verdaagd en wordt hierop de zitting met dankzegging gesloten. Sluiting der drie en dertigste zitting.

G. Molenkamp, *President.*

VIER EN DERTIGSTE ZITTING.

Zaturdag den 23sten Augustus 1879.

Opening der vier en dertigste zitting.

De zitting wordt door den President met gebed geopend; vervolgens worden de notulen der zitting van eergisteren en gisteren gelezen en goedgekeurd.

Voortzetting der behandeling van het voorloopig aangenomen bijvoegsel van art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs. — Verwerping van de verschillende daarvan voorgestelde redactiën, bij aanhouding van betrekkelijke voorstellen van de heeren *Bruna* en *Hofstede de Groot*.

De behandeling van de voorloopig aangenomen uitbreiding van art. 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs wordt voortgezet.

De heer *van Lakerveld* stelt nog als amendement voor, het bijvoegsel dus te doen luiden: of andere, waarbij *althans* instemming met de beginselen van de Christelijke godsdienst van de aannemelingen zal worden geeischt."

Tot toelichting van het amendement zegt de heer *van Lakerveld*, dat het voorstel van de Commissie hem niet geheel bevredigt, omdat de gevoelens ligt uiteenloopen zullen wat onder Hervormde beginselen te verstaan zijn, en hij meent, dat hier alle dubbelzinnigheid moet worden vermeden. Wanneer slechts van de beginselen der Christelijke godsdienst gesproken wordt, dan acht hij dit voldoende, als juist uitdrukkende, wat ook bij de Hervormde Kerk op den voorgrond moet staan. Daardoor eerst zal aan de verschillende rigtingen de voor wenschelijk verklaarde ruimte worden gegeven. Hij doet echter opmerken, dat in zijn voorstel het woord „althans," en wel onderstreept, voorkomt, om te verhoeden, dat vragen gedaan worden, die met de beginselen der Christelijke godsdienst in strijd zijn. Onderscheiden leden ondersteunen het voorstel, waaronder echter zijn, die bedenking maken er hunne stem aan te geven, wegens de onzekerheid, of deze verandering wel de goedkeuring van de meerderheid der leden van de Provinciale Kerkbesturen zal verwerven. Daar zijn ook, die niet deelen in het bezwaar van den voorsteller, dat niet zou zijn uit te maken, wat onder Hervormde beginselen der Kerk te verstaan zij, terwijl, velen bedenking hebben tegen de weglating zoowel van

het woord Hervormd als van Kerk, van oordeel zijnde, dat zulks wel zou passen voor de bevestiging van lidmaten bij eene vrije Christelijke gemeente, maar niet bij onze Hervormde Kerk, en het aan de Synode, die haar vertegenwoordigt, volstrekt niet zou voegen mede te werken, dat bij de toetreding van lidmaten geheel zou worden terzijde gesteld, wat haar van andere Protestantsche Kerkgenootschappen onderscheidt.

In stemming gebragt wordt het amendement met vijftien tegen vier stemmen verworpen. Terwijl *beide Hoogleeraren* en de *Secretaris* tot afwijzing adviseerden, stemden, behalve de heeren *van Duijl*, *Prins*, *Bruinwold Riedel* en *van Lakerveld* die er zich voor verklaarden, *alle overige leden* insgelijks tot verwerping.

Hierna wordt het amendement van den heer *Anspach*, dat gisteren ter tafel kwam, aan de orde gesteld. De heer *Anspach* meent, dat zijn voorstel naauwelijks toelichting noodig heeft, dewijl het onwedersprekelijk is dat onze Hervormde Kerk op Evangelischen bodem staat, en zulks dan ook bij de vragen voor de bevestiging van lidmaten altoos zal moeten uitkomen. Daaromtrent wordt echter als bezwaar tegen dit voorstel er op gewezen, in hoe verschillenden, vaak van de oorspronkelijke beteekenis geheel afwijkenden zin het woord „Evangelie" verstaan wordt. Intusschen wordt het amendement door een groot aantal leden ondersteund. Slechts geeft de heer *van Lakerveld* in overweging, voor soortgelijke „andere" te lezen, ten einde voor de keus van de vragen meer ruimte te geven. Daartegen wordt weder de bedenking gemaakt, als ook het voorstel der meerderheid van de Commissie geldende, dat indien „soortgelijke" valt, niet voldoende uitkomt, dat hier eene geloofsbelijdedis gevorderd wordt. De heer *Anspach* heeft ook bezwaar in het voorstel van den heer *van Lakerveld* te treden. Als dit nu eerst in stemming wordt gebragt, verklaren zich daar acht van de stemhebbende leden voor, elf evenwel tegen, zoodat het verworpen is. Met den hoogleeraar *Kruijf* en den *Secretaris* verklaarden er zich tegen de HH. *Creutzberg*, *van den Brandeler*, *Janssen*, *Verhoeff*, *Bruna*, *Anspach*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *de Man*, *van Eerde* en de *President*. Overeenkomstig het advies van den hoogleeraar *Acquoy* stemden er voor de HH. *Luti*, *van der Veen*, *van der Hoeve*, *van Duijl*, *Jans*, *Prins*, *Bruinwold Riedel* en *van Lakerveld*.

Het amendement van den heer *Anspach* wordt daarop zelf ook verworpen. Bij de leden, die daareven voor het subamendement van den heer *van Lakerveld* stemden, voegde zich nu van zelfs ook de heer *Anspach*. De overige tien leden stemden er tegen. De hoogleeraar *Acquoy* had er voor, de hoogleeraar *Kruijf* even als de *Secretaris* er tegen geadviseerd.

Hierna komt het voorstel van de meerderheid der Commissie in stemming. Dit wordt insgelijks met tien tegen negen stemmen verworpen. Met den hoogleeraar *Kruijf* en den *Secretaris* stemden daar weder tegen de heeren *Creutzberg*, *van den Brandeler*, *Janssen*, *Verhoeff*, *Bruna*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *de Man*, *van Eerde* en de *President*. De hoogleeraar *Acquoy* adviseerde er voor, terwijl er ook voor stemden de heeren *Luti*, *van der Veen*, *van der Hoeve*, *van Duijl*, *Jans*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Anspach* en *van Lakerveld*.

Daar de *Secretaris* verklaard had, in onzekerheid te verkeeren of hij wel tot de vaststelling van het bijvoegsel van art. 39, zoo als dit voorloopig is aangenomen, zal kunnen adviseren, wanneer de door hem voorgestelde alinea niet in het artikel mogt worden opgenomen, terwijl de hoogleeraar *Kruijf*, voor het geval dat het bijvoegsel de meerderheid der stemmen mogt verkrijgen, de gelegenheid wenscht te behouden, om het voorstel van den Secretaris te ondersteunen, als naar zijne beschouwing, tot verbetering strekkende, wordt besloten het voorstel van den Secretaris met het daarbij behoorende amendement van den heer *Bruinwold Riedel* vooraf in stemming te brengen, doch deze stemming afhankelijk te houden van de op te volgen stemming over de redactie, door de Synode van 1878 voorloopig aangenomen.

Bij de beraadslaging over het voorstel gevoerd blijft de Secretaris vasthouden aan zijne meening, dat, indien aan de predikanten de bevoegdheid zal worden toegekend om de vragen anders te formuleren, dan zij nu luiden, het volstrekt noodig zal zijn, dat de aannemelingen tijdig van den inhoud onderrigt worden, opdat zij niet gesteld worden voor vragen, waarmede zij niet zouden kunnen instemmen, en dat daarvan ook mededeeling aan den Kerkeraad worde gedaan, als waarborg tegen altoos mogelijke willekeur, in welke rigting ook. Daartegen blijft het bezwaar wegen, dat de verlangde mededee-

ling aan den Kerkeraad eene kritiek zal uitlokken, die tot groote verwikkelingen aanleiding kan geven, en, wat de mededeeling aan de aannemelingen aangaat, dat deze in groote gemeenten, waar de predikanten dikwijls te bevestigen hebben die door hen niet onderwezen of aangenomen zijn, moeijelijk zal zijn uit te voeren, waarbij nog komt de bedenking van enkele leden tegen eene bloote mededeeling, waarvoor zij overleg met den Kerkeraad in elk geval noodig keuren. — Om eerstgemelde bezwaren trekt de heer *Bruinwold Riedel* zijn amendement op het voorstel in, maar wordt het voorstel zelf vervolgens met bijna algemeene stemmen verworpen. Slechts de heeren *van den Brandeler* en *van Eerde* stemden er voor, even als nog de hoogleeraar *Kruijf* tot de aanneming adviseerde. Met den hoogleeraar *Acquoy* verklaarden *alle overige leden* er zich tegen.

De redactie van het bijvoegsel van art. 39, zoodanig als het voorloopig is aangenomen, komt nu in stemming. Ook deze wordt met tien tegen negen stemmen verworpen. Met den heer *Kruijf* adviseerde ook de *Secretaris* nu tegen; de hoogleeraar *Acquoy* adviseerde er voor. — De leden die er voor stemden waren de heeren *Luti*, *van der Veen*, *van der Hoeve*, *van Duijl*, *Jans*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Anspach* en *van Lakerveld*. De leden die tegen stemden waren de HH. *Creutzberg*, *van den Brandeler*, *Janssen*, *Verhoeff*, *Bruna*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *de Man*, *van Eerde* en de *President*.

Thans volgt nog in de orde het voorstel van den heer *Bruna*, om wel, zoo als door de voorloopig aangenomen redactie bedoeld werd, meer ruimte te geven, maar wat daarin voorkomt van overeenstemming met het Christelijk-Hervormd karakter der Kerk meer verstaanbaar te maken, en derhalve art. 39 na „godsdienstoefening” te doen luiden: „bij welke hun de volgende vragen, althans wat het wezen der zaak betreft, ter beantwoording worden voorgesteld, enz.” Tot nadere toelichting van de strekking van zijn voorstel wijst de heer *Bruna* er op, dat bij de voorloopig aangenomen redactie ondersteld wordt, dat geen andere dan soortgelijke vragen bedoeld worden, en, wanneer nu door zijn voorstel gelegenheid gegeven wordt om b. v. voor Eerstgeboren Zoon, dat toch in tweederlei zin wordt uitgelegd, Geliefde Zoon of iets dergelijks in de plaats te stellen, daartegen geen overwegend bezwaar kan bestaan,

en hierdoor de door velen verlangde ruimte gegeven wordt, voor zoo verre zij slechts bedenking hebben tegen het opleggen der verpligting om zich aan de letter der vragen te houden. Daar zijn, die, het voorstel ondersteunen, maar vreezende, dat de tusschengevoegde woorden ligt zullen kunnen worden misverstaan, in overweging geven, bepaaldelijk uit te drukken, dat geen *letterlijk* gebruik verlangd wordt. Daarentegen wordt door enkele leden de bedenking gemaakt, dat met de in behandelingneming van dit voorstel zou worden teruggekomen op het even omtrent de voorloopig aangenomen redactie genomen besluit of dat het voorgestelde als eene nieuwe zaak moet worden beschouwd, waarover de consideratiën der Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen zouden moeten worden ingewonnen. In deze beschouwing deelt de heer *Bruna* volstrekt niet, dewijl het voorstel is gedaan als eene verandering van het voorloopig aangenomen bijvoegsel, en alleenlijk niet verder wil gegaan hebben dan daarbij kan bedoeld zijn. Ook de *Secretaris* komt tegen die beschouwing op, bij verklaring dat hij evenzeer als de heer *Bruna* in het gebruik der vragen meer ruimte wenscht gegeven te hebben, maar tegen het vaststellen van het bijvoegsel, zoo als het oorspronkelijk luidde, geadviseerd had, juist met het oog op het voorstel van den heer *Bruna*, dat daarna aan de orde zou komen, omdat dit hem aannemelijker voorkwam en voldoende voor hetgeen in deze kon verlangd worden.

De heer *Hofstede de Groot* stelt om de bezwaren tegen de door den heer *Bruna* voorgedragen verandering voor, het besluit tot niet-vaststelling te doen voorafgaan door de overweging, dat de Synode oordeelt dat, dewijl *letterlijke* opvolging dezer vragen nooit door de Kerk is voorgeschreven, er geene verandering in art. 39 noodig is.

Intusschen wordt wegens het verstrijken van den bepaalden tijd de verdere behandeling van het voorstel van den heer *Bruna* met dat van den heer *Hofstede de Groot* tot de volgende zitting uitgesteld.

Sluiting der vier en dertigste zitting.

De vergadering wordt hiermede tot a. s. Maandag voormiddag elf uur verdaagd, waarna de zitting met dankzegging gesloten wordt.

G. Molenkamp, *President.*

VIJF EN DERTIGSTE ZITTING.

Maandag 25 Augustus 1879.

De zitting wordt met gebed geopend; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening van de vijf en dertigste zitting.

Worden gelezen twee ingekomen circulaires, de eene van *Mr. A. E. J. Modderman*, de andere van *Mr. S. Vissering*, beide van 21 Augustus jl. gereg. onder N°. 36 en n°. 37, behelzende berigt dat zij respectievelijk als Ministers van Justitie en Financiën zijn opgetreden.

Naar aanleiding van deze mededeelingen, die voor kennisgeving werden aangenomen, wordt aan het Moderamen opgedragen, aan eerstgenoemden het belang eener wettelijke regeling van de bestemming der kerkelijke goederen aan te bevelen, met laatstgenoemden het belang te bespreken, dat aan de aanbevelingen dezerzijds van noodlijdende gemeenten voor rijkssubsidie in den regel een gunstig gevolg gegeven worde.

Kennisgeving van de heeren *Modderman* en *Vissering* van hunne benoeming tot Ministers van Justitie en Financiën en daarop gevolgde opdragt aan het Moderamen tot aanbeveling van daarbij genoemde belangen.

Aan de orde is nog het jl. Zaturdag in behandeling genomen voorstel van den heer *Bruna*, om in plaats van het voorloopig aangenomen bijvoegsel van de eerste vraag van Artikel 39 het in dat artikel na „Godsdienstoefening" te doen luiden: bij welke hun, althans wat het wezen der zaak betreft, de volgende vragen ter beantwoording worden voorgesteld.

Met aansluiting aan hetgeen in gemelde zitting reeds door sommige leden als gewenscht was beschouwd, dat in dit voorstel duidelijker mogt uitkomen, dat daarmede bedoeld werd, dat men in het gebruik der vragen niet aan de letter gebonden was, geeft de *Secretaris* bij amendement op dat voorstel in overweging in het artikel na „vragen" te doen lezen, „zoo niet letterlijk, althans naar den wezenlijken inhoud er van, ter beantwoording worden voorgesteld."

De heer *Bruna* geeft echter te kennen, dat hem bij

Voortzetting der behandeling van artikel 39 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, naar het betrekkelijk doch nog gewijzigd voorstel van den heer *Bruna*, en daarbij door den Secretaris ingediend voorstel; de redactie van artikel 39 naar eerstgenoemd voorstel vastgesteld, waardoor de voorstellen van den *Secretaris* en van den heer *Hofstede de Groot* vervallen.

nadere overweging geraden is voorgekomen, zijn amendement dus te redigeren, dat het luide, „bij welke hun de volgende vragen, althans wat betreft den geest en de hoofdzaak van de daarin vervatte belijdenis, verklaring en belofte, ter beantwoording worden voorgesteld." Hij meent dat predikanten van alle rigtingen, de uitersten er buiten gelaten, door deze redactie zullen kunnen bevredigd worden. De bedoeling is alleen, letterdienst te weren, maar evenzeer ook alle willekeur of verwijdering van den Christelijken bodem. De bewoordingen *geest* en *hoofdzaak* zijn aan Artikel 27 van het Reglement op het examen ter toelating tot de Evangelie-bediening en Artikel 19 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs ontleend, en duidelijker nog dan in zijn oorspronkelijk voorstel komt het hier uit, dat men den wezenlijken inhoud van alle drie vragen wil behouden, om het belijdend karakter der Kerk te handhaven, en de aannemelingen zich zoowel omtrent hunne belijdenis als omtrent hunne gezindheid en voornemens te doen verklaren.

Ofschoon het voorstel door onderscheiden leden ondersteund wordt, en de *Secretaris* ook gaarne erkent dat de heer *Bruna* in de verbetering der redactie van zijn voorstel gelukkig geslaagd is, blijft hij zijn amendement handhaven, als dit voldoende achtende voor hetgeen hier beoogd wordt indien men de vragen, zooals ook door den heer *Bruna* wordt bedoeld, niet wil prijs geven, maar ook bepaalder uitdrukkende, dat hier slechts van afwijking van de letter sprake kan zijn. Hij wil nu derhalve zijn amendement als een afzonderlijk voorstel hebben beschouwd.

Intusschen komt eerst nog naar aanleiding van de bedenking van den heer *Verhoeff* en van andere leden, in de voorgaande zitting tegen het voorstel van den heer *Bruna* gemaakt, de vraag in behandeling, of ingeval van aanneming van het eene of andere dezer voorstellen de Kerk zou dienen gehoord te worden. Ten opzigte van de geopperde vraag, of hier sprake zijn kan van een terugkomen op een genomen besluit, wordt door den heer *Verhoeff* opgemerkt, dat hij oordeelde haar, wat den inhoud van het voorstel van den heer *Bruna* betreft bevestigend, maar wat den vorm betreft, ontkennend te moeten beantwoorden. In elk geval acht hij en achten enkele leden met hem, het wenschelijk, dat in eene zaak van zoo teederen aard door het hooren van de stem der Kerk eer te veel, dan

te weinig gedaan worde, opdat de Synode zich niet op nieuw blootstelle aan het verwijt van onwettig te hebben gehandeld.

De meeste leden ontkennen echter de noodzakelijkheid dat de Kerk op een der beide voorstellen gehoord worde, omdat beide betrekking hebben op het voorloopig aangenomen bijvoegsel en de Synode naar artikel 62 van het Algemeen Reglement bevoegd is, na daarop de consideratiën te hebben ingewonnen, daarvan naar eigen oordeel gebruik en zulke verandering te maken als haar voor het belang der Kerk noodig schijnt; dat bij de hier voorgestane verandering werkelijk gebruik gemaakt is van de gegeven consideratiën, omdat zij te gemoet wil komen aan het bezwaar van onderscheiden Classicale Vergaderingen en Provinciale Kerkbesturen, dat het bijvoegsel aanleiding zou geven tot willekeurig gebruik van de verleende vrijheid, en evenzeer rekening houden met de beschouwing van andere Vergaderingen en Besturen, die voor de handhaving der vragen gepleit hebben; dat het formele verschil daarbij niet in aanmerking kan komen, daar het hier ook eene verandering van hetzelfde artikel betreft, van gelijke strekking als het bijvoegsel, en buitendien aan de leden der Provinciale Kerkbesturen het oordeel zal verblijven, of er kerkregtelijk gegronde bedenking tegen de goedkeuring der vast te stellen verandering zal zijn. Daar bedoelde leden alzoo het hooren der Kerk niet noodig oordeelen, achten zij het evenmin wenschelijk, omdat het welbegrepen belang der Kerk vordert, dat er een einde kome aan de belijdeniskwestie, die haar steeds verdeelt en vele jongelieden van de door hen gewenschte toetreding tot de Kerk terughoudt.

Daar na de gevoerde beraadslagingen thans eene beslissing noodig is, of bij aanneming van een der beide voorstellen daarover nog de consideratiën zullen gevraagd worden, stelt de President de vraag, of de Kerk daarop zal moeten gehoord worden. Met twaalf tegen zeven stemmen wordt deze vraag in ontkennenden zin beantwoord, en zulks naar de adviezen van den hoogleeraar *Acquoy* en van den *Secretaris* en de stemmen der heeren *Luti*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Bruna*, *Anspach*, *Hofstede de Groot*, *van Lakerveld*, *van Eerde* en *van der Veen*. De hoogleeraar *Kruyf*, onzeker omtrent het noodige of wenschelijke, had verlangd

in deze buiten advies te blijven. Voor de bevestigende beantwoording der vraag stemden de heeren *Creutzberg*, *van den Brandeler*, *Janssen*, *Verhoeff*, *Reitsma*, *de Man* en de *President*.

Hierop worden de voorstellen van den heer *Bruna* en den *Secretaris* in behandeling genomen. Bij de beraadslagingen daarover verklaarden zich sommige leden tegen beide, omdat zij in beginsel tegen elke verandering van artikel 39 zijn. Onder deze leden meent een nog dat het voorstel van den heer *Bruna* zelfs verder gaat dan het bijvoegsel van de Synode van 1878, dewijl hierdoor nog ten minste voor de vragen een Hervormd karakter geëischt werd, terwijl het voorstel van den heer *Bruna* slechts het Algemeen Christelijk beginsel huldigt. Deze bedenking wordt evenwel als hier volstrekt onaannemelijk afgewezen, daar de eerste vraag van art. 39, waarop bedoeld lid het oog heeft, en die het bij het gebruik geheel onveranderd wil hebben gelaten, evenzeer slechts een Algemeen Christelijk karakter bezit. Bij de overige leden geldt slechts de keus tusschen beide. Dezen geven de voorkeur aan het voorstel van den heer *Bruna*, als naar hun oordeel nog meer ruimte gevende dan dat van den *Secretaris*, waarvoor genen weder gunstiger gestemd zijn, omdat het hun voorkomt bepaalder te doen uitkomen, dat men bij de handhaving der vragen slechts geen gebondenheid aan de letter der vragen wil. Het voorstel van den heer *Bruna* komt eerst in stemming. Het wordt met tien tegen negen stemmen aangenomen, en de verandering van artikel 39 dienovereenkomstig vastgesteld om aan de goedkeuring van de leden der Kerkbesturen onderworpen te worden. Hiermede is derhalve het voorstel van den *Secretaris* vervallen, en blijft het voorstel van den heer *Hofstede de Groot*, dat jl. Zaturdag ter tafel kwam, en slechts eene verklaring der Synode verlangde, dat eene letterlijke opvolging der vragen niet kan voorgeschreven zijn, buiten behandeling.

Tot aanneming van het voorstel van den heer *Bruna* adviseerde de hoogleeraar *Acquoy* en stemden de heeren *Luti*, *van der Hoeve*, *van Duyl*, *Jans*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *Bruna*, *Anspach*, *van Lakerveld* en *van der Veen*. Tegen adviseerden de hoogleeraar *Kruijf* en de *Secretaris* en stemden de heeren *Creutzberg*, *van den Brandeler*, *Janssen*, *Verhoeff*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *de Man*, *van Eerde* en de *President*.

De heeren *Janssen*, *Hofstede de Groot* en *van Eerde* verzoeken nog vermelding, dat zij voor het voorstel van den heer *Bruna* zouden gestemd hebben, indien zij niet nog meer waren ingenomen met het voorstel van den *Secretaris*.

De voorloopig aangenomen uitbreiding van artikel 38 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs insgelijks vastgesteld.

Hierna komt het Rapport der Commissie voor de belijdeniskwestie, rakende de voorloopig aangenomen ontbieding van artikel 38 Reglement Godsdienstonderwijs, aan de orde, waarbij aan iederen predikant het regt wordt toegekend om zijne eigen leerlingen te bevestigen. Overeenkomstig haar advies wordt die uitbreiding, naar met veertien tegen vijf stemmen genomen besluit, onveranderd vastgesteld om insgelijks aan de goedkeuring van de leden der Kerkbesturen onderworpen te worden. De meerderheid was van oordeel, dat de bepaling zoowel uit den aard der zaak als om de veranderidg van artikel 39 noodig is. De minderheid kon zich met die beschouwing niet vereenigen, voornamelijk omdat het maken van zulk eene bepaling hoogstens noodig zou kunnen zijn voor gemeenten van twee en meer predikanten, maar zij daar inbreuk zou maken op de bevoegdheid van den Kerkeraad tot regeling der godsdienstoefeningen, en waar men gewoon is de bevestiging van alle aannemelingen in ééne beurt te doen plaats hebben en onder die aannemelingen ook zijn die slechts onderrigt van de Godsdienstonderwijzers genoten hebben, moeijelijkheid te vreezen is, als predikanten van het hun toegekende regt gebruik zouden willen maken. Van de andere zijde werd daar tegen onder meer de opmerking gemaakt, dat hier slechts van regt, niet van verpligting sprake is, en dat waar predikanten van verschillende rigting zijn de billijkheid in het oog springt, dat hun zulk een regt in het Reglement wordt toegekend. Met den hoogleeraar *Kruyf*, verklaarden zich de heeren *van den Brandeler*, *Verhoeff*, *Reitsma*, *de Man* en de *President* tegen de vaststelling. Overeenkomstig de adviezen van den hoogleeraar *Acquoy* en van den *Secretaris* stemden *alle overige leden* er voor.

Behandeling van het rapport ter zake der adressen, rakende het verzet zoo tegen art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonder-

Nog wordt aan de orde gesteld het rapport van dezelfde Commissie rakende de adressen van en omtrent het verzet tegen de uitvoering van art. 38 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs en het verzet van een tiental predikanten tegen alle bepalingen, de belijdeniszaak betreffende.

wijs als tegen alle bepalingen de belijdeniskwestie betreffende en besluit tot een schrijven ter zake aan de leden der Hervormde Kerk.

Bij de daarover gevoerde beraadslagingen komen de leden der vergadering bijna eenparig er in overeen, dat het verzet tegen de uitvoering van art. 38 even onregtmatig als ongewettigd is te beschouwen, en dat, waar het uitgegaan is van Kerkeraden en Hoogere Besturen, in de hoogste mate afkeuring verdient, doch dat zij, die door onjuiste voorstelling van de handelingen der Synode, dat verzet aangewakkerd hebben hier bovenal als de schuldigen moeten worden aangemerkt. Een paar leden slechts kunnen zich met die beschouwingen niet vereenigen. Het verzet van bedoelde tien predikanten vindt geen verdedigers. De vergadering onthoudt zich echter van eene beslissing omtrent de vraag, of tegen de adressanten zal moeten gehandeld worden, om reden ook, dat als het verzet tot daden komt, de Classicale of Provinciale Kerkbesturen in de eerste plaats de bevoegde Collegiën zijn om de kerkelijke reglementen en verordeningen te handhaven. Wel vereenigen zich een groot aantal leden met het advies van den heer *Hofstede de Groot* om een brief aan de gemeenteleden te rigten, en hebben nu andere leden daartegen bezwaar, daar in komen bijna allen weder overeen, dat hier alles afhangt van de inrigting van zulken brief om te kunnen beslissen of de afzending daarvan raadzaam zij, en wordt de heer *de Groot* uitgenoodigd om zulken brief te stellen, waarop deze zich bereid verklaart, in de volgende zitting een ontwerp daarvan ter tafel te brengen.

Sluiting van de vijf en dertigste zitting.

De vergadering wordt hierop tot morgen verdaagd, waarna de zitting met dankzegging gesloten wordt.

G. Molenkamp, *President.*

ZES EN DERTIGSTE ZITTING.

Dingsdag 26 Augustus 1879.

De hoogleeraar *Kruyf* afwezig.

De President opent de zitting met gebed; daarna worden de notulen der zitting van gisteren gelezen en goedgekeurd.

Opening der zes en dertigste zitting.

De heer *Hofstede de Groot* brengt een ontwerp van brief aan de leden der Nederlandsche Hervormde Kerk ter tafel, rakende het verzet dat zich tegen de uitvoering der nieuwe redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs of ook van de zijde van enkele predikanten tegen alle reglementaire bepalingen, die de belijdeniszaak betreffen, geopenbaard heeft. Terwijl den heer *de Groot* al aanstonds schuldige hulde gebragt wordt voor de aan dit ontwerp besteede zorg en niet het minst de milde en liefderijke toon van dit schrijven wordt gewaardeerd, wordt, na eenige bespreking er van, de nadere behandeling van den brief tot morgen verdaagd, als naar het oordeel van vele leden nog min of meer afhankelijk te beschouwen van de besluiten, door de vergadering te nemen op de verschillende nog aanhangige voorstellen tot wetsveranderingen, die de belijdeniskwestie betreffen. Daarbij blijft ook de beslissing voorbehouden, of een schrijven ter zake van de Synode zal uitgaan.

Ontwerp van een brief aan de leden der Hervormde Kerk door den heer *Hofstede de Groot* ter tafel gebragt.

Tot de bedoelde wetsvoorstellen behoort in de eerste plaats het voorstel van de heeren *Verhoeff* en *van den Brandeler* om wegen het geopenbaard verzet tegen de uitvoering der nieuwe redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, de oude redactie van dat artikel te herstellen. Even als het lid der Commissie, de heer *Hofstede de Groot*, in zijn afzonderlijk uitgebragt rapport tot handhaving der nieuwe redactie geadviseerd heeft, zoo verklaart nu ook de meerderheid der Commissie, bij monde van den heer *Bruinwold Riedel*, dat zij zich met dat advies

Verwerping van het voorstel der heeren *Verhoeff* en *van den Brandeler* tot herstel der oude redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

vereenigt en het voorstel om de oude redactie te herstellen niet aannemelijk acht. Intusschen wordt aan genoemde leden gelegenheid tot toelichting van hun voorstel gegeven.

De heer *Verhoeff* acht het gewenscht, dat de nieuwe redactie terug worde genomen om de bezwaren, die aan de handhaving er van verbonden zullen zijn. Hij acht het noodig, dat dit langs wettelijken weg geschiede, als afdoend middel om feitelijk verzet te verhoeden. Hij wil niet beschouwd worden als te deelen in al de bedenkingen tegen de uitvoering der nieuwe redactie ingebragt. Zijn voornaam bezwaar geldt de bepaling, dat niemand om verschil van geloofsovertuiging, dat in het verband z. i. slechts geloofsbelijdenis kan beteekenen, zou mogen afgewezen worden, wat zijns inziens tot de gevolgtrekking leidt, dat zelfs de van de belijdenis der Hervormde Kerk meest afwijkende gevoelens zouden moeten worden geduld, zoodat men bij de aanneming magteloos zoude staan tegenover dezulken, die met bereidverklaring van de vragen die hem naar art. 39 zouden worden gedaan, toestemmend te beantwoorden, hunne toelating zouden kunnen eischen, indien men ook voldoende grond had verkregen om de opregtheid van die verklaring ernstig te betwijfelen.

De heer *van den Brandeler* komt tot eene breede uiteenzetting der redenen, waarom hij de oude redactie wil hersteld zien. Bij erkenning dat de Synode van 1878 den vrede heeft trachten te herstellen, zegt hij, dat de nieuwe redactie haar doel heeft gemist en ook heeft moeten missen, omdat zij trachtte te vereenigen wat niet te vereenigen was, zoodat van beide zijden dan ook verzet en tegenstand zijn ontstaan. Hij beweert vervolgens, dat de Synode het regt der Hervormde Kerk heeft geschonden, haar belijdend karakter heeft aangerand, en dus nog eene schrede verder is gegaan, dan de Synode van 1874, die het nog uitsprak, dat de Hervormde Kerk hare belijdenis heeft, die zij nu, in plaats van haar te handhaven, prijs heeft gegeven door iedereen te willen toegelaten hebben die zich slechts aanmeldt, zonder onderzoek omtrent zijne geloofsbelijdenis. Ook beweert de heer *van den Brandeler*, dat door de nieuwe redactie de kerkvorm is geschonden, het Presbyteriaal karakter der Kerk is miskend. Verder noemt hij die redactie onuitvoerbaar, overtuigd dat het niet bij bedreigingen zal blijven, omdat het hier een

gewetensbezwaar geldt, waarvan onmiskenbaar volharding in den tegenstand te verwachten is, waartegen geen doortastende maatregelen zullen baten. Ook met het oog op het aangenomen voorstel van den heer *Bruna* acht hij het behoud der redactie ongeraden, omdat daardoor het verband tusschen art. 39 en het slot van art. 38 onzeker is geworden. Daaromtrent beroept hij zich op het rapport der Commissie van 1878, Hand. blz. 219.

Bij de beraadslagingen vindt het voorstel nog bij twee leden ondersteuning. Een hunner meent ook, dat men den tegenstand, dien de nieuwe redactie ondervonden heeft, niet gering moet achten. Hare handhaving zou, volgens hem, ten gevolge kunnen hebben, dat niet weinige gematigde orthodoxen zich aan de zijde zouden scharen van de mannen der uiterste regterzijde, die de organisatie van 1816 steeds zoeken te ondermijnen, en met vreugde een besluit der Synode om de redactie onveranderd te laten zouden vernemen, omdat hierdoor meer dan ooit hun toeleg zou worden begunstigd.

De groote meerderheid der leden verklaart zich echter tegen de aanneming van het voorstel. Naar hunne meening mag de Synode zich bij de overtuiging, dat de nieuwe redactie eene wezenlijke verbetering is en schending van de regten der minderheden verhoedt, voor geene bedreigingen of voorgespiegelde gevaren terugdeinzen, maar vordert hier hare waardigheid, alsmede hare roeping om *aller* belang te behartigen, dat zij de redactie in stand laat. De geschetste gevaren achten zij ook overdreven. Zij blijven den tegenstand grootendeels toeschrijven aan verkeerde voorstellingen en misvattingen, waarvan de weerlegging niet moeijelijk kan vallen, en verwachten daarom ook dat een schrijven, als daar even is voorgedragen, alleszins tot overwinning van den tegenstand zal bijdragen. Wat aangaat de bedenkingen, overigens door de voorstellers tegen de redactie ingebragt, gaarne wordt van hunne zijde den heer *Verhoeff* toegestemd, dat van het gestelde even als van elke goede bepaling misbruik gemaakt kan worden, maar geenszins toegegeven, dat, waar van verschil van geloofsovertuiging mogt blijken, door de aannemelingen, die reeds door hun voornemen om tot het lidmaatschap der Nederlandsche Hervormde Kerk toe te treden van de waardering hiervan getuigenis geven, zulke van de belijdenis dier Kerk afwijkende gevoelens zouden kunnen worden afgelegd, dat zij

regtmatigen twijfel aan de opregtheid hunner bereidverklaring tot toestemmende beantwoording der voorgestelde vragen zouden kunnen opleveren. In elk geval wordt het bedenkelijk geacht, dat men zulken twijfel als bezwaar tegen de toelating zou willen laten gelden, daar die bereidverklaring eene zaak des harten moet zijn, waarover het oordeel alleen aan den Kenner der harten toekomt. Werd daar door den heer *van den Brandeler* van gewetensbezwaar gesproken, zoo wil men dit verklaarbaar achten, van confessioneel standpunt bezien, maar, betuigt een lid van de meerderheid, „indien daar ook van groot verschil in geloofsovertuiging mogt blijken, zou toch mijn geweten er tegen opkomen, om jongelieden, die in elk ander opzigt aan de vereischten voldoen, deswege af te wijzen, waar toch het zedelijk gehalte op den voorgrond moet staan, en die afwijzing voor zijn godsdienstig leven de noodlottigste gevolgen zou kunnen hebben." — Ook wordt opgekomen tegen de voorstelling, als zou de nieuwe redactie van art. 38 den toeleg verraden om der Kerk haar belijdend karakter te ontnemen, dewijl juist het vorderen van eene geloofsbelijdenis en de heenwijzing naar art. 39 van het tegendeel getuigt. Dat de Hervormde Kerk eene belijdenis heeft, wordt gereedelijk even als in 1874 erkend, maar naar aanleiding ook van het beroep op de desbetreffende verklaring der Synode, de opmerking niet teruggehouden, dat daarbij de historische ontwikkeling dezer belijdenis mede werd aangenomen, als ook afwijking van vroegere opvatting onderstellende en derhalve geen grond tot uitsluiting opleverende. Weersproken ook wordt de bewering, dat hier het presbyteriaansch karakter der Kerk zou miskend zijn. Daartoe wordt opgemerkt, hoezeer bij de nieuwe redactie aan de grieve tegen het oude artikel tegemoet wordt gekomen, waarin de ouderlingen slechts als bijstanders voorkwamen, en, wanneer de nieuwe redactie aan den Kerkeraad de bevoegdheid toekent om meer dan een ouderling af te vaardigen, en de ouderlingen het dan in hunne hand hebben om de aanneming geen voortgang te doen hebben, het eer als eene grieve tegen het nieuwe artikel zou kunnen gelden, dat aan de ouderlingen daarbij grooter regt wordt toegekend, dan zij ooit bezeten hebben, maar dat het nu toch niet kan aangaan, de toelating der aannemelingen afhankelijk te maken van hunne overeenstemming met de bijzondere opvatting der ouderlingen van de kerkleer, dat even

ongereformeerd als onprotestantsch zoude zijn. Juist omdat thans dit gevaar dreigt, als art. 38 in zijn ouden vorm hersteld wordt of ook maar uit het nieuwe de woorden: „Bezwaren tegen de geloofsovertuiging der aannemelingen leveren geen grond tot afwijzing op," worden weggenomen, wat in het advies van den heer *de Groot* in overweging werd gegeven indien de meerderheid tot verandering mogt besluiten, wordt te ernstiger op het behoud der nieuwe redactie aangedrongen, buiten rekening nog gelaten, hoe vreemde houding het zou hebben, reeds een jaar na hare vaststelling, waarbij de meeste thans gemaakte bedenkingen wél gewikt en gewogen zijn, een voorstel tot verandering der Kerk in te zenden.

Na sluiting der beraadslagingen brengt de President de vraag in stemming, of art. 38 veranderd zal worden. Vier leden stemmen daarvoor, te weten: de heeren *van den Brandeler*, *Verhoeff*, *Creutzberg* en de *President*. De *overige vijftien leden* stemmen er tegen, overeenkomstig de adviezen van den hoogleeraar *Acquoy* en den *Secretaris*. Alzoo is tot behoud der nieuwe redactie besloten.

Als voren, van de voorstellen tot verandering van art. 11 van het Algemeen Reglement.

Hierna komt aan de orde het voorstel van de Classicale Vergadering van Breda tot deze verandering van Art. 11 van het Algemeen Reglement, dat daar voor „leer" „beginselen" in plaats zou gesteld worden, wat door de meerderheid van de Commissie voor de zaken, de belijdeniskwestie betreffende, in haar rapport werd aanbevolen, doch daarbij in overweging gevende om „godsdienstige en zedelijke beginselen" te lezen. Daarbij wordt nog door den heer *van Duijl*, tot deze meerderheid behoorende, het adres der Classicale Vergadering (zie hiervoren blz. 234, 235) gelezen, waarin zij hare bezwaren tegen de bewoording van „leer" ontwikkelt. Hieruit neemt een ander lid der vergadering aanleiding om vooral het bezwaar te doen uitkomen der dubbelzinnigheid waaraan de uitdrukking „handhaving van hare leer" in art. 11 lijdt, met beroep op het, naar zijn oordeel, afdoend betoog van den hoogleeraar *van Bell* in zijn desbetreffend rapport ter vergadering der Synode in 1874 daaromtrent geleverd. In overeenstemming met bedoeld lid en de meerderheid der Commissie dringen ook andere leden op verandering van het artikel ten ernstigste aan, omdat dit handhaven der leer, naar de letter verstaan, steeds aangegrepen wordt als een wapen tegen de Synode en de Kerkelijke Besturen

en nu ook weder gebezigd is als een middel om de gemoederen te verontrusten en de bedoelingen der Synode verdacht te maken. Zij meenen dat daaraan voor goed een einde zal komen, wanneer dat handhaven der leer geschrapt of daarvoor handhaving van godsdienstige en zedelijke beginselen in de plaats gesteld wordt.

Daaromtrent wordt echter opgemerkt, dat de bezwaren der Classicale Vergadering tegen het behoud der uitdrukking „handhaving der leer" ingebragt, ook op de door haar of op de door de Commissie voorgedragen verandering grootendeels van toepassing zouden kunnen worden, en verandering werkelijk onnoodig is, daar uit geheel het verband waarin de woorden voorkomen, zoo als ten voorgaanden jare, Hand. blz. 283, duidelijk genoeg is aangewezen, voldoende blijkt, dat de gewraakte opvatting van het „handhaven der leer", op volslagen misverstand rust. De meeste leden hebben buitendien ernstige bedenking tegen elke verandering in het artikel, omdat zij het belijdend karakter der Kerk niet willen prijsgeven. Werd daar ook beroep gedaan op de stemmen, die in de laatste jaren voor verandering zijn opgegaan, hier tegenover wordt herinnerd, hoe grooten tegenstand de proefneming voor vijf jaren in de Kerk ontmoet heeft, waarom ook, zelfs indien eene betere redactie te vinden ware, het tegenwoordig althans hoogst ongeraden zou zijn, in eenig voorstel tot verandering te treden, dewijl hierdoor slechts een nieuwe twistappel in de Kerk zou worden geworpen en de ontstane beweging nog grootere en bedenkelijkere afmetingen zou verkrijgen.

Met elf tegen acht stemmen wordt na de gevoerde beraadslaging besloten om geene verandering in art. 11 te brengen, waarmede dus het voorstel zoowel van de Commissie als van de Classicale Vergadering van Breda verworpen wordt. Dat besluit werd genomen naar het advies van den *Secretaris*, door de stemmen der HH. *van den Brandeler*, *Janssen*, *Verhoeff*, *Bruna*, *Anspach*, *Reitsma*, *Hofstede de Groot*, *de Man*, *van Eerde*, *Creutzberg* en de *President*. Overeenkomstig het advies van den hoogleeraar *Acquoy* stemden voor verandering de heeren *Luti*, *van der Hoeve*, *van Duijl*, *Jans*, *Prins*, *Bruinwold Riedel*, *van Lakerveld* en *van der Veen*.

Als voren, van de

Vervolgens wordt in behandeling genomen het voorstel

van de **Waalsche Réunie**, door de meerderheid der Commissie eenigzins gewijzigd overgenomen, tot verandering van art. 27 van het Reglement op het Examen ter toelating tot de Evangeliebediening en van art. 19 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, zooveel het eerstgenoemde Reglement betreft overeenkomende met het voorstel volgens Hand. 1878 blz. 255, ten voorgaanden jare door den heer *Prins* ingediend, waarop de heer *van Lakerveld* nu ook als amendement indient het destijds, volgens Hand. blz. 262, ook door hem gedane voorstel.

voorstellen tot verandering van art. 27 van het Reglement op het Examen en van art. 19 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

Even als destijds loopen ook nu de gevoelens over de al of niet aannemelijkheid van zulke voorstellen zeer uiteen. Op gelijke gronden als toen wordt door dezen verandering, door genen behoud van de redactie der beide artikelen voorgestaan, met name van art. 27 Reglement Examen, waarover de beraadslaging bepaaldelijk loopt. Van de eene zijde wordt den voorstanders van verandering tegengeworpen, dat in al den tijd, dat de daarin vervatte verklaring en belofte aan de geëxamineerden werden voorgesteld, geen geval zich heeft voorgedaan, dat iemand zich om bezwaar tegen de onderteekening terug heeft getrokken en derhalve niet kan worden aangenomen, dat er overwegende grond tot verandering zou bestaan; van de andere zijde wordt beweerd, dat er wel voorbeelden zouden kunnen genoemd worden van candidaten, die niet zonder schroom en aarzeling tot de onderteekening zijn overgegaan, en uit dien hoofde op de verpligting der Synode gewezen om te zorgen, dat eene zoo gewigtige verklaring als voor de aanvaarding der Evangeliebediening gevorderd wordt door niemand zonder voorbehoud behoeve te worden afgelegd, en zulks ook, wat deze vergadering betreft, in overeenstemming zou zijn met haren uitgedrukten wensch, dat aan de minderheden meerdere ruimte verschaft worde. Inzonderheid meenen zij dat deze regtmatig bezwaar zouden moeten maken tegen de verbindtenis om den ganschen raad van God te verkondigen en w. d. m. v. Daaromtrent wordt echter opgemerkt, dat hier niet zonder beteekenis is, dat er ook staat: naar de gaven ons geschonken"; terwijl het zeer bedenkelijk wordt geacht, dat door de verlangde verandering ook de woorden „Gods genade in Christus als de eenige grond der zaligheid" zouden wegvallen, wat velen als de voorname inhoud van het Evangelie beschouwd willen hebben. Van de zijde dezer leden wordt nog gewezen op

de ruimte, welke de verklaring geeft, als daarbij slechts van „geest en hoofdzaak" wordt gesproken, en verwondering geopenbaard, dat dit de leden der vergadering niet kan bevredigen, die tot de vaststelling der verandering van art. 39 naar het voorstel van den heer *Bruna* hebben medegewerkt; daartegen wordt evenwel verklaard, dat hun bezwaar hierin gelegen is, dat in art. 27 „geest en hoofdzaak" slaat op de formulieren van eenigheid. In elk geval oordeelt de meerderheid, dat er voor verandering der artikelen geen overwegende gronden bestaan; zelfs verklaart een der leden uit de meerderheid, het niet te kunnen begrijpen, dat men predikant der Hervormde Kerk kan zijn of blijven, als men niet in gemoede de rekkelijke verklaring in art. 27 kan blijven toestemmen; maar wanneer daar ook onder de leden der meerderheid zijn, die de redactie der artikelen niet onverbeterlijk achten, daarin komen zij met hare overige leden overeen, dat de tegenwoordige toestand der Kerk ook in deze elke verandering ongeraden maken. Als dan ook weder de vraag in stemming gebragt wordt, of in de voorstellen tot verandering der bedoelde artikelen zal worden getreden, wordt op nieuw met elf tegen acht stemmen tot hunne afwijzing besloten. Even als de *Secretaris* daartoe tegen, de hoogleeraar *Acquoy* voor adviseerde, stemden tegen en voor verandering dezelfde leden die zich tegen of voor verandering van art. 11 van het Algemeen Reglement hadden verklaard.

Als voren van het voorstel van den hoogleeraar *Acquoy* ter zake van art. 3 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht.

Nog wordt het voorstel van den hoogleeraar *Acquoy* aan de orde gesteld, naar het daarover door de meerderheid derzelfde Commissie uitgebragt advies tot aanneming er van, namelijk om uit art. 3 van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht de aanhaling van art. 27 van het Reglement op het examen te doen wegvallen. De Hoogleeraar noemt als reden waarom hij die aanhaling hier wenscht verwijderd te hebben, dat zij slechts voor predikanten past, en wanneer zij hier intusschen voorkomt in een artikel, dat tevens voor de belijdenistrouw van lidmaten, ouderlingen, diakenen en leden der kerkelijke Besturen waken wil, zulks als eene misplaatsing te beschouwen is, waarvan de toepassing hier onbillijk zou zijn en in de gevolgen hoogst bedenkelijk. — Ofschoon nu ook onderscheiden leden zich vereenigen met het advies der

Commissie om het voorstel aan te nemen, vinden de meeste leden daarin bezwaar om de gevolgtrekking daarvan in den tegenwoordigen tijd van beroering te voorzien, terwijl zij ook de aanhaling niet ongepast vinden, als slechts dienende tot verklaring van wat onder de belijdenis der Hervormde Kerk, „geest en hoofdzaak", te verstaan, en de vraag van den Hoogleeraar, waarom hier dan ook art. 19 van het Reglement op het godsdienst-onderwijs niet aangehaald, ligt te beantwoorden achten door de opmerking, dat het Reglement op het godsdienst-onderwijs eerst ná het opstellen der verklaring in art. 27 van het Reglement op het examen ingevoerd is, en sedert geen herziening van art. 27 ter hand is genomen.

Na eenige beraadslaging wordt ook het voorstel van den hoogleeraar *Acquoy* verworpen, overeenkomstig het voorstel van den *Secretaris*, door en tegen de stemmen derzelfde leden, die tegen en voor verandering van art. 27 van het Reglement op het examen, art. 19 van het Reglement op het Godsdienst-onderwijs en art. 11 van het Algemeen Reglement gestemd hadden.

Kennisneming van het verslag van het Comité voor de Waldenzen.

Vóór het einde der zitting wordt nog het verslag van het Comité voor de Waldenzen, dat wegens het uitblijven der mededeelingen van de Indische Commissie als bijlage D. bij de overige bijlage der Handelingen dezes jaars gedrukt is, ter tafel gebragt. Daar bereids aan het verzoek van het Comité om weder *f* 100 uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen voor de Waldenzen beschikbaar te stellen voldaan is geworden, wordt nu slechts tot de verklaring besloten, dat het verslag door de Synode op nieuw met grooten dank is ontvangen en vele leden er reeds met belangstelling kennis van genomen hebben.

Sluiting van de zes en dertigste zitting.

Dewijl algemeen verlangd wordt, dat de zittingen der vergadering morgen mogen eindigen, wordt besloten, den Secretaris voor het stellen der notulen van de zittingen van heden en morgen diligent te verklaren bij opdragt aan het Moderamen van de vereischte goedkeuring. Hierna wordt de vergadering tot morgen verdaagd en de tegenwoordige zitting met dankzegging gesloten.

G. Molenkamp, *President.*

ZEVEN EN DERTIGSTE ZITTING.

Woensdag den 27sten Augustus 1879.

De hoogleeraar *Kruyf* afwezig.

Opening van de zeven en dertigste zitting.

De President opent de zitting met gebed. Daarna wordt de Secretaris overeenkomstig het betrekkelijk besluit van gisteren voor het bezorgen der notulen diligent verklaard.

Opdragt aan het Moderamen en aan de Synodale Commissie ter zake van de financiële belangen der kerkelijke hoogleeraren.

De President stelt aan de orde de aangehouden nadere overweging van hetgeen der Synode alsnog te doen staat om met de Regering tot eene overeenkomst te geraken omtrent eene vaste jaarlijksche uitkeering van het Rijk voor de kosten van het kerkelijk Hooger Onderwijs. Daar de Ministeriële crisis voor weinige dagen eerst geëindigd is, besluit de vergadering aan President en Secretaris op te dragen, daaromtrent den nieuwen Minister van Binnenlandsche zaken te verstaan, en der Synodale Commissie verder aan te bevelen om in deze de belangen der Kerk naar bevind van zaken te behartigen.

Daar verder in afwachting altoos van het tot stand komen der door den Minister *Kappijne* voorgestelde overeenkomst, nog geen besluit is genomen omtrent de korting van de jaarwedden der hoogleeraaren voor het pensioen en het voorstel van den hoogleeraar *Acquoy* om al vast deze zaak in beginsel te regelen, wordt na eenige beraadslaging besloten, om de besluiten daaromtrent te verdagen, met opdragt evenwel aan de Synodale Commissie om insgelijks naar bevind van zaken bij kennisneming van al wat ter zake in de Handelingen voorkomt de Synode van het volgende jaar verder van advies te dienen, terwijl alsnog de vaststelling van de uitkeering aan de Classicale Quaestoren in de Universiteitssteden en van het honorarium van den Quaestor-generaal afhankelijk gesteld blijft van het tot stand komen der gewenschte overeenkomst met het Rijk.

Volgens gisteren genomen besluit is thans aan de orde de door den heer *Hofstede de Groot* gestelde brief aan de leden der Kerk ter zake van het verzet tegen de uitvoering van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs. Na herhaalde kennisneming en bespreking van dit concept, brengt de President eerst de aangehouden vraag in stemming of ter zake een brief van de Synode aan de leden der Kerk zal uitgaan. Enkele leden blijven bij hunne vroeger daartegen ingebragte bezwaren volharden, behoudens waardering van de zorg, door den heer *de Groot* aan de vervulling der opgedragen taak besteed, met name de heeren *Luti*, *van den Brandeler*, *Verhoeff* en de *President*; de heer *Creutzberg* had om afdoende redenen de vergadering vóór de stemming reeds moeten verlaten. *Alle overige leden* verklaarden zich voor een schrijven van de Synode in overeenstemming met de adviezen van den hoogleeraar *Acquoy* en van den *Secretaris*.

Behandeling van den door den heer *Hofstede de Groot* gestelden brief voor de leden der Hervormde Kerk en betrekkelijke besluiten.

Daar alzoo met veertien tegen vier stemmen tot het schrijven van een brief van de Synode aan de leden der Kerk besloten is, volgt de vraag, of de door den heer *de Groot* gestelde brief, behoudens de daarin aangebragte wijzigingen, aan de leden der Kerk zal verzonden worden. Hiertoe wordt nu met eenparigheid van adviezen en stemmen besloten, met dit voorbehoud alleen, dat niet ieder lid zich met zijne goedkeuring van den brief aansprakelijk wil gesteld zien voor elke daarin gebezigde uitdrukking. Op eigen voorstel van den heer *de Groot*, wordt hem voor de bezorging van de eindredactie het Moderamen, t. w. de President, Vice-president en Secretaris, ter zijde gesteld.

Nog wordt met eenparige stemmen besloten den brief niet slechts in het officieel gedeelte van de Kerkelijke Courant te plaatsen, maar daarvan ook aan de Kerkeraden en aan de Hoogere Besturen een exemplaar te zenden en den brief verder in den handel te brengen.

Op nieuw wordt door den President aan den heer *de Groot* namens de vergadering groote dank betuigd voor de algemeen gewaardeerde dienst in deze weder aan de vergadering bewezen.

De brief luidt, zoodanig als hij ten slotte is vastgesteld als volgt:

Aan
de Leden der Nederlandsche Hervormde Kerk

Geliefde Broeders in onzen Heer Jezus Christus!

Vol vertrouwen, dat gij eenige woorden van waarheid, ernst en liefde, door de Synode uwer Kerk aan u gerigt, wel zult willen aannemen, wenden wij ons tot U, met de vurige bede, dat onze genadige God en Vader die aan uw hart moge zegenen en bevorderlijk maken aan de rust in onze zoo fel geschokte Kerk.

Broeders! Gij weet, hoe wijd uiteenloopend, ja geheel tegenstrijdig, de wenschen van velen in onze Kerk thans zijn. Voor eenigen is er in haar veel te groote vrijheid, die beperkt, voor anderen veel te geringe vrijheid, die uitgebreid moet worden. Velen eischen de vervulling hunner onderling strijdende wenschen van de Synode, die naar hun inzien misdoet, dewijl zij *hunne* wenschen niet vervult. Zelfs verklaart hier een bijzonder persoon, daar een kerkeraad of kerkbestuur deze of die wettig ingevoerde kerkelijke verordeningen niet te zullen gehoorzamen Gij gevoelt, dat, zoo ter eeniger tijd dit beginsel wierd toegelaten, er geene orde meer mogelijk zou zijn, en er eene regeringloosheid zou ontstaan, die op niets anders dan op de ontbinding onzer Kerk kon uitloopen.

Wel beroepen zich sommigen, om deze ongehoorzaamheid te regtvaardigen, op den strijd, die er in deze of die bepaling zou zijn met een voorschrift van 't geen zij onze grondwet noemen, het Algemeen Reglement. Doch zij zien dan voorbij, dat ieder op wettige wijze verandering daarin kan vragen; maar nooit als opperregter elk *zijne* opvatting van deze of die bepaling van een Reglement tot de *eenig ware* opvatting kan verklaren en opvolgen.

Wel beroepen zich anderen, om hunne ongehoorzaamheid te verdedigen, op de stem van hun geweten, waardoor zij zich gebonden achten, en die hun verzet zou eischen. Maar zij zien voorbij, dat, hoe eerwaardig de stem van een door Gods geest verlicht geweten bij een Luther was, zich ook de misdadige Wederdoopers tegen Luther beriepen op *hun* geweten; zij zien voorbij, dat er in al de achttien eeuwen van het bestaan der Kerk velen zijn geweest, die, zich op die stem verlatende, tot jammerlijke

dwalingen en dwaasheden zijn vervallen. Deze stem alleen en onvoorwaardelijk volgen is dus: de deur openen, niet alleen voor al wat goed en loffelijk is, maar ook voor allerlei dwaas en verkeerd bedrijf, en voor eene regeringloosheid, waarvan het einde geen ander zou zijn dan de ondergang onzer Kerk. Immers, eene vereeniging van onderscheidene personen tot één geheel is niet mogelijk, waar elk van zijn eigen inzigt en van 't geen hij de stem zijns gewetens noemt, niets wil laten vallen, om zich met anderen te verdragen.

In het bijzonder worden art. 38 en 39 in het Reglement op het Godsdienst-onderwijs tegenwoordig door velen beschonwd als strijdig met het Algemeen Reglement art. 11 en als strijdig met de stem des gewetens.

Wij willen u, Waarde Broeders! aantoonen, dat dit ten onregte geschiedt en op misverstand berust.

Die twee artikelen 38 en 39 van 't Reglement op het Godsdienst-onderwijs bepalen de wijze, waarop lidmaten der gemeente moeten aangenomen worden. Artikel 38 was dusverre eenigszins onduidelijk. Sommige ouderlingen, bij de aanneming tegenwoordig, meenden uit dit artikel te kunnen afleiden, dat zij bevoegd, ja verpligt waren, een onderzoek in te stellen naar de zuiverheid en naar de opregtheid van de belijdenis der aannemelingen, waarbij zij vergaten, dat die zuiverheid niet maar kortaf naar ieders bijzondere opvatting van de kerkleer kan worden bepaald en dat die opregtheid alleen door den Kenner der harten kan worden beoordeeld en wij, kortzigtige en feilbare menschen, ons met de betuiging der lippen moeten tevreden stellen, zoolang het gedrag deze betuiging niet weerspreekt.

Om zulk een onderzoek, dat, geheel tegen den geest onzer Kerk in, ja geheel strijdig met den wil onzes Heeren, nu en dan eene ware inquisitie zou kunnen worden, af te snijden, en om verder alle onzekerheid omtrent de heilige handeling der aanneming weg te nemen, werd in 1878 eene regeling gemaakt en aan de goedkeuring der Kerk onderworpen, welke geheel in overeenstemming is met de bepalingen over het ambt der onderlingen, gelijk dit reeds in de eerste Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, die te Wezel in 1568, is vastgesteld en altijd is gehandhaafd.

In artikel 38 is derhalve in 1878 als beginsel bepaald:
„De aanneming van lidmaten geschiedt van wege den kerkeraad".

Daarop volgt aanwijzing van 't geen de aannemelingen moeten doen:

„Die als lidmaten der Kerk wenschen te worden aangenomen, melden zich daartoe aan bij den predikant hunner gemeente; in gemeenten van twee of meer predikanten, bij den predikant, die hen heeft onderwezen, of zoo zij niet tot de leerlingen van een der predikanten behooren, bij den predikant hunner keuze."

Hieruit volgt niet, wat sommigen meenen, dat nu elk predikant ieder, die zich bij hem aanmeldt, zou moeten toelaten, ook indien zulk een persoon bleek niet een ernstigen en zedelijken zin te bezitten. Dit is duidelijk; want er wordt voorts aangegeven, wat nu de kerkeraad heeft te doen:

„De kerkeraad, na zich te hebben verzekerd, dat er tegen het zedelijk gedrag der aannemelingen geene bezwaren zijn, vaardigt tot de aanneming af den predikant, bij wien de aangifte heeft plaats gehad, en één of meer ouderlingen."

Een zedelijk gedrag wordt dus onmisbaar voor elken aannemeling verklaard. — Dan volgt, hoe de predikant bij de ondervraging der aannemelingen heeft te handelen:

„Door den predikant wordt, met inachtneming van de vatbaarheid en de ontwikkeling der aannemelingen een onderzoek ingesteld naar hunne kennis van de christelijke geloofs- en zedeleer en van de bijbelsche en kerkelijke geschiedenis, met name ook van die der Hervorming. Het onderzoek wordt zóó ingerigt, dat de aannemelingen gelegenheid erlangen, niet alleen om van hunne verkregen kennis te doen blijken, maar ook om belijdenis af te leggen van hun Christelijk geloof."

Belijdenis moeten zij dus afleggen, belijdenis van hun *geloof*, van hun *Christelijk* geloof. Hiervoor moet de ondervraging naar de kennis gelegenheid geven.

Eindelijk wordt de regel bepaald, waarnaar het oordeel over de toelating of niet-toelating moet plaats hebben. Vooreerst over de niet-toelating.

„Wordt de maat der verkregen kennis door de meerderheid van de afgevaardigden des Kerkeraads onvoldoende bevonden, dan heeft de aanneming geen voortgang."

In deze woorden wordt alleen van de kennis gesproken. Dat de belijdenis van hun Christelijk geloof bij de ondervraging moet zijn gebleken, en zonder deze geene toelating kan plaats hebben, was niet noodig nog eens te herhalen.

Daarna zegt het artikel over de toelating:

„Bezwaren tegen de geloofsovertuiging der aannemelingen leveren geen grond tot afwijzing op, wanneer zij zich bereid verklaren, toestemmend te antwoorden op de vragen, die hun naar artikel 39 zullen worden gedaan."

Deze laatste zinsnede is door velen misverstaan. Zij spreekt van *geloofsovertuiging*; over het *geloof* was vroeger gehandeld. Zij wil eene groote moeijelijkheid wegnemen. Zij wijst op de verschillende meeningen en opvattingen, die er bij de aannemelingen omtrent gewigtige punten kunnen bestaan, op het verschil van geloofs*overtuiging*. Doch zij wijst tevens aan, dat men daarom de aannemelingen niet van het lidmaatschap der Kerk mag weren, als hun *geloof* het geloof des harten is. In dat hart kan geen predikant of ouderling lezen. Wat zullen zij dus? Dit: niet als geloofsregters optreden, maar den aannemeling op het hart drukken, dat hij de vragen toestemmend heeft te beantwoorden in het midden der gemeente voor Gods aangezigt, en nu wel moet weten, of hij dit *met een opregt gemoed* doen kan. Die vragen worden hem dan, met al den heiligen ernst der plegtige handeling. voorgehouden.

Verklaart de aannemeling op deze vragen bevestigend te kunnen antwoorden, en is er, gelijk reeds gezegd is, tegen zijn zedelijk gedrag niets in te brengen, wat teregt op den voorgrond is gezet, dan moet men van wege de Kerk daarin berusten.

Vrijmoedig vragen wij u, Geliefde Broeders! wat is in deze bepalingen van artikel 38 verkeerd en berispelijk, zoodat de gemeenten er om in beroering moesten gebragt worden?

Toch is dit geschied!

En niet alleen dit: ook tegen de wettigheid van de wijze, waarop dit artikel door de Kerk is ingevoerd, is velerlei bezwaar ingebragt. Onjuiste optellingen van het getal van stemmen, onjuiste opgaven van de collegiën, die dit of dat hebben gestemd, onjuiste bijvoegingen van deze of die personen afkomstig, zijn aangevoerd. Daartegen stellen wij alleen dit, dat het artikel door 52 stem-

men van de leden der Provinciale Kerkbesturen is goedgekeurd en door maar 16 stemmen afgekeurd; 34 goedkeurende stemmen zouden reeds voldoende zijn geweest. Die stemmen der leden der Provinciale Kerkbesturen zijn *het laatste woord van de Kerk* bij het vaststellen van reglementen of veranderingen daarin. Die stemmen hebben met eene meerderheid van ruim drie vierden beslist en daarmede is artikel 38 Godsdienst-onderwijs (naar artikel 61 Algemeen Reglement) *finaal aangenomen.*

De Kerk heeft door de stem van de leden der Provinciale Kerkbesturen duidelijk en beslist haar *laatste woord* gesproken; de zaak is beëindigd. Willen sommigen er toch verandering in hebben, dat zij den weg opgaan, door de Wet aangewezen, en tot geen ongeoorloofd verzet de toevlugt nemen.

Ook in artikel 39 van het Reglement Godsdienst-onderwije is eenige verandering in deze dagen door ons vastgesteld, om aan de goedkeuring van de leden der Provinciale Kerkbesturen onderworpen te worden.

In het jaar 1878 werd namelijk eene door de Synode voorloopig aangenomen verandering in dit artikel aan de Provinciale Kerkbesturen en Classicale Vergaderingen voorgelegd om hunne consideratiën en adviezen daarover mede te deelen aan de Synode van 1879.

Het in 1878 voorloopig aangenomen voorstel luidde alzoo:

„Het artikel 39 van 't Reglement Godsdienst-onderwijs worde dus gelezen: „De bevestigiging van lidmaten heeft plaats in eene daarvoor bepaalde godsdienstoefening, bij welke hun de volgende of *soortgelijke* met het *Christelijk-Hervormd karakter der Kerk overeenkomende* vragen ter beantwoording worden voorgesteld:" enz.

De gespatiëerd gedrukte woorden bevatten het nieuwe bijvoegsel.

In dit bijvoegsel slaat *Christelijk-Hervormd* karakter duidelijk terug op artikel 11 van het Algemeen Reglement, waarin handhaving van de leer der Christelijke Kerk in het algemeen en van de leer der Hervormde Kerk in het bijzonder is voorgeschreven.

Het bijvoegsel vond bij de Classicale Vergaderingen en Provinciale Kerkbesturen niet genoeg bijval, om het onveranderd door ons aan de eindstemming van de leden der

Provinciale Kerkbesturen te onderwerpen. Het voornaamste bezwaar lag daarin, dat het te veel vrijheid gaf, om de in 1862 vastgestelde vragen te veranderen of zelfs ter zijde te zetten. Om hieraan te gemoet te komen, is nu door de Synode van 1879, naar de bevoegdheid, haar bij artikel 62 van het Algemeen Reglement gegeven, besloten, de volgende wijziging van artikel 39 aan de stemming van de leden der Provinciale Kerkbesturen te onderwerpen, dat dáár na „godsdienstoefening" gelezen worde:

„Bij welke hun de volgende vragen, althans wat den geest en de hoofdzaak van de daarin bevatte belijdenis, verklaring en belofte betreft, worden voorgesteld:" enz.

Wij moeten met u, Geliefde Broeders! nu afwachten, wat de Kerk door den mond der Provinciale Kerkbesturen hierover zal beslissen.

Intusschen moeten wij onze smart uitdrukken, dat over het maken van bepalingen in de reglementen in de laatste jaren zoo veel moeite is ontstaan, alsof daarvan het heil der Kerk alleen of voornamelijk afhing.

Zeer Waarde Broeders! Wij schromen niet te verklaren, dat in deze zaak onze Kerk op een gevaarlijken dwaalweg is gebragt, en naar een letterdienst geleid, die, wierd zij niet tegengegaan, den geest en het leven in onze Kerk zou dooden. Wij bidden u: verlaat de oude paden niet, volgt het voorbeeld van onze vrome en vroede voorouders vóór drie eeuwen in hunne wijze van handelen gegeven.

Zochten zij, hoe vast zij hielden aan eene leer en belijdenis, het heil der Kerk in naauwkeurige voorschriften en vaste banden voor allerlei plegtigheden en godsdienstige handelingen?

Integendeel: zij volgden niet het voorbeeld der Luthersche en Engelsche Kerk; zij schreven geene letterlijk op te volgen vormen en artikelen voor. Zij bepaalden niet, hoe er gedoopt, avondmaal gevierd, predikanten, ouderlingen en diakenen bevestigd of het huwelijk ingezegend moest worden. Zij lieten ook de zaak, waarover wij nu handelen, de regeling van de aanneming tot lidmaten, aan elken predikant gerust over. En zij voeren er wel bij.

Wel hadden zij daarvoor *voorbeelden* in de liturgische formulieren, achter onze Psalmboeken gedrukt. Doch dit waren geene *voorschriften*, door de predikanten op te vol-

gen. Integendeel. Voor nu twee eeuwen, toen hier en das letterdienst begon op te komen, vroeg een wijs, geacl en vroom predikant in 't openbaar aan zijne Medebroeders: „Hebben wij niet veelal een sleurdient verrigt in de bediening van de groote instellingen, de dierbare zegele van het genadeverbond, den H. Doop en het H. Avondmaal, door het steeds voorlezen van de oude formulieren *die van den Heer niet zijn ingesteld?"*

Broeders! laat ons aan dien echt Evangelisch-Protestantschen geest ons houden. Op de gemoedelijkheid, den ernst, de heiligheid der handeling komt hier alles aan. Laat ons niet onderstellen, dat met een woord meer of minder bij het doen van zulke vragen, als in Art. 39 vervat zijn wordt gezondigd.

Laat ons alles doen, opdat de drift bedare, de gematigdheid aanwinne, de liefde zegepale, de liefde tot den Heer, die haar maakte tot het eenige kenmerk om tot zijne gemeente te behooren.

Verpligtend zijn die vragen van art. 39, maar verpligtend in den zin, waarin alleen dit in eene Evangelisch Protestantsche Kerk kan gelden, *naar geest en hoofdzaak.*

Laat ons de zaak beschouwen, gelijk de oudste Christelijke Kerk deed. De Heer had zelf, naar het verhaal van Matth. XXVIII: 19, de toetreding tot zijne gemeente verbonden aan den doop „in den naam des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes." En wat deden intusschen, volgens de *Handelingen der Apostelen*, Petrus en Paulus? Zij doopten of deden doopen „in den naam van Jezus Christus, Gods Zoon." Zoo deed Petrus op het eerste Pinksterfeest, Hand. II: 38, en in het huis van Cornelius, X: 48; zoo Paulus te Epheze, Hand. XIX: 5.

Niet minder sterk spreekt hier, wat ons van Philippus wordt verhaald, te weten dat hij de Samaritanen doopte in den naam van Jezus Christus, Hand. VIII: 16, en den Moorman doopte en in de Christelijke gemeente opnam na zijne verklaring: „Ik geloof, dat Jezus Christus de Zoon van God is," Hand. VIII: 37.

De oudste Christelijke Kerk heeft het dus niet noodig geacht de woorden van haren Heer letterlijk te volgen, en zich gehouden aan zijne uitspraak: „De geest is het, die levend maakt; het vleesch is niet nut; de woorden, die ik tot u spreek, zijn geest en zijn leven."

Dat wij, Geliefde Broeders! onze voorouders, de Apos-

telen, den Heer zelven volgen! Dat wij *Rome's* letterdienst niet stellen boven de dienst des geestes van onzen Heer!

Eene der treurigste uitwerkingen van het hangen aan de letter is dit, dat de onderlinge liefde er zoo zeer door verkoelt en het vertrouwen zoo zeer wordt geschokt, en eenigen zich daarom van de anderen willen scheiden. Water en vuur, zeggen zij, is niet te vereenigen. Wij moeten elk onzen weg gaan.

Waarde Broeders! Laat u door zulke woorden niet verstrikken. Er is niet de minste reden, om van één te gaan, terwijl wij als broeders konden zamen wonen. Wij wijzen u nogmaals op de Apostolische Kerk. Daarin ontstond erge twist en verbittering over de belangrijkste vraag, waarover ooit in de Christelijke Kerk is getwist, de vraag, of de Mozaïsche wet verpligtend zou blijven voor de Christenen. Wierd zij verpligtend gesteld, dan ging de Christelijke Kerk, die alle volkeren zou opnemen, te gronde; want Mozes' wet was maar voor één volk in één land uitvoerbaar. Wat deden nu de Apostelen? Beslisten zij *voor* of *tegen* Mozes' wet? Zij deden noch het een, noch het ander. Zij lieten aan de Joodschgezinde Christenen de vrijheid om Mozes' wet op te volgen, en aan de Christenen uit de Heidenen, om haar niet op te volgen, en lieten het voorts aan den tijd, of liever aan den Geest des Heeren in de Kerk over, om deze twistzaak voor goed te eindigen.

En de Heer heeft die twistzaak beëindigd. De opvolging der Mozaïsche wet verdween uit zijne Kerk meer en meer. De Geest des Heeren kan en zal, gelijk in elk ander opzigt, zoo ook in dit, voortgaan met zijne gemeente te leiden tot steeds helderder kennis der waarheid en tot steeds warmer liefde, van heerlijkheid tot heerlijkheid.

Wij moeten intusschen, Zeer Waarde Broeders! het onze doen, om met den Heer mede te werken en die steeds beter wordende toekomst te bevorderen.

Wij moeten broederlijk zamen blijven werken. Dit is mogelijk. In menigen Kerkeraad, in menig Classicaal Bestuur, in menig Provinciaal Kerkbestuur, in de Synode zelve bovenal, heerscht, bij alle verschil in dogmatische rigting, een broederlijke geest. Men spreekt er zich vrij uit over de zeer uiteenloopende zienswijzen, die men heeft en drukt elkander toch de broederhand. Men werkt op

practisch gebied voor noodlijdende kerken en personen voor armen, weduwen en weezen, voor bestrijding der dronkenschap, voor de viering van den zondag, voor zondagscholen, voor catechisatiën, voor huwelijksinzegening en velerlei andere belangen vriendelijk te zamen. Men bidt er ootmoedig en geloovig gezamenlijk Gods zegen af op ons werk en dankt God innig, als er iets goeds schijnt tot stand gekomen te zijn.

Deze zamenwerking en zamenleving van menschen van allerlei rigting draagt rijke vrucht. Er blijft daardoor leven en geest en kracht bij allen. Van elkander gescheiden, zouden velen nog erger overdrijven, hier geheel loszinnig worden, daar geheel verstijven. Wij kunnen elkander niet missen dan met groote schade voor de goede zaak.

En voor die goede zaak is nog zoo veel te doen! Onmetelijk uitgebreid ligt het arbeidsveld der liefde voor ons open.

Geliefde Broeders! bidt voor ons, gelijk wij het voor u doen. Bidt met ons, dat uit de verwarring van deze dagen weder orde ontsta, dat er een vurig geloof en warme liefde, gelijk vóór drie eeuwen, ja een nog vuriger geloof en nog warmer liefde dan toen, in onze Kerk heerschend worde en zij aldus uit den smeltkroes der beproeving gelouterd voortkome.

Wij hebben hoop op de verhooring van dit gebed. Neen, wij wanhopen niet aan de toekomst onzer Kerk. Ziet, bij al het treurig gevoel, 't welk vele bij ons ingezonden adressen verwekten, was er ééne vaak wederkeerende betuiging, die ons innig verkwikte, de betuiging, dat wij ons allen moeten vasthouden aan onzen Heer Jezus Christns, het eenig fondament door God gelegd, waarop elk moet bouwen.

Laat ons hieraan getrouw zijn! Is het hooi, stroo en stoppelen, wat wij op dit ééne fondament bouwen, de vuurproef des tijds zal het verteren; is het goud en zilver en kostelijke steen, het zal door die vuurproef niet vergaan.

Laat ons één zijn in Hem, ons aller Heer, onze hope en onze liefde.

Kennisneming van nog ter tafel gebragte stukken.

Nog wordt van eenige ter tafel liggende stukken kennis genomen, als:

1°. Van een berigt van het Provinciaal Kerkbestuur

van **Zuidholland** van 13 Augustus N°. 115, gereg. onder N°. 24, houdende dat door het Bestuur goedgekeurd is een besluit van het Classicaal Bestuur van **Brielle** tot opheffing van de tweede predikantsplaats te **Hellevoetsluis**, nadat de noodige waarborgen gegeven waren, dat een door Kerkvoogden bezoldigde geëxamineerde godsdienstonderwijzer door den Kerkeraad zal aangesteld worden.

2°. Van een berigt van het Classicaal Bestuur van **Brielle** van 12 Augustus, N°. 309, gereg. onder N°. 22, behelzende eene wijziging van de begrenzing der Kerkelijke gemeente te **Hekelingen** en **Simonshave**, in overeenstemming met eene plaats gevonden wijziging van de burgerlijke grensregeling, en zulks onder goedkeuring van het Provinciaal Kerkbestuur.

3°. Van verschillende dankbetuigingen voor toegekende of genoten subsidie, namelijk van Kerkvoogden te **Asch**, **Grevenbicht**, **Holysloot** en **Ootmarsum**, afzonderlijk gereg. onder N°. 22, 23, 30 en 38.

Alle deze mededeelingen worden voor kennisgeving aangenomen, bij goedkeuring dat Kerkvoogden te **Holysloot** op hetgeen zij aangaande de uitbetaling der subsidie melden door den Secretaris gewezen zijn op de desbetreffende bepaling in artikel 20 van het Reglement op het fonds voor noodlijdende kerken en personen.

Rapport betrekkelijk de tijdens de vergadering ingekomen stukken.

De Vice-president berigt dat tijdens de vergadering, volgens ingesteld onderzoek 38 stukken zijn ingekomen, die alle geregistreerd zijn en behandeld, uitgezonderd twee, die bij de Synodale Commissie behooren. De *President* wordt hierop gemagtigd het Register der ingekomen stukken onder N°. 38 te teekenen.

Besluit betrekkelijk tot de a. s. herziening van de quotisatie.

De Secretaris geeft der vergadering nog in overweging om bij de aanschrijving aan de betrokken Besturen voor de herziening der quotisatie te melden, dat, wegens den gunstigen staat der Algemeene Kas, geene verhooging van de totale som der gemeente-bijdragen noodig is, en derhalve slechts gelegenheid moet worden gegeven om ten naastenbij, wat thans door de gezamenlijke gemeenten der classen jaarlijks moet worden bijgedragen, gelijkmatiger dan thans nog het geval is over de gemeenten om te slaan. Dienovereenkomstig wordt besloten.

Besluit rakende de nog goed te keuren notulen.

Daar verder geene voorstellen ter tafel komen en alle aan de orde gestelde zaken zijn afgedaan, wordt nog de Secretaris voor het bezorgen van de notulen ook van deze zitting overeenkomstig het betrekkelijk besluit van gisteren diligent gehouden.

Sluiting van de vergadering.

De vergadering wordt hierna door den President met dankzegging gesloten, na gehouden toespraak waarin hij zijne groote erkentelijkheid uitsprak voor de ondervonden Hulpe van Boven gedurende de vijf jaren, waarin hij de betrekking van President bekleed heeft en voor de welwillende medewerking en blijken van toegenegenheid, gelijk ook thans, in al dien tijd van de leden der Synode ervaren, waarop hem ook bij monde van den Vice-president warme hulde was gebragt voor zijne voortreffelijke en bij uitstek onpartijdige leiding van de werkzaamheden der vergaderingen en verzekering was gegeven van aller blijvende waardering.

G. MOLENKAMP, *President.*
S. F. VAN HASSELT, *Secretaris.*

OPGAVE

VAN DE

OPBRENGST DER GEWONE COLLECTE

ten behoeve van het fonds voor noodlijdende kerken en personen

in het jaar 1878.

Classis Arnhem.

Arnhem	*f* 288,97
Oosterbeek . . .	30,05
Rozendaal . . .	29,80
Velp	58,20
Rheden	48,00
Ellecom	23,71
Spankeren . . .	12,87^{5}
Dieren	20,01^{5}
Wageningen. . .	26,35
Renkum c. a. . .	14,16
Bennekom . . .	6,34
Ede	11,05
Scherpenzeel. . .	35,45
Hoevelaken . . .	13,00
Otterloo	3,25
Apeldoorn . . .	50,74
Beekbergen . . .	7,00
Nijbroek. . . .	7,50
Terwolde. . . .	13,00
Twello	23,66
Wilp	5,70
Voorst	22,23^{5}
Overbrengen	*f* 751,05^{5}

Overgebragt	*f* 751,05^{5}
Hall	6,00
Brummen . . .	29,78
Hoenderloo . . .	4,00
Eerbeek	8,00
Geheel	*f* 798,83^{5}

Classis Nijmegen.

Nijmegen . . .	*f* 53,55
Ooij c. a. . . .	21,86
Beek c. a. . . .	13,04
Beuningen c. a. .	9,00
Neerbosch c. a. .	30,00
Heumen c. a. . .	5,30
O. en N. Asselt .	3,78
Groesbeek . . .	6,00
Batenburg c. a. .	5,00
Wijchen c. a. . ,	4,00
Bergharen c. a. .	5,25
Altforst c. a. . .	4,55^{5}
Overbrengen	*f* 161,33^{5}

Overgebragt *f* 161,33^5

Maasbommel c. a. .	4,00
Wamel c. a. . .	5,00
Leeuwen c. a. . .	3,67
Horssen	3,55^5
Druten c. a. . .	3,00
Winssen	4,00
Elst	22,00
Ressen c. a. . .	9,10
Lent	15,60
Gendt c. a.. . .	8,00
Bemmel	6,00
Herwen c. a. . .	3,50
Lobith	23,48^5
Angeren	6,00
Huissen c. a. . .	21,35
Elden.	2,50
Heteren	13,02
Randwijk c. a. . .	7,25
Hemmen. . . .	10,00
Zetten c. a. . . .	4,36
Valburg c. a. . .	5,30
Slijk-Ewijk c. a. .	5,50
Herveld	6,23
Driel	6,00
Vluchtheuvelkerk .	7,90

Geheel *f* 367,65^5

Classis Zutphen.

Zutphen	*f* 223,87^5
Gorssel	11,63^5
Warnsveld . . .	91,00
Almen	72,00
Laren.	11,00
Lochem	27,68

Overbrengen *f* 437,19

Overgebragt *f* 437,19

Gelselaar. . . .	10,83
Geesteren . . .	11,75
Ruurlo	82,22
Vorden	47,68
Barchem. . . .	12,00
Wichmond . . .	6,00
Doesborgh . . .	18,14
Steenderen . . .	30,41
Hengelo	12,15
Keppel	7,00
Drempt	7,35
Angerlo	17,00
Lathum	10,00
Westervoort. . .	14,95
Zevenaar. . . .	20,00
Didam	6,25
Wehl.	2,00
Doetinchem . . .	80,00
Hummelo . . .	30,86^5
Zelhem	8,50
Zeddam	10,47
's Heerenberg . .	5,50
Gendringen . . .	22,50
Terborgh. . . .	23,23
Silvolde	6,00
Dinxperlo . . .	22,53
Varsseveld . . .	16,45
Etten.	5,86
Halle	4,25
Winterswijk. . .	22,92
Groenlo	28,70
Rekken	6,10
Neede.	17,22^5
Eibergen. . . .	5,51
Borculo	18,84
Lichtenvoorde . .	7,27^5
Aalten	16,09

Overbrengen *f* 1111,73^5

Overgebragt ƒ1111,73^5

Breedevoort . .	8,64^5
Haarlo	6,72

Geheel ƒ1127,10

Classis Tiel.

Tiel	ƒ 46,45
IJzendoorn . . .	4,60^5
Ochten	7,00
Hien en Doodewaard	4,31
Echteld	2,75
Zoelen	10,45^5
Avezathen . . .	1,50
Drumpt	2,00
Wadenoijen . . .	2,50
Kuilenburg . . .	24,00
Tricht	3,00
Buurmalsen . . .	2,00
Erichem	1,66^5
Buren.	8,00
Zoelmond . . .	1,51
Beusichem . . .	5,49
Asch	4,50
Ingen.	5,00
Eck en Wiel . .	1,70
Maurik	8,75
Rijswijk	4,00
Ravenswaaij . . .	6,96
Ommeren . . .	2,00
Kesteren	2,42

Geheel ƒ162,50^5

Classis Bommel.

Zalt-Bommel. . .	ƒ 45,45
Hurwenen . . .	3,50
Rossum	2,13^5
Heerewaarden . .	6,50
Driel	4,75
Hedel.	13,50
Wel en Ammerzoden	5,85
Bruchem c. a. . .	9,08
Nederhemert . .	6,38
Aalst	3,00
Poederoyen c. a. .	3,00
Brakel	1,90
Zuilichem c. a. . .	2,50
Gameren	5,10
Tuil	5,00
Haaften	3,39
Hellouw	1,17^5
Herwijnen . . .	8,25^5
Vuren en Dalem .	8,00
Acquoy	6,72^5
Beesd.	22,90
Rumpt	3,25
Rhenoij c. a. . .	2,38
Deil c. a. . . .	10,10
Geldermalsen . .	11,00
Est	2,00
Meteren	2,50
Waardenburg c. a.	23,17
Opijnen c. a. . .	20,00
Varik.	4,50
Ophemert . . .	9,10

Geheel ƒ256,09

Classis Harderwijk.

Harderwijk . . .	*f* 31,02^{5}
Hierden	4,51^{5}
Ermelo	5,50
Putten	18,76
Nijkerk	40,78
Voorthuizen . . .	7,00
Barneveld . . .	14,19
Kootwijk	2,01^{5}
Garderen. . . .	10,57
Elspeet	9,21
Wapenvelde . . .	7,75
Hattem	31,20
Vorchten. . . .	7.00
Veessen	6,92
Heerde	24,00
Epe	9,71^{5}
Oene	10,00
Vaassen	4,45
Nunspeet. . . .	12,00
Doornspijk . . .	11,25
Oldebroek . . .	16,29
Oosterwolde . . .	38,42^{5}
Elburg	23,95
Wezepe	11,15
Emst	10,64^{5}
Geheel	*f* 368,31

Classis 's Gravenhage.

's Gravenhage . .	*f* 672,82^{5}
Delft	315,90^{5}
't Woud . . .	4,70
de Lier. . . .	5,25
Pijnacker . . .	58,61
Nootdorp . . .	11,50
Overbrengen	*f* 1068,79

Overgebragt	*f* 1068,79
Zoetermeer en Zegwaard . . .	16,70
Scheveningen . .	35,00
Nonstor. . . .	15,47
's Gravesande . .	30,90
Wateringen. . .	14,36^{5}
Geheel	*f* 1180,92^{5}

Classis Rotterdam.

Rotterdam (Ned. Herv.) . . .	*f* 439,65
Rotterdam (Sch.) .	85,46
Schiedam . . .	93,62
Vlaardingen . .	219,65
Rozenburg . . .	5,25
Maassluis . . .	25,13
Maasland . . .	30,00
Kethel	44,11^{5}
Delfshaven . . .	21,86^{5}
Hillegondsberg .	14,30
Overschie . . .	80,00
Berkel	16,30
Bergschenhoek. .	11,00
Bleiswijk . . .	16,80
Moerkapelle . .	5,15
Zevenhuizen . .	8,80
Kralingen . . .	96,38^{5}
Capelle a/d IJssel.	21,01
IJsselmonde . .	18,00
Charlois. . . .	27,50
Pernis	11,00
Hoogvliet . . .	3,36^{5}
Poortugaal . . .	21,00
Rhoon	14,76
Barendrecht . .	6,80
Geheel	*f* 1336,91

Classis Leiden.	
Leiden	*f* 215,72
Noordwijk binnen	22,00
Noordwijkerhout	1,50
Hillegom	5,24
Lisse	19,53
Sassenheim	21,57
Voorhout	3,63
Warmond	20,72
Oegstgeest	49,71
Rhijnsburg	22,05
Katwijk aan Zee	22,10
Katwijk binnen	13,37
Noordwijk aan Zee	5,38
Valkenburg	15,15
Voorschoten	44,76
Alphen	35,60
Oudshoorn	61,00
Woubrugge	8,00
Hoogmade	6,53
Koudekerk	13,35
Leiderdorp	12,00
Zoeterwoude	2,00
Benthuizen	5,85
Hazerswoude	17,25
Boskoop	40,00
Zwammerdam	8,42
Woerden	17,05
Bodegraven	8,76
Aarlanderveen	17,50
Nieuwkoop	6,12
Noorden	3,50
Nieuwveen	29,00
Ter Aar	9,62
Rijnsaterwoude	7,01^5
Oude Wetering	11,74
Zevenhoven	12,19^5
Leimuiden	11,25
Geheel	*f* 826,18

Classis Dordrecht.	
Dordrecht	*f* 204,78
Zwijndrecht	18,68
Groote Lindt	1,50
Hendrik Ido Ambacht	7,38
Ridderkerk	13,50
Rijsoord	8,20
Oud-Beijerland	25,00
Zuid-Beijerland	7,70
Heerjansdam	7,38
Numansdorp	18,00
Strijen	20,50
Klaaswaal	3,50
Westmaas	5,00
Cillaarshoek	2,50
Antoniepolder	1,00
Maasdam	19,14
Mijnsheerenland	14,96
Heinenoord	7,00
Puttershoek	5,60
's Gravendeel	30,00
Sliedrecht	42,05
Papendrecht	17,50
Wijngaarden	1,50
Oud-Alblas	10,00
Alblasserdam	28,92
Nieuw-Lekkerland	7,15
Streefkerk	9,63
Brandwijk	6,00
Bleskensgraaf	6,80
Molenaarsgraaf	2,10
Ottoland	14,25
Goudriaan	2,25
Gorinchem	125,00
Arkel	16,05
Hoogblokland	5,00
Hoornaar	12,09
Overbrengen	*f* 727,59

Overgebragt	*f* 727,59
Schelluinen	1,91
Hardinxveld . . .	7,15
Giessendam . . .	15,03
Giessen Nieuwkerk	5,10
Giessen Oudkerk .	10,00
Spijk	6,50
Geheel	*f* 773,28

Classis Gouda.

Gouda	*f* 75,45
Moordrecht . . .	14,77
Nieuwerkerk aan den IJssel	8,10^5
Waddinxveen . .	13,99
Reeuwijk	3,72
Sluipwijk	12,00
Waarder	2,92^5
Oudewater . . .	20,00
Schoonhoven . .	17,44
Bergambacht . .	3,68
Ammerstol . . .	4,00
Lekkerkerk . . .	11,05
Krimpen aan de Lek	11,00
Ouderkerk aan den IJssel	16,50
Berkenwoude . .	1,63
Stolwijk	31,16
Haastrecht . . .	26,20
Willige-Langerak .	3,25
Krimpen aan den IJssel	9,00
Vianen	15,30
Leksmond . . .	15,74
Ameide c. a. . .	5,00
Overbrengen	*f* 321,91

Overgebragt	*f* 321,91
Langerak bezuiden de Lek . . .	0,91
Nieuwpoort . . .	1,00
Groot-Ammers . .	3,00
Noordeloos . . .	5,42^5
Meerkerk . . .	13,69^5
Heikop c. a. . .	2,87
Everdingen . . .	5,00
Hagestein . . .	4,13
Leerdam	6,00
Asperen	5,05
Heukelum . . .	9,70
Kedichem . . .	6,05
Oosterwijk . . .	2,50
Nieuwland . . .	2,50
Leerbroek . . .	5,50
Schoonrewoerd . .	6,75
Zijderveld . . .	0,65
Gouderak . . .	13,00
Geheel	*f* 415,64

Classis Brielle.

Brielle	*f* 10,90^5
Brielsch-Nieuwland.	2,00
Nieuwenhoorn . .	6,50
Oostvoorne . . .	2,60
Zwartewaal . . .	3,45
Hellevoetsluis . .	2,68
Rockanje . . .	2,50
Spijkenisse . . .	9,84
Goudswaard . . .	3,90
Simonshaven . .	5,65
Zuidland	5,35
Goedereede . . .	16,20
Overbrengen	*f* 71,57^5

Overgebragt *f* 71,57^5

Ouddorp . . .	14,46
Stad aan 't Haring-vliet	6,20
Oude Tonge . .	19,70
Nieuwe Tonge . .	5,81^5
Dirksland . . .	5,94^5

Geheel *f* 123,69^5

Classis Amsterdam.

Amsterdam (Eng.).	32.10^5
Diemen	11.70
Amstelveen . . .	13,00
Aalsmeer . . .	37,55
Ouderkerk aan den Amstel . . .	28,05
Naarden	7,03^5
Muiderberg . . .	2,01^5
Muiden	11,50
Huizen	21,37
Bussum	29,33
Hilversum . . .	23,95
's Graveland . .	44,95
Ankeveen . . .	7,00
Nederhorst den Berg	30,70
Kortenhoef . . .	10,00

Geheel *f* 310,25^5

Classis Haarlem.

Haarlem	*f* 39,45
Spaarnwoude c. a. .	5,00
Heemstede . . .	37,12^5

Overbrengen *f* 81,57^5

Overgebragt *f* 81,57^5

Bennebroek . . .	28,20
Zandvoort . . .	14,47
Bloemendaal. . .	189,95
Meerenberg . . .	9,00
Beverwijk . . .	11,16
Velsen	12,00
Castricum . . .	12,40^5
Uitgeest	19,88
Wijk aan Zee en Duin	6,00
Santpoort . . .	24,66
Houtrijk en Polanen	3,43
Heemskerk . . .	2,25
Haarlemmermeer .	32,05^5
Nieuw-Vennep . .	26,79^5
West-Zaandam . .	50,26^5
Oost-Zaandam . .	47,50
Oostzaan	5,90
Jisp	7,26^5
Wormer	9,80
Zaandijk	7,82^5
Koog a./d. Zaan . .	12,03
Westzaan	30,66^5
Assendelft . . .	11,45
Wormerveer . . .	33,22
Krommenie . . .	15,35
Krommeniedijk . .	5,00
Knollendam . . .	9,00

Geheel *f* 719,10

Classis Alkmaar.

Alkmaar	*f* 143,05
Heilo	18,00
Akersloot . . .	6,53^5

Overbrengen *f* 167,58^5

Overgebragt	ƒ 167,58⁵
Limmen	22,04
Egmond binnen .	20,80
Bergen	39,20
de Rijp	18,50
O. en W. Graftdijk	11,20
Groot Schermer .	21,00⁵
Driehuizen en Zuid Schermer . . .	10,00
Oterleek	10,00
Zuid Scharwoude .	28,50
Broek op Langendijk	9,38
Nieuwe Niedorp .	63,00
Winkel	29,50
Haringkarspel c.a. .	14,50
Warmenhuizen . .	10,00
Schoorl	33,38
Koedijk	22,10
Heer Hugowaard .	17,00
N. en Z. Zijpe .	18,63
Wieringerwaard .	10,77⁵
Schagen	56,00
Barsingerhorn . .	23,31⁵
Petten	7,16
Calantsoog	5,00
Helder	52,35
Hippolitushoef c. a.	10,00
Oosterland c. a. .	4,50
Anna Paulownapolder	17,85⁵
Burg op Texel .	3,53⁵
den Hoorn op Texel	4,27
Oost Vlieland . .	6,40
Westerschelling . .	15,83
Midsland . . .	7,00
Hoorn op Terschelling	5,00
Geheel	ƒ 795,33

Classis Hoorn.

Hoorn	ƒ118.72
Berkhout . . .	9,85
Scharwoude . . .	4,21
Grosthuizen c. a. .	32,74
Zwaag	20,03
Oost- en West Blokker	16,50
Wijdenes . . .	8,00
Enkhuizen . . .	119,13⁵
Bovenkarspel . .	23,45
Grootebroek . . .	9,80
Lutjebroek . . .	8,91
Hoogkarspel . .	62,16
Westwoud . . .	46,50
Hem	7,00
Venhuizen . . .	13,00
Oosterdijk . . .	6,00
Medemblik . . .	7,82
Andijk	12,10
Wervershoof. . .	10,98
Midwoud . . .	6,30
Oostwoud . . .	29,11
Abbekerk	22,67⁵
Twisk	18,00
Ursem	19,50
Wognum.	20,00
Obdam	8,55⁵
Hauwert	11,36
Benningbroek c. a.	4,00
Sijbekarspel . . .	6,00
Hoogwoud . . .	17,84
Aartswoud . . .	10,00
Geheel	ƒ 710,24⁵

Classis Edam.

Edam.	*f* 58.97^{5}
Warder	8,50
Etershem c. a. . .	10,00
Beets	19,50
Oudendijk	21,50
Oosthuizen	24,86
Middelie	14,20
Purmerend . . .	33,83^{5}
Beemster.	64,61
Kwadijk	7,00
Purmerland . . .	5,42
Ilpendam. . . .	11,95
Watergang . . .	10,00
Landlmeer . . .	17,00
Buiksloot. . . .	30,00
Purmer	15,00
Monnikendam . .	15,63
Broek in Waterland	40,50
Zunderdorp . . .	11,30
Nieuwendam . .	26,50
Durgerdam . . .	5,00
Ransdorp c. a. . .	20,82
Holijsloot. . . .	9,85
Uitdam	4,65
Zuiderwoude. . .	13,60
Eiland Marken . .	4,50
Geheel	*f* 504,70

Classis Middelburg.

Middelburg (Ned. Herv.) . . . . / Middelburg (Eng.)	*f* 209,00^{5}
St. Laurens . . .	6,25
Arnemuiden . . .	4,20
Overbrengen	*f* 219,45

Overgebragt	*f* 219,45
Nieuwland . . .	17,20
Kleverskerke. . .	4,61^{5}
Vlissingen (Nederd. Herv.). . . .	15,60
Vlissingen (Eng.) .	3,42
Ritthem	5,33
O. en W. Souburg.	13,00
Koudekerke . . .	13,00
Bekerke	3,13
Zoutelande . . .	2,50^{5}
Meliskerke . . .	5,83
Westkapelle . . .	5,12
Gapinge	1,11^{5}
Vrouwenpolder . .	6,33
Serooskerke . . .	10,00
Oostkapelle . . .	10,00
Domburg . . .	13,37^{5}
Aagtekerke . . .	1,75^{5}
Grijpskerke . . .	2,98
Geheel	*f* 353,76

Classis Zierikzee.

Zierikzee. . . .	*f* 50,54^{6}
Ouwerkerk . . .	21,28
Nieuwerkerk. . .	9,81
Oosterland . . .	2,30
Bruinisse. . . .	8,05
Heerjansland . .	4,72
Kerkwerve . . .	3,70
Brouwershaven . .	15,67
Zonnemaire . . .	3,68
Noordgouwe. . .	5,40
Dreischor . . .	2,80
Elkerzee	7,10^{5}
Overbrengen	*f* 135,06

Overgebragt	ƒ135,06
Renesse	8,12
Noordwelle . . .	2,80
Serooskerken . .	1,25
Haamstede . . .	5,75
Burgh	4,00
Tholen	12,44
Oud-Vossemeer . .	8,15
Poortvliet . . .	6,71
Scherpenisse . . .	6,75
St. Maartensdijk .	14,52^5
Stavenisse . . .	10,00
St. Annaland . .	7,10
St. Philipsland . .	2,60
Geheel	ƒ220,25^5

Classis Goes.

Goes	17,63^5
's Heer-Hendrikskinderen	3,00
's Heer-Arendskerke	6,00
Kattendijke . . .	2,85
Wolfaartsdijk . .	9,35
Kloetinge . . .	7,75
's Heer-Abtskerke .	2,33
Wilhelminadorp. .	3,75
Cortgene	13,66
Wissekerke . . .	10,62
Colijnsplaat . . .	23,68
Cats	4,99
Kruiningen . . .	4,05^5
Krabbendijke . .	14,03
Bath c. a. . . .	3,63
Waarde	3,60
Schore en Vlake .	0,85
Yerseke	5,95
Overbrengen	ƒ139,90

Overgebragt	ƒ139,90
Wemeldinge. . .	11,15
Kapelle	14,00
Biezelinge . . .	7,42
Borselen	1,11
's Heerenhoek . .	2,11
Heinkenszand . .	6,35
Nisse	1,15
Ovezande en Driewegen	2,30
Ellewoutsdijk . .	1,86^5
Oudelande . . .	5,30
Baarland	1,18
Hoedekenskerke. .	4,30
's Gravenpolder . .	3,00
Geheel	ƒ201,13^5

Classis IJzendijke.

IJzendijke . . .	9,60
Biervliet	7,37
Waterlandskerkje .	4,57^5
Groede	12,00
Nieuwvliet . . .	2,16
Sluis	19,56
St. Anna ter Muiden	7,00
Oostburg. . . .	7,00
Zuidzande . . .	9,12
Kadzand	8,88
Retranchement . .	3,80
Axel	12,50
Terneuzen . . .	15,58^5
Zaamslag. . . .	10,75
Hulst.	10,00
Sas van Gent . .	11,17^5
Philippine . . .	5,86^5
Geheel	ƒ167,94

Classis Utrecht.

Utrecht	ƒ539,50
Maarssen. . . .	35,00
Meern.	3,46
IJsselstein . . .	31,26^{5}
Jutphaas. . . .	14,07^{5}
Vreeswijk. . . ,	17,24
Jaarsveld. . . .	8,25
Lopik.	17,50
Lopikerkapel . .	4,82^{5}
Benschop. . . .	36,04^{5}
Polsbroek . . .	14.00
Montfoort . . .	14,00
Linschoten . . .	12,00
Harmelen . . .	8.00
Mijdrecht . . .	7,00
Waverveen . . .	5,80
Vinkeveen . . .	26,00
Baambrugge. . .	15.80
Ter Aa	5,35
Breukelen . . .	38,95
Kamerik. . . .	24,85
Geheel	ƒ878,91

Classis Amersfoort.

Amersfoort . . .	38,45
Austerlitz . . .	5,00
Baarn.	71,52
De Bilt	22,32
Blauwkapel . . .	4,69
Bunschoten . . .	20,46^{5}
Eemnes-binnendijks.	10,75
Eemnes-buitendijks.	2.75
Hoogland. . . .	5,32^{5}
Leusden	51,20
Overbrengen	ƒ232,47

Overgebragt	ƒ232,47
Loenen a/d Vecht .	108,29^{5}
Oud-Loosdrecht. .	27,00
Nieuw-Loosdrecht .	6,15
Maartensdijk . .	4,63^{5}
Nigtevecht . . .	12,46
Soest.	20,26^{5}
Soesterberg . . .	3.70
Tienhoven . . .	14,00
Vreeland. . . .	36,21
Vuursche. . . .	15,00
Westbroek . . .	5,60
Woudenberg. . .	68.15
Zeist	94,25
Zuilen	18,50
Geheel	ƒ666,68^{5}

Classis Wijk.

Wijk bij Duurstede	ƒ 21,01
Cothen	10,00
Neerlangbroek . .	7,60
Schalkwijk c. a. .	5,48
't Waal c. a. . .	5,42^{5}
Houten	4,57^{5}
Bunnik	21,95
Odijk	4,00
Overlangbroek . .	1.00
Rhenen	16,97
Veenendaal . . .	16,00
Renswoude . . .	8,66
Leersum	8,32
Doorn	20,91
Driebergen . . .	72,79
Geheel	ƒ 225,39

Classis Leeuwarden.

Leeuwarden	220,27
Huizum	24,00
Hempens c. a. .	3,45
Goutum c. a. . .	11,44
Deinum	5,70
Marssum . . .	11,00
Engelum	5,50
Lekkum c. a. . .	$2,41^{5}$
Stiens	13,68
Cornjum . . .	5,77
Jelsum	2,65
Beetgum	20,20
Menaldum . . .	15,00
Vrouwen Parochie .	10,00
St. Anna Parochie .	5,75
Finkum c. a. . .	9,25
Marrum c. a. . .	17,00
Bergum	25,00
Bergumerheide . .	3,00
Rijperkerk . . .	7,36
Oenkerk c. a. . . .	26,75
Oudkerk c. a. . .	9,70
Garijp	$1,48^{5}$
Rottevalle . . .	6,83
Dragten	23,60
Dragtster Compagnie	3,07
Boornbergum c. a. .	7.75
Oudega c. a.. . .	4,21
Eernewoude . . .	2,89
Suameer	10,15
Hardegarijp . . .	5,00
Warga.	9,50
Wartena c. a. . .	4,00
Idaard c. a. . . .	13,15
Grouw.	13,00
Roordahuizen . . .	9,80
Jornwerd	14,35
Overbrengen *f*	583,67

Overgebragt *f*	583,67
Beers c. a. . . .	6,00
Boxum c. a. . . .	10,00
Geheel *f*	599,67

Classis Sneek.

Sneek	57,80
Goënga	8,70
Sijbrandeburen. .	3,00
Deersum . . .	3,36
Rauwerd . . .	10,25
Oosterwierum . .	4,89
Britswerd . . .	12,05
Bozum	14,60
Scharnegoutum. .	30,20
IJsbrechtum . .	10,00
Irnsum	11,35
IJlst.	15,56
Jutrijp	12,65
Heeg.	$28,81^{5}$
Gaastmeer . . .	14,50
Oudega, Idsega .	11,57
Oosthem . . .	11,90
Wolsum. . . .	$9,02^{5}$
Nieuwland . . .	12,75
Workum . . .	$28,93^{5}$
Parrega	19,20
Tjerkwerd . . .	6,25
Hindelopen . . .	6,62
Molkwerum. . .	6,73
Warns	6,25
Koudum. . . .	24,00
Sloten	6,45
Wijckel	1,10
Balk	$18,47^{5}$
Overbrengen *f*	406,98

Overgebragt	*f* 406,98
Oudemirdum . . .	6,00
Oudega en Kolderwolde	5,18[5]
Nijega	5,00
Harich	3,00
Hemelum	18,00
Geheel	*f* 444,16[5]

Classis Franeker

Harlingen . . .	33,50
Kimswerd . . .	23,00
Tzummarum c. a. .	27.56
Minnertsga . . .	14,27
St. Jacobi-Parochie	17,50
Franeker . . .	20,25
Achlum c. a. . .	12,42
Herbaijum c. a. .	3,89
Peins c. a. . . .	3,00
Schingen c. a. . .	4,30
Dronrijp	41,50
Tzum	11,15
Bolsward . . .	36,96
Burgwerd c. a. . .	55,90
Wommels c. a. .	20,20
IJtens c. a. . .	8.85[5]
Oosterlittens. . .	5,26
Cubaard c. a. . .	17,00
Lollum	7,25
Exmorra c. a. . .	5,80
Geheel	*f* 369,56[5]

Classis Dokkum.

Dokkum . . .	*f* 75,00
Dantumawoude . .	4,00
Wouterswoude . .	9,76
Driesum . . .	4,52
Zwaagwesteinde. .	11,50
Veenwouden . .	5,65[5]
Akkerwoude . .	10,00
Rinsumageest . .	13,12
Birdaard . . .	3,50
Aalsum	6,00
Gerkesklooster . .	10,00
Augustinusga . .	2,70
Surhuizum . . .	12,00
Surhuisterveen . .	8,00
Drogeham . . .	6,50
Kooten	3,70
Twijzel	4,22[5]
Kollumerzwaag . .	6,00
Holwerd	3,12
Blija	5,00
Hoogebeintum . .	3,85
Wanswerd . . .	10,75
Waaxens	2,00
Hiaure	2,50
Hantum	9,85
Metslawier . . .	1,00
Nijkerk	3,15
Nes & Wierum .	7,00
Paesens	2,50
Anjum	5,55
Morrha	5,00
Engwierum . . .	9,40
Ee	10,95
Oostrum	2,00
Schiermonnikoog .	5,00
Geheel	*f* 284,80

Classis Heerenveen.

Heerenveen . . .	*f* 21,64
Oldeschoot . . .	11,75
Knijpe	8,00
Nijehorne c. a. .	3,01
Ureterp c. a. . .	5,00
Beetsterzwaag c. a.	59,71^{5}
Lippenhuizen . .	5,50
Gorredijk . . .	16,25
Langezwaag . . .	4,00
Tjalleberd . . .	12,51^{5}
Haskerdijke . . .	21,71
Kortezwaag . . .	4,45
Terwispel . . .	4,75
de Lemmer . . .	11,10
Tjerkgaast c. a. .	7,70
Langweer c. a. . .	9,00
de Joure . . .	104,00
Goëngarijp . . .	4,50
Terkaple	4,75
Akkrum	14,72
Haskerhorne. . .	2,75
Oosterhaule . . .	4,45
Oldeboorn . . .	31,40
Terhorne . . .	6,80
Wolvega	11,75
Oldelemmer . . .	3,60
Scherpenzeel . .	4,00
Peperga	3,50
Oldeholtpade . .	3,05
Ter Idzard . . .	2,20
Noordwolde . . .	10,00
Oosterwolde . . .	9,20
Appelscha . . .	5,45
Boijl	3,55
Geheel	*f* 435,76

Classis Zwolle.

Zwolle	*f* 367,61^{5}
Windesheim. . .	19,30
Wijhe	29,80^{5}
Raalte	44,00
Heino	21,50
Dalfsen	24,52
Hasselt	29,00
Rouveen	7,00
Staphorst . . .	9,75
IJhorst en de Wijk .	9,20
Avereerst . . .	11,60
Nieuw Leusen . .	12,00
Ommen	7,95
Hellendoorn. . .	10,90^{5}
den Ham . . .	19,00
Hardenberg . . .	11,00
Heemse	5,85
Gramsbergen . .	20,36
Dedemsvaart . .	38,04
Lutten	6,24
Daarle	2,17^{5}
Ommerschans . .	2,81
Lemele en Archem	4,75
Vroomshoop . .	5,00
Geheel	*f* 719,37

Classis Deventer.

Deventer. . . .	*f* 112,37
Diepenveen . . .	6,00
Colmschate . . .	44,36^{5}
Olst	7,00
Wezepe	4,11
Bathmen. . . .	11,04
Holten	12,42
Overbrengen	*f* 197,30^{5}

Overgebragt	*f* 197,30^5
Markelo	30,00
Welsum	2,20
Almelo	90,00
Tubbergen . . .	3,00
Vriesenveen . . .	26,25
Wierden	7,50
Borne	14,00
Weerselo. . . .	2,82
Ootmarsum . . .	6,00
Denekamp . . .	5,75
Enschede . . .	43,27
Losser	9,10
Oldenzaal . . .	45,70
Hengelo	29,00
Delden	22,30
Goor	29,50
Diepenheim . . .	11,35
Haaksbergen. . .	18,74^5
Usselo	7,12^5
Geheel	*f* 600,70^5

Classis Kampen.

Kampen	*f* 107,91^5
Kamperveen. . .	12,15
Zalk c. a. . . .	13,00
Wilsum	5,11^5
Genemuiden. . .	25,12^5
IJsselmuiden c. a.	7,50
Kampereiland . .	3,61^5
Vollenhove . . .	19,78^5
Blokzijl	15,28
Blankenham . .	14,08
Kuinre	5,50
Oldemarkt c. a. .	10,33
Overbrengen	*f* 239,39^5

Overgebragt	*f* 239,39^5
Steenwijk . . .	40,35
Giethoorn . . .	3,00
Wanneperveen . .	3,50
Zwartsluis . . .	22,80
Geheel	*f* 309,04^5

Classis Groningen.

Groningen . . .	*f* 81,40
Hoogezand . . .	17,19
Kropswolde . . .	2,75
Noordlaren . . .	9,85
Haren	15,00
Westerbroek . .	4,35
Engelbert . . .	1,40
Middelbert . . .	2,50
Noorddijk . . .	11,28
Zuidhorn . . .	8,00
Noordhorn . . .	7,10
Hoog- en Leegkerk .	3,09
Garnwerd . . .	3,94^5
Aduard	4,01^5
den Ham c. a. .	6,00
Feerwerd . . .	3,57^5
Ezinge	2,45
Saaksum	3,50
Oldehove. . . .	4,89
Niehove	4,70
Niezijl	3,50
Grijpskerk . . .	5,41^5
Visvliet	4,01^5
Nie- en Oldkerk .	4,58^5
Sebaldeburen . .	2,25
Opende	3,36
Marum en Noordwijk	2,60
Overbrengen	*f* 222,71

Overgebragt ƒ 222,71

Nuis- en Niebert .	3,50
Tolbert	6,62^5
Oostwolde . . .	2,93
de Wilp	2,50

Geheel ƒ 252,26^5

Classis Winschoten.

Winschoten . . . ƒ	9,60
Eexta	6,57^5
Oude Pekela . . .	8,36^5
Nieuwe Pekela . .	19,85
Westerlee c. a. . .	7,67
Muntendam . . .	8,00
Meeden	4,50
Veendam . . .	32,00
Wildervank . . .	16,20
Noordbroek . . .	6,30
Zuidbroek	24,05
Scheemda . . .	8,67^5
Stadskanaal . . .	18,00
Omlanderwijk c. a.	5,67^5
Midwolde . . .	14,50
Nieuw-Scheemda .	6,70
Wagenborgen . .	11,10
Termunten . . .	3,03
Woldendorp . .	4,93
Nieuwolda . . .	16,43
Oostwold . . .	10,40
Finsterwolde . .	11,40
Nieuwe Schans . .	5,00
Beerta	14,50
Nieuw-Beerta . .	3,92
Bellingwolde . . .	13,55^5
Vriescheloo . . .	3,50

Overbrengen ƒ 294,42^5

Overgebragt ƒ 294,42^5

Vlagtwedde . . .	7,25
Bourtange . . .	1,27^5
Sellingen . . .	3,25
Ter Apel	5,17
Onstwedde . . .	10,27
Wedde	3,50
Blijham	11,42^5
Oude Schans . .	4,50
Horsten	3,00
Nieuw-Stadskanaal .	50,03

Geheel ƒ 394,09^5

Classis Appingedam.

Appingedam . . .	23,08
Opwierda . . .	3,40
Farmsum . . .	15,00
Oterdum	1,42
Heveskes	3,83
Weiwerd	6,20
Delfzijl	8,70^5
Uitwierda . . .	3,15
Holwierda . . .	5,00
Krewerd	3,10
Bierum	5,16
Spijk	15,00
Losdorp	3,60
Godlinze . . .	4,25
Jukwerd	2,50
Solwerd c. a. . .	2,77
Loppersum . . .	23,46
Oosterwijtwerd . .	3,50
Leermens . . .	8,00
't Zandt	10,19
Garshuizen . . .	5,25

Overbrengen ƒ 156,56^5

Overgebragt	f 156,56[5]
Stedum	10,38
Garrelsweer . . .	4,20[5]
Slochteren . . .	4,18
Harkstede c. a. .	6,50
Kolham	6,00
Hellum	3,22
Siddeburen . . .	4,76
Wittewierum . .	4,80
Ten Boer. . . .	7,30
Garmerwolde . .	14,84
Geheel	f 222,75

Classis Onderdendam

Middelstum . . .	5.90
Huizinghe . . .	1,00
Onderdendam . .	7,06
Westerwijtwerd. .	1,00
Bedum	9,65
Zuidwolde . . .	11,35
Noordwolde . . .	3,00
Stitswerd. . . .	4,09
Kantens	1,62
Uithuizermeeden w. g.	6,08
Uithuizermeeden o. g.	6,64
Eppenhuizen. . .	2,90
Zandeweer . . .	3,65
de Breede . . .	10,00
Warffum	31,42
Usquert (f 10 kerk.)	22,80
Uithuizen . . .	18,80
Leens	16,30
Warfhuizen . . .	2,90[5]
Wehe en Zuurdijk.	3,00
Overbrengen	f 159,16[5]

Overgebragt	f 159,16[5]
Ulrum	3,35
Niekerk en Vliedorp	7,00
Pieterburen (f 10 kerk.)	12,70[5]
Hornhuizen en Kloosterburen . . .	5,90
Westernieland . .	2,00
Winsum	4,27
Adorp.	5,38[5]
Wetsinghe . . .	6,30
Obergum (f 5 kerk.)	10,25
Tinnalinge . . .	1,74
Baflo Rasquerd . .	9,66
den Andel . . .	3,91
Eenrum	10,00
Mensingeweer . .	3,00
Saaksumhuizen (kerk.)	10,00
Geheel	f 264,63[5]

Classis 's Hertogenbosch.

's Hertogenbosch .	65,66[5]
Engelen	2,50
Vlijmen	7,50
Oss	3,00
Heeswijk en Dinther	8,40
Lith, Alem en Kessel	9,60
Grave	4,50
Boxmeer c. a. . .	6,70
Vierlingsbeek . .	1,40
Oisterwijk . . .	59,42[5]
Tilburg	7,70
Hilvarenbeek. . .	3,46
Vught.	8,20
Helvoirt	9,00
Hedikhuizen. . .	5,00
Geheel	f 202,05

Classis Breda

Breda.	35,75
Prinsenhage . . .	4,80
Leur	8,50
Etten en Hoeven .	7,50
Zundert	4,47^5
Ginneken . . .	25,00
Chaam	4,60
Bergen op Zoom .	10,50
Ossendrecht . . .	4,00
Roozendaal en Wouw	43,50
Kruisland . . .	2,00
Steenbergen . . .	65,10
Nieuw Vossemeer .	6,00
Oudenbosch . . .	15,00
Geertruidenberg. .	19,58^5
Oosterhout. . . .	24,75
Dongen	4,26
Terheijden . . .	6,75
Drimmelen . . .	1,76^5
Hooge Zwaluwe. .	14,41^5
Geheel *f*	308,22

Classis Heusden.

Heusden	8,22
Aalburg en Heesbeen	5.14^5
Wijk	5,80
Veen	5,50
Ethen en Drongelen	5,50
Meeuwen. . . .	2,00
Babiloniënbroek. .	5,00
Dufsen	3,64
Woudrichem . .	30,25
Sleeuwijk. . . .	15,07
Werkendam . . .	10,00
Overbrengen *f*	96,12^5

Overgebragt *f*	96.12^5
Almkerk. . . .	13,50
Rijswijk	2,06
Giessen	1,52
Op- en Nêer-Andel	11,22^5
's Grevelduin-Kapelle	18,57
Waspik	8,00
Raamsdonk . . .	7,77
Sprang	7,74^5
Drunen	2,00
Loon op Zand . .	6,65
's Gravenmoer . .	2,82
Geheel *f*	177,98^5

Classis Eindhoven.

Eindhoven . . .	6,50
Oirschot	14,60
Bladel	5,00
Hoogeloon . . .	5,00
Velthoven . . .	1,00
Heeze.	12,50
Valkenswaard . .	5,09
Bergeik	8,30
Budel.	2,00
Someren	8,63
Asten.	5,25
Helmond. . . .	28,83^5
Veghel	5,00
St. Oedenrode . .	6,66
Nuenen	8,68
Deurne	12,00
Helenaveen . . .	1,25
Geheel *f*	136,29^5

Classis Maastricht.

Maastricht . . .	*f* 17,73^5
Beek	5,39
Gulpen	5,00
Meerssen	9,73
Eijsden	6,91
Heerlen	10,58
Vaals	8,00
Sittard	6,31
Urmond	2,00
Grevenbicht . . .	2,25
Gennep	4,36
Roermond . . .	16,36
Stevenswaard. . .	16,41
Weert.	3,02
Blitterswijk . . .	2,50
Geheel	*f* 116,55^5

Classis Meppel.

Meppel	*f* 50,00
Kolderveen . . .	3,15
Nijeveen	2,50
Wapverveen . . .	3,30
Diever	6,25
Dwingelo. . . .	11,12^5
Ruinen	2,62
Ruinerwold . . .	18,45
Koekange . . .	5,60
Hoogeveen . . .	33,85
Zuidwolde . . .	7,50
Hollandsche Veld .	9,17^5
Frederiksoord . .	3,50
Pesse	1,73
Geheel	*f* 158,75

Classis Assen.

Assen	*f* 21,66
Norg	18,50
Peize	4,50
Roden	3,30
Roderwolde . . .	2,50
Eelde	3,70
Zuidlaren . . .	7,34^5
Anloo	13,64^5
Gieten	11,00
Gasselter-Nijeveen .	12,50
Gieterveen . . .	1,80
Gasselte	7,35
Beilen	14,00
Eekst	8,76
Annerveen . . .	4,61
Veenhuizen . . .	3,50
Grolloo	3,35
Geheel	*f* 142,02

Classis Coevorden.

Borger	*f* 5,00
Dalen	11,63
Emmen	18,65
Coevorden . . .	16,70
Nieuw Buinen . .	6,58
Odoorn	12,03
Oosterhesselen . .	4,50
Roswinkel . . .	6,50
Schoonebeek . .	7,85
Schoonoord . . .	8,59^5
Sleen	4,61
Westerbork . . .	31,30
Zweeloo	8,05
Geheel	*f* 141,99^5

Waalsche Commissie.			Overgebragt	*f* 1045,29[5]
Amsterdam . . .	*f* 755,00		Leiden	244,65
Arnhem . . .	21,06		Middelburg . .	26,96[5]
Breda	25,00		Nijmegen . . .	7,00
Delft	25,00		Rotterdam . . .	93,26
Dordrecht . . .	12,50		Utrecht	348,05
's Gravenhage . .	127,37[5]		Zwolle	35,31
Haarlem . . .	40,36		Maastricht . . .	14,67
's Hertogenbosch .	9,00			
Leeuwarden . .	30,00		Geheel	*f* 1815,20
Overbrengen	*f* 1045,29[5]			

NAGEKOMEN COLLECTEN VAN 1878.

De met * vermelde zijn eerst in 1879 ontvangen.

Classis Arnhem.

Schaarsbergen . . *f*	5,75
Lunteren. . . .	8,50
Loenen	1,20

Classis 's Gravenhage.

Schipluiden . . .	23,25
Voorburg . . .	59,40^{5}
Wassenaar . . .	27,43
Loosduinen . . .	9,00
ter Heide . . .	1,70
Naaldwijk . . .	18,80
Rijswijk	13,20
Leidschendam. . .	4,75

Classis Amsterdam.

Weesp	36,45
Sloterdijk . . .	53,44
Thamen	23.00

Classis Hoorn.

Schellinkhout . .	5,05
Opperdoes . . .	13,00
Hensbroek . . .	2,20

Overbrengen *f* 306,12^{5}

Overgebragt *f* 306,12^{5}

Classis Middelburg.

Veere.	8,06
Aagtekerke . . .	8,18

Classis Leeuwarden.

Britsum	3,25
Berlikum. . . .	4,65
Wier	2,00
Hallum	12,00
Suawoude . . .	10,10
Oostermeer . . .	10,32
Wirdum	12,90
Weidum	20,50
Mantgum . . .	7,35
Huins c. a.. . .	3,00

Classis Sneek.

Oppenhuizen. . .	10,00

Classis Franeker.

Makkum. . . .	15,85
Idsegahuizen . .	5,71
Gaast.	6,78
Longerhouw. . .	5,36
Witmarsum . . .	9,64
Arum.	7,50

Overbrengen *f* 469,27^{5}

Overgebragt *f* 469,27^{5}

Classis Dokkum.

Kollum	29,82^{5}
Burum	4,00
Buitenpost . . .	8,12
Oudwoude . . .	6,15^{5}
Ferwerd	10,50
Reitsum	10,00
Foutgum. . . .	1,65
Ternaard. . . .	10,00
Nes op Ameland .	4,65
Ballum	4,60

Classis Heerenveen.

*Wijnjeterp . . .	3.56^{5}
*Hoornsterzwaag .	2,85
Bakhoven . . .	4,10
*St. Jansga . . .	5,00
Oosterzee en Echten	8,43
Steggerda. . . .	6,50
Oldeberkoop. . .	3,50
Makkinga . . .	5,60
Donkerbroek c. a. .	4,40^{5}
Haulerwijk . . .	0,72^{5}
Ureterp	2,00

Overbrengen *f* 605,46

Overgebragt *f* 605,46

Classis Groningen.

Windeweer c. a. .	4,77^{5}
Wierum en Dorkwerd	3.71
Grootegast . . .	16,00
Lutkegast . . .	6,00

Classis Appingadam.

Meedhuizen . . .	1,32^{5}
Tjamsweer . . .	14,60
Eenum	7,15
Zeerijp	7,03
Westerembden . .	3,95
Lellens	9,00
Schildwolde . . .	2,01^{5}
Woltersum . . .	8,05
*Thesinge . . .	2,75

Classis Assen.

Bovensmilde . . .	8,92

Classis Coevorden.

N.-Amsterdam . .	25,14

Geheel *f* 725,86^{5}

OVERZIGT VAN DE COLLECTE,

gehouden in 1878.

Arnhem . . .	*f* 798,83^{5}
Nijmegen . .	367,65^{5}
Zutphen. . .	1127,10
Tiel	162,50^{5}
Bommel. . .	256,09
Harderwijk . .	368,31
's Gravenhage .	1180,92^{5}
Rotterdam . .	1336,91
Leiden . . .	826,18
Dordrecht . .	773,28
Gouda . . .	415,64
Brielle . . .	123,69^{5}
Amsterdam . .	310,25^{5}
Haarlem. . .	719,10
Alkmaar. , .	795,33
Hoorn . . .	710,24^{5}
Edam . . .	504,70
Middelburg. .	353,76
Zierikzee . .	220,25^{5}
Goes. . . .	201,13^{5}
IJzendijke . .	167,94
Utrecht . . .	878,91
Amersfoort . .	666,68^{5}
Wijk. . . .	225,39
Leeuwarden. .	599,67
Sneek . . .	444,16^{5}
Franeker . .	369,56^{5}
Dokkum. . .	284,80
Overbrengen	*f* 15189,03

Overgebragt	*f* 15189,03
Heerenveen . .	435,76
Zwolle. . . .	719,37
Deventer . . .	600,70^{5}
Kampen . . .	309,04^{5}
Groningen . .	238,26^{5}
Winschoten . .	394,09^{5}
Appingedam . .	222,75
Onderdendam .	264,63^{5}
's Bosch . . .	202,05
Breda	308,22
Heusden . . .	177,98^{5}
Eindhoven . .	136,29^{5}
Maastricht . .	116,55^{5}
Assen	142,02
Meppel . . .	158,75
Coevorden. . .	141,99^{5}
Waalsche Comm.	1815,20
Te zamen	*f* 21572,72^{5}
Nagekomen . .	725,86^{5}
	f 22298,59

Uit de volgende gemeenten was den 4 September 1879 de collecte van 1878 nog niet ontvangen:

cl. Nijmegen: Millingen; cl. Tiel: Lienden, Opheusden; cl. Leiden: Kage; cl. Dordrecht: Dubbeldam, Nieuw Beijerland; cl. Gouda: Hekendorp; cl. Brielle: Nieuw Helvoet, Geervliet, Hekelingen, Simonshaven, Abbenbroek, Heenvliet, Oudenhoorn, Sommelsdijk, Middelharnis, den Bommel, Ooltgensplaat, Herkingen, Stellendam, Melissant; cl. Amsterdam: Amsterdam, Sloten, Blaricum; cl. Alkmaar: Egmond aan Zee, Greft, Schermerhorn, Bedijkte Schermer, Noordscharwoude, Oudkarspel, Oude Niedorp, St. Pancras, Kolhorn, St. Maarten, Huisduinen, Eenigenburg, Eijerland; cl. Hoorn: Urk, Spanbroek; cl. IJzendijke: Hoofdplaat, Schoondijke, Breskens, St. Kruis, Aardenburg, Hontenisse; cl. Utrecht: Vleuten, Wilnis, Abcoude, Kockengen, Zegveld; cl. Wijk, Werkhoven, Elst, Amerongen; cl. Leeuwarden, Hijlaard; cl. Sneek: Lutkewierum, Woudsend, Stavoren; cl. Franeker: Midlum, Wijnaldum, Pietersbierum, Sexbierum, Oosterbierum, Dongjum, Ried en Boer, Schalsum, Welsrijp, Oosterend, Winsum, Spannum en Edens, Schraard, Wons c. a., Pingjum en Zurich; cl. Deventer: Rijssen, Enter; cl. Kampen: Mastenbroek, Steenwijkerwold, Willemsoord; cl. Groningen: Sappemeer, Midwolde en de Leek, Lettelbert, Zevenhuizen; cl. Appingedam, Wirdum; cl. Onderdendam: Oosternieland, Rottum, Vierhuizen c. a., Saaxumhuizen; cl. 's Hertogenbosch: Berlicum, Ravestein en Dieden, Oijen, Kuik en Beers, Boxtel, St. Michielsgestel; cl. Breda: Willemstad, Fijnaart, Klundert, Zevenbergen, Standaarbuiten, Oud en Nieuw Gastel, Prinsenland c. a., Lage Zwaluwe, Moerdijk, Made; cl. Heusden, Doeveren en Genderen, Besoijen, Waalwijk, Baardwijk; cl. Maastricht: Venlo; cl. Assen: Vries, Rolde, Hijkersmilde, Hoogersmilde; cl. Meppel, Havelte, Vledder; cl. Coevorden, Nieuw Dordrecht; Waalsche kerken, Groningen.

Nog nagekomen collecten.

Van 1876; cl. Groningen: Lutjegast f 9,00.

Van 1877; cl. Dordrecht: Ottoland f 10,00, Molenaarsgraaf f 2,01, Brandwijk f 2,00; cl. Gouda: Oudewater f 21,08; cl. Brielle: Hekelingen f 3,00; cl. Amsterdam: Weesp f 42,65; cl. Alkmaar: Haringkarspel $10,61^5$, Schagen f 61,00; cl. Hoorn: Andijk f $16,01^5$, Hoogwoud f 13,80; cl. Zierikzee: Ouwerkerk f 12,00, St. Philipsland f 2,00; cl. IJzendijke: Oostburg f $13,61^5$, St. Kruis f 2,50, Zuidzande $5,59^5$; cl. Leeuwarden: Beetgum f 13,25, Deinum f 5,25, St. Anna Barochie f 7,84; cl. Franeker: Winsum f 25,00, Lollum f 9,20, Wons f 10,72; cl. Deventer: Enter 10,00; cl. Kampen: Maartenbroek f 8,75, Willemsoord f 0,92; cl. Groningen: Zuidhorn f 5,00; cl. Appingadam: Kolham f 6,00; cl. Heusden: Duisen f 4,69, Rijswijk f 3,00; cl. Eindhoven: Eindhoven f 6,00; cl. Koevorden: Nieuw-Amsterdam f 21,57; te zamen f 355,17.

REGISTER

OP DE

HANDELINGEN DER ALGEMEENE SYNODE

VAN DE

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK,

TEN JARE 1879.

BIJLAGEN.

Verslag van de verrigtingen der Algemeene Synodale Commissie gedurende het jaar 1878—1879.

ALPHABETISCH OVERZIGT

VAN DE

HANDELINGEN DER ALGEMEENE SYNODE

ten jare 1879.

VERBETERING VAN MISSTELLINGEN EN DRUKFOUTEN.

Te lezen:

Hand. blz. 9 reg. 2 v. b.: "Julij"; blz. 26 reg. 4 v. b.: "voor de Synode"; blz 35 reg. 19 v. b.: "aan te nemen"; blz. 42 reg. 14 v. b.: "toe te"; reg. 19 v. b.: "55"; blz. 48 reg. 6 v. b.: "der"; blz. 49 reg. 4 v. o.: "van"; blz. 53 1e lemma, "art. 53"; blz. 69 5e lemma, "contracta het bezwaar"; blz. 75 reg. 6 v. b.: "dat de verzoeken"; blz. 88 2e lemma: "betrokken Besturen"; blz. 92 reg. 18 v. b.: "art. 38"; blz. 96 reg. 11 v. o.: "der"; reg. 6 v. o.: "na de genomen besluiten de"; blz. 100 reg. 3 v. o.: "morgen"; blz. 102 reg. 3 v. o.: "secundus"; blz. 127 reg. 21 v. o.: "men"; blz. 148 reg. 15 v. b.: "aangehouden"; blz. 180 reg. 5 v. o.: "aan"; blz. 190 reg. 21 v. o.: "geene genoegzame"; blz. 194 reg. 6 v. b.: "steunt"; blz. 215 reg. 9 v. b.: "daarin omschreven"; blz. 221 reg. 8 v. b.: "evenmin"; blz. 233 reg. 2 v. b.: "bijvoeging"; blz. 240 reg. 14 v. o.: "Afkeuring"; blz. 284 reg. 4 v. o.: "Reglementen"; blz. 305 reg. 12 v. b.: "Commissie"; blz. 307 reg. 1 v. b.: "altoos"; blz. 308 reg. 16 v. b.: "uitvoering"; blz. 309 reg. v. o.: "weeren"; blz. 313 reg. 10 v. o.: "moeten gaan"; blz. 316 reg. 9 v. b.: "aan hem"; blz. 318 reg. 10 v. o.: "in behandeling"; blz. 320 reg. 11 v. b.: "beweeren"; blz. 326 reg. 19 v. b.: "geenerlei"; blz. 327 reg. 2 v. o.: "anderen"; blz. 328 reg. 12 v. o.: "aanhangig"; blz. 329 reg. 14 v. b.: "geldt"; reg. 7 v. o.: "rekenende"; blz. 339 reg. 6 en 7 v. b.: "uitbreiding"; blz. 348 reg. 18 v. b.: "verandering"; blz. 366 reg. 5 v. b.: "Monster."

Bijl. blz. 30 reg. 11 v. o.: "*f* 1031"; blz. 60 reg. 10 v. b. en lemma: "*q*" in plaats van "*p*"; blz. 61, 1e lemma, reg. 4: "van"; blz. 73 reg. 11 v. b.: "toekomende jaarwedden"; blz. 79 reg. 10 en 11: "op de met".

BIJLAGEN

VAN DE

HANDELINGEN DER ALGEMEENE SYNODE

VAN DE

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK,

TEN JARE 1879.

BIJLAGEN

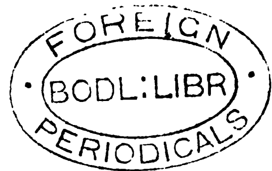
VAN DE

HANDELINGEN DER ALGEMEENE SYNODE

VAN DE

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK,

TEN JARE 1879.

's GRAVENHAGE,
BIJ A. VAN HOOGSTRATEN EN ZOON.

1879.

Verslag van de verrigtingen der Algemeene Synodale Commissie gedurende het jaar 1878—1879.

Gaarne voldoen wij aan de op ons rustende verpligting tot het geven van verslag van onze verrigtingen in den loop van het jaar, dat met den dag der sluiting van de laatste vergadering der Synode, 24 Augustus 1878 is ingetreden.

Aanbieding van het verslag.

De zamenstelling van onze Commissie was als volgt: *G. Molenkamp*, pred. te Delft, president; dr. *A. T. Reitsma*, pred. te Groningen, vice-president; *S. F. van Hasselt*, adviserend lid en secretaris; dr. *F. J. J. A. Junius*, pred. te Tiel, mr. *J. J. Teding van Berkhout*, oud-ouderling bij de Engelsche Hervormde Gemeente te Amsterdam, dr. *J. K. Koch*, pred. te 's Hertogenbosch, mr. *H. O. Feith*, oud-ouderling te Groningen, *H. Q. Janssen*, pred. te St. Anna ter Muiden, en *J. van der Vegt*, oud-ouderling te 's Gravenhage, gewone leden.

Zamenstelling der Commissie.

Daar ons door de Synode weinig zaken waren opgedragen en buitendien veel van hetgeen wij te behandelen hadden bij schriftelijke correspondentie kon worden afgedaan, waren onze vergaderingen van buitengewoon korten duur. Onze najaarsvergadering liep in vier zittingen af, van 20 tot 23 November; onze voorjaarsvergadering in acht zittingen, van 14—23 Mei.

Getal en tijd van hare zittingen.

In onze najaarsvergadering moest zich de heer *Koch* wegens ongesteldheid door zijnen secundus, den heer *J. B. F. Heerspink*, predikant te Gieten, laten vervangen.

Medewerking van hare leden.

Ambtshalve werd de heer *Teding van Berkhout* driemaal en de heer *van der Vegt* eenmaal verhinderd de zittingen bij te wonen.

Betoonde deelneming in lief en leed van het Koninklijk Huis.

Het zal, naar wij vertrouwen, door U worden goedgekeurd, dat ook wij van onze belangstelling hebben doen blijken in het huwelijk van Z. M. den Koning met Mevrouw de Prinses Emma van Waldeck-Pyrmont. Onzeker, of de gelegenheid zou worden gegeven, om Z. M. daarmede in eene afzonderlijke audientie geluk te wenschen, hadden wij onzen *President* en *Secretaris* in elk geval opgedragen, HH. MM. schuldige hulde te betoonen door deel te nemen aan de aangekondigde Cour, welke na het voltrokken huwelijk, behalve te Amsterdam, ook in de Residentie zou worden gehouden. Intusschen werden zij vooraf nog, op daarvoor gedane aanvraag, op 24 December, met den heer *van der Vegt*, als gecommitteerden uit ons midden bij Z. M. ten gehoore toegelaten. In zijne toespraak aan den Koning verklaarde de *President*, dat het hun, als leden der Synodale Commissie, die thans niet vergaderd was, eene aangename taak was bij Z. M. als vertegenwoordigers der Nederlandsche Hervormde Kerk te mogen optreden. Hij gaf de verzekering, dat deze en zij, gecommitteerden, met haar deelden in het geluk van Z. M. naderende echtverbindtenis. „Onze aanstaande Koningin", zoo sprak hij, „met liefde door ons ontvangen, — zij als sieraad van het Koninklijk Huis — U de rijke bron van overvloedigen zegen. Het worde Uwe Majesteit gegeven, met de ervaring hiervan, — ons volk nog lang gelukkig te regeren, — met het oog op den Koning der Koningen, wien wij Uwe Majesteit, onze aanstaande Vorstin, het gansche Koninklijk Huis en ook ons vaderland opdragen en toevertrouwen." De Koning antwoordde: „Ik dank u voor de goede woorden mij toegesproken, niet alleen in betrekking tot mij zelven, maar ook tot de Koningin en het gansche Koninklijk Huis. Naauwe banden hebben ons geslacht aan de Hervormde Kerk verbonden en weest verzekerd, zoo zal het ook bij de Koningin zijn. Ik ben u zeer erkentelijk voor uwe presentie te dezer plaatse. Ik vind uw bezoek regt hartelijk. Ik stel het op hoogen prijs. Houdt u daarvan ten volle overtuigd."

Helaas! dat de vreugde van het Vorstelijke echtpaar zoo spoedig in diepe rouw moest verkeeren. Onbeschrijfelijke verslagenheid vervulde het gansche Vaderland, als zich de

droevige mare verbreidde van het overlijden van 's Konings algemeen beminden broeder, Prins Hendrik der Nederlanden. Toen aan uwe Commissie zoowel door den Minister van Justitie als door den Minister van Financiën van wege den Koning van dit treffend verlies kennis gegeven werd, bij circulaires van 13 en 14 Jan., gereg. onder nº. 244 en 245, rustte op President en Secretaris de smartelijke taak om bij Zijne Majesteit en bij de jeugdige Prinses-weduwe de tolk van onze en uwe deelneming te zijn.

De uit onzen naam aan Z. M. verzonden brief, dd. 18 Januarij, nº. 10, luidde als volgt:

Sire!

„De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk had de eer door tusschenkomst van Uwer Majesteits Ministers van Justitie en Financiën kennisgeving te ontvangen van het overlijden van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Willem Frederik Hendrik der Nederlanden, Uwer Majesteits beminden Broeder.

„Ook zonder deze kennisgeving zou de Synodale Commissie uit haar zelve behoefte gevoeld hebben Uwe Majesteit de verzekering te geven van hare opregte deelneming wegens het dieptreffende en smartelijke verlies, dat Uwe Majesteit en geheel het Koninklijk Huis door den dood van dien hooggeschatten Vorst ondergaan heeft. Maar daartoe acht de Commissie zich buitendien onlosmakelijk verpligt als de Nederlandsche Hervormde Kerk vertegenwoordigende, wanneer de Algemeene Synode niet vergaderd is.

„Gelijk zij in die betrekking vóór weinige weken door eene Commissie uit haar midden Uwe Majesteit van warme belangstelling heeft doen blijken in het geluk haar door het huwelijk met Hare Majesteit de Koningin beschoren, zoo wordt zij nu ook gedrongen het bewijs te leveren, hoe de Nederlandsche Hervormde Kerk evenzeer met de levendigste deelneming vervuld is in de zware beproeving, welke Uwe Majesteit te midden der blijde ervaring van dat geluk zoo onverwacht getroffen heeft.

„Moge intusschen bij de algemeene rouw over het verscheiden van den Vereerden Broeder de aan Uwe Majesteit betoonde deelneming tot verzachting van Hare

regtmatige droefheid bijdragen, maar hiertoe inzonderheid medewerken de vaste overtuiging, dat ook deze droevige ramp niet buiten het wijs en liefderijk bestuur van den Almagtige omgaat.

„Sire! het is de eerbiedige wensch van de Algemeene Synodale Commissie, dat het onverzwakt geloof aan de liefde Gods, ook in donkere dagen, Uwe Majesteit moge vertroosten; het is hare vurige bede, dat na de tegenwoordige beproeving nog eene zegenrijke toekomst voor Uwe Majesteit, voor de Koningin en voor geheel het Koninklijke Huis moge bereid zijn."

Aan de Prinses-weduwe werd als volgt geschreven, dd. 18 Januarij, n°. 11.

Mevrouw!

„De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk, die deze Kerk vertegenwoordigt als de Algemeene Synode niet vergaderd is, mag zich bij de algemeene verslagenheid over den dood van den beminden Prins Hendrik der Nederlanden niet onttrekken aan de vervulling der droevige verpligting om deswege aan Uwe Koninklijke Hoogheid de innigste deelneming te betuigen. Zij gevoelt zich daartoe integendeel uit haar zelve ten sterkste gedrongen.

„Even als allen in den lande met innerlijke hoogachting en liefde voor den ontslapene bezield geweest, heeft zij een levendig besef van de grootte van het geluk, wat het huwelijk met zulk een gemaal aanvankelijk voor Uwe Koninklijke Hoogheid moet hebben opgeleverd, maar gevoelt zij daardoor des te dieper, hoe smartvol voor Haar eene zoo plotselinge verbreking van dien band moet zijn, hoe donker en raadselachtig, dat zoo spoedig de ondervonden vreugde in rouwe moest verkeeren en aan de gelukkigste vooruitzigten eensklaps de bodem moest worden ingeslagen.

„De Synodale Commissie is diep met Uwe Koninklijke Hoogheid begaan; maar zij waardeert bij deze droevige uitkomst ook om Harentwil des te meer de vertroostingen van het Evangelie van onzen Heer Jezus Christus. Het is de hartelijke bede der Synodale Commissie, dat de Hemelsche Vader Uwe Koninklijke Hoogheid daarmede

vertrooste en Haar daardoor kracht schenke onder de zware beproeving, welke Zijn ondoorgrondelijk, maar altoos wijs en liefderijk bestuur Haar deed ondergaan."

Bij circulaire van 29 Januarij, gereg. onder n°. 260, werd door den kamerheer der Prinses-weduwe, Jhr. *van den Bergh van Heemstede*, haren innigen dank voor de hartelijke gevoelens van onze deelneming overgebragt.

Waren de door het overlijden van Prins Hendrik gestaakte feestelijkheden van den intogt van den Koning en de Koningin in de Hoofdstad en in de Residentie tot de laatste dagen der maand April uitgesteld, aan de daarmede verbonden Cour werd door den President en den Secretaris op den 29sten April te 's Gravenhage mede deelgenomen.

Reglement van orde.

Het jl. jaar in het verslag der Commissie opgenomen Reglement van orde werd door ons onveranderd overgenomen.

Commissie voor spoedvorderende zaken.

Naar art. 17 van genoemd Reglement werden in de najaarsvergadering de heeren *Teding van Berkhout* en *Koch* tot leden van de Commissie voor de behandeling van spoedvorderende zaken gekozen. Laatstgenoemd lid werd in de voorjaarsvergadering daarvoor op nieuw benoemd, terwijl de heer *Feith* nevens hem in die Commissie zitting verkreeg.

Openvallende plaatsen in de Synodale Commissie.

Naar gewoonte herinneren wij U, dat door U benoemingen geschieden moeten tot vervulling der openvallende plaatsen in de Synodale Commissie. De diensttijd van de heeren *Junius* en *Teding van Berkhout* loopt ten einde. Met hen treden ook hunne secundi dr. *S. K Thoden van Velzen* en dr. *J. I. Doedes* af.

Als voren, bij het Algemeen Collegie van toezigt.

Ook zal door U weder eene nieuwe aanwijzing van een lid en een plaatsvervanger moeten geschieden ten einde zitting te kunnen nemen in het Algemeen Collegie van toezigt. Die betrekkingen werden in het loopende jaar door de h.h. *Molenkamp* en *Bruna* bekleed.

Berigt, rakende de zamenstelling van de Commissie van voor-

Volgens de berigten van de betrokken Provinciale Kerkbesturen werden de heeren *L. Doedes*, predikant te Capelle

dragt voor de benoeming van Kerkelijke Hoogleeraren.

aan den IJssel, *B. A. Overman*, predikant te Heinkenszand en *J. Alingh Prins*, predikant te Korte-Zwaag, die naar den bestaanden rooster met 15 December lj. moesten aftreden als leden van de Commissie van voordragt voor de benoeming van Kerkelijke Hoogleeraren voor die betrekking herkozen en als hunne plaatsvervangers de heeren *E. C. Segers*, predikant te Leiden, *C. F. Zeeman*, predikant te Zonnemaire en dr. *J. P. Escher*, predikant te Dronrijp. — Ten gevolge van het emeritaat van dr. *B. Glasius*, die eerst in December 1880 zou hebben moeten aftreden, viel dr. *J. K. Koch* als gewoon lid in en heeft het Provinciaal Kerkbestuur van Noordbrabant en Limburg tot diens plaatsvervanger benoemd dr. *W. F. C. J. van Heel*, predikant te Roermond.

BIJLAGE A.

Ditmaal hadden onze werkzaamheden grootendeels betrekking op *financiële aangelegenheden*. Daaraan is naar gewoonte het eerste deel van ons Verslag gewijd.

Bijlage A, financiële aangelegenheden.

I. Wij beginnen met de behandeling van de aangelegenheden van het *Fonds voor noodlijdende Kerken en personen*.

I. Aangelegenheden van het Fonds voor noodlijdende kerken en personen.

a. Voor het onderzoek der aanvragen van subsidie voor kerk- en pastorijbouw werden in de najaarsvergadering tot *correspondenten* der betrokken gemeenten benoemd:

a. Correspondenten voor de hulpvragende gemeenten.

in Gelderland	de heer	*Junius;*
〃 Zuidholland	〃 〃	*Molenkamp;*
〃 Noordholland	〃 〃	*Teding van Berkhout;*
〃 Zeeland	〃 〃	*Janssen;*
〃 Utrecht	〃 〃	*van der Vegt;*
〃 Friesland	〃 〃	*Reitsma;*
〃 Overijssel	〃 〃	*Junius;*
〃 Groningen en Drenthe	〃 〃	*Feith;*
〃 Noordbrabant en Limburg	〃 〃	*Koch;*
〃 Indische Kerken	〃 〃	*van Hasselt.*

Het werd bij deze benoeming bij ons nog een punt van overweging, of, als eerlang het bijna eenparig door de Kerkbesturen goedgekeurde Reglement op het fonds in werking zou treden, door ons al vast ter beoordeeling der bouwplannen een bouwkundige zou behooren benoemd te worden. Na raadpleging echter van de daarop betrekkelijke bepaling in art. 13 van het Reglement, oordeelden wij dat slechts in een daar bedoeld geval van de aanwijzing van een bouwkundige sprake zou kunnen komen, en daartoe derhalve eerst zou kunnen worden overgegaan, wanneer op berigt van een of anderen correspondent van de noodzakelijkheid daarvan zou gebleken zijn, waarover tusschentijds het oordeel van de leden der Commissie naar

art. 18 van het Reglement van Orde zou kunnen gevraagd worden. Intusschen is art. 13 niet in toepassing behoeven gebragt te worden.

b. Beschikbare middelen voor subsidie tot kerk- of pastorijbouw.

b. Bij de veelheid der ingekomen verzoeken om ondersteuning voor kerk- of pastorijbouw kwamen wij in niet geringe verlegenheid, wat U te moeten raden, als wij bevonden, dat de meeste aanvragen bezwaarlijk uitstel van hulp gedoogden, en de *beschikbare middelen* op verre na niet toereikende waren om er aan te voldoen. Uit de mededeeling van den Quaestor-generaal in zijne memorie van toelichting van de overgelegde rekeningen der fondsen, waarnaar wij hier kunnen verwijzen, bleek toch, dat volgens de gewone raming op niet meer dan op *f* 18100 voor de zoogenaamde groote toelagen zou kunnen gerekend worden. Wel zou deze som nog wel verhoogd kunnen worden met *f* 800 uit de baten van den Vervolgbundel, waartoe wij dan ook besloten U te adviseren, maar met de zoo te verkrijgen som van *f* 18900 zou naauwelijks de helft der hulpvragende gemeenten voldoende kunnen ondersteund worden, zelfs wanneer daaronder ook waren, die tevens voor rijkssubsidie aan den Minister van Financiën zouden kunnen worden aanbevolen. Er bleef ons na rijp overleg niet anders over dan eene keuze te doen, welke gemeenten hier de voorkeur moesten hebben, terwijl wij oordeelden dat in dezen stand van zaken, van de meesten van deze tevens nog meer eigen krachtsinspanning zou moeten gevorderd worden. Uit het later te geven overzigt van onze voordragten zal U blijken, hoe naar onze berekening de voorhanden *f* 18900 zou moeten besteed worden. Op twee aanvragen na, waaraan geen gevolg zal kunnen gegeven worden, zouden dan nog een zevental in advies moeten worden gehouden, met dien verstande evenwel dat, indien nog ter goeder ure bij den Quaestor-generaal belangrijke bijdragen mogten inkomen, deze voor gunstige beschikking in aanmerking zouden gehouden worden.

c. Voordragten ter zake der aanvragen.

c. Om het even aangevoerde onderscheiden wij onze voordragten dus, dat wij voorop plaatsen die U tot eene gunstige beschikking raden, daarna doen volgen, die het voorstel tot in advies houden behelzen, onder vermeld voorbehoud, en besluiten met de voordragten tot afwijzing.

a. De gemeenten, voor welke wij eene gunstige beschikking van U vragen, zijn de volgende:

a. Voordragten tot gunstige beschikking.

Holijsloot.

Holijsloot, classis Edam. Voor deze gemeente werd ten voorgaanden jare het uitzigt geopend om, boven de toen reeds voor pastorijbouw toegestane subsidie, nog eene bijdrage van *f* 2000 te verkrijgen, voor zooveel namelijk zulk een bedrag tot dekking der werkelijke kosten noodig mogt worden bevonden. Kerkvoogden werden toch verpligt tot opgaaf der aannemingssom, naar welke die kosten eerst zouden kunnen worden berekend. In de meening verkeerende, dat zij na verkregen rijkssubsidie nog vergunning tot aanbesteding van het werk moesten vragen, verzochten zij bij adres van 24 September, gereg. onder n°. 92, die vergunning, onder dankbetuiging voor de gunstige beschikking. Dat verzoek werd vergezeld van zeer dringende ondersteuning, zoo van het Classicaal als van het Provinciaal Kerkbestuur. Hun werd echter terstond bij brief van 4 October, n°. 10, gemeld, dat, nu de verlangde subsidie was toegestaan, geen vergunning tot de aanbesteding noodig was, onder herinnering evenwel aan hunne verpligting om terstond als het werk zou zijn aangenomen, aan ons berigt te geven voor welke som het werk gegund was. Aan deze verpligting werd door Kerkvoogden gereedelijk voldaan. Volgens hun betrekkelijk schrijven van 25 November, gereg. onder n°. 205, was de aannemingssom *f* 743 beneden het cijfer der begrooting gebleven. Hieruit volgt dat de gemeente niet meer dan *f* 1257 noodig heeft om geheel geholpen te zijn. Wij meenen, dat deze som, waarop zij door het besluit van de Synode des voorgaanden jaars aanspraak heeft verkregen, haar thans ook behoort te worden toegestaan.

Vegchel.

Vegchel (classis Eindhoven). Ofschoon ook aan deze gemeente ten voorgaanden jare subsidie is toegekend, voor de herstelling van het kerkgebouw, met uitzigt op eene bijdrage van *f* 700 bovendien in dit jaar, is van daar nog geen berigt omtrent de aanbesteding ingekomen. Aan de gegeven toezegging achten wij de Synode evenwel gebonden, dewijl het geven van uitzigt geschied is naar bepalingen, die vóór het in werking treden van het Reglement als regel golden. Wij adviseren U daarom aan de gemeente

boven de reeds toegestane subsidie van ƒ 1800 nog bedoelde bijdrage van ƒ 700 toe te kennen.

Asch. Asch (classis Tiel). Onder de gemeenten, die ten voorgaanden jare gesubsidiëerd werden, behoorde ook deze, en wel ter vernieuwing van het kerkgebouw voor een bedrag van ƒ 700 met aanbeveling van rijkssubsidie tot gelijk bedrag, doch onder verpligting van boven hetgeen reeds door gemeenteleden was toegezegd nog ƒ 1000 door leening of op andere wijze bijeentebrengen, aangezien ook toen de voorhanden middelen volstrekt niet toelieten de gevraagde subsidie ten volle toe te staan. Op de hiervan aan Kerkvoogden gezonden kennisgeving, hadden deze zich in een aan onzen Secretaris gerigt schrijven van 18 September, gereg. onder n°. 72, bij voorloopigen dank voor de toekenning der ƒ 700 subsidie, wel bereid verklaard tot nakoming van de verschillende verpligtingen, aan die toekenning verbonden, maar hun bezwaar medegedeeld tegen het aangaan van eene leening van ƒ 1000, daar zij, wegens den uit de overgelegde rekening gebleken ongunstigen staat van hunne administratie, al ware het zelfs dat zij het geld renteloos zouden kunnen verkrijgen, geen waarborg voor eene geregelde jaarlijksche aflossing zouden kunnen geven. Daar zij ook het heffen van een' hoofdelijken omslag om de belangrijke offers, door de gemeenteleden reeds gebragt, niet geraden achtten, meldden zij het besluit genomen te hebben langs anderen weg middelen te beramen om het ontbrekende bijeen te brengen, en alzoo reeds de toezegging van een voorschot van ƒ 500 te hebben verkregen. Schenen zij er intusschen op bedacht om van de Regering, boven de ƒ 700 waarvoor zij door de Synode waren aanbevolen, de toezegging nog van ƒ 1000 rijkssubsidie over het jaar 1879 te vragen, wij meenden, na kennisneming van hun schrijven, hun te moeten melden, zoo als bij brief van 29 November n°. 101 geschied is, dat wij, ook met het oog op de behoeften van andere gemeenten, geen vrijheid zouden vinden om zulke aanvraag te ondersteunen, dewijl wij daardoor toch in strijd zouden handelen met het op afdoende gronden door de Synode in deze genomen besluit. Intusschen kwam van Kerkvoogden dd. 2 December een berigt in, van 22 November, gereg. onder n°. 203, behelzende dat de aanbesteding van het werk reeds had plaats gehad, en het werk voor de som van

f 3147 was aangenomen. Ofschoon daar nu nog volgens de overgelegde begrooting 13 percent voor den architect en het toezigt bijkwamen, zouden met andere noodzakelijke uitgaven de kosten van het geheele werk ruim *f* 3650 bedragen, en derhalve aanmerkelijk lager dan de raming van *f* 4155. Niet te min verzochten Kerkvoogden, dat de subsidie tot het volle bedrag van *f* 700 mogt worden uitgekeerd, omdat zij op raad van deskundigen de onderzijde van het kerkgebouw van buiten met portland cement wilden doen bestrijken, en alzoo de kosten daarvan, die niet in de begrooting waren opgenomen, zouden kunnen dekken. Na ingewonnen adviezen van alle leden der Commissie werd hun echter gemeld, dd. 18 December n°. 137, dat hun, naar de bestaande bepaling, slechts *f* 450 kon worden toegewezen, dat wij overigens geen bezwaar vonden in hun voornemen om de onderzijde der kerk van buiten met portland cement te doen bestrijken, en zelfs gezind waren om U te adviseren, hun de kosten daarvan te vergoeden, mits deze nader door hen werden opgegeven. Aan den Quaestor-generaal en het Provinciaal Collegie werd te gelijkertijd kennis van ons antwoord gegeven.

Volgens de opgaaf ons hierop door Kerkvoogden gezonden, zouden die buitengewone kosten *f* 313.95 beloopen; maar in hun betrekkelijk schrijven van 11 Januarij, gereg. onder n°. 243, maakten zij bedenking tegen de toewijzing slechts van *f* 450. Zij stelden daartoe voorop dat de aannemingssom met de genoemde 13 pct. onkosten *f* 3556.11 beliep en hun daarom *f* 599.10 zou toekomen, maar meenden, indien deze onkosten niet in berekening mogten komen, althans op *f* 530.18 aanspraak te mogen maken. Wij antwoordden, bij schrijven van 22 Januarij n°. 12, dat ons uit hunnen brief gebleken was, dat bij hen een volslagen misverstand ten grondslag lag voor de berekening van het bedrag der subsidie, welke hun zou kunnen worden uitbetaald; dat toch volgens de bedoeling der Synode die berekening moest geschieden naar de werkelijke kosten, die uit de aannemingssom moesten blijken; dat volgens hunne eigene opgaaf die kosten op *f* 3650 zouden komen, en dewijl de bijdragen der gemeente *f* 1500 beliepen, daarboven naar de door de Synode gestelde voorwaarde *f* 1000 zou moeten geleend worden en *f* 700 van het Rijk te wachten was, de opgegeven kosten door de Synodale subsidie van *f* 450 geheel gedekt zouden zijn. Wij voeg-

den er echter bij, dat onze aandacht was gevallen op het verschil van het nu vermelde cijfer der werkelijke kosten van de opgaaf van 22 November, zoodat, wanneer dat cijfer juist was, zij op niet meer dan ƒ 356.11 aanspraak zouden kunnen maken. Eene spoedige opheldering hiervan verzoekende, merkten wij verder nog op, dat de overgelegde raming der kosten van het toegestaan gebruik van portland cement volgens art. 16 van het in werking getreden Reglement eene afzonderlijke voordragt aan de Synode zou vorderen. Bij brief van 2 Februarij, gereg. onder n°. 257, werd door Kerkvoogden de gevraagde opheldering gegeven. Het bleek nu, dat zij onder de gemelde som van ƒ 3650 ook ƒ 100 hadden berekend voor afgekeurde teekeningen, bestekken, begrootingen en andere onkosten. Daarbij legden zij afschrift over van hun vroeger reeds medegedeeld schrijven aan den Minister van Financiën ten betooge, dat het onmogelijk zou zijn de gemeente met nog meer lasten te bezwaren, waar, zoo als nu de meer naauwkeurige opgaaf luidde, door de gemeenteleden reeds ƒ 1488.75 was bijgedragen. Daar zij slechts ƒ 500 van anderen hadden verkregen zouden zij, als hun door de Synode de subsidie tot het toegestaan bedrag van ƒ 700 werd uitbetaald, nog voor de aannemingssom ƒ 167.63 te kort komen. Indien hun nu het volle bedrag niet kon worden uitgekeerd, zij wilden dan wel de bepaling der som aan ons overlaten, opdat „zoo het werk des Heeren, om hulpbehoevenden te helpen, ook weder in deze daad verheerlijkt worde." Ons ontbrak de moed om de kleine gemeente, in dezen stand van zaken, geheel te leur te stellen. Na rijpe overweging besloten wij U te adviseren, haar in de beschreven behoeften met eene bijdrage van ƒ 300 te gemoet te komen, maar hiermede dan ook aan Kerkvoogden over te laten, verder in de kosten van het werk te voorzien. De subsidie door de gemeente te genieten zou dan in het geheel ƒ 750 beloopen.

Ammerstol. Ammerstol, classis Gouda. Van Kerkvoogden dezer gemeente kwam een adres in dd. 26 October, gereg. onder n°. 138, houdende aanvraag van subsidie ten einde in plaats van het kerkgebouw in hunne gemeenten, dat schier geheel onbruikbaar en voor geene reparatie vatbaar is, aldaar een nieuw kerkgebouw te stichten. De hierbij vereischte stukken zijn tijdig ingekomen en zooveel noodig

nog behoorlijk aangevuld; en wordt de aanvraag door het Provinciaal Collegie van toezigt en door het Classicaal Bestuur dringend aanbevolen, hiermede vereenigt zich ook het Provinciaal Kerkbestuur.

De begrooting bedraagt *f* 13059,25. Deze is met zorg opgemaakt, zoodat de gewenschte spaarzaamheid hierbij is inachtgenomen. Wekt de daarop uitgetrokken som van *f* 300 voor onvoorziene uitgaven bevreemding, Kerkvoogden hebben dit hierdoor opgehelderd, dat na het opmaken hunner begrooting juist naast het Kerkgebouw eene nieuwe school gebouwd is, waarbij bleek, dat voor de beheijing meerdere en langere palen gebezigd moesten worden, — en zij dus met reden vreezen, dat ditzelfde ook voor het Kerkgebouw zal vereischt worden, en dit zoo, dat hiertoe de som van *f* 300 ligt nog wel ongenoegzaam zijn zal. Wordt voor het overblijvende van den afbraak op de begrooting geene som berekend, ook hieromtrent hebben zij gemeld, dat zij de opbrengst daarvan, die niet dan gering zijn kan, aan den aannemer zullen overlaten, als waardoor van zelfs de aannemingssom verminderd zal worden.

Tot de gemeente hebben Kerkvoogden zich allereerst gewend en, hoewel daaronder slechts weinige en dan nog zeer betrekkelijk gegoeden gevonden worden, zijn zij hierin boven hunne verwachting geslaagd. Eene schriftelijke verbindtenis is daar door bijna allen, die dit slechts eenigzins doen konden, aangegaan om te zamen een bedrag van *f* 4000 bijeentebrengen tegen eene jaarlijksche rente van drie percent en behoorlijke aflossing, waartegen van de zijde van het Provinciaal Collegie geenerlei bedenking is ingebragt.

Zij hebben zich daarna tot de Regering gewend, met het gunstige gevolg, dat hun bij missive van 17 September 1878 uit de Staatsbegrooting van 1878 eene subsidie van *f* 2500 onder het gewone voorbehoud is toegestaan.

Voor het overblijvende van *f* 6559,25 vragen zij van U nu eene subsidie van *f* 6500, daar het uitzigt bestaat, dat de vermelde *f* 4000 uit de gemeente wel met *f* 59,25 zal verhoogd worden. Mogt hiertegen bij U bezwaar bestaan, dan roepen zij Uwe hulp in om hunne pogingen bij de Regering te ondersteunen, ten einde hun ook van deze zijde nog eenig gedeelte van genoemde som toekome.

Dit laatste kunnen wij U niet aanraden, daar dit voor andere hulpbehoevende gemeente tot schade zijn zou. Ook

kunnen wij de gemeente voor niet meer aan U aanbevelen als de staat van ons Fonds toelaat, dat is, zooals ons voorkomt, voor de som van ƒ 5000. De ontbrekende ƒ 1500 zullen dan gevonden moeten worden door verhooging der aantegane leening. Meer kan aan deze gemeente door de Synode met het oog op de behoeften van anderen niet worden toegestaan.

Vlieland. Vlieland, classis Alkmaar. Een van Kerkvoogden en Notabelen dezer gemeente ontvangen adres om subsidie van ƒ 3173.52 voor de helft uit 's Rijks kas en voor de wederhelft uit het Synodale fonds, gereg. onder n°. 270, was reeds gedagteekend 9 Mei 1878. Het schijnt, dat opmerkingen ter zake door het Classicaal Bestuur gemaakt, oorzaak zijn geweest, dat de verzending vertraagd is, zoodat het eerst in het begin dezes jaars door het Classicaal Bestuur opgezonden en 7 Maart ll. van het Provinciaal Kerkbestuur is ingekomen. De gevraagde subsidie moest dienen tot herstellingen aan kerk en pastorij beide, die naar de beschrijving van het werk in het bestek en daarbij gevoegde begrooting volstrekt noodzakelijk zijn. Het verzoek wordt zoowel door het Provinciaal Collegie van toezigt als door het Provinciaal Kerkbestuur en het Classicaal Bestuur zeer ondersteund. De kosten der herstellingen zijn op ƒ 3273.52 begroot. Daarin zal door de gemeenteleden ƒ 100 worden bijgedragen. Het verzoek om Rijkssubsidie was reeds door den Minister van Financiën bij missive van 27 Mei 1878, gereg. onder n°. 546, in onze handen gesteld, doch, zoo als later in ons verslag zal vermeld worden, waren de stukken, op ons verzoek om diligent verklaring voor het verlangde advies, terug gevraagd, waarna volgens berigt van den Minister van 17 September n°. 9, gereg. onder n°. 73, aan de gemeente bij Koninklijk besluit uit 's Rijks kas ƒ 1350 subsidie is verleend geworden. — Voor dit feit staande, bleef ons alleen over te berekenen, hoe veel uit het Fonds voor noodlijdende kerken en personen zou kunnen worden afgezonderd om de arme gemeente te helpen, en Kerkvoogden in staat te stellen tot uitvoering der herstellingen, die geen langen uitstel kunnen lijden. Naar ons oordeel mogt deze gemeente niet te zeer bezwaard worden, als ook van voldoende kerkelijke fondsen verstoken. Wij adviseren daarom haar eene bijdrage van ƒ 1500 toe te staan. In het ontbrekende zullen Kerkvoogden dan

door eene leening of langs anderen weg moeten trachten te voorzien.

Westkapelle.

Westkapelle, classis Middelburg. Bij adres van 22 Februarij, gereg. onder n°. 298, vragen Kerkvoogden dezer gemeente voor het bouwen van eene nieuwe predikantswoning eene bijdrage van *f* 6500. Het tegenwoordige gebouw is oud en vervallen en buitendien zeer ondoelmatig ingerigt, kortom, onbewoonbaar, waarom dan ook bij de bestaande vacature reeds meer dan eene beroeping is afgewezen, en er thans gewanhoopt wordt, of de vacature wel vervuld zal worden, zoolang er geen nieuwe pastorij is gesticht, terwijl de gemeente 2000 leden telt en voor haar het lang gemis van een eigen predikant noodlottig zou zijn. Hierom mag de late inzending overzien worden. Er is dringende noodzakelijkheid, dat hier de handen aan het werk geslagen worden, maar daarvoor is onmiskenbaar hulp en krachtige hulp noodig. De kerkefondsen zijn zelfs onvoldoende om in de gewone behoeften te voorzien, zoodat daarvoor een jaarlijksche omslag van omstreeks *f* 300 noodig is. Het grootste gedeelte der bevolking bestaat uit dijk-werkers: het aantal van gegoede leden is zeer gering, zoodat de som van *f* 1500, door de gemeente bij te dragen, betrekkelijk hoog kan genoemd worden. Op bestek-, teekening en begrooting konden wij geen aanmerking maken. De kosten, op ongeveer *f* 8000 berekend, achtten wij niet te hoog geraamd. De vereischte stukken waren bij het verzoek aanwezig. Het verzoek wordt door de betrokken Besturen en door het Provinciaal Collegie van toezigt zeer ondersteund. Indien de middelen van het Fonds het toelieten, zouden wij niet geaarseld hebben, U het toestaan van de gevraagde bijdrage aan te raden. Maar nu meenden wij, dat in elk geval tot verhooging der bijdrage van de gemeente met *f* 500 zou moeten worden overgegaan, en dat alsdan de subsidie door U te verleenen hoogstens *f* 3000 zou kunnen bedragen, en Kerkvoogden zouden moeten trachten de nog ontbrekende som van *f* 3000 van het Rijk te verkrijgen. Oordeelende, dat het hier gold eene spoedvorderende zaak, hebben wij hun bij brief van 28 Mei n°. 41 daartoe aangespoord, terwijl wij den Minister bij brief van dezelfde dagteekening hiervan in kennis hebben gesteld, bij overbrenging der stukken, waarvan het verzoek om subsidie vergezeld was. — In het billijk

vertrouwen dat bij den Minister na onderzoek der stukken geen bezwaar zal bestaan om de gemeente tot toekenning der vereischte rijkssubsidie aan Z. M. voor te dragen, hebben wij alle vrijmoedigheid U de toekenning van *f* 3000 subsidie uit het fonds aan te raden.

Molkwerum.

Molkwerum, Classis Sneek. De Kerkvoogden dezer gemeente hebben zich bij adres van 19 Nov. 1877, gereg. onder n°. 351, tot de Synode des vorigen jaars gewend met de aanvrage om subsidie tot den bouw eener nieuwe pastorij. De kosten van dat werk werden volgens daarbij overgelegde begrooting geschat op *f* 6316.75, zoodat het geheele bedrag der onkosten, de kosten van bestek, teekening, besteding en opzigt daaronder begrepen, ongeveer *f* 7000 zou bedragen.

Het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, daarin voorgelicht door het advies van een bouwkundige in zijn midden, was van oordeel, dat het plan te kostbaar was, vooral ook door de aan den bouw toegevoegde catechiseerkamer. Tengevolge van deze opmerking werd een nieuw bestek, teekening en begrooting opgemaakt, waarbij de kosten geraamd zijn op *f* 5328.56, de kosten van bestek, teekening en opzigt daaronder niet begrepen. Dit nieuwe plan werd bij missive van 10 April 1878 met aanbeveling aan de Synode gerigt.

Daar ook van de Regering hulp en ondersteuning was aangevraagd, werd het gewijzigde plan ook aan haar medegedeeld. Door den bouwkundige voor de Landsgebouwen aan het departement van Financiën zijn tegen het plan, wat fondering, metselwerk en buitenmuren betreft, bezwaren geopperd. Het ontworpen plan met de begrooting van *f* 5328.56 kon derhalve niet worden vastgesteld. De Synode zag zich daarom in hare vergadering van 20 Julij 1878 gedrongen de gedane aanvraag in advies te houden. Zie Hand. 1878, bl. 26. Bijl. A, bl. 40, 41.

De Kerkvoogden hebben daarop bij schrijven van 10 December jl., gereg. sub n°. 251, eene nieuwe aanvraag ingediend, waarbij zij te kennen gaven, dat door het aanbrengen van de noodiggeachte wijzigingen in de dikte der fondementmuren en heiwerk, die door de Regering werden geëischt in het belang van de soliditeit van het werk, de kosten van het werk verhoogd worden tot *f* 6616.92. Het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland

ondersteunt deze aanvraag bij missive van 20 Januarij 1879 na gehoord te hebben het advies van het Classicaal Bestuur van Sneek van 20 December 1878, en dringt er met den meesten ernst op aan, dat de gemeente, boven elke andere, geholpen worde.

Bij een Ministerieel schrijven van 22 April 1879, gereg. onder sub n°. 368, werd ons berigt, „dat het bouwplan voor eene nieuwe pastorij te Molkwerum, zoodanig als dat tengevolge der bemerkingen van den bouwkundige voor de Landsgebouwen is gewijzigd thans geene bedenking meer oplevert. De begrooting van kosten is opgemaakt tot een bedrag van *f* 6344.51[5]."

Deze begrooting, die tevens ons ter hand gesteld is, en niet het welligt meer op eene ruwe berekening steunende cijfer van *f* 6616.92, dat in de aanvraag van Kerkvoogden dd. 10 December 1878 genoemd wordt, moet dus tot grondslag gelegd worden voor de aanvraag van de voor den bouw vereischte subsidie.

Uit de rekeningen van de Kerkvoogdij over de jaren 1874 tot 1877 blijkt genoegzaam, dat de Kerk geene eigene inkomsten bezit en hare nog al belangrijke uitgaven, waartoe onder anderen behoort eene toelage van *f* 400 tot het predikantstractement, moet bestrijden door verhuring van zitplaatsen, kerkcollecte, een floreenomslag en eene vrijwillige bijdrage voor het predikantstractement. Daar tegenover staat ook weder het voorregt, dat op de Kerk volstrekt geene schulden rusten. Doch dit is wel zeker, dat de Kerkvoogdijkas niet in staat is eene bijdrage van eenig aanbelang tot den bouw eener nieuwe pastorij te leveren.

De gemeente zelve biedt aan eene bijdrage, door inschrijving te zamen gebragt, van *f* 665.88. Wij ontveinzen niet, dat deze bijdrage niet aan onze verwachting heeft beantwoord. Wel is het ons bekend, dat de ingezetenen van het dorp Molkwerum over 't algemeen tot de minder begoedigden gerekend mogen worden; maar daar staat tegenover, dat tot de gemeente mede behoort eene zeer welvarende stand van landbouwers, die in de laatste jaren onder bijzonder gunstige omstandigheden hebben verkeerd en in vergelijking met vele streken van Friesland, nog blijven verkeeren. Men mogt dus van dezen met regt eenige meerdere krachtsinspanning in het belang der gemeente verwachten.

Daarbij in aanmerking nemende, dat er buitendien voor de gemeente wel uitzigt bestaat om van andere zijde nog hulp te verkrijgen, dan oordeelen wij haar, met het oog op de voorhanden middelen, niet te zeer te bezwaren, wanneer wij ruim een derde der kosten voor hare rekening laten, en U adviseren om haar *f* 2000 uit het fonds toe te staan, met aanbeveling aan den Minister om tot gelijke subsidie van *f* 2000 uit 's Rijks kas aan den Koning te worden voorgedragen. Bij schrijven van 28 Mei n°. 37 hebben wij den Minister daartoe dan ook bereids geadviseerd.

Hollum op Ameland. Hollum, classis Dokkum. Uit Hand. 1878. bijl. A, blz. 46, 47, blijkt, dat Kerkvoogden dezer gemeente zich ten voorgaanden jare reeds zoowel aan den Koning als aan de Synode adresseerden om subsidie voor herstelling of vernieuwing van het kerkgebouw, maar hun verzoek aan de Synode terugnamen in afwachting van eene gunstige beschikking op hun verzoek om eene bijdrage uit de domeinkas, waarop naar hunne meening de gemeente aanspraak zou kunnen maken. Om den vervallen toestand van het kerkgebouw zou het verzoek om subsidie destijds anders zeker in gunstige aanmerking gekomen zijn, ware het niet dat Kerkvoogden ook nog onzeker waren in de keuze tusschen verschillende bouwplannen. Blijkens hun thans bij ons ter tafel gekomen adres van 27 December, gereg. onder n°. 231, was die onzekerheid bij hen nog blijven bestaan, zoodat zij vier plannen, deels tot stichting van een geheel nieuw kerkgebouw, deels tot herstelling van het oude bij ons overlegden, met vermelding evenwel dat zij aan een daarvan, ook met het oog op de kosten, de voorkeur gaven, en de gemeente, daarvoor eene bijdrage van *f* 2000 wilde ten offer brengen. Naar door onzen Correspondent ingesteld onderzoek, beantwoordde dit bouwplan ook volkomen aan de behoefte der gemeente, en zou daardoor eene aanzienlijke besparing der kosten worden verkregen, waarop de stichting van een nieuw gebouw te staan zou zijn gekomen. Volgens ingewonnen advies van eenen bekwamen bouwkundige kan dit ook boven elk ander gerust worden aanbevolen. De kosten er van worden op de som van *f* 7810 begroot. Wij zijn onderrigt, dat van eene uitkeering of tegemoetkoming uit de domeinkas, waarmede Kerkvoogden zich ten voorgaanden

jare gevleid hadden, geen sprake kan komen. Zonder krachtdadige hulp kan dit werk intusschen niet tot stand komen, daar bij de kerkelijke administratie naauwelijks de noodige middelen voor het gewone onderhoud aanwezig zijn. En de nood dringt. De kerk is thans gesloten. De gemeente moet zich derhalve voor hare openbare godsdienstoefeningen met een daarvoor ongeschikt locaal behelpen. Hierom wordt het verzoek om subsidie dan ook ten sterkste, zoowel door het Classicaal Bestuur van Dokkum als door het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland ondersteund. Wij meenen ook, dat de verleening van hulp geen uitstel gedoogt. Op dien grond raden wij U op het bedoelde bouwplan *f* 2500 uit het fonds toe te staan, en de gemeente voor hetzelfde bedrag van *f* 2500 als rijkssubsidie aan den Minister van Financiën aan te bevelen. Met overlegging der stukken, tot meer bedoeld plan behoorende, en van de vroegere stukken ten voorgaanden jare met het verzoek om rijkssubsidie in onze handen gesteld, hebben wij in ons betrekkelijk schrijven van 28 Mei, n°. 38, den Minister daartoe bij voorraad geadviseerd. De overblijvende kosten van *f* 2810 zullen dan voor rekening van de gemeente moeten blijven.

Nieuwe Pekela, classis Winschoten. Voor eenige jaren is hier, op een uur afstand van het bestaande kerkgebouw, een tweede kerk gebouwd, waarvan de kosten door eigen inspanning en zonder subsidiën uit het fonds, door de gemeenteleden zijn bestreden. Sedert is er door de gemeente, het Rijk en de Synode voorzien in het tractement van den predikant. Nu ontbreekt er nog eene pastorij, de stichting van welk gebouw de beroeping van een predikant dient vooraf te gaan. De kosten van dat gebouw zijn geschat op eene som van *f* 8328.43. De gemeente heeft, blijkens den overgelegden staat van bezittingen en inkomsten, geene fondsen, waaruit deze kosten zullen kunnen worden gevonden, terwijl de ingezetenen van dit gedeelte der gemeente niet vermogend zijn, maar grootendeels uit daglooners en arbeiders bestaat. Hier komt nog bij, dat de hoofdelijke omslag in de gemeente Nieuwe Pekela reeds is opgevoerd tot eene som van *f* 1200. Kerkvoogden en Notabelen der gemeente hebben, met veel inspanning van de bewoners bijeen verzameld eene som van *f* 1500; daarenboven hebben zij uit eene collecte Nieuwe Pekela.

in de Provincie Groningen, door het Provinciaal Kerkbestuur daartoe gemagtigd, verkregen de som van f 800. Bij hun verzoek aan de Synode van den 25 Junij 1878, gereg. onder n°. 57, verzochten zij uit het fonds eene subsidie groot f 5828.43. Het Classicaal bestuur van Winschoten en het Provinciaal Kerkbestuur van Groningen achten het verzoek alleszins te moeten aanbevelen, en zijn van gevoelen dat de bijdragen uit eigen boezem van f 1500 voor eene gemeente, die nog grootendeels uit veenarbeiders bestaat, een bewijs is, dat zij groot belang stelt in een eigen Evangelieprediking in haar midden. Het Collegie van toezigt verklaart deze gemeente hulpbehoevend en het verzoek om subsidie niet overdreven. Onze correspondent heeft Kerkvoogden en Notabelen gewezen op den slechten toestand van het fonds om op nog meerdere bijdrage uit de gemeente zelve aan te dringen, waarvan het gevolg is geweest, dat dit College bij brief van 16 April 1879, heeft medegedeeld, dat het al het mogelijke zal doen om nog f 828 te vinden door andermaal een beroep te doen op de ingezetenen der gemeente of deze gelden op te nemen. Kerkvoogden en Notabelen bepalen hun verzoek om subsidie uit het fonds nu tot f 2500, terwijl zij zich hebben gewend tot de Regering om eveneens f 2500 uit 's rijks-kas te mogen ontvangen. Deze aanvraag is dan ook door den Minister van Financiën bij schrijven van 12 Mei, gereg. onder n°. 441, in onze handen gesteld om consideratie en advies, en om mededeeling tevens of er uitzigt bestaat, dat aan de gemeente Synodale subsidie zal worden verleend.

Wij zijn van gevoelen, dat deze gemeente tot voorschreven doel moet worden geholpen, daar anders de voor het kerkgebouw besteede gelden en voor het tractement ook van Rijks wege toegestane bijdrage geene vruchten kunnen dragen. Het smart ons dat echter de gemeente, die zooveel eigen krachtsinspanning aan den dag heeft gelegd en daarom onbekrompen ondersteuning mogt verwachten, zal moeten worden te leur gesteld, wanneer zij zich in de noodzakelijkheid zal zien gebragt van boven de bijeengebragte f 1500, nog f 2880, welligt slechts door middel van eene leening te verzamelen. Naar onze berekening zal toch voor haar niet meer dan f 3000, voor de helft uit het fonds, voor de wederhelft uit 's Rijks kas te verkrijgen zijn. Bij schrijven van 28 Mei n°. 39 hebben wij den Minister geadviseerd, om de gemeente althans f 1500 rijkssubsidie

te beschikken en U adviserende om haar daarvoor dan ook aan te bevelen, raden wij U haar subsidie tot gelijk bedrag van f 1500 te verleenen.

Aruba, West-Indie. Volgens Hand. blz. 60, 61. verlangde de Kerkeraad der hier gevestigde Protestantsche gemeente eene kleine subsidie ter tegemoetkoming in de kosten van het onderhoud der aldaar bestaande kerken, doch werd aan de Indische Commissie gemeld die haar daar voor aanbeval, dat de Synode niet ongezind was om de zustergemeente als vroeger in haren nood bij te staan, maar eene bepaalde en naauwkeurige opgaaf van de bestaande behoefte noodig achtte om het al dan niet dringende daarvan te beoordeelen en het bedrag der verlangde subsidie vast te stellen, zijnde de Synodale Commissie gemagtigd om in deze naar bevind van zaken te handelen. Naar de hierop van den Kerkeraad ingewonnen berigten, eerst door tusschenkomst van de Indische Commissie van 16 November, gereg. onder n°. 242, later nog door tusschenkomst van den Correspondent, van 14 Maart, gereg. onder n°. 379, is de hulpbehoevendheid van deze gemeente onmiskenbaar. Terwijl zij in het onderhoud van twee kerken te voorzien heeft, de eene in de stad of aan de baai, de andere in het buitendistrict, Canichito, gelegen, bedragen hare gewone jaarlijksche inkomsten niet meer dan *f* 85 à *f* 90, waaronder nog gerekend eene daarvoor gehouden collecte, die wegens de armoede der gemeente niet meer dan *f* 40 à *f* 50 pleegt op te brengen. Als jaarlijksche uitgaaf wordt genoemd, *f* 50 voor het onderhoud van de beide kerken en van het kerkhof, *f* 60 aan de kosters, *f* 11 aan licht voor de avondgodsdienstoefeningen, *f* 9 aan brood en wijn voor voor het Avondmaal, te zamen *f* 130. Hoe 's jaars het te kort wordt gedekt, meldt de Kerkeraad niet. Voor armverzorging bezit de gemeente zelfs geenerlei fondsen. Slechts wordt gewaagd van eene bezitting van 15 bunders grond op Canichito, waarvan drie bunders onlangs voor de aloëcultuur zijn aangelegd, en daarbij gevoegd, dat indien het gelukken mogt deze cultuur uit te breiden, over een drietal jaren de opbrengst voldoende zou zijn om de gemeente zelve in hare behoeften te doen voorzien. Daarvoor zou echter volgens den eersten brief des Kerkeraads ongeveer *f* 600, volgens den laatsten althans f 400 noodig

zijn, welke zij bezwaarlijk zou kunnen bijeenbrengen, daar zelfs de middelen ontbreken om de kerken in goeden staat te houden, lampen voor de avondgodsdienst, die nu telkens van particulieren moeten geleend worden wegens onbruikbaarheid der oude, en nieuw tafelgoed aan te schaffen, daar het oude versleten is. Met eene kleine subsidie zou de gemeente thans niet meer geholpen zijn, want tot overmaat van ramp, meldt de Kerkeraad in zijn laatsten brief, zijn in den nacht van 15 Februarij eenige kwaadwilligen in de kerk te Canichito binnengedrongen, en hebben alles wat zich daarin bevond als predikstoel, zitstoelen enz. kort en klein geslagen. Volgens eene specifieke naar ons oordeel zuinig opgemaakte begrooting, door den Kerkeraad overgelegd, zou voor de beide kerken thans *f* 600 noodig zijn. Volgens bijgevoegde mededeelingen van den predikant *F. F. Sonstral* te Curaçao, die met zijnen ambtgenoot d. t. pl. de predikdienst op de eilanden Bonaire en Aruba waarneemt, bedraagt de bevolking van Aruba 6000 inwoners, waarvan slechts 500 protestanten, de overigen meest Roomsch-katholiek zijn, die drie door het Gouvernement bezoldigde pastoors bezitten, terwijl de arme Protestantsche gemeente, die gansch niet van geestelijk leven ontbloot is, ja zich boven andere gemeenten zelfs zeer gunstig door hare godsdienstige belangstelling onderscheidt, steeds van het voorregt van een eigen predikant te hebben verstoken blijft. Zij heeft daarom te meer aanspraak op ondersteuning, waar zij tegen het ijveren der Roomsche geestelijken dubbel op hare hoede moet zijn. De instandhouding eener tweede kerk te Canichito is volstrekt geene weelde, omdat in dat buitendistrict vele van hare leden wonen. Op zijne laatste rondreis door de gemeente werden daar 10 personen door den heer *Sonstral* aangenomen en namen 40 leden deel aan de viering des avondmaals; in de Hoofdplaats waren 14 aannemelingen en woonden 50 leden de viering van het avondmaal bij, waaronder twee roomsch-katholieken, die uit eigen beweging waren overgegaan. De heer *Sonstral* vond het opmerkelijk dat de in de kerk te Canichito aangerigte verwoesting juist in den tijd zijner bezoekreis plaats vond. De zaak was bij de politie in onderzoek.

Dewijl bij de ontvangen magtiging om de gemeente te Aruba te helpen, slechts sprake was van eene kleine subsidie, moesten wij ons van toekenning van ondersteuning ont-

ouden, nu de behoefte gebleken is zoo veel grooter te ijn. Tot de beschikking der vereischte gelden om de der emeente behoorende gronden in cultuur te brengen geeft et Reglement op het fonds geene vrijheid; maar tot het erleenen van subsidie voor de herstelling van hare kerkebouwen durven wij U gerust, ondanks eigen nood, adviseren, daar voor deze zustergemeente alle gelegenheid om an elders ondersteund te worden afgesneden schijnt. Met eene subsidie van *f* 500 zou zij voor het vermeld doel naar behooren geholpen zijn.

β Als door U overeenkomstig onze medegedeelde voordragten besloten wordt, dan zou van de geraamde middelen nog de som van f 643 beschikbaar blijven. Deze zouden wij wenschen toegekend te zien aan een der twee gemeenten, die daarom vooraan vermeld worden onder de nu te noemen gemeenten, welke wij zonder twijfel alle ook voor het bekomen van subsidie zouden hebben voorgedragen, wanneer daarvoor de noodige gelden aanwezig waren. Wegens staking van stemmen bleef het bij ons onbeslist, voor welke van de twee gemeenten wij nog Uwe dadelijke hulp zouden vragen. Daar wij verder, zooals wij hiervoren reeds te kennen gaven, de hoop niet wilden opgeven, dat nog belangrijke giften zullen inkomen, waardoor gelegenheid zou ontstaan om van de overblijvende gemeenten nog een of meer in haren nood te gemoet te komen, vermelden wij hare aanvragen in zulke orde, als hier noodig is, om U te doen weten, wie wij oordeelen, dat alsdan in de eerste plaats met subsidie zouden behooren begunstigd te worden.

β. Aanvragen voorshands in advies te houden.

Heinkenszand, classis Goes. Kerkvoogden dezer gemeente verzochten bij adres van 21 October jl., gereg. onder n°. 280, om geldelijke ondersteuning uit het Fonds ten bedrage van f 1400, tot het doen van de noodige herstellingen aan het kerkgebouw, inzonderheid tot het aanbrengen van een nieuw pannendak in plaats van het geheel vervallene, waartoe eene aanmerkelijke versterking in den bouw van het dak zal noodig zijn.

Heinkenszand.

Toen in het jaar 1842 de tegenwoordige kerk werd gebouwd door en onder toezigt van ambtenaren van den Waterstaat, was zij, naar de meening der toenmalige Kerkvoogden, zoo zwak zamengesteld, dat Kerkvoogden

aanvankelijk bezwaar maakten het gebouw te aanvaarden; alleen door den drang der omstandigheden hebben zij moeten toegeven. Het dak was toen voorzien van eene ligte zinkbedekking, die al spoedig bleek in geenen deele te voldoen. Zij werd vervangen door eene bekleeding van geteerd papier, vermits de constructie van het gebouw te zwak was om aan pannen of leijen te kunnen denken. Ook dit papieren dak voldeed al spoedig niet aan de verwachting, waarom toen eene bedekking met vilt in de plaats is gekomen, die nog aanwezig is, doch thans in een' toestand verkeert, die vernieuwing volstrekt noodzakelijk maakt.

Men mag zich over dezen loop van zaken bedroeven en dien afkeuren, de gemeente is er het slagtoffer van. De kerkelijke bezittingen bepalen zich alleen tot eene inschrijving van f 3600 op 't Grootboek der $2\frac{1}{2}$ °/₀ Nationale Werkelijke Schuld. De gemeente wordt gedrukt door een' hoogen hoofdelijken omslag en door eene jaarlijksche aflossing der rentelooze geldleening, voor den bouw der nieuwe pastorij in 1872 aangegaan, waarvan de schuld thans nog f 1050 bedraagt. De kosten voor het maken van een pannen dak, waarvoor tevens aanmerkelijke versterkingen aan het gebouw moeten worden aangebragt, zijn door een' deskundigen begroot op f 1711.22. Door vrijwillige bijdragen zal f 301.22 worden verstrekt, zoodat er alsdan nog overblijft f 1400, waartoe Uwe hulp wordt ingeroepen.

Wanneer wij in aanmerking nemen, dat nog maar zes jaar geleden aan de gemeente van Heinkenszand uit het Fonds voor noodlijdende kerken eene som van f 5500 is verleend tot de stichting eener nieuwe pastorij (zie Hand. 1873, bl. 25, 32), dan heeft het wel eenig bezwaar nu reeds aan diezelfde gemeente weder f 1400 toe te staan. Daarenboven komt het ons voor, dat op het bouwplan aanmerkelijke bezuinigingen kunnen worden gemaakt. Zoo is het aan bedenking onderhevig, ofschoon de Kerkvoogden verzekeren, dat het aanbrengen van een plafond onvermijdelijk is vermits „de kap na de aangebragte versterkingen van hout en ijzer een ongunstig aanzien zal verkrijgen", of werkelijk dit plafond niet zou kunnen gemist worden: het bijgevoegde plan vertoont toch niet een zoo onoogelijk aanzien. Zoo is er, naar 't schijnt te regt, door sommige leden van 't Classicaal en door één lid van 't Provinciaal Bestuur, de

anmerking gemaakt, dat de subsidie gevraagd wordt niet alleen voor het dak, maar voor telkens wederkeerende behoeften van gewoon onderhoud, als voor het schilderen van de kerk, consistorie en den toren, zoowel van binnen als van buiten. Eindelijk schijnt het ons toe, met sommige leden van het Classicaal Bestuur, dat de draagkracht der gemeente van dien aard is, dat méér dan f 300 uit haar midden kan worden bijeengebragt en dat zij met een renteloos voorschot of geldleening, in eigen boezem te vinden, zichzelve grootendeels zou kunnen helpen.

Om alle deze redenen zouden wij in elk geval bezwaar gemaakt hebben om U tot het toestaan van het volle bedrag der gevraagde som te adviseren. Wij achten echter wel dat de gemeente op eenige hulp aanspraak kan maken, t. w., voor de vernieuwing van het dak, dat dringend voorziening eischt, maar wij rekenen het ook voldoende, als zij daarvoor met eene bijdrage van f 643 worde te gemoet gekomen.

Hilvarenbeek.

Hilvarenbeek c. a., classis 's Hertogenbosch. De Kerkeraad dezer gemeente roept bij adres van 16 Dec. jl., gereg. sub n°. 367, Uwe hulp in tot verkrijging der noodige gelden voor herstelling van kerk en pastorij. Hij legt daarbij over alle stukken, die vereischt worden voor gemeenten die zoogenaamd vrij beheer gekozen hebben. Volgens de begrooting, opgemaakt door twee deskundigen omtrent wier eerlijkheid en soliditeit de Burgemeester van Hilvarenbeek getuigenis aflegt, is er voor de herstelling van het kerkgebouw noodig f 515, voor die der pastorij f 357.50, te zamen f 872.50. De gemeente bezit, behalve kerk en pastorij, alleen een inschrijving op het Grootboek der 2½ perc. N. W. S., groot nom. f 2200, en een akker die aan huur opbrengt f 12.50. De kerkcollecte brengt op ± f 14, de zitplaatsen f 8.70 's jaars. Hiervan moeten alle loopende uitgaven bestreden worden. Daarenboven heeft de kerk nog een schuld aan de Diaconie van f 1055. Uit het kerkefonds kan dus de voorgenomen en volgens onderzoek dringend noodzakelijke herstelling niet bestreden worden, noch geheel, noch gedeeltelijk. De gemeente telt geen bemiddelde lieden in haar midden. Het Provinciaal Kerkbestuur verklaart dan ook, dat van de gemeenteleden, die gezamenlijk voor f 16.25 hebben ingeteekend, redelij-

kerwijze niet meer kan worden verwacht. Er ontbreekt dus nog f 856.25.

Wij zouden geenszins aarzelen U de toekenning van subsidie voor het werk, dat bij uitstel in een volgend jaar zeker meer kosten zal vereischen, aan te raden en wel tot de ronde som van f 850, indien de staat van het fonds zulks toeliet. Doch nu moeten wij U wel in overweging geven, Kerkvoogden aan te bevelen, dat zij desnoods bij de Diaconie nog meer geld opnemen, al zou hunne gemeente hierdoor dan ook met de daarvoor verpligte rente en aflossing in meerdere mate bezwaard worden, en, zoo door U beslist mogt worden, dat zij thans nog geholpen worde, de hulp met f 643 voor haar voldoende te rekenen.

Ootmarsum.

Ootmarsum, classis Deventer. Volgens adres van Kerkvoogden en Notabelen van 23 December 1878, ger. onder n°. 288, heeft ook het kerkgebouw dezer gemeente dringend herstelling noodig. De toestand van het dak en de goten is zoodanig, dat van de werklieden sedert lang nog slechts één zich in de goten durfde wagen tot soldering der lekken. In het laatst van het voorgaande jaar heeft een stormwind een gedeelte van de goot en twee ramen naar beneden geworpen, op eene plaats, waar men dagelijks passeren moet en de andere ramen dreigen bij stormwind naar binnen te vallen, zoodat de godsdienstoefeningen niet langer zonder gevaar kunnen gehouden worden en Kerkvoogden niet langer de verantwoordelijkheid daarvan op zich durven nemen.

Kerkvoogden hebben daarom deskundigen verzocht bestek en begrooting op te maken van de hoogst noodige herstellingen. De onkosten zullen bedragen f 1231, waartoe de gemeente zal bijdragen aan vrijwillige giften f 150, die met de som van f 175, tot onderhoud van de kerk op de begrooting uitgetrokken, te zamen uitmaken f 325, zoodat er aan subsidie noodig is de som van f 706.

Kerkvoogden verklaren, dat zij het onmogelijk achten, die som te vinden zonder hulp uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen, daar het getal opcenten hier reeds is gestegen tot het verbazend cijfer van 80%, de kerkelijke omslag tot f 400. Eene som van f 600 heeft moeten worden opgenomen voor herstelling van den muur

der pastorij, waarvan jaarlijks f 100 moet worden afgelost en de renten moeten betaald worden.

Het Provinciaal Collegie van toezigt, het Classicaal Bestuur van Deventer en het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel achten het zeer wenschelijk, dat de som van f 700 uit het fonds verstrekt worde. Wij erkennen gaarne, dat ook hier dringend voorziening noodig is, en beseffen levendig, dat het voor Kerkvoogden eene groote teleurstelling zou opleveren, als zij van U het berigt moesten ontvangen, van niet bij magte te zijn, hun de noodige gelden te beschikken. Zeer zou het ons verblijden, indien hun door U nog de gevraagde hulp kon worden verleend. Wanneer echter de gelegenheid daartoe mogt blijven afgesneden, zal aan Kerkvoogden moeten worden gemeld, dat hun verzoek in gunstige aanmerking gekomen is, doch dat de gelden ontbreken om hen aanstonds te helpen, zoodat de aanvraag in advies heeft moeten gehouden worden.

Gaastmeer, classis Sneek. In deze gemeente is onmiskenbaar behoefte aan spoedige stichting van eene nieuwe pastorij. Bij adres van 9 December, gereg. onder n°. 252, vragen Kerkeraad en Kerkvoogden daarom eene subsidie van f 2834.50. Het Classicaal Bestuur van Sneek en het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland ondersteunen dit verzoek met den meesten aandrang, omdat de oude pastorij *onbewoonbaar* is, in de laatste jaren voor den predikant eene woning werd gehuurd, die echter thans niet meer gehuurd kan worden, en er geen voortgang met het beroepingswerk in de vacante gemeente gemaakt kan worden, zoolang eene geschikte predikantswoning ontbreekt. Gaastmeer.

Uit bestek en teekening blijkt, dat de nieuwe pastorij op een zeer eenvoudigen voet zal worden ingerigt. Volgens bijgevoegde begrooting zouden de kosten na aftrek van de afbraak der oude pastorij f 5300 beloopen.

Naar de overgelegde rekening en verantwoording van het kerkelijk beheer over de drie laatste jaren bezit de gemeente, eene kleine grondpacht van f 5 uitgezonderd, geene rente gevende bezittingen maar heeft zij ook geene schulden.

De gewone ontvangsten beliepen in 1876 f 763,26, in '77 f 1003.82 en in '78 f 519. Dat hooge bedrag is

te danken aan de hooge huur der zitplaatsen, in 1876 f 382.96, in 1877 f 698.35, in 1878 f 340.25, alsmede aan de aanzienlijke kerkcollecte in 1876 f 188.20, in 1877 f 148.92, in 1878 f 150.34, waaarbij nog in 1876—1877 gevoegd werd de omslag op de florenen in 1876 f 159.42, in 1877 f 116.77, welke omslag in 1878 echter is opgehouden. Deze voor eene gemeente van 330 leden aanzienlijke inkomsten, uit eigen toedoen zonder eenige bezittingen zamengebragt, worden vereischt tot bestrijding der noodige uitgaven, waaronder f 300 jaarlijksche bijdrage tot het predikantstractement, het salaris van koster en organist en van den kerkelijken ontvanger, en het onderhoud der kerkelijke gebouwen. De rekeningen wijzen dan ook geen steeds klimmend, maar afwisselend batig slot aan, hetwelk in 1878 bedraagt f 55.43. De kerkelijke fondsen en inkomsten laten dus niet toe, dat daaruit de bouw van eene nieuwe pastorij worden bestreden.

Kerkvoogden hebben dit ook gevoeld en een lijst van inteekening laten rondgaan met de verklaring aan het hoofd: „Aanbeveling zal overbodig zijn, daar ieder ingezetene de behoefte kent." Daarop is voor de aanzienlijke som van f 2463.50 ingeschreven, daaronder ééne van f 1000, één van f 500, één van f 200, 2 van f 100. Voor eene kleine gemeente als deze mag men deze bijdrage voor een voldoend bewijs rekenen, dat de gemeente naar vermogen heeft willen medewerken om in de behoefte van eene nieuwe pastorij te voorzien.

Als wij nu in overweging nemen, dat er te Gaastmeer werkelijk behoefte bestaat aan eene nieuwe pastorij en dat de bouw daarvan op zeer zuinigen voet is ingerigt, dat de Kerk zelve geene bezittingen heeft, die eenige inkomsten opleveren, en vooral dat de gemeente uit eigen boezem nagenoeg de helft van het vereischte kapitaal heeft aangeboden, dan meenen wij daarin voldoende gronden te vinden voor de toekenning van eene subsidie van f 2800, of, als daarvoor thans de gelegenheid niet bestaat, het verzoek tot een volgend jaar in gunstige aanmerking te houden.

Haulerwijk.

Haulerwijk, classis Heerenveen. Ook in deze gemeente bestaat noodzakelijkheid tot het bouwen van eene nieuwe pastorij, daar de bestaande volstrekt onbewoonbaar en niet te herstellen is. Bij adres van 15 December gereg. onder

n°. 331 vraagt de Kerkeraad daarvoor eene subsidie van f 4000.

De gemeente, die volgens zijne opgave uit ruim 1400 leden bestaat, is reeds sedert 1873 vacant en heeft in 't geheel geen uitzigt op vervulling der vacature, als niet tot het bouwen eener nieuwe predikantswoning kan worden overgegaan. Volgens de eenparige getuigenis van den Kerkeraad, het Classicaal Bestuur van Heerenveen en het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland dreigt zij geheel ten gronde te gaan, indien niet tijdig in dezen nood voorzien wordt.

Naar overgelegd bestek, teekening en begrooting zullen de onkosten voor het afbreken van het oude en de stichting van het nieuwe gebouw bedragen f 5300.72. Het bouwplan is zeer eenvoudig zonder eenige weelde. Het Provinciaal Collegie van toezigt acht dan ook dat bij de bekende hulpbehoevendheid der gemeente de aanvraag volstrekt niet overdreven is.

De Kerkvoogdij heeft volstrekt geene middelen en is bovendien nog belast met eene schuld van f 200. De gemeente, bijna geheel uit den arbeidenden stand bestaande, is arm. Gegoeden telt zij niet in haar midden, daar de weinige gegoeden, ter plaatse woonachtig, bijna alle tot de afgescheidenen behooren.

Om de gemeente, ware het mogelijk, uit haren treurigen toestand op te heffen, hebben de predikanten van den Ring van Wolvega in 1875 eene Commissie uit hun midden benoemd, om een beroep te doen op de liefdadigheid der Hervormde gemeenten ten einde een fonds bijeen te brengen tot verhooging van het predikantstractement, terwijl er tevens eene som van de ontvangen giften zou worden afgezonderd om te voorzien in de allernoodzakelijkste behoeften der eeredienst". De geheele opbrengst der tot dit doel verzamelde gelden bedraagt eene som van ongeveer f 8000, voorloopig in de spaarbank belegd tegen 4 perc. Onder deze som van f 8000 is begrepen ééne gift van een onbekende uit 's Gravenhage groot f 600, in het bijzonder bestemd voor den bouw eener nieuwe pastorij, en tevens eene som van f 300, door de leden der gemeente zelve nog voor het algemeene doel, hetwelk de Commissie beoogde, bijeengebragt. Nu heeft die Commissie, door haren President, het aanbod gedaan uit het door haar verzamelde fonds eene som van

f 1700 voor den pastorijbouw beschikbaar te stellen. Wanneer bij aanbesteding de begrootingssom door stijging van de prijzen der materialen en vermindering van de waarde der van de oude pastorij te gebruiken materialen mogt worden overschreden, wordt de Kerkeraad door genoemde Commissie voor het meerdere bedrag der aannemingssom gewaarborgd.

Het is inderdaad te betreuren, dat ook deze gemeente vooralsnog niet zal kunnen worden geholpen. Naar ons oordeel zou haar althans f 3600 subsidie moeten worden toegekend. De aanvraag zal nu tot een volgend jaar moeten worden aangehouden.

Kleverskerke.

Kleverskerke, classis Middelburg. In soortgelijk geval als beide laatstgenoemde gemeenten verkeert ook de gemeente te Kleverskerke. De pastorij is schier onbewoonbaar, waarom de sedert 1 November 1877 aangewende pogingen tot vervulling der predikantsvacature mislukt zijn. De Kerkeraad heeft thans voor den tijd van een jaar dispensatie gevraagd en verkregen tot uitstel van het beroepingswerk in hope van intusschen aan Kerkvoogden gelegenheid te geven tot het bezorgen van eene geschiktere woning. Uit opzien tegen de kosten van den bouw van een geheel nieuw huis, hebben deze een plan tot vertimmering doen ontwerpen, dat toch nog, volgens overgelegde begrooting, f 3518.50 zou moeten kosten. Deze gaan de krachten der kleine gemeente, slechts even 200 leden tellende en thans door een hoofdelijken omslag van f 117,05 's jaars bezwaard, verre te boven. Met nog f 325 uit eigen boezem te willen bijdragen, mag zij geacht worden te doen wat zij vermag. Op dien grond vragen Kerkvoogden dan ook bij adres van 16 Januarij, gereg. onder n°. 291, eene bijdrage van f 3250 uit het fonds, en wordt deze aanvraag zoowel door het Classicaal en Provinciaal Kerkbestuur als door het Provinciaal Collegie van toezigt zeer ondersteund. Wegens de omstandigheden, waarin de gemeente verkeert, zouden wij de te late inzending van het verzoek niet als bezwaar tegen de inwilliging willen laten gelden. Doch bij het ontbreken der magt om deze hulpbehoevende gemeente bij te staan, adviseren wij U, ook dit verzoek tot het volgende jaar aan te houden.

Besoijen.

Besoijen, classis Heusden. Kerkvoogden dezer ge-

meente vragen bij adres van December jl., gereg. onder n°. 250, onder overlegging der vereischte bescheiden, subsidie ten behoeve eener noodzakelijke herstelling van het kerkgebouw hunner gemeente.

Hun verzoek wordt door het Classicaal en Provinciaal bestuur gelijk ook door het Provinciaal Collegie van toezigt krachtig ondersteund. De kosten van het werk zijn geraamd op f 3150.

Uit de kerkefondsen kan daarvoor niets worden afgezonderd. Deze toch zijn naauwelijks toereikend om de gewone uitgaven te bestrijden, en behalve eene schuld aan de burgerlijke gemeente, thans nog groot f 1034.62 en eene aan de Diaconie van f 600, thans nog bezwaard met eene vlottende schuld van f 195, gevolg van vroegeren achterstand.

De gemeenteleden hebben zich verbonden gezamenlijk bij te dragen f 269.25. Uit de lijst van inschrijving blijkt dat de deelneming algemeen is geweest; en moge het cijfer der meeste bijdragen gering zijn, men moet daarbij in aanmerking nemen dat de gemeente grootendeels uit schoenmakers bestaat die van handenarbeid leven moeten.

Voor de ontbrekende f 2880.75 roepen Kerkvoogden de hulp in van het Synodale fonds. Het Provinciaal Collegie van toezigt heeft zich door plaatselijk onderzoek van een zijner leden overtuigd, dat de voorgenomen herstelling indedaad dringend noodzakelijk is. Volgens het oordeel der daarover geraadpleegde deskundigen is de begrooting niet te hoog opgevoerd. Wij zouden daarom alle vrijmoedigheid hebben om de gemeente voor de gevraagde bijdrage van f 2880 bij U aan te bevelen, — doch bepalen ons thans slechts bij den raad om het verzoek in advies te houden.

Driehuizen, classis Alkmaar. Kerkvoogden en Notabelen dezer gemeente verzoeken de Synode om hare hulp tot het verkrijgen van de noodige middelen tot herstelling en vergrooting der pastorij, bij missive van den 25en December, gereg. onder n°. 269. Driehuizen.

De pastorij bestaat nu uit een hoofdgebouw met aangehecht gebouw, waarin eene woonkamer en de keuken. Er is dientengevolge te geringe woonruimte voor een predikant „ook slechts met een zeer matig getal kinderen.” Deze gesteldheid schijnt het bezwaar van de vervulling der

vacature te vergrooten. Men wenscht daarom, terwijl ook tot belangrijke herstellingen moet worden overgegaan, bij deze gelegenheid tevens de pastorij te vergrooten, — en wel door in het te vernieuwen neven-gebouw eene woonkamer en meer slaapruimte aan te brengen en de keuken uit te bouwen. Aldus zoude aan den wensch van herstelling en van vergrooting tevens worden voldaan.

De kosten van het werk, omschreven in het bestek, dat met de gespecificeerde begrooting wordt overgelegd, beloopen f 4290. Bestek en begrooting schijnen tot geene aanmerkingen aanleiding te hebben gegeven of te geven.

Om de middelen tot dekking dezer uitgaven te vinden hadden Kerkvoogden en Notabelen, schoon de gemeente noch eigendommen noch fondsen bezit, met schuld is bezwaard en een hoofdelijken omslag heft, zich bereid verklaard bij te dragen f 1290. Het Classicaal Bestuur van Alkmaar oordeelde echter dat deze bijdrage de gemeente Driehuizen te zeer zoude bezwaren en heeft bewerkt dat de gemeente Zuid-Schermer, met welke die te Driehuizen is gecombineerd, ook zal bijdragen, met dit gevolg dat voor rekening van de gemeente Zuid-Schermer genomen wordt f 860, voor die der gemeente Driehuizen f 430. Een bedrag van f 3000 blijft dus ongedekt, want men zal er toch wel niet aan kunnen denken om van de niet talrijke, niet aanzienlijke en niet rijke gemeente te Driehuizen te eischen het gestand doen van de eerst, zelfs boven haar vermogen, aangeboden bijdrage.

Het verzoek om subsidie uit het Synodale Fonds en van het Rijk, ieder van f 1500, wordt ondersteund door het Provinciaal Collegie van toezigt en de Kerkelijke Besturen.

Bij missive van den Minister van Financiën dd. 14 Februarij 1879 n°. 4, gereg. onder n°. 262, worden considératiën en advies gevraagd onder mededeeling of er uitzigt bestaat, dat ter zake voorschreven Synodale subsidie zal worden toegekend.

In den reeds meermalen vermelden stand van zaken, en met het oog tevens ook op het slot van art. 9 van het Reglement meenden wij, ofschoon de vertraging der zoo zeer gewenschte verbetering van de predikantswoning betreurende, overwegenden grond te vinden U te raden, ook dit verzoek in advies te houden, waarom wij dan ook den Minister van Financiën, onder terugzending der overgelegde stukken, in overweging gegeven hebben de gemeente voor-

alsnog niet aan Z. M. ter ondersteuning voor te dragen.

γ. Slechts twee aanvragen hebben wij te vermelden, waaromtrent wij U tot afwijzing moeten adviseren. γ Af te wijzen aanvragen.

Millingen, classis Nijmegen. Uit Hand. bl. 244—248 verg. blz. 34 bijl. A. blz. 79—82 blijkt, dat de Synode ten voorgaanden jare besloot ons te magtigen, als de vereischte bouwkundige stukken zouden zijn opgevraagd en ingekomen, subsidie te geven voor eene zeer wenschelijke en noodig geachte hulpkerk in de kleine Hervormde noodlijdende gemeente te Millingen, te midden van eene overwegende Roomsch-Katholieke bevolking en moeijelijk met eene andere gemeente te combineren. Millingen.

Bij schrijven van 20 Augustus n°. 94 werd hiervan mededeeling gedaan aan het Classicaal Bestuur van Nijmegen, te Millingen doende wat des kerkeraads is, met uitnoodiging om de bedoelde stukken in te zenden.

Terwijl het antwoord des Bestuurs nog ingewacht bleef, kwam van den Minister van Financiën een schrijven van 7 October, gereg. onder n°. 79, mededeelende dat het Classicaal Bestuur qq. den Minister had gemeld, dat de Synode voor de kosten van den bouw eener hulpkerk te Millingen eene subsidie van f 1000 had toegezegd, en nu inlichting ter zake verzoekende, omdat daarvan in de kennisgeving der Synode van 29 Julij, n°. 37, omtrent de subsidiën voor dat jaar verleend en voor het volgende in uitzigt gesteld, geene melding was gemaakt. Hierop werd den Minister terstond bij brief van 8 October, n°. 5 geantwoord, dat alsnog aan de gemeente te Millingen geen subsidie voor eene hulpkerk was toegekend, maar dat haar op herhaald verzoek van het Classicaal Bestuur op eene bijdrage ter verkrijging van zulk eene hulpkerk uitzigt was gegeven, om dat daarvoor naar het oordeel der Synode zeer overwegende redenen bestonden, en de Synodale Commissie tot toekenning er van gemagtigd werd, als de daarvoor vereischte bouwkundige stukken bij haar zouden zijn ingekomen. Dat intusschen van het Classicaal Bestuur op de betrekkelijke missive van 23 Augustus nog niets was vernomen, zoodat van de toezegging van f 1000 alsnog geen sprake kon zijn.

Eerst bij geleidend schrijven van 16 November, gereg.

onder n°. 184 werd van het Classicaal Bestuur antwoord ontvangen. Daarbij was nu wel eene teekening gevoegd van het oorspronkelijke plan, maar tevens eene teekening met bestek en begrooting van een uitgebreider plan van eene hulpkerk en bijgebouwtje. Volgens aangehaald schrijven en op een' betrekkelijken brief van ons van 28 November, n°. 95 nader gegeven inlichtingen, dd. 7 December, gereg. onder n°. 211, had men eerst het voornemen om een gebouw te stichten, voornamelijk voor catechisatiën bestemd, volgens de eenvoudigste teekening, maar daar de Synode zelve dit een hulpkerkje genoemd had, was men tot het besluit gekomen een grooter plan te bewerken van een gebouw, dat geheel voor godsdienstoefeningen kon gebruikt worden, om dat er ook bij Millingen somtijds vele schippers kunnen liggen, waarvoor, voor zoo verre zij Protestantsch mogten zijn, Millingen de eenige plaats zou zijn, waar zij de godsdienstoefeningen kunnen bezoeken.

„Wanneer er geen schippers opgekomen mogten zijn, en, zoo als somtijds geschiedt, enkele ambtenaren op bewaking uit zijn, zou bij uitzondering het kleine gedeelte van het gebouw alleen daarvoor kunnen gebezigd worden."

„Het bijgebouwtje zou moeten dienen, vooreerst tot woning voor iemand, die op de hulpkerk toezigt houdt; ten tweeden tot ontvangst van den waarnemenden predikant; ten derden, naar het Classicaal Bestuur vermoedde, om tot bron van inkomst voor het onderhoud van de hulpkerk te dienen, dewijl de huurprijs van woningen te Millingen zeer hoog is, en het somtijds voor Protestantsche ambtenaren moeijelijk valt om bij de overheerschende katholieke bevolking eene geschikte woning te verkrijgen."

De kosten van een en ander zouden volgens bestek en begrooting f 5471 of na aftrek der oude materialen f 5170 bedragen, die men hoopte te vinden door de voorloopig toegezegde Synodale subsidie van f 1000, en aangevraagde f 1000 van de Gustaaf-Adolf-Vereeniging en f 3000 van het Rijk. Aan vrijwillige bijdragen was door belanghebbende f 77 toegezegd.

Het Classicaal Bestuur van Nijmegen en het Prov. Kerkbestuur van Gelderland ondersteunen het uitgebreider plan en het Provinciaal Collegie van toezigt in Gelderland verklaart dat de Hervormde gemeente van Millingen werkelijk hulpbehoevend en de gevraagde som van f 1000

voor het bouwen van een hulpkerk geenszins overdreven is te achten.

Ofschoon nog een onzer meende dat de som van f 1000 kon worden toegestaan, zoodra de f 4171 gevonden waren en de Synode dit uitgebreider plan mogt goedkeuren, omdat een hulpkerk te Millingen noodig en wenschelijk was en voor dit uitgebreider plan geen hooger som dan f 1000 gevraagd werd, waren alle overige leden van oordeel, dat de door de Synode gegeven magtiging thans geen gevolg kon hebben, dewijl van het oorspronkelijke plan was afgeweken, terwijl zij bezwaar maakten, het verleenen van subsidie voor het uitgebreidere plan aan te raden. Naar hunne overtuiging bestaat te Millingen, waar slechts enkele Protestantsche gezinnen, vaak slechts tijdelijk wonen, aan zulk een gebouw, als men daar gesticht wil zien, volstrekt geen behoefte. De overweging, dat enkele somtijds van elders komende schippers daardoor gelegenheid zouden verkrijgen tot het bijwonen der godsdienstoefeningen, kwam hun voor niet afdoende te zijn, daar voor het toekennen van subsidie slechts naar *plaatselijke* behoefte kan gevraagd worden. Had de Synode nog over groote ruimte van middelen te beschikken, zou hier welligt het Protestantsch belang mogen wegen; maar nu er zelfs geen gelegenheid is om werkelijk hulpbehoevende gemeenten bij te staan, zou hier onregt geschieden, wanneer aan het verzoek van het Classicaal Bestuur qq. werd voldaan, en mede werd gewerkt, dat ook door het Rijk de aanzienlijke som van f 3000 werd geschonken voor een onnoodig gebouw. Terwijl alzoo besloten werd U tot afwijzing te adviseren, gaven wij den Minister van Financiën ook in ons schrijven van 28 Mei n°. 35 berigt, dat wij ons om vermelde redenen van het verleenen van subsidie voor het hulpkerkje te Millingen onthouden en U het toekennen van subsidie voor het uitgebreider plan ontraden hadden.

Nieuw Rotterdam.

Nieuw Rotterdam in West-Indiën. Jl. jaar bleef een verzoek van deze in Nickerie gevestigde gemeente om subsidie voor de verplaatsing van het door gevaar van wegspoeling bedreigde kerkgebouw buiten behandeling wegens het uitblijven van de noodige inlichtingen, die door den correspondent gevraagd waren, zie Hand. blz. 27 bijl. A, blz. 52—54. Sedert werd door den Kerkeraad, bij ge-

leidende van 10 October, gereg. onder n°. 179, slechts een plan van het kerkgebouw met eene begrooting der kosten van den afbraak en weder opbouw, ingezonden, waaruit bleek dat die kosten f 9900 zouden bedragen, zonder dat daaraan eenig woord ter toelichting werd bijgevoegd. Eerst op een nader schrijven van den correspondent van 2 December werd een uitvoeriger berigt onvangen, dd. 15 Januarij, gereg. onder n°. 230, vergezeld van een verslag van den toestand der gemeente. Daarin werd hoofdzakelijk gemeld, dat men als maatregel van voorzigtigdheid het kerkgebouw reeds had afgebroken en de materialen op eene veilige plaats had opgestapeld, tot dat men met het terrein voor den opbouw gereed zou zijn en de hiervoor noodige fondsen bijeengebragt zouden wezen; dat hiervoor reeds f 1000 aan den aannemer moesten betaald worden, waarvan slechts een vierde termijn was afgedaan; dat eene voor het werk gehouden collecte niet meer dan f 400 in de gemeente had kunnen opleveren; dat de Gouverneur der Kolonie op een aan hem gerigt adres om ondersteuning geantwoord had, dat er bezwaren bestonden om subsidie voor het kerkgebouw te verleenen, en dat de Kerkeraad ook zeer teleurgesteld was op het vernemen dat er bij de Synode geene middelen voor handen waren om de noodige hulp te verleenen en er in elk geval geen kans bestond om van daar meer dan f 1000, mogelijk nog f 1500 te bekomen. Op den raad van den correspondent om de tusschenkomst van belangstellenden in den Lande in te roepen werd door den Kerkeraad niet geantwoord. — Blijkbaar verkeert deze gemeente in groote verlegenheid, en is het zeer te betreuren, dat zij door het Bestuur der Kolonie aan haar eigen lot is overgelaten, terwijl wij, in den tegenwoordigen stand van zaken, geen moed hebben om U de toekenning van eenige hulp aan deze zustergemeente aan te bevelen, die toch ook gansch ontoereikend zou zijn om in haren nood te voorzien. Onzes ondanks moeten wij U tot afwijzing van het verzoek om subsidie adviseren, aan uw overleg overlatende, of en tot welk middel de Kerkeraad zal geraden worden om tot eene gewenschte uitkomst te geraken.

d. Overzigt van de gedane voordragten.

d. Als *overzigt* van de gedane voordragten diene het volgende.

1. Als subsidie uit het fonds worden toegekend aan de gemeenten te:

Asch.	f	300.00
Ammerstol	"	5000.00
Vlieland.	"	1500.00
Holijsloot	"	1257.00
Westkapelle	"	3000.00
Molkwerum.	"	2000.00
Hollum op Ameland.	"	2500.00
Nieuwe Pekela.	"	1500.00
Vegchel.	"	700.00
Aruba in West-Indië	"	500.00
	f	18257.00
Nog aan een der anders in gunstige aanmerking te houden gemeenten te Heinkenszand of Hilvarenbeek	"	643.00
Te zamen . .	f	18900.00

2. Voor rijkssubsidie worden aanbevolen de gemeenten te:

Westkapelle	"	3000.00
Molkwerum	"	2000.00
Hollum op Ameland.	"	2500.00
Nieuwe Pekela.	"	1500.00
Te zamen . .	f	9000.00

3. In gunstige aanmerking worden gehouden de gemeenten te Heinkenszand of Hilvarenbeek, Ootmarsum, Gaastmeer, Haulerwijk, Kleverskerke, Besoijen en Driehuizen.

4. Afgewezen worden de gemeenten te Millingen en te Nieuw-Rotterdam in West-Indië.

e. Mededeelingen van den Minister van Financiën ter zake der beschikkingen op de aanbevelingen voor en verzoeken om rijkssubsidie, en daarover gevoerde correspondentie.

e. Bij missive van 6 September n°. 2, gereg. onder n°. 53, meldde de Minister van Financiën ons, dat de gemeenten te Grootegast, Eppenhuizen en Niezijl door de Synode aanbevolen waren om voor 't bekomen van rijkssubsidie te worden voorgedragen, terwijl zij verzocht had dat de verzoeken van de gemeenten te Ammerstol en Vlieland om rijkssubsidie zouden worden aangehouden, in afwachting dat in dien tusschentijd nog verzoeken om

subsidie uit het Synodale fonds van die gemeenten zouden inkomen, verg. Hand. blz. 31. De stukken van Ammerstol waren sedert intusschen door den Minister opgevraagd, verg. Hand. blz. 367, 368, gelijk ook de stukken tot het verzoek uit Vlieland behoorende, bij geleidende van 26 Augustus n°. 97, op verzoek bij missive van 24 Augustus, gereg. onder n°. 45, aan den Minister waren teruggezonden.

Nu schreef de Minister in de eerst aangehaalde missive omtrent de drie aanbevolen gemeenten, dat deze tot daartoe geen rijkssubsidie hadden aangevraagd, en het ook nog onzeker was, of zij dat zouden doen, en, daar dan nog hare bouwplannen door den bouwkundige voor 's Lands gebouwen zouden behooren onderzocht te worden en goedgekeurd, alvorens rijkssubsidie zou kunnen worden verleend, het voor de hand lag, dat die gemeenten, ook al deden zij nog aanstonds aanvragen, in den loop van het jaar bezwaarlijk meer voor rijkssubsidie in aanmerking zouden kunnen gebragt worden; dat daarentegen de gemeenten van Ammerstol en Vlieland reeds voor lang rijkssubsidie gevraagd hadden, dat hare bouwplannen door den bouwkundige onderzocht waren en termen hadden opgeleverd tot gunstige beschikking, weshalve de billijkheid medebragt, dat aan die gemeenten in de eerste plaats rijkssubsidie werd verleend, en dat zij daarvoor dan ook met de gemeenten van Asch, Holijsloot en Roermond bij den Koning in aanmerking waren gebragt. De Minister meldde ten slotte dat, als genoemde Groningsche Gemeenten alsnog rijkssubsidie mogten aanvragen, hare bouwplannen zouden worden onderzocht en, wanneer daartoe termen mogten kunnen gevonden worden, er in het volgende jaar welligt gelegenheid zou bestaan, haar voor rijkssubside in aanmerking te brengen.

Na ontvangst van bedoeld schrijven van den Minister van Financiën hebben wij aan meer genoemde gemeenten in Groningen, bij brieven van 12 September, n°. 133—135, terstond van de gedane mededeelingen berigt gegeven, wat betreft de gemeente te Eppenhuizen tevens tot antwoord op het nader adres van hare Kerkvoogden van 9 September gereg. onder n°. 60, waarin zij onze tusschenkomst inriepen om de aanbeveling voor rijkssubsidie te ondersteunen, opdat de aanbesteding van het kerkgebouw, die volgens hen geen uitstel kon lijden, in elk geval vóór Januarij d. v. zou kunnen plaats hebben.

Bij missive van 6 September, n°. 3, gereg. onder n°. 55, gaf de Minister ons nog kennis, dat uit aanmerking onder meer, dat nog niet was gebleken, dat de gemeente te Oude-Niedorp tot de noodlijdende gemeenten behoort en niet bij meerdere krachtsinspanning zich zelve zou kunnen helpen, het verzoek van hare Kerkvoogden, in verband met de beschikking der Synode omtrent het verzoek om Synodale subsidie was aangehouden tot in het volgende jaar, en dat zij, wanneer zij nader voldoende mogten kunnen aantoonen, dat hunne gemeente zonder hulp den voorgenomen pastorijbouw niet kon uitvoeren, de bouwkundige stukken ter onderzoeking door den Landsbouwmeester tijdig aan den Minister behoorden in te zenden.

Spoedig daarna berigtte de Minister, namelijk bij missive van 17 September n°. 9, gereg. onder n°. 73, dat bij Koninklijk besluit van (11 September n°. 16 als rijkssubsidie toegekend was aan de gemeente te Asch f 700, aan de gemeente te Ammerstol f 2500, aan de gemeente te Holijsloot f 3400, aan de gemeente te Vlieland f 1350 en aan de gemeente te Roermond f 500, terwijl later bij missive van 30 October, n°. 6, gereg. onder n°. 109 door den Minister werd berigt, dat bij Koninklijk besluit van 16 October n°. 15 ook aan de gemeente te Oosterwijk in Zuidholland f 550 rijkssubsidie was verleend, waarvoor deze gemeente door de Synode was aanbevolen.

Na kennisneming in onze najaarsvergadering van alle deze mededeelingen achtten wij ons verpligt aan den Minister dd. 30 November het volgende schrijven te rigten.

„De Algemeene Synodale Commissie heeft in hare jongste vergadering met belangstelling kennis genomen van de mededeelingen van Uwe Excellentie omtrent verschillende rijkssubsidiën door Z. M. den Koning toegestaan, vervat in Hare missives van 27 September, n°. 9, en 30 October, n°. 109. Zeer werd het door de Commissie gewaardeerd, dat alzoo, ofschoon in het begin des jaars aan de gemeente te Horsten nog f 1000 was verleend, aan de in vermelde missives genoemde gemeenten te zamen de volle som van f 9000 ten deel is gevallen. Terwijl zij daarvoor aan Uwe Excellentie, op wier voordragt dit geschiedde, haren opregten dank betuigt, neemt zij echter de vrijheid, naar aanleiding van Uwer Excellenties missive van 6 September,

n°. 2, een paar opmerkingen te maken, waaraan zij te meer gewigt hecht, nu een Reglement op het fonds voor noodlijdende kerken en personen, zoodanig als voorkomt in nevensgaande circulaire aan de Provinciale Kerkbesturen, door de leden dier Besturen goedgekeurd is en eerlang, als daartegen door den Koning, aan wien het naar art. 1 der Wet van 10 September 1853 (*Staatsblad* n°. 102) is medegedeeld, geen bezwaar wordt gemaakt, uitgevaardigd en in werking gesteld zal worden.

„Volgens dat Reglement blijft het onderzoek der aanvragen van subsidie aan de Synodale Commissie opgedragen, zoodat zij daaromtrent ook de noodige voordragten aan de Synode zal hebben te doen even als tot hiertoe geschiedde. Nu was het voor haar, bij het vermenigvuldigen der aanvragen, als daaronder dikwijls behoorden, die eene spoedige voorziening noodig maakten, en de bij het Synodale fonds beschikbare middelen niet voldoende bevonden werden om de noodzakelijke hulp geheel te verleenen, eene ware uitkomst, dat zij ook mogt rekenen op de som, die voor de aanbevelingen van de Synode van de Rijksbegrooting pleegde beschikbaar gesteld te worden, in de laatste jaren naar de ontvangen mededeelingen geregeld f 9000 bedragende. Uwer Excellenties Ambtsvoorganger verklaarde zelfs, dat wij over die som in den regel zouden kunnen beschikken, zonder dat het verder behoefde te worden aangevraagd. En aan daarop gebouwde aanbevelingen werd doorgaans door de Regering een gunstig gevolg gegeven, behoudens nader onderzoek, in den laatsten tijd, van de stukken, die daarbij door de Synode werden overgelegd, ook wanneer zij gemeenten betroffen, die zich niet afzonderlijk om Rijkssubsidie geadresseerd hadden. Uit de aangehaalde missive van 6 September, n°. 2, meende nu de Commissie te moeten afleiden, dat een afzonderlijk en regtstreeksch verzoek om Rijkssubsidie voortaan in elk geval vereischte zal zijn, en zonder dat aan de aanbevelingen der Synode geen gevolg zal worden gegeven. Is die opvatting juist, dan zien wij daarvan groote belemmering in de vervulling van onze taak te gemoet, en nadeel ook voor de gemeenten, die, als zij niet volledig uit het Synodale fonds zouden kunnen geholpen worden en haar naar het nu vastgestelde Reglement geen uitzigt op meer Synodale subsidie voor het volgende jaar zal kunnen worden geopend, het noodzakelijke werk zouden moeten

uitstellen totdat op hunne dan nog in te dienen eigen aanvraag van Rijkssubsidie zal zijn beschikt, zooals nu met de gemeenten van Eppenhuizen en Niezijl (1) het geval is. De Commissie zou daarom gaarne wenschen, dat even als vroeger zekere som voor de aanbevelingen aan Uwe Excellentie teken jare beschikbaar mogt verklaard worden, en de aanbevelingen mogten beschouwd worden, als verzoeken van de gemeenten uitgegaan, waartegen naar ons oordeel te minder bezwaar kan bestaan, omdat de betrokken bedoelde gemeenten eerst dan worden aanbevolen, wanneer bij het Synodale fonds geen voldoende middelen aanwezig zijn om geheel in hare behoeften te voorzien.

„Eene tweede opmerking ontleent de Commissie aan het medegedeelde in de aangehaalde missive omtrent de aanvraag van Rijkssubsidie voor de gemeenten te Ammerstol en te Vlieland. Het schijnt dat laatstgenoemde boven de aangevraagde en ook verkregen Rijkssubsidie geen Synodale subsidie noodig had. Uit eene bij haar ingekomen aanvraag van Kerkvoogden te Ammerstol blijkt evenwel, dat hunne gemeente zulke subsidie wel behoeft, en derhalve, ofschoon haar thans reeds Rijkssubsidie is toegekend, toch niet voor het volgende najaar met dat werk zal kunnen beginnen, zoodat er een geruime tijd zal verloopen, eer zij over de toegestane subsidie zal kunnen beschikken. Daar nu bij het vastgestelde Reglement (art. 12) een termijn gesteld is, binnen welken de verzoeken om subsidie bij de Commissie moeten inkomen, en het nu ligt kan gebeuren, dat Kerkvoogden, die dezen termijn verzuimen, gelijk die van Ammerstol, een verzoek om Synodale subsidie veel later verzenden dan dat om Rijkssubsidie, meent de Commissie Uwe Excellentie in overweging te mogen geven, zulke gemeenten niet eerder voor Rijkssubsidie voor te dragen, alvorens er uitzigt dezerzijds kan gegeven worden, dat haar ook subsidie uit het Synodale fonds zal worden verleeend."

Het tweeledige in dit schrijven vervat verzoek hadden wij door het Moderamen nader nog bij den Minister laten aandringen. Tot onze teleurstelling moesten wij echter in onze voorjaarsvergadering uit het betrekkelijk

(1) Kerkvoogden te Grootegast hadden, zooals aanstonds zal voorkomen, van het vragen van subsidie afgezien.

antwoord dd. 10 Mei, n°. 1, gereg. onder n°. 424, vernemen, dat de Minister niet met onze beschouwingen en voorstellen kon medegaan. „Ten eerste", luidde het antwoord, „gaat het ook tegenover de Wetgevende magt niet aan de beschikking over de post, *subsidiën*, eigenlijk uit de hand te geven en aan Uwe Commissie over te laten. Ten andere zou het vreemd luiden om aan kerkgemeenten, welke welligt geen Rijkssubsidie aanvragen om geene belemmering te ondervinden in de door haar gewenschte wijze van uitvoering van werken, zoodanig subsidie te verstrekken, alléén omdat zij Synodale subsidiën hebben verzocht, en de Synode niet bij magte is haar voldoende middelen voor den bouw te verstrekken." „Het eenige", liet de Minister daarop volgen, „wat ik mijnerzijds kan doen, en wat een toestand als verleden jaar met Ammerstol en anderen plaats had, welligt kan voorkomen is, dat ik Uwe Commissie jaarlijks vóór hare eerste bijeenkomst voor zoo veel dan nog noodig eene opgave doe van de bij het Departement ingekomen aanvragen om Rijkssubsidie." Zoo werd ons nu gemeld, dat thans hangende waren de aanvragen om subsidie van Driehuizen voor herstel der pastorij, van Oude Niedorp voor eene nieuwe pastorij, van Hollum voor herstel der kerk, van Molkwerum voor eene nieuwe pastorij, van Eppenhuizen voor herstel der kerk, van Zevenhoven voor herstel der kerk en pastorij en van Millingen voor den bouw eener kerk. Daarbij werd vermeld, dat voor bouw en herstel van kerken en pastorijen voor 1879 bij de Staatsbegrooting ten behoeve der Protestantsche Kerkgenootschappen eene som van f 10.000 beschikbaar is gesteld.

Het voegde ons te berusten in het bezwaar van den Minister om aan ons verlangen te voldoen, te eerder omdat wij weder zijne welwillendheid moesten waarderen van zoo veel mogelijk het ontstaan van moeijelijkheden te voorkomen in gevallen, als zich ten voorgaanden jare hadden voorgedaan. Uit de daartoe gedane mededeelingen hebben wij dan ook aanleiding genomen in ons betrekkelijk schrijven van 28 Mei n°. 35 den Minister te melden, dat noch van de gemeente te Zevenhoven noch van de gemeente te Oude Niedorp een verzoek om Synodale subsidie is ingekomen, en ten aanzien van laatstgenoemde gemeente te doen opmerken, dat ten voorgaan-

den jare haar verzoek om Synodale subsidie was afgewezen, op grond van gerezen twijfel, uit vertrouwbare bron geput, of deze gemeente niet bij magte zou zijn, om zich zelve te helpen, maar dat haar daarbij de gelegenheid geenszins was afgesneden geworden, om, zoo zulks niet het geval mogt zijn, daarvan voldoende bewijzen over te leggen, en het nu te regt bevreemding moest wekken, dat Kerkvoogden zich niet aan de Synode geadresseerd hebben, maar zich thans alleen bepaald hebben tot het aanvragen van Rijkssubsidie. Zoo hebben wij den Minister ook de redenen gemeld, waarom wij U het toestaan van subsidie voor het bouwplan te Millingen hebben ontraden, en den Minister mede in overweging gegeven alsnog de gemeente te Driehuizen niet voor rijkssubsidie voor te dragen, omdat er voor haar geen uitzigt bestaat van in dit jaar Synodale subsidie te bekomen, terwijl wij in de overtuiging van de wenschelijkheid dat de gemeente te Westkapelle voldoende geholpen worde en daartoe ook rijkssubsidie verkrijge, hare Kerkvoogden aangespoord hebben om ten spoedigste rijkssubsidie aan te vragen.

Daar verder Kerkvoogden te Eppenhuizen ons hadden gemeld bij schrijven van 15 April, gereg. onder n°. 340, dat zij zich nader geadresseerd hadden om rijkssubsidie voor de nieuw te bouwen kerk, volgens een nieuw bestek, waarbij de aanmerkingen van 's Lands bouwkundige in acht zijn genomen, gaven wij den Minister ook te kennen, dat wij hunne gemeente gerust voor de toekenning der ten voorgaanden jare voorgedragen rijkssubsidie van f 1000 konden aanbevelen, en waarschuwden wij Kerkvoogden tevens bij brief van 16 Mei n°. 15, dat naar de bepaling in art. 16 van het Reglement het behoud der Synodale subsidie afhankelijk zou zijn van de beoordeeling en goedkeuring van het nieuwe bouwplan door de Synodale Commissie, die daarop de betrokken Besturen nog zou moeten hooren.

f. Berigt van Kerkvoogden en Notabelen te Grootegast omtrent hunnen afstand van de voor kerkbouw toegekende subsidie.

f. Kerkvoogden en Notabelen te Grootegast gaven bij schrijven van 11 October, gereg. onder n°. 86, hunne groote teleurstelling te kennen, dat aan hunne gemeente voor den voorgenomen kerkbouw slechts f 1000 subsidie was toegekend, vergeleken met de f 5000 aan de naburige gemeente te Lutjegast, als ook met de belangrijke sommen voor den aanbouw of verbetring van kostbare pastorijen

aan andere gemeenten toegestaan. Daarbij verklaarden zij dat het hen zeer had bevreemd, dat in de van de Synode ontvangen brieven was gewezen op de talrijkheid der gemeente en hare betrekkelijke welvaart, daar van de omstreeks honderd huisgezinnen slechts een derde in de kerkelijke lasten waren aangeslagen en onder dit derde nog de helft tot den kleinen burger- of boerenstand behoorde, zoodat de kerkelijke omslag, indien de som der voorgenomen leening moest worden verhoogd, tot het driedubbele zou moeten worden opgevoerd, ook wanneer de Regering de f 2000, waarvoor de gemeente was aanbevolen, als rijkssubsidie toestond, wat zij niet had gedaan. De gemiddelde omslag zou dan f 25 ongeveer voor iederen aangeslagene moeten bedragen. Hiervan zou, volgens hen, het gevolg zijn, dat velen de betaling zouden weigeren en zich zouden afscheiden, zoodat de toestand hoe langer zoo meer zou verergeren, en het bestaan der gemeente gevaar zou loopen. Daartoe, meldden zij, mogt en kon hun Collegie niet medewerken, waarom het na rijp beraad gemeend had van den bouw eener nieuwe kerk af te zien en voor de toegekende subsidie, als geheel onvoldoende, te moeten bedanken. Wij hebben deze mededeeling van Kerkvoogden en Notabelen te Grootegast voor kennisgeving aangenomen, maar als noodzakelijk gevolg daarvan de vermelde subsidie van f 1000 vervallen moeten beschouwen, waarvan wij den Quaestor-generaal bij brief van 27 November, n°. 84, berigt hebben gegeven.

g. Correspondentie met den Kerkvoogd te Stevenswaard, ter zake der intrekking van de aan hunne gemeente reeds toegekende subsidie.

g. Hand. blz. 257, 258 wordt gemeld, waarom de Synode ten voorgaanden jare besloot, de voor herstellingen aan kerk en pastorij te Stevenswaard overeenkomstig ons advies reeds toegekende subsidie van f 600 intetrekken. Kort na de sluiting van hare vergadering kwam nu van den Kerkvoogd een schrijven in, van 25 Augustus, gereg. onder n°. 46, waarin de Synode verzocht werd op haar besluit terug te komen. Het verzoek ging vergezeld van een schrijven van het Provinciaal Collegie in Limburg van 26 Augustus, tot ondersteuning er van de toedragt van den aankoop der predikantswoning uitvoerig vermeldende. Daar deze stukken echter niets meer inhielden, dan hetgeen aan de Synode was medegedeeld en tot intrekking der subsidie geleid had, werd aan den Kerkvoogd bij brief van 9 September n°. 129, geantwoord, dat bij de

ontvangst van het verzoek de vergadering der Synode reeds uit een was gegaan, doch dat er ook geen gelegenheid zou zijn om de verlangde subsidie te bezorgen; dat toch bij de bepalingen omtrent het Fonds voor noodlijdende kerken en personen op den voorgrond stond, dat de plannen tot verbouwing of verbetering der kerkelijke gebouwen, waarvoor subsidie verlangd wordt, vooraf naauwkeurig door de Synodale Commissie onderzocht worden, en dat ook vervroegde aanbesteding of uitvoering van het werk niet geschiedt zonder daarvoor verkregen goedkeuring van de Synode of van de Synodale Commissie; dat wij niet meer behoefden te noemen, om hem te overtuigen, dat hier, waar van dat alles niets had plaats gehad, alle gelegenheid tot hulp van de Synode was afgesneden; dat de Synode bij het gebruik der gelden van hare fondsen natuurlijk aan de daaromtrent bestaande bepalingen gebonden was; dat het derhalve voor de gemeente geraden was, dat door hem elders uitkomst gezocht werd uit eene verlegenheid, waarvoor Synode noch Synodale Commissie verantwoordelijk konden gesteld worden. — Van dit antwoord is ook aan het Provinciaal Collegie van toezigt mededeeling gedaan.

h. Afwijzing van het verzoek van Kerkvoogden te Zwartewaal om vergunning tot wijziging in het bestek der herstelling van het kerkgebouw en der pastorij.

h. Volgens Hand. blz. 27, 28 werd door Kerkvoogden te Zwartewaal afgezien van hun plan tot verandering van het bestek der herstellingen van de kerk en de pastorij, bij intrekking van hun aan de Regering gerigt verzoek om daarvoor rijkssubsidie te verkrijgen, en werd nu aan de gemeente boven de reeds in 1877 toegestane subsidie van f 4200 uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen, nog eene bijdrage van f 350 uit dat fonds door de Synode toegekend ter tegemoetkoming in onvermijdelijke kosten, waarop bij de oorspronkelijke begrooting niet was gerekend. Voor deze gunstige beschikking kwam bij de Synode nog, zie Hand. blz. 156, eene hartelijke dankbetuiging van Kerkvoogden in onder verklaring dat zij met de meeste naauwgezetheid op de goede uitvoering van het werk zouden toezien.

Daarna rigtten Kerkvoogden zich echter, bij adres van 5 September n°. 52 tot ons met het verzoek, dat hun mogt worden toegestaan, aan het bij de Synode ingediende bestek de volgende bepaling toe te voegen en in het procesverbaal der aanbesteding op te nemen:

„Wanneer besteders oordeelen, dat in plaats van de in het bestek omschreven ijzeren ramen de bestaande houten ramen kunnen worden hersteld, zal de aannemer daaraan al die herstellingen en vernieuwingen moeten doen, welke hun zullen worden gelast en alzoo dezelven in alle opzigten ordelijk moeten opleveren en zal hem bovendien daarvoor worden gekort en van de aannemingssom afgehouden eene som van tweehonderd gulden." Kerkvoogden meldden daarbij dat deskundigen voor ramen hout beter materiaal achtten dan ijzer, en dat voor de verlangde wijziging van de bestekken pleitte, dat de som waarover zij beschikken konden altoos beneden de aannemingssom bleef.

Bij onze Gecommitteerden voor spoedvorderende zaken, in wier handen het verzoek van Kerkvoogden gesteld werd, rees verschil van gevoelen, of het al dan niet behoorde te worden toegestaan. Ofschoon zich onbevoegd verklarende om te beslissen, of houten ramen boven ijzeren de voorkeur verdienden, oordeelde de meerderheid dat in elk geval *nieuwe* ijzeren ramen beter te achten waren, dan *oude* opgelapte houten ramen, en, daar zij het verzoek beschouwden als een bezuinigingsmaatregel, waardoor Kerkvoogden welligt de gemeente wilden tegemoetkomen in hetgeen zij nog tot uitvoering van het werk zou moeten bijdragen, vond de meerderheid te minder grond om het verzoek toe te staan, omdat de vermindering van kosten niet ten bate van de gemeente zou komen, maar naar de bestaande bepalingen tot vermindering der subsidie zou leiden, waarvoor echter de deugdelijkheid van het werk niet in de waagschaal mogt worden gesteld.

De minderheid was daarentegen van meening, dat het voorgedragen verzoek slechts strekte tot herstel van een door den ontwerper der bestekken beganen misslag, waarin zij geen bezwaar vond, aangezien over de bruikbaarheid der oude ramen door deskundigen een juist oordeel kon geveld worden. Naar haar gevoelen bestond derhalve niets bedenkelijks tegen de inwilliging van het verzoek, daar het ook geen geldelijk bezwaar aan de Synode zou opleggen, en leverde de kans, dat zelfs de subsidie er door zou kunnen verminderd worden nog meer grond om Kerkvoogden de gevraagde vergunning te verleenen.

Bij stemming werd intusschen door onze gecommitteerden tot afwijzing van het verzoek besloten. In het daarop betrekkelijk antwoord van 20 September n°. 148, werd aan

Kerkvoogden gemeld, dat hun verzoek een punt van ernstige overweging had uitgemaakt, maar dat, ofschoon daarmede volgens hun schrijven f 200 ongeveer zou worden uitgespaard en deze som derhalve van de toegestane subsidie zou kunnen worden ingehouden, er geen voldoende reden gevonden was om het verzoek toe te staan, maar elke afwijking van het bestek en de daarop gebouwde voorwaarden der aanbesteding na het laatste besluit der Synode niet aannemelijk was te achten. Wij vonden geen bezwaar, deze handeling van onze gecommitteerden goed te keuren.

i. Naar de magtiging, ons volgens Hand. blz. 27 door de Synode verstrekt, hebben wij aan de gemeente te Grevenbicht bij beschikking van 3 October n°. 2 eene bijdrage van f 225 uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen toegekend tot herstelling van het aan haar Kerkgebouw verbonden torentje. Hiertoe werd door ons met eenparigheid besloten overeenkomstig het advies van den heer Koch, in wiens handen de stukken ter fine van onderzoek gesteld waren, op grond voornamelijk dat, volgens mededeeling van het Classicaal Bestuur van Maastricht, bedoeld torentje, waarin zich de klok bevindt, voor de gemeente onmisbaar is, dewijl het aldaar een volstrekt vereischte is dat de godsdienstoefeningen door klokgelui worden aangekondigd. Daar de kosten van het herstellingswerk op f 350 begroot zijn, zal de gemeente, die zelve ondanks hare armoede nog f 25 uit eigen boezen heeft bijeen gebragt, met de toegestane subsidie voldoende geholpen zijn, als de aangevraagde subsidie van f 100 uit de Provinciale fondsen aan haar mogt verleend worden. Wegens de onzekerheid evenwel of die aanvraag wel een gunstig gevolg te wachten heeft, hebben wij haar vrij gelaten om zich voor het ontbrekende op nieuw aan de Synode te adresseren, in geval zij in deze mogt te leur gesteld worden. Aan den Quaestor-generaal is bij brief van 3 October n°. 3 van de toekenning der subsidie de vereischte kennis gegeven.

i. Toekenning van subsidie aan de gemeente te Grevenbicht.

j. Nog hebben wij, naar aanleiding van hetgeen ter zake voorkomt, Hand. blz. 34, 35, vrijheid gevonden om gunstig te beschikken op een verzoek van de Commissie voor de kerkelijke belangen der Hervormde bevolking aan de Compagnonsvaart onder Jubbega-Schurega en Hoornsterzwaag, van 21 September, gereg. onder n°. 104,

j. Toekenning van eene kleine toelage voor de behoeften van de eeredienst aan de Compagnonsvaart.

om eene toelage voor de behoeften der eeredienst aldaar. Het bleek ons uit de stukken, dat de Kerkelijke Administratie der hoofdgemeente niet bij magte is om in deze de vereischte hulp te verleenen, terwijl ter plaatse zelve de noodige middelen ontbreken om in het noodzakelijk onderhoud van kerk- en pastorij te voorzien.

Het Classicaal Bestuur van Heerenveen en het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland ondersteunden het verzoek dan ook ten sterkste. Het bedrag der toelage hebben wij op f 60 gesteld. Bij schrijven van 28 November n°. 92 hebben wij den Quaestor-generaal opgedragen voor de uitbetaling dezer toelage zorg te dragen; het Classicaal Bestuur heeft bovendien bij brief van dezelfde dagteekening n°. 93 van onze betrekkelijke beschikking kennisgeving gekregen.

k. Overbrenging van een verzoek van den Kerkeraad te Sas van Gent om toekenning van zulke toelage ten behoeve der kerkelijke administratie te Philippine.

k. Bij onze najaarsvergadering kwam ook ter tafel een adres van de Kerkvoogden te Sas van Gent van 15 October, gereg. onder n°. 190, onder gunstige aanbeveling der betrokken Besturen het verzoek behelzende, dat aan de gemeente te Philippine voor de behoeften van hare kerkelijke administratie weder als vroeger eene toelage van f 75 mogt worden toegekend. Wij hebben ons onbevoegd moeten verklaren om aan het verzoek van Kerkvoogden te voldoen, als daarvoor geen magtiging van de Synode bezittende, en brengen het adres tot U over, zonder zelfs ook in eene beoordeeling te treden van de gronden, welke door Kerkvoogden voor hun verzoek werden aangevoerd.

l. Berigt van den Minister omtrent de toekenning eener toelage uit het fonds van wijlen vrouwe Steijn—Schellinger.

l. De Minister van Financiën had op nieuw de welwillendheid van ons mededeeling te doen van de toekenning eener toelage uit het fonds van wijlen vrouwe Steijn—Schellinger Zijne daarop betrekkelijke missive van 25 November n°. 20, gereg. onder n°. 206, brengen wij tot U over.

m. Toestemming tot gedeeltelijke uitbetaling van subsidie aan de gemeente te Horsten.

m. In onze najaarsvergadering kwam ook ter tafel een verzoek van Kerkvoogden te Horsten, dd. 21 November, gereg. onder n°. 196, om toestemming, dat, de voor de nieuwe kerk verleende subsidie mogt worden uitbetaald, met uitzondering van hetgeen nog voor het verf- en ander werk benoodigd zou zijn, als dit, onder goedkeuring ook van den Minister en van het Provinciaal Collegie van

toezigt, tot het voorjaar mogt worden uitgesteld. Wij meldden aan Kerkvoogden bij antwoord van 29 November n°. 105, dat hiertegen bij ons geen bezwaar bestond, maar dat door hen, bij het nader verzoek om uitbetaling der subsidie, specifiek de kosten van het uit te stellen werk zouden behooren te worden opgegeven om van de toegekende subsidie te worden ingehouden. Hierna berigtten Kerkvoogden, bij brief van 2 Februarij, gereg. onder n°. 256, dat de nieuw gebouwde kerk den voorgaanden dag was opgenomen, doch dat de bescheiden, welke door hen zouden moeten worden overgelegd, aan het Provinciaal Collegie waren gezonden, dat hun had in kennis gesteld, hoe zij in deze zaak te handelen hadden, terwijl vervolgens door den Quaestor-generaal bij brief van 13 Maart, gereg. onder n°. 279, magtiging werd gevraagd tot uitbetaling der subsidie van f 6000, op daartoe betrekkelijke uitnoodiging van het Provinciaal Collegie, dat hem had gemeld, dat de oplevering van het gebouw had plaats gevonden, en nog slechts enkele geringe werkzaamheden te verrigten waren, tot welker uitvoering de aannemer zich verbonden had. Daar intusschen het Reglement op het fonds reeds 15 Januarij in werking was getreden, rigtten wij ons nu tot het Classicaal Bestuur van Winschoten, onder opmerking, in ons betrekkelijk schrijven van 15 Maart n°. 39, dat de aanvraag van uitbetaling thans door zijne tusschenkomst had behooren te geschieden, het uitnoodigdende om Kerkvoogden in herinnering te brengen, dat zij nog opgaaf moesten doen van de kosten der nog overgebleven werkzaamheden, en hun te kennen te geven, dat aan het verzoek om uitbetaling eerst gevolg zou kunnen gegeven worden, als die opgaaf nu door tusschenkomst van het Classicaal Bestuur zou gedaan zijn, dewijl bedoelde kosten in die uitbetaling vooralsnog niet konden worden begrepen. Het Classicaal Bestuur vond zich eerst 12 April in staat gesteld om de verlangde opgaaf ons te zenden, vergezeld van een gewaarmerkt afschrift van het contract, waarbij de aannemer zich verbond het overgebleven werk naar het bestek af te leveren, te zamen gereg. onder n°. 332. De opgaaf werd voldoende bevonden, en daar nu bleek, dat de overgebleven werkzaamheden f 950 zouden kosten, werd de Quaestor-generaal gemagtigd bij missive van 14 April n°. 6, om slechts f 5050 aan Kerkvoogden uit te beta-

len, met de kennisgeving dat over de ingehouden f 950 eerst later ten behoeve de gemeente door ons zou beschikt worden, terwijl aan het Classicaal Bestuur dd. 15 April n°. 7 onder mededeeling hiervan werd kennis gegeven, dat de aanvraag daarvan later zou moeten vergezeld gaan van het bewijs, dat het werk in behoorlijke orde was afgeleverd.

n. Als voren, van de subsidie voor de gemeente te Stavenisse.

n. Naar art. 20 al. 2 van het Reglement hebben wij den Quaestor-generaal opgedragen, dd. 27 Februarij n°. 27 ook aan Kerkvoogden te Stavenisse al vast de helft der toegewezen subsidie, verg. Hand. 1878 blz. 21, t. w. f 1131 te doen uitbetalen. Het Classicaal Bestuur van Zierikzee had bij schrijven van 4 Februarij namens Kerkvoogden verzocht, dat wij hen tot betaling van den aannemer bij het verstrijken van den tweeden termijn in staat zouden stellen, waarvoor eene som van f 1739.24[5] noodig zoude zijn, dewijl voor de betaling van den eersten termijn reeds over de bijdrage der gemeenteleden beschikt was en het uit den aard der zaak bezwaar zou opleveren voor het voldoen aan hunne verpligtingen gelden op te nemen. Ofschoon nu ook uit de overgelegde stukken bleek, dat het aangenomen werk bijkans voltooid was, meenden wij naar de aangehaalde bepaling van het Reglement niet meer dan de uitbetaling van de helft der toegewezen subsidie te mogen toestaan. Bij ons betrekkelijk berigt aan het Classicaal Bestuur van 27 Februarij n°. 26 gaven wij nog te kennen, dat wij het verzoek eerst in behandeling hadden genomen na van Kerkvoogden het naar behooren waarmerken te hebben verlangd van eene bijgevoegde declaratie voor de uitbetaling van den tweeden termijn. Later is, op daarvoor ingekomen aanvraag van meergenoemd Classicaal Bestuur van 6 Mei, gereg. onder n°. 401 den Quaestor-generaal bij schrijven van 15 Mei n°. 14 de vereischte magtiging tot uitbetaling der wederhelft van de subsidie gegeven.

o. Beschikkingen op ingekomen berigten van de aannemingssom.

o. Op ontvangen berigten van de aannemingssom, bevonden wij dat aan de gemeenten te Oudelande, Kruisland en Enter de toegekende subsidiën ten volle zouden kunnen worden uitbetaald, dewijl daar de kosten boven het cijfer der begrooting geloopen zijn, waarvan voor zoo veel de eerstgenoemde gemeenten betreft, aan den Quaestor-

generaal 2 December n°. 128 en 2 Januarij n°. 6 berigt is gegeven, voor zoo veel de gemeente Enter aangaat, met het oog op art. 20 van het sedert in werking getreden Reglement, aan het Classicaal Bestuur van Deventer bij schrijven van 31 Mei n°. 42, onder opmerking dat naar art. 17 van het Reglement aanbestedingen van werken, waarvoor subsidie is toegekend, voortaan de goedkeuring der Provinciale Kerkbesturen noodig hebben.

In overeenstemming met de ook vroeger bestaan hebbende bepaling aan het slot van art. 17, zijn echter in verband met de opgegeven aannemingssommen de subsidiën voor de gemeente te Stavoren van f 750 tot f 553, voor de gemeente te Oosterwijk van f 550 tot f 537 en voor de gemeente te Lith van f 2438 tot f 2254 verminderd, waarvan aan den Quaestor-generaal en de betrokken Kerkvoogdijen respectivelijk kennis is gegeven bij missives van 13 December n°. 131, 132, 2 Januarij n°. 1 en 2 en 25 Februarij n°. 24 en 25.

p. Magtiging van den Quaestor-generaal rakende de aanvaarding van legaten van wijlen den em.-predikant *E. C. Groeneveld* ten behoeve van het fonds voor noodlijdende kerken en de Algemeene Weduwenbeurs.

p. Aangenaam zal voorzeker U de mededeeling zijn, dat wijlen de emeritus-predikant *E. C. Groeneveld*, den 13den April jl. te Leiden overleden, zonder erfgenamen in de regte lijn na te laten, bij zijnen olographischen uitersten wil nevens menigvuldige legaten aan verschillende instellingen van liefdadigheid ook het fonds voor noodlijdende kerken en personen en de Algemeene Weduwenbeurs bedacht heeft. Volgens daarvan bij ons ingekomen berigt van den Quaestor-generaal van 4 October, gereg. onder n°. 78, was aan eerstgenoemd fonds f 1000, aan de Weduwenbeurs f 2000 ongeveer gelegateerd, als afhankelijk van de uitkomst der boedelredding, zijnde echter de tijd van uitkeering bepaald tegen 1 Januarij 1880, blijkbaar om de volledige uitkeering der legaten te verzekeren. De Quaestor-generaal meldde echter dat de executeuren-testamentair, de heeren *H. Obreen*, notaris, en *C. G. Nieuwveen*, nu de boedelredding aanvankelijk zeer gunstige resultaten had opgeleverd, de uitkeeringen vroeger wenschten te doen plaats hebben, en daarom volgens overgelegde circulaire eene vergadering van belanghebbenden op Donderdag 17 October te Leiden belegd hadden, om op daaromtrent voorgedragen voorstellen te besluiten.

Bedoelde circulaire, voor beide fondsen van gelijken inhoud, luidde:

„Wij hebben U vroeger bericht gegeven van de beschikking, waarbij de heer *E. C. Groeneveld* aan Uwe instelling had gelegateerd enz.

„De Erflater had ons belast met realisatie der nietrentegevende Effecten binnen 3 maanden. Dit is zooveel mogelijk geschied — en daarna zijn de successierechten geliquideerd.

„Eerst dezer dagen mochten wij bericht ontvangen van sommige legatarissen Koninklijke machtiging behoevende, dat die was verleend en meenen nu tot verder handelen te kunnen overgaan, waarbij het ons tot genoegen strekt U te kunnen meedeelen, dat de vrees van den erflater voor een *minus* zeer is beschaamd, en na vereffening der successierechten uit de gerealiseerde fondsen, het overschot daarvan met de courante fondsen naar den tegenwoordigen koers, een zoodanig *plus* oplevert dat wij niet aarzelen U voor te stellen om onverwijld in deze maand of zoo spoedig doenlijk daarna tot de geheele afdoening der legaten over te gaan.

„Het uitstel toch tot 1 Januari 1880 was bij het Testament van den erflater gemotiveerd door de vrees dat geringe opbrengst de ruim $1\frac{1}{2}$ jaar rente zou noodig maken tot dekking van een deel der successierechten.

„De uitkeering der directe legaten tegen vaste som besproken die niet in het ± deelen is afhankelijk gesteld van het in leven zijn der legatarissen op den dag der uitkeering van de legaten aan stichtingen met ± besproken.

„Nu wij echter een plus zullen kunnen aanbieden van ongeveer 80 pCt., zoodat iedere f 1000 met f 1800 zal kunnen worden voldaan, komt het ons voor dat de stichtingen zooveel reden van tevredenheid hebben, dat zij ook in de sterftekans der legatarissen geen profijt behoeven te zoeken, maar veeleer jegens deze spoedige uitkeering plichtmatig wordt.

„Wij stellen voor om de ontvangen renten en huren van 1878 tot de afgifte te laten aan Executeurs tot dekking der kosten zoo noodig met nog een deel van het overschot, en zouden wel willen vragen om hetgeen er boven de 180 percent zal zijn, aan den boedel te laten ten voordeele van de eenige erfgename bij versterf van den erflater, aan welke hij alleen heeft besproken een jaarlegaat uit onroerende goederen tot een bedrag van f 1000, zoo lang zij leeft.

„Wij verzoeken U deze mededeeling met eenige aandacht te willen overwegen.

„Er zijn 22 Stichtingen bedacht met te zamen f 27000, waarvoor wij ruim f 50000 meenen beschikbaar te hebben.

„Wij noodigen U uit om eene bijeenkomst met ons bij te wonen op Donderdag 17 October, des voormiddags te *elf* uren, in een der lokalen van het Heeren-Logement aan den Burg alhier, en daar een of twee leden van Uw Bestuur, van behoorlijke volmacht voorzien, te willen zenden, die inzage van den stand des boedels kunnen nemen en die met ons kunnen besluiten op de gedane voorstellen en alzoo afdoend antwoord geven op de volgende vragen:

„1. Worden Executeurs gemachtigd tot dadelijken verkoop der rentegevende Effecten, en uitbetaling der legaten in geld besproken in de maand October of zoo spoedig doenlijk daarna?

„2. Kunnen zij beschikken over de renten en huren tot op den dag der uitkeering en over een daarbij te stellen bedrag voor kosten?

„3. Vindt men goed de som voor het ± per duizend vast te stellen en een restant als dat er is te laten aan de Erfgename bij versterf?

„4. Verleent men op die voorwaarden van Executeurs vrijwaring voor alle namaning en volledig acquit en decharge bij de uitkeering?

„Met verzoek bericht voor 15 October met opgaaf van gemachtigden.”

De Quaestor-generaal wenschte nu gemagtigd te worden om aan bedoelde bijeenkomst deel te nemen, en daarbij datgene te doen, wat in het belang der bevoorregte fondsen zou blijken noodig te wezen, buitendien verklarende, dat indien het door ons wenschelijk mogt geacht worden, dat ook een van de leden onzer Commissie de vergadering bij zou wonen, zulks hem natuurlijk zeer welkom zou zijn.

In overeenstemming met de adviezen van onze Gecommitteerden voor het toezigt op de Quaestorale administratie, werd den Quaestor-generaal de volgende magtiging gezonden:

„De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk, belast met het toezigt op de administratie der algemeene kerkelijke fondsen, met magt om, wanneer de Algemeene Synode niet vergaderd is en de zaak bij uitstel lijden zou, daaromtrent te doen hetgeen

der Synode is, bij welke het beheer dier fondsen berust, met name ook van het fonds voor noodlijdende kerken en personen en van de Algemeene Weduwenbeurs der Hervormde predikanten;

„Verklaart bij deze te constituëeren en magtig te maken den heer *Jan Reinhard Scholten*, Quaestor-generaal van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, wonende te Amsterdam, speciaal om haar te vertegenwoordigen bij alle comparitiën met de heeren mr. *H. Obreen* *C. G. Nieuwveen*, beiden wonende te Leiden, in hunne hoedanigheid van executeurs-testamentair van den heer *Eduard Cornelis Groeneveld*. in leven-emeritus-predikant, gewoond hebbende te Leiden en aldaar den dertienden April achttienhonderd acht en zeventig overleden, betreffende de uitkeering der legaten, door genoemden erflater bij zijnen olographischen uitersten wil, op den tweeden Januarij achttienhonderd acht en zeventig ten protocolle van genoemden heer mr. *H. Obreen* als notaris te Leiden in bewaring gesteld, aan de voormelde twee fondsen vermaakt, voor en namens haar alle gelden in ontvangst te nemen, welke ten gevolge dier testamentaire beschikking en hare uitlegging en de beredding des boedels door genoemde heeren executeurs-testamentair aan de voormelde fondsen kunnen worden uitgekeerd, en voor het ontvangene te kwiteren, evenwel zonder genoemde heeren executeurs-testamentair ter zake van het door hen gevoerd beheer te dechargeren of hen tegen namaning te vrijwaren, maar integendeel onder voorbehoud van alle regten der Algemeene Synode ten aanzien van hetgeen haar verder of meer voor beide vermelde fondsen mogt blijken te competeren, zullende tot het verleenen van décharge aan de genoemde heeren executeurs-testamentair, tot het verstrekken van alle door hen verlangde magtigingen betreffende het door hen gevoerd of nog te voeren beheer, en tot het aangaan van alle schikkingen of dadingen met hen, nadere speciale instructiën van de ondergeteekende Commissie of van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk worden vereischt."

Daarbij voegden wij een brief, dd. 12 October, n°. 6, waarin wij den Quaestor-generaal meldden, dat het naar het eenparig oordeel der Commissie voor spoedvorderende zaken onnoodig was nog een ander uit ons midden te zenden om in deze de belangen der beide fondsen te behartigen, maar ons

bezwaard gevoelden, zonder de daarvoor onmisbare toelichting, in eene beantwoording van de gestelde vragen te treden, bij uitzondering van de laatste, waarvan de toestemming ons voor beheerders van stichtingen of van algemeene fondsen onaannemelijk voorkwam; dat wij ons derhalve slechts bij eene algemeene magtiging moesten bepalen, ons voorbehoudende om de voorstellen, van hem na de ter bedoelde of latere comparitiën verkregen inlichtingen te verwachten, in onze aanstaande vergadering in overweging te nemen of ook vroeger, wanneer ze als spoedvorderende te beschouwen zouden zijn en als zoodanig zouden kunnen behandeld worden. — Verder schreven wij, dat het bij ons nog in overweging gekomen was, in de volmagt uit te drukken, dat de verrekening zou moeten geschieden volgens een door de executeurs af te geven notarieel extract uit hunne rekening en verantwoording, maar dat wij, aangezien daaraan zwarigheden en kosten verbonden waren, meenden het aan zijn eigen oordeel wel te kunnen overlaten, of men in deze niet met eene ongezegelde of ongeregistreerde verklaring van de executeur zou kunnen volstaan.

Uit het berigt van den Quaestor-generaal omtrent den afloop der bijeenkomst, van 18 October, gereg. onder n°. 94, vernamen wij, dat de executeuren het derde voorstel hadden ingetrokken, maar nu gemagtigd waren om de rentegevende effecten te gelde te maken om later rekening en verantwoording te doen en de sommen uit te betalen, die dan zouden blijken bij verdeeling aan elke corporatie toe te komen. Vooraf hadden zij reeds medegedeeld, dat door verkoop van niet-rentegevende obligatiën eene uitkeering van 200 perc. aan iedere instelling kon plaats vinden. Er zou dan ongeveer f 2000 onverdeeld blijven om bij aanneming van hun voorstel aan de erfgename te worden uitgekeerd. Later meldde de Quaestor-generaal, bij brief van 15 November, gereg. onder n°. 178, dat in eene tweede zamenkomst, bij de door Executeuren gehouden rekening en verantwoording, de uitkeering voor de Algemeene Weduwenbeurs f 4188.95 en voor het Fonds voor noodlijdende kerken en personen f 2094.74½ had bedragen.

In verband met een ons door den Quaestor-generaal gegeven berigt, dd. 4 September, gereg. onder n°. 49, omtrent het voorloopig gebruik door hem gemaakt van de

magtiging om f 66000 2½ perc. te gelde te maken voor de betaling van subsidiën, gaven wij gaarne gehoor aan zijn voorstel om in plaats van de gelden van laatstvermeld legaat te doen inschrijven, het hem toegestane crediet met f 3000 te verminderen, en betuigden wij hem in ons betrekkelijk schrijven van 27 November, n°. 85, onzen bijzonderen dank voor de zorg, waarmede de belangen van het fonds en van de Algemeene Weduwenbeurs door hem in geheel deze zaak behartigd waren.

p. Collectebrief.

p. Wij deelen U hierbij nog den door ons verzonden *collectebrief* en het daarbij betrekkelijk schrijven aan de Kerkeraden mede.

De collectebrief, aan de Hervormde gemeenten gerigt, luidde als volgt:

„*Geliefden in onzen Heer Jezus Christus!*

„Wij komen weder voor noodlijdende gemeenten en hulpbehoevende betrekkingen van predikanten beroep doen op uwe Christelijke liefdadigheid. Het verblijdt ons, dat onze ten voorgaande jare aan u gerigte opwekking tot ruimere giften bij onderscheidene gemeenten gewenschte vruchten heeft gedragen. Bij de teleurstellende ervaring van echter nog maar ten deele in de gebleken behoeften te hebben kunnen voorzien, sporen wij u met te meer vrijmoedigheid tot het volgen van dat voorbeeld aan. Moge er toch tusschen alle gemeenten, tusschen haar inzonderheid, die boven velen beweldadigd zijn, een heilige wedijver ontstaan om, waar hulp noodig is, die mildelijk te verleenen. Zoo worde onder u in steeds overvloediger mate de geest van Hem openbaar, die het zaliger achtte te geven dan te ontvangen.

„*De Algemeene Synode enz.*"

Ons geleidend schrijven aan de Kerkeraden, dd. 29 November, n°. 105, luidde:

„Bij toezending van den collectebrief roepen wij uwe krachtige medewerking in, opdat de Synode in staat worde gesteld, aan billijke aanvragen van hulp uit het fonds voor noodlijdende kerken en personen naar eisch te voldoen. Zij heeft door het ontwerpen en vaststellen van een Reglement op dat fonds uit eigen beweging een

waarborg willen geven voor de ernstige opvatting van hare taak. Helpt haar die taak met blijmoedigheid te vervullen. De bepaling der wijze, waardoor de inzameling in uwe gemeente meest bevorderd zal kunnen worden, wordt aan u gerust overgelaten. Valle de goedkeuring des Heeren u ten deel op hetgeen door u voor dit liefdewerk verrigt worde.”

De staat van het Fonds en van de rekening en verantwoording over het afgeloopen jaar is reeds door ons gereed gemaakt om naar Art. 28 van het Reglement in het najaar bij den collectebrief voor 1880 gevoegd te worden.

II. Aangelegenheden van het Fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften voor gemeenten, waar eigen middelen ontbreken.

II. De aangelegenheden van *het Fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken* vorderen in de tweede plaats Uwe aandacht.

a. Beschikbare middelen.

a. Het doet ons leed, dat wij even als ten voorgaanden jaar het gemis aan de zoo zeer gewenschte belangstelling in dit fonds vermelden moeten. Daar het getal der aanvragen slechts met twee vermeerderd is, zijn de voorhanden middelen echter voldoende tot uitkeering der toelagen, die wij U hebben voor te dragen.

b. Aanbevolen gemeenten.

b. Bij de tien gemeenten, waarvoor wij weder, om reden dat daar de behoeften dezelfde bleven, gelijke ondersteuning als zij laastelijk genoten noodig oordeelen, komt thans nog de gemeente te Drogeham, waar de nieuwe predikant zich gaarne met de taak belast om in de godsdienstige behoeften van de bewoners der zoogenaamde Heide onder Harkema Opeinde te voorzien, wat grond geeft om op de aanvraag van gelijke toelage als zijn voorganger ontving eene gunstige beschikking te nemen. Buitendien kwam reeds in de najaarsvergadering bij ons een verzoekschrift ter tafel, onderteekend door 49 personen, allen woonachtig in het gehucht Sluiskil onder Terneuzen, gereg. onder n°. 183, om hetzij uit het Fonds voor noodlijdende kerken en personen, hetzij uit het Fonds voor geestelijke behoeften eene jaarlijksche gift van f 75 te ontvangen, ten einde daarmede de huur te betalen voor een locaal, waar de predikanten uit de naburige gemeenten, geheel kosteloos, des Zondags de godsdienstoefeningen komen leiden. Dit adres werd toen door ons teruggezon-

den, met de opmerking dat de aanvraag slechts in de termen van het Fonds voor geestelijke behoeften kon vallen, doch dat zij van den Kerkeraad der gemeente, waaronder het gehucht behoort, moest uitgaan. Zoo kwam het verzoek nu van dien Kerkeraad in, ondersteund door de betrokken Kerkelijke Besturen. Wij vernamen nu, dat het gehucht Sluiskil uit eene verzameling van huizen bestaat met eene school, 1½ uur van Terneuzen en even zoo ver van Axel, aan het kanaal naar Gent gelegen; dat de predikanten uit den omtrek sedert 1873 dikwijls des Zondags de ingezetenen aldaar voorgaan in het houden van godsdienstoefeningen, zonder daarvoor iets anders te genieten, dan dat zij met rijtuig worden afgehaald en teruggebragt; dat de godsdienstoefeningen vroeger plaats hadden in het schoolgebouw, als destijds bijzonder eigendom, doch dat sedert eene openbare school is opgerigt, die voor het doel niet kan afgestaan worden, en nu voor het gebruik van het voormalige schoollocaal, door den eigenaar, die onbemiddeld is, huur wordt gevorderd. De gemeente van Terneuzen is buiten magte om de bewoners van Sluiskil, die allen onvermogend zijn en tot den arbeidersstand behooren, te gemoet te komen, als zijnde zelve nog met eene schuld van f 4000 bezwaard. Naar onze eenparige meening geeft al het aangevoerde voldoenden grond, om de verlangde toelage toe te staan, doch voorshands voor dit jaar, zullende de Kerkeraad bij voortdurende behoefte, zich naar de bepalingen van het Reglement telkens op nieuw behooren te adresseren.

Alzoo stellen wij U voor, gunstig beschikkende op de betrekkelijke aanvragen, op den gewonen voet, voor het jaar, in te gaan met 1 Julij en loopende tot 30 Junij d. v., aan de na te melden gemeenten toelagen te verleenen tot het bedrag als achter hare namen wordt voorgedragen:

Laren, classis Zutphen n°. 69, per kwartaal f 25 .	*f*	100
Capelle aan den IJssel, n°. 89, per kw. f 50 .	"	200
IJsselmonde voor Fijenoord n°. 99 als voren .	"	200
Huizen n°. 99, per kwartaal f 25	"	100
Terneuzen voor Sluiskil n°. 338, in eens . .	"	75
Drogeham n°. 102, in eens	"	100
Surhuisterveen, n°. 103 per kw. f 50	"	200
Overbrengen . .	*f*	975

overgebragt . .	*f*	975
Compagnongsvaart nº. 100, p. kw. f 125 . .	„	500
Over 't Schild, nº. 177, in eens	„	300
Beilen voor 't Tiendeveen, nº. 168, p. kw. f 25.	„	100
Odoorn, nº. 167, in eens	„	75
Helenaveen nº. 155, per kw. f 25.	„	100
Te zamen . .	*f*	2050

Bovendien zal ook nog voor een hulpprediker te Hekendorp onder Oudewater noodig worden het verleenen van eene toelage van f 50 per kwartaal, tot de toekenning waarvan wij reeds ten voorgaande jare, verg. Hand. blz. 34 bijl. A 77, gemagtigd werden. De Kerkeraad te Oudewater meldde ons althans bij schrijven van 5 April, gereg. onder nº. 330, dat hij voornemens was, den emeritus verklaarden predikant van Boxmeer, den heer H. C. H. Reyers, tot hulpprediker voor Hekendorp te benoemen. Hij wenschte echter, om tot die benoeming te kunnen overgaan, zich te verzekeren, dat aan den te benoemen hulpprediker de toelage zou worden verleend, die door den vorigen hulpprediker genoten was. Hem werd daarop geantwoord, dat er geen bezwaar tegen het toekennen der vroegere toelage bestond, doch dat op de uitbetaling daarvan eerst order zou kunnen gesteld worden, wanneer de te benoemen hulpprediker zijne betrekking zou hebben aanvaard en des Kerkeraads berigt hiervan door tusschenkomst der betrokken Kerkelijke Besturen zou zijn ingekomen bij vermelding, dat de hulpprediker op gelijk inkomen was aangesteld, als tot dus verre aan het hulppredikerschap voor Hekendorp verbonden was. Zulk een berigt is nog wel niet ontvangen, doch sedert deelde ons de Minister van Financiën, bij missive van 22 April nº. 3, gereg. onder nº. 369. mede, dat voor een hulpprediker te Oudewater, bepaaldelijk ten behoeve van de Hervormde bewoners der buurtschap Goverwelle (Hekendorp) voor het loopende jaar toegezegd was eene Rijksbezoldiging van f 75 per kwartaal, zoo als vroeger en tot op 25 Februarij 1877 is genoten door den laatstvorigen hulpprediker, W. van Elden.

c. Terugzending van een verzoek van den Kerkeraad te Hollandsche Veld om eene toelage voor een aan te stellen godsdienstonderwijzer.

c. Het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe bragt bij missive van 23 December nº. 22, gereg. onder nº. 224 tot ons over een adres van den Kerkeraad te Hollandsche Veld van 17 November, houdende het verzoek om eene toelage van f 300, die met eene bijdrage van

de gemeente zou dienen tot tractement van eenen voor de buitenbuurten der gemeenten aan te stellen godsdienstonderwijzer. Het Classicaal Bestuur van Meppel berigtte in een daarbij overgelegd schrijven van 5 December, dat het, overtuigd van de behoefte aan zoodanige hulp, gemeend had den Kerkeraad eerst nader te moeten hooren en daarna, toen het antwoord van den predikant was ingekomen, die beide schrifturen in afschrift bij het adres te moeten voegen. Het Provinciaal Kerkbestuur gaf te kennen, dat de stukken bij hem te laat waren ingekomen, zoodat de tijd ontbrak om inlichtingen in te winnen, die het noodig had om met goeden grond de zaak te kunnen aanbevelen. In overeenstemming met het advies van den Correspondent dat het adres, als te laat ingezonden, niet in behandeling kon komen, werd het met de betrekkelijke stukken aan het Provinciaal Kerkbestuur terug gezonden ten einde het gelegenheid tot nader onderzoek te geven, onder opmerking, dat de bijgevoegde rekening niet eens aanduidde op welke administratie zij betrekking had noch ook behoorlijk gewaarmerkt was, maar onder opmerking inzonderheid, ter mededeeling ook aan het Classicaal Bestuur, dat bij eene tweede opzending van het verzoek onder de vereischte inlichtingen vooral zou dienen te behooren het bewijs, dat de gemeente te Hollandsche Veld werkelijk in de termen valt van ondersteuning, wat voorhands moest worden betwijfeld, om reden dat de Synode in den tijd grond had gevonden om de vroeger voor het predikantstractement aan de gemeente toegekende toelage uit het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen in te trekken.

d. Afwijzing van het verzoek van den Kerkeraad te Blitterswijk om toekenning alsnog van de vroeger verleende toelage tot het predikantstractement.

d. Bij het ontstaan der vacature van de predikantsplaats te Blitterswijk in het najaar van 1877 moest de betaling der tot daartoe uitgekeerde toelage van f 150 's jaars worden gestaakt, omdat deze toelage slechts voor den *tijdelijken* predikant was toegestaan, en het verzoek van den Ring van Venlo om voor de waarneming der vacature in het genot daarvan te worden gesteld daarom ook worden afgewezen, verg. Hand. 34, bijl. A, blz. 77, 78. Nu werd echter door het Classicaal Bestuur van Maastricht een adres van den Kerkeraad te Blitterswijk tot ons overgebragt, van 4 November, gereg. onder n°. 190, waarin wij verzocht werden „de gemeente alsnog, zoo niet voor

het loopende jaar, althans voor het vervolg aan de Synode weder tot het ontvangen der toelage te willen voordragen, uithoofde deze (zij het dan ook abusievelijk) op het extract van den ligger van het predikantstractement, dat bij den beroepsbrief van den tegenwoordigen predikant gevoegd was, geplaatst was als eene vaste bijdrage tot genoemd tractement." De Kerkeraad meldde daarbij, dat zulks geschied was in de overtuiging, dat men op het voortdurend genot dier toelage kon rekenen en daartegen door het Classicaal Bestuur geen bedenking was gemaakt, zijn verzoek bovendien nog aandringende door beroep op art. 4 B. 4 van het Reglement, waaruit hij meende te moeten afleiden, dat de verlangde ondersteuning geheel met den geest en letter van het Reglement zoude strooken. Het Classicaal Bestuur meende vrijheid te vinden het verzoek met den meesten aandrang te ondersteunen, omdat het landstractement slechts f 550 bedroeg en de gemeente niet bij magte was iets tot verhooging van het tractement bij te dragen, reden waarom het Bestuur er geene aanmerking op had gemaakt dat zoowel meergemelde toelage als de bijdrage der Gustaaf-Adolf-Vereeniging, insgelijks f 150 beloopende, op den ligger geplaatst waren.

Wij moesten het betreuren, dat het Classicaal Bestuur alzoo had medegewerkt om de gemeente te Blitterswijk en den tot haar reeds met 12 Mei overgekomen predikant werkelijk in groote ongelegenheid te brengen; maar wij vonden tot ons leedwezen in deze geen middel tot uitkomst. Onder opmerking dat het Classicaal Bestuur bij de verzending van het adres het Provinciaal Kerkbestuur niet had moeten voorbijgaan, schreven wij het in onzen brief van 28 November n°. 96, dat, aangezien bedoelde toelage aan den tijdelijken predikant slechts bij uitzondering was toegestaan, ze niet als vaste bijdrage op den ligger had mogen gebragt worden, en aan het verzoek van den Kerkeraad geen gevolg kon worden gegeven, omdat het Reglement geen grond gaf om de uitzondering ook op den tegenwoordigen predikant toe te passen. Wij verzochten het Bestuur zulks dan ook aan den Kerkeraad te melden.

Nu is van den predikant te Blitterswijk zelven een adres, door tusschenkomst der Kerkelijke Besturen ingekomen, van 6 Mei, gereg. onder n°. 461, waarin op gelijke gronden van U de toekenning der door den voormaligen predikant genoten toelage gevraagd wordt. Maar na ken-

nisneming van dit adres, vonden wij, ondanks de ondersteuning der Kerkelijke Besturen, tot ons leedwezen geene vrijheid U het toestaan van dit verzoek aan te raden.

e. Afwijzing ook van het verzoek van den Kerkeraad te Bussum om de in uitzigt gestelde toelage tot het predikantstractement reeds door de Ringpredikanten te doen genieten, bij orderstelling later op de uitbetaling der toelage.

e. Bij adres van 6 November, gereg. onder n°. 147, verzocht de Kerkeraad te Bussum, dat de toelage van f 200, welke aan de gemeente toegekend was voor het tractement der predikantsplaats, thans reeds, ofschoon er nog geen predikant was beroepen, mogt worden uitgekeerd om te dienen tot tegemoetkoming in de kosten, welke de Ringpredikanten hadden te maken wegens de waarneming der vacatuurbeurten, waartoe zij zich verbonden hadden. Daar de Synode echter bij de toekenning der toelage had bepaald, dat zij zou ingaan met den dag, waarop de te beroepen predikant zijne betrekking zou hebben aanvaard, moesten wij ons onbevoegd verklaren aan het verzoek gevolg te geven, in het midden nog gelaten of de in welvaart steeds toenemende gemeente geene gelegenheid zou hebben, om den Ringpredikanten de gewenschte schadeloosstelling uit eigen boezem te verschaffen. Om deze reden hebben wij bij brief van 28 November n°. 98 het verzoek afgewezen.

Op een later van den Kerkeraad ontvangen berigt, dd. 20 April, gereg. onder n°. 356, dat aldaar op dien dag de bevestiging had plaats gevonden van Dr. *L. Helder* als predikant der gemeente, is terstond bij schrijven aan den Quaestor-generaal, krachtens besluit der Synode, Hand. 1877 blz. 449 vermeld, order op de uitbetaling der toelage van f 50 per kwartaal gesteld, met ingang van 20 April, waarvan dd. n°. 11 langs kerkelijken weg ook aan den Kerkeraad kennis is gegeven, onder opmerking, dat gemelde toelage tot wederopzegging is toegestaan, zoodat de Synode zich de intrekking voorbehoudt, zoodra mogt gebleken zijn, dat de gemeente niet langer kan aangemerkt worden als eigen middelen te missen om zelve in hare behoeften te voorzien.

f. Verzoek om diligentverklaring voor het toekennen van toelagen tot opleiding van godsdienstonderwijzers.

f. Dewijl bij ons geen aanvragen zijn ingekomen van eene *toelage voor opleiding tot godsdienstonderwijzer*, hebben wij geen gebruik kunnen maken van de magtiging ons volgens Hand. blz. 16 verstrekt om jaarlijks een of meer zulke toelagen, van f 50 naardat de staat van het fonds zal toelaten te verleenen. Gaarne willen wij ons in deze door U intusschen diligent doen verklaren.

g. Het is hier de geschikte plaats voor mededeelingen betreffende de door de Synode aanbevolen *inzameling voor de behoeften van het godsdienstonderwijs*, verg. Hand. blz. 392. Toen aan de Kerkeraden het betrekkelijk rapport, waarin die aanbeveling vervat was, verzonden werd, oordeelden President en Secretaris het gepast de Quaestoren der classen uit te noodigen, zich met de ontvangst en het overmaken der in te zamelen gelden aan den Quaestor-generaal te belasten, gelijk bij circulaire van 14 Augustus n°. 129 geschied is. Gelijke uitnoodiging werd aan den Quaestor-generaal dd. 3 October n°. 1 gerigt. Uit de hierna mede te deelen memorie van den Quaestor-generaal zal U evenwel blijken, dat de van de aanbevolen inzameling door de Synode gekoesterde gunstige verwachting zeer is teleurgesteld. In 1878 kwam daarvan bij den Quaestor-generaal slechts de som van f 384.40⁵ in. Nu is deze som, volgens mededeeling van den Quaestor-generaal, in 1879 nog tot f 602.18 geklommen; het is echter duidelijk gebleken, dat de aanbeveling bij het meerderdeel der kerkeraden en gemeenten geen bijval heeft gevonden. Ook van de naar het voorstel van Jhr. W. F. Trip van Zoudtlandt, zie Hand. blz. 407, in den handel gebragte 500 exemplaren van het rapport, zijn slechts 16 verkocht, waarvan de netto-opbrengst f 2.36 heeft opgeleverd. Dewijl ons ter zake van de beschikking over deze gelden geen last was gegeven, hebben wij de door de Synode ingestelde Commissie voor de behartiging van de belangen van het godsdienstonderwijs, bij kennisgeving van den uitslag van den genomen maatregel, aan het adres van Dr. H. J. E. van Hoorn uitgenoodigd om U van advies te dienen, wat met de ingezamelde gelden moet worden aangevangen.

g. Mededeelingen betreffende de door de Synode aanbevolen inzameling voor de behoeften van het godsdienstonderwijs.

h. Naar art. 11 van het Reglement op het fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften van onbemiddelde gemeenten geven wij U in overweging om weder eene som van f 600 voor ons beschikbaar te stellen voor onvoorziene behoeften, die in den loop van het volgende jaar mogten voorkomen.

h. Verzoek om beschikbaarstelling eener som voor onvoorziene behoeften.

III. Wij komen tot de aangelegenheden van het Fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen.

III. Aangelegenheden van het Fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen.

a. Verslagen van Classicale Besturen bedoeld in art. 7 van het Reglement.

a. Van slechts enkele Classicale Besturen kwamen verslagen in, bedoeld in art. 7 van het den 15 Januarij in werking getreden Reglement, namelijk van Nijmegen (n°. 370), Zutphen (n°. 455), Bommel (n°. 406), Leeuwarden (n°. 348), Groningen (n°. 413) en Breda (n°. 460). — Daarentegen hebben onderscheiden Kerkeraden van gemeenten, wier predikantsplaatsen eene toelage uit het fonds genieten, sommigen zelfs met toezending der in art. 9 vermelde stukken, verzocht om ook dit jaar de genoten toelage te behouden. Meest door tusschenkomst van het Classicaal Bestuur van het ressort, kwamen zulke verzoeken in van de Kerkeraden te Etten (n°. 422), Wichmond (n°. 423), Tubbergen (n°. 234), Weerselo (n°. 235), Haaksbergen (n°. 289), Peins en Zweins (n°. 349), Herbajum (n°. 351), Terheijden (n°. 458) en Dongen (n°. 459).

Het schijnt, dat de bepaling in art. 8, dat de verzoeken om eene toelage *telken jare* door den Kerkeraad ingezonden worden, die slechts kan doelen op verzoeken uit gemeenten, die nog geen toelage verkregen, het misverstand heeft doen verstaan, dat ook zij, die de toelage genieten, telkens weder de toelage moeten aanvragen, ofschoon in art. 6 toch duidelijk wordt gelezen, dat de toekenning der toelagen geschiedt *tot wederopzegging*. Welligt is het daaraan ook toe te schrijven, dat vele Classicale Besturen, in wier ressort met toelagen begunstigde predikantsplaatsen worden aangetroffen, doch bij wie zulke verzoeken niet inkwamen, verzuimden, verslag van den tegenwoordigen staat van hare inkomsten te geven. Hoe dit ook zij, wij zijn hierdoor buiten staat gesteld om naar behooren te beoordeelen, of alle predikantsplaatsen, die de toelage genieten, daaraan voortdurende behoefte hebben. Zulks is ons nu alleen gebleken, van de hiervoren vermelde ressorten en met name genoemde gemeenten. Uit geen der daarop betrekkelijke stukken hebben wij kunnen afleiden, dat er grond tot intrekking van toelagen zou bestaan.

b. Verzoeken om eene toelage of om verhooging van genoten toelagen.

b. Van enkele Kerkeraden slechts kwamen verzoeken om eene toelage in, met inachtneming van art. 8—10 van het Reglement, als van de gemeenten te Kolham (n°. 413), Thesinge, (n°. 414), Ossendrecht, (n°. 458), Nieuw Gastel (n°. 459), Urk, (n°. 465), of van sommige om

verhooging der genoten toelage, als van Rottevalle, (n°. 348[a]) en Bergumerheide (n°. 359) gelijk ook van Meliskerke (n°. 21) zulk een verzoek in 1878 reeds ter tafel kwam, zeer ondersteund door de betrokken Besturen, inzonderheid door het Classicaal Bestuur van Middelburg en ook nog van den Kerkeraad te Leeuwen (n°. 48) inkwam. Het kan moeijelijk ondersteld worden, dat de Kerkeraden der gemeenten, die volgens Hand. 1877 bijl. A. blz. 76 en Hand. 1878 blz. 83 vroeger toelagen verzochten, maar wier verzoeken werden aangehouden, thans geene ondersteuning verlangen; eerder moet worden aangenomen, dat de bepaling in art. 8 van het Reglement aan hunne aandacht ontgaan is. Doch de vraag, of het daarom niet billijk zou zijn, dat ook die aangehouden verzoeken nog in behandeling komen, behoeft U niet bezig te houden, dewijl er tot ons leedwezen, voor ditmaal volstrekt geene gelegenheid bestaat, om aan eenige aanvraag een gunstig gevolg te geven. Indien nog de vroeger voor het Fonds gevolgde bepalingen golden, of ook maar het voorloopig aangenomen art. 4 van het Reglement onveranderd ware gebleven, dan zou er waarschijnlijk gelegenheid geweest zijn om thans twee of drie nieuwe toelagen toe te kennen; doch uit de meer vermelde memorie van den Quaestor-generaal zal U blijken, dat door de verandering welke art. 4 bij de vaststelling van het Reglement ondergaan heeft zulke gelegenheid niet slechts geheel is afgesneden, maar zelfs de voldoende middelen ontbreken, om de eens toegekende toelagen ten volle uit te betalen. In deze ongelegenheid zal voor het oogenblik nog wel kunnen voorzien worden, als, gelijk wij U besloten voor te stellen, van de baten van den Vervolgbundel f 1350 voor het voldoen dier toelagen gebruikt worden, maar het is zeer onzeker of in een volgend jaar zulk een redmiddel zal kunnen worden aangewend, waarom ons voorziening in deze dringend noodig schijnt, daar het toch niet zal kunnen aangaan toelagen aan predikanten te onthouden, die daarop beroepen zijn, en, voor zoo verre onder hunne inkomsten ook rijksbijdragen begrepen zijn, die bij sommige standplaatsen als alterum tantum op de toelage uit het Fonds verleend zijn, het behoud daarvan ook in de waagschaal te stellen.

c. Voorstel tot wijziging van art. 4 van het Reglement.

c. Om evengenoemde reden stellen wij U voor art. 4 van het Reglement te veranderen, en wel zoodanig, als het bij de *voorloopige* aanneming luidde:

„Van de inkomsten worden ter uitdeeling bestemd: *a.* het volle bedrag der renten in het voorafgaande jaar ontvangen; *b.* zoodanig deel der vrijwillige bijdragen, als door de Synode jaarlijks zal worden vastgesteld naar gelang der behoefte en beschikbare gelden.”

Gaarne willen wij erkennen, dat bij de oprigting van het fonds het maken van eene bepaling als in het vastgestelde art. 4 vervat is gepast ware geweest, maar hare onhoudbaarheid in verband met de op het fonds rustende verpligtingen is thans duidelijk aan het licht gekomen, waarom wij verdere aanbeveling der voorgestelde wijziging onnoodig achten.

d. Berigt van Kerkvoogden te Roermond, omtrent voorgenomen ondersteuning van het fonds.

d. Met belangstelling namen wij kennis van een berigt van Kerkvoogden te Roermond, van 19 Januarij, gereg. onder n°. 249, houdende, bij mededeeling der ontvangst van een exemplaar van het in werking getreden Reglement, dat zij, voor dit dienstjaar 1879 geene gelden beschikbaar kunnende stellen, gaarne de verzekering geven, dat zij bij het opmaken der begrooting voor 1880 het fonds in hunne gedachten zullen houden en aan Notabelen zullen voorstellen daarvoor iets op de begrooting te brengen.

IV. Aangelegenheden van de Algemeene Weduwenbeurs.

IV. Ten aanzien der aangelegenheden van de *Algemeene Weduwenbeurs* voor zooveel het daaraan besproken legaat van den emeritus-predikant *E. C. Groeneveld* betreft, gedragen wij ons naar hetgeen daaromtrent hiervoren blz. 55—60 is medegedeeld, en wat de uitkeering aangaat naar ons daarop betrekkelijk voorstel aan het slot van ons financiëel verslag. Hier hebben wij alleen eene beslissing te vermelden omtrent een vraag naar de deelgeregtigheid eener weduwe.

a. Vraag naar de deelgeregtigdheid der weduwe van een voormaligen Indischen predikant.

a. Het werd naar aanleiding van een betrekkelijk schrijven van den Quaestor-generaal van 14 Mei, gereg. onder n°. 457, in de voorjaarsvergadering bij ons een punt van overweging, of dr. *W. R. Baron van Höevell*, die volgens ingewonnen berigt van den Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland in 1849 ter aanvaarding van het lidmaatschap van de Tweede Kamer der Staten-Generaal zijne acte van toelating tot de Evangeliebediening aan dat Kerkbestuur had teruggezonden onder verklaring van afstand te doen van alle regten en bevoegdheden daaruit voortvloeijende, moest geacht worden daar-

mede ook afstand gedaan te hebben van zijn regt op de Weduwenbeurs, zoodat zijne weduwe niet als deelgeregtigde zou kunnen worden aangemerkt. Na gehouden beraadslaging besloten wij den Quaestor-generaal te antwoorden, zoo als bij schrijven van 29 Mei n°. 16 geschied is, dat de beteekenis der vermelde handeling van den heer *van Höevell* slechts kan geweest zijn, dat hij voor goed afzag van het bekleeden der betrekking van predikant ten einde alle bedenkingen tegen zijne toelating tot het lidmaatschap van de Tweede Kamer der Staten-Generaal af te snijden; dat hij niettemin bleef behooren tot de gepensioneerde Indische predikanten, die naar art. 9 van het Reglement tot deelneming in de beurs bevoegd zijn en dat uit het feit, dat hij tot aan zijnen dood de voor gepensioneerde Indische predikanten vastgestelde contributie had blijven betalen, bleek, dat hij van zijn daaraan verbonden regt geen afstand gedaan heeft, weshalve zijne weduwe als deelgeregtigde behoorde erkend en toegelaten te worden.

V. Omtrent de aangelegenheden van het *Hulppensioenfonds* voor emeriti-predikanten is bij ons geen punt ter bijzondere overweging voorgekomen buiten hetgeen op den staat van het fonds betrekking heeft en later nog ter sprake moet komen.

V. Aangelegenheden van het Hulppensioenfonds voor emeriti-predikanten.

VI. Onder de Synodale fondsen pleegt ook gerekend te worden het zoogenaamde *Fonds van de Bijbelvertaling* (*N. T.*) *en van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen*, alleenlijk bestaande uit de van beide inkomende baten. Daaromtrent hebben wij het volgende te melden.

VI. Aangelegenheden van het Fonds van de Bijbelvertaling (N. T.) en van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen.

a. Van de vertaling des Nieuwen Testaments werden ons in het loopende jaar geen titels ter teekening toegezonden. Van den Vervolgbundel op de Evangelische Gezangen werden in 1878 ook niet meer dan 5529 titels door het Moderamen geteekend. Van de uitkeering door de Evangelische Gezangen-Compagnie voor het teekenen dezer titels gekweten, netto f 137.95 bedragende, is volgens de betrekkelijke bepaling 2/5 d. i. f 55.18 in de Weduwenbeurs gestort en het overblijvende 3/5 onder de leden der beide moderamina gelijkelijk verdeeld. De betrekkelijke stukken zijn geregistreerd onder n°. 288. Volgens opgaaf daarentegen van den Secretaris der genoemde Compagnie

a. Beschikking over de baten.

van 29 April, gereg. onder n°. 380, zal de uitkeering wegens in 1878 verkochte exemplaren van den Bundel in Junij a. s. bijna f 300 hooger zijn dan ten voorgaanden jare, namelijk f 2212.01[5], tot welker ontvangst de Quaestor-generaal bij schrijven van 20 Mei n°. 17 reeds is gemagtigd. Daar volgens de hierna te vermelden mededeeling van den Quaestor-generaal als saldo van vorige rekening nog aanwezig is f 135.08, zal derhalve in het geheel f 2347.09[5] beschikbaar zijn. Evenwel moeten wij U mededeelen, dat nog van de voormalige Commissie voor de Psalmberijming, bestaan hebbende uit de HH. *P. Hofstede de Groot*, *W. Francken* en *J. J. L. ten Kate* een schrijven is ingekomen, gereg. onder n°. 139, waarin wij verzocht werden om voldoening van de kosten van den druk der door hen bewerkte Psalmberijming, onwillekeurig door hen bij het nederleggen van hun mandaat in Mei 1875 verzuimd nog in rekening te brengen, en na het daarop reeds afbetaalde tot een bedrag van f 125 nog de som van f 192.35 beloopende. Na zorgvuldig onderzoek van hetgeen ter zake met name Hand. 1874, Bijlage blz. 111—113 en 1875, blz. 134, 137, Bijl. blz. 102—109 voorkomt, waren wij eenparig van oordeel dat de billijkheid eischt, dat deze kosten alsnog aan genoemde HH. vergoed worden, aangezien zij die kosten gemaakt hebben tot voldoening van hun mandaat, waarvoor zij overigens geen honorarium genoten hebben. Wij mogten echter, zonder Uwe magtiging, op de uitbetaling geen order stellen, maar vertrouwende, dat daartegen bij U geen bedenking zal kunnen rijzen, stellen wij U voor die schuld uit de vermelde baten te voldoen. Er zal dan nog, de in Julij en Augustus te maken renten daaronder begrepen, ruim f 2150 beschikbaar overblijven, waarvan, gelijk wij U reeds in overweging gaven, f 800 aan het fonds voor noodlijdende kerken en personen en f 1350 aan het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen ten goede kunnen komen.

b. Nader voorstel betrekkelijk de vereenigde uitgaaf der beide Gezangenbundels.

b. Dat U de sluiting der overeenkomst omtrent *de vereenigde uitgaaf der beide Gezangenbundels*, waartoe het Moderamen volgens Hand. blz. 43 gemagtigd werd, niet kan gemeld worden, is toe te schrijven aan bij de Evangelische Gezangen-Compagnie gerezen bedenkingen, die haar tot een gewijzigd voorstel geleid hebben. De betrekkelijke stukken zijn gereg. onder n°. 347 en 431. Daarover geraadpleegd, vonden

wij, onder door onzen Secretaris U te melden voorbehoud, in de verlangde wijziging volstrekt geen bezwaar; maar wij oordeelden tevens, dat het Moderamen zonder Uwe voorkennis en goedkeuring de overeenkomst niet op den bedoelden voet zou mogen sluiten en daarvoor derhalve eene hernieuwde magtiging gevorderd zal worden.

VII. Wij hebben nog afzonderlijk de aangelegenheden te behandelen van het *Fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid*, dat hoofdzakelijk bestemd is voor de betaling van de aan de kerkelijke hoogleeraren toekomende en van het hun na eervol ontslag toe te kennen pensioen.

VII. Aangelegenheden van het Fonds voor de kosten van het Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid.

a. Wij vleijen ons dat de Secretaris bij U zal kunnen overleggen het afschrift eener acte van overeenkomst tusschen het Rijk en de Nederlandsche Hervormde Kerk ter zake eener vaste jaarlijksche uitkeering van het Rijk voor de kosten van het kerkelijk Hooger Onderwijs. Dewijl naar art. 15 van het Reglement op het Hooger Onderwijs den Hoogleeraren jaarwedden en pensioen verzekerd worden tot hetzelfde bedrag als den Hoogleeraren aan de Rijks-Universiteiten zijn toegekend of zullen toegekend worden, wenschte de Minister van Binnenlandsche Zaken met het aangaan der overeenkomst te wachten totdat eene nadere regeling van de tractementen der Universiteits-hoogleeraren zou zijn vastgesteld. Zulks is in de maand Februarij jl. bij Koninklijk besluit geschied, en nu had de Minister de welwillendheid, met voorkennis ook van den Minister van Financiën, ons in de voorjaarsvergadering de voorname punten der gewenschte overeenkomst ter beoordeeling toe te zenden. Daar wij bevonden dat deze geheel met 's Ministers oorspronkelijk voorstel en de nadere besprekingen daarvan overeen kwamen, zie Hand. B. V. blz. 10, 11, G. V. bijl. blz. 129, konden wij, in deze door de Buitengewone Vergadering der Synode, zie Hand. B. V. blz. 18, gemagtigd, daaraan onze volkomen goedkeuring hechten, en op het door den Minister medegedeelde voornemen van ons zoo spoedig mogelijk de acte van overeenkomst te zenden, President en Secretaris gerustelijk tot hare onderteekening magtigen.

a. Overeenkomst ter zake eener vaste uitkeering van het Rijk voor de kosten van het kerkelijk Hooger Onderwijs.

b. Waren wij ten voorgaanden jare door de Synode

b. Advies betrekke-

lijk de verpligtingen der kerkelijke hoogleeraren voor hunne aanspraak op pensioen.

in afwachting van de sluiting der evenvermelde overeenkomst diligent verklaard voor het van ons verlangde advies omtrent *de aan de hoogleeraren op te leggen geldelijke verpligtingen voor hunne aanspraak op pensioen*, Hand. blz. 15 verg. Hand. B. V. blz. 18, dit moest thans bij ons een punt van gezette overweging worden.

Daaromtrent was reeds in de najaarsvergadering bij ons ter tafel gekomen een schrijven van den hoogleeraar *Hofstede de Groot Jr.* van 10 September, gereg. onder n°. 61, alsmede van de vijf andere kerkelijke Hoogleeraren dd. 15 November, gereg. onder n°. 118. Zij gaven daarin hun verlangen te kennen, dat de korting van hun tractement alleen zou geschieden van het meerdere tractement dat zij sedert het aanvaarden hunner betrekking van hoogleeraar genieten, waarom zij ook het bedrag opgaven van het tractement wat zij op hunne laatste standplaats als predikanten genoten. Zoo zou b. v. de hoogleeraar, die als predikant een tractement genoot van f 3030, slechts de korting van de meerdere f 970 behoeven te lijden, berekend naar zijne jaarwedde van f 4000 als hoogleeraar.

Bij de kennisneming van dit voorstel rees aanstonds bij ons de bedenking, dat het tot eene zeer ongelijke belasting der hoogleeraren zou lijden, wegens het groot verschil van het bedrag der door hen genoten predikantstractementen. Daar intusschen bij de vermelde overeenkomst op den voorgrond stond, dat de kerkelijke hoogleeraren ten aanzien van hun tractement en pensioen met de Universiteits-hoogleeraren gelijk zouden worden gesteld, vonden wij er bij de nadere bespreking van het voorstel bezwaar in om af te wijken van de bepalingen, die ten dezen voor de leden der Godgeleerde Faculteiten aan 's Rijks Universiteiten gelden. Daar ook de kerkelijke hoogleeraren thans reeds eene aanmerkelijk hoogere jaarwedde genieten, dan aan hunne betrekking van predikant verbonden was, achtten wij het ook volstrekt niet onbillijk, dat bedoelde bepalingen op hen worden toegepast, in aanmerking ook genomen, dat het maximum van pensioen, waarop zij thans aanspraak verkregen hebben veel hooger is dan wat zij ooit als predikanten zouden hebben kunnen verkrijgen, en het nu ook niet zou aangaan, daarbij het vroeger genoten predikantstractement in berekening te brengen, omdat zij daarvan voor het pensioen nimmer eenige korting betaald hebben.

Wel kwam het bij ons in overweging, of niet aan het bezwaar der hoogleeraren tegen den afstand van het tractement van een geheel jaar in de eerste vijf jaren zou kunnen worden te gemoet gekomen, door die korting over acht of tien jaren te verdeelen, maar ofschoon zulks ook door een lid der vergadering tot een voorstel gemaakt werd, kon dat bij ons geen ingang vinden, als afwijking van het op den voorgrond gestelde beginsel van gelijkstelling der kerkelijke- met de rijks-hoogleeraren, dat bij de vaststelling van art. 15 van het Reglement ten grondslag gelegd was en waarop de kerkelijke hoogleeraren ook hunne aanstelling hebben aangenomen.

Meer ingang vond bij ons het verlangen, door de hoogleeraren nog geopenbaard, dat bij het pensioen, waarop hun aanspraak zou worden toegekend, ook hunne volbragte dienstjaren als predikant in berekening zouden gebragt worden. Het moest hun worden toegestemd dat hiervoor redenen van billijkheid pleiten. Evenwel scheen het ons bedenkelijk, nu pas een fonds was aangelegd, waaruit de pensioenen eens zullen moeten betaald worden, en het vooruit niet te berekenen valt, of dat fonds ten dage als het noodig zal zijn in staat zal wezen aan de verpligtingen te voldoen, waarmede het dan zou bezwaard zijn, zoo vonden wij geen vrijheid U te adviseren om daaromtrent *vooralsnog* eene gunstige bepaling voor de hoogleeraren vast te stellen, daar toch ook bij de berekening van het rijkspensioen der Hoogleeraren in de Godgeleerdheid hunne dienstjaren als predikant niet in berekening genomen worden.

Alles te zamen genomen adviseren wij U, de bepalingen, die omtrent de korting voor het pensioen der Universiteits-hoogleeraren in de Godgeleerdheid gelden ook op de kerkelijke hoogleeraren toepasselijk te verklaren, en wat de regeling nog van het bedrag hunner pensioenen betreft *vooralsnog* ten aanzien der berekening van het pensioen naar de dienstjaren geen anderen maatstaf dan de nu gebruikelijke vast te stellen.

c. Advies ten aanzien der door de hoogleeraren verlangde vergoeding van onkosten.

c. Nog hebben wij U, volgens Hand. blz. 15, te adviseren ten opzigte der vraag, *of en in hoe verre aan de hoogleeraren onkosten moeten vergoed worden.* Hierbij meenen wij in aanmerking te moeten houden, dat aan het verlangen der hoogleeraren, om van albums voor de in-

schrijving der studenten en van notulenboeken voorzien te worden reeds op de meest onbekrompen wijze voor rekening van de Kerk is voldaan. Het komt ons voor, dat de Synode niet verder mag gaan, en dat andere kosten door de hoogleeraren zelven zullen behooren gedragen te worden. Het volgt, naar ons oordeel, uit den aard der zaak, dat de lasten, welke elk bezoldigd ambt met zich brengt, op de schouders moeten blijven rusten van hen, die de voordeelen der door hen bekleede betrekking genieten, terwijl wij ook meenen, dat de door de hoogleeraren te lijden onkosten niet zoo groot zijn, dat zij daardoor te veel bezwaard zouden moeten beschouwd worden. Wij kunnen U daarom dan ook niet aanraden de door sommigen hunner in rekening gebragte onkosten te voldoen.

d. Ter tafel gekomen voorstellen rakende de bepalingen omtrent de bijdragen der studenten tot de kosten van het Hooger Onderwijs.

d. Volgens art. 106 van de Wet op het Hooger Onderwijs behoeven zij, die ingeschreven zijn als student aan de instelling van Hooger Onderwijs, volgens art. 104 van de Wet bij eene Rijks-Universiteit van wege de Hervormde Kerk gevestigd, slechts de helft te betalen van de bijdrage van f 200, welke naar art. 64 gevorderd wordt om de lessen der hoogleeraren aan de Universiteiten te kunnen volgen, en hadden zij derhalve, die ten voorgaanden jare voor de te vestigen instelling van het kerkelijk Hooger Onderwijs waren ingeschreven, slechts f 100 voor de kosten hunner studiën te betalen gehad, vermits destijds nog voor dat onderwijs geen bijdrage van f 50 door de Kerk gevorderd werd. Nu deed het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht bij schrijven van 6 November, gereg. onder n°. 143, opmerken, „dat sommige propaedeutische studenten in de Theologie thans f 200 hadden betaald, anderen evenwel tot dezelfde categorie behoorende slechts f 150 hadden gestort, t. w. f 100 voor het Rijk en f 50 voor de Kerk," en het vroeg ons „of er van onzentwege iets te doen ware om aan deze ongelijkheid en onbillijkheid een einde te maken." — Wij antwoordden het Kerkbestuur, bij brief van 27 November n°. 88, „dat ten voorgaanden jare in het belang der studenten bewijzen van inschrijving (door den Secretaris der Synode) kosteloos waren uitgereikt, dewijl eerst aan het einde van den cursus kerkelijke hoogleeraren waren opgetreden, maar dat er tegenwoordig geen ongelijkheid of onbillijkheid mogelijk zou zijn, daar ieder aankomend student, met bestemming om tot de Evangelie-

bediening te worden opgeleid, indien hij zich slechts bij de kerkelijke hoogleeraren liet inschrijven, door vertoon van het bewijs dier inschrijving, het voorregt kon genieten der vrijstelling of restitutie der helft van de aan het Rijk verschuldigde bijdrage."

Nog kwam in de najaarsvergadering bij ons ter tafel een adres van de hoogleeraren *Hofstede de. Groot* en *Lasonder*, dd. 18 November, gereg. onder n°. 186, houdende voor bijzondere omschreven gevallen aanbeveling van afwijkende bepalingen voor het verleenen der in art. 16 van het Reglement op het Hooger Onderwijs bedoelde dispensatie of van verandering ten deze van genoemd artikel. In antwoord op dit adres gaven wij genoemde hoogleeraren bij schrijven van 28 November n°. 94 te kennen, dat wij ons onbevoegd achtten om hunne voorstellen in behandeling te nemen, omdat zij leidden òf tot verandering van het artikel òf althans tot het vaststellen van afwijkende bepalingen in de toepassing er van, tot welker vaststelling de Synode alleen bij magte was. Wij lieten hun intusschen volkomen vrijheid om zich ter zake aan de Synode te adresseren."

e. Besluiten op de verzoeken van studenten om vrijstelling van de betaling der bijdrage voor de bijwoning van de lessen der kerkelijke hoogleeraren.

e. In onze najaarsvergadering waren er vele *verzoeken van studenten in de Godgeleerdheid* bij ons ter tafel *om geheele of gedeeltelijke vrijstelling van de betaling der bijdrage van f 50, naar art.* 16 *van het Reglement op het Hooger Onderwijs voor de bijwoning van de lessen der kerkelijke Hoogleeraren gevorderd.* De adressen, waarin die verzoeken vervat waren, sommige door twee of meer onderteekend, zijn gereg. onder n°. 75, 83—85, 93, 97—99, 110—116, 122, 241. De reden voor de verzochte vrijstelling was niet bij allen dezelfde. Wij onderscheiden de verzoeken in ons verslag daarom in verschillende rubrieken.

1°. Verzoeken om vrijstelling van de betaling der bijdrage om financiële omstandigheden. Drie daarvan kwamen ons gegrond voor, zoodat wij daarop de vrijstelling voor het studiejaar 1878/1879 verleenden.

2°. Verzoek van een candidaat in de Godgeleerdheid die zijne studiën had volbragt, doch alleen nog onder voorzitting van een der kerkelijke hoogleeraren had te prediken. Vermits deze candidaat overigens geene lessen van de hoogleeraren had bij te wonen, achtten wij het niet twijfelachtig, dat hem de verzochte vrijstelling moest worden toegestaan.

3°. Daar waren echter 22, die reeds twee jaren in de Godgeleerdheid hadden gestudeerd, de lessen aan de academie, nu Universiteit, in verschillende vakken hadden bijgewoond, en het schuldige collegiegeld reeds hadden betaald, doch nog slechts voor een of twee vakken van de lessen der kerkelijke hoogleeraren gebruik hadden te maken, en daarom geheele of gedeeltelijke vrijstelling of terugbetaling der reeds gestorte bijdrage verzochten. Daar bij art. 16 van het Reglement in deze gevallen, ofschoon bij de vaststelling van het artikel wel te onderstellen, niet was voorzien en daar ook geene gelegenheid geopend is voor het verleenen van dispensatie tot gedeeltelijke vrijstelling, moesten wij bezwaar maken om aan vermelde verzoeken een gunstig gevolg te geven.

4°. Daar waren verder een viertal studenten, die pas hun propaedeutisch examen hadden afgelegd, en bij den aanvang van het studiejaar de lessen der rijkshoogleeraren in de Godgeleerdheid aan de Universiteiten volgden of zouden gaan bijwonen, maar van de lessen der kerkelijke hoogleeraren nog geen gebruik zouden maken, ofschoon zij zich als studenten in de Godgeleerdheid wenschten te doen inschrijven. Hoewel deze studenten naar de letterlijke opvatting van art. 16 niet tot betaling der bijdrage van f 50 zouden kunnen verpligt worden, zoo meenden wij desniettemin door het verband, blijkens het slot van art. 12 tusschen de inschrijving als student in de Godgeleerdheid en het voldoen van die bijdrage gelegd, de bedoeling van het Reglement dus te moeten opvatten, dat wie zich bij de kerkelijke hoogleeraren als student in de Godgeleerdheid laat inschrijven, ook verpligt is jaarlijks f 50 te voldoen. Op dien grond hebben wij de verzoeken der hier bedoelde studenten om vrijstelling van de betaling dier bijdrage of om restitutie daarvan moeten afwijzen.

5°. Eindelijk was er nog een verzoek ingekomen van een candidaat in de Godgeleerdheid om vrijstelling van overlegging der supplementsstukken bij zijn examen voor de toelating tot de Evangeliebediening op grond dat hij, hoewel 29 September 1876 zijn propaedeutisch examen afgelegd hebbende, nu om hoogstens een paar collegies, die hij niet had kunnen bezoeken, anders zijn eindexamen een half jaar zou moeten uitstellen. Hij verzocht zoowel voor zich als voor andere candidaten, die in hetzelfde geval verkeerden, ter zake eene uitzondering toe te staan, door

goedkeuring van de aanneming der supplementsstukken van hen, die vóór 1 October 1876 hun propaedeutisch examen hadden gedaan. Daar bij het Reglement op het examen aan ons geene bevoegdheid is verleend tot het geven van dispensatie van eenig artikel, vonden wij geene vrijheid om gunstig op dit verzoek te beschikken.

Terwijl wij op alle omschreven verzoeken de kerkelijke hoogleeraren gehoord hadden, werden onze besluiten ook niet genomen zonder hunne gewaardeerde adviezen geraadpleegd te hebben.

f. Aangehouden verzoeken om vrijstelling als voren.

f. In onze voorjaarsvergadering kwamen *op nieuw verzoeken van studenten om vrijstelling van de betaling der bijdrage van f 50 bij ons ter tafel.* Een daarvan (n°. 365) waarbij teruggaaf gevraagd werd der in September gestorte bijdrage, op grond dat de vader van den adressant zelf door anderen tot de bekostiging der studiën van zijnen zoon moest worden in staat gesteld, meenden wij aanstonds te moeten afwijzen, op grond dat, indien de verzoeker van de middelen verstoken was geweest om in de behoeften zijner studiën te voorzien, hem de gelegenheid niet had ontbroken om aanstonds vrijstelling van de betaling der bijdrage te vragen. — Een ander (n°. 363), van een student, die juist zijne voorbereidende studiën voor de Godgeleerdheid volbragt had, betrof zoowel de betaling der bijdrage voor het nog loopende studiejaar als die voor het studiejaar 1879/1880. Wij vonden op het gunstig advies der betrokken hoogleeraren (n°. 374) geen bezwaar hem voor het studiejaar 1878/1879 de verlangde vrijstelling toe te staan, doch moesten dit verzoek, voor zoo verre dit het volgende studiejaar betrof, even als gelijke, overigens door de hoogleeraren aanbevolen verzoeken, n°. 309, 318, 371, 375, 456, aanhouden, met het oog op de bij de met den Staat te sluiten overeenkomst, met name op de daarin voorkomende, reeds ter Buitengewone Vergadering der Synode, zie hare Hand. blz. 10 in overweging genomen bepaling, dat tegenover de van het Rijk uit te keeren gelden de bijdragen der studenten in 's Rijks kas worden gestort, behoudens de daarvan door de Synodale Commissie *in overleg met de Collegiën van Curatoren* te verleenen dispensatiën. — Dewijl bij de Rijksbegrooting voor 1878 de toekenning van gelden voor de kosten van het kerkelijk Hooger Onderwijs niet bezwaard was met de

verpligting tot het overbrengen in 's Rijks kas van de gestorte bijdragen, bleef aan ons ten bate van het fonds daarover de vrije beschikking.

g. Vraag of voor de inzending der verzoeken om vrijstelling als voren ook een tijdsbepaling behoort gesteld te worden.

g. Met het oog op den tijd, wanneer de studie-jaren aanvangen, rees bij ons de vraag, *of voor de inzending der verzoeken van studenten om vrijstelling van de betaling der bijdrage van f* 50 niet *eene tijdsbepaling* behoorde gesteld te worden. Eenparig waren wij van oordeel, dat zulks zeer gewenscht zoude zijn, met dien verstande evenwel, dat voor in den loop van het studie-jaar aankomende studenten de noodige uitzondering zou behooren te worden toegelaten, en wij vonden ook algemeen goed, dat als tijdsbepaling uiterlijk 1 Mei werd gesteld. Doch eene tweede daarbij opgeworpen vraag, of zulke tijdsbepaling door de Synodale Commissie nu reeds zou kunnen worden vastgesteld dan of het vaststellen eener tijdsbepaling voor de inzending van bedoelde verzoeken aan U in overweging zou moeten gegeven worden, bleef door herhaalde staking van stemmen onbeslist, weshalve wij ons ook van advies ter zake moeten onthouden.

h. Voorstel tot toekenning eener tegemoetkoming aan de Classicale Quaestoren in de Universiteitssteden voor de bezorging van de bijdragen der studenten en aan den Quaestor-generaal voor het beheer van het Fonds.

h. Nog werd het door ons eenparig billijk geoordeeld, dat *aan de Classicale Quaestoren in de Universiteitssteden*, die belast werden met het bezorgen van de bijdragen der studenten, voor de daaraan verbonden moeite en zorg eene tegemoetkoming worde toegekend, en dat ook *aan den Quaestor-generaal* een honorarium voor het beheer van het Fonds worde toegestaan. Wij geven U in overweging voor de Classicale Besturen de tegemoetkoming op 1% van de door hen ontvangen bijdragen vast te stellen, en bedoeld honorarium van den Quaestor-generaal te bepalen op f 75 's jaars, zijnde de helft van het bedrag van het hononarium dat hij voor het beheer van het hulppensioenfonds geniet.

VIII. Aangelegenheden der Algemeene kas.

VIII. Tot de aangelegenheden *van de Algemeene kas* behooren de volgende mededeelingen.

a. Décharge van den Quaestor-generaal voor de gewone betalingen, die uit de Rijksbijdragen tot de bestuurskosten gekweten worden.

a. Op de achtereenvolgende verzoeken van den Quaestor-generaal om *décharge van de gewone betalingen* die uit de Rijksbijdrage tot de bestuurskosten plegen gekweten te worden, gereg. onder nº. 50, 214, 278 en 531, rakende

de laatste drie kwartalen van 1878 en het eerste kwartaal van 1879 is overeenkomstig het ingewonnen advies van Gecommitteerden voor het toezigt op zijne administratie, telkens gunstig beschikt. Even als in voorafgaande jaren bleef er wegens het verhoogde cijfer der bestuurskosten telkens eene uitgaaf van ruim f 800 ongedekt, in welk te kort uit de bijdragen der gemeenten moest worden voorzien.

b. Verzoek van het Classicaal Bestuur van Deventer om verhooging der jaarlijksche toelage voor zijne kosten.

b. Van het Classicaal Bestuur van Deventer ontvingen wij door tusschenkomst van het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel bij schrijven van 26 April n°. 13, gereg. onder n°. 385, het verzoek om *verhooging der jaarlijksche toelage voor kosten van zijn bestuur.* Bedoeld schrijven luidde als volgt:

„Tot op de nieuwe regeling der Classicale kosten werd aan gemeld Class. Bestuur voor elke vergadering als defroyement voor reiskosten en als presentiegeld toegekend eene som van f 120. Het Class. Bestuur bestond toen uit het Moderamen, drie predikanten en drie ouderlingen. Sinds de tweede predikantsplaats te Hengelo gecreëerd is klom het getal predikanten tot die hoogte, dat volg. art. 41, alin. 2 van het Alg. Regl. een vierde predikant aan de leden moest worden toegevoegd en werd ook aan dat voorschrift der wet voldaan. Bijna tegelijkertijd met die vermeerdering van het ledental werd de toelage van f 120 op f 95 gebragt.

„Een onmiddellijk gevolg van die vermindering was dit, dat aan den Praeses geen dubbel presentie-geld meer werd toegekend.

„Thans doet zich echter het geval voor, dat de som van f 95 bepaald onvoldoende is. Aan ieder lid wordt voor presentiegeld uitgekeerd f 4, zijnde dat aan de negen leden, die presentiegeld ontvangen, f 36, zoodat er voor reiskosten overblijft eene som van f 59. Bij de groote afstanden, die, daar geheel *Twente* tot Classis Deventer behoort, de leden hebben af te leggen afstanden, die te kostbaarder worden, wijl enkele leden (als uit *Denekamp*, *Haaksbergen*, *Bathmen*) niet aan den spoorweg komen en in hunne gemeenten geene openbare reisgelegenheden zijn, doet zich het geval voor, dat bij de reis naar de hoofdplaats der Classe geld moet worden bijgelegd, iets wat natuurlijk nooit liggen kan in de bedoeling der wet, maar in eene zoo groote en daarbij zoo wijd uitgestrekte

Classe als die van *Deventer* onvermijdelijk wordt, wanneer er niet op de eene of andere wijs in wordt voorzien.

„Daarom geeft zich het Classicaal Bestuur van Deventer de vrijheid te verzoeken, dat door Uwe Vergadering wordt bepaald, of aan de Synode wordt geadviseerd:

„dat het Classicaal Bestuur van Deventer dispensatie krijge van art. 46 van het Alg. Reglement, wat het getal der te houden vergaderingen betreft en dat getal gereduceerd worde op drie, waarbij dan de som van f 380 voor *drie* wordt verdeeld, of

„dat, gelijk vroeger aan genoemd Bestuur worde toegekend de som van f 120 voor elke bijeenkomst."

Na raadpleging van de berekening, waarnaar, volgens Hand. 1875 bijl. A. blz. 66, 67 vóór vier jaren de kosten der Classicale Besturen zijn geregeld en door de Synode vastgesteld, kwamen wij tot het eenparige besluit, dat aan het verzoek van het Classicaal Bestuur van Deventer geen gevolg kon gegeven worden, maar daarop moest worden geantwoord, zoo als bij schrijven van 31 Mei n°. 42 geschied is, „1°. dat verleening van dispensatie hier met het oog op de laatste alinea van art. 12 van het Algemeen Reglement niet in aanmerking kan komen, maar 2°. dat ook van de grondslagen, waarop de vóór vier jaren vastgestelde regeling rust, en naar welke aan het Classicaal Bestuur van Deventer alstoen voor zijne kosten de som van f 380 's jaars is toegekend, niet kan worden afgeweken, zonder dat aan andere Besturen onregt zou worden aangedaan, daar toch bij de berekening van zijne kosten even als bij die der andere Besturen werkelijk op een lid meer dan het normale getal — waarin sedert 1875 bij het Bestuur geen verandering is gekomen — gerekend is, om gelegenheid te laten tot toekenning aan den Praeses van dubbel presentiegeld; dat daarbij voorts wel degelijk, wat de afstanden der woonplaatsen betreft, in aanmerking is genomen de telken jare mogelijke verwisseling van personeel en dat verder het gemiddeld bedrag der reiskosten zoo naauwkeurig mogelijk ten grondslag is genomen, met het oog ook op het verschil der reisgelegenheden, en het Classicaal Bestuur ten deze geen grond van bezwaar kan doen gelden, vermits er van de 44 Classicale Besturen slechts 4 Besturen zijn, waaraan betrekkelijk *iets* meer voor reiskosten is toegekend, namelijk

aan die, waar het reizen door geheel gemis van geschikte vervoermiddelen boven mate kostbaar is."

c. Na onderzoek en welbevinding van eene door het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland bij brief van 16 December, gereg. onder n°. 219, ingezonden declaratie van kosten voor een door zijne gecommitteerden ingesteld onderzoek naar het Diaconie-beheer te Schelluinen, dat tot ontzetting van Kerkeraadsleden aldaar geleid heeft, is buiten medewerking van den President, destijds nog President van het Kerkbestuur, magtiging aan den Quaestor-generaal verstrekt, dd. 18 Dec. n°. 136, tot vergoeding dier kosten, de som van f 25.60 beloopende.

c. Vergoeding van kosten in zaken van tucht.

d. Voor *reis-* en *verblijfkosten* van secundi, die aan de afneming van examina ter toelating tot de Evangelie-bediening hadden deelgenomen, werd, na onderzoek der betrekkelijke declaratiën van de Secretarissen der Provinciale Kerkbesturen van Utrecht en Overijssel, gereg. onder n°. 65 en 191, door ons bij aanschrijving aan den Quaestor-generaal van 27 November n°. 89 aan eerstgenoemd Kerkbestuur de som van f 23.80, aan laatstgenoemd Kerkbestuur de som van f 66.90 vergoed. — Vervolgens werd op betrekkelijke aanvragen van de Secretarissen der Provinciale Kerkbesturen van Drenthe en andermaal van Utrecht, gereg. onder n°. 426 en 468, voor boven omschreven einde, volgens lastgeving aan den Quaestor-generaal van 26 Mei n°. 24, aan eerstgenoemd Kerkbestuur f 57.30, aan laatstgenoemd Kerkbestuur f 45.60 vergoeding toegekend, de reiskosten bij allen naar den afstandswijzer berekend.

d. Orderstelling op de uitbetaling van examen-gelden.

e. Het cijfer der in 1878 geleden drukkosten was buitengewoon hoog, als volgens ingeleverde declaratie van de firma C. Blommendaal, gereg. onder n°. 238, in het geheel f 1123.25 beloopende. Daaronder kwamen echter nog f 139.50 voor wegens de uitgaaf van den Catalogus van het oud Synodaal archief en de Indices der oude Provinciale archieven, terwijl de voorloopige druk en de uitgaaf van het rapport omtrent den staat van het godsdienstonderwijs tot een getal van 4000 exemplaren de buitengewone kosten van f 178.50 hebben gevorderd, die volgens besluit der Synode, als een algemeen belang betreffende,

e. Betaling van drukkosten.

mede voor rekening kwamen der Algemeene Kas. Daar intusschen naar den bestaanden regel van de drukkosten f 77 kwamen ten laste van het Fonds voor noodlijdende kerken en personen, f 11.25 ten laste van het Fonds ter voorziening in de geestelijke behoeften der gemeenten, waar eigen middelen ontbreken, f 31.50 ten laste van het Fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen en f 42.50 ten laste van het Fonds voor het kerkelijk hooger onderwijs, bleef de som van f 960.50 uit de Algemeene Kas te voldoen. Van een en ander is den Quaestor-generaal bij het berigt van het afgegeven mandaat dd. 10 Januarij n°. 7 de noodige mededeeling gedaan.

f. Als voren, van schrijfbehoeften.

f. Voor schrijfbehoeften werd door den Boekhandelaar *J. M. van 't Haaff* over 1878 f 35.60 in rekening gebragt waarvoor volgens berigt aan den Quaestor-generaal van 2 Januarij n°. 4 het vereischte mandaat van betaling is afgegeven.

g. Verzending der Synodale Handelingen.

g. Ondanks het door den Secretaris ondervonden oponthoud door de menigte van stukken, die na afloop der laatste vergadering van de Synode terzelfde pers moesten bezorgd worden, is de druk van hare Handelingen toch nog in het begin der maand November gereed gekomen, zoodat de verzending aan de Provinciale Kerkbesturen tegen hunne gewone najaarsvergadering heeft kunnen afloopen. Volgens de van de uitgevers gevraagde opgave, gereg. onder n°. 130, beliepen de kosten van de Handelingen der Gewone Vergadering in het geheel f 1013.60; daartegen kon van den verkoop van 10 exemplaren der Handelingen van 1877 f 33.60 worden uitgekeerd, en van het afzonderlijk uitgegeven rapport omtrent de Belijdenisvragen f 20.56, zoodat nog aan de Uitgevers te betalen overbleef f 959.44, terwijl de kosten van de Handelingen der Buitengewone Vergadering, die in het voorjaar van 1878 reeds werden betaald, f 155.00 hadden bedragen. Van laatstgenoemde Handelingen waren 219 exemplaren tegen betaling verzonden, waarvoor thans, volgens bijl A, blz. 99, f 0.75 voor het exemplaar, derhalve in het geheel f 164.25 kon worden ontvangen. Naar het beginsel van den prijs der Handelingen zoo laag mogelijk te berekenen, niet hooger althans dan noodig is om de kosten te dekken, werd de prijs van de Handelingen der Gewone Vergadering

op f 4.30 bepaald, hetgeen voor de 223 daarvan tegen betaling te verzenden exemplaren eene opbrengst maakt van f 958.90. Voor den handel werd de prijs op f 4.50 het exemplaar gesteld. De gezamenlijke kosten der Handelingen van 1878, der Buitengewone- en der Gewone Vergadering, hadden f 1115.31 beloopen; de opbrengst daarvan beliep nu f 1123.15[5], zoodat het saldo ten bate der Algemeene kas f 7.84 bedragen heeft.

Het was ons aangenaam, dat de hoogleeraren *Scholten*, *Kuenen* en *Prins* te Leiden, en de hoogleeraar *Lamers* te Groningen, hun verlangen te kennen gaven om 's jaars een exemplaar der Handelingen tegen betaling te ontvangen, en zoo ook de Godgeleerde Faculteit van Utrecht zich tot het nemen van twee exemplaren verbond.

h. Inlichting van het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht omtrent de verpligting van de leden der Kerkelijke Besturen tot het nemen van een exemplaar der Synodale Handelingen.

h. Het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht, dat vier exemplaren der Handelingen, voor elk van zijne leden een pleegt te ontvangen, vroeg bij schrijven van 6 November, gereg. onder nº. 142, van ons inlichting, „op welken grond de leden der Kerkelijke Besturen, en in het bijzonder Provinciale Kerkkesturen verpligt zouden zijn om die exemplaren niet alleen in ontvangst te nemen maar daarvoor ook te betalen." Wij antwoordden bij brief van 28 November nº. 100, dat de instelling om aan de Kerkelijke Besturen en Ringen de Synodale Handelingen tegen betaling toe te zenden dagteekent van den tijd, dat op veler verlangen door de Synode tot het drukken er van besloten werd; dat sommige Besturen intusschen ook verzocht hebben zoo veel exemplaren te ontvangen als het getal hunner leden bedraagt, en daaraan steeds getrouw is voldaan; dat daarnaar ook de oplage der exemplaren berekend is en telken jare de prijs van het exemplaar bepaald wordt, en dat de inviduële leden der Kerkbesturen even als andere collegiën en personen, die de Handelingen op hun verlangen tegen betaling plegen te ontvangen, tot het ontvangen en betalen verpligt zijn, zoolang zij niet tijdig het nemen der Handelingen hebben opgezegd; dat de Synodale Commissie het echter zou betreuren, wanneer leden van Provinciale Kerkbesturen van zulke opzegging het voorbeeld gaven, niet slechts om het belang dat zij zelven bij het kennisnemen der Handelingen hebben, maar omdat, wanneer zulk voorbeeld door meerderen gevolgd wierd, de prijs der Handelingen aanmerkelijk zou moeten

verhoogd worden en hierdoor op andere Besturen en personen een zwaardere last zou worden gelegd.

Van de HH. Bibliothecarissen bij de Universiteiten te Leiden en Amsterdam kwamen naar gewoonte weder dankbetuigingen in voor de voor hare bibliotheken gezonden present-exemplaren.

i. Verzending van het Algemeen Register der Handelingen van 1861—1870.

i. Nog is door den Secretaris bezorgd en verzonden het *Algemeen Register van de Handelingen der Algemeene Synode van* 1861—1870. In het daarbij gestelde voorwoord gaf de Secretaris zelf rekenschap van de redenen der vertraging, die de bewerking van het Register heeft moeten ondervinden. Wij vereenigen ons met zijnen wensch, dat hij nog in de gelegenheid moge gesteld worden, tijdig het Register der Handelingen van 1871—1880 in gereedheid te brengen. De kosten van het Register zijn naar het contract omtrent den druk en de uitgaaf der Synodale Handelingen berekend. Volgens betrekkelijke declaratie der firma *A. van Hoogstraten en Zoon*, gereg. onder n°. 486, beliepen de kosten de som van f 525.60, tot wier betaling volgens berigt aan den Quaestor-generaal van 28 Mei n°. 34, aan genoemde firma het vereischte mandaat is afgegeven. Het Register is tegen den prijs van f 2.50 het exemplaar in den handel gebragt. Aan hen, die de Handelingen der Synode tegen betaling ontvangen, zal het in het najaar tegen f 2.40 in rekening moeten gebragt worden, indien de kosten naar behooren zullen gedekt worden.

j. Betaling van overblijvende kosten, met name van de aan de kerkelijke hoogleeraren bezorgde albums van inschrijving der studenten en notulenboeken.

j. Bij het even aangehaalde berigt aan den Quaestorgeneraal is door den Secretaris nog gemeld, dat het aan de firma *A. van Hoogstraten en Zoon* afgegeven mandaat tevens diende tot voldoening eener door de firma nog ingediende rekening, gereg. onder n°. 485, groot f 85.32⁵, waaronder f 65.80 voor de geleverde albums van inschrijving der studenten en de notulen-boeken ten dienste der kerkelijke Hoogleeraren, nog f 8.57⁵ voor de uitgaaf van den catalogus van het oud-Synodaal archief en f 10.90 voor de uitgaaf van het rapport omtrent den staat van het Godsdienstonderwijs. Daartegen kwam, als door meergenoemde firma voldaan, ten bate van de Algemeene kas f 12.39, de netto opbrengst van den verkoop van 13 exemplaren van gemelden catalogus, en bij de voor de

behoeften van het godsdienstonderwijs ingezamelde gelden, zie hier voren blz. 67, f 2.36, de netto opbrengst van 16 verkochte exemplaren van het vermelde rapport.

IX. Beheer van den Quaestor-generaal over alle Synodale fondsen in zijn geheel.

IX. **Wij besluiten de behandeling der financiële aangelegenheden met het gewone verslag betreffende het *beheer van den Quaestor-generaal over alle Synodale fondsen in zijn geheel.***

a. Onderzoek van het beheer ten huize van den Quaestor-generaal.

a. Onze Gecommitteerden tot toezigt op de administratie van den Quaestor-generaal, hebben op den 18 April jl. te zijnen huize inzage ontvangen in zijne boeken en zich overtuigd dat deze zich in goede orde bevonden, alle rekeningen behoorlijk afgesloten en de kasgelden aanwezig waren.

Het saldo der onderscheidene hoofdrekeningen beliep

toen eene som van.			*f* 22180.91^5
waarvoor in kas was over 1878 .		*f* 251.07	
〃 〃 〃 〃 〃 1879 .		- 2778.92^5	
en bij de Classicale Quaestoren.		- 20733.24	
Te zamen. . .		*f* 23763.23^5	
waarvan af te trekken twee loopende promessen van 1878,			
eene van	*f* 243.85		
〃 〃	- 7.22		
vijf dito van 1879,			
als een van . . .	- 360.—		
〃 〃	- 295.—		
〃 〃	- 151.25		
〃 〃	- 323.75		
〃 〃	- 201.25		
		- 1582.32	
			- 22180.91^5

Zij hebben zich tevens overtuigd, dat de gelden, die tijdelijk konden worden gemist, door prolongatiën en beleeningen renten afwierpen, en dat op den dag des onderzoeks waren geplaatst:

van de Algemeene Kas	*f* 34000.00
〃 〃 Algemeene Weduwenbeurs. . . .	- 37000.00
〃 het fonds voor noodlijdende kerken enz.	- 22000.00
〃 〃 〃 tot verbetering der schraalste predikantstractementen . . .	- 5000.00
〃 〃 〃 voor de geestelijke behoeften.	- 7000.00
〃 〃 〃 〃 Hooger Onderwijs in de Godgeleerdheid	- 9000.00
Te zamen. . . .	*f* 114000.00

en dit alles bij behoorlijke contracten, ten name van den Quaestor-generaal, overeenkomstig zijne instructie door meer dan voldoende onderpanden tot zekerheid der geplaatste gelden gedekt.

Wij adviseren U daarom met vrijmoedigheid den Quaestor-generaal dank te betuigen voor zijn naauwgezet en ordelijk beheer.

b. Rekeningen en staat der Synodale fondsen.

b. De *Rekeningen der verschillende Synodale fondsen* zijn door den Quaestor-generaal bij geleidend schrijven van 10 Mei, gereg. onder n°. 430, ingediend, vergezeld van de daarbij vereischte opgaaf van den staat dier fondsen.

c. Memorie van toelichting bij de rekeningen.

c. De *memorie van toelichting* naar gewoonte bij de rekeningen overgelegd, luidt als volgt:

MEMORIE VAN TOELICHTING, *behoorende bij de Rekening en Verantwoording over* 1878, *door mij als Quaestor-generaal van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk op den* 10 *Mei* 1879 *met de daarbij behoorende bescheiden aan de Algemeene Synodale Commissie gezonden.*

Ik waardeer het voorregt mij ook nu wederom geschonken om Uwe vergadering rekening en verantwoording van mijne gehouden administratie over de verschillende fondsen aan mijne zorg toevertrouwd te kunnen doen, waarbij ik den wensch voeg, dat daaraan Uwe goedkeuring zal kunnen geschonken worden.

Na volgorde begin ik met:

A. Fonds voor noodlijdende kerken en personen.

A. HET FONDS VOOR NOODLIJDENDE KERKEN EN PERSONEN.

Ontvangst.

1. Saldo van het vorige jaar		*f* 5.75[5]
2. Collecte nagek. over 1876	*f* 9.00	
〃 〃 〃 1877	- 355.17	
〃 over 1878 . . .	- 21572.72[5]	
Nagekomen over 1878. .	- 711.70	
		- 22648.59[5]
Overbrengen		*f* 22654.35

	Overgebragt	*f* 22654.35
3. Beleeningen, afgeloste . .	*f* 22000.00	
Hypotheek rentende 4 pCt. afgelost	- 5000.00	
Verkochte 2 Oblig. Amortisatie Syndicaat rentende 3½ pCt.	- 1837.50	
		- 28837.50
4. Verkochte *f* 39600.— 2½ pCt. Inschrijvingen op het Grootboek der Nat. Schuld		- 24633.70
5. Rente, de netto opbrengst		- 6563.64⁵
6. Buitengewone ontvangsten, giften en legaten		- 6176.17⁵
		f 88865.37

Uitgaaf.

1. Kleine toelagen aan gemeenten . . .	*f* 2260.00
2. 〃 〃 〃 personen . . .	- 7885.00
3. Groote 〃 〃 gemeenten . . .	- 56985.00
4. Gesloten beleeningen	- 21100.00
5. Buitengewone uitgaven (reiskosten) . .	- 7.20
6. Drukkosten	- 77.00
7. Administratiekosten	- 400.00
	f 88714.20

Het totale bedrag der ontvangsten was dus	*f* 88865.37
en dat der uitgaven	- 88714.20
Saldo op nieuwe rekening . .	*f* 151.17

Uit deze opgave blijkt, dat niettegenstaande in de Gemeente Amsterdam voor dit fonds niet gecollecteerd is, de collecten in 1878 toch nog f 655.50 meer hebben opgebragt dan in 1877, welk berigt zeker met ingenomenheid door uwe Vergadering zal vernomen worden.

Om in de belangrijke uitgaven voor de toegestane en opgevraagde subsidiën te kunnen voorzien moesten achtereenvolgens alle gelden tijdelijk op beleening en op hypotheek uitgezet en ook de beide obligatiën 3½ °/₀ Amortisatie syndicaat te gelde gemaakt worden, en toen het mij bleek dat de daardoor verkregen penningen niet voldoende waren om alle toegestane en betaalbare gestelde subsidiën te voldoen, moest ik van de aan mij verleende machtiging om een gedeelte van het kapitaal ingeschreven

op het Grootboek der 2½ °/₀ Nat. Sch. te gelde te maken, gevolg geven. — Een bezwaar deed zich echter op. Van 10 Dec. tot 1 Januarij daaraanvolgende is het Grootboek der 2½ °/₀ Insch. Nat. Sch. gesloten. Geene verkoopen kunnen dan plaats vinden, en omdat ik toch in staat moest zijn, om, wanneer ik tot het doen eener uitbetaling geautoriseerd werd, daaraan te kunnen voldoen, besloot ik, ofschoon het geld niet behoevende, tot een verkoop van f 10000 nominaal bedrag om zoo noodig in de geldelijke behoefte te voorzien. Ik besloot te gereeder daartoe, omdat de opbrengst der Collecte in November nog niet te berekenen was, slechts enkele volledige Collectelijsten waren toen nog pas ingekomen, en de uitkomst leerde dat daarmede ook geen renteverlies gepaard ging, daar de gelden op beleening uitgezet in de beide laatste maanden 5 °/₀ zelfs enkele malen 5½ °/₀ rente afwierpen. Dat in Februarij van dit jaar nogmaals een verkoop plaats vond, had ook een doel. De Algemeene Weduwenbeurs moet volgens reglementaire bepalingen de legaten en de examengelden kapitaliseren. Om onkosten, die bij de verkoopen van 3 September, 25 October en 4 November in de rekening en verantwoording vermeld staan, te vermijden heb ik, hetgeen over de Weduwenbeurs gekapitaliseerd moest worden, van *dit* fonds afgeschreven en op dat van *laatstgemelde* gebragt.

De te gelden gemaakte obligatiën 3½ °/₀ Amortisatie Syndicaat, op de vorige rekening uitgetrokken tot een bedrag van f 1762.08, hebben f 1837.50 opgebragt.

Ten gevolge van de hooge rente-standaard is de opbrengst der rente, niettegenstaande de aanmerkelijke vermindering van het kapitaal, slechts f 201.39 minder geweest dan in 1877.

Die renten werden verkregen uit de volgende baten:

12 maanden rente van *f* 16500.00, 3 pCt. Inschrijving Nat. Schuld	*f* 495.00
6 maanden rente van *f* 218900.00, 2½ pCt. Inschrijving Nat. Schuld	- 2736.25
6 maanden rente van *f* 187900.00 id. .	- 2348.75
De rente van tijdelijk op beleening uitgezette gelden	- 783.26⁵
1 maand rente a 4 pCt. der afgeloste hypotheek a *f* 5000	- 16.67
Overbrengen	*f* 6379.93⁵

Overgebragt	*f* 6379.93^{5}
4 maand. 23 dag. rente van *f* 2000, $3\frac{1}{2}$ pCt. Amort. Syndic.	- 27.81
Rente van de verkochte *f* 39600.00, $2\frac{1}{2}$ pCt. op den datum	- 259.90
	f 6667.64^{5}
Waarvan behoort te worden afgetrokken de verpligte uitkeering aan *N. N.* en volgens verband van de Syn. Comm. van 28 Nov. 1872.	- 104.00
	f 6563.64^{5}

Nu in Februarij van dit jaar om de reden vroeger aangegeven nog *f* 8600.00 nominaal bedrag van het kapitaal verkocht is geworden is het nu nog groot *f* 179.300 nominaal bedrag. Zijn deze mededeelingen, de omstandigheden in aanmerking genomen, gunstig te noemen, ook de buitengewone ontvangsten overtroffen verre die van 1877. Toen bedroegen die *f* 1023.50 en in 1878 ontving ik achtereenvolgens *f* 6176.17^{5} als:

Legaat van wijlen mevrouw de Wed. *van Bemmel*	*f* 200.00
Van Executeuren in den boedel van wijlen den heer *E. C. Groeneveld* te Leiden . . .	- 2094.47^{5}
Uit de baten van den Vervolgbundel . . .	- 1928.45
Een gift van *N. N.* bij mij bezorgd . . .	- 100.00
〃 〃 〃 *N. N.* 〃 〃 〃	- 400.00
〃 〃 〃 de Erven van wijlen mejufvrouw *A. R. Stronck*	- 300.00
Een gift bij mij bezorgd van *N. N.*	- 100.00
Een gift van *N. N.* bij mij bezorgd	- 160.00
〃 〃 〃 *N. N.* 〃 〃 〃	- 400.00
〃 〃 〃 *N. N.* 〃 〃 〃	- 100.00
Eene bate uit den boedel van *A. A. C. Bonnet*, in 1877 onverkoopbaar, nu verkocht voor	- 5.75
en eindelijk door tusschenkomst van heeren Quaestoren van verschillende Classicale Besturen	- 387.50
	f 6176.17^{5}

Voor kleine toelagen aan gemeenten werden f 2260 tegen f 2460 in 1877 uitbetaald en aan personen f 7885 tegen f 7830 in 1877. Van de in 1874 en v.v. toegestane groote subsidiën zijn uitbetaald f 56985 tegen f 30796 in 1877.

Op ultimo December 1878 moest er nog f 29271 voldaan worden, waarvoor f 21251.17 beschikbaar was, namelijk f 21100 op beleening uitgezet en f 151.17 in contanten, een te kort opleverende van f 8019.83.

Van het verleende crediet van f 66000.00 nominaal bedrag 2½ % N. Schuld is gebezigd - 39600.00

blijft *f* 26400.00 waarvan echter behoort te worden afgetrokken *f* 3600.00 nominaal bedrag, die aangekocht zouden zijn geworden uit de beide legaten, te zamen f 2294.47[5] bedragende, zoodat van het toegestane crediet nog f 22800 nominaal bedrag beschikbaar is.

Zooals altoos, is het nu ook moeijelijk de opbrengst der in dit jaar te houden collecte te schatten, of het bedrag der buitengewone inkomsten te ramen. Ik stel U.H.Ew. daarom voor die tot dezelfde sommen als in 1878 geschied is, aan te nemen en dus voor de

collecte	*f* 21500.00
voor buitengewone ontvangst te stellen	- 1000.00
en voor rente	- 6000.00
te zamen	*f* 28500.00
waarvan voor beheerskosten behoort te worden afgetrokken	- 400.00
zoodat er naar die raming beschikbaar zou zijn	*f* 28100.00

daarvan af te zonderen f 10000 voor de kleine toelagen, en er dan f 18100 voor groote subsidiën beschikbaar zou blijven.

De ontvangen renten voor de Waldenzen, voor Lithauen en Assweiler zijn aan de belanghebbenden uitbetaald, waarvan de kwitantiën bij de rekening en verantwoording gevoegd zijn.

Behalve het kapitaal, ingeschreven op het Grootboek der 2½ % Ins. N. S. bezit het fonds ook nog f 16.500 3 % Inschrijvingen.

B. Fonds tot voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken.

B. FONDS TOT VOORZIENING IN DE GEESTELIJKE BEHOEFTEN VAN GEMEENTEN WAAR EIGEN MIDDELEN ONTBREKEN.

Ontvangst.

1. Saldo van het vorige jaar, overbrengen *f* 61.08[5]

	Overgebragt	f 61.08[5]
2. Inzamelingen nagek. over 1877	f 99.81	
〃 over 1878	- 1697.08	
	f 1796.89	
af terugbetaalde over 1877	- 1.—	
		- 1795.89
3. Collecte voor het godsdienstonderwijs. .		- 384.40[5]
4. Afgeloste beleeningen		- 6700.—
5. Rente, het bedrag der gemaakte interest.		- 3412.98
6. Buitengewone ontvangst		- 1.—
		f 12355.36

Uitgaaf.

1. Ondersteuning ter voorziening in voortdudurende behoeften in driemaandelijksche termijnen	f 2000.00
2. Ondersteuning ter voorziening in tijdelijke behoeften of in eens	- 1875.00
3. Gelden op beleening geplaatst . . .	- 7600.00
4. Drukkosten	- 11.75
5. Administratiekosten	- 400.00
	f 11886.75

Er werd dus ontvangen . .	f 12355.36
en uitgegeven	- 11886.75
overschot op nieuwe rekening.	f 468.61

De belangstelling in dit fonds wordt van jaar tot jaar minder. Moest ik in 1878 van eene mindere opbrengst van f 878.84[5] tegenover 1877 gewagen, ook nu weder is het ingezamelde met f 319.08[5] verminderd. Ofschoon er minder geld op beleening werd uitgezet bedroegen de gemaakte renten, om dezelfde reden bij het Fonds voor noodlijdende kerken en personen vermeld, iets meer.

In 1879 is bereids en moet nog voldaan worden aan vaste toelagen, eene som van .	f 1039.00
en ter voorziening in tijdelijke behoeften .	- 750.00
	f 1789.00

Aannemende dat over 1879/80 dezelfde sommen worden toegestaan, als in 1878/79 geschied is, dan is daarvoor benoodigd:

1.	ter voorziening in voortdurende behoeften in driemaandelijksche termijnen . . .	*f* 2350.00
2.	Voor tijdelijke behoeften kwartaalsgewijze of in eens te voldoen	- 2025.00
3.	Administratiekosten	- 400.00
	en hetgeen op de keerzijde vermeld staat	- 1789.00
	te zamen	*f* 6564.00

Waarvoor in kas is:

de gelden op beleening uitgezet	*f* 7600.00	
en in contanten	- 468.61	
	f 8068.61	
waarvan echter behoort te worden afgetrokken, hetgeen voor het godsdienstonderwijs is bijeenverzameld	- 384.40⁵	*f* 7684.20⁵

waarbij in herinnering behoort gebragt te worden, dat bovenstaande som van f 6564 nog vermeerderd kan worden met f 200 aan Hekendorp voorwaardelijk toegezegd.

Ofschoon in de geraamde uitgaven voor dit jaar dus ruimschoots kan voorzien worden, acht ik het niet raadzaam, uit aanmerking van de steeds verminderende opbrengst der inzamelingen, die te vermeerderen, te meer omdat er nu geene reden meer bestaat om de wettelijke bepaling van $\frac{1}{4}$ gedeelte der inzamelingen te kapitaliseren en waarvan ik gedurende twee jaren, door Uwe goedkeuring gedekt, ben afgeweken, niet weder te volgen.

In de rekening en verantwoording komt eene specifieke opgave voor, vermeldende wat door enkele Classicale Besturen voor de behoeften van het godsdienstonderwijs bij mij is gestort. Na de afsluiting dezer rekening zijn mij nog eenige opgaven van ingekomen gelden gedaan, die echter eerst in de volgende rekening en verantwoording kunnen worden opgenomen. De uitkomst dezer collecte is al zeer weinig bevredigend geweest.

Uwe beschikking over de gelden voor dat doel bijeengebragt zie ik te gemoet. Een voorstel ter dier zake

door Uwe Commissie aan de Synode te doen, zal vermoedelijk daarop het antwoord geven.

Het ingeschreven kapitaal op het Grootboek der $2\frac{1}{2}$ % Nat. Schuld ten behoeve van het *Fonds Geestelijke behoeften* enz. is onveranderd gebleven. Het bedraagt f 127700.00 nominaal.

C. FONDS TOT VERBETERING DER SCHRAALSTE PREDIKANTSTRACTEMENTEN.

C. Fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen.

Ontvangst.

1. Overschot van het vorige jaar		*f* 81.03[5]
2. Vrijwillige bijdragen:		
nagekomen over 1876 . .	*f* 10.00	
〃 〃 1877 . .	- 282.28	
〃 〃 1878 . .	- 2325.08[5]	
		- 2617.36[5]
3. Afgeloste beleeningen		- 1800.00
4. Renten:		
a. 12/m. intrest v. *f* 108000 $2\frac{1}{2}$ % Ins. Nat. Schuld .	*f* 2700.00	
b. Intrest van tijdelijk belegde gelden	- 126.39	
		- 2826.39
5. Buitengewone ontvangsten		- 850.00
		f 8174.79

Uitgaaf.

1. Tractementsverhooging.	*f* 4050.00
2. Op beleening uitgezette gelden.	- 3900.00
3. Drukkosten	- 31.50
4. Administratiekosten	- 100.00
	f 8081.50

Er werd dus ontvangen . .	*f* 8174.79
en uitgegeven	- 8081.50
Saldo op N. R. .	*f* 93.29

Het verheugt mij dat ik U voor dit fonds op betere uitkomsten, dan het voorgaande jaar door mij toegelicht, kan wijzen.

De vrijwillige bijdragen bragten in 1877 f 2510.03 en nu f 2617.36½ op, en de renten toonden eene vermeerdering van f 158.98 aan.

In 1877 ontving ik *f* 400 in diverse giften, en de Synodale vergadering stond eene som van f 1000 uit de baten van den Vervolgbundel aan dit fonds toe. In 1878 werden de baten van dat fonds op eene andere wijze verdeeld, maar gelukkig werden achtereenvolgens 5 giften tot een gezamenlijk bedrag van f 850 bij mij bezorgd, zoodat de gezamenlijke ontvangsten nagenoeg gelijk stonden met die in 1877 verkregen.

Om de redenen vermeld in mijne rekening en verantwoording over 1877, om geene kapitaalsvermeerdering voorloopig aan te nemen en door de Synodale Vergadering, in 1878 gehouden, goedgekeurd, is de som ingeschreven op het Grootboek der 2½ °/₀ Nat. Schuld ten bedrage van f 108000 nominaal bedrag, onveranderd gebleven. Ook voor dit jaar is het noodig die bepaling vast te houden, om langzamerhand het doel te bereiken dat die sommen beschikbaar worden, die in den loop van het dienstjaar betaald moeten worden en men dus niet te zeer afhankelijk van onzekere baten is.

Volgens het Reglement, in werking getreden den 15 Januarij 1879, kan er voor tractementsverhooging gebezigd worden de helft der vrijwillige bijdragen . . *f* 1308.68
de helft der gemaakte renten . . . . . . – 1413.20

	f 2721.88
af beheerskosten, drukloonen enz.	– 121.88
	f 2600.00

In 1878 werden f 4050 beschikbaar gesteld. Om dus velen, die sedert geruimen tijd die verhooging genoten, niet te leur te stellen, zou het noodig zijn, dat, wanneer althans die som weder werd toegestaan, in het tekort van c^a^. f 1450 werd voorzien, hetgeen ten naastenbij kan geschieden daar c^a^. aanwezig is f 3900 tijdelijk op beleening uitgezette gelden en f 93.29 in contanten.

Voor eene enkele maal zou dus de uitkeering onveranderd kunnen blijven, maar op den duur zou dit niet

kunnen geschieden, tenzij de redactie van art. 4 van het Reglement gewijzigd wierd. Blijft zij bestaan, dan zullen er verscheidene jaren verloopen alvorens men eene gelijke som als in 1877 ter verbetering der schraalste predikantstractementen is toegestaan zal kunnen uitkeeren. Het bedrag der rente is sedert 1855 *geheel* uitgekeerd; een enkel jaar slechts heeft men het tot kapitaalsvermeerdering gebezigd.

D. ALGEMEENE WEDUWENBEURS.

D. Algemeene Weduwenbeurs.

Ontvangst.

1. Saldo van het vorige jaar			*f* 48.75^5
2. Examengelden			- 1175.00
3. Contributiën			- 19595.00
4. Afgeloste beleeningen			- 15200.00
5. Renten:			
a. 12/m. Intrest van f 952200 Inschr. Nat. Schuld		*f* 23805.00	
b. rente van tijdelijk belegde gelden		- 1513.52^5	
		f 25318.52^5	
waarvan moet worden afgetrokken:			
a. 12/m. rente v. f 16000 2½ % Inschr. verpl. uitkeer. aan *N. N.*	f 400.00		
b. 1/m. 14 d. van aangekocht. f 8600 2½% op 15 Jan. '79 .	- 26.28		
		- 426.28	
			- 24892.24^5
6. Diverse artikelen 12, 13 en 14. . . .			- 4482.00
7. Verpligte uitkeering van de uitgevers der Kerkelijke Courant			- 1548.37^5
8. Buitengewone ontvangsten			- 7935.05^5
			f 74876.43

Uitgaaf.

1. Uitkeeringen:		
Aan 422 weduwen		
〃 23 minderjarigen		
en 〃 3 geinstitueerden		
Te zamen 〃 448 deelgeregtigden.	. *f*	50307.65
2. Beleeningen, tijdelijk uitgezette gelden	. –	18400.00
3. Aankoop van f 8600 Inschr. op het Grootboek der 2½ °/₀ N. S.	. . . . . –	5483.40
4. Buitengewone uitgaven, voor twee reizen naar Leiden	. . . . –	14.40
5. Drukwerken, jaarlijksch verslag	. . . . –	18.50
6. Administratiekosten	. . . . –	600.00
	f	74823.95

Er werd dus ontvangen	. *f*	74876.43
en uitgegeven.	. . . . . –	74823.95
Saldo op N. R.	. *f*	52.48

Ook van dit fonds kan ik UHEw. verblijdende mededeelingen doen.

De ontvangsten vermeerderden, terwijl daartegen de uitgaven een lager cijfer aantoonden.

Aan Examengelden werden ontvangen

	f	1175.00	tegen *f*	700.00	in '77
〃 Contributiën	–	19595.00	〃 –	18740.00	〃 '77
〃 Renten	–	24892.24⁵	〃 –	24495.13	〃 '77

de afdeeling artikelen bragt f 4428 op tegen f 3026 in 1877.

Allééén de verpligte uitkeering aan de uitgevers der *Kerkelijke Courant* verschuldigd bleef iets beneden het cijfer van 1877.

Ook de buitengewone ontvangsten waren aanzienlijk. In 1877 ontving ik f 2818.97 en in 1878 f 7935.05⁵ bestaande uit de navolgende giften en legaten, als:

Een legaat van wijlen Mevr. Wed. *C. van Bemmel* te 's Gravenhage	. . . . . *f*	200.00
Een van wijlen den heer *E. C. Groeneveld* te Leiden	. . . . –	4188.95
Overbrengen	*f*	4388.95

	Overgebragt *f* 4288.95
ne gift van de Erven van Mevr. *A. R. Stronck* te Dordrecht, op verlangen van de overledene	- 500.00
ne bij mij bezorgd onder de letters N. N.	- 100.00
" " " " " " " N. N.	- 300.00
" " " " " " " N. N.	- 60.00
" " " " " " " N. N.	- 100.00
" " " " " " " N. N.	- 400.00
" " " " " " " N. N.	- 100.00
oor tusschenkomst van den heer *S. F. van Hasselt*, de opbrengst eener collecte te Purmerland.	- 5.32[5]
/5 uitkeering voor teekening van titels van den Vervolgbundel	- 163.52
n door tusschenkomst van HH. Quaestoren en van den Secretaris der Waalsche Comm.	- 1817.26
Te zamen. . .	*f* 7935.05[5]

Aan toevallige omstandigheden is het echter toe te chrijven, dat de inkomsten uit de afdeelingen Contributie n Artikelen verkregen, zoo buitengewoon voordeelig zijn eweest. De bestendiging daarvan kan niet verwacht woren; maar toch vind ik er eenigen grond voor Uwe Comissie te adviseeren, der Synodale vergadering voor te tellen de uitkeering voor 1878 op f 125 te bepalen.)ie vermeerdering zou vermoedelijk eene uitgave van ruim 2200 veroorzaken, maar aangezien er een vlottend kapiaal van f 18400 op beleening uitgezet en door giften ten itdeeling bestemd verkregen, aanwezig is, kan een geeelte gebezigd worden, om in het te kort dat op de nkomsten vermoedelijk zal komen, te voorzien. De beangstelling om deze nuttige instelling door stoffelijke lijken te schragen, zal, mijns inziens, juist door die vereerdering verhoogd worden, waarom ik met vertrouwen it voorstel aan uwe beraadslagingen onderwerp.

Volgens wettelijke bepalingen zijn de examengelden en e legaten gekapitaliseerd, waarvoor f 8600 Inschr. rentende ½ % op het Grootboek zijn aangekocht, zoodat thans et kapitaal f 960.800 nominaal bedraagt.

E. FONDS VAN DE BIJBELVERTALING (N. T.) EN DEN VERVOLGBUNDEL OP DE EVANGELISCHE GEZANGEN.

Ontvangst.

1. Bijbelvertaling (N. T.)	f	145.08
2. Vervolgbundel Evangelische Gezangen	-	2337.25
	f	2482.33

Uitgaaf.

Beschikt, zie onder	f	2347.25

Er is dus ontvangen	f	2482.23
en uitgegeven	-	2337.25
	f	135.08

Van de baten van den Vervolgbundel zijn f 1928.4[?] aan het fonds voor Noodlijdende Kerken en Personen te goede gekomen, in die rekening opgenomen onder de rubriek „Buitengewone Ontvangsten" en van de Authentisatiegelden is 2/5 gedeelte als gewoonlijk in de kas van de Weduwenbeurs gestort, 3/5 aan de deelgeregtigden t. w. f 408.80 uitgekeerd, terwijl *f* 10 aan den heer *van Hasselt* zijn vergoed ter zake eener met de Evangelische Gezangen-Compagnie te Amsterdam gehouden conferentie.

Als batig saldo blijft dus f 135.08 ter beschikking.

F. ALGEMEENE KAS.

Ontvangst.

1. Saldo van het vorige jaar	f	28.96
2. Toelagen van het Rijk	-	39899.28
3. Quota der gemeenten	-	24220.00
4. Beloop der gedr. Synod. Handelingen	-	1177.31
5. Afgeloste beleeningen	-	26800.00
6. Renten, van tijdelijk geplaatste gelden	-	1281.80
7. Buitengewone ontvangsten	-	7.50
	f	93414.86

Uitgaaf.

Synodale kosten:		
A. Honorarium van den Secretaris en bureau-kosten		*f* 3600.00
B. Reis- en verblijfkosten en presentiegelden . .		-
a. Aan de leden der 63ᵉ Synod. vergadering .	f 5516.20	
b. Overige kosten . .	- 443.18	
		- 5959.38
C. *a.* Aan de leden der voorj. verg.	- 744.80	
b. Overige kosten . .	- 74.30	
		- 819.10
D. *a.* Aan de leden der najaars verg.	- 429.75	
b. Overige kosten . .	- 116.15	
		- 545.90
E. Reis- en verblijfkosten eener buitengewone vergadering,		
a. aan de leden	f 2149.55	
b. overige kosten . .	- 137.50	
		- 2287.05
F. Aan gecommitteerden belast met het nazien der Quaestor. zaken .		- 18.00
G. Lokaalhuur		- 100.00
H. Schrijfbehoeften voor de verschillende vergader.		- 35.60
	Overbrengen	*f* 13365.03

	Overgebragt	*f* 13365.03
2. Provinciale kosten:		
A. Honoraria van de Secretarissen enz. . . .	- 11920.00	
B. Vergoeding van onkosten	- 148.75	
		- 12068.75
3. Classikale kosten: Honoraria van de Scriba's enz. kosten der Ringvergaderingen, kleine kosten enz		- 28815.00
4. Kosten der kerkvisitatiën		- 1050.38
5. Toelagen aan de Algemeene Classicale Vergaderingen		- 3900.00
6. Drukkosten der Synod. Handelingen .		- 1169.50
7. Drukwerken		- 642.50
8. Buitengewone drukwerken		- 318.00
9. Burgerlijke en kerkelijke procedures .		- 254.50
10. Buitengewone uitgaven in zake de benoeming van hoogleeraren:		
a. Reis- en verblijfkosten .	*f* 535.30	
b. Aan *J. C. van Poeteren.*	- 16.45	
c. Reis- en verblijfkosten aan de secundi . . .	- 178.20	
		- 729.95
11. Geplaatste gelden		- 29500.00
12. Administratiekosten		- 1500.00
		f 93313.61

Het geheele bedrag der ontvangst was dus	*f* 93414.86[5]
en dat der uitgaven	- 93313.61
Overschot op N. R.	*f* 101.25[5]

Uit deze rekening blijkt dat op primo Januarij in kas was, aan contante penningen .		*f* 101.25[5]
en aan gelden op beleening uitgezet. . .		- 29500.00
		f 29601.25[5]
Terwijl die op primo Januarij 1878 geopend werd met:		
contante penningen . . .	*f* 28.96[5]	
en aan gelden op beleening uitgezet	- 26800.00	
		- 26828.96[5]
een overschot opleverend van		*f* 2772.29

zoodat alle gewone en buitengewone uitgaven ruimschoots gedekt konden worden.

Het gezamenlijk bedrag der onbetaalde omslagen sedert 1870 is met f 105 verminderd en bedraagt thans f 617.50 waarvan f 192.50 over 1878.

Wat reeds bij herhaling bij andere rekeningen ten aanzien der vermeerderde inkomsten, door rente verkregen, is opgemerkt geldt ook voor deze rekening.

Even als in 1877 heeft de gemeente te Oosterend eene gift van f 7.50 ten behoeve van de Algemeene Kas ingezonden.

De Synodale kosten zijn aanmerkelijk hooger geweest dan in 1877, tengevolge van eene buitengewone vergadering in Januarij gehouden en door de verhooging van het honorarium van den Secretaris. Op de afdeelingen Synodale Handelingen in ontvangst en uitgaaf voorkomende was een gering overschot. De kosten der Kerkvisitatiën, toen met f 4424.97[5] betaald, hebben in 1878 slechts f 1050.38 gevorderd.

De afdeeling Drukwerken eischte hoogere uitgaven dan in 1877, terwijl eindelijk deze rekening nog bezwaard werd, vermeld onder n°. 9 (Buitengewone uitgaven) door eene buitengewone bijeenkomst van 11 leden en later nog van 3 secundi in zake de vervulling der vacature van kerkelijke hoogleeraren. Indien de kosten der kerkvisitatie niet zoo aanmerkelijk minder waren geweest, hetgeen trouwens bekend was dat gebeuren moest, zou deze rekening eene nadeelige uitkomst hebben opgeleverd.

G. HULPPENSIOENFONDS VOOR EMERITI-PREDIKANTEN.

Ontvangst.

1. Saldo van het vorige jaar	*f*	82.52
2. Contributiën.	-	5989,00
3. Rente, zuiver overschot na bijbetaling van verschuldigde rente van aangekochte f 6400 4% N. S.	-	622.95
4. Buitengewone ontvangsten (een gift) . .	-	5.00
	f	6699.47

Uitgaaf.

1. Aankoop van *f* 6400.00 4% N.S. Inschrijv.	*f*	6364.25
2. Vergoeding van kosten aan HH. Quaestoren	-	149.85
3. Administratiekosten	-	150.00
	f	6664.10

Het bedrag der ontvangsten was dus *f* 6699.47
en dat der uitgaven . . . . . . - 6664.10

Overschot *f* 35.36

Het kapitaal op het Grootboek der Nat. Schuld rentende 4 % bedraagt *thans* f 24000 met inbegrip van f 4400 op *nieuwe* rekening in Maart aangekocht. In October 1878 is de rente over f 19000 verantwoord; later werden nog f 600 aangekocht, zoodat voor het boekjaar 1878 het kapitaal f 19600 nominaal bedroeg.

De f 5989 aan contributiën ontvangen werden verkregen als volgt:

Van	579	standplaatsen f 10		*f*	5790.00 } *
			en Anna Par. over 1877	-	10.00 }
〃	1	〃	betaald met	-	20.00
〃	1	〃	〃 〃	-	25.00
〃	1	〃	Oosterbeek m. achterst. .	-	34.00
〃	1	〃	Haaften 〃 〃 〃	-	34.00
〃	1	〃	16e pred. Rotterd. met id.	-	20.00
〃	1	〃	Spijkenisse met idem .	-	22.00
〃	1	〃	Opdam met idem . .	-	34.00
	586	standplaatsen en		*f*	5989.00
	7	dito	(uitgekocht met *f* 250		
	593	standplaatsen	vroeger verantwoord).		

In 1877 werd door nog 582 standplaatsen tegen f 10 verantwoord, doch door het bedanken voor verdere deelneming door de gemeenten Hei- en Boekop, Wier en Oostrum werd die som met f 30 verminderd.

In de *Handelingen der Synode*, blz. 42, wordt van de gemeente Spijkenisse melding gemaakt; hetgeen zij verschuldigd was is in 1878 voldaan.

---

* Zie bijlage A, 1878, blz. 116.

Voor zoover mij bekend is, hebben zich 14 deelgeregtigden aangemeld, aan wien in Junij het hun toekomende zal overgemaakt worden. Even als zulks bij de deelgeregtigden van de Algemeene Weduwenbeurs geschiedt zal aan hen vooraf eene attestatie de vita ter invulling gezonden worden.

Ofschoon de berekeningen kunnen falen, meen ik te kunnen verwachten, dat de voor dit fonds vastgestelde geene teleurstelling zullen baren; maar het fonds bestaat nog te kort om daaromtrent zekerheid te kunnen geven.

H. FONDS VOOR DE KOSTEN VAN HET HOOGER ONDERWIJS IN DE GODGELEERDHEID VAN WEGE DE NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Ontvangst.

1. Toelagen van het Rijk	*f*	16748.83
2. Collegiegelden	-	6800.00
3. Gemaakte rente	-	89.58
	f	23638.41

Uitgaaf.

1. Installatiekosten	-	426.90
2. Honoraria van de Hoogleeraren	-	12166.65
3. Buitengewone uitgaven	-	2770.44
4. Drukwerken	-	42.50
5. Op beleening uitgezette gelden	-	8000.00
	f	23406.49

De geheele ontvangst was dus	*f*	23638.41
en de uitgaven bedroegen	-	23406.49
Batig saldo	*f*	231.92

Deze rekening en verantwoording eischt weinig toelichting. De 2770.44 als buitengewone uitgaven onder afdeeling 3 opgenomen spruiten voort uit de volgende betalingen:

1. Aan de hoogleeraren de heeren *Rauwenhoff*, *van Oosterzee* en *van Bell* over het studiejaar Sept. 1877—Mei 1878. . . *f* 2400.00
2. Aan den hoogleeraar *van Oosterzee* *f* 200 } - 350.00
〃 〃 〃 *Doedes* . . - 150 }
terwijl ik de vrijheid genomen heb . . - 20.44
in rekening te brengen, als:
1. voor aangeschafte boeken enz. *f* 9.25
2. 〃 wisselschade en kassiers-provisie aan de Associatie-cassa uitbetaald. . . . . - 11.19

Deze laatste uitgaven komen niet op de andere rekeningen voor. Nu het een punt van overweging bij Uwe Commissie is om aan de Synode de vraag voor te leggen of beheerskosten voor dit Fonds door mij in het vervolg in rekening kunnen gebragt worden, heb ik in afwachting van het besluit daarop te nemen, gemeend de door mij betaalde onkosten onder de buitengewone uitgaven te mogen opnemen.

Amsterdam, 19 Mei 1879.

J. R. SCHOLTEN,
Quaestor-Generaal.

d. Voorstel tot goedkeuring der rekeningen.

d. Naar het advies van onze Gecommitteerden stellen wij U gaarne de goedkeuring van de rekeningen van den Quaestor-generaal voor.

e. Opmerkingen naar aanleiding der rekeningen.

e. Na hetgeen in den loop van ons verslag reeds ten aanzien der Fondsen in het midden werd gebragt, hebben wij slechts weinig naar aanleiding der rekeningen op te merken.

1°. Fonds voor noodlijdende kerken en personen.

1°. De ongunstige staat van het *Fonds voor noodlijdende kerken en personen* staat in naauw verband met den betreurenswaardigen toestand der Kerk. Vooral ontvalt aan het Fonds van lieverlede meer de zoo zeer gewaardeerde medewerking van vele groote gemeenten. Tegen het gemis van de collecte bij de Nederduitsche Hervormde gemeente te Amsterdam, in gunstiger tijden op een vijfde van hare jaarlijksche opbrengst berekend, kan niet opwegen de overigens verblijdende toeneming van de belangstelling in een aantal gemeenten ten platten lande. Moge de openbaarwording

van het feit, dat weder vele werkelijk noodlijdende gemeenten in hare verwachting van hulp uit het fonds teleur worden gesteld, omdat de middelen ontbreken, de welgezinden althans tot vermeerderde liefdadigheid opwekken.

2°. Ook het *Fonds tot voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten waar eigen middelen ontbreken*, lijdt onder den nood des tijds. Werd intusschen de bestemming van dit fonds algemeen beter begrepen, het zou meerdere ondersteuning van vele gemeenten ondervinden. Moge de aan de Kerkeraden te verzenden staat daarin eenige verandering ten goede doen ontstaan. 2°. Fonds tot voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten, waar eigen middelen ontbreken.

3°. Het verblijdde ons uit de rekening van den Quaestor-generaal van het *Fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen* te mogen afleiden, dat de herhaalde opwekking tot ondersteuning van dit fonds bij enkele Ringen en Kerkvoogdijen niet zonder vrucht is gebleven; maar wij betreuren het daarom des te meer, dat de redactie van art. 4 van het Reglement zoodanig gesteld is, dat zelfs de geregelde uitbetaling der toegekende toelagen gevaar lijdt, laat staan dat van het toekennen van nieuwe toelagen sprake zou kunnen zijn. De wijziging van het artikel wordt door ons dringend noodzakelijk geacht. Een staat van het fonds is door ons in gereedheid gebragt om aan Kerkeraden en Kerkelijke Administratiën te worden toegezonden. 3°. Fonds tot verbetering der schraalste predik.-tractementen.

4°. De verbeterde stand van de *Algemeene Weduwenbeurs* is een gunstig verschijnsel. Hoewel wij het doel van den Quaestor-generaal huldigen, meenen wij dat de voorzigtigheid gebiedt het bedrag der uitkeering vooralsnog niet hooger te stellen dan f 120. Liever worde afgewacht, of de gegeven voorbeelden van belangstelling gewenschte navolging vinden, dan zich bloot te stellen aan het gevaar van in een volgend jaar op de anders gewenschte verhooging der uitkeering te moeten terugkomen. 4°. Algemeene Weduwenbeurs.

5°. Van de *Algemeene kas* hebben wij een staat opgemaakt, dien wij U ter goedkeuring aanbieden. 5°. Algemeene kas.

6°. Van het *Hulppensioenfonds* hebben wij naar de bepaling van het Reglement den staat in het officieel gedeelte der Kerkelijke Courant van 24 Mei jl. geplaatst, 6°. Hulppensioenfonds.

Wij hopen dat de mededeeling daarbij, dat de uitkeering aan 14 deelgeregtigden onbelemmerd geschieden kan, mede zal werken tot vermeerdering van het getal der deelnemende gemeenten.

f. Voorstel tot openbare vermelding der ingekomen legaten en giften.

f. De openbare vermelding der *ingekomen legaten* en *giften* voor de Synodale liefdefondsen achten wij zoo wel pligt voor de Synode als gewenscht tot opwekking van vermeerdering der onmisbare ondersteuning.

g. Correspondentie over den oorsprong en de bestemming van het Fonds Assweiler.

g. Wij meenen hier nog melding te moeten maken van eene door onzen President gevoerde vertrouwelijke correspondentie met den Voorzitter van het Gereformeerde Consistorie te Straatsburg over den *oorsprong* en *de bestemming van het* onder het beheer van den Quaestor-generaal gestelde *Fonds Assweiler*. Wij namen daarvan met belangstelling kennis en droegen onzen Secretaris op de betrekkelijke bescheiden op te nemen onder de ingekomen stukken en ze te registreren, opdat er ook door U kennis van genomen kunnen worden. Ze zijn geregistreerd onder n°. 188.

h. Gecommitteerden voor het toezigt op de administratie van den Quaestor-generaal.

h. Het *toezigt over de administratie van den Quaestor-generaal*, dat aan de HH. *Teding van Berkhout* en *Koch* was opgedragen, is nu, wegens de aftreding van eerstgenoemd lid, in handen van de heeren *Koch* en *van der Vegt* gesteld, wien als plaatsvervangers de HH. *Jansen* en *Feith* zijn toegevoegd.

i. Aanbeveling tot het doen aanblijven van de HH. *Scholten* en *Mom* in de betrekkingen van Quaestor-generaal en van diens secundus.

i. Het zal, na het verslag van het beheer der Synodale fondsen, naauwelijks noodig zijn U aan te bevelen den heer *Scholten* in zijne betrekking van Quaestor-generaal en ook den heer *Mom* in die van zijnen secundus te doen aanblijven.

's Gravenhage, 9 Junij 1879.

De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk.

G. MOLENKAMP, *President.*
S. F. VAN HASSELT, *Secretaris.*

BIJLAGE B.

Vervolg van het verslag van de Synodale Commissie van hare verrigtingen gedurende het jaar 1878—1879.

Het tweede gedeelte van ons verslag, dat over *aangelegenheden van verschillenden aard* gaat, zal betrekkelijk kort zijn, daar hetgeen ons door de Synode werd aanbevolen voornamelijk financiële belangen betrof en buitendien ook slechts enkele nieuwe zaken, zelfs geene beroepen tot cassatie bij ons ter tafel kwamen.

Bijl. B. Aangelegenheden van verschillenden aard.

I. Intusschen de gewone orde van verslag volgende, behandelen wij eerst wat nog te rangschikken is onder hetgeen der Synodale Commissie of haar Moderamen *door de Synode* is aanbevolen, en wat daarmede in verband is te brengen.

I. Door de Synode aanbevolen zaken.

a. Wij beginnen met U verslag te geven van de uitkomst der gehouden *stemmingen over de vastgestelde Reglementen op de fondsen voor noodlijdende kerken en personen en tot verbetering der schraalste predikantstractementen en over de jongste veranderingen in de reeds bestaande Reglementen.* De daarop betrekkelijke berigten van de Provinciale Kerkbesturen en van de Commissie tot de zaken der Waalsche kerken zijn gereg. onder n°. 120, 123—128, 135, 136, 141, 144—146, 149—154, 160—162, 163—165, 169—171, 172. Uit deze berigten bleek, dat in het geheel 68 leden der genoemde Besturen aan die stemmingen hebben deelgenomen, zijnde bij het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland 1 lid niet tegenwoordig geweest en bij het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe van de 4 daartoe behoorende leden in het najaar slechts

a. Uitvaardiging van de Reglementen op de fondsen voor noodlijdende kerken en personen en tot verbetering der schraalste predikantstractementen en van veranderingen in de reeds bestaande Reglementen.

3 in betrekking, daar de plaats van het vierde vertrokken lid door het ontbreken alsnog van een secundus en tertius tot 1 Januarij onvervuld is gebleven.

De uitkomst der stemmingen was als volgt:

Het Reglement op het fonds voor noodlijdende kerken en personen verwierf de goedkeuring van 67 leden; 1 lid, in Zuidholland, stemde tegen.

Het Reglement op het fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen werd door *alle* leden goedgekeurd.

De nieuwe artikelen 38 en 40 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs met verschuiving der bestaande artikelen 40—43, waardoor deze artt. 41—44 worden, vonden bij de groote meerderheid der leden insgelijks goedkeuring. Van de 68 leden verklaarden zich 52 voor, 16 tegen de nieuwe redactie van art. 38, namelijk: in Gelderland 6 voor, 3 tegen; in Zuidholland 2 voor, 6 tegen; in Noordholland 5 voor, 1 tegen; in Zeeland 4 voor, 2 tegen; in Utrecht alle 4 tegen; in de overige Kerkbesturen *alle* leden voor. De leden in Zeeland en Utrecht, die tegen de nieuwe redactie van art. 38 stemden, verklaarden evenwel art. 40 te kunnen goedkeuren, zoodat dit artikel kan geacht worden met 58 tegen 10 stemmen te zijn goedgekeurd.

De veranderingen in het Reglement op de kerkvisitatie, art. 12, werden door 65 leden goedgekeurd; 3 leden in Zuidholland stemden tegen.

De veranderingen in het Reglement op de kosten voor het Bestuur, artt. 9 en 14, werden *eenparig* goedgekeurd.

Evenzoo stemden *alle* 68 leden der Kerkbesturen, op 1 na in Zuidholland, voor de veranderingen in de Reglementen ter zake der regeling van het Hooger Onderwijs, namelijk van art. 1 der Verordeningen op het prediken van candidaten, van art. 25 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs, van art. 55 al. 1 van het Reglement op de vacaturen, van art. 5 van het Reglement op de Algemeene Weduwenbeurs en van artt. 12 en 13 van het Reglement op de kosten voor het Bestuur der Kerk.

Vermits derhalve de vermelde nieuwe Reglementen en de genoemde veranderingen in de reeds bestaande Reglementen allen door de leden der Kerkbesturen goedgekeurd waren, werd vóór de wettelijke uitvaardiging alleen nog vereischt de kennisgeving aan Z. M. volgens de Wet van 10 September 1853, *Staatsblad* n°. 102, zooveel noodig

ter goedkeuring. Op het daartoe ingezonden adres van 21 November n°. 49, werd ons door den Minister van Justitie bij schrijven van 23 December, gereg. onder n°. 225, berigt, dat niet gebleken was, dat eene Koninklijke goedkeuring van deze nieuwe Reglementen en der overgelegde veranderingen in de bestaande Reglementen werd vereischt. De uitvaardiging geschiedde nu van de Reglementen bij geleidende van 28 December n°. 144, van de veranderingen dd. n°. 145 van de Reglementen nog met uitdrukkelijke bepaling van kennisgeving ook aan de Provinciale en plaatselijke Collegiën van beheer der kerkelijke goederen en van het toezigt daarop. Als dag van in werking treding werd de 15 Januarij jl. gesteld.

b. Adressen van verzet tegen de in werking getreden nieuwe redactie van art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs.

b. Wij betreuren het diep hier te moeten gewagen van het openbaar *verzet*, zoo van een aantal Kerkeraden als van eenige Classicale Besturen zelfs, *tegen de uitvaardiging van de pas in werking getreden nieuwe redactie van art.* 38 *van het Reglement op het Godsdienstonderwijs*. Had niet reeds de Kerkeraad van Leiden, die in dat verzet is voorgegaan, er bepaaldelijk aanleiding toe gegeven, dat wij er kennis van moesten nemen, door in een' brief ten geleide van zijn adres, te schrijven, het met het oog op art. 70 2° van het Algemeen Reglement door onze tusschenkomst in te zenden, buitendien zou het besef van onze verantwoordelijkheid tegenover U en tegenover de gansche Nederlandsche Hervormde Kerk, waarvan de algemeene belangen ook aan ons zijn toevertrouwd, ons bij de nu verwekte beweging niet onverschillig hebben mogen laten. Het werd in onze voorjaarsvergadering tot een bepaald punt van overweging gesteld, of de Synodale Commissie hier handelend zou moeten optreden, en zoo ja, wat zij daartoe te doen had. Wij lieten ons daarvoor verslag geven van de verschillende adressen, bij den Secretaris ingekomen, en als daaruit bleek dat deze allen, op ééne uitzondering na, aan de Synode gerigt waren, waren de gevoelens bij de over deze tweeledige vraag gevoerde beraadslagingen verdeeld.

Sommige leden verklaarden de Synodale Commissie zoowel bevoegd als verpligt om in deze ernstige crisis handelend op te treden, en, zoo niet bij de Provinciale Kerkbesturen op de handhaving van wet en orde aan te dringen, althans òf in een regtstreeksch schrijven aan de Kerkeraden en Classicale Besturen, òf, wat ook voldoende

geacht werd, in het officiëel orgaan der Kerk, de onwettigheid en onregtmatigheid van het geopenbaarde verzet in het licht te stellen. Daarbij werd nog door een der leden de meening geuit, dat de Synode in den gespannen toestand slechts te kiezen zou hebben tusschen het besluit tot organisering van het uiteengaan der verschillende fractiën of tot strenge handhaving van de bestaande Reglementen.

Anderen oordeelden echter, dat de Synodale Commissie zich in deze van elke handeling moest onthouden, òf wegens twijfel aan hare bevoegdheid daartoe, door een hunner bepaaldelijk ontkend, òf, wanneer daartegen van de andere zijde gewezen was op art. 70 2° van het Algemeen Reglement, omdat geen beroep tot cassatie van eenigerlei beslissing ter tafel was, dat, naar hun gevoelen, het uitspreken van hare afkeuring van het beschreven verzet alleen zou kunnen wettigen, terwijl zij meenden, dat zonder zulke aanleiding het openbaarmaken van hare beschouwingen weder tot tegenspraak zou uitlokken en hierdoor de ontstane beweging nog bedenkelijker aanzien zou kunnen doen verkrijgen.

Wegens herhaalde staking van stemmen bleef ons nu niet anders over dan tot bloote overbrenging van de adressen tot Uwe Vergadering te besluiten, onder mededeeling der redenen, die ons van handelen hebben teruggehouden. Alleen werd nog naar voorstel van een onzer aan den Vice-president opgedragen, om de betrekkelijke notulen, zoo als die hier thans voorkomen, op te nemen in zijn openbaar verslag van de werkzaamheden onzer voorjaarsvergadering in de *Kerkelijke Courant.*

c. Verzoek van het Classicaal Bestuur van Meppel om inlichting omtrent evengenoemd art. 38.

c. Op een verzoek van het Classicaal Bestuur van Meppel, dd. 22 April, gereg. onder n°. 373, om te worden ingelicht, hoe art. 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs thans overeen te brengen met art. 11 van het Algemeen Reglement, met vermelding, dat die vraag gedaan was door den Kerkeraad van Meppel en, als het zich daarmede gewend had tot het Provinciaal Kerkbestuur van Drenthe, het door dit Bestuur op art. 13 van het Algemeen Reglement was gewezen, gaven wij bij brief van 26 Mei n°. 28 ten antwoord, dat de Synodale Commissie zich volgens evenvermeld artikel ook onbevoegd moest verklaren om de verlangde inlichting te geven.

d. Verzoek om diligentverklaring ter zake der opdragt omtrent de behartiging van de belangen van het beheer der kerkelijke goederen.

d. Volgens Hand. blz 380 besloot de Synode een adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal te zenden tot het beramen van maatregelen om een einde te maken aan den onhoudbaren toestand, waarin de Hervormde Kerk met betrekking tot het beheer der kerkelijke goederen verkeert; maar tevens het daarover uitgebragt rapport en de daarbij behoorende stukken in handen te stellen van de Synodale Commissie om naar bevind van zaken ten aanzien van het onderwerpelijk belang te handelen. Gaarne hebben wij deze opdragt aanvaard en daarom ook met belangstelling kennis genomen van de naar aanleiding van het ingezonden adres in de Tweede Kamer der Staten-Generaal gevoerde beraadslagingen. Daar wij intusschen, ofschoon deze niet tot het gewenschte gevolg geleid hebben, grond meenen te hebben voor de hoop, dat van de Regering alsnog medewerking te verkrijgen is tot regeling althans van de bestemming der kerkelijke goederen, zoo vinden wij ons genoopt, in afwachting daarvan, voor de ontvangen opdragt diligentverklaring van U te vragen.

e. Installatie van den hoogleeraar *T. Cannegieter* en goedkeuring van de lijst zijner lessen.

e. Naar mededeeling van het Moderamen werd de hoogleeraar Dr. *T. Cannegieter* den 18 November in overeenstemming met art. 10 van het Reglement op het Hooger Onderwijs geinstalleerd, en aanvaardde deze daarna zijne betrekking in de daarvoor afgestane kerk van de Waalsche gemeente met eene rede over: Kerk, Kerkleer en Kerkregt. Gelijk van deze plegtigheid tijdig de gewone kennisgevingen en aankondigingen geschied waren, zoo mogten wij daarbij weder vele aangename blijken van welwillendheid en belangstelling, inzonderheid van de zijde der heeren Curatoren der Utrechtsche Universiteit en van den Rector Magnificus ervaren, blijkbaar ook uit de van hen ontvangen antwoorden op de aan hen gerigte kennisgevingen, gereg. onder n°. 108 en 117.

Ter voldoening aan de bepaling in art. 18 van het Reglement op het Hooger Onderwijs onderwierp de hoogleeraar *Cannegieter* bij brief van 25 Nov., gereg. onder n°. 198, aan onze goedkeuring de lijst van zijne te houden lessen, en werd deze door ons, in deze handelende naar art. 70 6° van het Alg. Regl., naar de eenparig bij rondzending ingewonnen adviezen der leden, gereedelijk verleend en de lijst dienovereenkomstig vastgesteld, waarvan den Hoogleeraar bij schrijven van 10 Dec. n°. 129 kennis werd gegeven, terwijl naar deze aanleiding dd. n°. 130

aan de Godgeleerde Faculteit te Utrecht en bepaaldelijk aan de Hoogleeraren *van Oosterzee* en *Doedes* warme dank werd betuigd voor de waarneming der lessen in de leerstellige godgeleerdheid en het Nederlandsch Hervormde Kerkregt, die nu aan den kerkelijken hoogleeraar zouden moeten worden overgedragen.

II. Ingekomen stukken van kennisgeving.

II. Wij hebben nog enkele *stukken van kennisgeving* te vermelden, die niet in het eerste gedeelte van ons verslag voorkomen,

a. Van den Minister van Financiën omtrent verhooging van Rijks-pred.tractementen.

a. Van den Minister van Financiën kwamen onderscheidene berigten in van op zijne voordragt bij Koninklijk besluit verkregen verhooging van predikantstractementen in verband met daarvoor door de betrokken gemeenten aangewezen eigen bijdragen. Naar gewoonte maken wij daarvan melding in bijl. C. Hier melden wij slechts, dat wij bij de kennisneming er van 's Ministers medewerking tot verbetering van de inkomsten der predikanten zeer waardeerden, en gaarne overeenkomstig zijn verlangen van de plaats gevonden verhoogingen aan de Provinciale Kerkbesturen van het ressort berigt hebben gegeven.

b. Van den Minister van Koloniën omtrent eene benoeming voor de Indische Commissie.

b. De Minister van Koloniën berigtte ons bij missive van 29 Januarij, n°. 48, gereg. onder n°. 253, de benoeming bij Koninklijk besluit van den heer *H. F. W. Grottendieck*, predikant bij de Evangelisch Luthersche gemeente te Groningen en Secretaris der Evangelisch Luthersche Synode, tot lid van de Commissie voor de zaken der Protestantsche Kerken in Nederlands Indiën, en zulks in plaats van het afgetreden lid, den heer *W. D. Statius Muller*, em. predikant van de Evangelisch Luthersche gemeente te Schiedam.

c. Van het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland, genomen eindbeslissingen.

c. Het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland zond ons in afschrift twee door hem genomen eindbeslissingen, dd. 1 October, gereg. onder n°. 76 en 77; de eene tot vernietiging van de uitspraak van het Classicaal Bestuur van 's Hertogenbosch, waarbij de door het Kiescollegie aldaar gedane benoeming van Jhr. *A. F. de Savornin Lohman* tot ouderling bij de Nederlandsche Hervormde gemeente ter plaatse onwettig was verklaard; de andere mede tot vernietiging der uitspraak van hetzelfde Bestuur

rakende het onwettig verzet van den Kerkeraad dier gemeente tegen de afkondigingen van vermelde benoeming, beide met inachtneming der door ons op beroep tot cassatie gedane uitspraken, verg. bijl. B, 1878, blz. 179—189. De mededeeling dezer beslissingen is door ons voor kennisgeving aangenomen.

d. Van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland brengen wij tot U over een door hem, dd. 13 September, gereg. onder n°. 70 gezonden afschrift van zijn ten voorgaanden jare door de Synode goedgekeurd besluit (Zie Hand. blz. 152, 153), rakende eene grensverandering van de gemeenten te Woudsend, classis Sneek, en Langweer, classis Heerenveen.

d. Van het Provinciaal Kerkbestuur van Friesland, omtrent de grensverandering van de gemeenten te Woudsend en Langweer.

e. Evenzoo brengen wij tot U over een schrijven van het Provinciaal Collegie van toezigt in Noordholland, van September, zonder dagteekening, gereg onder n°. 56, waarbij gezonden werd eene schetsteekening der voor afbraak verkochte kerk te Stroe, eiland Wieringen, welke teekening door ons bij de verzameling van dergelijke teekeningen gelegd is geworden.

e. Van het Provinciaal Collegie van toezigt in Noordholland omtrent eene schetsteekening van het oude kerkgebouw te Stroe op Wieringen.

f. Ook was voor U bestemd een berigt van het Classicaal Bestuur van Haarlem, van 12 November, gereg. onder n°. 158, van zijn door het Provinciaal Kerkbestuur van Noordholland goedgekeurd besluit tot kerkelijke indeeling van drooggevallen IJgronden bij de Hervormde gemeente te Assendelft.

f. Van bet Classicaal Bestuur van Haarlem omtrent hernieuwde indeeling van drooggevallen IJgronden.

g. Wij vermelden hier ook nog enkele ingekomen brieven van dankbetuiging, als van Kerkvoogden te Oudelande (n°. 249), en van Kerkvoogden te Obergum (n°. 484), voor genoten subsidie, van den Kerkeraad te Urk, (n°. 202) voor toekenning eener zoogenaamde kleine toelage, en van een student te Utrecht (n°. 223) voor verleende vrijstelling van de betaling der voor de bijwoning der lessen van de kerkelijke hoogleeraren gestelde bijdrage.

g. Dankbetuigingen.

h. Zeer trof ons het berigt van het plotseling overlijden van den heer Mr. *P. J. J. Linckers*, op 20 November jl. lid der Synode en bij allen, die hem daar leerden kennen,

h. Berigt van het overlijden van Mr. *P. J. J. Linckers.*

hooggeacht. Natuurlijk bleven wij niet in gebreke op de namens zijne weduwe gegeven kennisgeving van 22 November, gereg. onder n°. 195, haar onze ongeveinsde deelneming te getuigen.

i. Boekgeschenken.

i. Wij hebben nog eenige gewaardeerde *boekgeschenken* te vermelden, wier inzenders voorzeker aanspraak op Uwen dank hebben. Wij noemen ze in de tijdsorde der ontvangst van de toegezonden exemplaren.

De Geschiedenis van het Protestantisme, van *Wylie*, bewerkt door den hoogleeraar Dr. *C. P. Hofstede de Groot*, de eerste twee deelen, in prachtband (n°. 87));

Naamregister der Predikanten van 1878, uitgegeven door de firma *A. van Hoogstraten & Zoon*, (n°. 187);

De Zedelijkheid, verhandeling van den hoogleeraar Dr. *T. Cannegieter*, (n°. 218);

Kerkelijk Wetboek, van de heeren *J. Douwes* en Mr. *H. O. Feith*, (n°. 474), en

Eerste vervolg van het Kerkelijk Handboek, van den heer *M. W. L. van Alphen* (n°. 475).

III. Stukken van overweging.

III. Als *stukken van overweging* hebben wij niet vele meer te vermelden, doch daarvan loopen de meeste over belangrijke punten, enkele zelfs vorderen eene uitvoerige mededeeling van den inhoud. Daaraan paart zich van zelfs de mededeeling van onze daarop genomen besluiten.

a. Verzoek van den Minister van Justitie om inlichting omtrent het bestaan hier te lande van stichtingen of fondsen ten behoeve van de Evangelische Kerkgenootschappen in Oostenrijk.

a. De Minister van Justitie meldde ons bij schrijven van 26 April n°. 136, gereg. onder n°. 381, dat zijn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken hem naar aanleiding van een in afschrift overgelegden brief van den Oostenrijksch Hongaarschen Gezant verzocht had hem in de gelegenheid te stellen inlichtingen te bekomen omtrent hier te lande bestaande stichtingen of fondsen ten behoeve *der Evangelische Kerkgenootschappen in Oostenrijk*, en riep nu onze medewerking in ten einde tot het geven van die inlichtingen in staat te worden gesteld. — Wij moesten den Minister in ons antwoord van 26 Mei n°. 29 melden, dat zulke stichtingen of fondsen bij de Synode niet bekend waren, doch meenden daarbij te moeten opmerken, dat, zoo die bestonden, daaromtrent vermoedelijk door de Godgeleerde Faculteit te Utrecht de verlangde mededeelingen zouden kunnen gegeven worden.

b. Bij schrijven van het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland van 6 November, gereg. onder n°. 159, werden wij ten verzoeke van het Classicaal Bestuur van Goes om inlichting verzocht, of de heer *A. van Schelven*, gewezen predikant bij de Societé Evangelique van België te Gent *tot het examen voor godsdienstonderwijzer zou kunnen worden toegelaten*, ook wanneer hij het bewijs niet zou kunnen overleggen van tweejarige opleiding bij een leeraar van de Hervormde Kerk. Daar ook ons om de erkende bekwaamheid en degelijkheid van genoemden heer *van Schelven* zijne toelating zeer gewenscht scheen, deed het ons leed aan het Provinciaal Kerkbestuur in ons antwoord van 28 November n°. 99 te moeten opmerken, dat, vermits volgens de laatste alinea van art. 12 van het Algemeen Reglement geen dispensatie kan verleend worden van bepalingen in de Reglementen, waarbij het niet is aangewezen, voor den heer *van Schelven* geene uitzondering der bestaande bepalingen zou kunnen gemaakt worden.

b. Vraag van het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland omtrent de mogelijkheid van toelating tot het examen voor godsdienstonderwijzer bij gemis van bewijs van twee jarige opleiding.

c. De Ring van Noordwijk wendde zich bij adres van 2 December, gereg. onder n°. 212, tot ons met het verzoek om *dispensatie van art. 23 al. 1 van het Reglement op de vacaturen* voor de waarneming der vacatuurbeurten te Kage-Abbenes. De vrees dat het grootste deel der gemeente, te Abbenes woonachtig, wegens den langen duur der vacature, vóór twee jaren reeds ontstaan, in zijne geestelijke belangen nadeel zou lijden, deed den Kerkeraad op de aanstelling van een godsdienstonderwijzer bedacht zijn en daarvoor de medewerking van den Ring inroepen. Het voorstel vond bij dezen te gereeder ingang, om de bezwaren aan de waarneming der vacature verbonden, dewijl Kage, vooral des winters bij storm en ijsgang, moeijelijk te bereiken was. De godsdienstonderwijzer zou al vast voor twee jaren worden aangesteld en met het houden van Bijbellezingen, catechisatiën en krankbezoek worden belast, terwijl de Ring zich verbinden zou elke maand eene predikbeurt door een zijner leden te doen vervullen. Het Classicaal Bestuur van Leiden ondersteunde het verzoek ten sterkste, bij de daarvoor aangevoerde redenen nog voegende, dat in den tusschentijds maatregelen zouden kunnen beraamd worden om te Abbenes eene zelfstandige gemeente te vestigen, als om de bekende ongunstige verhouding tot het andere deel der gemeente alleszins gewenscht. Het Pro-

c. Dispensatie van art. 23 al. 1 van het Reglement op de vacaturen voor den Ring van Noordwijk ter zake der waarneming van de vacature Kage-Abbenes.

vinciaal Kerkbestuur van Zuidholland raadde de inwilliging van het verzoek evenzeer aan, maar gaf in overweging, dat de godsdienstonderwijzer onder behoorlijke regeling zijner bezoldiging, aanvankelijk voor niet langer dan voor een jaar mogt benoemd worden en binnen dien tijd aan de betrokken Besturen de uitkomst zou moeten berigt worden der pogingen om Abbenes tot eene zelfstandige gemeente te verheffen, opdat de gevraagde dispensatie niet tot verhindering of uitstel daarvan leiden mogt.

Daar soortgelijke verzoeken, wegens het gebrek aan candidaten, die tot hulppredikers kunnen worden aangesteld, aan andere Ringen gereedelijk zijn toegestaan, vonden wij volstrekt geen bezwaar om den Ring van Noordwijk de dispensatie te verleenen, op den voet namelijk als door het Provinciaal Kerkbestuur werd voorgesteld, onder voorbehoud evenwel, dat dispensatie niet van toepassing kon geacht worden noch op de Paasch- en Pinksteren-Zondagen noch op den eersten Kerstdag. Met eenparigheid werd hiertoe besloten. Onze betrekkelijke beschikking, die door tusschenkomst van het Provinciaal Kerkbestuur en van het Classicaal Bestuur in afschrift aan den Ring en den Kerkeraad werd medegedeeld, gedagt. 27 December n°. 141, luidde als volgt:

„De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk, beschikkende op een adres van den Ring van Noordwijk van 2 December jl., houdende het verzoek om dispensatie van art. 23 al. 1 van het Reglement op de vacaturen betreffende de waarneming der predikbeurten, in de gemeente van Kage-Abbenes, om de redenen en op de wijze, als in het adres omschreven zijn, bij kennisneming van de daarover uitgebragte adviezen van het Classicaal Bestuur van Leiden en van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuidholland, verleent krachtens al. 2 van genoemd Reglement zijne toestemming, dat door den Kerkeraad te Kage-Abbenes een geëxamineerd godsdienstonderwijzer worde aangesteld tot het houden van bijbeloefeningen, catechisatiën en het bezoeken van kranken, zoowel te Abbenes als te Kage, terwijl aan den Ring van Noordwijk de zorg voor de geregelde bediening van Doop en Avondmaal blijft opgedragen, en hij gehouden zal zijn te voorzien in de vervulling der predikbeurten eens in elke maand, daaronder met name begrepen die der Zondagen van Paschen en Pinksteren, en bovendien die van den eersten Kerstdag,

met voorbehoud eener behoorlijke regeling der bezoldiging van den godsdienstonderwijzer onder goedkeuring van het Classicaal Bestuur, bij verpligting van den Ring om daartoe minstens drievierden van de vacatuurgelden bij te dragen.

„Deze dispensatie wordt voorshands verleend voor den tijd van één jaar, te rekenen van den dag, waarop de aan te stellen godsdienstonderwijzer zijne betrekking zal aanvaarden, terwijl aan den Kerkeraad de verpligting wordt opgelegd, om intusschen zijne krachtige medewerking te leenen dat Abbenes tot eene zelfstandige gemeente kunne worden verheven, en aan het Classicaal Bestuur tegen het verstrijken van bedoeld jaar den uitslag der daarvoor aangewende pogingen te berigten.

„Van deze beschikking zal door tusschenkomst der betrokken Besturen, zoowel aan den Ring van Noordwijk als aan den Kerkeraad te Kage-Abbenes afschrift worden gezonden tot narigt.”

d. Als voren, voor den Ring van Vlissingen ter zake der vacature te Zoutelande.

d. Volgens bij geleidende van het Provinciaal Kerkbestuur van Zeeland, dd. 17 April, gereg. onder n°. 366, ontvangen mededeelingen van het Classicaal Bestuur van Middelburg bestaat er nog volstrekt geen kans op de vervulling der vacature te Zoutelande en blijven nog voor den Ring van Vlissingen dezelfde moeijelijkheden als in 1877 en 1878 aan de geregelde waarneming der vacatuurdiensten aldaar verbonden. Het is daarom dat wij geen bezwaar hebben gevonden om het hernieuwd verzoek van gemelden Ring om dispensatie weder voor een jaar t. w. tot 1 April 1880 toe te staan, op denzelfden voet als zij een en andermaal is verleend geworden. Terwijl wij den Ring hiervan bij brief van 6 Mei n°. 26 kennis gaven, noodigden wij het Provinciaal Kerkbestuur daarbij evenwel in ons schrijven dd. n°. 27 uit, om het Classicaal Bestuur van Middelburg het toezigt aan te bevelen, dat door den Kerkeraad te Zoutelande vereischte maatregelen tot eindelijke vervulling der vacature genomen worden.

e. Adres aan den Koning om behoud van wettelijke bepalingen tot instandhouding van een' algemeenen wekelijkschen rustdag.

e. In onze najaarsvergadering vonden wij ons geroepen op te komen voor een hoogst gewigtig volksbelang, waarmede tevens het algemeen belang der Kerk ten naauwste verbonden is. Wij bedoelen het *behoud van wettelijke bepalingen tot instandhouding van een algemeenen wekelijkschen rustdag*. Aanleiding daartoe gaf een aan de Besturen

der Christelijke Kerkgenootschappen in Nederland in druk gerigte brief van Bestuurders van het Genootschap tot bevordering der Christelijke heiliging van den Zondag, waarvan ook aan ons een exemplaar gezonden werd, gereg. onder n°. 81, waarin de aandacht gevestigd werd op het voorstel tot afschaffing der zoogenaamde Zondagswet in het door de Staatscommissie aan den Koning aangeboden ontwerp van Wetboek van Strafregt, en met overlegging van den afdruk van een adres door Bestuurders van het Genootschap ter zake tot den Koning gerigt, de Kerkelijke Besturen uitgenoodigd werden met eenigen spoed hunne bezwaren aan Z. M. kenbaar te maken. Met algemeene stemmen besloten wij aan deze uitnoodiging gevolg te geven in dier voege, als in het volgende adres van 23 November jl. aan Z. M. geschied is:

Sire!

„Geeft met aanbieding harer eerbiedsbetuiging te kennen, de Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk,

„dat zij heeft vernomen, dat in het Ontwerp van een Wetboek van Strafregt, aan Uwe Majesteit aangeboden door de Staatscommissie, welke ingesteld werd bij Uwer Majesteits Besluit van 28 September 1870, n°. 21, de afschaffing der Wet van 1 Maart 1815 (Staatsblad n°. 21) wordt voorgesteld;

„dat zij uit dien hoofde niet zonder schroom te gemoet ziet de indiening van een wetsontwerp of van wetsontwerpen houdende een nieuw Wetboek van het Strafregt, bij de Wetgevende Magt, waarbij het voorstel der Staatscommissie tot afschaffing der Wet van 1 Maart 1815 (Staatsblad n°. 21) mogt worden overgenomen;

„dat zij toch de afschaffing van *deze* Wet, zonder *gelijktijdige* vaststelling eener nieuwe Wet, of van bepalingen, waarin de bedoeling en de beginselen der meer vermelde Wet van 1 Maart 1815 blijven gehandhaafd en verzekerd, ten zeerste zoude betreuren, en wel op de navolgende gronden:

„*Eendeels*, dat zij op hoogen prijs stellende elk middel tot opwekking niet alleen maar ook tot bevordering van de door haar ten zeerste gewenschte en verlangde godsdienstige gezindheid bij de leden niet alleen der Nederlandsche

Hervormde Kerk maar ook bij het geheele volk van Nederland;

„een krachtig middel daartoe vindt, volgens het gevoelen der Christelijke Kerk en hare gedurende eeuwen opgedane ondervinding, in het volgen van het gebod Gods door het afzonderen van één uit de zeven dagen der week tot een rustdag; en wel bijzonder in de afzondering en de viering van den Christelijken rustdag, den eersten dag der week, en van de algemeen erkende Christelijke feestdagen waarop reeds door die afzondering en die viering de Christenen bepaald worden bij en herinnerd aan hunne voorregten en verpligtingen:

„dat tot eene rigtige afzondering en eene gepaste viering vereischt worden maatregelen tegen rustverstoring niet alleen in de kerkgebouwen, gedurende de godsdienstoefeningen, maar ook op den openbaren weg;

„dat daarom ook de bepalingen der Wet van 1 Maart 1815 (Staatsblad n°. 21) bedoelen het ter zijde stellen van openbaren en niet noodzakelijken arbeid en het beperken van openbare vermakelijkheden;

„*Anderdeels*, dat voor allen, die gedurende zes dagen der week met voortdurende werkzaamheden zijn belast het verschaffen van rust aan ligchaam en geest hoogst gewenscht, ja *noodzakelijk* is;

„dat daarenboven de gelegenheid hun moet worden geschonken en verzekerd om, bevrijd van de moeite en de zorg van den dagelijkschen arbeid, bevrijd ook van afmattende of hinderlijke rustverstoring, de erkenning van hunne Christelijke voorregten en verpligtingen te verzekeren en op te wekken;

„dat voor die allen, voor alle leden der Christelijke Kerk het voorregt van te hebben een Christelijken rustdag, zonder hinderlijke rustverstoring moet worden gehandhaafd;

„Om alle welke redenen de Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk zich wendt tot Uwe Majesteit met den hartelijken wensch en de dringende bede dat niet, bij de vaststelling van een nieuw Wetboek van Strafregt, of naar aanleiding daarvan, de Wet van 1 Maart 1815 (Staatsblad n°. 24), moge worden afgeschaft zonder *gelijktijdige* vaststelling van nieuwe bepalingen, waarin de bedoeling en de beginselen dier wet gehandhaafd worden in den zin als hierboven is aangegeven.

„Waartoe onze God en Vader in Christus Jezus U geve en wijsheid en kracht bij voorspoed in en zegen op Uwe regering."

. . . .

f. Adres aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal, om vrijstelling van de pastorijgoederen en fondsen van de voorgedragen belasting der zoogenaamde goederen in de doode hand.

f. Terwijl de Regering bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal eene Wet aanhangig had gemaakt tot belasting van de zoogenaamde goederen in de doode hand werd door den heer *J. C. van Slee*, predikant te Rumpt, bij brief van 7 Maart, gereg. onder n°. 272, onze ondersteuning ingeroepen van een door hem en andere predikanten aan de Leden van de Tweede Kamer toegezonden adres, luidende als volgt:

„Geven ondergeteekenden met verschuldigden eerbied te kennen dat in de conceptwet tot heffing van eene belasting op de goederen in de doode hand, wel de *pastoriën*, maar niet de *pastoriegoederen* met name genoemd worden als van deze belasting vrijgesteld.

„Zij kunnen niet anders aannemen dan dat hier aan eene onjuiste redactie gedacht moet worden, dewijl eene belasting op *pastoriegoederen* in lijnrechten strijd zou zijn met Art. 168 der Grondwet waarin nadrukkelijk wordt uitgesproken: „de tractementen, pensioenen en andere inkomsten, *van welken aard ook*, thans door de onderscheidenene godsdienstige gezindheden of derzelver leeraars genoten wordende, blijven aan dezelve gezindheden *verzekerd.*"

„Daarenboven zou van hen en vele ambtgenooten, — worden de pastoriegoederen niet vrijgesteld, — eene ondragelijke *tractements*belasting geëischt worden. De conceptwet vordert f 0.40 van elke f 100 of f 4 van elke f 1000 kapitaal in vaste goederen. Trekt nu een predikant f 1000 inkomen van zijne pastoriegoederen, dan vertegenwoordigen die goederen op zijn minst een kapitaal van f 25000. Hiervan $\frac{4}{10}$ % is f 100. Derhalve zou hij van zijn inkomen f 100 jaarlijks moeten missen. En dat

„niettegenstaande veler inkomen toch reeds ontoereikende is voor hunne behoeften;

„niettegenstaande zij hunne standplaats hebben aangenomen niet anders wetende of de geheele opbrengst der pastoriegoederen zal hun deel zijn:

„niettegenstaande de voorgestelde Wet tot heffing van eene belasting op goederen in de doode hand, toch geen tractementsbelasting bedoelt, en

„niettegenstaande de grondwet hun hunne inkomsten verzekert.

„Ondergeteekenden doen daarom een beroep op Uw gevoel van recht en billijkheid, U dringend en vriendelijk verzoekende:

„dat in de Wet tot heffing van eene belasting op de goederen in de doode hand, de pastorij-*goederen* met name worden opgenomen als vrijgesteld van deze belasting, opdat de grondwet niet geschonden en aan menig predikant geene ondragelijke en onbillijke tractementsbelasting opgelegd worde.”

Dewijl de behandeling van dit verzoek bezwaarlijk tot de voorjaarsvergadering kon worden uitgesteld, werd het terstond naar art. 19 van het Reglement van orde bij de leden rondgezonden. Volgens de daarbij uitgebragte adviezen was de groote meerderheid van oordeel, dat het hier inderdaad een algemeen belang der Kerk gold, waarvoor de Commissie verpligt was in de bres te springen, weshalve dan ook ten spoedigste een adres, met het oog op verschillende adressen over hetzelfde onderwerp, ontworpen en aan de Tweede Kamer verzonden is, terwijl daarvan tevens met aanbevelend geleidend schrijven insgelijks mededeeling gedaan is aan den Minister van Financiën. Het adres dd. 2 April n°. 1, luidde als volgt:

„*Mijne Heeren!*

„De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk wendt zich met schuldigen eerbied tot U ter ondersteuning der adressen, die bij U door een groot aantal predikanten zijn ingediend ter zake van het aanhangig ontwerp van wet tot het heffen eener belasting van de goederen in de doode hand. Het heeft ook hare aandacht getrokken, dat bij dat ontwerp de pastorij-goederen en -fondsen niet van de voorgedragen belasting zijn vrijgesteld. Zij vindt zich verpligt te ernstiger hiertegen hare bedenkingen voor U open te leggen, omdat daarbij onmiskenbaar de algemeene belangen der Nederlandsche Hervormde Kerk betrokken zijn, waarvan tusschen de gewone vergaderingen der Algemeene Synode de behartiging en waarneming aan haar is opgedragen.

„Over het algemeen instemmende met de bezwaren die in bedoelde adressen tegen het ontwerp van wet zijn aan-

gevoerd, acht de Commissie het onnoodig om deze te herhalen, en zou zij kunnen volstaan met U op deze bezwaren slechts te wijzen, als op zich zelve voldoende om voor de verlangde vrijstelling te pleiten. Echter meent de Commissie er buitendien ook Uwe aandacht op te moeten vestigen, hoe groote bezwaren uit het gemis van die vrijstelling voor de Hervormde Kerk zal voortvloeijen, dewijl bij de invoering der wet alsdan eene belasting zal worden opgelegd, die, al ware zij overigens billijk te achten, buiten evenredigheid zou staan tot de draagkracht der belastingschuldigen. De opbrengst der pastorij-goederen maakt, naar hunne bestemming, in sommige gemeenten het eenige, in andere gemeenten voor het grootste deel het tractement van den predikant uit. Maar nu zou uit die goederen jaarlijks eene meer of minder belangrijke som als belasting moeten worden afgezonderd, eene som, die in de meeste gevallen het geringe tractement zoozeer zou doen verminderen, dat het niet meer voldoende zou kunnen geacht worden. In deze gevallen zou er niets anders overblijven, dan dat de gemeenteleden in het tekort voorzien, en zou derhalve de belasting eigenlijk door de gemeenteleden worden betaald. Dit, met de bedoeling der wet geenszins overeenkomende gevolg, zou voor menige gemeente een hoogst drukkende, voor allen een onregtvaardige last worden.

„Doch er is meer, dat hier bedenking baart. De predikant is slechts vruchtgebruiker van de pastorij-goederen. Komt de belasting voor zijne rekening, dan betaalt hij om te voldoen aan de fictie, die tot grondslag der wet ligt, dat de goederen telkens na verloop van eenige jaren moeten geacht worden te verwisselen. Als vruchtgebruiker kan hij op dien grond in redelijken zin niet in deze belasting deelen. Hij is geen eigenaar van de goederen in de doode hand. De gemeente kan evenmin in aanmerking komen, wanneer toch het doel der belasting alleenlijk is, instellingen te treffen, die kapitalen verzamelen en opeenhoopen en haar vermogen uitbreiden door verkrijging van goederen, waarvan in den regel geen verdere verwisseling zal plaats hebben. De pastorij-goederen dagteekenen van eene zeer oude herkomst; zij vormen een fonds om daaruit een algemeen en publiek belang te bevorderen. Wordt nu ten gevolge van de invoering der wet, zooals hiervoren reeds is aangewezen, jaarlijks van deze inkomsten door

den Staat een deel in den vorm van belasting afgenomen en dat deel weder noodzakelijk door de gemeenteleden aangevuld, door middel van een hoofdelijken omslag of kerkelijke belasting, dan wordt de meerbedoelde belasting niet geheven van het kapitaal in de doode hand, maar van de leden der gemeente, in tegenspraak met het wezenlijke doel der belasting.

„Daarenboven komen er wegens het onvoldoende der predikantstractementen naar de behoeften des tijds gevallen voor, dat de Regering termen vindt om bij wijze van alterum tantum tot verhooging dier tractementen mede te werken. Doch voor het bijdragen van het prius tantum zijn dan door de betrokken gemeenten fondsen gevormd en onderhouden, welke nu aan de belasting zouden worden onderworpen en in kapitaal verminderd tegen de uitdrukkelijke bedoeling van de Regering zelve, als hebbende de oprigting dier fondsen als voorwaarde voor de uitbetaling van het alterum tantum gesteld. Deze fondsen zijn in vele gemeenten werkelijk gelijk te stellen met de pastorij-goederen en -fondsen, waaruit van oudsher de inkomsten der predikantsplaatsen bestreden werden.

„Om alle aangevoerde redenen mag de Commissie niet verbergen, de toepassing der voorgedragen belasting van de goederen in de doode hand op de pastorij-goederen niet geregtvaardigd te achten, en onregtmatig tevens, omdat zij een groot aantal kerkelijke gemeenten in het Vaderland met een hoogst drukkenden last zou bezwaren, waarom zij dan ook gedrongen wordt zich bij de meervermelde adressen van predikanten aan te sluiten, en U nadrukkelijk te verzoeken om, hoedanig overigens ook Uw oordeel over het aanhangig wetsontwerp moge uitvallen, er Uwe goedkeuring niet aan te hechten, als daarbij de pastorij-goederen en -fondsen, die voor het tractement van de predikanten bestemd zijn, niet van de daarbij bedoelde belasting worden vrijgesteld."

In het geleidend schrijven aan den Minister dd. 9 April n°. 3 gaven wij te kennen dat wij om de in het adres aangevoerde redenen ons verpligt bevonden hadden tot ondersteuning der bedoelde adressen, en daarvan te gereeder aan den Minister mededeeling deden, omdat wij ons overtuigd hielden, dat onze bedenkingen tegen het belasten van genoemde goederen en fondsen door hem met den meesten ernst zouden worden overwogen en wij ons derhalve

met de hoop mogten vleijen, dat de verlangde vrijstelling bij hem geen bezwaar zou ontmoeten.

Intusschen was nog van het Classicaal Bestuur van Heerenveen een schrijven ingekomen, dd. 31 Maart, gereg. onder n°. 308, een verzoek houdende van dezelfde strekking, waaraan derhalve het verlangde gevolg gegeven is.

g. Handhaving van het Synodaal besluit van 20 Julij 1819, omtrent het aannemen van lidmaatsattestatiën van Protestanten van andere Kerkgenootschappen.

g. Ook werden wij geroepen tot *handhaving van het Synodaal besluit van 20 Julij* 1819 *omtrent het aannemen van lidmaatsattestatiën van Protestantsche en andere Kerkgenootschappen.* De Secretaris van de Commissie tot de zaken der Remonstrantsche Broederschap had ons namelijk van wege die Commissie bij brief van 14 September, gereg. onder n°. 66, gemeld, dat de Kerkeraad te Leeuwarden bezwaar had gemaakt om eene door den Remonstrantschen Kerkeraad te Hoorn afgegeven lidmaatsattestatie van een lid zijner gemeente, *Thomas de Graaf*, ter inschrijving aan te nemen, en na gewezen te zijn op het genoemd Synodaal besluit, ook door *Bruna* in zijne verzameling van kerkelijke Reglementen aangehaald, bij zijne weigering volhard had, op grond, dat dit besluit, *regtsgeldig niet meer zou bestaan.* De Remonstrantsche Kerkeraad te Hoorn had zich hierover bij de Commissie beklaagd en nu kwam deze tot ons met de vraag, „of werkelijk in de Nederlansche Hervormde Kerk dat Synodaal besluit buiten werking was gesteld of zijne regtsgeldigheid verloren had, zoodat voortaan Kerkeraden van Protestantsche gemeenten er niet meer op zouden mogen rekenen, dat hunne attestatiën, aan naar plaatsen, waar geen Remonstrantsche gemeenten bestaan, vertrekkende leden afgegeven, door de Kerkeraden der Hervormde gemeente in die plaatsen zullen worden aangenomen en zoodanige leden dus niet zullen behoeven verstoken te blijven van de voorregten der Christelijke Kerkgemeenschap, althans voor zoo veel de Hervormde Kerk betreft.”

Deze brief werd door President en Secretaris terstond, dd. 20 September, n°. 145, in handen van den bijzonderen Kerkeraad te Leeuwarden gesteld. Eerst den 18 December werd van dien Kerkeraad antwoord ontvangen, gereg. onder n°. 221, waarop twee dagen later een uitvoerig schrijven volgde van zijnen oudste predikant, Dr. *L. Proes*, gereg. onder n°. 221, tot weerlegging der redenen,

waarmede de Kerkeraad zijne afwijzing der bedoelde lidmaatsattestatie verdedigd had.

Om der onpartijdigheid wil, dienen wij beide stukken hier wel in hun geheel mede te deelen, te meer omdat het verweerschrift van den Kerkeraad, ofschoon volgens zijn later berigt (n°. 255) buiten zijn weten, in het niet officiëel gedeelte der Kerkelijke Courant werd opgenomen. Het antwoord van den Kerkeraad luidde als volgt:

Hoog Eerwaarde Heeren!

„Bij missive van Uwe vergadering, dd. 20 September 1878, n°. 145, werd ons toegezonden een bezwaarschrift van de Commissie tot de zaken der Remonstrantsche broederschap, dd. 14 September 1878, n°. 63, met uitnoodiging om daarop, bij de terugzending, te dienen van berigt.

„Wij willen gaarne aan Uw verzoek voldoen.

„Op den 27 Februarij 1877 zond *Thomas de Graaf*, lidmaat van de Remonstrantsche gemeente te Hoorn, naar hier verhuisd, bij onze vergadering in eene attestatie afgegeven door den Remonstrantschen Kerkeraad te Hoorn, zulks ten einde zijn naam in het lidmatenboek onzer gemeente zoude worden opgenomen.

„Wij hebben gemeend, dat de Kerkelijke Reglementen niet toelieten aan dit verzoek te voldoen, en hebben derhalve aan *Thomas de Graaf* hiervan berigt gezonden onder betuiging van ons leedwezen.

„Deze beslissing steunt op de volgende gronden.

„Een lidmatenboek is niets anders dan eene lijst van personen die door de bevoegde magt, den bijzonderen Kerkeraad, erkend zijn als leden van de Kerkelijke gemeente waar dat lidmatenboek wordt gehouden.

„Opneming van iemands naam in het lidmatenboek is dus niets minder, dan de erkenning, dat hij is lidmaat van ons Kerkgenootschap en mitsdien alle rechten en verpligtingen heeft, die aan het lidmaatschap verknocht zijn.

Opname in het lidmatenboek ontslaat hem, wien dit geschied is, van het bewijs, dat hij belijdenis des geloofs heeft afgelegd, want de inschrijving zelve is het bewijs, dat hij als lidmaat is erkend.

Nu kan volgens de reglementen onzer Kerk niemand tot lidmaat worden aangenomen, dan die belijdenis des

geloofs heeft afgelegd naar de bepalingen die daaromtrent door het hoogste Kerkbestuur zijn gemaakt. Derhalve is alleen in ons Kerkbestuur geldig die belijdenis, die naar zijne reglementen is afgelegd. De vraag of de afgelegde belijdenis voldoende is, mag en kan alleen worden getoetst aan onze reglementen op dit onderwerp, en door hen, die onze reglementen tot dit onderzoek en die beslissing bevoegd verklaren.

„Derhalve zij die belijdenis des geloofs hebben afgelegd en daarna tot lidmaten zijn aangenomen in een Kerkgenootschap dat met ons is in één Kerkverband, dat met ons aan dezelfde reglementen gebonden is, kunnen alleen ook bij ons als lidmaten worden aangemerkt.

„Volgens art. 1 van het Algemeen Reglement leven met ons onder één bestuur de Waalsche, Presbyteriaansch-Engelsche, en Schotsche Kerk; derhalve lidmaten uit die Kerkgenootschappen tot ons overkomende, moeten wij als lidmaten opnemen en dezelfde regten toekennen, die zij genieten, die door ons tot lidmaten zijn aangenomen.

„Geheel overeenstemmend daarmede is dan ook art. 14, § 6 van het Synodaal Reglement op de Kerkeraden, dat den bijzonderen Kerkeraad beveelt, niet alleen te waken voor het geregeld indienen van attestatiën der lidmaten van elders ingekomen, maar ons verpligt toe te kennen het lidmaatschap in onze gemeente aan hen, die eene behoorlijke attestatie overleggen, afgegeven door den Kerkeraad van eene andere Hervormde gemeente. Derhalve alleen die attestatien geven regt tot inschrijving in het lidmatenboek die zijn afgegeven door den Kerkeraad eener gemeente behoorende tot ons Kerkverband. Hierop bestaat echter volgens het aangehaalde artikel ééne uitzondering; de bijzondere Kerkeraad moet ook aannemen attestatiën van eene andere Protestantsche gemeente, wanneer zij, die die attestatiën inleveren, slechts tijdelijk leden waren van die Protestantsche gemeente, of zooals het Reglement dit uitdrukt: indien zij oorspronkelijk tot de Hervormde Kerk hebben behoord.

„Derhalve wordt ook hier weder streng vastgehouden: alleen zij die tot lidmaten zijn aangenomen na het afleggen eener geloofsbelijdenis volgens onze wetten en reglementen, kunnen in onze Kerk de rechten van lidmaten erlangen.

„En te recht, want de Kerkgemeenschap is de band tusschen hen die éëne en dezelfde belijdenis hebben, en

geen Kerkgenootschap kan zonder zelfmoord te plegen, leden in zich opnemen, waarvan het niet verzekerd is, dat zij met zijne belijdenis ten volle instemmen.

„*Thomas de Graaf* behoort tot het Remonstrantsche Kerkgenootschap, eene vereeniging die buiten onze wetten staat, die eigen reglementen heeft, en het afleggen van de belijdenis naar hare wijze regelt. Er is ons niets van gebleken, dat de verzoeker vroeger lid geweest is van de Hervormde Kerk; en wij hebben mitsdien geoordeeld, dat de reglementen onzer Kerk de aanneming en inschrijving van zijne attestatie niet toelieten.

„Door de Commissie tot de zaken der Remonstrantsche Broederschap wordt echter een beroep gedaan op het Synodaal besluit van 20 Julij 1819. Wij meenen, ten onrechte.

„Wat bepaalt dit besluit?

„Dat de Kerkeraden verpligt zijn om de Kerkelijke attestatiën van Protestanten uit andere godsdienstige genootschappen, ter plaatse waar deze geene afzonderlijke gemeente hebben, en indien zulks door hen begeerd wordt, aan te nemen en in het register der lidmaten in te schrijven, met bijvoeging van het Kerkgenootschap tot hetwelk de vertooners behooren.

„Welke is de beteekenis van deze bepaling?

„Schijnbaar is zij van zeer geringe beteekenis. Het opnemen in het register van lidmaten beteekent de erkenning, dat iemand lidmaat is van die gemeente, die dat register aanhoudt. Die erkenning wordt echter teruggenomen door onmiddelijk achter den naam te schrijven van welk Kerkgenootschap die persoon lid is. De eerste daad wordt dus onmiddelijk door de tweede vernietigd. En de vraag blijft alleen over, wanneer die verklaring er achter geschreven wordt, dat hij lid van een ander Kerkgenootschap is, waarom wordt dan de naam in dit register niet onmiddelijk doorgehaald?

„De daad zelve beteekent dus in waarheid niets: 't is eene negatieve verklaring dat de persoon die het aangaat geen lid is van het Kerkgenootschap.

„Doch Uwe vergadering gevoelt, dat dit de bedoeling van de Synode niet kan geweest zijn. Integendeel de daad moest strekken den persoon dien het aanging, het verband met zijn eigen Kerkgenootschap te doen houden en hem toch, totdat zich in de plaats zijner inwoning een

eigen gemeente vestigde, in onze Kerkgemeenschap te doen deelen. De bepaling toch kan geen andere beteekenis hebben dan dat hij in de lidmatenboeken opgeschreven, lidmaat wordt in ons Kerkgenootschap en dezelfde regten mag genieten, die door de lidmaten van ons Kerkgenootschap genoten worden.

„Tusschen deze twee verklaringen moet toch noodzakelijk gekozen worden: men is lid van een Kerkgenootschap en wordt als zoodanig in het lidmatenboek ingeschreven, of men is geen lid en wordt dan niet ingeschreven. Een derde is er niet. Een half lidmaatschap, een tijdelijke opneming in de broederlijke gemeenschap, en het opzigt in de plaatselijke gemeente zonder toekenning van lidmaatschapsrechten, is een toestand die eenvoudig bij onze kerkelijke reglementen onbekend is, eene vinding die op geene bepaling in onze wetten of instellingen berust.

„De beteekenis van de bepaling is duidelijk.

„En nu moet de vraag worden gedaan, was de Synode tot het maken van eene dergelijke bepaling bevoegd in 1819? Zoo ja, heeft dan dit besluit onder vigueur van het tegenwoordig reglement een regtsgeldig bestaan?

Volgens art. 1 van het Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, gearresteerd bij Koninklijk besluit van den 7 Januarij 1816, behooren zij tot de Hervormde Kerk die op de belijdenis des geloofs tot lidmaten zijn aangenomen, die in de Hervormde kerken gedoopt zijn, of van buitenlands komende behoorlijk bewijzen overleggen van hunnen doop en lidmaatschap in een Hervormd Kerkgenootschap daar te lande. Volgens art. 12 behooren hier te lande tot de Hervormde Kerk, de Waalsche, Presbytoriaansch-Engelsche en Schotsche zoowel als Nederduitsche Kerken.

„Het Reglement omschreef dus nauwkeurig wie als lidmaten der Hervormde Kerk konden worden erkend.

„Deze wettelijke bepalingen konden natuurlijk gewijzigd en uitgebreid worden, doch niet door de Synode.

„Volgens Art. 23 van het algemeen reglement, mocht de Synode algemeene kerkelijke reglementen en verordeningen o n t w e r p e n, doch deze moesten door den Koning worden goedgekeurd om kracht van wet te kunnen hebben.

„De autonomie der Kerk," zoo schrijft prof. *Prins* in zijn boek: het Kerkrecht der Nederlandsche Hervormde

Kerk, „de autonomie der Kerk, is door de macht en het „gestrenge toezicht des Konings veelzins beperkt. Zonder „zijne voorkennis, goedkeuring en medewerking kan de „Synode zich niet roeren noch bewegen.”

„Daarom, terwijl nu vaststaat dat het Algemeen Reglement reeds bepaald had, wie lidmaten der Hervormde Kerk waren, was de Synode niet bevoegd zonder goedkeuring „des Konings deze bepalingen uit te breiden of te wijzigen.

„Zelfs bij eene tegenovergestelde meening zijn wij van oordeel, dat onder de tegenwoordige organisatie het Synodaal besluit alle rechtskracht heeft verloren.

„Het Synodaal reglement van 11 Augustus 1856 regelde in Art. 14 de werkzaamheden van den Bijzonderen Kerkeraad en meer bijzonder in § 6 welke personen hij als lidmaten der Gemeente moet erkennen, en in het lidmatenboek moet opnemen. In deze bepaling is duidelijk uiteengezet, dat de Kerkeraad niet alleen als lidmaten mag erkennen hen, die na belijdenis des geloofs te hebben afgelegd, door hem zelven als lidmaten zijn toegelaten, maar ook hen die attestatie hebben van eenen Kerkeraad van eene andere Hervormde gemeente, ja zelfs van een protestantsche gemeente indien die personen maar vroeger tot de Hervormde Kerk hebben behoord.

„Dit nu zijn de regelen geworden die wij hebben in acht te nemen.

„Beschouwen wij nu het Synodaal besluit van 20 Juli 1819, dan zien wij dat het geheel andere bepalingen bevat, want laat dit toe inschrijving als lidmaat van ieder die tot eene protestantsche gezindte behoort, het tegenwoordig reglement veroorlooft die inschrijving als lidmaat dan alleen wanneer die persoon vroeger tot de Hervormde Kerk heeft behoord. De beide bepalingen zijn dus met elkander in strijd.

„Nu spreekt het van zelf dat, wanneer een onderwerp op nieuw geregeld wordt, de vroegere regelingen natuurlijk vervallen.

„Waarom toch maakt men anders eene nieuwe regeling als men de oude regeling niet afgeschaft wil hebben. Zijn er regelingen die men behouden wil, welnu ’t is dan gemakkelijk ze in de nieuwe op te nemen, zooals geschiedde o. a. met de voorgaande § 5, waarin uitdrukkelijk de Synodale verordening van 21 Juni 1830 wordt vermeld en opnieuw bekrachtigd; terwijl hetzelfde geschiedde in de

volgende paragraaf met Synodale verordeningen van 10 Juli 1829 en 12 Juli 1841.

„Hiermede mag volstrekt niet worden gelijk gesteld, dat het besproken Synodaal besluit in de verschillende uitgaven van de kerkelijke reglementen door den Heer Bruna aan den voet der pagina in eene noot op § 6 Art. 14 is vermeld. Die noot maakt geen deel uit van het reglement zoo als dat door de Synode is uitgevaardigd. De noot is van den uitgever den Heer Bruna en slechts een bewijs dat deze, individueel, het Synodaal besluit nog verbindend acht. Wij meenen dus dat de nieuwe regeling, noodzakelijk de oude heeft moeten afschaffen.

„Deze regel, die bij de verklaring van alle wetten wordt gevolgd, zal zeer zeker ook op de kerkelijke wetten wel van toepassing zijn. Trouwens 't zou ook al zeer wonderlijk zijn, dat terwijl de Synode in 1856 bepalingen maakt wat de kerkeraden moeten in acht nemen bij het verleenen van het lidmaatschap aan van buiten de gemeente komende personen, zij kan bedoeld hebben eene geheel daarvan verschillende ja zelfs daarmede strijdende bepaling te laten voortbestaan.

„Die bedoeling wordt zekerheid, wanneer men het oog vestigt op Art. 27 van ditzelfde reglement op de Kerkeraden, waarin bepaald wordt, dat alle kerkelijke reglementen en verordeningen welke in strijd zijn met dat reglement vervallen.

„Zoo ooit derhalve het besluit van 1819 rechtsgeldig bestaan heeft, dan nog moeten wij het vervallen beschouwen door het Synodaal reglement op de kerkeraden bij de in werking stelling van dit reglement op 1 Juli 1857.

„Wij hebben dus als eenig richtsnoer wie wij als lidmaat mogen erkennen en in de lidmaten boeken mogen doen inschrijven § 6 van meergemeld Art. 14, en deze bepaling gaf ons geen recht *Thomas de Graaf* als lidmaat onzer gemeente te erkennen.

„Wij hebben aldus een besluit moeten nemen, omdat ons boven alles ter harte ging de strikte handhaving der reglementen van ons Kerkgenootschap, doch niet zonder een gevoel van leedwezen, nu wij bespeuren dat *Thomas de Graaf* zich daardoor buitengesloten acht van eene gemeenschap met ons, vooral in de viering van het Heilig Avondmaal.

„Dit doet ons echter het verlangen koesteren, dat de

Synode eens moge uitspreken, wie gerechtigd zijn deel te nemen aan het Avondmaal; en dat bij die regeling alsdan moge worden gelet op de behoeften van hen, die, behoorende tot een ander Protestansch Kerkgenootschap, in de plaats hunner inwoning geene eigene gemeente hebben.

„Doch wij willen hierop niet verder aandringen.

„Genoeg is het de zaak die ons dezen wensch deed uitspreken aan Uwe vergadering te hebben ontvouwd.

„Wij laten de vervulling er van gaarne aan Uwe prudentie over.

„Met dit bericht en deze uiteenzetting meenen wij aan Uw verzoek te hebben voldaan."

Dr. *Proes* schreef daartegen het volgende:

„De Bijzondere Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente te Leeuwarden heeft, volgens zijn besluit van 10 December 1878 aan Uwe Vergadering toegezonden een berigt, in voldoening van Uwe uitnoodiging dd. 20 Sept. 1878, N°. 145, ten geleide van een bezwaarschrift der Commissie tot de zaken der Remonstrantsche Broederschap dd. 14 Sept. 1878 N°. 63, rakende de door den Kerkeraad betoonde weigering om aan te nemen en in het lidmatenboek in te schrijven eene attestatie van *Thomas de Graaf*, lid van de Remonstrantsche Gemeente te Hoorn, die, naar Leeuwarden verhuisd, met gezegde attestatie wenschte gehandeld te hebben overeenkomstig het Synodaal Besluit van 20 Julij 1819.

„Vermits ik de zienswijze van den Kerkeraad niet deel, maar de overtuiging koester, dat door diens handelwijs, beide, aan voornoemden *Thomas de Graaf* onregt is geschied, en eene kerkelijke verordening niet werd in acht, genomen, gevoel ik mij gedrongen mijne bedenkingen tegen gemeld berigt bij Uwe Vergadering in te brengen en aan Uwe beslissing te onderwerpen.

„Allereerst meen ik te moeten opmerken, dat de missive des Kerkeraads lijdende is aan eene begripsverwarring, die de kracht van zijn betoog doet verloren gaan, en aan eene onjuiste opvatting van bovengenoemd Synodaal Besluit, welks regtsgeldigheid hij ontkent. Door het gansche opstel heen wordt steeds gesproken van een *aannemen*, *opnemen*, *erkennen* en *inschrijven als lidmaat*, en de zaak zóo voorgesteld, als of *Thomas de Graaf*, een overgang tot de

Hervormde Kerk bedoelende, alleen op grond van het indienen zijner Remonstrantsche attestatie, zonder meer, had verlangd lidmaat te worden van de Hervormde Gemeente te Leeuwarden. Al de redeneringen gaan van deze voorstelling uit; doch het is een, onwillekeurig, ingeschoven denkbeeld, dat met eene zuivere aanschouwing van de zaak niets te maken heeft. Van eene aanneming als lidmaat, waaruit dan de toekenning van lidmaatschapsregten volgen zou, is hier geen sprake. Het eenige punt van quaestie bestaat in de vraag wat het Synodaal Besluit van 20 Julij 1819 bedoelt en of het kracht van werking heeft, zoodat het voor den Kerkeraad verbindend is.

„Om deze vraag toestemmend te beantwoorden en genoemd Besluit met juistheid op te vatten, moeten wij eene schrede teruggaan. De viering van het derde Eeuwfeest der Kerkhervorming, waartoe de Synode in hare vergadering van 4 Julij 1817 besloot, en waarvan zij niet alleen aan alle Hervormde Kerkbesturen, maar ook aan hare Protestantsche geloofsgenooten in dit Koningrijk kennis gaf, (Hand. 1817 bl. 42, 43) had eene wederkeerige toenadering van de Protestantsche Kerkgenootschappen in ons vaderland te weeg gebragt en de onderlinge verdraagzaamheid krachtig bevorderd. Hiervan gaf de Evangelisch-Luthersche Synode het aangenaam bewijs, toen zij, bij dispositie van den Directeur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk enz. dd. 30 Junij 1819 haar besluit van 19 Mei 1819 kenbaar maakte om Protestantsche Christenen tot de medeviering van het H. Avondmaal in dat Kerkgenootschap, met vereischte bepaling, toe te laten. „De Synode der Hervormde Kerk ontving die mededeeling met genoegen, en besloot, bij die gelegenheid, tot het doen eener aanschrijving aan de Provinciale Kerkbesturen, ten fine van verdere kennisgeving, behelzende den last, om ook de kerkelijke attestatiën van Protestanten uit andere godsdienstige genootschappen, ter plaatse waar dezelve geene bijzondere gemeente hebben, en indien zulks door hen begeerd wordt aan te nemen, in het register der ledematen in te schrijven, met bijvoeging van het Kerkgenootschap, waartoe de vertooners behooren, en dezelve, bij vertrek, met het getuigenis van onberispelijkheid in den wandel, zoo er geene bewijzen van het tegendeel bestaan, weder aan hen uit te leveren."

„Aldus leest men in de Handelingen der Synode van 1819, blz. 119.

„De Kerkeraad alhier ontving deze aanschrijving door het Classicaal Bestuur van Leeuwarden, bij kennisgeving van 2 Sept. 1819, N°. 40.

„Bij eene opmerkzame lezing van dit Besluit kan het geenszins twijfelachtig zijn op welken grond het steunt en wat de Synode er meê bedoelde. Door gelijken geest van broederzin bezield, wilde zij den band der onderlinge liefde versterken, en, bij eerbiediging van de regten en bepalingen, die in ieder Protestantsch Kerkgenootschap afzonderlijk bestonden, de goede verstandhouding tusschen alle aankweeken. Zij wilde — niet, dat een Remonstrant of Lutheraan, bij tijdelijke of bestendige inwoning in eene Hervormde Gemeente, zijn attribuut, als zoodanig, verliezen, maar ook niet, dat hij haar als de heiden of de tollenaar zou zijn. Zij verlangde, dat hij in de plaats, waar geen gemeente van zijn eigen Kerkgenootschap gevestigd was, in aanraking zoude komen met den leeraar of de leeraars en de Opzieners der Hervormde Gemeente, binnen welke hij zich nu ophield; dat hij, als medebelijder van het Evangelie, den zegen der Christelijke gemeenschap aan het Avondmaal met haar genieten en in het herderlijk opzigt deelen zou. Hiertoe moest de door hem vertoonde attestatie in het register der lidmaten ingeschreven worden: dat wil zeggen: er moest in het lidmatenboek worden aangeteekend, dat zoodanig persoon, als in casu *Thomas de Graaf*, zich daar ter plaatse bevond. En dezelfde attestatie — geen andere — bij den Kerkeraad bewaard, moest bij vertrek weder aan hem uitgereikt worden, waarbij de Kerkeraad dan een afzonderlijk getuigschrift van onberispelijken levenswandel behoorde te voegen, indien hij zich, gedurende zijne inwoning bij de Hervormde Gemeente, christelijk gedragen had, opdat beide stukken hem in eene nieuwe woonplaats tot bewijs en aanbeveling zouden dienen.

„Wij hebben derhalve, ten aanzien van deze aangelegenheid, met een exceptioneel geval — eene uitzondering op den regel — te doen. De regel is, dat in het lidmatenboek eener Hervormde gemeente de namen van Hervormde lidmaten worden ingeschreven; de uitzondering, dat er aanteekening geschiedt van de aanwezigheid van een lidmaat, die tot een ander Protestantsch Kerkgenootschap behoort. Welk bezwaar is nu in deze handeling gelegen? Is een lidmatenboek een kohier van belasting of een notarieel testament? Inderdaad, het maakt een zonder-

lingen indruk, den Kerkeraad in zijn berigt te hooren zeggen: „Geen Kerkgenootschap kan, zonder zelfmoord te plegen, leden in zich opnemen, waarvan het niet verzekerd is, dat zij met zijne belijdenis ten volle instemmen.” Of ook: „Een half lidmaatschap is eene vinding, die op geene bepaling in onze wetten of instellingen berust.” De Synode van 1819 heeft de verordening laten uitgaan, en zij deed het, door den zin der Christelijke liefde geleid. Het doet mij leed, zestig jaren later, dien zin door den Kerkeraad miskend en hem in beschouwingen verdiept te zien, die, tegenover de leer des Apostels, tot de stelling zouden voeren: „De geest doodt, maar de letter maakt levend.”

„De Kerkeraad vraagt of de Synode in 1819 bevoegd was eene dergelijke bepaling te maken, en zegt, bij de ontkennende beantwoording dier vraag, met beroep op Art. 23 van het Algemeen Reglement van 1816, dat „de Synode wel algemeene kerkelijke reglementen en verordeningen *ontwerpen* kon, doch dat deze door den Koning moesten worden goedgekeurd, om kracht van wet te kunnen hebben.” Doch het schijnt den Kerkeraad, wiens vergadering van 10 December, waarin het berigt werd vastgesteld, ik niet heb kunnen bijwonen, onbekend te zijn, dat de Synode bevoegd was het nemen van besluiten, die geen Koninklijke sanctie behoefden, maar alleen het visum van den Directeur-Generaal voor de zaken der Hervormde Kerk vereischten (Handel. van 1818 bl. 7), en in dit laatste geval verkeerde het Besluit van 20 Julij 1819, waarvan kennis gegeven werd aan het Ministerieel Departement. En wat heeft nu de Directeur-Generaal gedaan? Toen hij, bij dispositie van 6 Aug. 1819, de Evangelisch Luthersche Synode van den maatregel, door de Synode der Hervormde Kerk omtrent de leden van andere Protestantsche genootschappen genomen onderrigt, en van de eerste de mededeeling ontvangen had, dat zij tot gelijken maatregel had besloten, heeft hij goedgevonden ter kennis te brengen van al de Protestantsche Gemeenten in de Nederlanden, dat de Kerkeraden der Hervormde en Luthersche Gemeenten zijn aangeschreven, „om de kerkelijke attestatiën van Protestanten uit andere godsdienstige Genootschappen ter plaatse waar dezelve geen bijzondere gemeente hebben” — en wat er verder volgt.” Deze dispositie, gedateerd 31 Mei 1820, waarbij de regtsgeldigheid

van het Synodaal Besluit van 1819 door de Staatsmagt wordt uitgesproken, berust in het Archief des Kerkeraads, doch schijnt niet door hem te zijn ingezien.

„De Kerkeraad merkt op, dat het Reglement voor de Kerkeraden, door de Synode gearresteerd den 11 Aug. 1856, art. 14 al. 6 „de inschrijving van een lidmaat eener andere Protestantsche gemeente dán alleen veroorlooft, wanneer de persoon, die de attestatie indient, oorspronkelijk tot de Hervormde Kerk behoord heeft, in welke uitzondering *Thomas de Graaf* niet is betrokken." Maar vermits het in casu *geen toekenning van het lidmaatschap* bij de Hervormde Kerk geldt, blijft de opmerking buiten toepassing.

„De Kerkeraad verklaart, dat, volgens art. 27 van genoemd Reglement, alle kerkelijke reglementen en verordeningen, die met dit Reglement in strijd zijn, zijn vervallen, en dat het Besluit van 1819, zoo het ooit regtsgeldig is geweest, thans als vervallen moet beschouwd worden." Maar er kan eene *afwijking* van den gewonen regel plaats hebben, zonder dat daarom *strijd* bestaat. Bij art. 1 van het Synodaal Reglement op de benoeming van Ouderlingen en Diakenen en de beroeping van Predikanten, gearresteerd 25 Julij 1866, wordt voorgeschreven, „dat stemgeregtigde leden eener gemeente, ten minste één jaar geleden, bij den Kerkeraad geloofsbelijdenis moeten hebben afgelegd, of op ingediende attestatie of bewijs van lidmaatschap als lidmaten der gemeente erkend moeten zijn." Doch wanneer een beroepen predikant door bevestiging en intrede zijne ambtsbediening in eene nieuwe gemeente aanvaard heeft, wordt hij terstond lid van den Kerkeraad en het Kiescollegie en daardoor stemgeregtigde, terwijl hij nogtans geene attestatie of bewijs van lidmaatschap heeft ingeleverd. Of ook, een predikant, die elders kerkelijk hoogleeraar wordt, moet eene attestatie indienen, om in zijne nieuwe woonplaats het vereischte van stemgeregtigde te bekomen. Zal nu de Kerkeraad der gemeente bij wie hij predikant was, hem eene kerkelijke attestatie kunnen weigeren, omdat zijn naam nooit in haar lidmatenboek werd ingeschreven? Zulke gevallen zijn uitzonderingen, die echter door de wet worden toegelaten. En vermits de Kerkeraad in zijn berigt het bewijs niet geleverd heeft, dat de daad, bij het Besluit van 1819 voorgeschreven, met eenig kerkelijk reglement in strijd is, kan zijne conclusie niet opgaan.

„De Kerkeraad verlangt, dat „de Synode eens moge uitspreken wie geregtigd zijn deel te nemen aan het Avondmaal, en dat daarbij op de behoeften van hen moge worden gelet, die, behoorende tot een ander Protestantsch Kerkgenootschap, in de plaats hunner woning geene eigene gemeente hebben.” Maar aan dit verlangen is, eene halve eeuw geleden, door de Synode reeds voldaan, dewijl zij, naar aanleiding van een voorstel van den Commissaris-generaal, belast met de zaken der Hervormde Kerk, bij dispositie van 30 Junij 1817, op den 16 Julij daaraanvolgende besloot, de Kerkeraden aan te schrijven, dat „leden van andere Protestantsche Kerkgenootschappen, die dit begeeren mogten, indien er naar het oordeel van den Kerkeraad geene redenen ter contrarie bestaan, mits onergerlijk van leven en bewijs gevende van hun lidmaatschap, in de Hervormde gemeenten aan het Avondmaal kunnen worden toegelaten.” (Hand. 1817 bl. 59, 109 en 110.) Ook deze aanschrijving is in het Archief des Kerkeraads voorhanden, doch schijnt hem onbekend te zijn.

„Na het aangevoerde meen ik te mogen vaststellen:

„1e. dat het Synodaal Besluit van 20 Julij 1819, door de bevoegde kerkelijke magt genomen en van wege den Staat erkend, nooit ingetrokken of buiten werking gesteld, zijne verbindende kracht behouden bleef;

„2°. dat de Bijzondere Kerkeraad der Nederduitsche Hervormde gemeente te Leeuwarden, volgens art. 13 van het Reglement voor de Kerkeraden verpligt zich in alles naar de kerkelijke reglementen en verordeningen te gedragen, dit Besluit, in zake *Thomas de Graaf*, had behooren na te leven;

„3°. dat genoemde Kerkeraad in zijne onjuiste beschouwingen van de desbetreffende bepaling behoefte heeft aan Uwe teregtwijzing, aangezien bij art. 70 al. 2 van het Algemeen Reglement voor de Hervormde Kerk, gearresteerd den 9 Sept. 1851, aan de Algemeene Synodale Commissie het toezigt is opgedragen op de nakoming van alle kerkelijke reglementen en Synodale besluiten.”

Toen deze zaak in onze voorjaarsvergadering ter tafel kwam, verklaarde de heer *Teding van Berkhout* in de beschouwingen van den Leeuwarder Kerkeraad te deelen, onder opmerking dat met 1852 een nieuw Algemeen Reglement is ingevoerd, dat alleen tot rigtsnoer van de han-

delingen van Kerkeraden en Hoogere Besturen zou mogen strekken, en met beroep nu vooral op art. 1 van dat Reglement en op art. 14 van het Synodaal Reglement voor de Kerkeraden, betoogende, dat het aangehaalde besluit der Synode van 1819 niet langer van kracht is en de Kerkeraad de ingeleverde attestatie van eene andere Protestantsche gemeente niet aannemen mogt.

De overige leden onzer Vergadering verklaarden daarentegen zich met de beschouwingen van den Kerkeraad volstrekt niet te kunnen vereenigen, maar zich veeleer te moeten aansluiten bij den heer *Proes*, inzonderheid bij zijne waardering van het bedoelde Synodale besluit en bij zijn betoog van de regtsgeldigheid er van, terwijl nog tegen de beschouwing van den heer *Teding van Berkhout*, als zou dat besluit door de invoering van het Algemeen Reglement vervallen zijn, aangevoerd werd, dat van vervallen van vroegere verordeningen en besluiten wel sprake is in zaken van tucht, volgens het slotartikel van het daarop betrekkelijk Reglement, maar dat bij andere Reglementen in den regel, met name bij het Reglement voor de Kerkeraden, ook de vroegere verordeningen en besluiten, die met de daarin vervatte bepalingen niet in strijd kunnen geacht worden, worden gehandhaafd, volgens hetgeen aan het slot daarvan voorkomt.

Waar derhalve tegen de stem alleen van den heer *Teding van Berkhout* met eenparigheid besloten werd den Kerkeraad te Leeuwarden te kennen te geven, dat de Synodale Commissie met zijne beschouwingen niet kon medegaan, werd het door enkele leden echter nog twijfelachtig gesteld, of hier verder zou kunnen worden gegaan, dan hem tot het aannemen van dergelijke attestatie bevoegd te verklaren, dewijl het Synodaal besluit van 1819 toch ook een toezigt op den wandel van bedoelde Protestantsche lidmaten onderstelt en de Kerkeraden bezwaarlijk verpligt kunnen gerekend worden tot andere werkzaamheden als hun bij de Reglementen zijn voorgeschreven. Anderen waren daarentegen van oordeel dat den Kerkeraad op de vermelde gronden zijne verpligting onder het oog moest worden gebragt om in zake algeheele uitvoering aan het Synodale besluit van 1819 te geven. Tot bevoegdverklaring stemde nu alleen overeenkomstig het advies van den *Secretaris* de heer *Junius*. Tot verpligtverklaring stemden de hh. *Reitsma*, *Koch*, *Feith*, *Janssen* en de *President*. De heer *Teding*

van Berkhout stemde zoowel tegen het eene als tegen het andere. De heer *van der Vegt* was bij de behandeling dezer zaak niet tegenwoordig.

Aan den Bijzonderen Kerkeraad te Leeuwarden werd nu de volgende brief geschreven dd. 27 Mei n°. 31:

„In onze afgeloopen voorjaarsvergadering hebben wij kennis genomen van Uw schrijven van 10 December jl., behelzende mededeeling van de redenen, waarom door U bezwaar is gemaakt om de door den Remonstrantschen Kerkeraad te Hoorn afgegeven lidmaatsattestatie van *Thomas de Graaf* aan te nemen en daarmede te handelen zoo als in het aangehaalde Synodaal besluit van 20 Julij 1819 is voorgeschreven, maar tevens ook van de daartegen door Uwen oudsten predikant, Dr. *L. Proes*, in zijn schrijven van 19 December ingebragte bedenkingen, waarvan deze, naar wij mogten onderstellen, U niet onkundig zal hebben gelaten. Terwijl wij UEw. nu onzen opregten dank betuigen voor de rondborstigheid, waarmede Gij Uwe beschouwing voor ons ontvouwd hebt, moeten wij daar aanstonds aan toevoegen, dat wij van de gegrondheid van Uw bezwaar volstrekt niet overtuigd zijn geworden en ons integendeel geheel met de beschouwingen van den heer *Proes* konden vereenigen.

„Het is ook ons uit Uw schrijven duidelijk gebleken, dat het Synodaal besluit van 20 Julij 1810 door U verkeerd is opgevat, alsof daarmede toekenning van het lidmaatschap der gemeente of van de daaraan verbonden regten beoogd ware! Naar ons voorkomt, valt op de juistheid der verklaring, door den heer *Proes* daartegen van het besluit gegeven, niets af te dingen. Wat door hem zoowel omtrent de aanleiding als omtrent het doel en de strekking er van geschreven werd, moeten wij volkomen beämen, gelijk wij ook meenen, dat de regtsgeldigheid door hem naar behooren is in het licht gesteld.

„Gaarne willen wij U toestemmen, dat van deze zaak niets in het Synodaal Reglement voor de Kerkeraden voorkomt, maar, wanneer Uwe meening is, dat het Synodaal besluit van 1819 daarom niet langer verbindend zou zijn, moeten wij U doen opmerken, dat zulks blijkens de slotbepaling van het Reglement voor kerkelijk opzigt en tucht en de behandeling van kerkelijke geschillen, de vroegere desbetreffende bepalingen kan gelden, maar dat naar het eerste van de additionele artikelen van het Synodaal Reg-

lement voor de Kerkeraden de daarin niet opgenomen Synodale verordeningen niet zijn vervallen, als zij daarmede niet in strijd zijn, en hier van geen strijd sprake kan wezen.

„Bij UEw. na deze opmerking nog op het nakomen van meergenoemd besluit ten aanzien van *Thomas de Graaf* aan te dringen, achten wij onnoodig. Nu volgens het slot van Uw schrijven ook door U eene voorziening gewenscht wordt in de godsdienstige behoeften van hen, die behoorende tot een ander Protestantsch Kerkgenootschap in de plaats hunner inwoning geene eigene gemeente hebben, doch zoo vele gronden voor de regtsgeldigheid pleiten van een besluit, waardoor die wensch werkelijk vervuld wordt, daar mogen wij niet twijfelen aan Uwe gezindheid om U in deze van Uwe verpligting te kwijten."

h. Tusschenkomst bij den Kerkeraad te Delden wegens zijn bezwaar tegen het beroepen van een door den fungerenden Collator benoemden predikant.

h. Nog werd door den heer *W. G. Baron Brantsen van de Zijp*, bij schrijven van 15 Mei, met bijgevoegde stukken gereg. onder n°. 466, onze tusschenkomst ingeroepen in een geschil met den Kerkeraad te Delden, over de wettigheid van eene door hem als voogd van den nog minderjarigen Collator, den heer *Baron van Heeckeren*, eigenaar van de heerlijkheid van Twickel, gedane benoeming van den heer *E. W. Heinecken*, predikant te Renswoude, voor de vervulling der predikantsvacature te Delden, ontstaan door het vertrek van den predikant *A. A. van Meurs* naar Breda. Volgens het schrijven van den heer *Brantsen* had de Kerkeraad beweerd, dat de benoeming had moeten geschied zijn door den eigenaar van Twickel zelven, als zijnde lidmaat van de Hervormde Kerk. Het Classicaal Bestuur van Deventer had zich onbevoegd verklaard in deze handelend op te treden. Het Provinciaal Kerkbestuur van Overijssel had zich met de zienswijze van den Kerkeraad vereenigd, en op dien grond de ingeroepen tusschenkomst afgewezen, om den Kerkeraad tot het uitbrengen der beroeping op den heer *Heinecken* te bewegen. Nu verzocht de heer *Brantsen* ons de ons ten dienste staande middelen te willen aanwenden, opdat alsnog de door hem gedane benoeming kerkelijk mogt bevestigd worden, daar hij zich van het inslaan van den weg van regten liefst zoo lang mogelijk wenschte te onthouden en niets onbeproefd wilde laten wat zou kunnen leiden tot eene bevredigende oplossing langs kerkelijken weg van het geopperde bezwaar.

Na kennisneming van alle bij het aangehaalde schrijven overgelegde stukken waren wij eenparig van oordeel, dat de Synodale Commissie geen bevoegdheid bezat om in deze zaak eene beslissing te nemen, uithoofde het hier gold eene kwestie die alleen door den Burgerlijken regter zou kunnen worden uitgemaakt. Niettemin meenden wij, ook met het oog op art 70, 2°. van het Algemeen Reglement, de gevraagde tusschenkomst niet geheel te mogen afwijzen. Den heer *Brantsen* hebben wij dan ook bij schrijven van 21 Mei n°. 19 gemeld, dat wij ons om genoemde reden van eene beslissing moesten onthouden, doch uit zijne mededeelingen aanleiding hadden genomen om den Kerkeraad te Delden ons gevoelen over zijne handelwijze kenbaar te maken, terwijl wij den Kerkeraad door tusschenkomst van de Kerkelijke Besturen dd. n°. 20 den raad gegeven hebben van niet in zijne weigering om den benoemden predikant te beroepen te volharden, omdat het hier gold de eerbiediging der regten van derden, waartoe het Reglement op de vacaturen hem verpligtte, en volharding in zijne weigering hem bloot zou stellen aan het dreigend gevaar van door den Burgerlijken Regter in het ongelijk gesteld te worden en zijne gemeente of zich zelven bezwaard te zien met de daaruit voortvloeijende kosten.

's Gravenhage, 16 Junij 1879.

De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk.

G. MOLENKAMP, *President.*
S. F. VAN HASSELT, *Secretaris.*

BIJLAGE C.

Overzigt van den staat der Nederlandsche Hervormde Kerk.

Wij hebben U nog de gewone mededeelingen te doen rakende den *staat der Nederlandsche Hervormde Kerk.*

Bijl. C. Overzigt van den staat der Nederlandsche Hervormde Kerk.

a. Van drie Provinciën slechts kunnen wij U melden, hoe groot het getal van de leden onzer Kerk was bij den aanvang dezes jaars, namelijk van Gelderland, Drenthe en Limburg. Van de overige dagteekenen de opgaven nog van 1878 of van vroeger. Het getal van gemeenten en predikantsplaatsen is met 2 vermeerderd, wegens de verheffing van den Vlugtheuvel onder Zetten tot eene gestichtsgemeente, en de afscheiding der gemeente te Bussum van de gemeenten te Blaricum en Laren, waarmede zij vroeger gecombineerd was.

a. Getal van de leden, gemeenten en predikantsplaatsen.

Het getal van leden, gemeenten en predikantsplaatsen is als volgt:

PROVINCIËN.	LEDEN.	GEMEENTEN.	PREDIKANTS-PLAATSEN.
Gelderland . . .	273110	195	228
Zuidholland. . .	543121	202	279
Noordholland . .	313521	170	223
Zeeland	127089	101	116
Utrecht	110353	69	85
Friesland	253754	218	237
Overijssel	171352	72	96
Groningen . . .	187756	155	169
Noordbrabant. .	46608	95	100
Limburg.	2945	17	18
Drenthe	94070	53	59
In het geheel. .	2123679	1347	1610

b. Subsidiën uit 's Rijks kas verstrekt voor kerk- of pastorijbouw.

b. Gelijk hiervoren in bijl. A. reeds vermeld is werden bij Koninklijk besluit van 11 September, n°. 16, *subsidiën uit 's Rijks kas* voor kerk- of pastorijbouw verleend aan de gemeenten te:

Asch, classis Tiel	*f* 700.00
Ammerstol, classis Gouda	– 2500.00
Vlieland, classis Alkmaar	– 1350.00
Holijsloot, classis Edam . , ...	– 3400.00
Roermond, classis Maastricht	– 500.00
en nog bij Koninklijk besluit van 22 October, n°. 44, aan Oosterwijk, classis Gouda . .	- 550.00
Te zamen	*f* 9000.00

c. Subsidie uit Provinciale fondsen.

c. Voor zoo verre ons bekend is zijn uit Provinciale fondsen geen subsidiën verleend, behalve waarschijnlijk aan de gemeente te Grevenbicht uit de Provinciale fondsen in Limburg.

d. Nieuwe Rijksbijdragen voor predikantstractementen.

d. Reeds gewaagden wij in bijl. B, blz. 114, van onderscheidene aan ons door den Minister van Financiën gedane kennisgevingen van op zijne voordragt bij aange-

haalde Koninklijke besluiten *verleende Rijksbijdragen voor predikantstractementen.* Wij vermelden ze nu in de tijdsorde van haar inkomen, volgens de aan te halen datums, betrekkelijk de daarbij te noemen predikantsplaatsen.

Zuidzande, classis IJzendijke, 7 Sept., gereg. onder n°. 58, bij Koninklijk besluit van 29 Augustus n°. 19, f 100 tegenover eene toelage van de gemeente groot f 150, waardoor geheel het tractement f 1150 bedraagt, t. w. f 800 van het Rijk en f 350 uit de kerkelijke fondsen der gemeente.

Huisduinen, classis Alkmaar, 18 September, gereg. onder n°. 74, bij Koninklijk besluit van 12 September, n°. 6, f 50 tegenover f 90 van de gemeente, om geheel het tractement te doen bedragen f 1000, namelijk f 800 uit 's Lands kas en f 200 van de gemeente met terugbetaling bovendien van personele belasting.

Bussum, classis Amsterdam, 26 October, gereg. onder n°. 106, *nieuwe predikantsplaats*, bij Koninklijk besluit van 18 October, n°. 24, f 400 bij een gemeentelijk tractement van f 400 en toelage van f 200 uit het Synodale fonds tot voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten waar eigen middelen ontbreken, waardoor geheel het predikantstractement gebragt is tot f 1000.

Haaksbergen, classis Deventer, tweede predikantsplaats voor Buurse, 27 November, gereg. onder n°. 199, f 50 tegenover f 150 uit de Synodale fondsen (f 100 geest. beh. f 50 schr. predtr.), waardoor het tractement f 932.50 wordt, t. w. f 500 van het Rijk, f 282.50 van de gemeente en f 150 van de Synode.

Schalkwijk, classis Wijk, 21 December, gereg. onder n°. 222, bij Koninklijk besluit van 14 December, n°. 35, nog f 50 tegenover eene nieuwe vaste toelage van de gemeente, groot f 100, zoodat het tractement bedraagt f 1000, namelijk f 800 uit 's Lands kas, f 150 van de gemeente en f 50 uit het Synodale fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen.

Acht predikantsplaatsen, volgens missive van 8 Februarij, gereg. onder n°. 266, bij hetzelfde Koninklijk besluit van 24 Februarij, n°. 5, als:

Emst, classis Harderwijk, f 50 tegenover eene toelage van f 50 uit het Synodale fonds tot verbetering der schraalste predikantstractementen, waardoor het tractement nu f 900 bedraagt;

Tholen, classis Zierikzee, f 200 voor ieder der beide predikanten, tegenover f 200 voor ieder van de gemeente zoodat beider tractement f 1536 beloopt, t. w. f 1100 uit 's Lands kas, en f 436 uit de kerkelijke gemeentefondsen, waarboven de jongste predikant nog eene toelage van f 150 voor huishuur geniet;

Ootmarsum, classis Deventer, f 100 tegenover f 150 van de gemeente, waardoor het tractement tot f 1166 is gebragt, namelijk f 900 van het Rijk en f 266 uit de kerkelijke gemeentefondsen;

Weerselo, classis Deventer, f 50 tegenover f 150 van de gemeente, zoodat het geheele tractement f 971 wordt, namelijk f 550 van het Rijk, f 221 van de pastorijgoederen, f 150 van de gemeente en f 50 uit meer genoemd Synodaal fonds;

Oudeschans, classis Winschoten, f 100 tegenover f 100 van de gemeente, gewaarborgd door eene Inschr. 4 pCt. Grootboek Nat. Schuld van f 2500; het tractement bedraagt nu f 1000, t. w. f 900 van het Rijk en f 100 van de gemeente; en

Bergen op Zoom, classis Breda. f 100 voor ieder der beide predikanten tegenover eene verhooging voor ieder van f 250 van de kerkelijke gemeente, wat beider tractement tot f 1750 brengt, namelijk f 1350 uit 's Lands kas en f 400 van de gemeente.

Veenwoude, classis Dokkum, 11 Maart, gereg. onder n°. 277 bij Koninklijk besluit van 6 Maart, n°. 11, f 100 tegenover f 100 van de gemeente, gewaarborgd door eene inschrijving op het Grootboek $2\frac{1}{2}$ pCt. Nat. Schuld, zoodat het tractement voortaan f 1050 zal bedragen, t. w. f 800 van het Rijk, f 200 van de gemeente en f 50 uit het meervermelde fonds.

Bovensmilde, classis Assen, 25 Maart, gereg. onder n°. 305, bij Koninklijk besluit van 18 Maart, n°. 7, f 50 tegenover f 50 als prius tantum van de gemeente om geheel het tractement f 1000 te doen bedragen, t. w. f 450 uit 's Lands kas, f 400 uit de Provinciale kas ad pios usus, f 50 van de eigen gemeente en f 100 van de gemeente te Hijkersmilde en Kloosterveen.

Willemsoord, classis Kampen, 16 April, gereg. onder n°. 339, bij Koninklijk besluit van 14 April, n°. 5, f 100 tegenover f 200 van de Maatschappij van Weldadigheid, waardoor geheel het tractement f 1000 wordt,

dus verdeeld: f 650 van het Rijk, f 300 van gemelde Maatschappij en f 50 uit het Synodale fonds tot voorziening in de geestelijke behoeften van gemeenten waar eigen middelen ontbreken.

Terwijl alle deze Rijksbedragen verleend werden tegenover verhooging uit of van wege de betrokken gemeenten, werd nog volgens kennisgeving van 7 September, gereg. onder n°. 58, bij Koninklijk besluit van 29 Augustus, n°. 20, het predikantstractement te Urmond, classis Maastricht, geheel uit 's Lands kas betaald, van f 950 op f 1050 gebragt, zonder vrije woning.

Hand. 1878, blz. 56, is reeds vermeld de intrekking der in 1818 aan de predikantsplaats te Havelte, classis Meppel, toegekende tractementsverhooging van f 144.

e. Het getal der *aangekomen* candidaten is weder iets hooger dan ten voorgaanden jare toen het 38 bedroeg. Nu zijn er 41 in het geheel tot de Evangeliebediening in onze Kerk toegelaten, terwijl bovendien twee buitenlandsche predikanten na gehouden colloquium doctum zijn toegelaten, waaronder een voor de dienst bij de Waalsche Kerken.

e. Aangekomen candidaten.

f. Naar de ingewonnen berigten zijn er te Leiden in het geheel 25 studenten bij de kerkelijke hoogleeraren ingeschreven, waarvan 11 hunne voorbereidende studiën voor de Godgeleerdheid nog niet volbragt hebben, terwijl zich aan de Universiteit bovendien nog 2 aan deze studiën wijden.

f. Studenten in en voor de Godgeleerdheid

Te Utrecht bedraagt het aantal der bij de kerkelijke hoogleeraren ingeschreven studenten 113, waarvan 76 hunne lessen bijwonen, 37 nog hun propaedeutisch examen hebben af te leggen. Aan de Universiteit bedraagt het getal der Theol. studenten in het geheel 232, waarvan 51 in de voorbereidende studiën, 181 in de Godgeleerdheid; onder deze laatsten zijn echter ook de studenten uit het buitenland medegerekend.

Te Groningen bedraagt het getal studenten in het geheel 29, waaronder 19 nog in de voorbereidende vakken; 23 zijn bij de kerkelijke hoogleeraren ingeschreven.

Te Amsterdam bevinden zich aan de Universiteit 7 studenten, die zich voor de godgeleerde studiën voorbe-

reiden, en 3, die reeds den graad van candidaat in de Godgeleerdheid verkregen, alle met bestemming voor de Evangeliebediening in de Nederlandsche Hervormde Kerk.

's Gravenhage, den 17 Junij 1879.

De Algemeene Synodale Commissie der Nederlandsche Hervormde Kerk,

G. Molenkamp, *President.*
S. F. van Hasselt, *Secretaris.*

BIJLAGE D. (1)

Verslag van het Comité voor de Waldenzen aan de Algemeene Synode.

Hoog Eerwaarde Heeren!

Het zij ons vergund U op nieuw ons eerst onlangs gedrukt Bericht aan Vrienden en Begunstigers der Waldenzen aantebieden, met verzoek het tevens als het verslag onzer verrichtingen aan Uwe hooge Vergadering te willen beschouwen.

Het subsidie over 1878/79 heeft ongeveer *twintig duizend francs* bedragen, waarvan *achthonderd drie duizend fr.* voor 't lager onderwijs. Vooral ook wegens de omstandigheid, vermeld in ons Bericht, blz. 5 en 6, heeft het ons zeer leed gedaan dit laatste bedrag niet hooger te kunnen opvoeren. In 't algemeen blijven zich de behoeften der Waldenzen, zoo voor lager als voor middelbaar en hooger onderwijs, in verband met die van hun zendingwerk in Italie, belangrijk uitbreiden, maar niet alzoo onze hulpmiddelen om daarin te voorzien; met vroegere besparingen tot stijving van kapitaal heeft ons Comité reeds sedert geruimen tijd moeten ophouden, maar ter wille van ruimer hulp aan het kapitaal zelf te raken, dit mogen wij niet. Ook de jaarlijksche giften en bijdragen vloeijen trager dan vroeger, vooral sedert er herhaaldelijk niet onbelangrijke sommen afzonderlijk voor de Evangelisatie worden gecollecteerd. Des te meer blijft ons de jaarlijksche gift der Synode voor de oude Dalgemeenten, welkom. Dankbaar voor de laatstontvangene, blijven wij ons voortdurend aanbevelen.

---

(1) Daar voor dit jaar omtrent de Indische kerken geene mededeelingen ontvangen zijn, wordt het verslag van het Comité voor de Waldenzen hier als Bijl. D. opgenomen.

Ondanks onzen aandrang om ons zijne trouwe en zeer gewaardeerde diensten niet te onttrekken, hebben bijzondere redenen onzen ijverigen Penningmeester, den heer *D. P. C. Ledeboer*, genoopt zijn ontslag bij ons intedienen. Hebben wij hem dit, tot ons leedwezen, niet mogen weigeren, het heeft ons verheugd den heer *H. W. Hooving Uloth*, ouderling bij de Waalsche gemeente te Amsterdam, bereid te vinden om de functiën van den afgetredene onder ons te aanvaarden.

Uwer Vergadering wijsheid en zegen toebiddende bij Hare zoo hoog gewichtige werkzaamheden, brengen wij U, Hoog Eerwaarde Heeren, de verzekering onzer broederlijke hoogachting.

Het Comité voor de zaken der Waldenzen,

Amsterdam, P. J. J. MOUNIER,
21 Juli 1879. *President.*

Nu aller blikken niet meer zoo strak op het Oosten zijn gericht en niet langer met zoo angstige verwachting uitzien naar de oplossing van allerlei dreigende kwestiën, vragen wij weder uwe belangstellende aandacht voor het nederig plekje in Piemont's Valleien, waar in vroegere tijden ook zulke gewichtige vraagpunten de hoven van Europa bezig hielden en veler gemoed met bekommering vervulden; waar ook zooveel gestreden en geleden is — met dat onderscheid evenwel dat het dáár geen poging was om beschaving en humaniteit te doen zegepralen over dweepzucht en barbaarschheid, maar eene ontzettende openbaring van de vernietigingszucht der duisternis ten opzichte van het licht dat haar hindert en dat zij daarom haat en bestrijdt, of het haar soms gelukken mocht het eenmaal volkomen uit te blusschen. Tusschen Piemonts rotsen is het althans niet gelukt, hoe fel ook de strijd der Roomsche Kerk tegen een handvol Evangelische Christenen werd aangebonden en voortgezet, hoe afschuwelijk ook de middelen waren door haar gebezigd tot bereiking van haar doel. List en verraad, valsche beloften en onverhoedsche aanvallen, martelingen van allerlei aard en tallooze executiën, ze werden aan de kloekmoedige verdedigers van het Evangelisch geloof niet bespaard. 't Was soms een strijd zoo fel, als hing van de vernietiging van die handvol valleibewoners in een ver-

borgen hoekje van Italië, het heil der gansche Roomsche Kerk af; en voorwaar 't was erg voor 't pausdom dat daar in de christenwereld nog een plekje was, waar men van Christus' Stedehouder op aarde niets wilde weten en men voor zijne heerlijkheid en onfeilbaarheid volkomen onverschillig was. 't Was voor den drie-dubbel gekroonde een doorn in het vleesch, even als die ééne jood Mordechai het geweest is voor den alles beheerschende gunsteling van Ahasverus. Dat plekje met die koene geloofshelden, geen ander gezag erkennende dan dat der Schrift, geen ander hoofd eerende dan den Heer der Kerk, geen andere voorgangers duldende dan de predikers des Woords, in hun eigen midden gevormd en voorbereid, was het niet als een onoogelijke vlek op het reine kleed der Roomsche Kerk, als een heiligschennis, ten aanzien der gansche wereld, tegen Rome gepleegd, als een beleediging die niet slechts gewroken, maar voortaan onmogelijk gemaakt moest worden? Om dat doel te bereiken worden de machtigen in beweging gebracht, en begint de heftigste vervolging. Daarvan waren vooral de jaren 1655 en 1686 getuigen, en de kruistocht door Frankrijks keurbenden, op bevel van Lodewijk XIV ondernomen en door den jeugdigen Hertog van Savoye gesteund, scheen den ondergang der Waldenzen als onvermijdelijke uitkomst te waarborgen.

Bijna twee eeuwen zijn er sedert verloopen en nog altijd vinden wij de Waldenzen op hetzelfde welbekende plekje gevestigd en werkzaam; nog altijd streven zij er naar om de zinspreuk hunner vaderen „het licht schijnt in de duisternis!" te verwezenlijken; nog altijd is het geloof door hunne vaderen beleden en verdedigd, de onwrikbare grondslag waarop hun volksbestaan wordt opgebouwd, en aan de ontwikkeling van het volksleven met kracht wordt gearbeid.

Dit zal uit de volgende bladen gereedelijk blijken. Wij hebben weder bijeenverzameld wat verschillende berichten en eene uitvoerige correspondentie ons in staat stellen betreffende den toestand en de werkzaamheden der Waldenzen mede te deelen, en wij bieden u, bij vernieuwing, een overzicht aan van hetgeen ons meest belangrijk voorkwam, met den wensch dat het met belangstelling moge ontvangen worden en tot voortdurend hulpbetoon opwekke.

Schoolinrichting en onderwijs, de groote kwestie die overal meer en meer op den voorgrond treedt, blijft ook in de Valleien bij voortduring een der meest besproken

belangen, waarbij men zich ten zeerste bevlijtigt in de klimmende behoeften naar vermogen te voorzien. Laat ons achtereenvolgens de voornaamste inrichtingen bezoeken, het zal ons daarbij spoedig blijken wat men in den laatsten tijd heeft gedaan en hoeveel er nog te doen overblijft. Nemen wij dan eerst een kijkje in de buurtscholen rond elk der 16 hoofdgemeenten, op en tusschen de bergen, wijd en zijd verspreid. Dáár is niet alleen de meeste behoefte aan ondersteuning, maar dáár laat meerendeels ook de lokaliteit het meest te wenschen over. 't Is licht te begrijpen dat men, bij den armoedigen toestand der gemeenten, van hare leden niet veel kan verwachten en men ook den onderwijzer niet te hooge eischen stellen mag, als men hem niet veel meer kan aanbieden dan een traktementje van 50 à 75 francs, en hetgeen de schoolkinderen, hetzij in brandhout, hetzij in levensmiddelen zoo nu en dan kunnen bijbrengen. Voor de meesten is dan ook het geven van onderwijs, dat tot de wintermaanden beperkt is, meer bijzaak dan hoofdzaak, en moeten zij trachten op andere wijze in hun onderhoud te voorzien. In die kleine gehuchten is natuurlijk geen sprake van een schoollokaal met onderwijzerswoning, zooals wij die hier allerwege aantreffen en zoo als ook eenige Waldenzer kerspelen het voorrecht hebben ze te bezitten. Het kan ook met minder gedaan worden en toch nog aan het hoofddoel beantwoorden. Maar er zijn enkele buurten waar men niet eens een vast lokaal heeft om school te kunnen houden, en waar men dan eens van hét eene, dan weder van het andere gebouw moet gebruik maken om over de noodige ruimte te beschikken, waar een zeker aantal kinderen plaats kan vinden. Zoo bestaat er, om een enkel voorbeeld te noemen, in een der buurten van het kerspel *Angrogne*, sedert ruim 25 jaren geen school; of liever voor een zeker aantal schoolkinderen is men nooit bij machte geweest om een maar eenigermate voor onderwijs geschikt lokaal in orde te brengen. Men was reeds tevreden als men gebruik kon maken van den eenen of anderen stal, waar de kinderen soms te gelijk met het vee bijéén waren en het geblaat van een geit wel eens het eenige antwoord was op de vragen des meesters; of wel van eene droogplaats waar kastanjes en andere voedergewassen, om te droogen, opeengestapeld worden, zooals dat nog in het afgeloopen jaar het geval is geweest, toen men genoodzaakt was de toevlucht te

nemen tot eene soort van schuur, waarvan de vuile, zwarte muren het beetje licht, dat door een enkel klein venstertje binnendrong, zoo weinig weêrkaatsten dat het niet mogelijk was de kinderen te laten lezen of schrijven. Het zal wel geen betoog behoeven dat zulk een verblijf evenmin gunstig voor de gezondheid, als bevorderlijk voor het onderwijs kan zijn.

Blijft er alzoo werkelijk veel te wenschen over, omdat, ook met den besten wil, niet zoo spoedig in alle nooden kan voorzien worden, is er toch ook al weêr sedert ons vorig Bericht een en ander gedaan, dat niet slechts van loffelijken ijver getuigt, maar ook op den lof van verbetering en vooruitgang aanspraak mag maken. Zoo is reeds hier en daar een stal vervangen door een doelmatig Lokaal. Te Pérouse en Envers Pinache zijn twee nieuwe schoolgebouwen ingewijd; drie of vier anderen zullen elders spoedig gereed zijn, zoodat er zelfs eenig vooruitzicht is dat welhaast alle stallen en drooghokken, voor zoo ver zij nog tot schoollokalen dienen, voor goed zullen kunnen verlaten worden. In weerwil van al deze hoogst ongunstige omstandigheden blijft het onderwijs niet zonder vrucht en was er bij het afnemen der examens op de lagere scholen reden tot tevredenheid. Gebrek aan goede onderwijzers doet zich intusschen nog op vele plaatsen gevoelen, terwijl het over het algemeen niet te loochenen valt, dat in de buurtscholen de onderwijzeressen in bekwaamheid en geschiktheid boven de meesters te stellen zijn. Omstreeks 4300 kinderen hebben in de Valleien de scholen bezocht, waarbij men rekening moet houden met eene epidemie van mazelen ten gevolge waarvan het aantal leerlingen merkbaar verminderd is en in den vorigen winter zelfs eenige scholen moesten gesloten worden. Intusschen blijft de klacht over de onregelmatigheid in het schoolbezoek en het veelvuldig schoolverzuim zoodra de lente aanvangt en de veldarbeid kan hervat worden, een klacht haast even oud als de gelegenheid tot schoolgaan, haar recht van bestaan behouden en zal daartoe wel ieder jaar aanleiding geven, zoolang de ouders niet inzien dat zij het wezenlijk belang hunner kinderen niet beter kunnen bevorderen dan door hen in staat te stellen zoo lang en zoo geregeld mogelijk van het onderwijs gebruik te maken, in plaats van, ten koste hunner verstandelijke ontwikkeling, enkele stuivers op het veld te verdienen.

Op enkele uitzonderingen na hebben weder alle meesters en onderwijzeressen dezer kleine scholen de lessen bijgewoond in leerwijze en opvoedingskunde, welke jaarlijks te La Tour en te Pomaret worden gegeven ter bevordering van eenheid in het onderricht en tevens tot oefening van het onderwijzers-personeel. Deze inrichting is wel niet geheel wat men wenschen zou, maar zoo lang als de middelen ontbreken om eene in alle opzichten doeltreffende methode-school daar te stellen, doet men beter zich met het gebrekkige te behelpen dan die eenvoudige lieden geheel aan zich zelve over te laten, en volstrekt geen toezicht te houden op de wijze waarop zij zich van hunne taak kwijten. Die jaarlijksche bijeenkomst, waar door enkele predikanten en hoofdonderwijzers vooral de praktische vraagpunten besproken worden, is in velerlei opzichten van groot nut en van heilzamen invloed voor al die mannen en vrouwen die zich de moeilijke taak getroosten om de kinderen althans het noodigste te leeren en hen in staat te stellen zich later verder te bekwamen. Daar vinden zij mannen die zich aan hen laten gelegen liggen, die hen met hunne ervaring bijstaan, die hunne bezwaren aanhooren, die hen aanmoedigen en met welwillendheid leiden om hunne taak te verligten en hun velerlei teleurstelling te besparen. Daar leeren zij ook elkander kennen, en genieten zij van wederzijdsche zamenspreking over hetgeen hun, in hun vak, het meest ter harte gaat; ja, menige vriendschapsband wordt dáár geknoopt, terwijl de band van broederlijk verkeer ook den verstwonende tot een steun is in zijne afzondering. Opmerkelijk is het dan ook dat, na het uitbrengen van een ongunstig oordeel over deze bijeenkomsten op de Synode van 1876 en het voorstel tot opheffing der methode-school als eene nuttelooze instelling, de opkomst gedurig is toegenomen en het ook daardoor meer en meer blijkt dat de instelling zelve op prijs wordt gesteld. Verleden jaar heeft men aan de discussiën eene belangrijke uitbreiding gegeven, door, onder de punten welke ter bespreking aan de orde werden gesteld, ook de Zondagsschool op te nemen. Den laatsten dag der bijeenkomst heeft men aan dat onderwerp een geheele zitting gewijd, waartoe van wijd en zijd bijna alle leeraren en onderwijzers der Valleien waren opgekomen. Bij het gebrekkige van het lager onderwijs kunnen de zondagsscholen inderdaad niet genoeg gewaardeerd worden en vullen zij nog menige leemte aan die

buiten het bereik van het schoolonderwijs blijft. Eene opzettelijke bespreking van deze gewichtige zaak werd daarom te meer raadzaam en nuttig geacht, daar in den laatsten tijd de zondagsschool hier en daar wat naar de sleur gehouden werd en daardoor gevaar liep van in discrediet te geraken. Het aantal is, in ruim één jaar tijds, weder met tien vermeerderd. Er is nu geen kerspel meer, waar er niet minstens ééne is gevestigd, terwijl in sommige groote gemeenten er tot zes toe worden aangetroffen. Velen kunnen niet het geheele jaar door geopend blijven, en zelfs dáár waar dat gelukt, vermindert toch des zomers het aantal kinderen op in 't oog vallende wijze. Over het algemeen telt men eenige honderde leerlingen meer, zoodat het totaal cijfer nu tot 2500 gestegen is, en nog zijn er meer te wachten naarmate de ouders zelve het nut dezer scholen beginnen in te zien, en er hunne kinderen heenzenden.

Met vernieuwden ijver legt men er zich thans op toe de inrichting zelve dezer scholen gaandeweg te verbeteren en bij het onderwijs de bevatting der kinderen niet te overschatten. De predikanten wijden er hunne voortdurende zorg aan, waarbij het hun aan welwillende en ijverige medewerking nergens ontbreekt. Vele leden der gemeenten, indien ze al zelve geen zondagsschool besturen, treden geregeld als helpers en helpsters op. In vele plaatsen komen ze wekelijks met den predikant te zamen, om onder zijne leiding en voorlichting de les te bespreken welke met de kinderen zal behandeld worden. En dat dit gedeelte van den arbeid aan de jeugdige gemoederen besteed, uitstekend wordt beloond en de grootste voldoening geeft, dat blijven allen getuigen die met het catechetisch onderricht belast zijn en aan de bijbelkennis der leerlingen aanstonds bemerken of zij een zondagsschool hebben bezocht.

Met ingenomenheid wijzen wij u bij vernieuwing op eene der belangrijkste instellingen aan het voorbereiden en welslagen van het onderwijs gewijd, namelijk de Normaalschool te La Tour. Zij bestaat weinig minder dan vijf-en-twintig jaren en heeft gedurende al dien tijd, in velerlei opzicht, tot voortreffelijke uitkomsten geleid. Niet alléén de onderwijzers der buurt- en gehuchtscholen, maar ook de meesten die bij het Evangelisatie-comité in Italië werkzaam zijn, werden daar gevormd en ontvingen daar hunne opleiding. Velen zijn ook in den vreemde bij het onderwijs geplaatst, tot zelfs in Amerika en Afrika, waar zij zich

door hunne bekwaamheden onderscheiden. Enkele zijn als Evangelisten werkzaam, en nog enkele anderen, die hunne studiën hebben voortgezet, zijn predikant geworden. Voor deze laatste betrekking zijn de paedagogische studiën die zij beoefenden en het onderwijs dat zij eenigen tijd hielpen geven, geenszins nadeelig geweest, daar deze beide eene veelzijdige ontwikkeling hebben bevorderd, en, in de Valleien vooral godsdienst en onderwijs, kerk en school ten naauwste zijn verbonden. Eindelijk vindt men zelfs in den handelsstand en landbouw eenige voormalige kweekelingen der normaalschool; ook dáár zijn zij bruikbaar bevonden en hebben de meesten zich een bestaan verzekerd, hetzij als schrandere kooplieden, hetzij als bekwame landbouwers. Zoo komt allen de verkregen kennis, ook in de meest verschillende werkkringen, ten goede en oefenen zij een gunstigen invloed uit op het volgend geslacht, al ware het slechts door hunne medewerking ten behoeve der zondagsscholen, waaraan door velen hunner, die er de gelegenheid toe hebben, een deel van hun tijd en invloed gewijd wordt. Het ware inderdaad te wenschen dat alle jongelieden in de Valleien, gedurende eenigen tijd, de lessen der normaalschool konden bijwonen, onverschillig welke loopbaan zij later volgen. Het nut en de noodzakelijkheid dezer inrichting wordt dan ook zoo algemeen en zoo bepaald erkend, dat er, gdurende haar 25-jarig bestaan, kweekelingen zijn geweest als het ware van alle natiën en godsdiensten. Men trof er Amerikanen, Engelschen, Duitschers, Zwitsers, Italianen aan; behalve de vele Protestanten vindt men er ook nu en dan Roomschen en Joden. Het onderwijs is ingericht voor een vierjarigen cursus, en bevat de volgende vakken: Bijbelsche geschiedenis en verklaring van enkele Bijbelboeken, algemeene en vaderlandsche geschiedenis, in het bijzonder die van de Waldenzen, aardrijkskunde, de beginselen van meet- en natuurkunde, opvoedkunde, de Fransche en Italiaansche talen en een overzicht harer litteratuur, teekenen, zang, schoonschrijven en boekhouden. Het aantal leerlingen bedroeg, volgens de laatste opgave, 38, meerendeels jongelieden uit de Valleien, waaronder een Roomsche. In het vorige jaar hebben er vier hunne studiën volbracht; drie hunner zijn reeds bij het onderwijs geplaatst, terwijl de vierde die volstrekt geen muziekaal gehoor heeft en dien ten gevolge ook niet kan zingen, daardoor bezwaarlijk zal terecht komen. Een hunner, een

zeer ontwikkeld en ijverig jongmensch, *Pierre Jalla* genaamd, is als Evangelist en onderwijzer te Pra du Tour geplaatst, een afgelegen vallei in de bergen van Angrogne, eertijds een bron van licht en godsdienstig leven, maar nu reeds sedert lang zoo wat aan zich zelve overgelaten, ten gevolge waarvan de bevolking aldaar, ongeveer 250 zielen, in onwetenheid en onbeschaafdheid leefde. Het is onlangs gelukt er een kerkje te bouwen met een schoollokaal en kleine woning. Met ijver en omzichtigheid heeft de jonge *Jalla* dáár nu zijn werkkring aanvaard; en dat het in hem gestelde vertrouwen niet ongegrond was, blijkt uit de gunstige verandering in die streek reeds duidelijk te bespeuren. Zijne school, met een 30-tal leerlingen, heeft zich bij de laatste examens gunstig onderscheiden. Eene zondagsschool door hem opgericht wordt goed bezocht en gedurende den ganschen winter hield hij nog eene avondschool voor volwassenen. Daarbij is zijne prediking stichtelijk, worden de kranken door hem bezocht, vertrouwt men hem als raadsman. Geen wonder dat hij door de bevolking als op de handen gedragen wordt; want sedert drie eeuwen heeft zij zulk een voorrecht niet genoten.

Een hoofdbezwaar blijft de normaalschool drukken. Zij heeft geen eigen gebouw en is daardoor geen zelfstandige inrichting. Zij wordt nog altijd gehouden in het gebouw der Latijnsche school, waarvan de lokalen welwillend in gebruik worden gegeven en welker leeraren gedeeltelijk ook voor de kweekelingen der normaalschool als onderwijzers optreden. Dit neemt echter de eigenaardige bezwaren niet weg, onvermijdelijk voortvloeiende uit het zamenwonen onder één dak van twee geheel verschillende inrichtingen van onderwijs, ten gevolge waarvan allerlei botsingen plaats hebben en de naijver tusschen de leerlingen van de beide scholen aan de gewenschte eendracht verre van bevorderlijk is. Gebrek aan fondsen maakt het echter vooralsnog onmogelijk aan dien toestand een bevredigend einde te maken.

Voor de opleiding van onderwijzeressen bestaat, eveneens te La Tour, eene inrichting van hooger onderwijs en normaalschool, die, na de hervorming, waarvan in het vorig Bericht melding is gemaakt, zich in toenemenden bloei mag verheugen, en dat in weerwil van een groot verlies, namelijk het vertrek van mejuffrouw *Bornand*, die gedurende zes jaren als Directrice aan het hoofd dezer inrichting stond en hare moeijelijke taak op uitstekende wijze vervulde.

Daaraan heeft zij hare gezondheid en beste krachten opgeofferd en was nu, tot aller leedwezen, genoodzaakt haar ontslag in te dienen. De school wordt sints bestuurd door de ons bekende mevrouw *Niccolini* en mejuffrouw *Meille*, terwijl aan den heer *Carbonnier* het oppertoezicht is toevertrouwd. Het aantal leerlingen neemt toe. In plaats van 56, volgens de vorige opgave, waren er nu 76 ingeschreven. Op zulk een getal valt echter niet onbepaald staat te maken, daar velen slechts voor korten tijd de lessen komen bijwonen en doorgaans reeds na het eerste driemaandelijks examen zich eenige terugtrekken. Zoo hadden ook nu slechts 65 de overgangs-examens afgeled, van welke slechts twee niet geslaagd zijn. Overigens kon men deze examens als zeer uitstekend beschouwen, daar vele kweekelingen ongeveer het hoogste cijfer behaalden dat bereikt kon worden. Waar zulke cijfers spreken mag alle verdere lof overbodig genoemd worden.

Wij eindigen ons schoolbezoek met nog even een kijkje te nemen in de twee voornaamste inrichtingen voor middelbaar en hooger onderwijs. Hier te La Tour vinden we dan de Latijnsche school (college). Het voorlaatste schooljaar werd met 68 leerlingen aangevangen, van welke nogtans niet meer dan 62 de lessen tot het einde hebben bijgewoond en de overgangs-examens hebben afgelegd. Ook hier leverden die examens over het algemeen het bewijs, dat het onderwijs uitnemend is ingericht en dat de jongelieden met vrucht daarvan gebruik maakten. Immers ook hier werd, in elke klasse, door eenige leerlingen het hoogste cijfer bereikt, 98 à 100; het laagste was één 75 en één 77. In de klasse van het eerste en tweede jaar zijn allen bevorderd die aan de examens deel namen.

Over het gedrag der leerlingen viel weinig te klagen; en waren er al in de lagere klassen waarmede de Directeur eenige moeite had, grove ongeregeldheden of vergrijpen van welken aard ook, hadden geen plaats gevonden; de tucht was steeds zonder moeite gehandhaafd, en op de leerlingen der hoogste klasse kon men wijzen als voorbeelden van ingetogenheid en vlijt. Met leedwezen zag men een der professoren, den heer *Albert Malan*, vertrekken om redenen van gezondheid, die een verblijf in een zachter klimaat, gedurende den winter, hoogst noodzakelijk maakten. De andere hoogleeraren en inzonderheid de heer *J. P. Malan*, hebben zijne lessen onder elkander verdeeld;

le laatste nam zelfs twee klassen voor zijne rekening en ieeft dat, met zeer gunstigen uitslag, tot het laatst toe volgehouden. In de verdeeling van de lessen wordt eene loelmatige verandering voorbereid, welke tegelijk met een project van reglement bij de volgende Synode ter tafel zal worden gebracht.

Voor de andere inrichting, die van hooger onderwijs, verplaatsen wij ons naar Florence, waar de theologische school al aanstonds door het fraai gebouw, het oude paleis Salviati, onze aandacht trekt. Daar worden de meeste toekomstige leeraars der Waldenzen, inzonderheid die der Evangelisatie, gevormd of krijgen er althans hunne eerste opleiding, ook wanneer zij later hunne studiën aan de eene of andere buitenlandsche akademie voltooijen. 't Is ook hier juist niet al goud wat er blinkt, en het prachtig voorkomen van het gebouw is geen betrouwbaar uithangbord van wat de inrichting zelve te verwachten geeft. Immers uit den aard der zaak kan zulk eene nationale, maar juist daardoor zeer beperkte inrichting, niet in de verste verte vergeleken worden met eene buitenlandsche hoogeschool. Hier is geen ander streven dan aan jongelieden, die zich voor het ambt van herder en leeraar willen voorbereiden, bij doelmatig onderwijs tevens een aangenaam en gezellig „*te huis*", te bezorgen waar tegelijk hunne zedelijke en verstandige ontwikkeling met de meeste zorg wordt geleid. Er waren 17 studenten ingeschreven. Ten gevolge van het besluit der Waldenzer Synode in 1877 dat voortaan de raad van toezicht der theologische school eene van het Waldenzer Bestuur (la Table) onafhankelijke commissie zou zijn, kunnen wij van dit Bestuur geene mededeelingen meer verwachten omtrent den gang der zaken en studiën. Een kort verslag wordt door die commissie zelve aan de Synode ingediend, en wanneer er geene belangrijke punten te behandelen zijn, wordt dat verslag in de archieven nedergelegd, zoodat ook de handelingen der Synode dienaangaande geene de minste bijzonderheden bevatten. Wij mogen het er dus voor houden dat de minder aangename verhouding tusschen de leeraren en de studenten, waarvan wij in het vorig Bericht met een woord melding maakten, verbeterd is, terwijl ook de studiën geenerlei aanleiding tot eenige klacht schijnen gegeven te hebben.

De verschillende instellingen van weldadigheid, zelfs het Waldenzer Weeshuis, laten wij deze keer rusten. Bij

vroegere gelegenheid hebben wij daarover uitgeweid, en met name over het Weeshuis in de beide laatste Berichten een nauwkeurig verslag gegeven. Sedert is er weinig of niets veranderd, ook niet wat den zegen betreft waaronder zoowel Hospitalen als Weeshuis aan het doel hunner stichting op treffende wijze beantwoorden en ten dubbelen zegen strekken voor hen die er worden opgenomen.

Wij voelden ons te meer genoopt hierover deze keer niet verder uit te weiden daar er nog een belangrijk punt te bespreken valt. Behalve ons bezoek aan lagere en hoogere scholen, waren wij gewoon ook nog een blik te slaan op den godsdienstigen en zedelijken toestand der Waldenzer gemeenten in het algemeen, en daarbij kortelijk den indruk weer te geven dien zulk eene algemeene beschouwing achter liet.

Thans meenen wij liever te moeten wijzen op een niet onbelangrijk, en zelfs niet onbedenkelijk verschijnsel betreffende den maatschappelijken toestand der Waldenzen, namelijk de toenemende immigratie der Roomschen in hun midden, die voorzeker en opzettelijk door de Roomsche geestelijkheid, maar te gelijk door de volgende omstandigheden, niet weinig wordt bevorderd.

Het hoofdbedrijf der Waldenzen is sedert eeuwen akkerbouw en veeteelt, in hunne bergen niet zeer voordeelig; maar aan die bergen gehecht en daarin tot voor nauwelijks 30 jaren geleden als paria's ingesloten, was hun geen ander bedrijf mogelijk, geen ander geoorloofd. Het sober bestaan dat dit gaf, was hun gewoonte geworden, en werd het bij overbevolking al te ontoereikend, dan emigreerden, vooral de jonge lieden, in dienende betrekking, naar 't buitenland. In deze levenswijze, sedert tal van geslachten als 't ware ingegroeid, daarbij aan hunne gewoonten en begrippen bijzonder gehecht, hebben de Waldenzen zich wel in de hun in 1847 geschonken vrijheid verblijd, maar zonder dat deze, tot heden, merkbaren invloed op hun wijze van zijn en van doen heeft uitgeoefend. Was hun vroeger de gelegenheid afgesloten om zich tot de meeste onmisbare handwerken te bekwamen, thans nu het hun vrijstaat en zij opgewekt worden om hunne kinderen daartoe, buiten hunne bergen, vooral te Turijn te laten opleiden, toonen zij zich tot zoodanig uittreden uit het oude spoor, nog zeer weinig geneigd, maar wordt te gelijk het gerief, hun door roomsche geoefende ambachtslieden en

neringdoenden aangeboden, geenszins versmaad, en dezer vestiging in hun midden daardoor zeer aangemoedigd.

De Waldenzen, over 't algemeen weinig bemiddeld, behooren in den regel tot den eenvoudigen landelijken stand. De meer aanzienlijke klasse bepaalt zich tot de leeraarsgeslachten en tot de niet velen die buiten deze, in eenig vak van wetenschap of industrie vooruit zijn gekomen. Voor dezen nu zijn de Evangeliedienst en het onderwijs de door de traditie en de behoefte eerst aangewezen vakken. Vroeger toch kon eenig ander vak niet dan bezwaarlijk worden beoefend. En met de dringende behoefte aan leeraars en onderwijzers voor de zending in Italië is de ijverige wijding aan beide ambten meer dan verdubbeld. Maar dit maakt nu ook dat er niet vele krachten beschikbaar zijn gebleven voor andere betrekkingen die wetenschap en beschaving vereischen, rechtskundige, geneeskundige, administratieve, industriëele, waarbij komt dat de hulpmiddelen ter opleiding in die vakken, zoo zij al niet geheel ontbreken, toch in veel geringer mate aanwezig zijn dan voor het onderwijs en vooral voor den Evangeliedienst. Tegenover 25 studenten in de Godgeleerdheid, telt men slechts 2 studenten in de medicijnen, en in de rechten niet één! Toch kunnen onder de Waldenzen, vooral bij hunne tegenwoordige maatschappelijke inrichting, mannen voor genoemde betrekkingen of volstrekt niet worden gemist, of worden zij door de gelegenheid aangelokt, b. v. voor industriëele ondernemingen; en zoo gebeurt het dat bij ontstentenis van stamgenooten, anderen, Roomschen zich onder de Waldenzen in belangrijke betrekkingen vestigen, en beteekenender invloed verkrijgen.

Ook trekken de fabrieken, die op meerdere plaatsen te midden der Waldenzen, onder Roomsche eigenaars en opzichters, verrijzen, niet weinig vreemd en Roomsch werkvolk, vaak ruw en onzedelijk, dat niet altijd werk vindende, bij de gemeente armlastig blijft, en dat stout door zijn getal en zich door hooger geplaatste Roomschgezinden omgeven wetende, zich hier en daar jegens de Waldenzer bevolking uittartend en beleedigend begint te gedragen.

Dit alles wekt in geene geringe mate de bezorgdheid der Waldenzer hoofden en leidslieden. Zij zinnen op middelen om het kwaad tegen te gaan, om aan hun

landvolk de oogen te openen, zijn tegenzin tegen elk ander dan het oudvaderlijk bedrijf te overwinnen, het te bewegen om zijne kinderen tot flinke ambachtslieden en neringdoenden op te leiden, die alsdan niet in het buitenland, maar in de Valleien zelve zich vestigende, alzoo de bedenkelijke aanmoediging die het indringen der Roomschen in hunne onmisbaarheid vindt, kunnen doen ophouden. Evenzoo is het de ernstige wensch van hunne ervaren mannen, dat vooral ook de zonen der meer voorname gezinnen opgewekt en in staat gesteld mogen worden om zich, meer dan thans geschiedt, te oefenen tot het bekleeden, niet maar alleen van het leeraars- of onderwijzers-ambt, maar ook van die noodzakelijke maatschappelijke betrekkingen onder hun volksstam, in welke, vooral door beschaafden, weldadigen invloed kan worden uitgeoefend. Aldus zou men zich weer niet zoo uitsluitend tot Roomschen hebben te wenden, en zou zich tevens een beschaafde en invloedrijke leekenstand vormen, die tegenwoordig bijna geheel ontbreekt. De predikant staat meest zoo goed als alléén tegenover de wel degelijke maar niet altijd volgzame dorps- en landlieden. Was zijn invloed in vroeger tijden zeer groot en genoegzaam, thans is die, bij den heerschenden tijdgeest en ook wegens de al meer gemengde bevolking, niet weinig afgenomen. Aan den aanzienlijken, verdienstelijken man, mits geen geestelijke, leent men gereeder het oor. Zulk een middenstand zou krachtig en heilzaam op den volksgeest kunnen werken, en aan het maatschappelijk leven der Waldenzen eene zelfstandigheid verzekeren, die nu, bij het voortdringen der Roomschen, schade dreigt te lijden.

Gelukt het den hoofdlieden om bij allen, met de levendige bewustheid van den toestand, de gezindheid te wekken om het kwaad op de wijze die zij zich voorstellen tegen te gaan, dan zullen daartoe, vooral om tot de hoogere studiën in staat te stellen, geldelijke hulpmiddelen onmisbaar zijn. Maar waar zulk een gewigtig volksbelang op het spel staat, zal een beroep der Waldenzen op hun vrienden in den vreemde, wel niet vruchteloos zijn.

Dreigt er nu van Rome's kant eenig gevaar in de Valleien zelve, de kamp tegen Rome, tot in het hart van den vroeger dus genoemden „Kerkelijken Staat", ja, tot onder de oogen van den Paus, wordt door de Waldenzen met ijver en gun-

stigen uitslag voortgezet. Daarvan strekken ook thans weer de berichten van het Evangeliesatie-Comité ten bewijze.

Om eene vergelijking met vroegere toestanden gemakkelijker te maken en rekening te kunnen houden met de veranderingen of wisselingen waarvan in vorige berichten melding is gemaakt, volgen wij, op onze inspectiereis, denzelfden weg als vroeger.

Van de Valleien uitgaande vertoeven wij in de eerste plaats te Pignerol, hoofdplaats van het district Piemont-Ligurie, waar het Evangelie het eerst werd verkondigd en dat dus als de vroegst ontgonnen akker kan beschouwd worden. Dáár komen des Zondags van 150 tot 200 personen bijeen om de godsdienstoefening bij te wonen, welke door den predikant *Ph. Cardon* geleid wordt. Rondom de stad vindt men de dorpen St. Second, waar een Evangelist eene bloeiende school bestuurt en voorgaat bij de bijeenkomsten, waaraan vele Waldenzen deel nemen; alsmede Gioietta en Vigona, welke geregeld worden bezocht en waar ook gepredikt wordt.

Tot hiertoe was het station Coazza als een aanhangsel van Pignerol beschouwd; maar nu 12 nieuwe leden tot de kerk zijn toegetreden en nog een zes-tal, die geregeld de godsdienst-oefeningen bijwonen, zich bij hen willen aansluiten, is er eene onafhankelijke gemeente gesticht. De kleine kapel, die in een der wijken wordt gebouwd, nadert hare voltooiing en men twijfelt er niet aan of vele bewoners, die nu nog aarzelen om in eene eenvoudige kamer bijeen te komen ten einde God te aanbidden, zullen dan toetreden. De dagschool en Zondagsschool blijven vlijtig bezocht.

De predikant van Susa, die nog tijd ter zijner beschikking had, heeft op zich genomen de landstreek achter in de vallei van de Doire te bereizen en hier en daar te prediken. Hetgeen hij dáár zag en ondervond heeft hem grootelijks aangemoedigd om het aangevangen werk voort te zetten. Menige treffende ontmoeting deelt hij mede als zoovele blijken dat hier niet alleen een akker is waar het zaad der prediking vrucht kan dragen, maar waar ook reeds te oogsten valt. Zoo raakte hij eens in gesprek met een ouden notaris, die hem zeide dat hij den Bijbel reeds sedert vijftig jaren kende en er dagelijks tot zijne stichting in las. Elders geraakte hij te midden van een troep werklieden, met wie hij een goed eind weegs voortwandelde

en die met opgewektheid luisterden naar de waarheden hun verkondigd. Nog verder vond hij eene oude Waldenzer vrouw, die Roomsch was geworden ter wille van haren man, en die hem verzocht een der liederen voor haar te zingen welke in de kerk te Pomaret (hare geboorteplaats) gezongen worden, waarbij zij hare tranen niet bedwingen kon.

De zending te Turijn werkt in naauwe aaneensluiting aan de Waldenzer gemeente aldaar. De zendingscatechisanten worden in de registers dier gemeente ingeschreven, weshalve Turijn nog steeds als een der Evangelisatie-stations is aan te merken. Er werden tien nieuwe lidmaten bevestigd, waarvan zes uit de Roomsche kerk; en buitendien vijf jonge meisjes uit gemengde huwelijken geboren. De godsdienstoefeningen worden geregeld door ruim twee honderd hoorders bezocht, welk getal soms tot zes en zevenhonderd klimt. Gewoonlijk telt men een honderdtal avondmaalgangers. De scholen blijven haar goeden naam behouden. Het aantal leerlingen bedraagt 170, waarvan ongeveer de helft Roomsch zijn, die allen een maandelijksch schoolgeld betalen, waardoor men in staat was de meubileering der vier laagste klassen te vernieuwen. Ook de Zondagsschool telt een 170 kinderen.

Met voorbijgang van Courmayeur en Aosta, waar toch de kleine gemeenten zich allengs uitbreiden, verwijlen wij wat langer te Ivrea en omstreken. De kerk aldaar bestaat uit bewoners van verschillende dorpen, waardoor het huisbezoek een moeilijke en tijdroovende taak is, waarvan de Heer *D. Revel*, daar tegenwoordig werkzaam, zich nogthans met ijver kwijt. Zijn werk wordt gezegend, en jaarlijks vermeerdert het aantal leden der gemeente. Verleden jaar werden er zeven toegelaten. Hier en daar begint men ook in de dorpen naar een lokaal uit te zien om godsdienst-oefening te houden. In het kleine dorp Trausella vereenigden zich voor het eerst 19 nieuwe leden rondom de avondmaalstafel. De Evangelie-prediking was daar begonnen op dringende aanvrage van een aantal landbewoners, tot den leeraar van Ivrea gericht, en nu reeds is een twaalfde gedeelte der bevolking voor het Evangelie gewonnen. De kortelings opgerichte school geeft goede verwachting, en de onderwijzer heeft niets dan lof voor de geregelde opkomst en den ijver der leerlingen, thans 17 in getal.

Nadat ten gevolge der Italiaansche leger-organisatie een

zeker aantal jeugdige Waldenzen in de Alpijnsche brigade waren ingelijfd, heeft het Evangelisatie-Comité het van zijn plicht geacht ook in hunne godsdienstige behoeften zooveel mogelijk te voorzien. Met dat doel is een lokaal ingericht en een Evangelist geplaatst te Chivasso in Piemont, waar deze soldaten hun winterkwartier betrekken. In den beginne durfden de jonge soldaten zich niet in het lokaal vertoonen, maar toen de Evangelist begonnen had aan sommigen les te geven in het schrijven en rekenen, kwamen bijna allen naar hem toe en woonden een 30-tal vrij geregeld de godsdienstoefening bij. Zij vonden er genoegen in zich met elkander toe te leggen op een zuivere en flinke uitvoering van de Waldenzer kerkliederen; en daar zulks goed gelukte, trok dit al spoedig vele burgers der stad, zoodat het lokaal gedurende den ganschen vorigen winter vol was en de nieuwsgierigheid de sleutel is geworden, die menig hart voor den invloed der waarheid geopend heeft.

De gang der zaken in Genua blijft bevredigend. Een talrijke en geregelde opkomst der gemeenteleden, een merkbare ontwikkeling van geestelijk leven bij velen, getuigen dat ook hier vooruitgang is. Des Zondags wonen 150 tot 200 personen de godsdienstoefening bij, 153 avondmaalgangers zijn in het kerkelijk register geboekt, 12 nieuwe lidmaten zijn toegelaten, en 17 catechisanten maken van het godsdienst-onderwijs gebruik. Er is eene Evangelische jongelingsvereeniging tot stand gekomen voor bijbellezing, terwijl eene kleine bibliotheek is opgericht ten dienste der vele Waldenzer meisjes die zich te Genua ophouden. In weerwil van het maandelijksch schoolgeld, dat ook dáár van de leerlingen gevorderd wordt, verkeeren de scholen in bloeijenden toestand. De Zondagsschool met hare 90 kinderen, door 14 volwassenen van beiderlei kunne bestuurd, is menigmaal een bron van stichting geweest voor degenen die haar kwamen bezoeken. Lofwaardig is daarenboven de krachtsinspanning dezer nog altijd betrekkelijk kleine gemeente, ter voorziening in de behoeften van liefdadigheid, het weduwenfonds, eeredienst en onderwijs, waartoe aan jaarlijksche contributiën eene som van ruim fr. 2640 is bijeengebracht.

Van Favale is niets bijzonders mede te deelen. De Evangelist blijft de omliggende streken met goed gevolg bezoeken, en maakt met lof en dankbaarheid gewag van de

goede stemming en het opgewekt geloof der overal verspreide broeders, die niets liever wenschen dan te volharden in den goeden strijd tot den einde toe.

2e District. Lombardo-Venetie. Dit gedeelte van het uitgebreide arbeidsveld bevat thans reeds, buiten eenige zendingsposten, tien kerkelijke gemeenten. Wij begeven ons eerst naar Milaan, dat er zich op beroemt in zedelijken zin de hoofdstad van Italië te zijn, maar desniettemin bekend is door het ongeloof en de godsdienstige onverschilligheid die er heerschen in alle klassen en rangen der maatschappij. Toch is het evangelie er niet te vergeefs gepredikt. Meermalen gebeurde het dat een aantal hoorders gedurende de geheele godsdienstoefening staande moesten blijven, dewijl er geen enkele zitplaats onbezet was. Men spant alle krachten in om in het bezit van een ruimer kerkgebouw te geraken en daarvoor is zelfs reeds eene som van fr. 25000 bijeengebracht. Men rekent echter vijfmaal zoo veel noodig te hebben om het voorgestelde doel te bereiken.

Men heeft de proef genomen van een middel tot Evangelie-verspreiding en verkondiging, dat in Frankrijk gunstige uitkomsten oplevert, maar in Italië geheel onbekend was. Wij bedoelen de Bijbelwagen, die, behalve met Bijbels en gedeelten des Bijbels, ook nog met traktaatjes en andere godsdienstige geschriften volgepakt, allerwege wordt rondgevoerd; terwijl de verkoop bovendien gedurig gelegenheid geeft om tot de talrijke nieuwsgierigen of kooplustigen een ernstig en opwekkend woord te spreken. Men had er zeer weinig verwachting van; maar de heer *Turin*, predikant te Milaan, liet zich niet afschrikken. Hij zelf belastte zich met het bestuur van den wagen; en ziet, de gunstige uitkomst beschaamde alle vooroordeel en overtrof verre de verwachting. In ééne maand tijds was er voor ruim fr. 200 verkocht; en overal waar de wagen stil hield had men zich niet slechts te verblijden over den gereeden aftrek welke de koopwaar vond, maar vooral over de belangstelling en ingenomenheid waarmede de prediking werd aangehoord.

Een kort bezoek te Como en langs het meer van dien naam, zal ons niet onbevredigd laten terugkeeren. Ofschoon reeds maanden verstoken van de geregelde Evangelie-prediking door een leeraar, hebben de broeders te Como desniettemin al hunne godsdienstige en kerkelijke plichten

ijverig en getrouw vervuld. Het lokaal voor de samenkomsten laat zeer veel te wenschen over, en men verlangt er ten sterkste naar om een kleine kapel te kunnen bouwen. Daartoe is eene inschrijvingslijst voor de gemeenteleden geopend, en, ofschoon verreweg de meesten arme werklieden zijn, werden reeds eenige honderden franken bijeengebracht, die van den goeden wil en godsdienstzin dezer lieden welsprekende getuigen zijn. — Een uur stoomens over het prachtige meer brengt ons te Argegno, waar verscheidene vrienden des Evangelies gevestigd zijn; en van daar klimmen wij naar St. Fedele op, een flink gebouwd dorp, hetwelk de gansche vallei van Intelvi beheerscht. Treffend is de geschiedenis dezer kleine kerk, want door allerlei vervolgingen en beproevingen heen, heeft het Evangelie dáár het burgerrecht verkregen. Nog in 1864 heeft het maar weinig gescheeld of de opgewonden Roomschen hadden het huis, waar een Waldenzer leeraar met de geloovigen vereenigd was, in brand gestoken. Sedert zijn echter de tijden veranderd, en nu is er ernstig sprake van om er eene Evangelische kapel op te richten. Het terrein is reeds ten geschenke ontvangen, de gemeenteleden hebben steen, zand en verdere bouwmaterialen, ter waarde van meer dan fr. 1500 bijeengebracht. Prijzenswaardige ijver voorzeker van de zijde dezer landlieden, wier pogingen wij hopen dat eerlang met een gewenschten uitslag zullen bekroond worden.

Verder wenden wij onze schreden naar Brescia, voorvechtster voor de onafhankelijkheid van Italië, maar ongezind het pauselijk juk af te schudden. Integendeel, de kerkelijke slavernij wordt er zonder verzet gehandhaafd en het is verwonderlijk hoe zulk een stad, eertijds een bolwerk der vrijheid, nog steeds blijft buigen voor priestergezag en kerkdwang. In weerwil dezer gehechtheid aan Rome, houdt de kleine Evangelische gemeente zich niet alleen staande, maar breidt zich langzamerhand uit. Weder negen leden der Roomsche kerk zijn onlangs tot die gemeente overgegaan. Een aanzienlijk getal hoorders uit alle standen der maatschappij woonde verleden winter de voordrachten bij, door den predikant *Quattrini* in de dagbladen aangekondigd, en daaronder zelfs eenige malen de burgemeester der stad.

Met voorbijgang deze keer van Castiglione en Guidizzolo begeven wij ons rechtstreeks naar Verona, waar wij eene

gemeente aantreffen belangrijker door den geest van eendracht en toewijding die haar bezielt, dan door het aantal harer leden. In de laatste twee jaren is dáár merkbare vooruitgang en ontwikkeling. De godsdienstoefeningen worden met groote nauwgezetheid bijgewoond, en de belangrijke bijdragen ter voorziening in de geestelijke behoeften leggen getuigenis af van de oprechte waardeering der christelijke voorrechten, aan de vrije gemeente verzekerd. Men klaagt ook hier met reden, over het ongeschikt *lokaal* der bijeenkomsten; maar evenzeer met reden mag men hierin verbetering wachten, daar er verscheidene gegoede leden der gemeente zijn, en de predikant onder zijne catechisanten eene adelijke dame telt, die reeds veel te strijden had om getrouw te blijven, maar geen strijd noch opoffering ontziet waar zij iets kan bijdragen voor de uitbreiding van het Koningrijk der Hemelen.

Nu nog een bezoek aan de koningin der Adriatische Zee, het oude Venetië. De hier gevestigde gemeente is de talrijkste van deze gansche streek, wat voornamelijk daaraan is toe te schrijven dat, gedurende geruimen tijd, de Waldenzen alléén daar werkzaam waren en er buitendien een vruchtbaren akker vonden. Onlangs zijn er ook van de Baptisten en Methodisten in Amerika, zendelingen aangekomen. De veelheid der secte-benamingen is echter doorgaans verre van gunstig voor de belangen van het Godsrijk. Daarvan getuigt de dagelijksche ondervinding. Een kwalijk geplaatste naijver, een kleingeestige bedilzucht, eene noodlottige verdeeldheid zijn daarvan al spoedig de betreurenswaardige gevolgen. De gemeente had in het vorige jaar veel te lijden door ziekte en vooral door de ellende die in Venetië, gelijk op zoovele andere plaatsen, onder den werkenden stand blijft heerschen. Het geloof is er evenwel niet door geschokt, en de christelijke liefde heeft geene gelegenheid laten voorbijgaan om, waar zij kon, aan de meest noodlijdenden hulp te verleenen. De omstreken worden zooveel mogelijk door de Evangelisten bezocht, wat echter door de verre afstanden geen gemakkelijke taak is. Ongetwijfeld ware het anders wel de moeite waard de kleine gehuchten in Opper-Frioul meermalen te bezoeken daar er vele belangstellenden gevonden worden. Zonder gevaar zijn die bezoeken ook niet altijd, gelijk de leeraar *Pons* ondervonden heeft op een zendingstocht in Mei des vorigen jaars ondernomen naar Andreis, in diezelfde streek gelegen,

waartoe hij door vele vrienden des Bijbels was uitgenoodigd. Eenige uren vóór zijn aankomst had de politie-kommissaris van het arrondissement met twee gendarmes zich reeds derwaarts begeven, daar hij vernomen had dat het plaatselijk bestuur en een aantal heethoofden, door de priesters opgehitst, voornemens waren den prediker een leelijken trek te spelen. En inderdaad, in weerwil van de aanwezigheid van dezen hoofdbeambte met zijne machthebbenden, brak er een soort van oproer uit, zoo ernstig dat de heer *Pons*, op last van den kommissaris zelf, het dorp moest verlaten zonder in de gelegenheid te zijn geweest godsdienstoefening te houden en een kind te doopen dat daartoe was aangeboden. Toch heeft men over het algemeen weinig te klagen over onverdraagzaamheid; en dáár waar, zooals te Andreis, dergelijke gevallen plaats hebben, is de overheid doorgaans bereid het onrecht te verhelpen, dat, door de kwalijkgezindheid of onwetendheid harer onderhoorigen, is bedreven. Zoo is het ook met die oproerige beweging te Andreis gegaan, en bestaat er alle hoop dat het een volgende keer beter zal afloopen.

3e District. Toscane, waartoe ook het eiland Elba behoort en voorts de steden Livorno, Pisa, Lucca en Florence.

Beginnen wij met het eiland Elba. Sedert ruim vijftien jaren wordt dáár het Evangelie gepredikt en nu telt men er twee kerken, namelijk die van Portoferraio en van Rio-Marina. De laatste is verreweg de voornaamste en belangrijkste, zoowel door de uitmuntende inrichting harer scholen, als door het aantal harer leden. In dat plaatsje van niet veel meer dan 4000 inwoners, telt men op die scholen niet minder dan 160 leerlingen, meerendeels kinderen uit Roomsche huisgezinnen. Omtrent de gemeente zelve wordt een allergunstigst getuigenis afgelegd. Zij bestaat grootendeels uit zeelieden en, in weerwil der nadeelen, ook hier, ten gevolge der Oostersche verwikkelingen, geleden, overtroffen de geldelijke bijdragen dezer betrekkelijk behoeftige visschers en varensgezellen, die van het vorige jaar. Als een voorbeeld van de oprechte en innige vroomheid welke zich in die gemeente meermalen en op velerlei wijze openbaart, haalt de predikant *Long* het geval aan van een jong meisje verloofd met een Roomschen jongeling. Deze wilde haar dwingen om hun huwelijk alléén burgerlijk te doen voltrekken; doch zij verklaarde hem zeer beslist dat zij nimmer zijne echtgenoot zou worden, ten

ware hij er in toestemde dat de Evangelische leeraar den zegen Gods over hun echtverbindtenis afsmeekte. Zoo is het ook geschied; en andere jonge meisjes uit de gemeente hebben dat voorbeeld reeds gevolgd.

Op het vaste land teruggekeerd komen wij eerst te Livorno. De rust dáár hersteld heeft winst en vooruitgang aangebracht. De godsdienstoefening op den Zondagmorgen wordt door een aanzienlijk aantal hoorders bijgewoond, soms tot 300 toe. Een reeks van voordrachten over het Oude Testament en zijne beteekenis voor de komst van den Messias, werd geregeld ook door eenige Joodsche vrouwen bijgewoond. Drie Zondagsscholen, onder leiding van den predikant en twee onderwijzers, tellen te zamen meer dan 120 leerlingen, ook meerendeels behoorende tot de Roomsche kerk. Het uitmuntend onderwijs, dat op de dagscholen wordt gegeven, trekt meer en meer de aandacht der bevolking, en ten bewijze hoezeer het reeds gewaardeerd wordt, mogen de 270 leerlingen strekken, bijna allen Roomsch, die ze geregeld bezoeken.

Van Pisa is niets bijzonders te melden. Daarom verwijlen wij kortelijk te Lucca, in ons vorig Bericht met stilzwijgen voorbijgegaan. De kleine gemeente onderscheidt zich door den ijver en de milddadigheid harer leden. Toch ware het te wenschen dat de Zwitsersche protestanten, die er wonen, meer geregeld ter godsdienstoefening opkwamen, ten einde ook daardoor een goed voorbeeld te geven aan de Roomschen die tot de gemeente overgaan, en die, te midden van moeilijke omstandigheden, dikwijls treffende bewijzen van geest- en geloofskracht geven. Zoo heeft b. v. een ouderling der gemeente, door eene smartelijke en langdurige ziekte getroffen, allerlei aanvallen van zijne Roomsche bloedverwanten en buren te verduren gehad. De pastoor kwam hem ook meermalen bezoeken en deed zijn uiterste best om hem in zijn geloof te doen wankelen en tot de moederkerk terug te brengen. Natuurlijk was de deur gesloten, als de predikant *de Vita* bij dezen broeder verlangde te worden toegelaten. Toen wendde hij zich tot de politie om zijn recht tot het bezoeken zijner gemeenteleden te handhaven. Dit hielp; vrije toegang werd hem al spoedig verschaft, en bij het weerzien vond hij den trouwen broeder niet alleen even sterk aan het Evangelisch geloof gehecht, maar daarbij vast besloten zich uit zijne woning te doen overbrengen naar het hos-

pitaal, waar hij, zonder eenig beletsel, door de broeders kon bezocht worden.

Ten laatste treden wij Florence binnen, alwaar, in weerwil der vele secten die er werkzaam zijn, het Waldenzer Zendings-comité twee bloeiende kerken onder zijn toezicht heeft. De St. Elisabeths kerk, naar een andere wijk overgebracht, waar het prof. *Geymonat* gelukte een zeer voegzaam lokaal te verkrijgen, draagt nu den naam van „*Eglise de l'Oratoire*". Volgens des professors bewering is het nuttiger een tabernakel te hebben dan een kerkgebouw, daar men, door van plaats te verwisselen, gedurig nieuwe toehoorders en ook nieuwe leden verkrijgt. In dit eene opzicht moge er eenige waarheid in deze bewering liggen, in andere opzichten werkt zulk een soort van zwervend kerkbestaan hoogst verderfelijk terug op den inwendigen bloei en ontwikkeling der gemeente. Immers hoevele leden gaan er op die wijze ook niet verloren! Hoe weinig blijft er over van den band die leeraar en gemeente vereenigen moet! Hoe luttel wordt de onderlinge gemeenschap der broederen bevorderd en de eenheid des geestes bewaard! Het is waarlijk niet te verwonderen dat in zulk een toestand velen zich aan eene andere Evangelische secte aansluiten. Overigens hebben huiselijke bijeenkomsten, die de slecht bezochte avond-bidstonden gedeeltelijk konden vervangen, goede indrukken achtergelaten. Een liefdadigheids-bazar heeft de belangrijke som van fr. 1000 opgebracht, en men kan met volle recht beweren dat, vooral in de laatste maanden, de opkomst en belangstelling der gemeente merkbaar zijn toegenomen.

4e District. Rome-Napels, Ancona. Ten aanzien van deze uitgebreide streek, en deze beroemde steden, moeten wij verwijzen, vooral wat Rome betreft, naar de aanmerkingen in ons laatste Bericht (1877 bl. 26—30). Zendelingen van alomme en van allerlei benaming stellen er eene, wel wat ijverzuchtige eer in, om in de aloude wereldstad, elk op zijne wijze, te arbeiden voor eene Evangelieverbreiding, die bij eene eendrachtige samenwerking meer baat zou vinden. Daarbij heeft men hier meer dan elders te strijden met gevaarlijker vijanden dan gehechtheid aan Roomsche kerk en kerkleer, namelijk met diepe onverschilligheid en erge twijfelzucht. Met den toeleg om botsingen met andere zendelinggenootschappen te vermijden, vervolgt de Waldenzer-zending haar eigen weg.

Langs de kust der Adriatische Zee van Ancona tot Otrante, heeft zij slechts ééne gevestigde gemeente en één zendingspost; en op de westelijke helling der Apennijnsche bergen, eene kleine gemeente te Rome, eene te Napels, eene te St. Bartolomeo, en een drietal zendingsposten. De zeer korte berichten aangaande den arbeid te Rome behelzen hoofdzakelijk, dat de Zondagmorgen-dienst gewoonlijk 150 toehoorders telt, en dat de avond-bijeenkomsten minder trouw bezocht worden met uitzondering van buitengewone omstandigheden, die zich in het afgeloopen jaar veelvuldig hebben voorgedaan; dan waren althans de 230 stoelen in het lokaal allen bezet.

Te Ancona blijft de predikant *Benemann* met zegen arbeiden. De bijeenkomsten telden soms meer dan 100 toehoorders; 63 waren als lidmaten ingeschreven, en enkele catechisanten ontvingen godsdienst-onderwijs. Ook nog buiten het lokaal en buiten de stad vond de Evangelist gelegenheid om het Evangelie te verkondigen. „Negenmaal hebben wij den weg naar het kerkhof afgelegd (schrijft hij) om er ontslapen broeders en zusters heen te brengen". Dat zijn gunstige gelegenheden om voor grooter schaar de waarheid te prediken. Te Camarino werd hij geroepen om den lijkstoet te begeleiden van den president der rechtbank Massarini. Toen waren er meer dan 3000 personen op het kerkhof aanwezig en luisterden met eerbiedige aandacht, in diepe stilte, naar de lijkrede. Een jong mensch dáár ook tegenwoordig, meldde zich later aan om als lid in de gemeente te worden opgenomen.

De gemeente te Napels herstelt zich meer en meer van de gevolgen der zuiverings-maatregelen die, gelijk wij in ons vorig Bericht mededeelden, tot haar behoud moesten worden aangewend. De godsdienst-oefening in het nieuwe lokaal, des Zondagsmorgens, wordt weder vrij geregeld door 100 tot 150 hoorders bijgewoond. In den loop des vorigen jaars zijn 18 nieuwe leden tot de kerk toegetreden en waren er reeds weder 15 catechisanten ingeschreven. De scholen telden 204 leerlingen, van welke 120 ook nog de Zondagschool bezochten.

Aangaande Napels omstreken hebben wij niets anders mede te deelen dan dat men zich te Benevento, niet zonder groote bezwaren, van een lokaal voor de bijeenkomsten verzekerd heeft. Toen het reeds gehuurd, en de huurprijs betaald was, weigerde de eigenaar, die intusschen

vernomen had waartoe het lokaal moest dienen, den sleutel af te geven. In weerwil van alle aanmaningen is hij daartoe niet te bewegen geweest dan nadat hij, door een rechterlijk vonnis, er toe veroordeeld werd. Men meent van de meer geregelde prediking in deze stad de beste verwachting te mogen koesteren. Ook te Sarno bestaat er uitzicht den arbeid te kunnen aanvangen, voornamelijk door toedoen van een Protestantsch huisgezin dat er gevestigd is.

Voor een bezoek in het 5e District steken wij nog weder de zee over om op het schoone en rijke eiland Sicilië voet aan wal te zetten. 't Is hier nog altijd worstelen en strijden om het bestaande te behouden en met groote omzichtigheid nu en dan van eene gunstige gelegenheid gebruik te maken ten einde een schrede voorwaarts te gaan. Toch is hier hetzelfde op te merken, wat in het rijk der natuur wordt waargenomen, namelijk dat men soms een geheel tijdvak of althans meerdere jaren moet overzien, eer men zich rekenschap kan geven van den groei en de ontwikkeling die werkelijk heeft plaats gehad, maar dan ook reden heeft om zich te verblijden over hetgeen is daargesteld. Toen hier in 1862 met de Evangelie-prediking een aanvang werd gemaakt onder hoogst ongunstige omstandigheden en met de zekerheid van een hevigen en hardnekkigen kamp, waren de vooruitzichten verre van gunstig en bleken de bezwaren, die men eenigermate voorzien had, steeds talrijker en lastiger. Sints zijn een 16-tal jaren verloopen en ziet nu wat wonderbare omkeering, welke schoone vruchten, welke verblijdende vooruitzichten! In plaats van de geheime bijeenkomsten van enkele geloovigen, vindt men thans meer of minder talrijke gemeenten, met hare gevestigde en bekende lokalen, met hare openbare bijeenkomsten, en dat niet op ééne plaats, die soms ten gevolge van hun ligging, bevolking of anderszins, daarvoor beter geschikt is; neen, in al de voornaamste plaatsen zijn kerken gesticht en bovendien twee belangrijke Zendingsposten gevestigd. Eere komt Palermo toe, dat het eerst eene Evangelische kerk binnen hare muren zag verrijzen, en waar de arbeid nog steeds met onverflaauwden ijver wordt voortgezet. Gedurende het grootste gedeelte van het jaar zijn er twee arbeiders werkzaam. Zonder eenig beletsel verkondigden zij het Evangelie soms voor honderd en meer toehoorders en meermalen

mochten zij de ondervinding opdoen dat het zaad der prediking in goede aarde was gevallen. Na een scherp onderzoek waren tien nieuwe lidmaten aangenomen, zoodat de enkele verliezen die men leed ruimschoots vergoed waren. Toch wordt vooral het verlies van een der broederen zeer gevoeld en betreurd, namelijk dat van den ouden colporteur *Palumbo.* Ruim 13 jaren was hij in dienst van het Bijbelgenootschap, en als zoodanig heeft hij bijna alle steden en dorpen van Sicilië afgeloopen. Meermalen verkeerde hij in groot gevaar; twee keeren viel hij in handen der roovers die hem geheel uitplunderden; twee keeren werd door eenige opgewonden Roomschen zijn gansche verzameling boeken verbrand, en toch was hij steeds goedsmoeds en heeft tot het laatste toe zijn moeilijke taak volgehouden. Trouw aan zijn Heer in leven en sterven, is hij ook vol vertrouwen heengegaan. Zijn laatste blik was voor zijn bijbel, die bij zijn hoofdkussen lag.

De scholen die aan de kerk te Palermo verbonden zijn worden door een 70-tal kinderen geregeld bezocht; en daarvan vindt men er een 50 op de Zondagsschool terug. De inzameling voor aankoop van een meer geschikt lokaal voor de eeredienst is vlijtig volgehouden gedurende het gansche jaar, en, met behulp van eenige ondersteuning uit het buitenland, is de eerste stap reeds gedaan. Men is geslaagd in den aankoop van een gedeelte van een paleis, in een der voornaamste straten gelegen, en, zoodra er geld genoeg zal verkregen zijn, hoopt men met de herstelling en verbouwing der lokalen een aanvang te maken. Ruim fr. 12000 is reeds door de gemeente zelve bijeengebracht.

Na Palermo volgt in tijdorde Catania, waar reeds in 1867 een kerk werd gesticht. Sedert dien tijd is de gemeente steeds langzamerhand toegenomen. Er hadden geen groote schokken, geene in het oog vallende gebeurtenissen, geen tijden van bijzondere godsdienstige opwekkingen plaats: want daartoe kon zelfs de groote belangstelling, welke zich in 1875 openbaarde, niet rechtstreeks gerekend worden. Langzaam, doch met vaste schreden, gaat deze gemeente voort op den weg van ontwikkeling. Bijna al haar leden hebben als het ware de vuurproef doorgestaan en bewijzen geleverd van hun geloof en hunne gehechtheid aan het Evangelie. Aan beproevingen heeft het ook in den laatsten tijd niet ontbroken, doch uit die beproevingen zelve put de kerk haar kracht. Het uitstekend voorbeeld

door velen gegeven van lijdzaamheid onder rampen en stervensmoed, laat een blijvenden indruk na op de levenden. De bewaarschool welke door twee onderwijzeressen bestuurd wordt, levert gunstige uitkomsten op. Zij telt omstreeks 120 kinderen; en ofschoon er niet direct godsdienstonderwijs gegeven wordt, maar dit zich bepaalt tot het leeren van de tien geboden, het „Onze Vader!" en enkele bijbelwoorden, is het verwonderlijk de gevolgen na te gaan, die het te huis opzeggen of herhalen daarvan, door die kinderen, voor de ouders van sommigen gehad heeft. Menig lid der gemeente is er alléén daardoor toe gebracht om eens de godsdienstoefening bij te wonen en later, na ontvangen onderwijs, de Roomsche kerk te verlaten. Tot zulke uitkomsten werken de bezoeken der onderwijzeressen krachtig mede.

Messina, ofschoon niet de oudste, is ontegenzeggelijk de talrijkste en aanzienlijkste gemeente van het eiland. Het is volstrekt geene zeldzaamheid, des Zondags morgens, van twee tot driehonderd menschen in de kerk bijeen te vinden, die allen met aandacht en eerbied naar de Evangelieprediking luisteren. Al die hoorders zijn geen leden der gemeente; ook zijn het niet altijd dezelfden die de godsdienstoefeningen bijwonen. Men kan zeggen dat er een flinke kern van een honderdtal bestaat, die nooit verzuimen tot wat zij *„hunne eeredienst"* noemen, op te komen. Een aantal vreemdelingen sluit zich bij hen aan. Uit dezen kring van hoorders komen de catechisanten, waarvan er jaarlijks tot lidmaten worden aangenomen. In verband hiermede verhaalt de Heer *Malan* onder anderen het volgende: „Op den Zondag na Kerstmis trad ik op en toen ik mijn oog liet gaan over het gehoor, was ik zeer verwonderd een paar banken gevuld te zien met lieden die mij geheel vreemd waren. Aan hun door de zon gebruind gelaat, aan hunne harde en sterk sprekende trekken, herkende ik aanstonds zeelieden. Zij bleven tot het einde der godsdienst-oefening, kwamen mij daarna bedanken voor het gesproken woord en verzochten tevens de adressen onzer kerken in de verschillende steden van Italie. Het waren gezagvoerders en officieren der Italiaansche koopvaardij, die door een hunner ambtgenooten, getrouw lid onzer kerk en tot ouderling benoemd, waren binnen geleid. Mochten zij, op hunne reizen, den weg vinden naar onze kerken, gelijk reeds twee hunner dien naar Messina's kerk terugvonden."

Er heeft zich een jongelingsvereeniging gevormd, welker leden geregeld eenmaal 's weeks bijeen komen om godsdienstige onderwerpen te bespreken en den Bijbel te lezen. Laatstelijk heeft deze Vereeniging een reglement opgesteld en goedgekeurd voor de heiliging van den rustdag, en hare leden beijveren zich om die regeling stiptelijk na te komen, terwijl zij ook hun best doen om de andere gemeenteleden te bewegen zich daarnaar te gedragen. De Zondagsschool telt minder leerlingen dan men zou verwachten. Slechts een 50-tal zijn er ingeschreven, en daarvan komen lang niet allen geregeld op. Gedeeltelijk is zulks te wijten aan gebrek aan dagscholen; maar nog meer aan 's lands gewoonte, welke niet toelaat dat kinderen en vooral jonge meisjes alléén op straat komen. En als er nu sprake is van Zondagsschool, dan zijn de voegzame geleiders derwaarts daartoe niet altijd gereed.

Wanneer wij even verwijlen in het dorp Trabia dan is het niet zoo zeer om op den vooruitgang der zeer kleine gemeente in zielental te wijzen, maar om een trek van geloofsmoed mede te deelen van een harer leden, niet lang geleden tot de kerk overgegaan. Om den rustdag te kunnen heiligen aarzelde hij niet eerst zijn barbierswinkel gedurende de godsdienstoefeningen te sluiten, en toen hem dit niet voldoende scheen, zijn handwerk te laten varen om een ander te kiezen, dat hem toeliet des Zondags niet te werken. Van de school, aangaande welke wij in ons vorig Bericht zulk een lofwaardig getuigenis konden afleggen, zijn weer vier leerlingen op de Technische school te Termini toegelaten en wel als de vier knapsten van allen die zich hadden aangemeld. De provinciale schoolopziener gaf aan den onderwijzer andermaal de verzekering dat zijne school onder de besten van het arrondissement behoort.

Met voorbijgang van Trapini begeven wij ons nu te midden der bergen in het Zuiden van het eiland, waar wij aangenaam verrast worden door het bestaan eener goed geordende gemeente van meer dan 40 lidmaten. Wij bevinden ons namelijk te Riesi, waar de stichting der nog jeugdige gemeente een schoone toekomst tegen gaat. In ons vorig Bericht zijn wij dienaangaande in meerdere bijzonderheden getreden, waaraan wij nu weinig hebben toe te voegen. Des Zondags morgens vindt men geregeld een honderd menschen in de kerk bijeen, welk getal tot

honderden klimt bij elke buitengewone gelegenheid. Maar die trouwe opkomst en de daarmede in verband staande bloei der gemeente, trekken natuurlijk de algemeene aandacht, vooral in een eenzaam gelegen dorp waar ieder weet wat er al zoo omgaat. De oude veete en naijver der Roomsche priesters heeft zich weder gedurig en op verschillende wijze doen gelden. Men heeft van alles bedacht om de bijeenkomsten te verhinderen of te storen. Nu eens werden er trommelslagers in het veld gezonden met last om, voor de deur van het lokaal der bijeenkomst, zooveel geraas mogelijk te maken; dan eens werd de bevolking opgehitst om het de kerkgangers moeilijk te maken; dan weder werden er van elders monniken ontboden wier heftige prediking de ketters moest bekeeren. Ja, 't is hun zelfs gelukt een der broederen tot gevangenisstraf te doen veroordeelen, omdat hij, bij het ontmoeten eener processie, zijn hoofd niet ontbloot had. Het heeft echter niet gebaat; de gemeente is eendrachtig bijeen gebleven en heeft hare rechten gehandhaafd; zelfs heeft het geduld en goed gedrag harer leden de tegenpartij ontwapend en worden zij nu met rust gelaten. Weer zes nieuwe leden waren toegetreden. Doch bleek de *kerk* volkomen bestand tegen al de aanvallen der vijanden. niet alzoo de *school*. Op slimme wijze gebruik makende van het feit dat de onderwijzer niet voorzien was van het tegenwoordige Gouvernements-brevet heeft men den wat zwakken schoolopziener van de provincie Caltanisetta weten over te halen om de openbare Evangelische school, die 80 leerlingen telde, te doen sluiten. Later is er wel verlof gegeven om de school te heropenen, doch alléén voor de kinderen, wier ouders reeds tot de gemeente behooren, en dan in de woning zelve van den onderwijzer. Nu zijn er 22 leerlingen.

In ons vorig Bericht spraken wij nog van Syracuse, waar men zich eerst van elke prediking had onthouden ten einde den arbeid van het Wesleijaansch Genootschap niet te hinderen, maar waar men later toch gelegenheid vond een arbeider te plaatsen. Thans kunnen wij melden dat de aangevangen arbeid trouw wordt voortgezet en op verschillende wijze aanmoediging ondervindt. De Heer *Pascal*, die er nu werkzaam is, kan geregeld op 25 à 30 hoorders rekenen en geeft aan een 12-tal cathechisanten godsdienstonderwijs. Zeven kerken en twee Zendingsposten zijn

dus reeds op Sicilie gevestigd, en doen verwachten dat de prediking van het Evangelie ook hier in menige woning en in veler hart het licht van Gods genade zal doen opgaan.

Wij zouden nu Italië moeten verlaten om nog iets te vernemen van de twee kleine Waldenzer Zendingsposten te Nice en te Marseille gevestigd. Daar hieromtrent echter thans weinig belangrijks te melden valt, gaan wij liever verder en deelen wij een en ander mede omtrent de Waldenzer kolonie Rosario in Amerika, over welke wij in ons vorig Bericht het stilzwijgen bewaard hebben, wegens de verwikkelingen van allerlei aard, waaronder men dáár gebukt ging. De toestand is, over het algemeen, een weinig verbeterd. Na het vertrek van den predikant *Salomon*, die, ter vervanging van den Heer *Morel*, als herder en leeraar der kolonie, er eenigen tijd werkzaam was, bleef de kolonie herderloos; daar men, in weerwil van de ijverigste pogingen, er niet in kon slagen een voor dezen post geschikten man te vinden, die bereid was zijn vaderland te verlaten en zich aan de belangen, zoowel stoffelijke als geestelijke, der Waldenzer broederen in de Argentijnsche republiek in Zuid-Amerika, geheel toe te wijden. Aan dringende roepstemmen uit de kolonie zelve ontbrak het niet, evenmin als aan uitnoodigingen door het Waldenzer Hoofdbestuur aan de predikanten gericht, noch aan vurige beden tot den Heer der gemeente om het een hunner in het hart te geven die belangrijke taak te aanvaarden. Nog vóór het einde van 1877 kwam er uitkomst. De Heer *Armand-Hugon* Evangelist te Pomaret, had zich aangeboden om, op zekere voorwaarden, naar de kolonie te verhuizen en er als herder en leeraar werkzaam te zijn. Toen hierover met het kerkbestuur der kolonie eene briefwisseling was geopend, bleek het al spoedig dat de herhaalde aanvragen oprecht gemeend waren en de behoefte aan een leeraar algemeen gedeeld werd. „De leden der kerkelijke vergadering (zoo schreef men aan het Waldenzer Hoofdbestuur) erkennen eenparig de noodzakelijkheid van het leeraarsambt en zijn dienstwerk in de kolonie; iedereen wenscht het voor zich zelve en verbindt zich van het zijne bij te dragen om in het predikants-traktement te voorzien.” Nu waren weldra alle bezwaren uit den weg geruimd, de voorwaarden werden van weerszijden aangenomen en vastgesteld, en den 2den November 1877 vertrok de nieuwe leeraar met zijne jeugdige echtgenoot naar Rosario, waar

hij, na eene vrij voorspoedige reis, in goeden welstand is aangekomen. Werd zijne komst met verlangen te gemoet gezien, de ontvangst was recht hartelijk, en allerlei vreugdebetoon leverde het bewijs hoezeer men met het jeugdige echtpaar was ingenomen. Iedereen beijverde zich dan ook hun op de eene of andere wijze van dienst te zijn of althans hen met de meeste voorkomendheid te bejegenen.

Het is niet onbelangrijk een kort overzicht te nemen van de uitgebreidheid der kolonie en de getalsterkte der bewoners, waartoe wij eenige statistische opgaven hebben bijeenverzameld, welke in alle opzichten betrouwbaar kunnen geacht worden, en waardoor het gewicht dezer kolonisatie des te duidelijker in het oog springt. De Waldenzerbevolking van dit kolonie-kerspel bedraagt niet minder dan 1350 zielen. Daaronder zijn er 550 die men lidmaten der kerk noemen kan, en 150 die, het stemrecht bezittende, als kiezers kunnen opkomen. Het kerspel is verdeeld in tien wijken. De kerkeraad is zamengesteld uit negen ouderlingen en tien diakenen. Ongeveer in het middenpunt der kolonie staat de woning van den predikant, die erg vervallen en bij de aankomst van den Heer *Armand-Hugo* onbewoonbaar was, maar nu een weinig is opgeknapt. Daarnaast staat de kerk of liever het lokaal waar de godsdienstoefeningen gehouden worden, en waar des Zondags, in de morgendienst welke te 10 ure aanvangt, gewoonlijk een paar honderd menschen bijeen komen. In hetzelfde gebouw is ook eene school. In een der verst afgelegen wijken staat de kerk van la Paz, eene zeer geschikte inrichting, maar nog niet voltooid, waar elken Zondag geregeld eene namiddag-godsdienstoefening gehouden wordt, waar een 60-tal hoorders opkomen. De bijeenkomsten op Zondagavond en in de week tellen er niet meer dan 30 tot 50. Er zijn reeds vijf Zondagsscholen opgericht, welke in bloeienden toestand verkeeren en zeer aanmoedigende uitkomsten opleveren. Ze tellen gezamenlijk omstreeks 170 leerlingen. Er is een genootschap tot stand gekomen dat zich alleen ten doel stelt bevordering van de godsdienstige ontwikkeling der kinderen. De leden van dit genootschap en de bestuurders der scholen komen eenmaal 's weeks in de pastorij te zamen om zich, onder de leiding van den predikant, voor de les op den volgenden Zondag voor te bereiden. Het aantal cathechisanten is tot over de honderd gestegen. Met Paschen en Pinksteren zijn er 37 tot lidmaten aangenomen.

Minder belangstelling schijnt er voor het lager onderwijs

te bestaan; het aantal schoolkinderen althans is betrekkelijk zeer gering, daar de vijf scholen gezamenlijk nog geen honderd leerlingen bevatten. Het gouvernement zorgt voor eene school te la Paz, welke door eene Roomsche onderwijzeres bestuurd wordt

De verhouding van den predikant tegenover de gemeente, blijft nog altijd uiterst moeilijk, in weerwil van de hem betoonde welwillendheid. De gemeente zelve toch is verdeeld, en wel in twee hoofdpartijen, die elkaâr in hun *afgunst* en naijver, het goede misgunnen dat beiden konden genieten. Elke partij geeft voor zich om de andere weinig te bekreunen, maar beijvert zich intusschen om den predikant aan zich te verbinden en tracht hem in beslag te nemen uitsluitend voor hare belangen. Elke partij wil hem gaarne tot leeraar, mits hij zich met de andere partij niet inlate; en de eene zoowel als de andere is bereid zich daarvoor opofferingen te getroosten, maar eigenlijk om elkander den loef af te steken. Van weerszijden beweert men dat de predikant noch tot de eene, noch tot de andere partij mag behooren, maar dit verhindert niet dat beiden hem voor hare zaak zoeken te winnen en een partijman van hem te maken. Zoo was er dan ook een plan beraamd om, door de regeling der godsdienstoefeningen, den predikant te verhinderen naar la Paz te gaan. De kerkelijke Commissie verlangde namelijk elken Zondag drie diensten. Daartegenover dreigden die van la Paz openlijk dat zij den nieuwen predikant wel zouden dwingen om heen te gaan, even als de vorigen, wanneer hij des Zondags niet minstens eenmaal in hun kerkgebouw optrad. De laatsten wilden zich met eene enkele namiddag-godsdienstoefening tevreden stellen, mits dan ook geregeld op iederen Zondag; maar de anderen, die eerst eene dergelijke schikking hadden aangeboden, willen thans van die zeer gematigde aanvrage niets meer hooren, zoodat het wel te vreezen is dat deze gepannen toestand vroeg of laat tot nieuwe verwikkelingen aanleiding zal geven. De president van het kerkelijk bestuur vooral bederft veel door zijne aanmatiging, die hem soms tot de grootste willekeur voert. De predikant doet meer dan billijkerwijze gevergd mag worden. Des Zondagsmorgens vroeg houdt hij Zondagsschool, dan ten 10 ure dienst in de kolonie, 'snamiddags ten 2 ure dienst te la Paz, ten 4 ure weer dienst in de kolonie. Om niet te laat te komen, moet hij den afstand naar la Paz en terug steeds te paard afleggen en wel zoo snel als de gang van het dier zulks

toelaat. De opname der kolonie als Waldenzer kerspel, onder onmiddelijk toezicht van het Bestuur der Valleien, oefent op den gang der zaken reeds een gunstigen invloed uit. Daarin ligt het steunpunt van den predikant en de breidel van al te willekeurige handelingen. Tegenover de verbittering en twisten der partijen geldt, in des leeraars mond, geen argument krachtiger dan dit: „Het Waldenzer Bestuur heeft mij gezonden ten behoeve der gansche kolonie; kunt gij het niet eens worden, dan roept dat Bestuur mij terug en zal het tevens openlijk blijken dat gij geen predikant waard zijt!"

Valt er alzoo op kerkelijk terrein nog veel te schikken, te regelen, te verbeteren, de stoffelijke welvaart der kolonie laat weinig te wenschen over. Er heerscht welvaart op elk gebied en in elken stand; hulpbronnen zijn overal geopend; voor een ieder die werken wil is het dagelijksch brood ruimschoots te verdienen, zoodat de kolonie thans in velerlei opzicht een belangrijke aanwinst voor het Waldenzer vaderland mag genoemd worden en nog voor velen een gunstig toevluchtsoord kan zijn.

Tot ons leedwezen moeten wij, met meer aandrang dan ooit, de aandacht vestigen op den hoogst ongunstigen finantieelen toestand waaronder, ten gevolge van verschillende omstandigheden, zoowel het Waldenzer Bestuur in de Valleien zelve, als het Evangelisatie-comité in Italië, gebukt gaan. In de Valleien drukt een nieuwe belasting op de inkomsten (waartoe nu ook alle renten en bijdragen, hetzij gewone, hetzij buitengewone, uit het buitenland gerekend worden) loodzwaar op de administratie en dien ten gevolge op al de uitkeeringen der predikanten, professoren, weduwen, enz. Het totaal bedrag dier belasting, door het Bestuur te voldoen, beloopt eene som van omstreeks een derde van de fr. 20,000 jaarlijksche inkomsten, waaruit de meeste en belangrijkste uitgaven moeten bestreden worden. Niets is verzuimd om dien noodlottigen slag af te wenden. Aan vertoogen, protesten, verzoekschriften bij het Gouvernement heeft het niet ontbroken; maar sedert de vrij gunstig gestemde Minister *Depretis* als zoodanig is afgetreden en vervangen door den gewezen Secretaris-generaal van Finantiën, die reeds in deze betrekking zich met alle kracht had verzet tegen elke uitzondering ten behoeve der Waldenzer bevolking, is alle kans op gunstige beschikking verdwenen, en zal men hoogstens

misschien nog vrijdom kunnen verkrijgen, waar het de Staatstraktementen betreft die slechts door de handen van het Bestuur gaan om aanstonds aan de belanghebbenden te worden uitbetaald. Tegenover de onophoudelijke verhooging van alle levensbehoeften is elke bekrimping op de reeds zoo geringe uitkeeringen een huisselijke ramp, tot welker leniging noodwendig buitengewone hulpbronnen moeten gezocht worden. Daartoe is onlangs een krachtig beroep gedaan op de Waldenzer gemeenten, haar opwekkende om in eigen boezem naar hulpmiddelen uit te zien ter voorziening in zoo grooten nood, en wel in de eerste plaats ten behoeve harer leeraars.

Nog dringender, zouden wij haast zeggen, is de nood in Italie, waar, ten gevolge van het noodlottig faillissement der Glasgowsche Bank, de inkomsten plotseling met vele duizende guldens zijn verminderd, die jaarlijks uit Schotland en Engeland werden overgemaakt. Ten einde aan den dwang tot eene hoogst treurige inkrimping van den Zendingsarbeid te ontkomen, heeft het Evangelisatie-Comité twee zijner leden, zijn President *Prochet* naar Engeland en den Heer *Aug. Malan* naar Nederland, afgevaardigd om hulp te vragen in het zeer nijpend geldgebrek. Gedurende een verblijf van twee maanden heeft de Heer *Malan* verscheidene onzer steden bezocht, bij de velen die hem op den kansel en in talrijke Conférences gehoord hebben, belangstelling gewekt in de zaak waaraan hij met hart en ziel is toegewijd, en den zeer gunstigen indruk reeds bij vroeger bezoek van hem ontvangen, verlevendigd en versterkt. Zijne ernstige broederlijke bede is niet vruchteloos geweest. Ongeveer vijfduizend gulden heeft hij hier te lande voor de Waldenzer zending in Italie ontvangen. Op zich zelve, eene niet onaanzienlijke som; maar voorwaar niet te veel als bijdrage tot eene jaarlijksche behoefte van meer dan honderdduizend gulden, niet medegerekend het aanzienlijk bovenvermelde te kort. Mochten toch de belangstellende gevers, die gaarne eene welligt ruime gift aan den afgevaardigden Zending-Leeraar hebben uitgereikt, geneigd zijn om die, tot zeker door hen te bepalen bedrag, jaarlijks te herhalen. Toezegging van jaarlijksche bijdragen is voor de gestadige, rustige voortzetting van den arbeid van het grootste gewigt. Indien de talrijke vrienden der Waldenzer-Zending, zoo hier te lande als elders, tot zulk eene toezegging mochten besluiten, dan zouden daardoor de jaarlijks benoodigde gelden genoegzaam

verzekerd zijn, en zouden de Zending-leeraars, en wel hunne voornaamste en meest onmisbare mannen, niet telkens genoodzaakt zijn, om tot schade van hunnen arbeid, dien maanden lang te staken, ten einde door verre, langdurige en zeer vermoeijende reizen, in den geldelijken nood der Missie te voorzien. Persoonlijke ontmoeting met zulke mannen heeft voorzeker hare waarde. Zij kan en moet strekken tot verhoogde belangstelling in hunnen arbeid. Maar die belangstelling toone zich dan in *blijvende* hulpverleening. De arbeiders, vooral de arbeid zelf, zijn het waard.

Met hartelijke dankzegging aan de vrienden en begunstigers der Waldenzen, inzonderheid aan onze correspondenten, en niet minder aan de Broeders van het Noorderzendingfeest voor den trouwen ijver waarmede zij de belangen van onze Dalbewoners en van hunnen Evangelisatie-arbeid in Italie blijven behartigen, veroorloven wij ons den wensch te herhalen, dat het voorbeeld door de laatsten reeds sedert eenige jaren gegeven meer en meer door de vele zending-vereenigingen en zending-feesten in ons vaderland moge worden nagevolgd. Niet onverhoord bleef reeds deze wensch. En wij blijven vertrouwen, dat waar eenmaal voor den onschatbaren arbeid onzer Waldenzen een oog, een hart en een hand geopend werden, dat oog niet voor de behoefte gesloten, dat hart niet van het werk afkeerig, die hand niet moede van het geven zal worden!

Amsterdam, Mei 1879.

In vereeniging met het Comité.

D. Pijzel,
em. pred. te *Dordrecht*.
C. H. v. Herwerden C.Hz.,
pred. te *Groningen*.

Het Comité voor de zaken der Waldenzen.

P. J. J. Mounier,
President, em. pred. te *Amsterdam*.
J. H. Gerlach,
pred. te *Middelburg*.
E. A. Zubli,
pred. te *'s Gravenhage*.
G. Collins,
pred. te *Rotterdam*.
W. S. C. Deyll,
pred. te *Delft*.
H. W. Kooring Uloth,
ouderling te *Amsterdam*.
Thesaurier.

LIJST der **Contributiën** en **Giften**, van 1 September 1877 tot 1 April 1879, ten behoeve der Wrldenzen, aan ons Comité ter hand gesteld.

Amsterdam	1877.	Gewone Contributie.............	*f* 433.30
"	"	Contributie voor de Evangelisatie..	" 131.—
"	"	Gift voor de Evangelisatie	" 2.—
"	1878.	Gewone Contributie.............	" 290.20
"	"	Contributie voor de Evangelisatie..	" 155.50
Arnhem	1877.	Contributie door Ds. Kronenberg.	" 21.—
"	1878,	" " " "	" 15.—
Dordrecht	1877.	Contributie door Ds. Pijzel......	" 65.—
"	1878.	" " " "	" 68.50
"	"	Gift van de Catechisanten van Ds Loeff bij hun aanneming	" 13.76½
"	1979.	Gift van de Catechisanten van Ds. Loeff bij hun aanneming	" 16.04
"	"	Gift van de Vereeniging voor in- en uitwendige Zending te Dordrecht..	" 10.—
Dronrijp	1878.	Contributie door den Heer van der Hoop........................	" 4.50
's Gravenhage	1877.	Gift door Ds. Zubli............	" 60.—
"	"	" " " " voor de Evangelisatie	" 20.—
"	"	Contributie	" 85.—
"	1878.	Contributie door Ds. Zubei......	" 85.—
"	"	Gift door Ds. Zublie............	" 29.85
Groningen.........	1877.	(Na 1°. September)	
"		Gift door Ds. van Herwerden..	" 4.—
"	"	Gift door den Hr. van der Hoop.	" 25.33
"	1878.	Contributie van den Heer van der Hoop........................	" 90,05
"	"	Gift door Ds. van Herwerden..	" 10.—
"	"	van Agneniut	" 50,—
"	"	Van 't Bestuur van 't Noorder-Zendingsfeest	" 75.—
"	"	Door Ds. v. Toorenenbergen.	
"		van de Groninger Zendingvereeniging	" 5.—
Harderwijk	1878.	Door Ds. Meerdink: Van de Harderwijksche Zendingvereeniging	" 20.—
		(voor de Evangelisatie.)	
Hartingen	1877.	Contributie door Ds. Voorhoeve.	" 27.—
Kampen...........	1878.	Contributie door Prof. Hofstede de Groot Jr...................	" 35.70
Leeuwarden........	"	Giften en Contrib. door Ds. Proes.	" 40.—
		Overbrengen.....	*f* 1897.73½

		Overgebragt.....	ƒ 1887,73½
Leiden............	1877.	Contribntie door Ds. VAN HAMEL..	» 34.—
»	1878.	Gift door Ds. VAN HAMEL........	» 33.50
Middelburg........	»	Contributie door Ds. GERLACH....	» 31.25
		Gift van een werkman even als in 1877, na het lezen van het laatste Bericht.......................	» 1.—
Rotterdam.........	1877.	Contributie door Ds. COLLINS en VAN GRIETHUIJSEN.............	» 125.50
»	1878.	Contributie door Ds. COLLINS en VAN GRIETHUIJSEN.............	» 105.50
Schiedam..........	1877.	Contributie door Ds. HOOG......	» 17.35
»	1178.	Contributie door Ds. HOOG......	» 17.35
Utrecht...........	»	Contributie door Ds. NOLST TRENITÉ, waarvan ƒ17 voor de Evangelisatie......................	» 645.50
Wageningen.......	1877.	Giften door Ds. PETER..........	» 29.25
»	1878.	Contrib. door den Hr. VAN HASSELT.	» 40.—
Zutphen...........	»	Contrib. door Ds. VAN GRIETHUIJSEN.	» 17.—
Algemeene Synode...	»	Gift.........................	» 100.—
Waalsche Réunie...	»	Nijmegen, giften der Kerkeraden..	» 182.60
Doopsgezinde gemeente Amsterdam........	»	» » » » ..	» 20.—
		Geheel.....	ƒ 3317.53½

